

Son sözlere meydan okuyanlar...

A. Esra Yalazan 21.12.2008

Bugünlerde tabiatın sesiyle konuşan 'dilsiz' hayvanlar gibi tuhaf sesler çıkarıyorum. Evde kendi kendime çıkardığım sesler bazen bana bile ürkütücü geliyor. Mızımızlanıyorum. Ortada makul bir sebep yokken, her an ağlama numarası yapmaya hazırlanan şımarık bir çocuk gibi sızlanıp duruyorum. Belki de sadece zamanın ebedi genişliğine itaat etmek istemeyen basit bir içgüdünün hırçın direnişi kanat çırpıyor içerde bir yerlerde: Vakit varken huzur yok, huzur varken vakit. O tanıdık hikâye işte...

Çalışma odamdaki yumuşak, kırmızı kadife kanepenin üzerine uzanıp tekrar okumak istediğim kitaplarla, sırada bekleyen yenileri heyecanla, şefkatle karıştırmayalı çok olmuş. Uzaklardan gelip bir an evvel sevgiliyle kucaklaşmayı bekleyen âşıklar gibi görünüyorlar. Ama nedense günlerdir hiçbirine dokunmak istemiyorum. Çello konçertolarını dinlerken, tanımadığımız halde hakkında hikâyeler uydurduğumuz insanlar gibi seyredivorum onları. Geçerken hafifçe sırtlarını okşuyorum bazen. Kahramanlarını, duygularını, düşüncelerini hatırlamaya çalışıyorum.

Halbuki ne çok severim 'hayaletlerimle' konuşmayı, dertleşmeyi. Gizlice koyunlarına girip, bağırklarına sadece benim anlayabileceğim mahrem işaretler bırakmayı... Onları gelecekteki hayatlarına, benden sonra sahiplenecek olanlara merhametle hazırlamayı...

Şimdi çok eskiden üzerinde kimin çalıştığını bilmediğim eski, kunt bir masaya dirseklerimle yaslanıp düşünüyorum. Bir sonu olduğunu bildiğimiz hayatı, nasıl hiç bitmeyecekmiş gibi yaşayabildiğimizi anlatmayı istiyorum ve tabii ki ben de herkes gibi bu 'karanlık kuyunun' dibine tek başıma inmekten korkuyorum.

Bu yazıyı yazdığım sırada ben şimdiki zamanı yaşıyorum ama sözcüklerimi gelecekteki okurlara gönderiyorum. Çocuğunu okula hazırlayan şefkatli bir anne gibiyim. Siz bu cümleleri okurken ben bu ânı oluşturan duygularımla birlikte geçmişte kalacağım. Sizin şimdiki zamanınız, benim geçmişim olacak. Basit bir 'okur-yazar' ilişkisi bile zamanın hayatla çatışmasını ne kadar çıplak gösteriyor değil mi? Hayat geleceğe doğru akarken özünü geçmişin kalbinde saklıyor çünkü.

Ondan neden ürküyoruz?

Biliyorum bir pazar günü, tatilin rehavetiyle gevşeyen hiç kimse hayatın herkesçe malum bir sonu olduğunu hatırlamak istemez. Zaten niyetim, anlamaya çalışmaktan ürktüğümüz bu hakikati hatırlatmak değil. Yazar kahramanlarımın 'son sözlerinin' sınırlı bir hayat için ne ifade ettiğini anlatmak istedim sadece.

Hayali Ölümler, fevkalade eğlenceli ama 'son an' hikâyelerine tahammül edemeyenler için biraz dikenli bir kitap. Müzikolog ve psikanalist olan Michel Schneider, otuz altı yazarın son anlarını, sözcüklerini tanıklı hikâyelerle anlatıyor. Nabokov, Balzac, Flaubert, Stendhal, Zweig, Çehov, Dumas, Goethe, Puşkin, Capote, Tolstoy, Voltaire, Montaigne gibi yazarların veda hikâyelerini, sözcükleri itinayla seçen, seven bir romancı gibi yazmış.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

İhanet, Peçorin ve Lermontov...

A. Esra Yalazan 19.04.2009

Bugünlerde farklı sebeplerle 'ihamet'in hayatımızda nasıl bir yer işgal ettiğini düşünüyorum. Onu geçen gün tesadüfen bir kitapçada gördüm. Gençliğimin keskin romanını yeniden basmışlar. *Zamanımızın Bir Kahramanı*'nı... Nasıl sevindim hiç yaşlanamayacak genç Lermontov'la karşılaşınca. İssız bir sokakta yürürken ansızın çocukluk arkadaşımı bulmuş gibi oldum. Hani heyecanlanıp ne diyeceğinizi tam bilmezsiniz de sayıklarken beceriksizce arkadaşınıza sarılmaya çalışırsınız ya. İşte o sarsaklığa benzer tedirgin bir kıpırtı oldu içimde. Sürprizli bir tesadüftü. Ben 'nerede, nasıl bir hata yaptım acaba' muhasebesiyle cebelleşirken 'ihamet'in' farklı hallerini böyle hülyalı bir hikâyeyle hatırlamak iyi geldi çorak ruhuma. Tozlu hatıraların arasında dolanıp durdum hiç eskimeyen o kitabı tekrar okurken.

SİZ DE ÖYLESİNİZ ASLINDA....

Size 'ihamet nedir' desem, karşılığını öyle basit cümlelerle anlatamayacağınız tuhaf ve biraz da pervasız bir soru sormuş olurum değil mi? İhanetin çok farklı halleri var elbet ama hadi şu sevenlerin canını yakan türünden bahsedelim bu defa. O birbirlerini hep koruyacaklarını, seveceklerini, hatırlayacaklarını samimiyetle söyleyenler ne yaparlarsa aldatmış olurlar birbirlerini? Ya da ne yapmazlarsa kendilerine ihamet etmiş olurlar? Peki, insan, geçmişe, hakikate, dostluğuna, vaktiyle hayalini kurduğu müphem bir geleceğe nasıl ihamet edebiliyor? Bir zamanlar var olduğunu bildiğimiz sevgi, sevmeye duyduğumuz inanç kendisini nasıl bu kadar kolay ve acımasızca yok edebiliyor? Birbirine karışan soluklar, sesler, kokular nasıl sinsice kayboluyor?

Bu soruların cevabını ben de bilmiyorum sadece basit gibi görünen bu karmaşayı herkes gibi kavramaya çalışıyorum. İhanetin basit hakikatini kabullenmek istemiyorum. Ben bu anlamda eksiğim ve sanırım hep böyle biraz eksik kalacağım. Böyle bir yazının ortasında 'müstehcen' itiraflarla dökülüverdim diye gizli bir kibirle sevinmeyin çünkü siz de öylesiniz. Herkes biraz öyledir. **İnsanın en büyük zaaflarından birisi de budur. Kabullenememek, bu 'isyankâr' duygunun zamanla tekâmül etmesi maalesef mümkün değil. İnsan istediği gibi sevilmemeyi hazmedemez çünkü. Dünyanın boşluğuna çarpan hazin eksikliğiyle o 'en çok sevdiğine', bir biçimde dokunabildiğini, hiç değilse onun hayatında iz bırakabildiğini bilmek, onun tarafından anlaşılmak ister.** Bunun mümkün olmadığını hissederse parçalanır. Şiddetli yağmurlarla boşalan bulutlar gibi içi boşalır, darmadağın olur. Bazen bu korkunç zaaflarını örtmek, oyalanmak, alın yazısına boyun eğmemek için kendine sebepler arar, aksi gibi de kolayca bulur. Yazar, çalışır, boyar, gezer, sevişir, konuşur, tartışır, saklanır, çoğalır, hazların peşine düşer, hayal kurar, keşfeder, öğrenir, kaybolur.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Buzda bir balık gibi hissedenler; Tezer Özlü ve Pavese...

A. Esra Yalazan 03.05.2009

Omuzlarından aşağıya dökülen uzun sarı saçlarına, Modigliani'nin kadınlarını anımsatan eğik duruşuna, uzun parmaklarının arasına sıkıştırdığı sigarasına, melankolik tebessümüne bakarken onun sesini duymaya çalışıyordum. Tütünle boğulmuş gibiydi sanki. Üstünde 'Çocukluğun Soğuk Kış Geceleri' yazan sararmış kitaptan henüz bir satır bile okumamıştım. Merakla yüzünü inceliyordum. Ansızın bir yerden hatırlayacakmışım gibi bakıyordum hiç yaşlanamayacak olan o genç kadına.

Hayatı rüyalardan bilincime sızanlarla kavramaya çalıştığım uyurgezer yıllardı. Hani şu yeni yetmelerin ikinci vakti, deniz yorgunluğundan sonra serin çarşaplarda hayallerini dinlendirdikleri, sonra kalkıp buz gibi karpuz yedikleri, yerken çekirdekleri arsızca havaya tükürdükleri, tükürürken mutfaktan gelen kızartma kokularını içlerine çektikleri, akşamları ıhlamur kokan bahçelerde biraz daha fazla kalabilmek için evdekilere saçma yalanlar uydurdukları yaşların sonuna gelmiştim.

O GÜÇLÜ YAZMA İSTEĞİ...

"İnce bacaklarımla aydınlık yaz günlerinde yokuşu koşuyorum" diye başlayan sert hayat hikâyesini okuduktan sonra çatlak ruhum bir daha huzur bulmadı. Sadece kitap yüzünden değil, büyüyordum. Kalabalık bir plajda, 'ince bacaklarıma' yapışan kum tanelerine, zamana, insanlara aldirmeden okuduğum kitap, 'makul' hayatın dışına sıçrama eşiğim olmuştu. O 'yalnız' kadını, onun sevdiği 'yalnız yazarları' ve hakiki yalnızlığı anlayabilmem için daha çok büyümem gerekiyor sanıyordum. Çok uzun sürmedi.

Onun öldüğü yaşa geldiğimde hakkında bir yazı yazacağımı hiç düşünmemiştim doğrusu. Neden düşünmeyim, insan o yaşta böyle şeyler düşünmüyor ki... Sadece bende açlık, susuzluk gibi güçlü bir yazma isteği uyandırdığını hatırlıyorum. Sonra onun kadar cesur olmadığım için yazamadığımı da...

Tezer Özlü'nün yazdıklarını gençken okuyanların pek çoğu, çocuksu bir heyecanla kendi hayatında iz bırakanları yazmak istemiştir muhtemelen. **Onun orta sınıfın alışkanlıklarına, beğenilerine aldirmeden, sözcüklerin uyumunu pek düşünmeden, insanlara nasıl dokunacağını hesap etmeden yazdığı 'kolay' cümlelerini okuyunca yazmanın çok basit olduğunu düşünürseniz fena halde yanlılabilirsiniz.** Öyle can yakan, sade bir üslubun kendiliğinden akışını sezebilmek, doğallığını anlayabilmek için, bir yazarın kendisiyle acıları arasına koyduğu mesafenin derinliğini de hissedebilmek gerekiyor çünkü.

BEN ASLINDA SÜREKLİ ÖZLÜYORUM

Onun durduğu uçurumun ucundan korkusuzca hayata bakabilen bir kadın olduğunu kendisi hiç gizlemeden anlattığı cümlelerde görüyorsunuz: "Ben çılgınlık dünyasına en derin, en sonsuz yolculuğu yaptım. En acı veren yolculuğu yaptım... Çılgınlık yoluyla kurtuluşumu ne büyük bir cesaretle tamamladım. Tüm acılardan, gövdelerden, güneşlerden, ana babalardan ve çocuklardan, güvenden ve güvensizlikten, tüm düzenlerden. **Bir insanın yaşamı kırk yıl da olabilir. Olmalı. Bir ölüm özlemi değil bu. Ben aslında sürekli özlüyor ve bir özlem durumunda yaşıyorum. Bu yüzden özlemlerim yok.**"

Bu cümleler, yazarın son döneminde yazdığı kısa notlardan oluşan kitabından. Düzeni ve güveni ürkütücü bulan bu 'dikenli' kadın, hayata tutunma biçimlerini, yalnızlıklarını sevdiği yazarların peşinde koştuğu yılları anlatan bir kitap yazmıştı. Kafka, Svevo ve Pavese'nin izini sürdüğü bu uzun yolculuğun başında "Kentten ya da ülkeden ayrılmadığım günlerde oteli değiştiriyorum. Kendi kendimden böyle bir rahatlıkla çekip gitmeyi nasıl isterdim" diyor. O bir başka yazarın izini sürerken sığındığı sözcüklerle kendinden hep çekip gitti aslında. Mırıldanır gibi yazdığı defter notlarında, yalnızlığının ürkütücü görüntüsünü Pavese'yle hatırlıyor:

“Çocukluğum. Dün, buz gibi bir gölde, ördeklerin yüzdüğünü gördüğümde, aklıma Pavese’nin kız kardeşine yazdığı son mektuptan sözler geldi: ‘Kendimi buzda bir balık gibi hissediyorum.’ Ben de, kendimi buzda bir balık gibi hissediyor. Söyleyemiyordum.”

Bu satırları okuduğumda onu kendisiyle aynı yaşta ölen Pavese’ye iten o güçlü duygunun tam olarak ne olabileceğini düşünüyordum. Torino’da küçük bir otel odasında intihar eden o huysuz, kapalı adamın sadece yazarlığını beğenmiyordu kuşkusuz. Üstelik kendisine göre epeyce ‘süslü’ olan romancının günlüklerindeki keskin yargılar da onun dünyaya aldırılmaz bakışına biraz uzak duruyor gibiydi. Ama yine de onları birleştiren görünmez bir bağ vardı sanki. Hafif bir esintiyle birbirlerine dolanan uçurtmalar gibi yeryüzünün boşluğunda buluşmuşlardı. Zaman içinde Pavese’nin eksik, tutkulu hikâyeler anlattığı romanlarını okurken tuhaf bir ‘hiçlik’ duygusuyla karşılaştım. Çok sevdiği kırlardaki, çoğunlukla sıkıldığı şehirlerdeki hayatları bazen içinde sakın mısraların gizlendiği şiirli cümlelerle anlatıyordu ama bir şey olmuyordu. **Nedense, onları bir kitapta, bir kasabada, loş bir otel odasında birleştiren kaderin, çocukluktan kalan o yoğun ‘hiçlik’ duygusu olduğuna inanıyorum. Acı değil sadece hiçlik!**

YERYÜZÜNÜN HİKÂYELERİ SONSUZDUR

Altı yaşında kaybettiği babası ve hayatı boyunca kendisine kötü davranan kadınlar yüzünden karamsar olduğu söylenen Pavese, ölmeden önce mektuplarını ve notlarını yakmıştı. Ama belli ki on beş sene boyunca yazdığı günlüklerin yayımlanmasını istemişti. Tuhaf bir biçimde onu dünyada üne kavuşturan da şiirlerinden ve romanlarından ziyade ‘Yaşama Uğraşı’ adıyla yayımlanan günlükleri oldu. 12 Mayıs 1947’de defterine şunları yazmış: **“Bir yazarın, şiire, edebiyata en büyük katkısı, yaşarken ona hayatının edebiyata en uzak görünen bölümlerini aktarabilmesidir. Ona sadece boşuna harcanmış gibi değil, aynı zamanda bir kötülük, bir günah, bir çöküntü belirtisi gibi gelen günlerini, alışkanlıklarını ve yaşantılarını... İnsanın hayatını böyle şeyler zenginleştirir. Her hayat hikâyesinin çocukluk dönemini düşün.”**

Tezer Özlü, o ‘çocukluk dönemini’, gençliğini, kafasına yediği elektroşokları, erkeklerini, deliliğini, sevişmelerini, sevemediklerini kendisini bile taklit etmeden güçlü bir yazı sezgisiyle anlattı. O yazmanın dünyaya, acılara karşı bir savunma biçimi olduğuna inanıyordu. **Tıpkı ‘bu kahrolası yeryüzünün o büyük yalnızını ne kadar çok seviyorum’ diye anlattığı Pavese gibi.**

Beckett’in “Yeryüzünün gözyaşları sonsuzdur. Biri ağlamaya başladığında, bir başkasının gözyaşları diner” cümlesini, “Yeryüzünün hikâyeleri sonsuzdur. Biri anlatmayı bitirdiğinde, bir başka yerde, bir başkası anlatmaya başlar” diye değiştirmişti.

Gitmek için biraz acele ettiler ama anlatmayı hiç bitirmedi aslında. Hâlâ kendi yalnızlıklarının izini sürenlerin, bazen ‘buzda bir balık gibi hissedilenlerin’ yazılarıyla her seferinde biraz daha büyüyorlar.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Abidin Dino, Fikret Mualla ve dostluk...

Bugünlerde başımı bozulan dolabımın buzluğuna sokup düşünüyorum. Hayır, daha o kadar delirmedim, sadece aldatıcı bir 'sonsuzluk' tasavvuruyla avunurken aslında 'sonlu' bir varlık olduğumuzu küçük bir buz dağının içinde hatırlamak iyi geliyor bu sıcaklarda. O sırada takıntı halinde dinlediğim bir şarkı çınlıyor evin içinde. Yaşlı bir İtalyan, şarapla yıpranmış sesiyle haykırıyor. *Preferisco Cosi...* Öyle tercih ettim, diyor. Artık yaşamayan şarkıcı ara verince, kemanların hayatın uçuculuğuna inat iç geçiren kederli sesi, müziğin mucizevî bir lütuf olduğunu hatırlatıyor.

Kimseyi kırmak istemem ama biliyorsunuz değil mi, biz ortalama 80 sene yaşıyoruz. Hayatı ciddiye alıp kendine daha iyi bakanlar ve aramızdan şanslı olan bazıları bunun üzerine en fazla on beş, yirmi sene daha koyabiliyor. Maalesef o kadar. Bütün acılar, pişmanlıklar, hiç unutamadığınız o eşsiz mutluluk anları, kırgınlıklar, "seni değil öbürünü seviyorum" itiraflarının çirkin türevleri, "senden daha zekiyim, yakışıklıyım, zenginim, güzelim, yetenekliyim" böbürlenmeleri, her daim haklılığını savunan, çaresiz sayıklamalar o buğulu 'rüyanın' içinde olup bitiyor işte. Varoluş hakikatimize, sevmeyi öğrenerek bazen sevilmemeyi tevekkülle kabullenerek mana katmaya çalışırken, koyu bencilliğimizle paramparça ettiğimiz duygulardan geriye kalanlarda teselli buluyoruz ancak.

Bu aralar bir buz yığınının içine başımı sokup vedalaşmak zorunda kaldığım kibirli bir dostun ardından böyle acayip şeyler düşünüyorum işte... Bir yandan da o hırıltılı adamı dinliyorum. *Preferisco Cosi*, diye haykırıyor... "Öyle tercih ettim, bu benim seçimim" diyor... Onu dinlerken hiç ölmeyecekmiş gibi davranan 'meşgul' dostları bağışlamayı kendime telkin ediyorum. Bu sıkıntılı, zorunlu kabulleniş biraz da hayatın hızla eksildiğini fark etmekle ilgili sanırım.

MUALLA'NIN KORUYUCU MELEĞİ...

Ben kelimelerin, hikâyelerin insanın ruh haline göre ziyaret ettiğine inanırım. Yazarlığını çok geç keşfettiğim Abidin Dino'nun kadim dostu Fikret Mualla için yazdığı kitap tam da böyle uğultulu bir süreçte sürprizli bir hediye oldu bana. 35 sene evvel yazılmış bu, anı, deneme, biyografi karışımı şahane 'hikâyenin' maalesef yeni baskısı yok. Okuyunca itiraf etmeliyim ki çok şaşırdım. O benim için sanatın farklı alanlarında eserler üretmiş çok özel bir 'nakkaştı'. **Onun Tanrı'sı elleriydi. Gördüklerini bu kadar incelikli yazabildiğini, şiirsel imgeleri ustalıkla yazıya dönüştürebildiğini bilmiyordum. Doğrusu bu geç keşfimden sonra neden daha fazla yazmadığını merak ettim. Yeryüzünün güzelliklerini resmetmeyi daha güçlü bir tutkuyla sevdiği ve bu şekilde iz bırakmayı tercih ettiği için sanırım.**

Yaşadığı sürece arkadaşının koruyucu meleği gibi davranan Abidin Dino, İstanbul'da, Paris'te yaşadıklarını çocuğunu şefkatle koruyan bir baba gibi, hakiki bir dost gibi anlatmış. Onlarla birlikte zorlu bir hayat serüveninde, sanatın sıradan insanların görmediği tılsımlı coğrafyasında dolaşırken hep aynı şeyi düşünüyordum. İnsanın sadece bir tane öyle dostunun olması bir hayatı büsbütün değiştirebilir. Mesele, onu akıl hastanelerinden kurtarması, zor günlerinde resim yapmaya zorlaması, New York'ta ve başka yerlerdeki sergilere katılabilmesi için uğraşması, öldükten sonra kemiklerinin Türkiye'ye getirilmesini temin etmek gibi somut hadiseler değil sadece. Bir sanatçının diğerini anlatma biçimindeki zarafet esas olan. Bu tavır, Dino'nun insan olarak iyilikle yıkanmış, maneviyatı derin bakışını da çok net bir biçimde ortaya koyuyor bence.

BİR ÇEŞİT MOZAIK OYUNU...

Bu şahane anlatı, Fikret Mualla için 'kafadan sakat değildir' belgesi almaya gittikleri bir gün tımarhanede

başlıyor. Dino, herkes tarafından çok zor olduğu söylenen, alkolik, 'deli' bir ressamın hayat hikâyesini anlatmıyor sadece. Bölüm başlarına koyduğu Mevlana alıntılarıyla, bir ressamın iç dünyasının zenginliğini, sanatın insanı mutsuz eden yıkıcı yanını da paylaşmış.

Doğrusu beni gündelik hayatın ayrıntılarını usta bir hikâyeci gibi yazdığı bölümler de çok etkiledi. Tuhaf bir şekilde anlatıcısı Abidin Dino, dostu Fikret'i ve onu kuşatan sanat çevresinin, gazetecilerin adımlarını izlerken kendisini olabildiğince geride tutmuş. Ve bunu büyük bir tevazu ve keskin bir gözlem yeteneğiyle yapmış. Daha başından diyor ki: **"Fikret Mualla ile ilgili ne var, ne yoksa, belleğimin iç içe tünellerinde, köşede bucakta kalmış, gözüme ilişen ne var ne yoksa, gün ışığına çıkartıp, seriyorum gözünüzün önüne. Gerçeği aramak, bir çeşit mozaik oyunu, dağılmış parçaları biraraya getirme çabası."**

BİR İPEK HIŞIRTISI...

Tımarhanelerde, meyhanelerde, bazen köprü altlarında, sergi salonlarında, arkadaş evlerinde, karanlık sokak aralarında, gurbette, esrar tekkelerinde, yaptıkları resimlerde yakaladıkları o 'sonsuz' mutluluk anlarını Dino'nun ne çok sevdiği üslubundan belli: "Mualla için tehlike yoktur buralarda (Balık Pazarı) onu tanırılar. Gündüzleri resim çizmeye gelir, akşamları resimlerini içmeğe gelir. Buralarda bir iki kadeh yuvarladıktan sonra, birlikte çıkılır, hafiften sallanan köprüden geçilir... **Alacakaranlıkta birdenbire ışıklar yanmıştır. Dumanlı gemiler yanaşır, gemiler kalkar. Denizde bir çalkantı, bir ipek hişirtisi... Makasla kesilmiş bir Galata Kulesi gökyüzüne iğreti yapıştırılmıştır...**"

Onun genç yaşında ölümüne sebep olduğu annesi yüzünden hissettiği suçluluk duygusuyla nasıl hırpalandığını, babasına düşman oluşunu, parasızlığa tahammül etme biçimini, kafayı bulunca nasıl çıldırdığını, o vakit dünyayı hangi renklerle gördüğünü, bürokrasinin sanat anlayışıyla nasıl dalga geçtiğini, sabırsızlığını, kimselerinkine benzemeyen sert ve ironik küfürlerini, kadınlarla ilgili gönüllü beceriksizliğini, kendisini sevenlere karşı bir kalkan gibi kullandığı şımarıklığını öyle içten cümlelerle anlatıyor ki, bu iki büyük ressamın yanından bir an olsun ayrılmak istemiyorsunuz.

YENİ DOĞACAKLARA YER BIRAKMALI

Günlerdir onlarla birlikte soluk soluğa garip, 'sonsuz' bir hayatın içinde koşturuyorum. Son sayfalara geldiğimde Fikret Mualla'nın kısa bir mektubunu buldum: **"Ne yapalım? Er geç ölmek lazım, Allahın emri... ya da tabiatın. Yeni doğacaklara yer bırakmalı, bizler kadar ıstırap çekmeleri için..."**

Ömrünün sonunda tamamen delirmiş bir adamın cümlelerine pek benzemiyor değil mi? Zaten Abidin Dino da "onun gerçekten deli olduğunu hiç düşünmedim" diyor. 3 Haziran 1974'te kitabı bitirirken ondan şöyle bahsediyor: "Yıllar geçti. Artık Fikret Mualla Karacaahmet'te. Mezarı güpgüzelmiş. Ressam, bir zamanlar çizdiği bu beyaz taşların, servilerin arasına karıştı. Ne bekçiden, ne karakoldan, ne de ekmek derdinden şikâyetçi. **Hem bana öyle geliyor ki, Karacaahmet'te, durmadan kendi mezarının resmini çiziyor, her sabah Salacaklı işçiler işe giderken, tavşankanı ışığın tadını çıkarıyor, çize çize alacakaranlıkta. Bir ressam için ölüm, keyfince resim çizmek değilse eğer, ne ki?"**

Er geç bizler kadar ıstırap çekeceklere yerimizi bırakıp gideceksek bir gün, hakiki dostluğun hayatımızdaki karşılığının ne olduğunu hatırlamamız lazım. Bazen bir sonu olmadığını ümit ettiğimiz o 'uzun yolculukta' bize eşlik edecek öyle bir dosta sahip olmak sadece bizi iyileştirmez, bizi biz yapan hikâyeleri de geleceğe şefkatle taşır çünkü.

Gerçekler, kelimeler, kader ve Sandor Marai...

A. Esra Yalazan 05.07.2009

Bulutların arasından süzülen ışık oyunları ile menevişlenen laciverdi denizde, Şinasi'nin 'ömürleri hülyalarına uymamış ihtiyar hanımlara' benzettiği yalıların sahiplerinden bağımsız mahzun kaderini düşünüyordum. Kim bilir, o zavallılar da insanlar gibi uyurken, hayal kurarken, sevdikleriyle vedalaşırken ne çok hikâye biriktirmişlerdi. Geniş bahçelerinde itina ile büyüttükleri iri, beyaz çiçekli manolya ağaçları, düğün hazırlığı yapan taze gelinler gibi gülümsüyorlardı. Suya akseden gölgelerinin usulca narçıçeği rengine dönmesiyle birlikte Boğaz sessizleşti, sular koyuldu, hepimiz sustuk. **İhtiyar yalıların el değmemiş sırlarına hayalleriyle eşlik edenler, eski, derin âlemlere çekilmiş gibiydi. Onların ruhuyla konuşanlar ne diyordu bilmiyorum, ben –muhtemelen o günlerde okuduğum bir roman yüzünden- 'gerçeğin' zamana ve yaşadıklarımıza göre değişen kırılğan tabiatına takılmıştım.** Serin yaz akşamı rüzgârıyla yarışan kara bir yelkovan sürüsü, denizi okşayarak yanımızdan hızla uzaklaştı. Sonra birden geçmiş zamanın esrarından kurtulup, ceviz kabuğu gibi bir teknede sallanarak neşeli yolculuğumuza devam ettik.

Alacakaranlık çöktüğünde tropik ormanlardaki gizli göllere benzeyen küçük bir koya varmıştık. Alçak kayalıklardan sarkan koruluğun altında, yeşim taşı gibi parlayan ılık bir denizde yüzerken zihnimi kamaştıran garip düşüncelere gülüyordum. Üstelik pek gülünecek gibi değillerdi. Kabaca, biraz sinsi, epeyce vahşi bir intikam planıydı diyelim. **Yazarın dediği gibi, insan, yapacağı şeyler olduğu müddetçe yaşıyordu. Ben onun bir kahramanının güçlü inancını taşıyordum o sırada: "Kaderimiz gizlice hayatımıza sızmiyordu, bizim ona açtığımız kapıdan giriyordu."** İşte o efsunlu anda, karakterimin henüz bilmediğim özellikleri yüzünden vaktiyle araladığım kapıyı yavaşça kapamaya karar verdim. Simsiyah gökyüzünün altında denizin içine rasgele dağılmış minik inci taneleri gibi ışıldayan yakamozları seyrederken her başlangıcın kaçınılmaz bir sonu olduğunu kalbimle biliyordum. Kâinatın düzeni böyle kurulmuştu. Macar ustaya göre hayatın en büyük gizemi ve en kutsal hediyesi 'iki aynı tür' insanın karşılaşmasıydı. Her türden ilişki için geçerli olan bu garip tesadüf çok nadir gerçekleşiyordu. Bütün mesele 'farklı' olduğumuzu kabullenebilmekle ilgiliydi. Zaten dünya bu 'sonsuz arayış' üzerine kurulmuştu.

YENİDEN KEŞFEDİLMENİN SIRRI...

Bahsettiğim yazarın adı Sandor Marai. Onunla bundan üç sene evvel Murat Belge'nin 'sahaf' köşesinde tanıştım. O yazıda *Parma Kontesi* isimli kitabından bahsediyordu. Hemen aldım ve okudum. Casanova'nın kaçış hikâyesinden yola çıkarak yazdığı romanın sakin atmosferine rağmen kışkırtan güçlü ve derin anlatımını beğenmiştim. **Belge, onun 'monolog' üstadı olduğunu söylüyordu. Sanırım diğerlerini henüz okumamıştı. Bu yakıştırmamın ne kadar isabetli olduğunu diğer kitaplarını okuyunca daha iyi kavradım.** Marai, önce faşist rejimle, sonra komünistlerle anlaşılamadığı için 48'de Budapeşte'yi terk edip Amerika'ya yerleşmiş. Ölene kadar pek tanınan bir yazar değilmiş. Ölümünden sonra bir süre unutulup yeniden keşfedilen yazarın 'dirilişi' epey sansasyonel olmuş ve pek çok dile çevrilmiş. Ben Türkçeye çevrilen üç kitabından en çok dünyada tanınmasına neden olan *Yürek Yangını*'nı sevdim.

Bence fena halde takıntılı bir yazar Marai. Bu kitapta da nedense bütün hikâyelerinin kemiğini oluşturan bir aşk üçgeni var. Ama ne o hikâyeler, ne de onlar aracılığıyla insanı anlatma biçimi, dili sıradan. İnsanın gizli şifrelerini çözmekten ve bulduklarını 'müstehcen' bir bakışla okura göstermekten tuhaf bir zevk alıyor sanki.

Duyguların karanlıkta kalan kısımlarına fener tutan iç dökmelerden, fazla hareket olmadığı halde ilişkilerin gerilimini sonuna kadar yüksek tutan sakın konuşmalardan hiç sıkılmıyorsunuz. **Bildiğiniz kavramların, algı biçimlerinin kıyafetlerini usta bir sihirbaz gibi değiştirip hayatı size farklı yönleriyle gösterebiliyor çünkü. Onu okurken ihanetin, sadakatın, aldatmanın, mutluluğun, arkadaşlığın, sevmenin, kıskanmanın ve belki en çok da ‘gerçeğin’ sandığınız gibi olmayabileceğini hissediyorsunuz.**

İNSAN NİYETİ YÜZÜNDEN SUÇLANIR!

Yürek Yangını, tabiatı farklı iki çocukluk arkadaşının büyüme serüveniyle başlıyor. İlerde birisin karısı, diğerinin âşığı olacak Krisztina’yla bu sihirli üçgen tamamlanıyor. Ve bir av sırasında, bir erkek tüfeğini diğerine doğrultana dek ilahi bir uyumla sürüyor. Nedeni hiçbir zaman tam anlaşılamayan o olaydan sonra birbirlerini kırk bir yıl görmüyorlar. Aslında roman, uzun yıllar boyunca sabırla beklenen soruların cevabını ararken, dinmek bilmeyen öfke dolu bir ‘intikam’ duygusunun ardından yaşanan hayal kırıklığıyla ilgili denebilir. Ama romanı böyle özetlemek haksızlık, zira ‘gerçeğin’ peşinde koşanların iç dünyalarına girdiğinizde insan denilen garip, anlaşılmaz varlığın, eylemini değil samimi niyetini sorgulamaya başlıyorsunuz.

Mesela Krisztina gibi, birisi sizi sevmediği halde ısrarla duygularıyla ilgili yalan söylüyorsa, ona böyle davrandığı için kızmama ihtimalini de düşünüyorsunuz. Sonra o manasız ‘yanlış anlama’ oyununa bir son vermek, hayatınıza istediğiniz yerden devam edebilmek için yazarı daha dikkatli dinlemeye başlıyorsunuz: “Hayatımızın sonuna doğru tıpkı elektrikli sandalyede oturan bir mahkûm gibi yaşadığımız bütün olaylar yüksek sesle itirafta bulunurlar. **En sonunda her şey olup bitmiştir ve artık yanlış anlamanın imkânı yoktur... İnsan yaptığı şeyden dolayı suçlu olmaz, bu eylemin ardında gizlediği niyet yüzünden suçlanır.”**

HAYATTA KALMAK DA BİR CEVAPTIR...

Hayatın sonunda da olsa insanın kendisine cevabını veremeyeceği sorular sorabilmesi pek kolay değildir. Henrik, kırk bir yıl önce sevdiği kadınla yemek yedikleri masada şunları söylüyordu arkadaşına: “Sen kimsin. Gerçekten istediğin nedir?.. Nerede sadık, nerede haindin?.. Nerede cesur, nerede korkaktın?.. **İnsan bunlara verebildiği kadar cevap verir, dürüst ya da yalancı olması o kadar önemli değildir. Önemli olan sonunda insanın bütün yaşamıyla verdiği cevaptır.**” Olayların çıplak halini önemsemeyen o ‘bilge’ cevabı öğrenmek için insan neden hayatın sonunu beklemeli? Marai, beklerken neden bedel ödememiz gerektiğini de söylüyor: “İnsan her ne pahasına olursa olsun sadece yaşamak istemez. **Hayır, insan kaderiyle yüzleşmek ve bunun bedeli neyse, ölüm ya da tehlike, ödemek ister.**”

Kitabı bitirdiğim günden beri ben de onun gibi cevabı olmayan muğlak sorular soruyorum kendime. **İnsan kelimelerle gerçeğin ne kadarını anlatabilir ki? Hakiki niyetlerle, duygularla, olaylarla örtüşmeyen gerçeğin peşinden koşmanın kime, ne faydası var?**

Boğazın karanlık sularından geçip eve dönerken sadece kapısını aralayarak çağırdığımız kaderi değil, Sandor Marai’nin meşum sonunu da düşünüyordum. Elliye yakın kitap yazmış bir yazar, neden 89 yaşında intihar etmişti? **Kahramanlarından birisi, “Böylesine sevdiğin, onun için ölümü bile göze alabileceğin birisi öldükten sonra hayatta kalmak, bu hayatın gizli ve ispatı mümkün olmayan suçlarından birisidir” diyordu.** Romanlarında da anlattığı hissedilen karısı ölmüştü. Ona göre hayatta kalmak da bir cevaptı ve anlaşılan o sonunda sadece susmayı tercih etmişti.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Basit bir hayat, özgürlük, mutluluk ve Zorba...

A. Esra Yalazan 12.07.2009

Basit bir hayatım olsun istemiştim. Bahçesindeki limon, mandalina, portakal ağaçlarının çiçeklerinden yayılan acımsı kokulara eşlik eden sağlam, taş bir evde çıplak ayaklarımla dolaşırken uzaklarda tüten denizin buğusunu seyredecektim. Haliyle kalabalıklara mesafeli, tabiatla uyumlu, sırlarının kuytusunda gizlenen sade bir hayat ihtimali beni sakinleştiriyordu. İsteddiğimde insanın saplantılı tutkularından, özlemlerinden, nedensiz öfkesinden, ürkütücü hırsından kaçabilme özgürlüğü sunan, ruhumu sınırlı zamanın hapisanesinden kurtaran 'sessiz' bir geleceğin hayaliyle avunuyordum. **Toplumun anlamsız kurallarından uzakta, istediğim zaman uyanmak, acıktığımda yemek, sadece istediğim kitapları okumak, hayal kurmak, ertesi gün sözcüklere dönüşecek gece düşüncelerine eşlik eden gökyüzünü seyredebilmek için ihtiyacım olan koşullara sahip olabileceğimi sanıyordum. Fena halde yanıltılmışım.** Bu ülkenin insanı bezdiren tuhaf bir sistemi var. Böyle yazılar yazarak o istediğim hayata hiç kavuşamayacağımı idrak etmiş bulunuyorum. Öyle bir hayatın bedelini ödemek için yirmi yıl çalışmış olmak da yetmiyor. Yönetmenin veya yönetilmenin sıkıntılı zorluğuna katlanmak, 'sipariş' yazılar yazmak, hatta çirkin siyasi kavgalara karışmak, hatta bazen epeyce 'hafif' olmak da gerekiyor maalesef. Nedense o zaman sahte bir biçimde 'görünür' oluyorsunuz ama aksi gibi ben o 'gücün' beni görmek istediği gibi olmak fikrinden pek hoşlanmıyorum. Üstelik bu sisteme isyan edebilecek kadar özgür değilim. Ne olacak şimdi?

Birilerini sığ bir yaklaşımla 'paketleyen' yazarları neden her gün ısrarla okuduğumu soruyorum kendime. Bana ne bu insanlardan? Ben siyasetin hayattan kopuk olduğunu hiç düşünmedim ve elbette o tercihlerin hayatta durduğumuz yeri, kim olduğumuzu gösterdiğine ve bu tavrın önemine inanırım. Ama belli bir gücü elde etmek, tuhaf bir biçimde değişime direnmek uğruna insanın olduğundan daha farklı davranmasını, yazmasını da biraz acıklı buluyorum doğrusu. **İnsanlar artık 'basit' olabilmekten kıymetini unutmuş gibi davranıyor. Her gün köşelerinde birilerini 'bir şeyci' olmakla itham edenler, neden net bir tavırla iyi ve doğru olanı savunup, kötü ve yanlış olanı vicdanla, kalple, adalet bilinciyle eleştiremiyor? Neden bu kadar zor?**

'TUTKU BANA EGEMEN OLAMAZ'

Boğazın ışıldayan tepelerinde içinden eriyen kırmızı bir mum gibi gökyüzünde asılı kalmış dolunaya bakarken işte böyle pek de eğlenceli ve 'romantik' olmayan düşüncelerden kendimi kurtarmaya çalışıyordum. Bir de 'tutsaklık' kötü bir şey diye söylenirken yemekten ziyade seyretmeyi sevdiğim iri, şehvetli kirazlara bakıyordum o sırada. Sonra aniden Kazancakis'in ilkel, köylü Zorba'sı geldi aklıma. Zorba filmi de yapılan o romanda 'patron' diye hitap ettiği dostuna özlem duyduklarından nasıl kurtulduğunu anlatıyordu. Çocukken parası olmadığı için kiraz alamıyormuş, her gün o kirazları düşünüyor ve bu rezillikten utanıyormuş. Bir gün babasının cebinden çaldığı parayla bir sepet dolusu kiraz almış. Bir çukurun içinde midesini doldurup hepsini kusana kadar yemiş. **Sonra büyüünce şarap ve sigara için de aynı şeyi yapmış. "Hâlâ içiyorum ama istediğim zaman 'harp' diye kesiyorum, tutku bana egemen olamaz" diye anlatıyordu tutsaklığını. Ona göre insan böyle kurtuluyordu bağımlılıktan, zevk düşkünü ya da keşiş olarak değil.**

Kazancakis, *Zorba* için yazdığı önsözde, kendini çılgınlığa, basitliğe, hayatın çıplak gerçeklerine olduğu gibi teslim edemeyen ruhundan ötürü o basit adamın önünde nasıl utandığını anlatıyor. Romanı öyle sıkıntılı, nemli bir gecede hatırlayarak hafiflemek hoşuma gitti. **Yazar, onu en çok etkileyen isimleri sayarken "Homeros, Budha, Bergson, Nietzsche ve Zorba" diyor. Çok geç tanıştığı ihtiyar köylü, zamanla yazarın elinde, felsefe konusu, mürekkep, kâğıt ve bir masal haline gelmiş.** Zorba'nın hayat ve düşünme biçimini yeniden

kurgulayan yazar, gerçek olduğuna okuru kolayca ikna edebilen o muhteşem diyalogların çoğunu belli ki uydurmuş ama bence bunun hiç önemi yok. O bir yazar ve malum 'uydurmak' onların en sevdiği iş. Bu romanın kahramanlarını yaratırken tabiatın, hümanizmin, sadeliğin, bir zamanlar hakkında çok düşündüğü Budizm'in önünde saygıyla eğilen büyük bir şiir yazmıştı aslında.

HER GÜN İLK KEZ GÖRÜYORMUŞ GİBİ...

Gece yarısı kirazlar sayesinde hatırladığım kitabı karıştırmak eski günlere götürdü beni. **Kazancakis, romanda 'her an ölecekmiş gibi davrananlarla', 'hiç ölmeyecekmiş' gibi yaşayanların' aslında çok farklı olmadıklarını söylüyordu.** Ama bunu tıpkı mutluluğu ancak o his geçip gittikten sonra hissedebilmemiz gibi çok sonraları anlamış. Romandaki yazar, "Ben Girit kıyısında mutluluğu yaşıyor, üstelik mutlu olduğumu da biliyorum" diyor. Bunu ne kadar az hissedebildiğimizi de düşündüm. Önce mutlu oluyor, nedense sonra o anı hatırlıyorduk...

Doğrusu hayatı iştahla yiyen Zorba gibi etrafımda gördüğüm her şeyi, her gün ilk kez görüyormuşçasına heyecanlanabilmeyi, üzümün şaraba dönüşebilmesinin sırrını her seferinde yeniden bir çocuk gibi merak edebilmeyi, 'dünyanın bakırlığının tazelendiğini hissedebilmeyi' isterdim.

Zorba, kadınları kırmamak için onları her daim hoş tutmak isteyen zampara bir serseridir aynı zamanda. Kazancakis, basit bir erkeğin vahşi özelliklerinin kadınları şefkatle koruyan yanını, o unutulmaz ironik cümlelerle yazmıştı: **"Bir kadın yatağına çağırsın da sen gitmeyesin. Ruhun mahvoldu demektir. Bu kadın Tanrı'nın büyük mahkemesinde iç çekecektir ve kadının bu iç çekişi, kim olursan ol, ne kadar iyilik yapmış olursan olsan da seni Cehennem'e attırır.** Eğer Cehennem varsa ben Cehennem'e gideceğim; nedeni de bu olacak."

'Kalpleri ilkel bir cesaretle' büyüyen bu tür adamların yanında 'okumuşlar', kendini hakikaten biraz ezik hissedebilir. Bir insanın böylesine saf ve vahşi bir dokunuşla hayata, dünyaya, başka insanlara uyum sağlayabilmesi pek kolay değildir çünkü.

BENİM KALBİM DE BÖYLE İŞTE ...

Sayfaları heyecanla karıştırıp Zorba'nın raks edişini hayal ederken sıkıntılı bir yaz yağmuru başladı. **O "yağmur yağarken insanın kalbi acı çeker" diyordu.** Bir an onun gibi basit bir ihtiyarla buralardan çekip gidebilmeyi, anlamsız bir hayat kavgasından uzaklaşabilmeyi diledim. Yıldızlı gecelerde santurunu dizlerinin üstüne koyup usulca çalabilen, mutluluğun bir kadeh şarap ve denizin uğultusunu dinlemek gibi basit bir şey olduğuna yürekten inanan, hayatın derin acılar karşısında korkmuyormuş gibi durabilen bir dostum olsun isterdim. O 'patronla' konuşurken kendini şöyle anlatıyordu: **"Kırmızı, siyah yamalarla yamanmış, binlerce ekli ve yamaları kalın sicimle dikildiği için en büyük fırtınalarda bile yırtılmayan bazı gemi yelkenleri vardır. Benim kalbim de öyle işte! Binlerce delikli, binlerce yamalı, ama korkusuz."**

Kalbi yamalı Zorba, yazar dostuna bağlı bulunduğu iplerinin diğer insanlardan biraz daha uzun tutulmuş olduğunu söyler. "Hepsi bu!" der. Ona "kendini özgür sanıyorsun ama ipini koparmadıkça hayatın ne tadı var" diye sorar. Kâğıtlardan yaptığı uçurtmaya tutunarak yaşayan yazar, cevap veremez bu mantıklı soruya.

Kitaptaki o yazar gibi ben de deniz kenarındaki çakılların üzerine uzanıp gözlerimi yumsam. 'Hayat nedir' desem basitçe. Herkesin bir kez sahip olabildiği bu hayatta ağaçları, kuşları, bulutları, güneşi görüncə

yeryüzüne ilk kez gelmişim gibi şaşırabilsem. ‘Hayatın küçük mutluluklar ve büyük değersiz konuşmalarla’ geçtiğini, herkesin kendine ait bir ‘cenneti’ olduğunu dünyaya kızmadan kabullenebilsem... Zorba’nın kirazlarla yaptığını kitaplarla yapsam. Sırları yazmak yerine onun gibi sadece yaşasam. Okuduğum bütün kâğıtları Kazancakis gibi yesem. Kussam, kurtulsam.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Duygunun anatomisini çıkaran adam; Leonardo da Vinci...

A. Esra Yalazan 19.07.2009

Tabiat, biriktirdiği bütün gözyaşlarını aniden ve tek bir defada akıtmaya karar verince yeryüzü büsbütün ıslandı. Üzerimdeki pike açık olan pencereden dolan soğuk bir rüzgârla havalandığı için sanırım, rüyamda küçük bir yelkenliyle ıssız bir adaya varmaya çalışıyordum. Bir süre sonra gerçekten yüzüme çiy gibi düşen ince su damlaları yüzünden uyanmak zorunda kaldım. Sabahın ‘şeftali kabuğu rengine’ döndüğü saate kadar yağmurun sokakları döven hırçın sesini dinlerken hiç lüzumu yokken birkaç sigara içtim. Sabahları sigara içmem. Sonra, da Vinci’nin ‘yalnızlıkla ve sırlarla’ kuşatılmış tuhaf hayat hikâyesini okumaya başladım, okurken uyuya kalmışım. Güneşin ilk ışıklarıyla gözümü açtığımda şehir eski haline bürünmüştü. Sokaklar, camlar yine kupkuru, insanlar her zamanki gibi telaşlıydı. Bugünlerde bir kolye gibi taşıdığım baş ağrıyla birlikte evden çıkıp önce acı bir kahve içtim. Sonra insanların bir sürü halinde birbirlerine sürtünerek aktığı kalabalık bir caddeden geçip ‘insan denilen anlaşılmaz’ varlıkla ilişki kurmaktan bunaldığım zamanlarda uğradığım kiliseye girdim. Mat bir maviyle boyanmış narin kubbesinin altında kavuşmak istediklerimden artık kurtulmayı diledim. Bu tuhaf dilek beni bile biraz şaşırttı. **Vitraylı büyük camlarından içeri süzülen loş ışığın gölgesine saklanmak, kim bilir hangi içten ve ‘imkânsız’ dualarla kumların içine gömülmüş mumların titrek alevlerini seyrederken ‘inancın’ gücünü düşünmek, rutubet kokan ahşap bir sırada oturup uzaktan belli belirsiz işitilen mistik bir müzik eşliğinde yeni hayaller kurmak sıkışmış ruhumu iyi geldi.**

Serin, esen bir bahçeye doğru yürüyeyim, kitabımı orada bitireyim istedim. Ama tuhaf bir şekilde –belki ağrım yüzünden- yerimden kalkamadım. Kucağımda, da Vinci’nin uzun saçlı ve sakallı bir portresinin olduğu kitapla, tavandan aşağıya sarkıtılmış İsa’nın karşısında öylece donup kaldım. Etrafıma baktım, günün o erken saatinde sadece birkaç genç turist ve diz çöküp ibadet eden ihtiyar bir kadın vardı. Bruno Nardini’nin yazdığı ‘hayat hikâyesini’ süsleyen resimlerine bakıp, kaldığım yerden okumaya devam ettim.

ESERLERİMİN ÇOĞU SİZE ULAŞMADI...

Sayfaları heyecanla çevirirken zamanda yolculuk yapıyor gibiydim. Leonardo, ince kemikli yüzünü örten sarı dalgalı saçları, mavi ışıltılı gözleriyle yanımdaki sıraya ilişti ve abartısız zarif jestlerle benimle konuşmaya başladı: “O okuduğun yazarın üslubundan hoşlandım. Mesafeli, titiz ama samimiyetle yazılmış bir biyografiye benziyor. Malum, son yıllarda hakkımda çok fazla asılsız söylenti çıktı. **Yeni kuşakların beni kötü yazılmış romanlardan yapılan filmlerle tanımalarındansa Rönesans’a dair araştırmalar yapmış, edebiyat seven bir**

yazarın anlattıklarıyla keşfetmelerini tercih ederim doğrusu. Yazarın insanlarla yaşadığım garip ilişkilerin mahremiyetine dokunmamış olması beni çok şaşırtmadı. Hakkımda çok şey bilinmez onun için genellikle efsanelerle idare ederler. Eserlerimin pek çoğu size ulaşamadı zaten. Ayrıca hakkımdaki yorumları doğru, ben hep kendimi gizliyor, bir duygunun bile 'anatomisini çıkarmadan' onu benimseyemiyordum. Gerçekliği kavrayabilmek için onunla aramda hep bir mesafe bıraktım Epeyce tuhaftım anlayacağın, ama sandıkları kadar yabani değildim”.

“Başlarda hangi sanatı seçeceğimi bilemedim ama o yıllarda bu çok zor değildi. Herhangi bir kiliseye girdiğinde çalışmakta olan heykeltıraşları, mimarları ve ressamaları görürdün.” O meşhur sol eliyle işaret etti: “Şu gördüklerine benzer sırt çantalı turistler fotoğraf çekmek için dolaşmazdı mesela.” Artık onunla konuştuğuna kesinlikle inanıyordum. “Çocukluğumdan beri kırlardaki yalnız hayatı sevdim. Tabiatla gördüğüm her canlının resmini çizerdim. İlerde sol elimle çizdiğim gölgeli resimler imzamdan daha etkili olmaya başladı. Biraz daha büyüüp kadvraları kesmeye başladığımda hepten delirdiğimi düşündüler. Halbuki sadece insana yaklaşabilmek ölüleri çizerek inceliyordum.”

BEN SADECE RESSAM DEĞİLİM ZATEN!

“Biliyor musun gençler beni genellikle ‘ahlak elden gidiyor’ edasıyla dinlerdi. Halbuki ben sadece filozofluğu Hristiyanlığa tercih etmişim.” Bütün bunları bir kilisede konuştuğumuzu hatırlatırcasına yüzümü buruşturunca, **“Boş ver, vaktiyle beni Tanrı’yı çocuk olarak gösterdiğim için hapse atmışlardı. Bak şimdi, Louvre Müzesi’nin önünde uyduruk bir film vesilesiyle resimlerimi görmek için kuyruk oluyolar. Ama sen yine de dikkat et. Aradan beş asır geçer, dünya kabuk değiştirir ama insanın bencil, vahşi duyguları hiç değişmez”** dedi. Güldüm, “Ama sen bu yüzyılda yaşasaydın sen olmazdın ki, belki ressam bile olmazdın” dedim hınzırca. “Ben sadece ressam değilim zaten. Hep daha fazlasını olmak istedim. İnsanların gözardı ettiklerini inceledim. Doğumun öncesini bile merak ettim. Olayların sadece sonuçlarını değil nedenlerini bilmek zorundaydım. Hayatı böyle anlamayı denersen, muhtemelen her çağda ‘birşey’ olursun” diye cevap verdi.

Beş yüz yıl önce kendisine ‘büyücü’ denilen bir dahiyi büyülenmiş gibi dinliyordum. “Senin hayatını yazan herkes ‘göründüğü kadarıyla, söylendiğine göre’ gibi cılız cümlelere sığınmış. Ama bir yandan da geleceğin mühendislerine, mimarlarına uygarlığın yollarını açan keşifler yaptığın, bugün inşa edilen şehirlerin tasarımını daha o günlerden ön görebildiğin söyleniyor. Yetmezmiş gibi resmin dönüşüm sürecinde de devrim yarattığından ve not defterlerinden ayrılamayan bir yazı düşkünü olduğundan bahsediyorlar. Sen nasıl hatırlanmak isterdin?” dedim ona. Omuzlarını silkip “Bilmiyorum. Bunu bilemezsin. Bazen ben de kendime **‘Ya, yalnızca resim yapmak istemediğim için, bir yanlışlı olduysa hayatım’ diyorum**” gibi kaçamak bir cevap verdi.

MONA LİSA, ÇOCUĞUNU KAYBETMİŞ BİR KADINDI

Kendime “Röportaj yapma, adamı hissetmeye çalış” dedikten sonra dayanamayıp ‘Mona Lisa’ meselesinin neden abartıldığını sordum haliyle. “Bunun neden hâlâ en çok merak edilen konu olduğunu bir türlü anlayamıyorum” dedi. İnsanların onun uçmakla ilgili hayallerinin ve çalışmalarının araştırılmasını tercih edermiş. Ama yine de anlattı: “Saçma dedikoduları unut, sipariş bir portre değildi bir kere. Çocuğu ölmüş hüzünlü bir kadının resmiydi. Lisa’yı resmederken hüzünlü olmasına dayanamadığım için çalışırken çalgıcıları çağırırdım. **Ben sadece onun resmini yapmak istemiyordum. Karanlıkta genişleyen, ışıktaki küçülen göz bebekleri, (bu o zamanlar bilinmiyordu) boynunda atan damarları, cildindeki gözenekleriyle canlı bir kadın çizmek istiyordum. Niyetim doğaya meydan okumak, onu aşmak için taklit etmek ve ölümün yok ettiği tanrısal**

bir güzelliği korumaktı. Hepsi bu" diye içtenlikle izah etti niyetini.

Aslında ondan çok genç olduğu halde kendisini delicesine kıskanan huysuz Michelangelo'yla aralarında tam olarak ne geçtiğini, 'Son Akşam Yemeği'nin hakiki manasını, hakkında açılan eşcinsellik davalarını da soracaktım ama onu gevezeliğimle ürkütmemek için sustum. Tedirginliğimi hissederek gibi yüzüme bakıp "İnsanı sadece sırlarını çözme hevesiyle idrak edemezsin. **Ben her zaman hayatın bir armağan olduğunu ve onun değerini bilmeyen kişinin onu hak etmediğini söylemişimdir. Kendini insan suretinde yaratan Tanrı gibi ressam da yaratıcısının izini taşıyan resimler yapar. Bakmayı bilersen beni yarattıklarında ve istediğin her yerde görebilirsin**" dedi.

Kitabı kapatıp yavaş adımlarla aydınlığa çıkınca öğle güneşinin dik ışığı gözümü kamaştırdı. Beni böyle garip 'hülyalara' sürükleyen yazının gücünü ve son ana dek uçmayı hayal eden Leonardo'yu düşündüm. Sarışın bir oğlan çocuğu, avlunun تنها boşluğunda kumruların peşinden neşeyle koşturuyordu. Bir uçak masmavi gökyüzünde incecik bir ip izi bırakarak uzaklaştı. Bir an onu gördüğümü sandım ya da sadece bana öyle geldi.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İlişkilerdeki hayaletler, Justine ve Lawrence Durrell...

A. Esra Yalazan 26.07.2009

Evden çıkmadan önce bavulumu kapatıp çalışma odamda son kez etrafa bakınca o iki kitabı gördüm. En zor zamanlarımda tek bir cümlesiyle beni bütün sıkıntılardan uzaklaştırabilen kahramanım Lawrence Durrell'in meşhur *Justine*'i ve henüz okumadığım bir Moravia romanı, *Ben ve O*. Lafı fazla uzatmadan hemen söyleyeyim. Bu roman genç ve hırslı bir erkeğin en sevdiği, en nadide parçasıyla (cinsellik organı desem daha mı munasip olurdu bilmiyorum) tartışmasını ve O'nun kontrol edilemeyen arzularının adamın hayatının nasıl değiştirdiğini anlatıyor. Eğer uçakta okumaya başladığım kitaba devam edebilseydim bu hafta size **O'nlardan bahsetmeyi düşünüyordum, lakin koşullar elvermedi. Belki de iyi olmuştur. "Kızınıza sahip çıkın, davulcuya, zurnacıya kaçmasın" diye televizyonlarda bağırarak muhafazakârlarla, bazı 'organların' eğlenceli maceralarının (mevzu edebiyat bile olsa) ulu orta bahsinden zinhar hoşlanmayan 'çağdaş', 'medeni' laiklerin yaşadığı bu ülkede, bir gazete köşesinde O'ndan bahsedebilmek hakikaten cesaret gerektiren bir girişim.** Gerçi Sade'in sevişmenin hiçbir türünü suç saymayan fikirlerini fena halde benimsediği söylenen Durrell'in yazdığı romanlar, daha masum sayılır mı bilmiyorum ama mümkünse bu karmaşık toplumu ürkütmeden şimdilik nazik bir üslupla ondan neden etkilediğini anlatmak istiyorum.

ÂŞIKLARIN UYDURDUKLARI KISKANÇLIK...

Bu yazıyı yazdığım pencerenin önündeki zakkumlar ve begonvillerle çevrili terastan adalara doğru uzanan beyaz lekeli bir kumaş gibi kabaran denize, yıldızların kristal tozları gibi dağıldığı karanlık gökyüzüne bakarken tuhaf düşünceler geliyor aklıma mesela: "Onun bir başkasını beni özlediği gibi özleyeceğini, seveceğini bilmektense yok olmasını, ölmesini tercih ederim" diyor bir ses. Kim bilir hangi sayfalardan süzülüp benliğimde iz bırakmış olan o tiz sesin kime ait olduğunu hakikaten bilmiyorum. Hangisi daha korkunç acaba? Böyle

korkunç bir düşüncenin esiri olmak mı yoksa gizli esaretin o çok sevilen insandan ve bütün dünyadan saklanması mı? İlişkilere dair insanın ruhunu parçalayan bu türden 'vahşi' cümleleri genellikle Durell yazar. Tahta masada kurcalanmaktan hırpalanmış, kapağı olmayan *Justine* duruyor. Pergoladan sarkan ahşap rüzgârgüllerinin uysal tıkırtısıyla birlikte geçmişin yumuşak gölgelerine sığınıyorum. Kayalıklara çarpıp köpük köpük dağılan dalgaların uzaktan duyulan sesini dinlerken *Justine* gibi kadınları seven erkeklerin çaresizliğini de düşünüyorum. Kitapta sahibini aradığım o sese dair bir ipucu bulamıyorum ama en az onun kadar 'sert' olan başka bir cümleye rastlıyorum: **"Şu kıskançlık denilen şey ne garip, ne bayağı. Bir aşığın kendi hayalinin uydurduğu şeyi kıskanmasıysa gülünç"** diyor yazar. **Deniz rüzgârla birlikte uğulduyor... Ben sıcaktan gevşemiş hafif ve biraz da müstehzi bir ruh haliyle gülümsüyorum. Hakiki bir aşıkta hangisi insanı daha çok yaralar, diye soruyorum kendime. Gerçek bir kıskançlık mı, hayali olanlar mı?** Çiftleştikten sonra ölen çekirgeler arsızca bağırıyorlar... Durell'in romanlarını Akdeniz'de Ege'de adalarda yazarken hissettiklerini tahayyül etmeye çalışıyorum.

KADINLARIN İÇİNDEKİ ERKEKLER, ERKEKLERİN İÇİNDEKİ KADINLAR...

Bir zamanlar casus da olduğu da iddia edilen yazar, beni sadece vaktiyle çok tartışılan farklı anlatım teknikleri, şiire yakın duran o incelikli dili ve 'müstehcen' üslubuyla etkilemiyor. Onun Freud'dan esinlenerek geliştirdiği 'her sevişmenin dört kişilik bir ilişki yumağı' olduğu görüşüyle birlikte her insanın içinde mutlaka karşı cinsi de barındırdığına olan inancını, romanlarında kullanma biçimine bayılıyorum. O bildiğimiz zamanın akışını çürüterek bozduğu bütün tuhaf hikâyelerde, 'ilişkilerdeki' çıkmazları anlatırken, dini, kültürü, inançları, toplumun 'sıra dışı' ilişkilere olan tepkilerini kendini hiç tekrar etmeden sorguluyor.

Romanın kahramanı ve anlatıcısı yazar Darley, daha hikâyenin en başında melez bir İskenderiyeli diye tarif ettiği *Justine*'le kurduğu yakınlığın, cinsel çekicilik üzerine kurulmuş bir aşktan çok daha tehlikeli olduğunu söylüyordu. **Kocas, âşıkları, dostları tarafından bir prizmanın farklı yüzleri gibi algılanan baharatlı bir kadının içindeki erkeklerle, onu seven erkeklerin içinde yaşayan kadınlar arasında yaşanan 'sonsuz' çatışmanın bu kadar derinlikli, kışkırtıcı ve şehvetli anlatıldığı çok az roman vardır herhalde.**

Ne zaman kutsal bir kitaba başvurur gibi bu nehir romanın işaretli sayfaları arasında kaybolsam, kendime, geçmişe, ilişkilere dair tanıdık bir kokuyu, zamansız bir ürperti, derin bir sızıyı her seferinde aynı heyecanla hatırlıyorum: "Ben onun siyah başını koyduğu yastıktaki ılıkılığı, hoş kokuyu içime çektim; uzun kederli, Yunan yüzüne, sivri burnuna, yalansız gözlerine, kekik kokan saten gibi parlak cildine, incecik çubuk boynunun üst tarafındaki benine bakardım. **Bunlar hesaplanabilir, sözcüklerle değeri ölçülebilir anlar değildir; bunlar keşfedilmemiş bir okyanusun dibinden taranıp çıkarılmış, kendi türlerinin tek örneği olağanüstü yaratıklar gibi hafızada yaşamaya devam ederler."**

BENİM ERKEĞİM O KADINDA NE BULUYOR?

Şimdi bu yazıyı yazarken, Durell'in roman kahramanlarını hayal ettiği adalara uzaktan bakan bir koyda, acı çektikleri için bağırarak haykırılarıyla birlikte hafızamda yaşayan o puslu anlara dönüyorum. Mutluluğunu yaşamadığı bir hayatın alacakaranlığında gizleyen, açlığını duyduğu aşka kendini teslim edemeyen bir kadınla, hiçbir zaman ona tam anlamıyla sahip olamayacağına inanan, mutsuz bir yazarın buruk hikâyesi, beni biraz kederlendiriyor. Geçmişin derin çatlaklarına uzun süre dokunmak istemiyorum. Çevirdikçe sayfaları kopan eski kitabıma dönüyorum...

Romandaki yazar, âşık olma tehlikesinden ve rezaletinden kendini kurtarmak için sevdiği erkeğe daha fazla

yaklaşan Justine gibi 'uyur gezer' bir kadında ne bulduğunu anlatırken, **pek çok kadının "Benim erkeğim o kadında ne buluyor" sorusunu da fevkalade isabetli cümlelerle cevaplıyor: "Ama ne tuhaftır ki, beni bu tekin olmayan kadına çeken şey onun kişiliğindeki kusurların ta kendisi, ruhundaki bayağılıklardı. Belki de onlarda kendi kişiliğimdeki güçsüzlükleri buluyordum, belki benim tek şansım onları daha iyi gizleyebilmemden geliyordu...** Hiç farkına varmadan yavaş yavaş birbirimize yaklaşıırken sonunda ya ellerimiz birleşir ya da kendimizi kucak kucağa bulurduk. Sevgililerin yakasını bırakmayan sıradan bir cinsel istekle değil, sanki kendimizi araştırıp öğrenmenin acısını vücutlarımızın dokunuşuyla hafifletmek için yapardık bunu."

Birbirinin güçsüzlüklerini, zaaflarını, bazen çirkinliklerini bile seven, ama birbirine sahip olamayan insanlar arasındaki o tuhaf, çaresiz çekim gücünü ayrıntılarda boğulmadan yazabilmek çok kolay olmasa gerek. Durell'i belki de en çok bu yüzden, insanın karanlık, mahrem alanlarına bu kadar pervasız ve zarif bir biçimde girebildiği için seviyorum.

Gün biraz sonra ufku lavanta rengine döndüğü çizginin ötesinde usulca eriyip gidecek. Ben alacakaranlıkta, sevgilisinin zihnindeki bir hayali bile kıskandığı halde sevmeyi beceremeyen Justine'in soluk hayaletiyle baş başa kalacağım. Ve "bedenini bir erkeğe sunarken gerçek benliğini veremeyen bir kadını sevmekten daha büyük felaket olamaz" diyen Durell için *Justine*'i yazdığı adaya doğru kadeh kaldıracağım.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İlk Aşk'la 'Son Şans' arasındaki rüya, gençlik ve Turgenyev

A. Esra Yalazan 02.08.2009

O küçük romanla yıllar evvel sevdiğim bir yazarın köşesinde tanıştım. Sonradan denemeler kitabına da girecek olan yazıyı yazan kıymetli şahsın ismi Ahmet Altan. İsmi size bir yerlerden tanıdık geliyor, değil mi? Hani şu okuduğunuz gazeteyi ayakta tutabilmek için mücadeleyi seven bir ekiple günde on sekiz saat çalışıp, haftanın altı günü memleketin ve gazeteciliğin sorunlarını herkesin anlayabileceği basit bir lisanla anlatan, haber toplantılarından vakit bulduğunda 'finans müdürü' olarak sokaklarda koşturan tek yayın yönetmeni olarak tarihe geçecek romancı. Aslında bir zamanlar kendisi sadece yazar olarak anılmak istediğini söylüyordu ama sanırım hayat ona biraz kötü davrandı. Şimdi o çok özlediği sakin, huzurlu yazı hayatına dönmek için anlaşılmas bir 'deli inadiyla' yarı açık cezaevinde gün sayarken, her türlü saldırıya karşı gazeteyi savunmak için gece yarılarına kadar kalesinde nöbet tutuyor. **Aslında onun yazarlığı hakkında şahane fikirlerim var elbet lakin Türkçeyi onun gibi incelikli kullanan özel bir yazarı Turgenyev'in yanına sıkıştırıp, durduk yerde harcanmak istemem doğrusu. Ne de olsa aynı zamanda yayın müdürüm olur kendisi.**

İHTİYARLIĞA İLK ADIM...

Söylediğim gibi o denemeyi okuyana kadar Turgenyev'in onu şöhrete kavuşturan *Babalar ve Oğullar* isimli romanıyla, *Bir Avcının Notları* başlıklı hikâyelerini okumuştum sadece. Özellikle nihilist Bazarov'u çok sevdiğimi

hatırlıyorum. Ama *İlk Aşk* başka türlüydü sanki. Masumiyeti pek hırpalanmamış, el değmemiş duyguları naif bir üslupla anlatan, okuyanda mutlaka iz bırakan çarpıcı bir hikâyeye benziyordu. Ahmet Altan, yazısına "Akşamüstüne doğru, hiddetli küçük bir kız gibi tıpırtılarla camlara vuran nisan yağmurunun bende bir cam kadehin içinde oturuyormuşum duygusu yaratmasıyla eğlenip kendimce hülyalara daldığım sırada posta geldi ve içinden Turgenyev'in 'İlk Aşk' romanının eski baskılarından biri çıktı" diye başlıyordu. Kitabı biraz karıştırmış ama okumamış. **"On üç yaşındayken okunmuş bir kitabın içimde bıraktığı izleri kırk altı yaşında aynı kitabı bir daha okuyup da çiğnemek istemedim;** o kitabı ilk okuduğumda kendimi kitabın kahramanına yakın bulmuştum, şimdiyse kendimi babaya daha yakın bulmak gibi bir tehlike vardı, bunu göze alamadım" diyordu.

Tuhaf bir şekilde kitabı ilk okuduğumda ben de onun gibi kendimi romanın genç kahramanı Vladamir'e yakın bulmuştum. Bu yazı vesilesiyle tekrar okuyunca klasikleri yıllar sonra karıştırıp neler kaçırdığını fark eden 'hafızasız' okurlar gibi gençlikten ihtiyarlığa doğru atılan ilk adımın sancısını derinden hissettim. O 'ilk aşk'ın ürpertisinden, kaotik heyecanından 'son şans'ın can çekişen bezginliğine uzanan sisli yolculukta gördüğümüz bulanık rüyaların içinde dolaştım bir süre.

TOLSTOY VE DOSTOYEVSKİ BİLE ONU KISKANIYORDU

İnsan gençken aşk denilen o yakıcı, aldatici duyguyla tanışmak için kendini her türlü tehlikeye atma cesaretini gösterirken, bir gün ansızın yorulduğunu hissedip gelecekte yaşayabileceği muhtemel aşktan nasıl böyle hiç korkmadan, pişmanlık duymadan vazgeçebiliyor peki? Eğer Ahmet Altan'ın yazdığı gibi "her aşk, kaçınılmaz olarak ilk aşksa" tecrübelerle yıpranan insanın zamanla kesik, yara, çürük izlerinden örülmüş çelik gibi bir zırhla dolaşmaya başlaması anlaşılır elbette. Vaktiyle Tolstoy'u, Dostoyevski'yi bile kiskandıran Turgenyev, romanın sonunda ilk aşkının başına gelenleri öğrenince gençliğin ne olduğunu anlatıyor: **"Gençlik! Hiçbir şeyi umursamazsın, evrenin tüm hazinelerine sahipsin sanki. Hüzün bile avutur seni, kendine güvenin ve pervasızlığın sonsuzdur. Oysa günlerin iz bırakmadan çabucak geçer, yok olur, güneşte mum gibi erir. Ama senin güzelliğinin bütün sırrı belki her şeyi yapabilmekte değil de, her şeyi yapabileceğini düşünmekte.** İlk aşkımın hayalini neredeyse tek bir kederli solukta, içim sızlayarak yolcu ederken neler umuyordum. Peki, hayallerimden hangileri gerçekleşti?".

NASIL BİR HAYAT HAYAL EDİYORDUK?

'Son fırsatın' hâlâ ümit etmeye açık ama yine de çok kırılgan olduğunu hatırlatan o filmi seyrederken Turgenyev'in söylediğine benzer gerçekleşememiş hayalleri çoktan kaybettiğimizi düşünüyordum. **Belki de sır, gençliğe bahsedilen o büyümlü güçte gizliydi. Her şeyi yapabileceğini sandığın, tarifi sözcüklerle mümkün olmayan, kontrol edilemeyen o garip güçte...**

Aşkta 'son şans'larını kullandıklarına dair seyirciyi fena halde ikna eden aktörlerin şiirsel ayrıntıları süzerek oynadıkları filmde, erkekler tarafından artık cazip bulunmadığına inanan orta yaşlı bir kadınla, kendine güvenini kaybetmiş yaşlı bir erkeğin tesadüfi buluşması anlatılıyordu. Tam da 'İlk Aşk'ı hatırladığım günün akşamı böyle bir filmi izlemek biraz canımı sıktı doğrusu. **Başımızı döndüren o saf duyguya ilk dokunduğumuzda, sevdiklerimiz için mutluluk veren bir acıyla kıvranmaya başladığımızda nasıl bir hayat hayal ediyorduk ve sonunda neyle karşılaşıyorduk.**

Kimileri aşkı her zaman 'ilk aşk' gibi yaşama cesaretine ve enerjisine sahip olabiliyordu. Ahmet Altan, on beş sene evvel yazdığı o denemesinde, ilk aşkının çok kalabalık olduğunu, âşık olduğu bütün kadınları ilk aşkı

olarak hatırladığını söylüyordu. Özlem hep aynı özlemdi.

ÂŞIK OLMA İHTİMALİNDEN VAZGEÇMİŞ BİR KADIN...

Birbirlerini en çaresiz zamanda ürkek 'yürek çarpıntılarıyla' sevmeye çalışan Harvey ve Kate'in iç burkucu konuşmalarını dinlerken kendine güvenen o 'sağlam' cümleleri hatırladım. Kırık bir ümitsizliğe rağmen hayatı yarı yolda terk etmek istemeyenler için aşk hep 'ilk aşktı'. Kadın buluşma yerine gelmeyen adamın önünde âşık olma ihtimalinden çoktan vazgeçmiş, ruhu yalnızlığın tenhaliğiyle çürümüş bir kadın gibi konuşuyordu önce: "Birbirimiz hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Yaşadıklarımız gerçek değildi. Ben huysuz bir kadınıym. Yaşadığın yere dön" diyordu. **Ama sonra erkeğin merhametli bir bakışıyla içinde aniden incecik bir cam kırıldı, toz olup dağıldı. Aşk artık 'ilk aşk' gibi yaşayamayacağına inanan kadın ağlayarak konuşmaya başladı: "Sen içime öylece daldın. Bu bana acı veriyor. Zamanla hayal kırıklığına uğramak benim için rahatlatıcı olmuştu. Bunu benden aldığın için sana kızgıyım."**

Onları izlerken aşka dair tanıdık hislerim alaycı bir kederle soğudu. Turgenyev'in "en ters duyguların, düşüncelerin, kuşkuların, umutların, sevinçlerin ve acıların kasırga gibi birbirine karıştığı bir çeşit kaos" diye tarif ettiği 'ilk aşk' yıllar sonra yine öyle yaşayabilmek için aşkı ağulu dikenleriyle kabullenebilme yürekliliğine sahip olmak gerekiyordu. Kate topuklu ayakkabılarını çıkarıp Harvey'nin koluna girdi. İhtiyar, haşmetli ağaçlara eşlik eden geniş bir yolda iyice küçülene kadar yürüyüp kayboldular. Mavi, soğuk ekranda hayatlarının başlangıcı olan 'son' yazısı kaldı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İlkel Endülüs Şarkıları, tesadüfi buluşmalar; Lorca ve Cohen

A. Esra Yalazan 09.08.2009

Müzik aldaticıdır çoğunlukla, vücudu, zihni, hayalleri esnetir, gelecek tasavvurunu genişletir, geçmiş, şimdiyi olabildiğince yumuşatır. Sözlerse bazen fazlasıyla hakiki, lüzumundan fazla bencildir. Hayatı parçalar, düşündürür, sorgular. **Müzikle şiir arasındaki karanlık boşluğun üzerine gerilmiş ipte sendelemeden yürüyen uyurgezerleri, dalıp gittikleri büyümlü âlemlerden çağırıp ürkütmemek gerekir bence.**

Neyse ki tabiatları gereği hiçbir dönemde o acayip adamlardan çok fazla olmadı. Haftalardır hakkında yazılmadık hiçbir şey kalmayan Leonard Cohen, şiirin sesini müziğin renkli diline, ritmine bozmadan tercüme edebilen bir yorumcu ve bu çağın son temsilcilerinden birisi elbet. Doğrusu beni en çok etkileyen özelliği, o mistik, gösterişsiz yeteneğini tevazuuyla buluşturabilen az bulunur bir şair, şarkıcı veya romancı olması değil. Bu yazıyı yazmadan evvel, evet ben de o meraklı, kalabalıkla birlikte onu izledim. Çocukluğundan beri dünyaya gelmenin sıkıntılı acısıyla kendi üzerine kapandığı için vücudu öne doğru bükülen, bildiğimiz hayatın dışına savrulmaktan yüreği her daim aksayan adamın içindeki huzursuz gücü gördüm o gece. **Lacivert gök kubbenin altında, elmas gibi parlayan dolunayın ışığında, onun kederle derinleşen boğuk sesini**

dinlerken, insanın çaresiz varoluşuna eşlik etmek için yanlışlıkla aramıza katılmış ‘yaralı bir hayvan’ olduğunu düşünüyordum doğrusu. Merhametli bir gülümsemesi vardı ama zeytin dalı kadar ince olan bacaklarından birini usulca büküp tek dizinin üstüne yere çöktüğünde yalnız, vahşi bir kartal gibi göründü bana. Koyu renkli kostümü ve ifadesini gizleyen şapkasıyla tünediği sahneden dünyayı gözetleyen keskin bakışlı bir kartal...

İNSAN DERİSİ GİYMİŞ BİR HAYVAN GİBİ...

Konserden sonra eve dönünce bir süre ondan geriye kalan ıssızlığa eşlik edecek başka hiçbir sese tahammül edemeyeceğimi düşündüğüm için koltuğa uzanıp gözlerimi kapadım. Hayaletlerle konuşurken birkaç gün evvel arkadaşşımdan ödünç aldığım film geldi aklıma. Bulup, seyretmeye başladım. Endülüslü şair, oyun yazarı Lorca’nın gençlik yıllarında Salvador Dalı’yle yaşadığı tutkulu ilişkiyi anlatan filmin bir sahnesinde Lorca, askerlerin masasında Çingeneler baladından bir bölüm okudu. **O sarhoş gecenin sonunda Dalı, şiirinden çok etkilendiği ve tutulmaktan korktuğu dostuna kıskançlıkla bağırıyordu: “Orada, o tuhaf sessizliğin içinde insan derisi giymiş bir hayvan gibi duruyordun. O zaman seni daha iyi anladım.” Güldüm, gerçekten daha birkaç saat evvel Cohen’i izlerken buna yakın hislerle ürperiyordum.** Tesadüfi buluşmaların hemen sezemediğimiz ancak daha sonra sürprizlerle karşımıza çıkan garip manalarında dolaştım biraz. Kendi deyişleyle meteliksiz kaldığı için bu dünyadan gelip geçerken ‘bizim eve de’ uğrayan 74 yaşındaki Cohen, kızının adını Lorca koyacak kadar hiç yaşlanamayacak o büyük şaire hayran. Ustura gibi kesen çelişkili duygulara tutunarak yaşamayı seçen bu iki melankolik adamı ‘zamansız bir hayatın’ dışında buluşturan saplantının sadece şiir olmadığını biliyorum.

Lorca yazarlığının yanı sıra müzik yeteneğini ailesinden alan iyi bir piyanistti. O aslında Paris’te müzik eğitimi almak istemiş ama sonra ailesi bunun tehlikeli olduğuna karar vermiş. Lorca, Madrid’de kalıp hukuk fakültesini sekiz yılda bitirmiş. Yine de otuz sekiz yıllık kısacık yaşamına sığdırdıkları arasında müzik hep vardı. Bu vesileyle onun 1922-35 arasında verdiği konferanslardan hazırlanan yazılarını okudum. İtiraf etmeliyim ki epey şaşırdım ve Cohen’in, yüzyılın en büyük şairlerinden biri olduğu söylenen Lorca’ya neden böylesine tutkuyla bağlı olduğunu da daha iyi kavradım.

AĞUSTOS BÖCEKLERİ GİBİ KIRILIP DAĞILDILAR...

Lorca’nın, İspanya’da yaşamış farklı ırkların kültürlerinden, acılarından, halk şiirlerinden, süzülerek oluşan müzik türlerinin korunması gerektiğine dair hassasiyeti etkileyici. İşte o bilinç, genç bir şairin aydınlık, incelikli bakışıyla birleştiğinde hakikaten ürpertici bir bilgelikle karşılaşılıyor insan. Cante jondo (derin şarkı) adıyla bilinen ilkel Endülüs şarkılarının sanatsal ve tarihsel önemini anlattığı uzun konuşmasında dinleyenlere sesleniyor: “Hanımlar ve Beyler cante jondo, derin, gerçekten derin, bütün kuyulardan ve dünyayı kuşatan bütün denizlerden daha derin, çünkü neredeyse sonsuz. Yılların mezarlıklarını ve kavurucu eğretilerini aşarak çok uzaklardan geliyor. İlk ağıttan, ilk öpüşten geliyor. Cante jondonun gerçek şiirleri hiç kimsenindir; altından polen pamukçukları gibi savrularak gezerler ve her kuşak onları gelecek kuşaklara bırakırken farklı bir renge büründürür.” Konuşmasını bitirmeden onları yorumlayanlardan da bahsediyor: “Canator şarkı söylediğinde, kutsal bir ayin yapar, uyuyan eski varlıkları uyandırır, onları sesiyle sarıp sarmalayarak rüzgâra fırlatır. **Ufukta titreşen parlak bir noktadan büyülenmişçesine şarkı söylerler, hem tuhaf hem basit insanlardır. Onlar kendi ruhlarını, duygunun fırtınalarında perişan eden, halk ruhunun muazzam yorumcularıydılar. Hemen hepsi yürekleri yüzünden öldü, yani soluduğumuz havayı ideal ritimlerle doldurduktan sonra kocaman ağustos böcekleri gibi kırılıp dağıldılar...**”

HEPSİ BİRAZ EKSİK, BİRAZ FAZLAYDI...

Cohen'in kendisine ait sözleri ve modern bir müzik türünü değil de, eski 'derin şarkıları' tabiattaki hayvanların haykırıışlarını taklit eder gibi söyleyişini dinlerken, onun ve hayran olduğu Lorca'nın birbirine hiç benzemediğı halde kesişen hikâyelerini düşünüyordum.

Lorca 1936 yılında, 20 ağustos gecesi General Franco'nun adamları tarafından Viznar vadisine götürölüp öldürölldü. Evlerine sığındığı dostları onu ihbar etmişti. Mezarı hiç olmadı ve kendisinden başka hiç kimse gerçek ölüm şeklini bilmiyor. Bazı faşist gazeteciler, onun erkekleri sevdiği için öldürölldüğünü iddia edebilecek kadar çıldırmıştı. Ölümünden uzun yıllar sonra halkı, dünya edebiyat tarihinde hiç unutulmayacak olan bu şairin katlinin hesabını sordu.

2009 yılının sıcak bir ağustos gecesi, 1963 yılında yazdığı ilk romanına, "Çocuklar yara izini madalya gibi sergiler. Âşıklar yara izlerini açıklanacak sırlar niyetine kullanır" diye başlayan bir yazarla buluşmaya gittim.

Onun Lorca'nın şiirinden esinlenerek bestelediğı melankolik bir şarkıyı dinledim. Diğerlerini de... Hepsinde aşklar, ihanetler konuşmalar, sevişmeler, sözcükler, tutkular, hayaller, sevgiler, özlemler biraz eksik, biraz fazlaydı sanki. Hayatın kendisi gibi... Teldeki sarhoş bir kuş gibi... Lorca'nın zamansız ölümü ve onun 'kandan kızıl gözyaşları' gibi...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kelimeler Şehri, Diyarbakır, barış ve Bejan Matur...

A. Esra Yalazan 16.08.2009

Yüksek tavanlı kalabalık bir odada, onu yumuşak bir yaz ışığının aydınlattığı kırmızı elbisesinin üzerine dökülen kuzguni saçları, dingin, ipeksi sesi ve 'kırılğan' Türkçesiyle kendi kitabından mısralar okuyan bir kadın olarak hatırlamak hoşuma gidiyor. Salondaki meraklı dinleyiciler gibi ben de ihtiyar bir şehri onun boşlukta yankılanan kelimeleriyle görmeye çalışıyordum. Hafızam nedense onu öylece, 'zamansız' duruşuyla kaydetmek istemiş.

O gün şair Bejan Matur, bize kadim bir şehrin sonsuz hikâyesini hediye etti. Diyarbakır'ın görkemli suretine eşlik eden kitap, şehrin kalbiyle başlıyordu: "Şehirlerin göksel kaderine inananlar, o kaderin gökyüzünden göründüğünü bilirler. **Diyarbakır, gökyüzünden Anadolu'nun bağrında bir kalp gibi görünür... Amida, Kara Amid, Arabi bir sesin 'Amid-i Sevda' dediğı, önce gökyüzünde tasarlanmış. Öylece inmiş yere. Bir varlık olarak hep duran, hep olan...**"

Bejan okumasını bitirince kucağımda duran o kocaman 'varlıkla' imza kuyruğuna girdim. Sıra bana geldiğinde başını kaldırıp hınzırca şöyle dediğini hatırlıyorum: "Sana kitap imzalamak zor." Bense kollarımı kavuşturmuş sabırsız bir çocuk gibi bekliyordum. O eğlenceli halimiz maalesef çok uzun sürmedi ama derinliğine inandığım kısacık bir cümlem oldu. Sevdiğim bir şair, ılık bir yaz akşamüstü kitabımın ilk sayfasına "Kelimeler için.." yazdı.

“SAÇAKLARIN GERDANINA DİZİLEN ÜZÜM TANELERİ”

Bu kadar basit bir cümlemin neden kıymetli olduğunu yazıyı sevenler ve ona inananlar daha kolay hissedebilir. **Binlerce yıldır yaşayan kelimelerin, insandan ve onun sınırlı hayatından bağımsız, farklı uygarlıkların, kültürlerin izlerini taşıyarak ‘sonsuzluğa’ nasıl aktığını içtenlikle kavrayabilenler, onların iyileştirici ve kalıcı gücünün etkisinden kurtulamaz.** Mutluluğun, korkunun, kederin, acının, ezikliğin, arzusun, özlemin, umudun, hissettiğimiz her anın gerçekliğini anlatmak için kullandığımız ‘dili’ üst üste yığılan hayat hikâyeleriyle zenginleştirip çoğaltıyoruz çünkü. Bütün dillerin karışımı olan o ortak ‘dil’ sayesinde birbirimizi ve bize benzemeyenleri anlıyor, başlaşıyor, seviyoruz.

Bejan Matur, Mezopotamya’nın binlerce yıllık hikâyesini bize taşıyan Diyarbakır’ın evlerini, avlularını, surlarını kendi sözcüklerinin tınısıyla hatırlatıyor: “Gece çöktüğünde avluda beliren tek şey, saçakların gerdanına dizilen beyaz üzüm taneleri. Gece olunca duvarlarda birer demet beyaz buğday tanesi ve artık kimsenin okumadığı bir tarih. Suriçi’nde ruhu olan bir zamanın yazısıyla, insandan çok yıla ait bir alfabe ile tarih konuşur. Bir tarih artık okunmayan. Hangi yıl? Suriçi’nde kiliselerin boşaldığı ve ayak seslerine ağlamaların eşlik ettiği yıllar mı? Ne çok günah birikmiş... Belki de Surlar uyuyanları dünyadan bir perdeyle ayırdığı için, perde yoktur Suriçi’nde. Aynı uykuyu uyurlar. **Aynı perdeyle dünyadan 3.000 yıldır ayrılmış olmanın uykusunu, benzerliğini yaşarlar... Diyarbakır evlerinde perde, dünyayla aralarına 3.000 yıl evvel çekilmiş surlardır...**”.

ÖTEKİ VAROLUŞUMUZU MÜMKÜN KILIYOR...

Bugünlerde etraftaki uğultuya gönülsüzce kulak vermeye çalışırken, kelimelerin, dilin, hikâyelerin sadece kişisel hayatımızdaki yerini değil, değişen toplumlar için ne ifade ettiğini de düşünüyorum. Böyle zamanlarda savaş çığlıkları atmaktan çekinmeyen ‘ölü’ siyasetçilerin hayatı son yıllarında alacakları oylardan ibaret sanan bayağı dili çok ilgimi çekmiyor. Bazılarının her durumda, ‘ama’ diye başlayan bezdirici sayıklamaları, ‘ötekinin’ kimliğini, dilini, inancını kabul etmeye, anlamaya yönelik en iyimser çağrılara bile ‘temkinli olalım’ uyarılarıyla bencilce itiraz etmeleri, kendilerine benzemeyenleri aşağılayan ırkçılıkları ve bütün bu saçmalıklar bana sadece acıklı geliyor aslında. Birazcık tarih bilinci olan sıradan bir insan bile öncelikle ‘40 bin insanın öldüğü bu savaşa son verelim, bu acıyı dindirelim’ cümlesini net bir biçimde söyleyemeyenlerin gelecekte nasıl hatırlanacağını sezebilir değil mi? Peki o halde ne türden kör bir düşmanlık bu insanları böyle akıldan ve vicdandan yoksun bir hale dönüştürüyor?

Bu sorunun basit cevabı da biraz sağduyu sahibi olan herkesin malumu aslında. Ben daha derin olanlarıyla geçenlerde Alberto Manguel’in *Kelimeler Şehri*’ni okurken sıkça karşılaştım. Yazara göre dünyanın en eski şiirlerinden birisi olan Gılgamış Destanı, temelde ‘ötekinin’ varoluşumuzu mümkün kıldığını anlatıyor. Manguel bu prensip üzerinden hayatı siyasetin, iktidarın çürümüş diline hapsedenlere de şunu hatırlatıyor: **“Ölüm yalnızca kaçınılmaz olarak ortak kaderimiz değildir; insanlığın ona dair ortaklığı bizzat yaşamın içine dek yayılır; yaşamımız asla bireysel değildir, ötekinin varlığıyla ilelebet zenginleştiği gibi yokluğunda da fakirleşir. Bir başımıza bir adımız ve bir yüzümüz yoktur.”** Hâlâ birilerinin binlerce yıl evvel yazılmış bir hikâyenin bu basit hakikatini idrak edememiş olamaması ne hazin ve korkunç!

‘BEN ACILARIMI BÖYLE İFADE ETMEM’

Birkaç ay evvel ‘ötekileştirdiğini’ anlamaktan ziyade onu sorgulayan o tanıdık davranış biçiminin en nobran olanlarından birisiyle televizyonda karşılaştım. Nedenini pek sorgulamadan benimsediği ‘üstün kimliğinden’ gurur duyan televizyoncu, Bejan Matur’a telaşla soruyordu: “Merak ediyorum, söylesene Kürt olarak doğmak,

oralarda onlarla büyümek, şair olmak, yetmezmiş gibi öteki mahallede yazmak nasıl bir şey?" O korkunç soruyu duyunca kesif bir utanma duygusuyla kanalı değiştirmek üzereydim ki Bejan mağrur duruşuyla hiç düşünmeden sükûnetle cevap verdi: "Ben acılarımı böyle ifade etmem."

O kendisine yasaklanan işaretleri gördüğünden beri harflerini Kürtçeden değil, Türkçeden seçiyor. Bundan pek şikâyetçi olduğunu sanmıyorum, Türkçeyi çok sevdiği şiirinin şefkatli, sakın ama ruhu fena halde hırpalayabilen koyu sesinden belli. Kürtçe şiirler, hikâyeler yazabilmeyi de isterdi herhalde. Hangi yazar ana dilinin sesiyle başkalarına dokunabilmeyi istemez ki? Bejan Matur, kelimelerin büyüüne kapılıp onlarla uzun çöl seyahatlerine çıkan bütün şairler gibi umutlarını, özlemlerini şiirin iyiliğiyle yıkıyor. İçine doğduğu coğrafyanın rengini, kokusunu, müziğini, acılarını hiç unutmadan... **Biriktirdiği doğrudur suyun hayatı/ Büyüttüğü/ Ama burada,/ Bu derin vadide kıvrılarak kaybolan nehir/ Götürüyor ruhunu kavimlerin./ Götürüp ölümlerini denizin dibinde saklıyor/ Ölümlerini onların balıklara söyletiyor/ Şakayıkların titrekliliğine katıyor düşlerini/ Mercanların sabrına...**

Tarih başkalarının hikâyelerini de biriktirebilenleri, 'ötekiyle' varolabilenleri hatırlayacak. Tanrının hediye ettiği kelimeler, kâinata sonsuza dek özgürce dolaşabilsinler diye...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öteki hayatların hikâyeleri ve mavi matruşkalar...

A. Esra Yalazan 23.08.2009

Sevdiklerini hırpalayan ürkek yakınlığını, cümlelerinin arasına serpiştirdiği müphem sessizliklerin, edepsiz şakaların, şefkatli yalanlarının, özel anlarda bakışlarını parlatan o ışığın arkasına gizleyen arkadaşım gittikten sonra sürekli sallanan bir gemiden karaya inen deniz sarhoşu gibi oldum. Anlattığı tuhaf hikâyelere eşlik eden acı sigara kokusundan kurtulmak için pencereyi açınca sonbahar gecelerinin yaklaşmakta olduğunu müjdeleyen serin bir hava doldu odanın içine. Üşümeyi özlemişim. Rüzgârla kabaran beyaz tüller, neşeli bir çocuk şarkısı söyler gibi salınmaya başlayınca keyfim yerine geldi. Bir sigara daha yakıp rastgele bir film seçtim kendime.

Daha filmin en başında, 'Bu film Bernard Schlink'in kısa hikâyesinden uyarlanmıştır' yazısını görünce, "eyvah, bela geliyor" dedim. Bu köşeyi takip edenler belki hatırlar. Benim yazara dair bir fikrim var. Anladığım kadarıyla artık Hollywood yapımcılarının da var zira keşfettikleri her hikâyesinden film yapıyorlar. Bilmeyenler için Schlink, yazar olmanın yanı sıra anayasa mahkemesi yargıcı ve sinemaya uyarlanan *Okuyucu* isimli çok satan romanın da yazarı. Onun insanın yüreğini kezzapla yakan hikâyeler yazmaya iten sebebin ne olduğunu tam bilmiyorum ama hukuk disiplininin ona yardımcı olduğu kesin. Bir arkeolog gibi kolayca dile gelmeyen duyguların en karanlık, dar geçitlerinde korkmadan dolaşabiliyor. İşin tuhafı da öyle 'yüksek edebiyat' yapmak gibi kaygısı yok. Olsaydı yapabilir miydi bilmiyorum ama işin o kısmı pek ilgimi çekmiyor. Hikâyelerinin fikri, kurgusu öylesine zekice acımasız ki, benim gibi 'akıllı edebiyattan' ziyade dilin zenginliğini sevenleri bile o sakın üslubuyla cezbedebiliyor.

FIRTINADA KÖKLERİ KOPAN BİR AĞAÇ GİBİ....

Doğrusu film öyle unutulmayacakların arasına girecek türden değil. Hikâyeyi bugünün teknolojik numaralarıyla besleyip biraz değiştirmişler. Her zaman olduğu gibi bu defa da beni filminden ziyade hikâyeye etkiledi. Dip sulara yüzüyormuş duygusu uyandıran film bittiğinde zihnim önce okyanusun derin suları gibi karardı, sessizleşti, sonra tuhaf görüntülerle ve sorularla uğuldamaya başladı. Evin içinde huzursuzca dolaşmaya başladığımda mavi matruşkalarımı gördüm. Bir tanesini alıp avucumun içinde sıktım. Onları çocukluğumdan beri çok severim. En küçüğünün içinden bile küçük bir toz tanesi kalana kadar yeni bir ahşap bebek daha çıkacağına inanırım. İçimizdeki 'ötekilerin' en küçük olanları hep bir yerlerde gizleniyormuş gibi gelir bana. Bakmaya korktuğumuz o gizli çekmecelerde belki de... Schlink, işte tam da oralarda pervasızca dolaşmayı seviyor.

İsmi 'Öteki' olan uzun hikâyeye yazarın *Aşk Kaçışları* isimli kitabından. Kitabı okuduğum halde bende iz bırakmamış olmasını biraz yadırgadım. Bu acayip hikâyeye, sonuna kadar sevişip, içtenlikle konuşabildiklerini anladığımız mutlu bir çiftin geçmişte kalan hayatlarının sonundan başlıyor. Karısının ölümünden sonra gelen bir mektupla adamın bildiğini sandığı hayat, ani bir fırtınayla kökleri kopan bir ağaç gibi savruluyor.

Şöyle düşünün isterseniz. Günün birinde o çok sevdiğiniz insanı herhangi bir nedenle kaybettikten sonra aslında onun sizin tanıdığınız adam ya da kadın olmadığını tesadüfen keşfettiğinizde ne hissedersiniz? Üstelik bu acı hakikatle yüzleşmeyeceğinizi, yalan bile olsa sizi diğerinden daha çok sevdiğini söyleyecek olanın sonsuza kadar konuşamayacağını biliyorsanız nasıl bir çaresizlik hissiyle kavrulurdunuz? Peki, ötekini de çok sevdiği halde sizi terk etmeyecek kadar duygularınızı küçümsemiş olduğunu anladığınızda yaralanmaz mısınız? Maalesef sorular bu kadar basit değil. **Esas soru şu: "İnsanın o çok sevdiği kişinin başkasıyla birlikteyken farklı biri olması mı, yoksa aynı kişi olması mı daha kötü? Yoksa ikisi de birbirinden mi kötü?" Bu soruları sorduğunuz vakit size ait olup da çalınmış olan o 'mücevherin' peşinden gitme isteği duymuyor musunuz? Korlu ateşlerde yanacağınızı bilseniz de sevdiğinizin ötekiyle tam olarak ne yaşadığının peşine düşmez miydiniz? Dibi görünmeyen kuyuya eğilip, o karanlık suyun aynasında kendinizde eksik olanın ne olduğunu görmek istemez misiniz? Yoksa siz hiç merak etmiyor musunuz 'yakın' olduğunu sandığınız insanın 'ötekiyle' nasıl mutlu olabildiğini? O halde yazının bu keskin dönemecinde kendisine ihanet eden 'yalancılarla' yollarımızı ayırıp, geride kalan 'sağlam' dostlarla yola devam edelim.**

BİRLİKTE İŞLENEN GÜNAHLAR...

Kahramanımız, bir gün bu hastalıklı kıskançlığın geçmesini bekleyen herkes gibi sakinleşmeyi umut ediyor ama hiç geçmiyor. Her sabah yatağından kalkarken kendine bu hikâyenin peşine düşmemeyi telkin ediyor ama zehirli merakını dindirmede içi bunu hiç beceremiyor. Karısının aşığına o hâlâ yaşıyormuş gibi onu reddeden mektuplar yazıyor ama onu da öldüğüne ikna edemiyor. O da en az kendisi kadar sevdiği kadının sesini tanıyor çünkü. Adam 'ötekinden' aldığı her mektupla biraz daha sarsılıyor: ***"Lisa, yaşanmayan hayatın, yaşanmayan aşkın günahını taşıyoruz. Biliyorsun, birlikte işlenen bir günah, onu birlikte işlemiş olanları ilelebet bağlar. Seni birkaç yıl önce gördüm. Yaşlanmıştın. Kırıksıklıklarını ve vücudunun yorgunluğunu gördüm. Sesinin nasıl tizleştiğini düşündüm. Ama bütün bunların artık bir yararı yoktu. Eğer olsaydı, seninle yine arabaya ya da trene atlar, çeker gider ve yeniden zamanımı gece gündüz seninle yatakta geçirirdim,"***

Adam, ötekinin mektuplarını okudukça karısıyla böyle vakit geçirmediğini, hiç öylesine çekip gitmediğini ve daha pek çok dikenli ayrıntıyı düşünmeye başlıyor. **Onda ötekini tanıma arzusu, basit bir kıskançlıktan çok daha kötü. O diğeriyle kurduğu o çok özel 'dilin' sırrına vakıf olmak istiyor. Karısı makyaj yaparken ona**

da göz kırpmıyor muydu, ona sokulurken kulağına neler fısıldıyordu? Tam on iki yıl boyunca, kadını başka bir sevginin anlaşılmaz huzuruna sığındığında kendi hayatlarında parçalanıp dağılan neydi? Bu yakıcı soruların cevabını, karısının göl kenarındaki bir otel odasında çekilmiş çıplak ve masum fotoğrafları da veremiyor.

ONU DÜNYAYI GÜZELLEŞTİREBİLDİĞİ İÇİN SEVİYORDU

Sonunda karısını çok mutlu eden o adamı buluyor. Onun basit, palavracı, işe yaramız herifin teki olduğunu görüyor, kendisini tanıtmadan karısının kim olduğunu 'aşağılık bir yabancidan' dinliyor. Başka birisinin hayatını izler gibi öfkelenerek, şaşırarak, üzülererek, tiksinererek karısının en mahrem duygularına dokunabilen adamı dinliyor ama ruhu huzur bulmuyor. Kendisine sorular sormaya devam ediyor. Lisa, gerçekten bu adamın anlattığı gibi neşeli bir kadın mıydı? Onunla birlikteyken daha mı mutluydu? Bu berbat sorular zincirinin en önemli halkasını araya giren anlatıcı kırıyor: **"Ona verdiği neşe daha az değildi. Tersine tam da onun hantal ve mızımız yüreğinin alacağı kadardı. Lisa onu hiçbir şeyden mahrum etmemişti. Onun almaya muktedir olduğu her şeyi vermişti ona. Ötekinin söylediği gibi Lisa, palavracı adamı dünyayı güzelleştirebildiği için sevmişti. O ise sadece kendisine sunulanı görebiliyordu, onun altında gizli olanı değil."**

Her ilişki kendine has koşullarıyla farklıdır elbet. Dolayısıyla bu tür netameli mevzularda ahkâm kesmeyi sevmem ama 'gözünün önünde duranlardan' pek emin olanlara hatırlatmak isterim. İki insan arasındaki o özel 'yakınlığın' tarifsiz nedeni ve zor tercihler için ödenen bedeller bazen sandığımızdan çok daha derin ve ürkütücü olabilir. Bilerek veya istemeyerek arada biraz 'dolaşmasına' göz yumduklarınızın hangi koşullarda, neye rağmen ve ne tür yanıklarla eve döndüğünü böyle bir hikâye vesilesiyle biraz düşünün isterseniz. Zaten iyi yazılmış korkunç hikâyeler başka ne işe yarar ki?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Huzur'suz Sonbahar, Özcan Alper ve Tanpınar...

A. Esra Yalazan 30.08.2009

Yumuşayan ışıkla uysallaşan gökyüzünün akşamüstleri bakır rengine döndüğü kızıl bir mevsimin başlangıcındayız. Mahcup güneş, ürperen boğazda, tenhalaşan kır kahvelerinde, loş cami avlularında, solgun tabiatta, telaşlı insanların koşturduğu kalabalık caddelerde, cilveli seslerin uğuldadığı renkli çiçek pazarlarında, gümüş pullarıyla parıldayan balıkların dizildiği ıslak tezgâhlarda kırılarak dolaşmaya başladığında en sevdiğim iklime kavuşmuş olacağım. Birkaç gün sonra, bütün günahları temizlemeyi seven eylül, hepimizi birazcık daha ağaran saçlarımızdan okşayarak bağışlayacak. Biliyorum, hep öyle yaptı. Dönüşü olmayan mahmur yaz aylarının masalsı zamanından sıyrılıp zarafetle canlanan bu 'hülyalı' mevsimi hep sevdim ben.

Doğrusu neden ona hüznü dediklerini pek anlamam. Bütün iklimlerin prensesi olan sarışın sonbahar serseri kız kardeşim gibiydi bir zamanlar. O yaklaşırken geleceğe dair hayallerim köpürürdü, heyecanlanırdım. Yılların hoyrat kaybını yılbaşlarında sorgulayanların tersine sonbahar benim için her daim kendisini yenileyen hayatın başlangıcı oldu. **Malum, eylülle birlikte şehirler canlanır. Sanıldığının aksine fena halde şımarık olan bu mevsimde insanlar yeni kitaplar, filmler, oyunlar, sergiler hakkında konuşmaktan, farklı işler, arayışlar**

peşinde koşmaktan, taze ümitlerle beslenmekten hoşlanırlar. Ben de böyleydım.

Bir tatil günü canınızı sıkmak istemem ama artık tam böyle hissetmiyorum. Bu türden fazla 'şeffaf' yazılar yazdığım vakit, hiç değilse söylenen yakınlarımı memnun etmek için daha 'neşeli' bir ruh haliyle yazabilmek isterdim lakin o ben değilim. Affetsinler. Bu aralar yazma fikrine de pek bayılmıyorum zaten.

Kadın güzelliğinin iki büyük şartı...

Hatırlıyorum, senenin belli zamanlarında okumaktan hoşlandığım yazarlar vardı. Belki İstanbul ve Boğaz hakkında yazdıklarının şefkatli iklimi sonbahara çok yakıştığı için Tanpınar'ın dünyasını hiç bıkmadan kurcalamayı severdim. Özellikle de *Huzur*'u. Daha gençken onun 'Lodosa, Sise ve Lüfere Dair' yazısını ima ederek "Hadi balığa, lüfer bayramı başladı" diyerek birbirimize takılırdık. Sonra Boğaz balıkçılarında kıkırdarak sohbet ederken Ahmet Hamdi Bey'in 'kadın güzelliğine' dair o ironik cümlelerini ezberden şiir okuyan çarpıntılı çocuklar gibi sayıklardık: **"Mümtaz için kadın güzelliğinin iki büyük şartı vardı. Biri İstanbullu olmak, öbürü de Boğaz'da yetişmek. Üçüncü ve belki en büyük şartının tıpkı tıpkısını Nuran'a benzemek; Türkçeyi onun gibi teganni edercesine konuşmak, karşısındakine onun gözlerinin ısrarıyla bakmak, kendisine hitap edildiği zaman kumral başını onun gibi sallayarak konuşana dönmek, elleriyle aynı jestleri yapmak. ..."** Buna benzer 'şifreli' alıntılara, edebiyat sohbetlerine, Boğaz'da genişleyen lacivert akşamlara yayılan teklifsiz sevdalara, denizin dibine saplanan sarhoş duygulara, puslu bir gelecek tasavvuruna eşlik eden 'ümitli sonbaharlarımız' vardı. Muhtemelen hâlâ vardır ama bir şeyler kırılıp, dağıldı sanki. Onun ne olduğunu tam bilmiyorum. Hissettiklerimi biraz da gönülsüzce yazarken anlamaya çalışıyorum bu tuhaf değişikliği...

"Burası da başka türlü bir hapisane..."

Geçenlerde son yıllarda gördüğüm en hakiki filmlerden birisi olan *Sonbahar*'ı ikinci kez izlerken hiç beklemediğim bir sahnede durduk yerde ağlayınca ben bile şaşırdım. Bir siyasi davadan 19 yaşında içeri girip on yıl kaldığı hapishaneden sağlık sorunları nedeniyle tahliye edilen Yusuf, yuvasına döndüğünde köydeki gençlik arkadaşlarından birisiyle sohbet ediyordu. "Benim, ne yaşadığım malum. Sen ne yaptın bunca zaman" diye sordu Mikhail'e. "Hiç, üniversiteyi kazanamayınca babamın yanında çalışmaya başladım. Üç beş ay derken on sene geçti gitti a... koyayım" dedi. **O, Yusuf'un "Hayattan bizim payımıza da bu düştü diyen" öteki arkadaşının tersine, başına gelenleri tevekkülle kabullenemeyenlere has o isyankâr, küfürlü diliyle zehrini aniden, en içten haliyle kusuverdi. Sonra ekledi: "Bu da başka türlü bir hapisane işte!"**

Şimdi haliyle "Ne var bunda" diyebilirsiniz. Bilmiyorum, arzuladıkları hayata kavuşamayanların o keskin diline filmin kederli atmosferi içinde çıplak bir ruh haliyle yakalanmak beni biraz sarsmıştır belki de.

Filmin esas karakteri Yusuf'u seyrederken onun gibi 'beklentisizliğiyle', paslı durgunluğuyla 'kaybolmayı' tercih edenleri düşündüm. **Yusuf, Karadeniz'deki ormanların içinde sarp, sisli dağlara tutunarak yaşadığı evinde herkesten gizlediği sonunu bekliyordu. Evin önündeki tahta sedirde annesinin üzerine örttüğü battaniyenin altında uysal bir kedi gibi uzanırken yorgun suskunluğunu kendisinden bile gizledi. Epeydir alışmış olduğu 'tutsaklıktan' etrafındaki sesleri duyamayan Yusuf, sadece tabiatı dinlerken huzura kavuşuyor gibiydi.** Sonra bir gün hızla sürdüğü kamyonundan inip içinde biriktirdiği bütün özlemleri, kızgınlığı, hayal kırıklıklarını koca bir dağa doğru haykırdı. Sesler parçalanıp vadinin içindeki nehre parça parça

döküldü. Bir ara onun gibi bağırabilsek, hakiki sesimiz dağlarda yankılanıp yüzümüze soğuk rüzgârlar gibi çarpsa, geçer mi bu küflü sıkıntı acaba, diye düşündüm.

Gökyüzünde salınan sahipsiz bir uçurtma gibi...

Yusuf hayatının 'sonbaharında' Rus bir kadını sevdi. Elka, ona "Sen şimdiki zamanda yaşamıyorsun, Rus romanlarından çıkmış gibisin" diyordu. Biraz alaycı ama fevkalade yerinde olan bu tespit, bir insanın hayata nasıl yabancılaşabildiğini gösteren duyduğum en acıtıcı cümlelerden birisiydi.

Belki on sene önce izlesem Özcan Alper'in telaşsız, sahil, hiç aksamayan bir sinema diliyle anlattığı bu şiirsel hikayenin sadece görsel cazibesine ve politik yanına takılır, beklemekten yorulup dünyadan vazgeçmiş bir insanın trajedisini, hayatla vedalaşırken sessizce yok oluşundaki zarafeti hissedemeyebilirdim.

Ama artık bunca yanık kokan tecrübeden sonra o kırılmayı görebiliyorum. Bildiğimiz dünyada geleceğe sırt çevirip, dağların hırçın yalnızlığına sığınarak var olunamıyor. Gökyüzünde salınan sahipsiz bir uçurtma gibi 'kaybolarak' hayatın nöbetini tutmak da mümkün değil. Diyorum ki, bu aralar kulübesindeki odun sobasının dibinde, televizyondan Çehov'un *Vanya Dayı*'sını izleyen Yusuf gibi ağırlaşan gözlerimi usulca aralasan. İnsanları, hayatı, korkularımı, geçmişi, geleceği unutsam. Rus romanlarında dolaşan Yusuf gibi bir süre sadece oyunun son perdesinde konuşan Sonya'yı dinlesem: "Ne yapabiliriz, yaşamak gerek! Yaşayacağız Vanya Dayı. Çok uzun günler, boğucu akşamlar geçireceğiz. **Alın yazımızın bütün sınavlarına sabırla katlanacağız. Bugün de, yaşlılığımızda da, dinlenmek bilmeden, başkaları için çalışıp didineceğiz. Ecel saati gelip çatınca da uysalca öleceğiz ve orda, mezarın ötesinde, çok acı çektik, gözyaşı döktük, çok acı şeyler yaşadık diyeceğiz...** Ve Tanrı acıyacak bize ve biz seninle, canım dayıcığım, parlak, güzel, sevimli bir hayata kavuşacağız ve buradaki mutsuzluklarımıza sevecenlikle, hoşgörülle gülümseyeceğiz ve dinleneceğiz. İnanıyorum buna dayıcığım, bütün kalbime, tutkuyla inanıyorum."

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçimizdeki tüneller ve Ernesto Sabato

A. Esra Yalazan 06.09.2009

Paşa, Alman komşunun sinirli köpeklerine kızıp uzun uzun havlıyor. Saldırmak sakın mizacına pek uygun değil ama becerebilse ikisini birden paramparça etmek ister, biliyorum. Hırıltılarını dinlerken vahşetinin farkında olan bir varlığın –hayvan bile olsa- kendisini dizginleyebildiğini hissedebiliyorum. Arkadaşım mutfakta yemek hazırlıyor. Verandadaki yaşlı bademin altında oturup camın arkasında hareket eden gölgesini izliyorum.

Şiddeti sevmem ama yemek yaparken o zevkli uğraşın tabiatıyla hiç örtüşmeyen 'sapıkça' düşüncelere kapılırım bazen. Özellikle o şehvetli, kesici aletleri kullanırken. O sırada onun aklından geçenleri de merak ediyorum.

Biber ağacının minik pembe toplu çiçekleriyle toprağa sarkan tüyümsü dalları, denizden esen rüzgârla hafifçe

salınıyor. Uzaktan cılız bir fener ışığı gibi görünen köy evlerinden bostanlara yayılan köpek ulumalarını da işitebiliyorum. Hayatın o kadar da sevecen olmadığını hatırlatmak ister gibi acıyla bağırlıyorlar. Sürekli seyahat eden Amerikalı, dünya aniden durmuş gibi hamağa uzanmış donuk bakışlarıyla parlak dolunayı seyrediyor. Onu esir alan duygu parçacıklarını da görebilmek istiyorum. O sırada hepimizin içindeki o karanlık dehlizleri düşünüyorum. Sessiz ormanın insanı yalnızlaştıran koyuluğu geceyi büsbütün ağırlaştırmış sanki. Belki yanıma aldığım o çarpıcı romanın ürkütücü etkisinden kurtulamadığım için hep o huzursuz ressamı düşünüyorum. Juan Pablo Castel'i...

Aynı zamanda fizikçiydi...

İlk kitap olduğu halde yazarını dünya çapında şöhrete kavuşturan *Tünel*'de, ressam işlediği cinayetin nedenlerini, ayrıntılarını, korkunç hedefine giden yolda yaşadığı dikenli saplantıları en küstah ve soğukkanlı sesiyle anlatıyor. **Kitabın girişindeki o ilk cümleyi okuyan hemen herkes sanırım bu cinayetin hikâyesini merak etmiştir: “Her ne olursa olsun, yalnız bir tünel vardı, karanlık ve تنها: Benimki.”**

Yıllar evvel onu sahaflardaki tozlu kitaplar arasında bulmuştum. Geçenlerde ‘sonbahar temizliği’ yaparken eski sevgiliden kalan bir mektup gibi acıtan küçük kitap, raftan yuvarlanıp pat diye kucağıma düştü. Sonra o günlerde çoktan unutulmuş olduğunu sandığım Ernesto Sabato'yla ilgili tesadüfen güzel bir yazı okudum. Kaya Tanç'ın hatırlattıkları sayesinde bu tuhaf yazar hakkında bilmediklerimi de öğrendim. Arjantinli gazeteci ve romancı, fizik doktorası yapan bir nükleer fizikçiymiş aynı zamanda. Akademik hayatını sürdürürken Peron tarafından üniversiteden uzaklaştırılmış ve bu sayede o ilk romanını yazmış. **Doğrusu bu ilk romanın Albert Camus ve Graham Greene tarafından başyapıt olarak nitelendirilmesine pek şaşırmadım.** Varoluşçu felsefenin karanlık yanıyla buluşan bu sert hikâye, kuşkuyla zehirlenen bir adamın sevdiği kadını yok etme dürtüsünün ötesinde daha derin bir anlam taşıyor bence.

“Beni anlayan tek insanı öldürdüm”

Sabato, okuduğum en huzursuz, en ürkütücü ama en hakiki yazarlardan birisi. O ‘gerçeğin’ pek kolay kabul edilebilir yalın bir durum olmadığını acımasızca anlattığı bu küçük romanda okuru farklı konularda hep tersinden düşünmeye zorluyor. **En çok da ‘gerçek aşkın’ ne olduğunu sorguluyor. Bildiğimiz hayatın basitliğine aykırı gibi görünen o tanıdık duyguyla keskin bir cümlede karşılaşınca irkildim. Ressam şöyle diyordu: “Beni anlayan tek bir kişi oldu. Bu da öldürdüğüm insanın ta kendisidir.”**

Juan Pablo, sergi salonunda gördüğü ve sonradan metresi olacak bu kadından çok etkileniyor. ‘Ahmak’ eleştirmenlerin, özensiz kalabalığın içinde resimlerinden birisindeki sahneye takıldığı için dünyayla ilişkisini kesen kadının tutkulu, özenli ilgisini hemen fark ediyor. Sonrasında onun kendisi için neden önemli olduğunu anlattığı o uzun konuşmalarda benzeri cümleleri tekrarlıyor: **“Siz benim gibi hissediyorsunuz. Resmimdeki o sahneye sizin yerinize ben nasıl bakıyorsam, siz de aynen öyle bakıyordunuz. Bunu anladım, asla vazgeçemem.”** Bir insanı her şeyden çok sevmeye neden olan böylesine çıplak bir teslimiyetin, aynı zamanda o insanı öldürmeye neden olabileceği fikri üzerine yazılmış bir kitap beni fena halde ürpertiyor.

Karanlık bir dehliz gibi...

İtiraf etmeliyim ki, ben ‘sanatçı’ diye tarif edilen ‘uzaylılara’ öyle derin manalar yüklenmesine bayılmam. Sadece sanatçılar değil herkes bir şekilde onaylanmak ve sevilme ister bu dünyadan gelip geçerken. Tam da bu nedenle bu kitabın okura sordukları hakikaten canımı acıtıyor. Siz, kendilerini ölümsüz kılmak için ürettikleriyle hayata değer katmaya çalışan ‘bencil sanatçıların’ herkes tarafından aynı ölçüde sevilme istediğini düşünmüyorsunuz, değil mi? **Mesela yazarlara bakın. Onların bazıları sıkça ‘okur’ güzellemesi yapar, doğrusu bana pek inandırıcı gelmezler. Elbette mümkün olduğunca çok insan tarafından okunmak, kalıcı olmak ister hepsi ama aralarından pek azı aslında sadece ‘bazılarının’ ya da bu hikâyede olduğu gibi tek bir insanın kendisi hakkındaki düşüncelerini, sevgisini önemsediğini dürüstçe itiraf eder. Onlara göre ‘o okur’ olmazsa hayat epeyce eksilir çünkü.**

Hikâyedeki ressam, bu yabancı kadına neden ihtiyacı olduğunu kendisine defalarca soruyordu. Kafası karanlık bir dehliz gibiydi. Sanatını koyu bir iç görüyle sezen kadının kendisini neden sevmediğini bir türlü anlayamıyordu. Başka metresleri de olduğuna emindi. Yalnızlık yılları boyunca kime olduğunu bilmeden beslediği aşkın Maria’da toplanmış olduğunun farkındaydı. Aynı şeyi düşündüklerinde, hissettiklerinde bir bakışmalarının yeteceğine inanıyordu. O ‘kusursuzluğu’ sağlamlaştırma umutsuzluğuyla onu bedence birleşmeye zorladığında aslında kendisinden uzaklaştırdığını biliyordu. Maria’nın söz etmediği insanları, onun yaşamında sessizce hareket eden gölgeleri kısıkanıyordu.

Onu defalarca bıçaklayarak öldürmeden evvel şu düşünceler geçti aklından: “Bütün bu dehliz hikâyesinde yalnız benim inandığım gülünç bir uydurma olduğunu düşünüyordum ve her ne olursa olsun, yalnız bir tünel vardı, karanlık ve تنها: benimki, çocukluğumu, gençliğimi ve tüm hayatımı içinde geçirdiğim tünel. Bu taş duvarlı saydam pasajların birinde, bu genç kadını görmüştüm ve benimkine paralel öbür tünelde ilerlediğine safça inanmıştım, oysa gerçekte o geniş dünyaya aitti. Tünellerde yaşayamayanların sınırsız dünyasına.”

İssız bir köyde, gecenin sessizliğini dinlerken Sabato gibi ‘karanlık tünellerde yaşamak zorunda kalanları’ düşünüyordum. **Maria, ressama yazdığı mektupta “hayat insanın kendisine gelecek için anılar hazırlamasıdır” diyordu.** Geleceğin onu nasıl bir kadere sürükleyeceğini o resmi görür görmez sezmişti. Ressamın peşine düştüğü saplantılı duygu buydu muhtemelen. O gece içimdeki karanlık dehlizleri de düşündüm. Ve hepimizin içindeki vahşeti açığa çıkaran o berbat soruyu sordum kendime: Beni en çok anlayan o ‘biricik’ insanı bulursam kaybetmemek için onu öldürebilir miyim? Korkarım, evet!

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Âşıklarını tanrılaştıran bir büyücü: Alma Mahler

A. Esra Yalazan 13.09.2009

Bu yazıya başlamadan birkaç saat evvel, Japon bir ressamın paletinden dünyaya rastgele savurduğu kan rengiyle halelenen kızıl bir gökyüzünün altında, küçük bir adacığa doğru hiç acele etmeden yüzerken hoyrat tabiatın karşısında ne kadar aciz olduğumuzu düşünüyordum. Başımı sudan her çıkardığımda kuyruğuyla köpükler saçan neşeli yunusları da görüyordum açıklarda. Büyük bir depremle karadan kopan adada, iki bin yıl evvel yapılmış küçük bir kilisenin kalıntılarını bulmak için çalışan arkeologların sessiz silüetleri kırırdıyordu.

Dibi görünen yeşilimsi bir suyla çevrili yosunlu taşlara ulaştığımda yoğun bir ıssızlık hissiyle ürperdim. Sorumsuz bir 'sarı yaz' gününde felaketlerin neden olduğu koyu acılarla yüzleşmek istemediğim için biraz suçluluk duyuyordum galiba. Kayaların üzerine öylece ıslak vücudumla uzanıp bildiğimiz dünyanın zamanından uzaklaştım. Geçmiş çağırın, tanıdık, acı bir turuncu kokusu vardı havada. Vaktiyle o kilisede dua edenlerin hayattan beklediklerini hissedebilmeyi istedim. Sonra yüz yıl evvel yaşamış olan Alma Mahler'in sevilme saplantısıyla yeteneğini nasıl çürüttüğünü düşündüm. **Başkalarının içinde yaşarken sezemediği, ömür dediğimiz o 'muammadan' süzülen hakikat parçacıkları, zamana yazılan sözcüklerle hiç beklemediğimiz anlarda hayatımıza sızıveriyordu. Âşıklarından tanrılar yaratan bir kadının hırslarını, mutsuzluklarını, pişmanlıklarını ıssız bir adada yazının gücüyle hatırlamak tuhaftı.** Şimdi o anki karmaşık ve dingin hislerimden çok uzakta, şehirdeki karanlık çalışma odamda, Mahler'in ruhu tedirgin eden huzursuz senfonilerini dinlerken bu yazıyı yazmaya çalışıyorum.

Alma'nın kare ası...

Ben yeteneğiyle keskin zekâsını buluşturabilenlere duyulan çaresiz hayranlığı, 'ışıltya' saplanmanın tutkulu bir esarete dönüşmesini anlarım. O pırlıtya sahip olanı bazen doğal olarak kuşatan bencilliğin, küstahlığın ve kibrin kalın örtüsünden soyup çıplak yaralarıyla kabullenebilmek, onu olduğu gibi sevebilmek ve yaratılan o 'eser' kadar sevimliyi ümit etmek, bunun hiç olmayacağını bilerek kenarda beklemek sıradan insanların becerebileceği bir iş değildir çünkü. Ama o ulaşılmaz gücün yörüngesine girip aslında olmadıkları bir kişiliğe bürünenlerin samimiyetsiz oyunlarından da pek hoşlanmam. Bunu genellikle 'onun' için hayatını feda ettiğini türlü numaralarla ima eden 'yırtıcı' kadınlar yapar. Hayatı boyunca yetenekleri seven, onları alanlarında en iyi yapmak için uğraşan, vazgeçmeyi göze alabilen tercihlerden korkan Alma Schindler Mahler de biraz böyle bir kadındı anladığım kadarıyla.

Doğal bir müzik yeteneğine sahip, 20 yaşında yüzden fazla lied besteleyen Alma, 1900'lü yılların estetik Viyana'sında ressam olan üvey babasının en yakın dostu **ressam Klimt ve müzik hocası Zemlinsky'le başlamış çalkantılı aşk hayatına. Daha sonra besteci ve orkestra yöneticisi olan Gustav Mahler'in karısı, ressam ve oyun yazarı Oscar Kokoschka'nın metresi, modern mimarinin öncülerinden Walter Gropius'un ve edebiyatçı Franz Werfel'in karısı olmuş. Bunlar onun mimari, resim, müzik ve edebiyattaki kare ası.** Bu şahane portreyi dönemin dedikoduları, kültürel dokusu ve siyasi arka planıyla yazan Giroud, onun arada başka 'yaratıcılara' da destek olduğunu söylüyor. Yazara göre Mahler muhtemelen karısını fazla sevmekten ölmüş, Kokoschka onu kaybetmeyi hiç kabullenememiş, Gropius tamamen oyuncuğu olmuş, Werfel sonunda onun bir büyücü olduğunu kabul etmiş.

Tanrılarla oynamayı seviyordu

Alma, yaşlandığında bile etrafındaki erkeklere 'beni fethetmenin sonu yoktur' hissini ne türden bir üstünlük duygusuyla veriyordu acaba? Ve eğer âşıklarını yüceltme enerjisini beste yapmak için harcasaydı sanat bundan ne kazanırdı? Belki de o kadar yetenekli olduğunu düşünmüyordu. **Mahler, kendisinden yirmi yaş küçük olan genç karısına müziği yasaklamış. Evlendiklerinde "Bundan böyle tek bir mesleğin var, o da beni mutlu etmek" diyormuş.** İronik bir şekilde dehasını hiç anlayamadığı, müziğini pek sevemediği bu huysuz adamın kölesi olmayı kabullenmeyecek kadar güçlü olan, başka 'yetenek' seçenekleri de olduğu anlaşılan Alma, neden onu terk etmedi? Kocasını öldükten sonra onun iktidarsız olduğunu kendisine dokunmadığını iddia etmiş. Peki, neden onunla yıllarca evli kalmıştı? Müzikte hayatının hikâyesini yazan hüznü bir adamın yanında kalarak kendi hikâyesini yaratmak istiyordu belki. Ya da babasının küçükken ona söylediği gibi sadece

'Tanrılarla oynamayı' sevmiştii. Bu soruların gerçek cevabını bilemeyiz. Anı defterine yazdığı cümleler önce kendini birisine teslim etmeye sonra onu acımasızca bırakmaya meyilli kadınların sıkıştığı yeri net bir biçimde gösteriyor bence: **"Kendini bütün benliğiyle bana adamazsa, sinirlerim bundan çok zarar görür, ama kendini tam anlamıyla bana adarsa, sonuçları can sıkıcı olacaktır. Her ikisi de aynı ölçüde tehlikeli."** Alma, iki kör nokta arasında uçan bir trapezci gibi hayatına giren bütün erkeklerle ilgili daima buna benzer boğucu bir tedirginlik hissetti sanırım.

Sanatçı yapabilecek tek insan...

Mahler'in Alma'ya ithaf ettiği 5. senfonisinin tekinsiz melodisi, yağmurun 'zamansız' ritmine eşlik ederken karısına yazdığı iç burkucu mektupları okuyorum. İkisi de karşımda duruyor sanki. **O, neden yaratıyorsunuz sorusuna "Tanrının dünyadaki giysisini dokumak için. Bu da hiç olmazsa bir şeydir" diye cevap vermiş. Alma onun gibi inançlı biri değil ama bir kadın olarak doğuştan sahip olduğu koruma içgüdüsünü kendi 'yaratıcılarının' giysisini dokumak için kullanmış.** Sanatlarıyla iz bırakan bu adamlar neden Alma'ya ihtiyaç duymuşlardı tam bilemiyorum ama o yazdığı gibi 'tanrılar' tarafından yüceltildiğinde aşağılık duygusundan ve muhtemelen bir 'hiç' olarak ölme korkusundan da kurtuluyordu.

Dünyanın merkezi olduğuna inanan bu kibirli ve güçlü kadın, âşıkalarına ötekilerle ilgili pek yalan söylememiş. Hayatını yazan Giroud, onun âşıklarına "beni her zaman sevecek misin" diye soran kadınlardan olmadığını söylüyor. Onun bundan hiç şüphesi olmamış çünkü. Peki, erkeklere hükmedebilen, onlar tarafından seilmeyi sanat haline dönüştürebilen bir kadın neden kendi yeteneğini ezip başkalarının esiri olur?

Sanırım bu müphem sorunun cevabını da biraz olsun son kocası Werfel verebiliyor: "Alma, güçlü önsezileri olan, içgüdüyle hareket eden bir dahi.Yaşayan çok az sayıdaki büyücülerden. **Alma'nın bakışı benim üzerimde sabitleniyor.Tereddüt ekmeksizin her şeyi net görüyor, beni benden daha iyi tanıyor. Onun önünde kendimi saydam hissediyorum, esrarengiz bir enerji gücüne sahip. Wertel ona evlenme teklif ederken, "beni sanatçı yapabilecek tek bir insan varsa, o sensin" demiş.** Sanırım onun hayatına giren herkes biraz böyle hissetmişti.

Mahler'in ürkütücü müziğini dinlerken hâlâ düşünüyorum; herkes öldükten sonra 83 yaşındaki Alma, yetenekli erkek yığınınan kalan resimlerle, kitaplarla, heykellerle, mektuplarla dolu odasında anılarını yazarken, bazılarını bilerek yok ederken ne hissediyordu? Yakıcı bir pişmanlık mı yoksa onca 'tanrı' yaratmanın derin iç huzurunu mu?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Temiz bir sabah ve Mrs. Stone'un Roma Baharı...

A. Esra Yalazan 20.09.2009

Biliyorum, biraz absürd tiyatro gibi ama sabahları ya en galiz sözcüklerle birbirlerine küfür eden şoförlerin kavga sesleriyle ya da penceremin altından geçen akordeoncunun çaldığı meşhur valslerle uyanıyorum. Arası

yok, hemen her duygunun, hadisenin uçlarda yaşandığı sürprizli bir ülke burası. Aslında bu tuhaflığın insanı sarhoş eden müphem halini seviyorum ama bazen karmaşadan, şiddetten, kalabalığın manasız uğultusundan, kötülüğün tahakkümüne boyun eğenlerin sığ oyunlarından uzaklaşmak istiyorum. Ayrıca arada herkes gibi kendimden, tozlu alışkanlıklarımın, yorgun beklentilerimden ve hayatı sıradanlaştıran ilişkilerin ağırlığından da fena halde sıkılıyorum.

Böyle tatsız bir hissiyatla gözlerimi araladığımda başka bir şehirde tertemiz, geçmişli olmayan bir güne doğduğumu hayal edip, tekrar gözlerimi yumuyorum. O yumuşak vals melodilerine eşlik eden kısa rüyalarım, geleceği gölgeleyen muhtemel sıkıntıların, buğulu mazinin üstünü ipeksi bir ışıkla örtüyor sanki. **Akordeoncu sokağın köşesinden bana doğru yaklaşırken usulca kendi üstüme doğru kıvrılıyorum, bir cenin gibi iyice küçülüyorum. Artık karanlık bir rahmin içinde olmak istediğim şehirdeyim...**

Fotoğraftaki pencere...

Fotoğrafta gördüğünüz ahşap kapının çürümüş kanatlarını parmak uçlarımla hafifçe itince, yaralı bir hayvanın iniltisine benzer bir gıcirtı duyuyorum. Bahar güneşinin yüzümü aniden aydınlatan yoğun parlaklığı önce biraz huzursuz ediyor ama sonra gerinirken iç kamaştıran ılıkliğa alışıyorum. **Bahar rüzgârıyla hafiften ürperen bacaklarımı süslü balkon demirlerine dayayıp bir süre sokağın seslerini dinliyorum. Aşağıdaki kahvede oturan insanların bilmediğim bir dildeki sabah mırıltıları meydandaki küçük çeşmeden fışkıran suların neşeli şıkırtısına karışıyor.** Berberin şımarık çırağı sözcükleri esneterek, yayararak, uzatarak eğlenceli bir şarkı söylüyor. Bir an karşı pencereden izlendiğimi fark edince utanmış gibi yapıp içeri kaçıyorum. Mutfaktan avludaki manolyaların baygın kokusunu bile bastıran taze bir kahve aroması yükseliyor. Bomboş, tembel bir günün içinde salınacağımı bilmenin sevinciyle kütüphaneye gidip küçük ama unutulmaz bir kitap seçiyorum. *Mrs. Stone'un Roma Baharı'nı* alıyorum elime. Sararmış yaprakları rutubetli sandık içleri gibi kokuyor.

T. Williams'ın sinir uçları açık kadınları...

O naftalinli kokuyla gevşedikten sonra geniş, beyaz çarşafli, pürüzsüz bir yatağın üzerine uzanıp kitabın ilk sayfasını açıyorum. **Yüzyılın en önemli oyun yazarlarından birisinin modern edebiyatın kimi zaman 'yalınlık' sandığı kifayetsizliğiyle alay eder gibi yazdığı giriş cümlesini okuyunca üç bin senelik şehir sözcüklerin büyüyle canlanmaya başlıyor: "Sirtüstü uzanmış yatan dev kadınların memeleri gibi kabarak evlerin köşeli çatıları üzerinde yükselen eski kiliselerin kubbeleri, hala altın rengi bir ışıkla yıkanıyor."** İşte o şehirde güzelliğinin kaybettiğinin bilincine varan eski bir yıldız, Karen Stone, gerçeklik duygusunu kaybetmiş yanılsamasıyla dolaşıyor. Kaybetmemiş aslında, zihninin gerçekle düş arasında gidip gelen yolcuğunu sessizce kabullenmiş gibi görünüyor sadece. Onunla birlikte kehribar rengi binaların arasına sıkışmış dar sokaklarda, parlak vitrin camlarında, pahallı terzi salonlarında, Roma sakinlerinin 'rondini' dediği kırlangıçların begonvilli terasların hizasına kadar alçalıp 'kımıl kımıl bir ağ indirdikleri' alacalı akşamlarda kayboluyorum. Mrs Stone, Williams'ın bütün sinir uçları açık, 'uyurgezer' kadın kahramanları gibi yetersizliğini, uyumsuzluğunu kalp bilgisiyle hissetmeye çalışıyor. Hayat bildik düzenin matematiksel kurallarıyla devam ettiği halde, o 'ölüm sonrasını yaşadığı hissini uyandıran' Roma'da hayata kapılıp gitmiş gibi davranıyor. Ama neye kapılmak istediğini tam bilmiyor. Geçmişte bıraktığı parçasının üstünü yağmur bulutları kaplamış. Çoktandır hatırlayamadığı, bir zamanlar derin bir sevgiyle sevdiği o adamın ismini düşünüyor. Kimdi o?

Kırılgan duruşlarına rağmen biraz küstah olan o kahramanlarla ve ironik anlatıcısıyla birlikte bu şehvetli maceranın içinde özgürce dolaşıyorum. Mrs. Stone'un pek hoşlanmadığını söylediği halde, karşı koyamadığı genç jigolosu Paolo'da sevdiği o erkeksi ağır kokuyu duyuyorum, kalçalarının üzerinde dinlendirirken hayal

ettiği parlak ve büyük ellerini görebiliyorum. **“Karşıdakiyle oynamaktan çok karşısındakinin kendisiyle oynamasına alışkın olduğunu açıkça belli eden” güvenli ifadesinin sonra nasıl kırılıp döküleceğini sezebiliyorum. Kendisine karşı çalışan zamana direnmesini, yüzleşmek zorunda olduğu yaş dönümünün sancılarını derinden hissetmesini anlayabiliyorum.** İyi bir sanatçıdan çok renkli bir sahne yıldızı olduğunu bilen, yitirdiği güzelliğin zamanla kendisini nasıl eksilteceğini anlayan zeki bir kadının pervasızca, zevk alarak yaşadığı o hoyrat, ‘ucuz’ ilişkide nasıl hırpalandığını görebiliyorum. **“Beni kimsenin kendim olduğum için arzulamayacağı bir an gelecekse eğer, hiç kimse arzulamasın daha iyi” derken sesinin nasıl çatladığını da duyabiliyorum. Kendini aldatışındaki o soylu duruş için onu bir kez daha içtenlikle seviyorum.** ‘Tehlikenin gizli bilincinden, akıldan arınmış’ saf bir arzuya kapılabilen bir kadının neye benzediğini onu yaratan usta yazarının incelikli diliyle hissedebiliyorum çünkü.

Tennessee Manolyası...

Mrs. Stone, dünyanın büyük boşluğunda kalakalmış gibi duruyor. O terasa çıktığında her şeyin, ‘gökyüzünün, zamanın ve varoluşun kapılıp gittiğini’ görebiliyor. Ona hem biraz acıyor, hem de kendisini o doğal akışa teslim edebilmesini kıskanıyorum. Williams’ın söylediği gibi, insana özgü bütün dürtülerde anlaşılmaz bir yan var belki de. **Yazarın, “Çok genç biriyle daha yaşlıca biri arasındaki aşkın en korkunç tarafı da kişinin kendisine olan saygısını kaybetmesini neredeyse zorunlu kılması galiba” diyerek ruhu çaresiz bırakan dikenli cümlesi biraz içimi burkuyor.**

Kitabı kapatınca uykunun koyu ağırlığına yenik düşüyorum. Roma’daki rüyamda, güneyli aksanı ve kadınsı davranışları yüzünden kendisine “Tennessee manolyası” ismi takılan yakışıklı bir çocuk-adam görüyorum. Çocuklarına tacizden çekinmeyen ayyaş babası ona “Nancy Hanım” diye sesleniyor. Thomas’a “kaç oradan, sakın arkana bakma” demek istiyorum ama sesim çıkmıyor. O kimseyi duymuyor zaten.13 yaşındayken annesinin hediye ettiği daktilonun başında, ağzından çıkan mavi dumanların arkasından hınzırca gülümsüyor. Masasında yanından hiç eksik etmediği yarısı boş bir viski şişesi duruyor. Muhtemelen onda iz bırakmış bütün güneyli kadınların, kendi düşlerinde yaşayan annesinin, şizofren kız kardeşinin ve diğerlerinin içinde sonsuza kadar yaşayacağı oyunlarını düşünüyor. Sonra aniden bana dönüp **“Biliyor musun, ben en önemli oyunlarımı; İhtiras Tramvayı, Kızgın Damdaki Kedi, İguana Gecesi, Yaz ve Duman, Gençliğin Tatlı Kuşu’nu, onun sayesinde yazdım” diyor. Ölene kadar tek aşkı olarak kalacak olan Frank Merlot’dan bahsediyor ve kadehini onun şerefine kaldırıyor.**

İç içe geçen rüyalarım giderek yükselen akordeon sesiyle parçalanıyor. Bir süre sonra gürültücü adamlar benim bildiğim bir dilde küfretmeye başlıyor. Kendi yatağымda, bildiğim bir sabaha uyanacağımı anlıyorum. Ve nedense mutlu oluyorum...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sırlar, yazarlar, J. Seberg ve Fuentes

Kitabın içine kurşun kalemle Ekim 96 yazmışım. İşaretli sayfalarını çevirirken iki soru vardı aklımda. Fuentes'in sadece iki ay birlikte olduğu oyuncu Jean Seberg hakkında roman yazması daha genç olduğum yıllarda beni neden o kadar rahatsız etmişti. Ve aradan geçen onca yıl sonra ne oldu da fikrimi değiştirdim. *Diana*'nın tanıdık yazar bencilliğinin izlerini fazlasıyla taşıyan bir kitap olmasının ötesinde, sadece dedikodu boyutuyla değil, edebi ölçülerle de en çok hatırlanan Fuentes romanlarından birisi olacağını düşünüyorum doğrusu.

Ben insanın 'sırların' esrarlı perdesine ihtiyaç duyduğunu ve bazen onları hikâye ederek paylaşmasının varlık sebebini daha çekici ve anlaşılır kıldığına inanıyorum. Zaten yaşantının saf hali kendi kabuğunda öylece kalamaz. Başınızdan geçen bir olayı basit bir dille aktarırken bile âni hikâyeleştirdiğiniz anda o kendi hakikatinden sıyrılıp başka bir kimliğe bürünür. O artık sizin bildiğinizi sandığınız 'o an' değildir. Gerçekliğin 'saf büyü' bozulmuştur. Samimi duygularla hayatlarının kaydını tutanlar bilir. **İnsanın yazı vasıtasıyla kendisi hakkındaki gerçeklerle, sorularla, sırlarla, korkularla, çatışmalarla, boşluklarla yüzleşme serüveni sonsuz bir keşiftir. Yazı dünyasının derinlerine inebildiğimiz ölçüde duyguları ifade edebilme özgürlüğümüz genişler. Ancak karakterimizi oluşturan hikâyeleri anlatmayı, yazmayı öğrendiğimizde geçmişimizle, geleceğimizle güçlü bir bağ kurabiliyoruz çünkü. Dolayısıyla iyi anlatılamamış hikâye, biraz da kayıp bir hayattır bence.**

'Bende sevme yeteneği yoktu'

Yaşadıklarını hikâye etme sebebini bir zamanlar anlamayıp kızdığım yazar, kitabında sebeplerinden birisini açıklamış: "Hatırlıyorum ve sonsuza dek o gece benimle olduğu gibi kalacağı âni yakalamak için yazıyorum... *Diana*; zamanın tutkularının yükünü taşıyan bu anlatı sonuçta kendi kendisini yenilgiye uğratacak, çünkü hiçbir zaman imgelemde yaşatılanın ideal kusursuzluğuna erişemeyecek. Aslında bu kusursuzluğu istemiyor da, çünkü dil ile gerçeklik birbirinin aynı olsaydı dünyanın sonu gelirdi... **Bir yaradır edebiyat ve bu yaradan sözcüklerle şeyler arasındaki gerekli farklılık akar. Bütün kanımız o delikten akıp gidebilir."** Ve o bölümün sonunda kendisine acımasızca sesleniyor: "**O korkunç kehanetin ne kadar doğru olduğunu itiraf edebilmek için anlatacağım bu hikâyeyi. Ben sevmeyi bilemedim. Bende sevme yeteneği yoktu!"**

O ürpertici cümlede aniden durdum. Kitabı hatırlarken Fuentes'te o yeteneğin olup olmadığını düşündüm. Basit bir günah çıkarma arzusuyla yapılmadığı kolayca anlaşılan bu itiraf beni biraz şaşırttı; önceki okumada sevme yeteneği olmayan bir yazarın tökezlememek, yaşadığı ânin hazzına yazıyla varmak için hissettiklerini 'sonsuzlaştırma' tutkusunu pek önemsememişim. Yıllar sonra onu daha iyi anlayabildiğimi sanıyorum. Yazının kuşattığı değerler artık pek çok arzusun önüne geçti galiba. Yine de hayat bitecek diye ne yazdığına pek aldırmış etmeden telaşla yazanlara da doğrusu biraz gülüyorum. "**Yazmak için oturduğunuz anda ölüme karşı savaşa başlıyorsunuz"** diyen Fuentes, bu tutkulu aşk ilişkisini sadece vakitsizlikten korktuğu için yazmadı. Yazıya o aşktan daha büyük tutkuyla bağlı olduğu için yazdı muhtemelen. İşte bu çıplak gerçek hâlâ biraz korkunç geliyor bana.

'Gerçek sevgilim edebiyattır'

"Akıl kârı olsun olmasın yazmak için yaşadım ben. Edebiyat benim için yaşantının süzgeci olmuştur" diyen Meksikalı romancı, kitaptaki yazar kahramanı aracılığıyla sadece Seberg'den değil oyuncu olan eski karısı Rita'dan da bahsediyor: "Ne yapsam bağışlıyordum; her zaman ona dönerdim. O benim güvenli limanım, rahat yazabileceğim sakin koyumdu. **Benim gerçeğimi biliyordu. Gerçek sevgilim edebiyattır, geriye kalan her**

şey, seks, politika, din (eğer olsaydı), ölüm (ne zaman gelecektse), edebi yaşantının alanından geçer. O bunu biliyordu.”

Fuentes, her şeyi bilen o ‘sabırlı’ kadına her zaman dönmedi tabii ki. Seberg’den sonra başka ilişkileri de oldu. Meşhur bir gazeteci olan Silvia Lemus’la evlendi. Onunla iki çocuk yaptı, ikisini de kaybettiler. O yazdıkları, belki sadece romanın hakikatiyle örtüşmesi gereken basit bir temenniydi. Ben yazarların flu, çocuksu, kendi masum aldanişlarına yenik düşen kırılğan, tekinsiz dünyalarını biraz da bunun için seviyorum. Bir hikâyenin otobiyografik izler taşıdığını söyleyenlere, “evet, tabii ki yaşantımdan süzülenleri anlattım, n’olacak” deyip, sıkıştıklarında “yok canım, ne münasebet o roman” gibi pervasız cevaplar verebiliyorlar çünkü. Ve maalesef haklılar zira mesele her iki boyutuyla da doğru.

Yalnız avlanan tanrıça...

Jean Seberg, Fuentes’le birlikte olduğunda bir başka ünlü yazarın Romain Gary’nin karısıydı. Onunla uzun yıllar evli kalan, karısının şaibeli ölümünden sonra intihar eden Gary, bildiğim kadarıyla romanlarında karısını doğrudan hiç anlatmadı. Bu okur için kayıp mıdır, sanmıyorum ama Fuentes’in onu bir yazar olarak hissedebildiği biçimiyle ölümsüzleştirme çabası benim için artık kıymetli. O elbette Fuentes’in Seberg’i. Biz o ‘küçük kadını’, trajik sonunu, dünyayla kurduğu cılız ve küstah ilişkiyi yazarın anlattığı gibi okuyoruz. Bu yaşananlara haksızlık mı emin değilim. Eğer Seberg yaşasaydı bu kadar rahat anlatabilir miydi, onu da bilmiyorum. Ama ‘tanrıçayı’ anlatırken seçtiği sözcükleri seviyorum ve gerisini unutuyorum: “Diana Soren’in öyküsü, onun yalnızlıklarının öyküsüdür. Diana yalnız avlanan tanrıçanın ta kendisiydi. **Onun için her şeyimi verebilirdim, çünkü o benim için hiçbir şeyini vermezdi. Diana’dan uzaklaşmamı, yeniden birlikte olacağımıza dair her türlü romantik yanılsamadan vazgeçmemi sağlayan bu gerçeği kabullenmemdi... Belki de aramızda hâlâ bir tek halkası vardı zincirin: Bir aşk ilişkisinden hiç kimseyi incitmeden kurtulmak isteyenlere aynı şeyi söyleyebilirdik. İmkânsızdır!”**

Kıskançlık arzuya dokunmuyor

Nihayetinde herkes bilerek incindi, müphem duygular yere düşünce patlayan görkemli kristal bir avize gibi parçalanıp dağıldı. Geriye bu roman ve edebiyatın diliyle bile anlatılamayan, hiç dokunulmamış saf hikâyeler kaldı. Yazara göre bazen insan olmak, edebi üne ulaşmak umudundan daha büyük bir acımasızlık gerektiriyordu. O acımasız olmayı değil tehlikeyle sevişmeyi seven bütün yazarlar gibi zor olanı seçti. Vaktiyle çok eleştirilen bu kitabı etrafındakileri de istemeden hançerleyeceğini bilerek kendini gizlemeden 26 yıl sonra yazdı.

Jean Seberg’in Paris’in arka mahallelerinin birinde, bir arabanın içinde çoktan çürümüş olan narin bedenini bulduklarında Fuentes ne hissetmişti, bilmiyoruz. **Evet, romanda fevkalade soğukkanlı bir üslupla FBI’n cinayetdeki muhtemel rolünü anlatmış. Ama gerçekte ne hissetmişti? Acı mı, adı konamayan bir rahatlama mı, pişmanlık mı, onu sonsuza kadar kaybetmenin derin boşluğunu mu?** Kitapta onun ihanetinden bahsediyor. Bence en az ölüm kadar acıtan cümlelerle: “Kıskançlık aşkı öldürüyor, ama arzuya hiç dokunmuyor. İhanete uğrayan tutkunun gerçek cezası bu. Aşk kavlini bozan kadından nefret ediyorsun, ama onu arzulamaya devam ediyorsun, çünkü ihaneti onun tutkusunun bir kanıtı.”

O romandaki Seberg, yazar Fuentes’in kadınıydı. Ve ona göre Jean o kadar güçlüydü ki, dünyanın

zaaflarına karşı savunmasız kalmıştı. Bence sadece bu cümle bile yazarın onu yazma niyetini haklı kılıyor. Onu böyle şehvetle anlatmayı isteyecek başka bir yazar tanıyor musunuz?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Babaannem, incir ve Sema Kaygusuz

A. Esra Yalazan 11.10.2009

Ben babaannemi hiç görmedim. Teninin kokusunu, sesinin tabiatın içinde nasıl yankılandığını bilmiyorum. Sonsuza kadar genç kalacak o genç yüzden yayılan yumuşak ışığın şefkatiyle avunmadım hiç. Bazen onu hayallerimde yeniden yaratıyorum. Zayıf bir dal gibi kırılabilen narin parmaklarıyla saçlarımı örerken iyilikle yıkanmış hikâyeler mırıldanıyor. "Neden o kadar acele ettin" diye fısıldıyorum kulağına. **Bir çöl haritası gibi dalgalanan geniş alnının altındaki ince kaşlarını çatıp, "böyle soruların bir tane cevabı olmaz ama bak içinde ihtiyar bir kadın yaşatan o genç yazar ne güzel söylemiş, 'gitmek diye bir şey yok, sadece çağrılmak var', etkilendin o cümleden değil mi" diye takılıyor bana.** "Sen nereden biliyorsun kalbimizi aydınlatan o cümleleri, oradan içimizi görebiliyor musun" diye huysuzlanıyorum. Söylenmeye başlayınca babamın ondan ödünç aldığı iddia ettiği leylek bacaklarıyla kanatlanıp uçuveriyor...

Babam onu Ereğli'deki çiftliğe yolcularken "çocuklar gibi ağaçların tepesine tırmandığını biliyorum. Yapma sakın, bırak başkaları toplasın meyveleri" demiş. Arada onu ziyarete gittiğinde ağaçtan kendi elleriyle incir toplayıp babama yediriormuş. Babam onu "öleceksin, neden bunu yapıyorsun" diye uyarmış. Sonra bir gün askerdeyken çağırmışlar. "Annen incir ağacından düştü" demiş telefondaki o kırık ses. İçinden çıktığı kadına kavuşuncaya kadar onu yeryüzünde yalnız bırakıp gitmemesi için yolda bildiği bütün duaları etmiş. Babam bu hikâyeyi hep aynı basit sözcüklerle anlatır. "Ben gidene kadar bekledi. Elimi tuttu, gözlerini açıp yüzüme baktı, derin bir nefes aldı ve gözlerini kapadı." Bütün meyveleri kimsesiz çocukları okşar gibi seven babamın neden inciri sevmediğini bilmiyordum. Önce 'zehirli ağacın' hikâyesini öğrendim, sonra içinden şehvet akıtan o mor meyveyle barışmasına tanık oldum. **Ve sonunda ben de derin bir nefes aldım. "Çok şükür, o kendi tanrısını affetti" dedim. Hayata devam edebilmenin unutmakla ilgili değil bağışlamakla ilgili olduğunu eğilip bükülmeye başlayan sezgilerimle keşfetmiştim çünkü.**

Hayatın ve inancın kutsallığı

Birkaç gün evvel تنها bir kır kahvesinde oturup yüzümü güneşe tutarken bu hikâyeyi, hayatın 'sonsuzluğunu', Sema Kaygusuz'un bana göre has edebiyatın ve dilin incelikleriyle örülmüş, özenle, emekle, zahmetle dantel gibi işlenmiş romanıyla hatırladım. **Sadece dili değil, hayatın ve inancın kutsallığına dair sordukları da, kendime pek mantıklı sorular sormadığım bugünlerde kimselere göstermediğim o karanlık yerimden fena halde yakaladı.**

Geçenlerde sıkıntıları paylaştığım bir arkadaşşıma şuursuzca sayıklıyordum. "Neden kırk değil de yüz sene yaşamak zorundayız, kim karar veriyor buna ve ne hakla? Hem yaşayanlar uzun sandıkları o yüz seneyi

tamamlamış olunca ne değişiyor? Neden ruh acıyla, bilgelikle tekâmül etmek zorunda. Neden tevekkül sahibi olmak gerekiyor. Ben neden katlanmak istemediğim bir hakikati kabullenmek zorundayım? Neden bir hayatın içinde yaşarken başka bir hayat tasavvuruyla oylanmak zorundayım?” Arkadaşım haliyle biraz acıyarak yüzüme baktı. Beni anlamadığını anladım. Ona başka bir şey söylemedim ama kendi içime doğru dedim ki , **“şu aynalı denize bak, gümüş sicimlerle örülmüş kıpırtılı örtüsünün üzerindeki balıkçı motorlarıyla edepsizce oynuyor. Yazdan kalma ılık bir güneş yüzümüzü okşuyor. Biraz daha birbirimize sokulsak ölümlü olmanın acısını daha derinden hissedeceğiz, vahşi hayvanlar gibi... Belki de onun için aramıza hem tanıdık hem de bize yabancı olan hikâyeler sokup duruyoruz.** Kim bilir daha evvel kimlerin asırlar boyu dertlendiği boğazın kıyısında, başka kederli hikâyelere tanıklık etmiş ihtiyar bir çınarın altında oturmuş sevmekten, sevememekten, sevilmemekten bahsedip çemberin ucunu kendi irademizle tamamlayamadığımız, sonsuza kadar eksik kalacak bir mana arayışının peşinde koşturup duruyoruz... Neden yapıyoruz bunu kendimize?”

Kadim hikâyeler...

Edebiyatın duygulara dokunan farklı yüzleri var ve arada benim gibi saçmalama hakkını kullanmaya yeltenenleri de kendi diliyle hırpalayıp, ansızın hayatın biricikliğini hatırlatıveriyor işte. **Sema Kaygusuz’un Yeryüzünde Bir Yer’i durduk yerde içimi kamaştırdı, zihnimi bulandırdı. Tenimin altında yüzen batık dikenini gösterdi bana. Daha da tuhafı muhtemel bir umutsuzluk girdabından çekti çıkardı beni.** Hayır, öyle anladığımız manada ‘eğlenceli’ bir roman değil ama insanlığın, inancın, ölümsüzlüğün etrafında dolaşırken, bize bir kereliğine bahşedilen bu hayatın, sebebi kendinde saklı mucizevî bir kıymeti olduğunu geçmişten süzülen kadim hikâyelerin sihirli diliyle anlatıyor. Üstelik çok okunma telaşına düşmeden, içindeki zifiri zindandan ilmek ilmek söktüğü şiiri anlatıcısının doğallığıyla besleyen cümlelerle yapıyor bu işi. Onunla hiç tanışmadık, daha evvel ortak dostlar vasıtasıyla ilk romanı ne kadar çok sevdiğimi iletmıştim. Ama bu defa karşılaştığımızda ona doğrudan şöyle demek istiyorum: “Sema, dünyada yazdıklarını hissedebilecek ne kadar insan varsa hepsinin seni okumasını ve kalp bilgisiyle anlayabilmesini diliyorum.” Bu dilek sadece onun bu coğrafyaya dair anlattıklarıyla ilgili değil. Böyle pırıltılı bir yazarı Doğu’nun sınırlarına hapsedmek en başta kitabın tabii macerasına haksızlık olur. Ama söylemeden de geçemeyeceğim doğrusu, ölçülebilen zamana, aklın oyunlarına ve basit bir kolaycılığa giderek daha fazla teslim olan Batı’nın buralardaki edebiyat damarını besleyen o derin maneviyatla buluşmasını şiddetle arzuluyorum gerçekten.

Geniş bir gülümseme...

Bu küçük destansı roman, hayatta kalanların utancını, katliamlar karşısındaki sessizliğin ayıbını, babaanneden toruna geçen incir ağacının çok katmanlı hikâyesini, dünyaya hakikati görmeden içi boşaltılmış ifadelerle bakmanın sıradanlığını, sırları ifşa etmenin çaresizliğini, insanın iç sesini kendi sözcükleriyle samimiyetle duyabilmesinin sağaltıcı yanını, inancın hayatımızdaki yerini ve aslında bütün bunlardan daha fazlasını anlatıyor. **“Kendisini kendisiyle hırpaladığını söyleyen” yazar, “neden” diye sorduğum cevapsız sorulara hiç bilmeden, harfleri bitiştirerek usulca dokunuverdi.** Anlatıcı bir bölümde fotoğrafçı kıza babaannesiyile karşılaştığı tek bir andan bahsediyordu: “İçinden geçtiği zamansallığı umursamaksızın başı eğik kendi zamanını yaşıyor. Söyleyecek kimse kalmamış gibi dünya ıssız onun gözünde. Baktığı yerlerde kendini bulamıyor. Seni fark ettiği an geniş bir gülümseme kaplıyor yüzünü. Sadece ağzıyla değil, burnuyla, alnıyla, yük çeken omuzlarıyla beraber, bütün mahalleye yayılan bir arzuyla gülümsüyor. **Güzel bir ülkeye bakıyor sanki. Gözlerinde pırıltılı bir sadakat. Bu kusursuz an gelip geçtiğinde iyileşmeyecek bir yara açılıyor içinde.**

Elinde fotoğraf makinesi, nereye gidersen git bu gülüşü asla yakalayamayacağını henüz bilmiyorsun.”

Babaannem çok sevdiği incir ağacından düşüp ölmeden önce, o fotoğrafçı kız gibi ağacına bir isim vermiş miydi bilmiyorum. Sanmıyorum, öyle olsaydı o ağaca bir hayat bağışlamazdı herhalde. İnandığı biri onu çağırmış mıydı, bilmiyorum. Kitabın son sayfasını kapadığımda hiç görmediğim babaannemin geniş gülümsemesini, gelecekte karşılaşacağım muhtemel aydınlık tebessümleri gördüm. Henüz o hikâyeyi öğrenmediğim eski bir zamanda ağaçlara tırmanmaktan neden dehşetle korktuğumu düşündüm bir süre. Biraz ürperdim ama sonra ben de ne bildiğimi hatırladım. Unutmayan bir ağacın hikâyesiyle... Hayatın kutsallığını anımsatan içimdeki o çatlak sesi dinledim. Sustum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Babaannem, incir ve Sema Kaygusuz

A. Esra Yalazan 11.10.2009

Ben babaannemi hiç görmedim. Teninin kokusunu, sesinin tabiatın içinde nasıl yankılandığını bilmiyorum. Sonsuza kadar genç kalacak o genç yüzden yayılan yumuşak ışığın şefkatiyle avunmadım hiç. Bazen onu hayallerimde yeniden yaratıyorum. Zayıf bir dal gibi kırılabilen narin parmaklarıyla saçlarımı örerken iyilikle yıkanmış hikâyeler mırıldanıyor. “Neden o kadar acele ettin” diye fısıldıyorum kulağına. **Bir çöl haritası gibi dalgalanan geniş alnının altındaki ince kaşlarını çatıp, “böyle soruların bir tane cevabı olmaz ama bak içinde ihtiyar bir kadın yaşatan o genç yazar ne güzel söylemiş, ‘gitmek diye bir şey yok, sadece çağrılmak var’, etkilendin o cümleden değil mi” diye takılıyor bana.** “Sen nereden biliyorsun kalbimizi aydınlatan o cümleleri, oradan içimizi görebiliyor musun” diye huysuzlanıyorum. Söylenmeye başlayınca babamın ondan ödünç aldığı iddia ettiği leylek bacaklarıyla kanatlanıp uçuveriyor...

Babam onu Ereğli’deki çiftliğe yolcularken “çocuklar gibi ağaçların tepesine tırmandığını biliyorum. Yapma sakın, bırak başkaları toplansın meyveleri” demiş. Arada onu ziyarete gittiğinde ağaçtan kendi elleriyle incir toplayıp babama yediriormuş. Babam onu “öleceksin, neden bunu yapıyorsun” diye uyarmış. Sonra bir gün askerdeyken çağırmışlar. “Annen incir ağacından düştü” demiş telefondaki o kırık ses. İçinden çıktığı kadına kavuşuncaya kadar onu yeryüzünde yalnız bırakıp gitmemesi için yolda bildiği bütün duaları etmiş. Babam bu hikâyeyi hep aynı basit sözcüklerle anlatır. “Ben gidene kadar bekledi. Elimi tuttu, gözlerini açıp yüzüme baktı, derin bir nefes aldı ve gözlerini kapadı.” Bütün meyveleri kimsesiz çocukları okşar gibi seven babamın neden inciri sevmediğini bilmiyordum. Önce ‘zehirli ağacın’ hikâyesini öğrendim, sonra içinden şehvet akıtan o mor meyveyle barışmasına tanık oldum. **Ve sonunda ben de derin bir nefes aldım. “Çok şükür, o kendi tanrısını affetti” dedim. Hayata devam edebilmenin unutmakla ilgili değil bağışlamakla ilgili olduğunu eğilip bükülmeye başlayan sezgilerimle keşfetmiştim çünkü.**

Hayatın ve inancın kutsallığı

Birkaç gün evvel تنها bir kır kahvesinde oturup yüzümü güneşe tutarken bu hikâyeyi, hayatın ‘sonsuzluğunu’,

Sema Kaygusuz'un bana göre has edebiyatın ve dilin incelikleriyle örölmüş, özenle, emekle, zahmetle dantel gibi işlenmiş romanıyla hatırladım. **Sadece dili değil, hayatın ve inancın kutsallığına dair sordukları da, kendime pek mantıklı sorular sormadığım bugünlerde kimselere göstermediğim o karanlık yerimden fena halde yakaladı.**

Geçenlerde sıkıntıları paylaştığım bir arkadaşşıma şüursuzca sayıklıyordum. "Neden kırk değil de yüz sene yaşamak zorundayız, kim karar veriyor buna ve ne hakla? Hem yaşayanlar uzun sandıkları o yüz seneyi tamamlamış olunca ne değişiyor? Neden ruh acıyla, bilgelikle tekâmül etmek zorunda. Neden tevekkül sahibi olmak gerekiyor. Ben neden katlanmak istemediğim bir hakikati kabullenmek zorundayım? Neden bir hayatın içinde yaşarken başka bir hayat tasavvuruyla oylanmak zorundayım?" Arkadaşıım haliyle biraz acıyarak yüzüme baktı. Beni anlamadığını anladım. Ona başka bir şey söylemedim ama kendi içime doğru dedim ki , **"şu aynalı denize bak, gümüş sicimlerle örölmüş kıpırtılı örtüsünün üzerindeki balıkçı motorlarıyla edepsizce oynuyor. Yazdan kalma ılık bir güneş yüzümüzü okşuyor. Biraz daha birbirimize sokulsak ölümlü olmanın acısını daha derinden hissedeceğiz, vahşi hayvanlar gibi... Belki de onun için aramıza hem tanıdık hem de bize yabancı olan hikâyeler sokup duruyoruz.** Kim bilir daha evvel kimlerin asırlar boyu dertlendiği boğazın kıyısında, başka kederli hikâyelere tanıklık etmiş ihtiyar bir çınarın altında oturmuş sevmekten, sevememekten, sevilmemekten bahsedip çemberin ucunu kendi irademizle tamamlayamadığımız, sonsuza kadar eksik kalacak bir mana arayışının peşinde koşturup duruyoruz... Neden yapıyoruz bunu kendimize?"

Kadim hikâyeler...

Edebiyatın duygulara dokunan farklı yüzleri var ve arada benim gibi saçmalama hakkını kullanmaya yeltenenleri de kendi diliyle hırpalayıp, ansızın hayatın biricikliğini hatırlatıveriyor işte. **Sema Kaygusuz'un Yüzünde Bir Yer'i durduk yerde içimi kamaştırdı, zihnimi bulandırdı. Tenimin altında yüzen batık diken gösterdi bana. Daha da tuhafı muhtemel bir umutsuzluk girdabından çekti çıkardı beni.** Hayır, öyle anladığımız manada 'eğlenceli' bir roman değil ama insanlığın, inancın, ölümsüzlüğün etrafında dolaşırken, bize bir kereliğine bahşedilen bu hayatın, sebebi kendinde saklı mucizevî bir kıymeti olduğunu geçmişten süzülen kadim hikâyelerin sihirli diliyle anlatıyor. Üstelik çok okunma telaşına düşmeden, içindeki zifiri zindandan ilmek ilmek söktüğü şiiri anlatıcısının doğallığıyla besleyen cümlelerle yapıyor bu işi. Onunla hiç tanışmadık, daha evvel ortak dostlar vasıtasıyla ilk romanı ne kadar çok sevdiğimi iletmiştim. Ama bu defa karşılaştığımızda ona doğrudan şöyle demek istiyorum: "Sema, dünyada yazdıklarını hissedebilecek ne kadar insan varsa hepsinin seni okumasını ve kalp bilgisiyle anlayabilmesini diliyorum." Bu dilek sadece onun bu coğrafyaya dair anlattıklarıyla ilgili değil. Böyle pırıltılı bir yazarı Doğru'nun sınırlarına hapsedmek en başta kitabın tabii macerasına haksızlık olur. Ama söylemeden de geçemeyeceğim doğrusu, ölçülebilen zamana, aklın oyunlarına ve basit bir kolaycılığa giderek daha fazla teslim olan Batı'nın buralardaki edebiyat damarını besleyen o derin maneviyatla buluşmasını şiddetle arzuluyorum gerçekten.

Geniş bir gülümseme...

Bu küçük destansı roman, hayatta kalanların utancını, katliamlar karşısındaki sessizliğin ayıbını, babaanneden toruna geçen incir ağacının çok katmanlı hikâyesini, dünyaya hakikati görmeden içi boşaltılmış ifadelerle bakmanın sıradanlığını, sırları ifşa etmenin çaresizliğini, insanın iç sesini kendi sözcükleriyle samimiyetle duyabilmesinin sağaltıcı yanını, inancın hayatımızdaki yerini ve aslında bütün bunlardan daha fazlasını

anlatıyor. **“Kendisini kendisiyle hırpaladığını söyleyen” yazar, “neden” diye sorduğum cevapsız sorulara hiç bilmeden, harfleri bitıştırerek usulca dokunuverdi.** Anlatıcı bir bölümde fotoğrafçı kıza babaannesiyile karşılaştığı tek bir andan bahsediyordu: “İçinden geçtiği zamansallığı umursamaksızın başı eğik kendi zamanını yaşıyor. Söyleyecek kimse kalmamış gibi dünya ıssız onun gözünde. Baktığı yerlerde kendini bulamıyor. Seni fark ettiği an geniş bir gülümseme kaplıyor yüzünü. Sadece ağzıyla değil, burnuyla, alnıyla, yük çeken omuzlarıyla beraber, bütün mahalleye yayılan bir arzuyla gülümsüyor. **Güzel bir ülkeye bakıyor sanki. Gözlerinde pırıltılı bir sadakat. Bu kusursuz an gelip geçtiğinde iyileşmeyecek bir yara açılıyor içinde. Elinde fotoğraf makinesi, nereye gidersen git bu gülüşü asla yakalayamayacağını henüz bilmiyorsun.”**

Babaannem çok sevdiği incir ağacından düşüp ölmeden önce, o fotoğrafçı kız gibi ağacına bir isim vermiş miydi bilmiyorum. Sanmıyorum, öyle olsaydı o ağaca bir hayat bağışlamazdı herhalde. İnandığı biri onu çağırmış mıydı, bilmiyorum. Kitabın son sayfasını kapadığımda hiç görmediğim babaannemin geniş gülümsemesini, gelecekte karşılaşacağım muhtemel aydınlık tebessümleri gördüm. Henüz o hikâyeyi öğrenmediğim eski bir zamanda ağaçlara tırmanmaktan neden dehşetle korktuğumu düşündüm bir süre. Biraz ürperdim ama sonra ben de ne bildiğimi hatırladım. Unutmayan bir ağacın hikâyesiyle... Hayatın kutsallığını anımsatan içimdeki o çatlak sesi dinledim. Sustum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Acı bir kıskançlık ve Nahid Sırrı Örik

A. Esra Yalazan 18.10.2009

Kurşun kalemle yazılmış eski bir mektup sayfasındaki silik harfler gibi ilk bakışta kolayca anlaşılamayan müphem kadınlar vardır. Yorgun yüzleri bulanık bir havada şehrin sisler arkasına gizlenen soluk, sarımsı silüetini andırır. O hayalet yüzlerde, hayata tahakküm edebilen bu kadınların gergin jestleri kadar berrak işaretler göremezsiniz. **Şehvet kokan çekiciliğe, erkeklere her daim naz yapabilecek kadar kendinden emin kaprisli bir güzelliğe, hemen fark edilen ışıltılı bir cazibeye sahip olmadıkları için kovuklarında gizlenenlerin mahrem duygularını herkes gibi merak ederim.** Ve itiraf etmeliyim ki o hırçın hislerin dikenini önce kendine sonra başkalarına batıran isyanından fena halde korkarım.

Hani meşhur bir klişe vardır; güzel kadının doğal bir üstünlüğe sahip olduğu söylenir. Ben buna benzer tesbitleri hep acı bir gülüşle dinledim zira mesele görüldüğü kadar basit değil. Tam tersine çocukluğundan beri ailesinin, yakın çevresinin, erkeklerin ilgisini çekemediği için sevilme duygusunu pek bilmeyen, kendini hırpalayan bir kadının yaşadığı depresyon ürkütücü olabilir. O sarsıntının bir kadına neler yaptırabileceğini asla kestiremezsiniz. Onun hayattan beklentileri, ihtiraslarını dizginleme ve arzularını dile getirme biçimi o ‘şiddeti’ yaşamamış birinin algısına epey yabancıdır çünkü. **Eğer itina ile bakarsanız bazen hiçbir zaferin onu mutlu edemediğini de görürsünüz. Anne olmak, herkesin etkilendiği bir erkeğe sahip olma çabasının kırık hazzı, evlenmek, mesleki başarı, hınçla etrafa saldıracak kendini sürekli göz önünde tutma çabası, basit intikam oyunları ‘o kadına’ yetmez. Onun büyük boşluğunu doldurabilecek hiçbir tatmin yoktur bu hayatta.**

'Şeytani' bir portre çizdiğimin farkındayım. Bunu bilerek yapıyorum ve iki sebebi var aslında. Size biraz abartılı gelen bu türden bir karaktere yakın duran kadınlar tanıyorum ve biraz sonra bahsedeceğim Seniha, bu kadar dışa dönük, enerjik ve düz olmasa da 'kötülüğün' sızdığı o derin yarığın acısını hissedebilen, kendi yalnızlığının üstüne kapanmış çok ürkütücü bir karakter.

Güzelliğin kaderini çizen kadın...

Kıymeti epeyce geç teslim edilen Nahid Sırrı Örik'in *Kıskanmak* isimli romanının esas kadını Seniha, söylendiği gibi belki de Türk edebiyatının en olumsuz, kötücül karakterlerinden birisi ama sadece o kadar değil bence.

Simsiyah kaderine, kendine has gizli bir mizahla ve çirkinliğin sıkıntısıyla beslenen keskin bir zekâyla meydan okuyabilen çok güçlü bir kadının unutulmaz bir portresi aynı zamanda. Roman boyunca Seniha'nın, çocukluğundan beri kendisine tercih edilen 'güzel' ağabeyi Halit'e olan sonsuz kıskançlığını ve onu yok etmek için çok güzel olan görümcesi Mükerrerem'i kurban etmesinin derinlikli hikâyesini okuyoruz. Hadiseler geliştikçe gerilimi yaratan merak unsurları hiç azalmıyor. **Ve yazar bunu vaktiyle 'konak Türkçesi' kullanıyor diye alay ettikleri şıkırtılı, zarif ama buna rağmen sade olabilen şık Türkçesiyle yapıyor.**

Sevilmeyen yazar olmak...

Nahid Sırrı Örik'in hayatını, romanlarını, hikâyelerini, saray hayatını anlattığı eğlenceli makalelerini okurken hep aynı özelliğine takılıyorum ve bu yüzden onu daha çok seviyorum. O bazı pek bilmiş yazarların tersine mutlak gerçeklerin soğuk bilgiçliğiyle değil sezgileriyle hikâyeler yaratmış bir yazar. Muhtemelen çocukluğunda tanık olduğu boşanma, aidiyetsizlik hissi ve küçük yaşta ablasının ölümünün neden olduğu travma da onu tahsil hayatının sıkıcı düzeninden uzaklaştırmış. Babasıyla uzun seyahatlere çıkmış. **Berlin'de dost olduğu son halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu Şehzade Faruk ile kadın kılığında operaya gittikten sonra Alman gazetecilerin cinsel tercihleri hakkındaki imalı haberlerine maruz kalıp Türkiye'ye çağrılmış. Belli ki yıllarca kitaplarını basmayı reddeden yayınevlerinin, edebiyat eleştirmenlerinin onu küçümseme sebebi sadece onun kadınsı davranışları değildi.** Abdülhamit'i en güzel anlatan yazar olması, Cumhuriyet'e geçiş sürecindeki diğer yazarların tersine saltanata yakın duruşu, saraya mensup köklü bir aileden gelişi, yazdıklarında İttihat ve Terakki'yle hafiften dalga geçmesi, kaybolan Osmanlı kültürüne şefkatle sahip çıkması onu yaşadığı sürece gün ışığına çıkamayan, 'sevilmeyen' yazar olmaya mahkûm etmiş. Yazık, onun edebiyatının yıllar sonra hak ettiği gibi takdir edildiğini görebilmesini isterdim.

Demirkubuz'un vahşi sinema dili...

Zeki Demirkubuz'un sinemaya uyarladığı, muhtemelen önemli ödülleri toplayacak olan *Kıskanmak* filmini heyecanla beklediğim halde bu yazıyı yazmadan önce izlemek istemedim. **Görüntünün pırıltılı ihtişamını, müziği küçümseyen, insanın hiç iyileşmeyecek yaralarını acımasızca kırbaçlayan Demirkubuz'un 'vahşi', biraz da küstah olan sinema dilini seviyorum çünkü. Üstelik hikâye Cumhuriyet'in ilk yıllarında geçtiği için kaçınılmaz olarak ciddi bir risk aldı ve bu defa bir dönem filmi yaptı.** Eğer filmi izleseydim bu yazının ilgisi filme kayacaktı, doğrusu bu çarpıcı romana haksızlık etmek istemedim. Ama dayanamayıp posta kutuma düşen fragmanına baktım. O kısa bölümde güzel Mükerrerem, abla yerine koyduğu çirkin Seniha'ya bağırıyordu: "Seneler var sizi tanıyorum. Ne bir Allahın kuluna ne de bir mahlûka en ufak bir zararınızı görmedim. Kimselerden buna dair bir şey işitmedim. Hal böyleyken gözlerinizden fışkıran bu kinin, acımasızlığın sebebi

nedir? Söyleyin Allah aşkına ben size ne yaptım abla?" **Filmdeki Seniha'yı canlandıran oyuncu, yaptığı işten usulca başını kaldırıp kinle kararmış koyu yüzünü ona doğru çevirdi. Kaderine hükmedebildiği Mükkerrem'e zaafalarını gizleyebilen bir kadının kibriyle "Sen bana ne yapabilirsin ki" dedi. Saçımın dibine kadar ürperttim ve filmin senaryosunu da yazan yönetmenin romanın ruhuna hakkıyla nüfuz edebildiğini sezince derin bir soluk aldım.**

Sinemanın sihirli gücüne bu yüzden bayılıyorum işte. Kısacık ama etkili bir sahne bile görkemli bir romandaki kaotik duyguların özünü çok iyi anlatabiliyor. O sorunun manasını biliyorum ben. Bazen beğenilmemekle, sevilmemekle cezalandıran silik, cazibesiz bir kadının sinsi zekâsına, eksikliğin kiniyle çoğalan doğal intikam gücüne, sahiplenme tutkusuna, zehirli kıskançlığına karşı hiçbir şey yapamazsınız çünkü. 'Kötülüğün' maskesiyle karşılaştığınızda sıradan sandığınız bir yüzdeki gizli işaretleri hemen fark edemeyebilirsiniz ama içinde bir kadın yaşatmış olan Nahid Sırrı'ya kulak verirsiniz durumun vahametini daha derinden kavrayabilirsiniz: **"Çirkinliğinden dolayı duyduğu hüznü artık tamamıyla unutmuştu. Çünkü eğer çirkin olmasaydı, bütün hayatını kemiren kıskançlık hissini bu kadar şiddetle duymayacak, duymayınca da şimdi varlığını ürperten bu hudutsuz sevinci, zafer sevincini tadamayacaktı".**

Eğer güzelliğe çirkinliğin kaderine yenilmek istemeyen bir kadının gözünden bakmak isterseniz kendinize bir iyilik yapın. Yıllarca boş yere unutulmaya terk edilen bir yazarı bu eşsiz romanıyla hatırlayın. Ya da esaslı bir yönetmenin gözünden onun karanlık hikâyesini izleyin. Bir ara etrafınıza da dikkatlice bakın. Yarım asır sonra Seniha'nın iri, siyah, kıskanç gözleriyle karşılaşacaksınız. Korkmayın, sadece ona şefkatle gülümseyin. Biliyorsunuz, kusurlarımızı kendi yöntemleriyle gizleyen Tanrı bizi en çıplak halimizle görebiliyor.

Not: Sema Kaygusuz'un geçen hafta bu köşede ve birinci sayfada bahsi geçen romanının ismi *Yüzünde Bir Yer* olacaktı. Düzeltir, yazardan ve okurlardan özür dileriz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir yazarı sevmek ve Ernest Hemingway

A. Esra Yalazan 25.10.2009

Ben bilincin karanlık bölgelerine gizlenen esin perilerinin, gök kubbeyi çatlatan kısa süreli şimşekler gibi aniden görünüp yaratanın dünyasını aydınlatan sihirli gücüne inanırım. O perilerin ne vakit gelip nasıl bir iz bırakacağı önceden pek bilinemez. Bazen çocuklukta iştirilen tozlu bir masaldan, ayrıntıları hatırlanamayan puslu bir film sahnesinden, incecik bir hayal kırıklığından, bazen hiç unutulamayan kısacık, ürpertili bir dokunma anından ya da okunmakla eprimiş bir kitabın "kayıp" düşüncelerinden, anlatılamadığı için cümleler arasına gizlenen duyguların sessizliğinden süzülüp kendisini umutsuzca bekleyen o yazarın ziyaretine gelirler. Yazı sanatı mevzu bahis olduğunda yazarlar için bu sihirli anların ötesine geçen yazma disipliniyle birlikte, önemli bir gerçek daha var. "O diğer yazarı" neden sevdiğini hissedebilme dürtüsü.

Okumayı seven herkesin "neden o yazarı seviyorum" sorusuna, kendi okuma hazzına uygun kişisel cevapları vardır muhtemelen. Ama bir yazarın başka bir yazarı sevme sebebi, kendi yazı macerasının kaderini de

etkileyen önemli bir seçimdir bence. Sevilen yazarı, sadece yazdıklarıyla değerlendiren, gün ışığına çıkanın ardındaki o buğulu bölgeyi merak etmeyenler benim pek ilgimi çekmiyor doğrusu. **Yazarların korkularını, kırgınlıklarını, kendilerini neden ve nasıl sakladıklarını, küflü alışkanlıklarını, çaresizliklerini, yalnızlıklarının arkasına gizledikleri sırları, tutkularını, acılarının onları nasıl beslediğini, hatta mümkünse diğer yazarları kıskanmalarının gerçek sebeplerini en az yarattıkları kadar merak ediyorum çünkü.** Bütün bu saydıklarım mahrem gibi görünse de o duyguların derinliğini yazarlara doğal bir zarafetle sorabilen röportajcılar ve her zaman pek de eğlenceli olmayan bu sorulara kendilerine has farklı üsluplarla cevap verebilen yazarlar var elbette. Tuhaf bir biçimde onları da okurlardan çok diğer yazarlar merak ediyor.

Röportajlarla yalnızlığını unutan Pamuk...

Böyle röportajları okurken Tanrının, asırlardır birbirlerinden etkilenen yazarları okyanuslardan topladığı farklı şekil ve renkteki incileri aynı ipe dizebilen incelikli ve mahir bir kuyumcu gibi davrandığını düşünüyorum. Sanki o görünmez ipeksi sicim, zayıf bir yerden incelik kopacak olsa insanlığın kültürel tarihini oluşturan kolyeden saçılan hikâyeler kâinatın karanlığında dağılıp sessizce kayboluverecekmiş gibi geliyor bana.

The Paris Review, 1953 yılından beri sayfalarında bahsettiğim türden “şeffaf”, eğlenceli ve aynı zamanda mesafeli olabilen sohbetlere yer veren önemli edebiyat dergilerinden biri. **Bu yazıyı yazma sebebim de geçenlerde bu röportajlardan oluşan bir seçkinin Orhan Pamuk’un önsözüyle Türkçede nihayet yayımlanması.*** Açıkçası daha evvel çoğunu okuduğum bu röportajların İngilizce bilmeyenler tarafından da okunabilecek olmasına sevindim. Okuma ve yazma hazzı biraz da böyle çoğalıyor gibi geliyor bana.

Yazarlığından ziyade çalışma tutkusunu, yazarları şefkatle anlattığı lezzetli denemelerini, hiç saklamadığı hırsını önemsediyim Pamuk, kitabın başında gençliğinde bu dergide yayımlanan röportajları okuma nedenine dair uzun bir liste yapmış. En çok Türk yazarlarıyla arkadaş olamadığı için geleceğe dair hissettiği korkuyu izah eden çocuksu cümleleri hoşuma gitti: “Bu röportajları okurken yalnızlığımı unutuyordum. Benimki gibi pek çok ruh olduğunu, isteklerim ve başarılarım arasındaki uzaklığın tabii olduğunu, günlük hayattan sıkılmanın hastalıklı değil, akıllıca bir şey olduğunu ve beni hayal etmeye zorlayan pek çok takıntımı sevip kabul etmeyi yazar röportajlarını okurken öğreniyordum.” **Yirmi beş yaşında ilk romanını yazarken duygularını böyle huzursuz cümlelerle ifade eden Orhan Pamuk, otuz yıl sonra hayran olduğu yazarları ölümsüz kılan derginin sayfalarında kendisini de gördü. Muhtemelen kimseyi pek etkilemeyecek olan bu “mucizevi” buluşma, beni Nobel ödülünden daha fazla heyecanlandırıyor nedense.**

Çekip giden yazarlar...

Daha evvel İngilizcesini okuduğum Hemingway röportajı, yazarların ve gazetecilerin en çok alıntı yaptıklarından birisi olmuş dolayısıyla epey meşhur ama ben yine de ondan bahsetmek istiyorum. Yazdıklarını anlatmaktan hoşlanmadığı halde ironik cevaplarıyla karşısındakini etkileyebilen güçlü bir karakter olduğu için belki... Ya da tıpkı babası gibi bir gün av tüfeğiyle kendisini öldüreceğini sezebildiği halde ‘çekip giden’ yazarlar hakkında soğukkanlı sözcüklerle konuşabildiği içindir... **Bilmiyorum, belki de balık tutmayı, safariyi, karılarını, avlanmayı, seyahat etmeyi, tenis oynamayı, orospuları, boksı, savaşta ölümlle sevişmeyi, geceleri ne kadar içerse içsin sabahın erken saatlerinde yazmak için masasına oturmayı aynı anda sevebildiği içindir...**

1958’de röportajı yapan Plimpton, ona “romanlarınızda sembolizm olduğunu kabul ediyor musunuz” diye soruyor. Hemingway, “Kusura bakmazsanız bu konuda konuşmak istemem ve bana bu soruların sorulmasından pek hazzetmem. Kitap yazmak zaten zor bir de tanıtım yapmaya gerek yok” diyor. **Röportajcı, yılmadan, alınmadan sorusunu çok uzun bir alıntıyla tekrarlıyor. Ve bu defa şöyle bir cevap alıyor: “Bu editör kafadan çatlakmış gibi geldi bana.”** Ben haliyle bu tür konuşmaların keskin virajlarında çok gülüyorum ve bu röportajı sadece yazarın *Silahlara Veda*’nın finalini kaç kez yazdığını, yazarken kaç kurşun kalem kullandığını öğrenmek için değil, aynı zamanda bir yazarın hayatta durduğu yeri böyle yumruk gibi şiddetli cevaplarla gösterebildiği için de seviyorum.

Edebiyat üzerine ucuz dedikodu...

Yazar bir zamanlar gazeteci olduğu için röportajcı ona **“genç yazarlara gazetede çalışmasını tavsiye eder misiniz” diye soruyor** ve tabii ki hırçın yazar bu soruyu da kendisini iyi tarif eden o küstah tonuyla cevaplıyor: **“Gazetede çalışmanın genç bir yazara hiçbir zararı olmaz ve zamanında bırakmayı bilirse faydasını bile görür. Kusura bakmayın ama bu en eski klişelerden biridir. Birisine çok tekrarlanmış, basmakalıp bir soru sorarsanız alacağınız yanıt da basmakalıp olur.”** Bu örnekler bu tür yazar röportajlarının samimiyetini göstermiyor gibi tınılıyorsa da bir yazarın dünyayla kurduğu ilişkiyi çok açık gösteriyor bence. Hemingway gibi yazdıklarına bakıldığında kolay sanılan zor bir yazar, şöhretinin zirvesindeyken kendisine diğer yazarlar hakkında soru sorulduğunda, **“Otuz beş yıl öncesinin kirli çamaşırlarını ortaya döküp edebiyat üzerine ucuz dedikodu yapmak bana iğrenç geliyor”** diyorsa bu dürüst tavrının da yazarlığı kadar ciddiye alınması gerekir. Ya da Graham Greene’in “güçlü bir tutkunun bir raf dolusu romanı düzeni soktuğu” tespiti hatırlatıldığında, “Bay Greene beyanat vermek konusunda ustadır. Ben de genelleme yapmak istiyorum” deyip, zarif bir manevrayla **“İyi bir yazar için en esaslı hüner; bedeninde şoka dayanıklı, saçmalık algılama cihazına sahip olmaktır. Buna yazar radarı denir ve bütün büyük yazarlar da vardır”** diye cümleye devam edebiliyorsa kıvrak zekâsının yazarlığına katkısını görebilmeliyiz.

Bir yazarı sevmek sadece onun yazdıklarını sevmekten ibaret değildir bence. Eğer anlatıldığı gibi onu sabahın erken saatlerinde ayakta yazdığı tahtanın önünde ağırlığını bir ayaktan öbürüne geçirmek için yavaşça hareket ederken, yazı iyi gittiğinde çocuk gibi heyecanlanırken, esin perileri kaçtığında mutsuzlaşıp budaklı bastonuyla yürürken tahayyül edebilirsiniz o sonsuz, ışıltılı zincirin bir parçası olabildiğiniz demektir. Bu yazı vesilesiyle Ahmet Güntan’ın sevdiğim bir şiirini hatırladım. Mısralar sona doğru şöyle akıyordu galiba... *Sesi yaralı bir kaplan gibi bağırırken bıraktım/ ‘Yağmur yağıyor’ dedikçe ‘Kış henüz gelmişti, kar tertemiz ve her yer bembeyazdı’ diyen Hemingway/ ki boks yaparken yazardı/ ya da şöyle söyleyeyim: Yazarken boks yapardı.*

* Yazarın Odası, Timaş Yayınları

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Medresede bir sergi, çok dil, bir ülke...

Kendi evimde yaşadığım şehre büsbütün yabancılaşmış gibiyim. Zihnimde kopuk kopuk görüntüler, pek aşina olmadığım başka sesler dolaşüyor. Geçen hafta Mardin’de açılan bir sergi vesilesiyle dolaştığım dar, tozlu, loş sokak aralarında, kalabalık çarşılarda, gizli geçitlerde, تنها avlularda tanıştığım insanların mırıldayan sesini duyuyorum hâlâ...

Kadim şehir, kuyumcuların parlak vitrinlerinde gördüğüm tespihlerin sade renklerine bürünmüş... Güneş ufukta erirken damarlı akikler gibi kızaran zarif kubbeler, solgun, sarımsı kehribarlara özenen oymalı taşlarla süslenmiş ihtiyar camiler, kiliseler, manastırlar, akşamın çöküşüyle lapis mavisine kesen yumuşak, menekşe yüzlü geniş bir gökyüzü, sıcaklığın buğusuyla tüterken zebercetler gibi parlayan uçsuz bucaksız ovalar, mücevherlerini vakur bir edayla taşıyan soylu bir kadın misali ışıldayan şehre eşlik eden kristal ay taşları...

Harabeler üzerinde bir köy...

Bizans şehrinin kalıntıları üzerine vaktiyle rastgele kondurulmuş bir köyün yeraltı ‘zindanında’ konser için bulaşanları tepeden izliyorum. Vurmalı çalgıların soğuk taşlarda yankılanan tempolu ritmine eşlik eden kadınlar ellerindeki Süryani şaraplarıyla dolu çanaklarla sallanmaya başlıyor. **Temiz hava almak için kenarı uçurma bakan dar merdivenlerden tırmanırken kalaşnikoflarını saklamayan ‘şeffaf siviller’ görüyorum. Biraz başım dönüyor. Dışarıdan telsiz vızıltılarını bıçak gibi kesen tiz bir ses geliyor. Köyün delisi devletin makam arabasına dayanmış Kürtçe türkü söylüyor.** Dünya umurunda değil. Herkes ona gülüyor. Çocuklardan birine ona ne olduğunu soruyorum. “Bir hafta ortadan kayboldu. Döndüğünde böyleydi. Kimse ne olduğunu bilmiyor” diyor. Kürtçe bilmiyormuş aslında.

Zifiri gecede iki bin yıllık taşlardan birisinin üzerine tüneyip bir sigara yakıyorum. Yanıma gelip kendini tanıttıran kız çocuklarının ismi Şinda ve Sidal. Manasını soruyorum, cevabını hiç düşünmeden veriyorlar. Ağaç gölgesi ve yeşillik. Sonra Sipan, Sümmeye, Keje, Hevidal, Zozan, Jiyan ve Ercan da geliyor. Grup giderek genişliyor. Sarıpatya tarlasına karga sürüsü gibi dalan kara oğlanlar heyecanlı görünüyor. Kızlarla Kürtçe şakalaşıyorlar. Arada beni de çekiştiriyorlar tabii. Bu üstünlük onları çok eğlendiriyor. **“Okulda da kendi aranızda, hocanızla Kürtçe konuşuyor musunuz” diye soruyorum. İçlerinden biri arkamızda nöbet tutan jandarmaya bakıp “bazen” diyor. O tedirginliğin ne manaya geldiğini biliyorum.** Uzaktaki kıpırtılı ışıkları fark edince Suriye’ye neredeyse yürüyerek ulaşabileceğimi düşünüyorum. Bir an öyle elimi kolumu sallayarak başka bir ülkeye girme fikri hoşuma gidiyor.

Ekip dağıldıktan sonra Şinda beni elimden tutup kendi evine götürüyor. Evleri binlerce yıllık bir su sarnıcının üzerinde. Ortasında zeytin ağacı olan karanlık bir avluya giriyoruz. Tahta bir döşekte oturup üşümek için birbirimize sokuluyoruz. Bana çekirdek ikram ediyor. Ay ince dudaklı peri kızı gibi gülümsüyor. Çocuk masallarındaki kadar berrak ve yakın. Birlikte susuyoruz. Muhtemelen ruhumu da epey yorgun olduğu için sarışın küçük kızın yanına kıvrılıp, hayatımın geri kalanında hep o sessiz, boz avluda uyanmak istiyorum.

Ovaya bakan taht hayali...

Tarihî bir Medrese’nin eyvanında durmuş, Binbir Gece masallarındaki, iri siyah gözleri, çekici tebessümü ve baharatlı teniyle etrafına ışık saçan bir prensese benzeyen güzel bir kadını seyrediyorum. Yirmi yıl önce de ona bakarken böyle hissedirdim. O bana ihtiraslı gençlik günlerimden kalan kıymetli bir hediye. **Döne Otyam,**

Kasımiye Medresesi'nde açılan serginin küratörü. 2010'da düzenlenecek olan Mardin Bienali'nin habercisi olan bu sergi için uzun zamandır orada çalışıyor. Beni tanıştırdığı Kürt dostları için şöyle diyor: "Onlar olmasaydı bu işi asla beceremezdik."

Rutubet kokan, gölgeli 'abbara'lardan geçerken, dar sokak başlarında biraz eğilince deniz görecekmış hissi veren Mezopotamya'nın büyüyle hep aynı hayale düşüyorum. **Ovaya bakan geniş teraslardan birinde kurulan geniş bir tahtın üzerinde uyuyoruz. Saten yüzlü bir yorganın altına saklanmışız. Sabah serinliğiyle salınan inci pembesi ipek cibinlikler yüzümüzü okşuyor. Kanat çırpın kuşların kadifemsi sesi işitiliyor uzaktan. Bakır bir çanağın içinde yarılmış narlar... Kalbimizde ne var ne yoksa hepsi çanağın içine dökülmüş... Tane tane... Öyle durup kıpırdamadan tertemiz sabah göğüne bakıyoruz...**

Kaç dil biliyorsunuz?

Kuyumcudada bana yardımcı olan bir gençle sohbet ediyorum. Neden orada olduğumu ve ne iş yaptığımı soruyor. Anlatınca, "Geçmiş olsun. Zaten hiç anlamadım bu gazeteyi" deyince, durduk yerde sinirleniyorum. **Malum, çarpışmalı 'özür günleri'. Neyse ki o sırada sağlam bıyıklı bir dost, "Sen buna bakma abla, biz o gazetenin sadece haktan, insandan yana olduğunu biliyoruz. Olur öyle kazalar" deyince, "Eyvallah koçum sağol, gel bir öpeyim" türünden tehlikeli cümleler geçiyor aklımdan ama neyse ki kendimi durduruyorum.** Ne de olsa biraz sonra pırlanta tozlarıyla bezenmiş zarif bir yüzük bakacağım. Biraz mahcup bir edayla "Sevindim böyle düşünmenize" diyorum sadece.

Tarihî bir hamamın önünde otururken geveze kuşlar gibi şakiyan, kurumuş dallar kadar sıska, kara gözlü oğlanlar sarıyor etrafımı. İsimlerini soruyorum; Yusuf Ahmed, Ali Ahmed, Mustafa Ahmed, Osman Ahmed. "Memnun oldum tanıştığımıza, ben de Esra" diyorum. Derin bir sessizlik oluyor, sonra aralarında ciddi bir ifadeyle Arapça konuşmaya başlıyorlar. "İkinci ismi Ahmed olmayanı aramıza almayalım" dediklerini tahmin ediyorum. **"Siz kaç dil biliyorsunuz" diyorum. Sayıyorlar: "Türkçe, Arapça, Kürtçe, biraz da İngilizce, okuldan." Öyle mi, ne güzel, peki Süryanice" diyorum. En küçük olanı içinden gelen ani bir sevinçle "O ne la?" diyor.** Rahat gülebilmek için çantamı yere koyuyorum ve hayatta içten bir çocuk gülüşü kadar bozulmamış hiçbir şey olmadığını hatırlıyorum.

Yorgun bir günün sonunda otobüsün muavini Urfalı İbrahim'le Kürtçe konuşup o dili yazamayanlar hakkında sohbet ederken yolda şenlikli bir Kürt düğünü görüyoruz. İçimden "hooop, durun" gibi bir ses çıkıyor. **Alacalı kıyafetleriyle halay çeken neşeli kadınlara katılıyorum ama kız tarafının hikâyesini öğrenmeye çalışırken adımlar karışıyor. "Hem Kürtçe bilmiyor, hem de biraz şaşkın" demiş olabilirler arkamdan. Olsun, otele dönerken kendi kendime "açılımsa açılım işte" deyip kendi kendime gülüyorum.**

Hayat gerçek, çaresizlik gerçek!

Dünyanın en eski manastırlarından birisinde dolaşırken yanlışlıkla rahibelerin odasına giriyorum, önce biraz şaşıyorlar ama "ne olur sanki burada yaşasam" diye yalvaran bir sesle konuşunca onlar da kıkırdamaya başlıyor. **Çıkarken bakıyorum bin altı yüz yıllık manastıra çanak anten kurmuşlar. Niyetimi paylaştığım arkadaşım yüzüme tuhaf bakmaya başlayınca, "Ne var, akşamları dizilerin sevişemeyenlerine bakar, uyur, dua eder, kitap okur, böyle yaşar gideriz işte. Şehirdekiler başka türlü mü yaşıyor sanki" diyorum.**

Nihayet kendi mahallemimin patlamış mısır kokan sinemalarından birisindeyim. *İki dil, Bir bavul*'u izliyorum. Film, Kürtçe bilmeyen idealist, ana kuzusu bir 'cumhuriyet öğretmeniyle', Türkçe bilmeyen çocuklar arasındaki kültürel, insani kopukluğun trajikomik hikâyesini anlatıyor. Öğretmen gerçek, köydeki yoksulluk, imkânsızlık gerçek hayattan daha gerçek, aynı ülkede aynı dilleri konuşamayan insanların çaresizliği, ana dilinde eğitim alamayanların hissettiği yoksunluk gerçek! Hakikatin kalbinden sesleniyor film. Öğrencilerden birisinin babası anlatıyor: "Bana kaç dil bildiğimi sordular, iki dedim. Kadın fahişe gibi güldü. **'Türkçe senin ana dilin, öbürü dil değil' dedi. Benim ana dilim Kürtçe, Türkçeyi yabancı dil gibi sonradan öğrendim. Bu sıkıntıyı çocuklarımın da yaşamasını istemem.**"

Oralarda dolaşırken pek idrak edememişim, belki çocukların, kadınların saf neşesini paylaştığım için... Filmi izlerken içim eziliyor. Şinda'nın gümüşü zeytin yaprakları gibi parlayan çekik gözlerini, elimi tutan küçük, soğuk ellerini, Kürtçe konuşurken şıkırdayan çocuk sesini hatırlıyorum. Gözlerim yanıyor biraz, yutkunamıyorum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Medresede bir sergi, çok dil, bir ülke...

A. Esra Yalazan 01.11.2009

Kendi evimde yaşadığım şehre büsbütün yabancılaşmış gibiyim. Zihnimde kopuk kopuk görüntüler, pek aşina olmadığım başka sesler dolaşüyor. Geçen hafta Mardin'de açılan bir sergi vesilesiyle dolaştığım dar, tozlu, loş sokak aralarında, kalabalık çarşılarda, gizli geçitlerde, تنها avlularda tanıştığım insanların mırıldayan sesini duyuyorum hâlâ...

Kadim şehir, kuyumcuların parlak vitrinlerinde gördüğüm tespihlerin sade renklerine bürünmüş... Güneş ufukta erirken damarlı akikler gibi kızaran zarif kubbeler, solgun, sarımsı kehribarlara özenen oymalı taşlarla süslenmiş ihtiyar camiler, kiliseler, manastırlar, akşamın çöküşüyle lapis mavisine kesen yumuşak, menekşe yüzlü geniş bir gökyüzü, sıcaklığın buğusuyla tüterken zebercetler gibi parlayan uçsuz bucaksız ovalar, mücevherlerini vakur bir edayla taşıyan soylu bir kadın misali ışıldayan şehre eşlik eden kristal ay taşları...

Harabeler üzerinde bir köy...

Bizans şehrinin kalıntıları üzerine vaktiyle rastgele kondurulmuş bir köyün yeraltı 'zindanında' konser için bulaşanları tepeden izliyorum. Vurmalı çalgıların soğuk taşlarda yankılanan tempolu ritmine eşlik eden kadınlar ellerindeki Süryani şaraplarıyla dolu çanaklarla sallanmaya başlıyor. **Temiz hava almak için kenarı uçurma bakan dar merdivenlerden tırmanırken kalaşnikoflarını saklamayan 'şeffaf siviller' görüyorum. Biraz başım dönüyor. Dışarıdan telsiz vızıltılarını bıçak gibi kesen tiz bir ses geliyor. Köyün delisi devletin makam arabasına dayanmış Kürtçe türkü söylüyor.** Dünya umurunda değil. Herkes ona gülüyor. Çocuklardan birine ona ne olduğunu soruyorum. "Bir hafta ortadan kayboldu. Döndüğünde böyleydi. Kimse ne olduğunu bilmiyor" diyor. Kürtçe biliyormuş aslında.

Zifiri gecede iki bin yıllık taşlardan birisinin üzerine tünayıp bir sigara yakıyorum. Yanıma gelip kendini tanıştıran kız çocuklarının ismi Şinda ve Sidal. Manasını soruyorum, cevabını hiç düşünmeden veriyorlar. Ağaç gölgesi ve yeşillik. Sonra Sipan, Sümmeve, Keje, Hevidal, Zozan, Jiyan ve Ercan da geliyor. Grup giderek genişliyor. Sarıpatya tarlasına karga sürüsü gibi dalan kara oğlanlar heyecanlı görünüyor. Kızlarla Kürtçe şakalaşıyorlar. Arada beni de çekiştiriyorlar tabii. Bu üstünlük onları çok eğlendiriyor. **“Okulda da kendi aranızda, hocanızla Kürtçe konuşuyor musunuz” diye soruyorum. İçlerinden biri arkamızda nöbet tutan jandarmaya bakıp “bazen” diyor. O tedirginliğin ne manaya geldiğini biliyorum.** Uzaktaki kıpırtılı ışıkları fark edince Suriye’ye neredeyse yürüyerek ulaşabileceğimi düşünüyorum. Bir an öyle elimi kolumu sallayarak başka bir ülkeye girme fikri hoşuma gidiyor.

Ekip dağıldıktan sonra Şinda beni elimden tutup kendi evine götürüyor. Evleri binlerce yıllık bir su sarnıcının üzerinde. Ortasında zeytin ağacı olan karanlık bir avluya giriyoruz. Tahta bir döşekte oturup üşümek için birbirimize sokuluyoruz. Bana çekirdek ikram ediyor. Ay ince dudaklı peri kıızı gibi gülümsüyor. Çocuk masallarındaki kadar berrak ve yakın. Birlikte susuyoruz. Muhtemelen ruhum da epey yorgun olduğu için sarışın küçük kızın yanına kıvrılıp, hayatımın geri kalanında hep o sessiz, boz avluda uyanmak istiyorum.

Ovaya bakan taht hayali...

Tarihî bir Medrese’nin eyvanında durmuş, Binbir Gece masallarındaki, iri siyah gözleri, çekici tebessümü ve baharatlı teniyle etrafına ışık saçan bir prensese benzeyen güzel bir kadını seyrediyorum. Yirmi yıl önce de ona bakarken böyle hissedirdim. O bana ihtiraslı gençlik günlerimden kalan kıymetli bir hediye. **Döne Otyam, Kasımiye Medresesi’nde açılan serginin küratörü. 2010’da düzenlenecek olan Mardin Bienali’nin habercisi olan bu sergi için uzun zamandır orada çalışıyor. Beni tanıştırdığı Kürt dostları için şöyle diyor: “Onlar olmasaydı bu işi asla beceremezdik.”**

Rutubet kokan, gölgeli ‘abbara’lardan geçerken, dar sokak başlarında biraz eğilince deniz görecekmış hissi veren Mezopotamya’nın büyüyle hep aynı hayale düşünüyorum. **Ovaya bakan geniş teraslardan birinde kurulan geniş bir tahtın üzerinde uyuyoruz. Saten yüzlü bir yorganın altına saklanmışız. Sabah serinliğiyle salınan inci pembesi ipek cibinlikler yüzümüzü okşuyor. Kanat çırpın kuşların kadifemsi sesi işitiliyor uzaktan. Bakır bir çanağın içinde yarılmış narlar... Kalbimizde ne var ne yoksa hepsi çanağın içine dökülmüş... Tane tane... Öyle durup kıpırdamadan tertemiz sabah göğüne bakıyoruz...**

Kaç dil biliyorsunuz?

Kuyumcudaa bana yardımcı olan bir gençle sohbet ediyorum. Neden orada olduğumu ve ne iş yaptığımı soruyor. Anlatınca, “Geçmiş olsun. Zaten hiç anlamadım bu gazeteyi” deyince, durduk yerde sinirleniyorum. **Malum, çarpışmalı ‘özür günleri’. Neyse ki o sırada sağlam bıyıklı bir dost, “Sen buna bakma abla, biz o gazetenin sadece haktan, insandan yana olduğunu biliyoruz. Olur öyle kazalar” deyince, “Eyvallah koçum sağol, gel bir öpeyim” türünden tehlikeli cümleler geçiyor aklımdan ama neyse ki kendimi durduruyorum.** Ne de olsa biraz sonra pırlanta tozlarıyla bezenmiş zarif bir yüzük bakacağım. Biraz mahcup bir edayla “Sevindim böyle düşünmenize” diyorum sadece.

Tarihî bir hamamın önünde otururken geveze kuşlar gibi şakiyan, kurumuş dallar kadar sıska, kara gözlü oğlanlar sarıyor etrafımı. İsimlerini soruyorum; Yusuf Ahmed, Ali Ahmed, Mustafa Ahmed, Osman Ahmed.

“Memnun oldum tanıştığımıza, ben de Esra” diyorum. Derin bir sessizlik oluyor, sonra aralarında ciddi bir ifadeyle Arapça konuşmaya başlıyorlar. “İkinci ismi Ahmed olmayanı aramıza almayalım” dediklerini tahmin ediyorum. **“Siz kaç dil biliyorsunuz” diyorum. Sayıyorlar: “Türkçe, Arapça, Kürtçe, biraz da İngilizce, okuldan.” Öyle mi, ne güzel, peki Süryanice” diyorum. En küçük olanı içinden gelen ani bir sevinçle “O ne la?” diyor.** Rahat gülebilmek için çantamı yere koyuyorum ve hayatta içten bir çocuk gülüşü kadar bozulmamış hiçbir şey olmadığını hatırlıyorum.

Yorgun bir günün sonunda otobüsün muavini Urfalı İbrahim’le Kürtçe konuşup o dili yazamayanlar hakkında sohbet ederken yolda şenlikli bir Kürt düğünü görüyoruz. İçimden “hooop, durun” gibi bir ses çıkıyor. **Alacalı kıyafetleriyle halay çeken neşeli kadınlara katılıyorum ama kız tarafının hikâyesini öğrenmeye çalışırken adımlar karışıyor. “Hem Kürtçe bilmiyor, hem de biraz şaşkın” demiş olabilirler arkamdan. Olsun, otele dönerken “açılımsa açılım işte” deyip kendi kendime gülüyorum.**

Hayat gerçek, çaresizlik gerçek!

Dünyanın en eski manastırlarından birisinde dolaşırken yanlışlıkla rahibelerin odasına giriyorum, önce biraz şaşıyorlar ama “ne olur sanki burada yaşasam” diye yalvaran bir sesle konuşunca onlar da kıkırdamaya başlıyor. **Çıkarken bakıyorum bin altı yüz yıllık manastıra çanak anten kurmuşlar. Niyetimi paylaştığım arkadaşım yüzüme tuhaf bakmaya başlayınca, “Ne var, akşamları dizilerin sevişemeyenlerine bakar, uyur, dua eder, kitap okur, böyle yaşar gideriz işte. Şehirdekiler başka türlü mü yaşıyor sanki” diyorum.**

Nihayet kendi mahallemün patlamış mısır kokan sinemalarından birisindeyim. *İki dil, Bir bavul*’u izliyorum. Film, Kürtçe bilmeyen idealist, ana kuzusu bir ‘cumhuriyet öğretmeniyle’, Türkçe bilmeyen çocuklar arasındaki kültürel, insani kopukluğun trajikomik hikâyesini anlatıyor. Öğretmen gerçek, köydeki yoksulluk, imkânsızlık gerçek hayattan daha gerçek, aynı ülkede aynı dilleri konuşamayan insanların çaresizliği, ana dilinde eğitim alamayanların hissettiği yoksunluk gerçek! Hakikatin kalbinden sesleniyor film. Öğrencilerden birisinin babası anlatıyor: “Bana kaç dil bildiğimi sordular, iki dedim. Kadın fahişe gibi güldü. **‘Türkçe senin ana dilin, öbürü dil değil’ dedi. Benim ana dilim Kürtçe, Türkçeyi yabancı dil gibi sonradan öğrendim. Bu sıkıntıyı çocuklarımın da yaşamasını istemem.**”

Oralarda dolaşırken pek idrak edememişim, belki çocukların, kadınların saf neşesini paylaştığım için... Filmi izlerken içim eziliyor. Şinda’nın gümüşü zeytin yaprakları gibi parlayan çekik gözlerini, elimi tutan küçük, soğuk ellerini, Kürtçe konuşurken şıkırdayan çocuk sesini hatırlıyorum. Gözlerim yanıyor biraz, yutkunamıyorum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zarif bir ihanet hikâyesi; Dr. Jivago

A. Esra Yalazan 08.11.2009

Hırçın yağmurun çürük pervazların arasından eve sızışını izlerken zamanın akışında hissetmeden kaybolduğumuzu düşünüyorum. Kış, gelişini camlardaki ılık nefeslerin buğusuyla hatırlatıyor. Evin katı soğukluğu kaloriferlerin yanmasıyla hafiften kırılmış. Martıların takıntısı yüzünden çatılar hep aynı yerden akıyor. Tıpırtılar arasındaki uzun sessizlikler birbirine benzeyen bezgin hayalleri çoğaltıyor. Okuldan dönen çocuk cıvıltıları aceleyle çöken kurşunu akşamların sıkıntısıyla kaybolmuş... Bozacıların geceyi yırtan ürpertici sesi yine تنها sokaklarda yankılanmaya başladı. Kalın hırkaların, topukları kayan gevşek ev çoraplarının, yün sabahlıkların, ekoseli battaniyelerin, rutubet kokan atkılarının tekrar hayata katılma vaktinin geldiğini hep aynı basit işaretlerle hatırlıyoruz. Evin her köşesinde unutulmuş ipli mandalina kabuklarının acı kokusu, zamanı sıradan alışkanlıklarla çürütüyor. Ve ben belki de gerçeklerden fena halde sıkıldığım için o bilinen zamanın büsbütün dışına çıkıp masallarda yaşamak istiyorum...

Geçenlerde tesadüfen *Dr. Jivago*'nun unutulmaz melodisi eşliğinde bir asır geriye gidip öyle bir masalda buluverdim kendimi. **Vaktiyle hayatımdaki mevcudiyetine inandığım eski bir dosta "Biliyor musun, ben yanlış bir asırda, yanlış bir toplumda ve galiba yanlış bir sınıfta doğmuşum" dediğimi hatırladım birden. Çok gülünce benimle alay ediyor sanmıştım. Meğer o da öyle hissediyormuş. Birbirlerini kokladıktan sonra sakinleşebilen yabancı hayvanlar gibiydik.** Ona ne olduğunu bilmiyorum. İnsan 'kayıp anların' izleriyle neden hiç beklemediği bir anda böyle eski bir filmde, bazen unutulmuş bir romanın tozlu sayfalarında karşılaşır?

O destansı filmi izlerken saatler boyu ihtişamlı balo salonlarında, vahşi savaşlarda, yarım kalan bir aşkın gölgesinde akan mevsimlerde, kristalleşmiş ağaçların aydınlatığı sokaklarda, devrime inananların zorlu mücadelesinde, hayal kırıklığını avutan yeknesak tren tıkırtılarında, şafak vakti kızakların hışırtıyla kaydığı süt mavisi ormanlarda, tutkusuz soğuk yataklarda, ihanetin suçluluğuyla ağırlaşan rüyalarda, bir kadın için yazılan ölümsüz mısraların arasında dolaşıp duruyorum.

Lara kocaman mavi gözleriyle Yuri'ye "Ne gerekiyorsa onu yap sevgilim" diyor. Karısına döneceğine dair kendisine söz veren Yuri, sevgilisine "Bir daha sana asla dönemeyeceğim, bana inanıyor musun" diyor. Lara ona inanmıyor, kendisine döneceğini biliyor çünkü ve ağladığını fark etmeden sessizce ağlıyor.

Dilin kabuğu değişiyor...

Bu türden 'masum' sahnelerinin özellikle bugünün gençleri tarafından 'melodram' gibi algılanıp biraz küçümsendiğini biliyorum. **Halbuki insana ait duygular hep aynı, sadece hayatın dili zamanın hoyratlığına yenilip kabuk değiştiriyor.** Ben öyle nostalji güzellmelerinden pek hoşlanmam hatta o tür yazılardan, konuşmalardan da biraz sıkılırım ama bugünün nobran gevezeliğinden de epeyce yoruluyorum doğrusu. Böyle bir filmle birden bire başucuma konmuş sürpriz bir hediye gibi karşılaşmak, 'ihanetin' zarif bir anlatımla bazen daha sarsıcı ve kalıcı olabileceğini hatırlattı. Bir de toz gibi yağın karların, şehri beyaz saten bir yorgan gibi örttüğü temiz bir sabah, *Dr. Jivago* romanını içinde ıslak kedi yavrularının bulunduğu yırtık bir kolinin içinden çıkardığımı...

Kitabı yıllar sonra kütüphanemde buldum, içinden zar gibi incelmış sarı bir kâğıt çıktı. Bir reçete kâğıdına neredeyse elli yıl önce yazılmış kısa bir mektup. **Muhtemelen bu tesadüf hoşuma gittiği için yazanın da Jivago gibi doktor olduğunu düşünmek istedim. Yıllar sonra avucuma düşen not "Sana Lara ve Yuri'den bahsetmiştim. Maalesef filmi bile birlikte izleyemedik. Ben sen olmuştum. Sen yoktun" diye bitiyordu.** Onlara ne oldu bilmiyorum. Adam o kadına göndermediği mektubu sayfa kenarlarını kırmızı kalemle

işaretlediği romanının içine koymuş. Sanırım gelecekte yaşayacaklarının bedelini ödemeyi göze alamadığı için vazgeçmeyi tercih etmişti. O çıplak cümleleri okuyunca fena halde ürperdim. Taammüden öldürülmüş bir aşk hikâyesinin mahremiyetine istemeden dokunmuş olduğum için biraz huzursuz oldum ve mektubu ruhları huzura kavuşsun diye götürüp boğazın akıntılı sularına doğru savurdum.

Pasternak'ın kadınları...

Romanda Bolşevik devrimini, sonrasındaki iç savaşı anlatan sahneleri, konuşmaları, insanın tabiatla ilişkisini unutmadan yazabilen, sanata, devrime, şiire, yalnızlığa, felsefeye, aşka dair inandıklarını, umutsuzluğunu tek romanla anlatan Boris Pasternak'ı ve onun yazıyla yeniden doğup hiç ölmeyen hazin hikâyesini düşündüm.

El yazılarını daktiloya çekerken tanıştığı Olga da tıpkı romandaki Lara gibi onu çok istediği ve acı çektiği halde karısı Zinaida'yla evliliğini neden bitirmediğini hiç sormamış. Karısı da aynen romandaki gibi kocasının başka bir kadına âşık olduğunu bilmesine rağmen onu mutsuz etmemek için sessiz kalmış.

Pasternak'ın kendi hayatından süzülen gerçeklerle yazdığı romanda, kadınların medcezirini nasıl anlattığını merak ettim ve aradıklarımı buldum. Şiirine ilham veren tutkulu bir kadınla, kendisini şefkatle seven karısı arasında kalan çaresiz bir şairin hikâyesini okurken tıpkı filmdeki gibi bu zamana ait olmayan başka türlü bir 'zarafete' teslim oldum.

İkisini dünyadan ayıran uçurum

Romanda Jivago'nun karısı Tonya, kocasının cephede birlikte çalıştığı kadınla ilişkisini çok uzaklardan kalp sızısıyla sezdiğinde, ona 'kendi basit hayatıyla asla rekabet edemeyeceği önemli hadiselerle, mucizevî tesadüflerle dolu bir hayata sahip' Lara ile gitmesini tavsiye ediyordu. **Tonya'nın tepkisini okurken kadınların içindeki o görünmez Tanrısal sezebilme yeteneğini ve bazılarının o gücü erkekler üzerinde nasıl incelikle kullanabildiğini hatırladım. Yuri Andreyiç, bütün korkak erkekler gibi elbette karısını anlıyor ancak anlamamış gibi görünüyordu. Onun şüphelerini yalanlara öldürmüştü.** Pasternak, çocuksu bir şairin öteki kadını 'sevmemek' için verdiği mücadeleyi anlatırken şiirin kırılgan dünyasına sığınyordu: "Yuri onu Lara'nın evine ulaştıran sokaktaki küçük küçük evleri öyle seviyordu ki, onların her birini yerinden kaldırıp teker teker öpebilirdi." Ona göre doğrudan doğruya hayatla temas edebilmek mümkün değildi; **Lara onun için hayatın büyüğü bir ifadesiydi. Ve o yaşadığı sürece o ifadenin bir parçası olacağını biliyordu.** Yuri savaştan döndüğünde Tonya veda mektubunu kocasının sevgilisi Lara'ya bırakmıştı, ona döneceğini derinlerde sızlayan bir yerden hissetmişti. "Onların aşkları büyüktü" diye yazıyor Pasternak. Aralarındaki benzerliklerden ziyade, ikisini de dünyadan koparan uçurumun onları birbirine bağladığını kendi hayatından iyi biliyordu çünkü.

Nobel'i neden reddetti

Pasternak daha Nobel ödülünü almadan evvel bütün dünyada meşhur olan, resmî ideolojiye ve devrime karşı çıktığı söylenen *Dr. Jivago* romanı yüzünden vatandaşlıktan çıkarılmakla tehdit edilmişti. Ödül hakkında çıkan tartışmalar ve siyasi kamplaşmalar nedeniyle Nobel'i reddettiği halde toplumun ve hükümetin tavrı o ölene

kadar değişmemiş. **Cenazesinde “hayatımı ona borçluyum” dediği karısı Zinadia’yla “onsuz bir hayat düşünemiyorum” dediği sevgilisi Olga, sanatçı dostları ve işçiler varmış.** Yazarın itibarını romanın kendi ülkesinde yasaklanmasından yirmi sekiz yıl sonra iade ettiler.

Milyonlarca ‘âşik’ elli yıl boyunca onların aşkını okudu, romandan yapılan filmi izleyip onlar gibi sevdi, terk etti, edildi, acı çekti. Birisi eski bir kitaptan bugüne düştü. Ben çekmecedен uçları yırtılmış fotoğrafları çıkardım: Beş yaşındayım. Üstümde etekleri yere kadar uzayan, arkadan düğmeli balıksırtı bir palto var. Bere ve çizmeler kırmızı. Gözler buz mavisi. Herkes gibi filmde etkilenen annem bana ‘Jivago’ paltosu almış. Çok küçük görünüyorum. Ben artık büyüdüm. Çatı hep aynı yerden akıyor. Zaman usulca çürüyor...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayatı iyimserlikle temizleyen yazar: Carlo Levi

A. Esra Yalazan 15.11.2009

Cılız sonbahar ışıklarının tül perdenin arkasından içeri incecik sızıp parkeleri, duvarları, dokunduğu eşyaları çizgi çizgi aydınlattığı solgun bir gün. Bir an evvel okumak istediğim, eğlenceli olduğunu umduğum bir roman gazete yığının üstünde duruyor. Aylardan kasım. Kasım aylarından korkarım, hiç sevmem. Belli ki o da beni hiç sevmiyor. Her yıl bu uğursuz ayı sevmemek için yeni bir sebebim daha oluyor. Nefretimiz şiddetli ve karşılıklı. Telefon çalıyor. Doğduğum ve büyüdüğüm bir şehirden tanıdığım bir arkadaşımın ismini görüyorum ekranda. Ne diyeceğini seziyorum. “O gitti” diyor. **Gençliğin bütün huzursuz dalgalanmalarını, neşesini, acılarını, heyecanlarını paylaştığımız, hiç ölmeyecekmiş gibi hayata tutunan bir insandan bahsediyor. İsmi Ayşe. O bizi bırakıp erkenden gitmiş. Biz de ona veda etmek için yola çıkıyoruz. Güneşin kocaman bir portakal gibi yol boyu bize eşlik ettiği serin bir şafak vakti yolda çözülememiş bir hiçlik duygusuyla ürperiyorum.** Öncesi sonrası olmayan müphem anlardan birisi. “Keşke güneşin bu halini bir kez daha birlikte görebilseydik” diyorum. Saçma bir boşluk hissi kuşatıyor etrafımızı. Onu doğduğu şehirde babaannesinin yanına bırakıyoruz. Ertesi gün, güneşin durgun denizi yekpare bakır levhalara dönüştürdüğü alacalı saatlerde yaşadığımız şehre dönüyoruz. Boşluk yırtılarak genişliyor.

Murakami’nin romanı birkaç gündür önümde duruyor. Okumak istemiyorum. Yazmak da... Televizyonlara, gazetelere bakmak içimi bulandırıyor. Öldürmeyi, katliamı, insanların ağlamasını, savaşı savunmayı muhalefet sanan, bunu da insanlara ‘ilericilik’ diye yutturmaya çalışanların Meclis’te tepindiği bir ülkede yaşama fikrinden bile nefret ediyorum. Siyaseti her fırsatta insan olmanın, vicdanın, adalet bilincinin önüne koyan sığ zihniyetten de fena halde yoruldum. Bu gazetede yazan bir arkadaşımınla konuşuyorum. “Ne yazacaksın” diyor. “Bilmiyorum, istemiyorum, bu ülkeyle, hayatla, hatta sevdiğimi sandığım bazı insanlarla ilgili güven sorunu var, mümkünse düşünmek bile istemiyorum” diye cevap veriyorum. **“Yok, olmaz öyle şey, yaz bir şeyler” diyor. O da öyle herkes gibi hayatın bir biçimde devam etmesi gerektiğine inanıyor haliyle. Her sabah bilinmeyen kaotik bir güne uyanılacak, insanlık, siyaset, edebiyat, tarih ve daha bir dolu mesele üzerine ahkâm kesilecek, sürekli manasız bir kavganın içinde debelenip durulacak.** Ne mecburiyetimiz var hiç anlamıyorum. Kimse hiçbir şeyden, hiç kimseden, hiçbir fırsattan vazgeçmeyecek. Ya da en klişe cümlelerle tercihlerin vazgeçiş olduğunu haykıracaklar. Tatsız gerçekler öylece kabullenilecek. Ne olursa olsun hayat

bütün hoyratlığıyla devam edecek. Bunun adına da profesyonellik, yaşam enerjisi, inanç ya da her ne istiyorsanız o denecek. Harikulade!

Bu dünyaya birileri tanıklık etti...

Ben müsaadenizle bu hafta yazının geri kalanını hayatı sevecen bir iyimserlikle anlatmayı tercih eden bilge bir yazara bırakmak istiyorum. Adı Carlo Levi. Helikopter Yayınları'na şahane bir kitap daha kazandıran Levent Yılmaz, *İsa Bu Köye Uğramadı* isimli bu anlatıyı tekrar yayımlama sebebini şöyle anlatıyor: "İnsanları, hayvanları, bitkileri öylesine büyük bir aşkla tasvir ediyordu ki, sanki zamanın ötesinde bir şeyden, bir büyük hakikatten, bir büyük aşktan söz ediyordu. Bunu bir tek Yaşar Kemal'de gördüm ben: **Kimyası yavaş yavaş bozulan, dönüşen, farklılaşan dünyada insanı insan yapan ve değişmese çok iyi olacak olan şeylerin olduğunu bunca güzel, bunca etkileyici, bunca müthiş nasıl anlatır insan? Şöyle düşünün, bir zamanlar bir dünya vardı, o dünya güzeldi. O dünyaya birileri tanıklık etti ve o dünyayı biz artık bu, ancak bu adamlar aracılığıyla kavrayabiliyoruz. Dünyayla, doğayla ve insanla aşka benzer bir ilişki yaşayan ve aşkla yazan adamlar bunlar**".

Dünyayı aşkla seven Levi'nin yazdığı bu kitaba roman denir mi çok emin değilim doğrusu. Faşist rejim tarafından İtalya'nın yoksul bir köyüne sürgüne gönderilen bir yazarın, ressamın, sosyalist bir doktorun, anarşistin yani Levi'nin izlenimleri, anıları kurgulanmaya, edebiyatın 'zeki ve süslü' imkânlarını kullanmaya ihtiyaç duymayacak kadar incelikli ve hakiki çünkü. Yazarın oralarda gördüğü yoksulluğu, acıyı, köylülerin batıl inançlarını, geleneği, sefaleti, gündelik hayatın yavaşlığını, sessiz yalnızlığı, büyücü kadınları, tabiatı, hayvanları, çocukları, o kadar sakın bir dille anlatıyor ki, kendinizi Gagliano'da bir kır kahvesinde onunla mırıl mırıl sohbet ederken buluyorsunuz.

İnsanların sonsuz kaderi...

Bu arada 'yazmak istemiyorum' diye masanın başına oturduktan sonra, Levi'nin gücünü şiirinin sadeliğinden alan cümlelerini yazıyla paylaşıp çoğalttıkça pek de gönüllü olmadan usulca tekrar hayatın ılık rüzgârına karışmakta olduğumu hissettim. Samimi ve iyi edebiyatın insanı böyle tuhaf bir biçimde sağaltan büyülü bir yanı da var işte. En iyisi sözü 1935-36 yıllarında yaşadığı köyden ayrılmadan evvel hissettiklerini anlatan Levi'ye bırakmak bu defa...

"Bir uçarı, bir acayip bahar geldi geçti. Yeşilin ömrü on gün sürdü yalnız. Bir hayaldir göründü kayboldu... Köye ilk geldiğim zamanki gibi sessiz killerin üstünde sıcağın hava titremeleri oluyordu. Yine o beyaz deniz ve üstünde kımıldanan kül rengi bulut gölgeleri. Çevremdeki her toprağın çıkıntısını, her kıvrımını, her rengini biliyordum. Güneş Gagliano'nun hayatını daha da ağırlaştırdı. Köylüler tarladaydı hep. Evlerin gölgeleri tembel tembel sokaklara uzanıyordu. Keçiler güneşleniyordu şurada burada. Her gürültüyü, her sözü, her mırıltıyı duyabiliyordum teker teker. Bu durmadan tekrarlanan sesleri dünya kurulalı beri dinlemiştim sanki. **Çalışıyor, resim yapıyor, hastalara bakıyordum, ama derin bir kayıtsızlık çökmüştü içime. Kuru bir cevizin içinde kapalı kalmış kurt gibiydim. Kabuğumun manastırında, dünyadan elimi ayağımı çekmiş, gelecek tek renk yılları bekliyordum. Hayatım yerden kopmuş garip bir boşlukta başıboş yüzüyordu sanki: Kendi sesim bile bir tuhaf geliyordu bana bu garip dünyada...** Ancona'da katedralin tepesine çıktım, nice zamandan beri ilk defa olarak mavi denize baktım uzun uzun. Güzel bir gündü: O yükseklikten enginler daha engin geliyordu insana. Dalmaçya'dan gelen serin bir meltem kırış kırış ediyordu denizin durgun sırtını. Engin

bir hayale kaptırdım kendimi. Bu denizin hayatı insanların sonsuz kaderine benziyordu. Dalgalar, tek renk bir zamanın içinde donmuş gibi aynı şeyi sonsuzca tekrarlar gibiydiler. Ve birden bıraktığım durgun zamanı, kara dünyayı düşündüm, korku ve sevgiyle... "

Kitabın son sayfasını kapatıp masaya koyduğumda uçup gittiğini sandığımız hayata karşı direnen yazının gücünü hatırladım. Tanrıların bile terk ettiği bir köydeki 'beyaz yalnızlığı' uysal bir şefkatle anlatan Levi'nin sahip olduğu biricik anlara harflerin sihriyle sadık kalma tutkusuna hayran oldum. Zalim bir dünyaya direnirken hayatı 'bir denizin sonsuz uzanış ve çekilişleri gibi' tekdüze yaşamak zorunda kalan köylülerin binlerce yıldır hiç değişmeyen kaderini değiştirmek istedim. Sözcüklerle tutunamadığımız geçmişin her 'kayıpla' biraz daha eksilmekte olduğunu fark ettim. Çok istediğimiz halde hiç sahip olamayacağımız hastalıklı bir gelecek tasavvurunu ancak hayal edilen hikâyelerle buluşturunca kesif bir mutsuzluğu rüyamsı bir 'mutluluğa' dönüştürebileceğimize inandım. Belki biraz saf düşünceler bunlar bilmiyorum ama bazen derin bir çaresizlik hissi insana böyle yazılar yazdırıyor işte...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaderi değiştirmek ve Murakami

A. Esra Yalazan 22.11.2009

Eğer söylendiği gibi kadere inananlar ve inanmayalar diye iki tür insan varsa ben onların arasında uçurumun ucunda epey tehlikeli bir yerde duruyorum galiba. Bizden daha büyük, ilahi bir gücün hayat hikâyemizi yazdığını kabullenmek beni de pek çok insan gibi rahatlatır. Bunun için inançlı bir insan olmaya lüzum yok. Tanıdığım pek çok 'inançsız' arkadaşım zor zamanlarında başlarına gelenleri "öyle olması gerekiyordu demek" diyerek tevekkülle kabullenmek ister, olup bitenin muhtemel hayrına da samimiyetle inanırlar. Doğrusu bu çelişkili tavırlarına bazen hıncırca gülerim ama onları içtenlikle anlarım. İnsan kabullenemediği gerçekler karşısında kutsal bir varlığa boyun eğmek istiyor haliyle.

Bu kaçınılmaz teslimiyet büyük acıları hazmetmeyi ve yola devam edebilmeyi kolaylaştırıyor bazen. Ümitsizlik hastalığını da iyileştiriyor. Buraya kadar kadercilerin yanındayım ama sonra ekipten ayrılıyorum. Ve sıkışınca kabullendiğim kader tasavvurunun yanı sıra akıl ve iradeyle bizim için daha iyi olanı keşfetmemizi sağlayan mutlak bir gücün olduğuna da inanıyorum. Yani hikâyemizin bütün ayrıntılarıyla yazılmış olduğu fikrine pek bayılmıyorum. Biraz sahtekârım anlayacağınız. Ama sorun bu da değil. **Ben o gücün var olma ihtimalinden ürkmüyorum. Beni huzursuz eden taammüden uydurduğumuz bir masalın 'kaderimiz' olduğuna kendimizi inandırabilme becerimiz. İşte bu tehlikeli aldanış bana hepsinden daha fena geliyor. Tanrıçılık oynarken kendi kaderini tayin etmek için olmayan bir 'hayat hikâyesi icat etmek' çabası insanın kendisine yapabileceği en büyük haksızlıklardan biri gibi geliyor.** İnsanın isteyerek düştüğü o karanlık kuyudan çıkabilmesi çok kolay değil çünkü. Bu çelişki insanın birisini 'uçarı' bir ruh haliyle sevmeye karar verip bağlandıktan sonra vazgeçemediği için acılarla sonsuza dek kıvrınmasına benziyor biraz.

Bu uzun girizgâhı yapmamın sebebi, bugünlerde okumaktan pek hazzettiğim Murakami'nin tuğla gibi romanının sayfaları arasında eğlenerek, düşünerek kaybolmak. Onun basit gibi görünen fevkalade derin

edebiyat dünyasında anlattıklarının her defasında kaderin ve kaygan zaman bilincinin sihirli gücünde düğümlendiğini düşünüyorum. 'Modern zaman büyücüsü' diyorum ben ona. Hem bu kadar sade bir anlatımla hayatın görünmez şiirini yakalayabildiği için hem de o zengin imgelerle yüklü fantastik ve bir o kadar da gerçek olan büyüdü dünyasında okuru hiç sıkmadan dolaştırabildiği için.

Yazının ritim duygusu...

Sahilde Kafka yazarın diğer romanları gibi acayip karakterlerin belirsiz bir geleceğe doğru savruluşunu anlatıyor. On beş yaşındaki Kafka bir gün evden kaçıp babasının kehanetinin peşine düşüyor. Kehanet ona büyüdüğünde annesi ve ablasıyla sevişeceğini söylüyor. Yazar açık Oedipus göndermesini roman boyunca ustalıkla kullanıyor. Bu ucu açık 'maceraya' paralel giden başka bir hikâye daha var. İkinci dünya savaşında dokuz yaşında bilincini ve düşünme yeteneğini kaybettiği için 'akılsız' olduğunu düşünen, kedilerle konuşabilen Nakata'nın yolculuğu. Romanın konusu çok önemli değil aslında bu sadece ilgilenenler için kısa bir özet. O her ne anlatıyorsa içgüdüsel yazma ve kurgu yeteneğini üstten bakmayan bilgeliğiyle zenginleştirebiliyor.

Murakami bir röportajında klasikleri okumaktan çok zevk aldığını, onlardan hayata dair çok şey öğrendiğini ancak edebiyatta hedefinin Dostoyevski ile Raymond Chandler'i buluşturabilmek olduğunu söylemiş. Bence bu cevap hem onun edebî duruşunu çok iyi anlatıyor hem de hedefine çoktan ulaşmış olduğunu. O geleneksel Japon yazarlarından biri değil ama o kültürden kendi edebî âlemine süzülenleri incelik kullanabilen, söylendiği gibi Amerikan romanları yazmayı seven Japon bir yazar.

Profesyonel yazarlık hayatına başlamadan evvel caz tutkusu yüzünden Tokyo'da caz kulüp işleten Murakami, yazarken tıpkı cazcılar gibi 'doğaçlama' yaptığını söylüyor. **Bir sonraki sayfanın hatta cümlelerin ne olduğunu hiç bilmediğini anlatmış.** Onun samimi cevaplarını okumak çok hoşuma gitti. Bu kadar rahat ve kolay iz bırakabilen bir anlatımın ancak bu türden tabii bir ritim duygusuyla keşfedilebileceğine inanıyorum çünkü.

Her şey metaforlardan ibarettir...

Onun kaderi kabullenen ve aynı zamanda bütünü reddeden kahramanlarını seviyorum ben. Gerçeklikle düş arasında gidip gelen bu tuhaf insanların hepsi yanık kokan bir şehvet, kayıp, hasret, özlem, yabancılaşma, belirsizlik, kayboluş hissiyle hayata dokunmaya çalışıyor. Ürkütücü yalnızlıklarıyla kendi üstlerine kapanan 'kavruk ve eksik' insanlar topluluğu...

Hikâyenin bir bölümünde sık sık kendisine 'hayat danışmanlığı' yapan androjen Oşima'yla konuşuyor Kafka. **İnsanın aslında kendi başına seçim yapamayacağını söylediğinde 'insanın kendini bir şeylerle özdeşleştirerek yaşayabildiği cevabını alıyor. "Böyle olmak zorundadır. Sen bile istemeden öyle yapıyorsundur" diyor ve ekliyor Oşima: "Goethe'nin dediği gibi, dünyadaki her şey metaforlardan ibarettir."**

Murakami romanlarında modern dünyanın kimi zaman sığ ve ürkek olan bakışına da göndermeler yapıyor. Sorumluluğumuzun hayal gücünden başladığını ve bu yüzden rüyalarımızdan, onları bastıramamaktan çok korktuğumuzu yazıyor. Genç bir çocuğa Schubert'in D majör sonatını anlatırken mükemmelliğin aslında eksikliklerin üst üste yığılmasıyla ortaya çıktığını ve tam da bu nedenle oraya ulaşma çabasının beyhude

olduğunu hatırlatıyor. İstediklerimizin hiçbir zaman bizim istediğimiz biçimde karşımıza çıkmadığını söylüyor. **Kitaba ismini veren 'Kafka Sahilde' şarkısının sözlerinden bahsederken şiirin anlamdan ya da mantıktan koptuğu o muğlak yeri tarif ediyor: "Havada uçan bir kelebeği kanadından usulca yakalar gibi, rüyadaki sözcükleri yakalar gibi..."** Murakami'nin edebiyatı biraz da bu cümlelere benziyor; gerçekten sade ve ürpertici bir derinliği var.

O geriye dönülmez nokta...

Onun 'kader oyunlarının' gizli dehlizlerinde dolaşan o acayip karmaşık ruh halleri başımı döndürüyor ve tuhaf bir biçimde rahatlatıyor. Diyor ki Oşima: "Herkesin hayatında artık geri dönülmez bir noktaya geldiği olur. Nadiren artık daha ileriye gidemeyebiliriz. O noktaya geldiğimizde, bu iyi bir şey de olsa, kötü bir şey de olsa sessizce kabullenmekten başka çaremiz olmaz. İşte bu şekilde hayatta kalmayı başarırız."

Bu ucu açık 'sonsuz', kocaman romanı okurken okyanuslar ötesinden neşeli bir radyo kanalı keşfettim. Tıkır tıkır, fışır fışır, çıkır çıkır hiç durmadan 'bossa nova' esintileri uçuşuyor etrafımda. Ben de o şarkılara eşlik ederken evin içinde ısıklı çalarak, boşlukta şuursuzca salınarak dolaşıyorum. **Kulağımda Hoşino Bey'in o basit cümlesi: "Dünya her şey kendi istediğin gibi gitmediği için eğlenceli bir yerdir." Dudaklarımda müstehzi bir tebessüm, göğsümde kanat çırpmaya çalışan sabırsız bir serçe. Gözlerimi sıkıca yumup haritaya gelişi güzel parmak basmak istiyorum. Fazla düşünmeden, hayatın 'derin' manasını kurcalamadan, pişmanlık duymadan, geleceği düşünmeden öylesine çekip gidebilmek için. Uydurduğum masalsı kaderi değiştirebilmek için...**

Olmayan insanlara âşık olanların peşine düşenlerin ihtiraslı Tanrısı Murakami'nin acayip özelliklerinden birisi de bir insanın aynı yerde iki yıldan fazla yaşamaması gerektiğine inanması. Zaten bugüne kadar kendisi de hep öyle yapmış. Sanıyorum Nobel'i alınca duracak.

Kim bilir, belki acayip hikâyeler yazmayı seven 'gerçekçi' bir adamın hayatta kalma biçimi budur. Dar bir yerde sürekli yönünü değiştirerek dönüp duran bir kum fırtınasına benzettği kaderin peşinden yazarak koşmak onun yazgısı. Ben benimkini hâlâ arıyorum. Rüyalarda, fısıltılarda, roman sayfalarında, uzun ve koyu suskunluklarda... Belki de buldum ama bir türlü kabullenemediğim için değiştirmeye çalışıyorum. Sorunun müphem cevabı hayatın görünmeyen hakikatinde saklı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zihnın şehvetli yolculuğu ve Virginia Woolf

A. Esra Yalazan 29.11.2009

Bu sabah çiçeklerimi Mrs. Dalloway gibi kendim aldım.

Temiz ve aydınlık gökkubbenin altında bir bayram sabahını gülümseyerek karşılayan rengârenk çiçeklere

baktım bir süre. Kaldırımdaki masalarda oturanlar yüzlerini güneşe çevirmiş ayçiçekleri gibi dingin ve mutlu görünüyorlar. Bir kadın köpeğinin başını şefkatle okşuyor. Bir başkası gözlerini sıkıca yummuş kocasını dinliyormuş taklidi yapıyor. Beyaz, ince, uzun bir yüzü var. **Geleneksel bir bayram ziyareti yerine kim bilir nasıl bir günün hayalini kuruyor. Belki o sırada ailesinden, tanıdıklarından uzakta yabancı bir şehirde tek başına bir parkta oturup kitap okuyor ya da onu kışkırtan düşüncelerin heyecanı ile gün ortasında beyaz şarap içiyor. Kristal kadehi buğulanmış. Biraz sonra tanımadığı bir adam gelip masasına oturmak için müsaade isteyecek. Öyle susacaklar.** Mesafeli bir suskunluk değil bu. Işıklar kırılıp güneş solduğunda üşüme hissiyle ürpercekler. Birkaç saat içinde neler olacağını hayal edip birbirlerine kaçamak ve biraz mahcup bakışlarla gülümsüyorlar. Ürkütücü bir an...

Yan masada oturan kadını izlerken onun zihninde uçuşan düşünce kırıntılarını tahayyül etmeye çalışıyorum. Gözlerini dünyaya kapatıp, o narin çenesini biraz yukarıya kaldırırken ruhunu şimdiki zamanın bilincinden kopardığında onun hayallerini en çıplak haliyle görebilmeyi istiyorum. Biraz evvel aldığım beyaz zambak demeti tembel bir kedi gibi masamda yatıyor. İçlerindeki tozsuz tohumlara dokununca parmaklarım kırmızı oluyor. Onları temizlemeye çalışırken başka bir anı hatırlıyorum. On sene önceki utangaç yüzümü uzun bir vazoya zambakların vanilyamsı kokusunu içime çekebilmek için daldırmışım. Yanımdaki sakallı, kırmızı burnuma bakıp çocuk gibi gülüyor... O sırada garson salep fincanıyla yanıma gelip bayramımı kutluyor. Çapkın bakışlı sempatik bir çocuk. O anda onun zihninde uçuşanları da merak ediyorum. **Üstü tarçın tozlarıyla kaplı koyu sütü karıştırırken büyük bir kara parçasından kopup küçük adacıklar gibi dağılan düşüncelerin benliğimizi nasıl oluşturduğunu ve bu kontrolsüz parçalanmaya nasıl tahammül edebildiğimizi düşünüyorum. Ve sabah uyanır uyanmaz aklıma gelen Mrs. Dalloway'in yaratıcısı Virginia Woolf'u hatırlıyorum.** Eve dönüp sıradan bir kadının sıradan bir gününde zihninden geçenleri yazmak istiyorum ama onun gibi kurgulamadan, olduğu gibi...

Zihin makineyse, benlik hayalet

Romanlarında bilinç akışını döneminin yazarlarından farklı bir üslup ve teknikle uygulayan Woolf, doğrusu benim en sevdiğim romancılardan biri değildir. Baştan sona kurgulandığı halde hikâyelerin böylesine bilinçli bir 'savrukluğa' hapsedilmesi beni biraz yorar. Ama onun insan zihninin 'müstehcen' anlarını ayrıntılarıyla yazıya dökme tutkusuna her okuyuşumda yeniden çarpıldığımı da itiraf etmeliyim. Özellikle de duygularını hiç saklamadan anlattığı günlüklerine.

Geçenlerde Nobel ödüllü bilim adamı Jonah Lehrer'in *Proust Bir Sinirbilimciydi* başlıklı kitabını okurken, Woolf'un edebiyata katkısını bilimle buluşturabilmiş incelikli bir makaleyle karşılaştım. Lehrer o yazıda şu basit soruyu soruyordu: **"Neden birbirinden kopuk düşünceler yığınının daha fazlası olduğumuzu hissederiz." Ona göre Woolf, benliğin bizi bir bütün haline getirdiğini fark etmişti ve benlik kimliğimizin kırılgan kaynağıydı. Lehrer'e göre zihin bir makineyse, benlik onun hayaletiydi. O kendini içtenlikle anlamak isteyenlere Woolf'un sanatını tavsiye ediyordu.**

Yaşadığı sürece en çok kendisinin otopsisini yapan Woolf, günlüğüne şöyle yazmış: "Hayatımdaki iniş çıkışları tüm yönleriyle kendim için kâğıda geçirmek niyetindeyim. Bu şekilde nesnelleştirildiğinde acı da utanç da epeyce azalıyor."

Leonard Woolf 26 cilt defteri taradı...

Kendisine ailesinden miras kalan zihinsel hastalıkların pençesinde sık sık sinir krizleriyle boğuşan yazar için bakışlarını ruhunun karanlık dehlizlerine doğru çevirmekten ve yazmaktan başka çare var mıydı bilmiyorum ama yazının bir biçimde onu iyileştirdiği ve acısını azalttığı kesin.

Lehrer'in makalesindeki alıntılar sayesinde Woolf'un –bütün 'bilinçli' yazarın yaptığı gibi- ilerde yayımlansın diye yıllar boyu özenle yazdığı günlüklerini hatırladım ve sessiz bir tatil günü çalışma odamdaki kırmızı yumuşak kanepeye uzanıp 27 yıl boyunca hayatının kaydını tuttuğu defterlerin özeti olan kitabı karıştırdım. Daha evvel işaretlediğim sayfalar genellikle yazarları epeyce küstah bir kıskançlıkla çekiştirdiği bölümler olmuş. O zamanlar eğlenceli yazar dedikodularını, yaratım sürecinde hastalanan bir yazarın çaresiz ruh halinden daha fazla önemsemişim belli ki. Kocasını Leonard Woolf, 26 cilt defteri tarayıp yayına hazırlarken, yazarlığının hammaddesinin Woolf'un zihninde yarattığı etkilerden bahseden bölümleri özellikle seçtiğini söylüyor. Bu defa daha çok onlara takıldım.

"Demodeyim, eskiyim, kafasızım..."

Onlardan bazıları: 8 Nisan 1918: Saat 11'e 10 var. Ve benim Jacob's Room'u yazıyor olmam gerekiyor; yazamıyorum. Bunun yerine neden yazamadığımı yazacağım... **Evet, işte yazar olarak bir hiçim. Demodeyim; eskiyim, elimden daha iyisi gelmeyecek; kafasızım; bahar her yerde, kitabım çıktı (zamansız)ve dalında soldu, ıslanmış bir havai fişek gibi..** 16 Şubat Pazar 1928... İnsan bedeninin fazlasıyla farkında ve gidip yazının başına geçmek için hayatın rutininden sarsılarak çıkması gerekiyor... **Bir ya da iki kez zihnimde o garip kanat hışırtısını hissettim, hani hastalandığımda sıkça olan...** 23 Haziran 1929: Nasıl da doğuştan melankoliğim! Kendimi su üstünde tutabilmemin tek yolu çalışmak... **Çalışmayı kestiğim an daha da, daha da dibe vurduğumu hissediyorum.** Tek hafifletici yanı bu: Bir tür soyluluk, ağırbaşlılık. Bizim için hiçbir çıkar yol olmadığı gerçeğiyle yüzleşeceğim... **Çalışma, okuma, yazma hepsi büründüğümüz kılıklar ve insan ilişkileri...** 8 Mart 1941: Hayır içe kapanmaya hiç niyetim yok. **Henry James'in dediğini hatırlıyorum: Durmadan seyret. Yaşlılığın gelişini seyret. Aç gözlülüğü seyret. Kendi kederini seyret.** Bu yolla onu işine yaratabilirsin... Sanıyorum içe kapanmanın sınırlarında gezinmek oluyor, ama tam da öyle değil. Diyelim, Müze'ye bir bilet alsam, her gün bisikletle gidip tarih okusam. Diyelim her çağda baskın bir kişilik seçsem ve onun yanında yöresinde dolanıp yazsam...

"Hiç kimse bizden daha mutlu olmamıştır"

Virginia Woolf , "İçe kapanmaya hiç niyetim yok" diye yazdıktan yirmi gün sonra 28 Mart 1941 günü Ouse nehrinde kendini sulara bıraktı. Kocasını Leonard onun bastonunu Southeast köprüsü yakınlarındaki sahil şeridinde rastladı. Virginia'yı üç hafta sonra ırmağın karşı kıyısının biraz yukarısında buldular.

Ben masmavi bir bayram günü sıradan insanları ve hayatı bir seyirci gibi izlerken romanlarında akıtip durduğu 'dağınık' bilinciyle kendini hayatın dışına savuran güçlü ve özel bir yazarı hatırladım. **O hayata veda ederken aslında en iyi dostu olan kocasına "hiç kimse bizden daha mutlu olmamıştır" diyen bir mektup bırakmıştı.** Çalışma masamın üzerindeki masum zambaklar henüz açmamış diri tomurcuklarıyla boyunlarını eğmiş beni seyrediyorlar. Zihnimde birbirinden kopuk düşünce parçacıkları uçuşuyor. Onları yazıya dönüştürerek duygularımdan başka bir 'ben' yapmaya ve bu sayede kendimi anlamaya çalışıyorum. Ve aslında Lehrer'in sorusuna basit bir cevap arıyorum: **"Madem zihin bu denli uçucudur, o zaman benlik nasıl ortaya**

çıkar?”

Eğer benlik, Woolf'un romanlarında anlatmaya çalıştığı gibi gerçek muamelesi yapılamayacak bir 'kurmacaysa' dönüp cesaretle içimizdeki derin uçuruma bakmamamız gerekir diye düşünüyorum. Her kırılmadan sonra insanın kendisini yeniden yaratabilmesindeki mucizevî sır, o mahrem bölgede saklı çünkü.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eksik hayatlar ve Pascal Mercier...

A. Esra Yalazan 06.12.2009

Tek eliyle araba kullanırken incecik sigarasından uzun ve derin bir nefes çektikten sonra yüzüme bakmadan "hissetmiştim, ayrılırken beni eksik öptü" dedi. O kadar kendinden emin bir ciddiyeti vardı ki, gülmemeye çalışarak "ne demek o" dedim. Aynı sıkıntılı ifadeyle cevap verdi: "İşte, gidiyorum diyen eksik öpüşlerden, senin başına hiç gelmedi mi" dedi. "Hayır, ne münasebet benim başıma gelenlerin eksiği yoktu, fazlası vardı çok şükür" gibi bir cevapla takılmak istedim ona. Acı çekiyordu ve bunu saklayamayacak kadar yorgun görünüyordu. Onu fazla huzursuz etmek istemedim ama yine de gevezeliğe devam ettim: **"Biliyorsun onlar sadece eksik öpmezler. Bazen eksik konuşurlar, eksik sarılırlar, eksik affederler, eksik itiraf ederler, eksik yalan söylerler, eksik heyecanlanırlar, eksik severler, eksik vedalaşırlar ve nihayetinde biraz eksik yaşarlar ama özellikle böyle olmayı çok istediklerini sanmıyorum doğrusu. Kendilerine dair duyguları derinlemesine kurcalamaktan korktukları için başka türlü hayata nasıl tutunacaklarını bilmiyorlar sanırım."** Uzaylılardan bahsediyormuşum gibi yüzünü buruşturup "kim onlar" diye sorunca, eğlenceli 'sıkışık adam' hikâyeleri anlattım yol boyunca.

Onlara taktığım ismi sevdi ama neden onların bu koşullarda bile sevdiklerini merak ediyordu. "Ben de bilmiyorum" dedim ama biraz düşündükten sonra zihnimde uçuşanlar dile geldi: "Aslında onlar tam da öyle oldukları için seviliyorlar galiba. **Kimstesiz çocuklar gibi insanda acımayla karışık ılık bir şefkat hissi uyandırıyorlar. Yetmezmiş gibi eksik kaldığı için köpüren şehvetli dürtüleri o 'sıkışık' ve mesafeli tavırlarıyla bazen bilmeden kışkırtıyorlar. Kadınların yaşayamadıkları için sonsuza kadar içlerinde büyütüp çoğalttıkları 'hayali sevginin' muazzam gücünü de unutmayalım tabii.** Bir de o puslu görüntünün arkasındaki 'gizemli' dünyayı da merak ediyorlar haliyle. Ama o perdeyi açıp ardındaki 'gerçek adama' bakmaya da cesaret edemiyorlar muhtemelen. Ya kocaman bir boşluk varsa orada, düşünsene ne fena, iyi ki perdeyi aralamamışsın" diyerek kıkırdıyordum. Nihayet o da biraz gülmüştü. Sonra taammüden ıskalanmış bütün o anlar, yok yere hırpalanmış hayatlar için yas tutar gibi sustuk. Belli ki ben arabadan inince biraz da ağlayacaktı...

O hızla çekip gittikten sonra boğazın en tenha ve esintili noktasında kendimi 'sıkışık adamlarla' kavga ederken yakaladım. Hayaletlerin eşlik ettiği uzun yürüyüşler, bana genellikle unutamadığım hikâyelerin tuhaf kahramanlarını düşündürüyor. Aklım insan tabiatının eksiklikten beslenen kaotik düzenine takılınca, hakkında hiçbir şey bilmediği bir yazarın peşine düşen yaşlı bir adamın garip yolculuğunu hatırladım o gün.

Lizbon'a kalkan ilk tren...

Birkaç yıl evvel Pascal Mercier ismiyle romanlar yazan felsefeci Peter Bieri'nin *Lizbon'a Gece Treni* isimli

romanını okuduğumda, sadece hayatı ve insanı didikleleyen çok katmanlı yapısından değil dili kullanmaktaki ustalığından da etkilenmişim. Sonradan onun da kahramanı gibi dilbilim üzerine çalıştığını da öğrendim.

Kitapta antik diller profesörü olan 57 yaşındaki Gregorius, dersin ortasında sınıftan fırladıktan sonra Amadeu Prado isimli Portekizli bir yazarın izini sürmek için Lizbon'a giden ilk trene binip bildiği hayattan kaçıyordu. Tesadüfen tanıştığı bir kadını ararken kitapçada karşısına çıkan kitabın ismi, 'Sözlerin Kuyumcusu'ydu. Kendi hikâyesinin ve duygularının derinliklerinde kaybolmaktan ürküp insanlarla 'sınırlı' ilişkiler kurarak korunan bu adam, yabancı bir dile, ülkeye, insanlara ve edebiyata teslim olarak geçmişini anlamlandırmaya çalışıyordu. Sayfaları çevirdikçe Prado'nun kitabını okuyup onun güçlü kişiliğinin etkisinden kurtulamayan profesör gibi ben de yalnızlık, dostluk, aşk, hayatın sınırlılığı, adalet, hayal kırıklığı, intikam ve korkularımız üzerine günlerce tefekküre dalıyordum.

Eve dönünce hüzünlü bir konuşma bir vesilesiyle bulduğum kitabın içinde tekrar kayboldum. Orada tanıdık bir cümleyle karşılaşınca da eski bir yazının peşine düştüm. Ben bile unuttuğuma göre kimse bilmiyordur gibi biraz saf ve iyimser bir ümitle önce kendime sonra size bir bölümünü hatırlatmak istiyorum. (Bu da kendi geçmişime dönük yolculuğum oldu) Şöyle yazmışım: **Gerçekleşmeyen arzularımızın bizi mutsuz ettiğini ama esas huzursuzluğumuzun nedeninin bu değil, hayatımızın tamamlanmamış bir eser gibi eksik kalacağına olan güçlü inancımız olduğunu anlatan yazarı düşünüyorum.** Onun kahramanlarından biri, "rüyamda piyanoyu görmem, uyandığımda şunu kesinlikle anlamamı sağladı: **"Hayatım Bach'ın Goldberg varyasyonlarını çalmadan sona erecek" diyordu.** "Peki, neden acı, hayal kırıklığı veya keder değil de korku" diye soran yazara diğeri cevap veriyordu: "Senin ölüm korkunun tuhaf bir nesnesi var gibi; hayatının eksik kalması ki asla yaşayamayacağın bir eksiklik bu." **Sanırım en büyük zaaflarımızdan biri, hayatın sonunda eksik yaşadığımızı fark etmek değil, eksik yaşamaktan korkmak.** Bazen henüz yaşamadan sezdiğimiz o endişenin bizi mutsuz etmesine müsaade ediyoruz. Böyle zamanlarda hissedilenle dile gelen veya yaşananlar arasındaki o büyük çatışma bizi olduğumuzdan başka biri yapıyor.

O gün ayrılık acısıyla kederlenen arkadaşşıma olduğundan başka türlü davranan bazı insanların, buna benzer içgüdüsel bir korkuyla önlem alıp duygularıyla yüzleşmemek, fazla derinlere inmemek için 'eksik yaşadıklarını' söylemeye çalışıyordum. Ama öyle dramatik anlarda bu kadar felsefi ve çetrefilli konuşmalar yapılamıyor tabii.

İstemedenden eksik yaşıyoruz...

Mercier'e göre kendi hayatının eksikliğinin bilincinde olmak başlı başına bir felaketse, hayatında bir şeylerin eksikliğini hissedenler hep mutsuz oluyor. O "Hayatı bir bütün olarak anlatabilmek için yeterince şey yaşamış olmaya mı ihtiyaç duyarız" diye soruyor. Onunla beraber ucu açık felsefi sorulara cevap ararken bizi sıkıştıran pek çok çelişkinin bu tür zıtlıklardan da beslendiğini düşünüyorum. **Eksik yaşamamak korkusuyla isteyerek bazen de istemedenden 'eksik' yaşıyoruz. Hayatın bir sonu olduğuna dair o korkunç bilgi bizi çoğu zaman istediğimiz kişi olmaktan alıkoyuyor.** Gelecekte sahip olamayacaklarımızdan korkup kendimize o ânı yaşama hakkını tanımadan hayatın tabii akışından dışarıya doğru savruluyoruz. Yazar, "hayatta kalabildiğimiz her an hayatiyetini o bilinmeyen bütünlüğün yapbozunda bir parça olmaktan alır. Bu bütünlüğe asla ulaşamayacağımız kanaatine varınca, artık ona ulaşmak için yaşayacağımız zamanı nasıl geçirmemiz gerektiğini ansızın bilmez oluruz" diyor. Bilemeyince de neredeyse çocukça bir telaşla o ânın hazzıyla mutlu olmak yerine hep başka, farklı, merakımızın giderilmesiyle birlikte sönen yeni hazlar peşinde koşuyoruz sanırım.

'Hayat yaşadığımız şey değildir...'

İnsan sürekli kendine bu tür sorular sorarak ve bu gerçeklerin farkında olarak hayatını sürdüremez elbette. İstedğimiz gibi yaşayamadığımızda bilincimizin karanlığında saklanan arzularımızı, tutkularımızı, düşüncelerimizi başka birileri bizden daha mı iyi anlatır acaba? Bunun için mi bu acayip soruları sorduran kitaplar okuyoruz? **Prado'nun notlarında, "hayat yaşadığımız şey değildir, yaşadığımızı hayal ettiğimiz şeydir" yazıyor. Bu acımasız cümle insanı biraz hırpalıyor ama bugünlerde kendime hatırlatmaktan hoşlanıyorum...**

Eğer 'insanın kendisini tam anlamıyla kavrayabilmesinin en iyi yolu bir başkasını anlamayı öğrenmekse', bilinmeyen bir 'söz kuyumcusunun' peşinden içe ve dışa doğru bir yolculuk yapmak iyi fikir doğrusu. İsterseniz Lizbon'a giden ilk trene atlayıp kendini bir yazarın hayatında keşfeden Gregorius'a siz de eşlik edin. Pascal Mercier, gerçek ismini romanlarına bağışlamak istemeyen, derin soruları şiirli cümlelerle çoğaltmayı seven çok özel bir yazar-felsefeci. Kendinizden başka 'kim ve ne' olabileceğinizi keşfedebilmek için onunla tanışın, bence pişman olmayacaksınız.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Torunlarla hakiki 'ecdat' hikâyeleri...

A. Esra Yalazan 13.12.2009

Leyla'yla mutlak 'hayat ve memleket sorunlarını değerlendirme' konuşmaları yapıp, "nasıl sancılı, yorgun bir ülke burası" diye iç geçirirken haliyle söylenmeye başladım: "İnsanlara sıradan bir pazar günü bir gazetenin kültür-sanat sayfasında edebiyattan, sanattan, müzikten, felsefeden, sinemadan, resimden bahsetmek tuhaf mı olur acaba, diye düşünmeyeceğim bir yerde yaşamak istiyorum galiba." Sonra bir an cazip gelen o fikre de pek bayılmadım. Neden kaçıp gitmem gerekiyor. Evet, her güne nedensiz ölümlerin içimi yakan berbat acısıyla başlamak istemiyorum. Yaşadığım bu ülkenin tekinsiz ortamı beni de herkes gibi fena halde üzüyor, hırpalıyor ama gitmek istemiyorum. Her türlü acıyı siyasetin arkasına saklanarak çoğaltanlara, **"Tam da sizin yüzünüzden bir yere gitmek istemiyorum. Ben bu coğrafyanın, bu kültürün, bu toplumun, bu tarihin beğendiğim ve bazen hiç beğenmediğim yanlarıyla bir parçasıyım. Burada kendime benzemeyenlerle birlikte yaşayabilmeyi hayal ediyorum mümkünse" demek istiyorum.** İnsan her daim böyle sağlam ve kararlı duramıyor tabii. Malum, yine o en zalim haftalardan birisini yaşadık...

Yazmayı planladığım her sözcüğün karşılığı acının ve öfkenin yanında eksilecek gibi geldi bana. Sipariş ettiğim kitap paketini açarken gözüm televizyondaki şiddet ve cenaze görüntülerindeydi. Sokaklarda taşlarla, sopalarla, silahlarla koştururken basit bir hayat tasavvuruna bile sahip olamadan ölümün koynuna girmeye hazır görünen çocukların, içlerinde saatli bir bomba gibi taşıdıkları çarpıtılmış aidiyet duygusuyla nasıl 'hiçleştiklerini' düşündüm. Bilmiyorum, belki sadece tanık olduğum şiddet değil, o paketin içinden çıkan bir kitap da 'aidiyetsizliğin' manasını hatırlamama sebep olmuştur.

Özgürleşmekten korkmak...

Torunlar daha evvel dünyanın farklı ülkelerinde de ilgi gören *Anneannem* kitabını yazarı Fethiye Çetin'in Ayşe Gül Altınay'la birlikte hazırladığı bir kitap. Kapak yazısı, "1915'te ya da daha öncesinde Müslümanlaştırılarak, asimile edilerek Anadolu'da kalmış Ermeni çocuklarının hikâyelerini, torunlarının ağzından dinleyeceksiniz" diye başlıyor. O sahici iç dökmeleri okurken ürperten, şaşırtan, sarsan, hiç beklemediğiniz bir anda gülümseten, heyecanlandıran, düşündüren hayat hikâyelerinin tanıdığı oluyorsunuz ama vaat ettikleri yazılanlarla sınırlı değil. **Günlerdir yüz yıl evvel yaşanmış o hikâyelerle onları bugüne taşıyan kuşaklar arasındaki derin uçurumu, o uçurum üzerine kurulmuş güvensiz köprüleri, onlara miras bırakılmış utancın, acıların, korkunun sessizliğe nasıl dönüştüğünü düşünüyorum. Kayıp bir gezgin gibi sisli bir ormanda onlarla birlikte yolumu bulmaya çalışırken aklımda hep aynı soru var: "Aidiyet duygusunu yitirmek bir insanı neden korkunç bir şekilde parçalar?"** Böyle kaotik bir sorunun cevabını burada verebilmek biraz zor belki ama bu parçalanma son tahlilde hakiki manada 'özgürleşmekten' delicesine korkmakla ilgili gibi gelir bana hep. O yoksunluğun neden olduğu acının kaynağı çok farklı olsa da –din, dil, ülke, etnik ve siyasi kimlikler, aile, dostlar, değerler, statüler- korku hep aynı karanlık noktada kendisini hatırlatıyor bence; kimliksizlik!

'Etnik saflık söylemi koca bir yalan'

Kitabı yayına hazırlayanlar, konuştukları torunların farklı tepkilerinden söz ediyorlardı: "Pek çoğu kendilerine, ailelerine dair bir gerçeğin uzun yıllar gizli kalmasından dolayı çok acı çekmişti, hatta öfkeliydi. Ama hepsinin bu yaşananlara tepkisi aynı değildi. **Kimisi ailesine dair bu gerçeği öğrendikten sonra kimliğini ve inancını nasıl sorgulamaya başladığını paylaştı bizimle, kimisi kendini 'özgürleşmiş' hissettiğini anlattı. Kendini 'Ermeni' olarak hissetmeye başlayanlar da vardı aralarında, çok kimlikliliğin güzelliğini vurgulayanlar da, hiçbir kimlik tanımlamasını istemeyenler de...**"

Biliyorum, bu satırları okuyan bazılarınız, muhtemelen size çocukluğunuzdan beri öğretilen doğal bir refleksle içinizden "ama sadece onlar değildi acı çeken, kimliksizleştirilen, göçe zorlanan, mağdur edilen, öldürülen, onlar da bize yaptı" gibi bir takım ezberleri tekrar edip kızacaksınız. Bence bazı siyasetçilerin sığ diline pelesenk olan 'onlar ve biz' klişesine teslim olmadan önce bu çarpıcı hikâyelere bir göz atın. O hikâyelerin vicdanları harekete geçiren, yaraları saran, gelece dair ümitlendiren, buruk hatıraları yakınlaştıran sihrini gördüğünüzde **Fethiye Çetin'in söylediği gibi, 'etnik saflık' söyleminin koca bir yalandan ibaret olduğunu fark ediyorsunuz çünkü.**

'Ne Türküm, ne Ermeniyim'

Okuduklarımdan hangilerinin bende daha çok iz bırakacağını bilmiyorum henüz. Aslında yaşanan acılardan ziyade insanların o acıları saklamasının ardındaki utanç duygusunun neden olduğu derin 'suskunluk' beni yaraladı galiba. Kendilerini hayatlarının büyük bir bölümünde Müslüman sanan torunların, Ermeni olduklarını öğrendikten sonra korktukları için 'sırlarını' paylaşamamaları da yeterince travmatik ama farklı nedenlerle susmak zorunda kalanların yaşadığı dikenli çaresizlik hepsinden daha korkunç bence.

Barış, anneannesinin 1915 tehcirinde sırtına dikiş makinesi konarak hamal gibi kaçırılan bir Ermeni olduğunu 21 yaşında öğrenmiş. "Artık kendimi insan olarak tanımlıyorum. Ne Türküm, ne Ermeniyim ben aslında. O yüzden rahatım" diyor. Deniz, insanları yerinden yurdundan eden sevkıyat memuru dedesinin hayatını kurtardığı Ermeni babaannesinin kocasını gerçekten sevip sevmediğini merak ediyor. Arif Kürt bir din adamı

olan dedesiyle evlenen, beş vakit namaz kılan nenesinin Ermeni olduğunu tesadüfen onun nüfus cüzdanına baktığında idrak etmiş. Kendisini torunlarına adayan Sogomin'in ailenin otoriter Kürt Müslüman kadınları tarafından bir hizmetçi gibi kullanılmasının onun 'dönme' olma psikolojisine bağlıyor. **Mehmet, 12 Eylül sonrasında askere gidince aylarca dayak yemiştir. "Sen Türk değilsin" demişler. Anlatıyor: "Dedim, 'ben Ermeni değilim, Müslümanım öyle bir şey yoktur.' Bilmediğim için kabul etmedim yani. Bana sordular, 'Sen sünnet olmuşsun?' Dedim, 'Olmuşum.' Nasıl kanıtlayacaksın? Affedersiniz, 'Çocukken olmuşum' dedim, 'ben bunun kanıtını size bir şey yapamam.' Başka türlü anlattım, dayak yedik."** Ermeni olduğu gerçeğini sonradan babaannesini zorlayarak öğrenebilmiş.

Devletin üst kademelerinde görev yapmış birisi Kürtlerle Ermeni kızlarının evlenip 1914'e kadar birarada yaşadığı bir kasabadan bahsediyor. Ermeni babaannesi, bir Kürtle evlenince kendi isteğiyle Müslüman olmuş. Rusların işgaliyle bölgeye Ermenilerin hâkim olacağını duyunca çocuklarını ve kendisini kesecekler diye, Malazgirt'ten kaçıyor yani aslında dininden döndüğü için kendi soyundan çok korkuyor. 1916'daki Ermeni ailelerin göçünden sonra yaşadığı şehre dönüyor ve o çok korktuğu insanlardan kalan arazilerin büyük bir kısmına "bunlar aslında benimdir" diye sahip çıkıyor otoriter babaanne. Bu koşullarda ve sonrasında birbirinin içinde eriyen hayatlarda kimin Ermeni, kimin Türk, kimin Kürt, kimin Müslüman, kimin Hristiyan olduğunun ne önemi kalıyor? Kitapta anlatılanlar, yer yüzüne ve bu topraklara dağılıp kaybolmuş yüz binlerce hikâyeden sadece birkaç tanesi.

Başbakan'a okuma tavsiyesi...

Malum, Başbakan geçen hafta Amerika'da Ermeni meselesiyle ilgili "Benim ecdadım soykırım yapmaz" demişti. Olanlara ne deneceğine ve bizden sonraki nesiller tarafından nasıl algılanacağına tarih karar verecek. Onun öyle keskin cümleler kurmasına pek şaşırırmıyoruz elbet. O bir siyasetçi ama ben Meclis'te insanları ağlatan 'duygusal' konuşmalar yaptığına da tanık oldum. **Sanırım Dersim katliamında yaşananlar gibi hakiki hayat hikâyeleri son zamanlarda ilgisini çekiyor. Bence bu kitabı da bir okusun. Başbakan olarak değil, mümkünse dinî, siyasi ve etnik kimliklerini iki saat için unutup, bu ülkede yaşayan sıradan bir vatandaş olarak.** İsterse okuduktan sonra ne düşündüğünü, ne hissettiğini hiç kimseyle paylaşmasın. Sadece okusun. Ecdadının kimlerden oluştuğu ve tam olarak başlarına neler geldiği onun sandığı ve iddia ettiği kadar basit değil. Bu hayattan geçip giderken var oluşun derin manasını kavrayabilmek biraz daha samimi bir çaba ve niyet gerektiriyor çünkü.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Acının birleştirdiği şairler: Bachmann ve Celan

A. Esra Yalazan 20.12.2009

Bir süredir zorunlu sürgündeyim. Evimden, kitaplarımdan, yatağımdan, bildiğim eşyalardan uzakta bir yerde öyle duruyorum. Bu yabancılaşmanın insanın kendisiyle arasına soğuk bir mesafe koymasına yardım eden tuhaf bir cazibesi de var aslında. Sığındığım ev bugünlerde kimsesiz. Çatı katındaki küçük pencerenin demir

parmaklıkları arasından kurşuni gökyüzüne bakakalıyorum. Ya da kunt kütüphanenin önünde dikilip hiç tanımadığım bir yazarla tanışmayı bekliyorum. Gözüm daha ziyade okunmaktan yıpranmış olanların sırtlarında. Bazen üst üste yığılmış odunlardan büyük bir parça seçip içinden tutuşan narlar gibi harlanan korların üzerine atıveriyorum. **Kuru bir ağaç belinden kırılıp toprağa devrildiğinde insan dünyanın da orta yerinden çatlayacağını zanneder ya, onun gibi tok bir ses işitiliyor. Sonrası hiç bitmeyecek olan hayali bir mutluluk anı gibi hissedilen uysal, çırtırtılı sessizlik... Ateşin sıcaklığıyla gevşemiş ahşabın üzerine mücadeleden uzun zaman önce vazgeçmiş yorgun bir kaplan gibi uzanıyorum.** Huzursuz düşünceler de usulca ateşe karışıyor. Vivaldi'nin mandolin için yazdığı konçertolar çocukluktan kalan eski bir şarkı gibi. Bazen bir duduk ustasının kederli melodileri çınıyor duvarlarda. En çok Chopin'i yalın duyguları belli belirsiz kıskırtan basitliğini seviyorum galiba. Hep aynı baladları dinliyorum, serçeler sekip duruyor omuzlarımda.

Tanrı kızdığında gökyüzü huysuz bir ihtiyar gibi bağırıyor. O zaman aniden irkilip "şair mektuplarını" okumaya devam ediyorum... Uzun ahşap sehpanın üzerine şiir kitapları saçılmış. Arada şımarıklık yapıp 'mısralardan fal tutma' oyunu da oynuyorum. İlk açtığım sayfada Edip Bey, sözcükleri seven âşıklara mırıldanıyor: *"İçinden doğru sevdim seni/ bakışlarından doğru sevdim de/ ağzındaki ıslaklığın buğusundan/ sesini yapan sözcüklerinden sevdim bir de/ beni sevdiğin gibi sevdim seni/ kar bırakılmış karanlığından..."*

Birbirlerini harflerle jiletliyorlardı...

Bachmann ve Celan; yüzyılın bu iki büyük şairinin yalnızlıklarıyla ördükleri titrek kuleleri düşünüyorum. İnsanın 'kusursuz bir mutluluk' hayaliyle içinde sonsuza kadar taşıyacağı birini bulduğu sanıp o saplantının karanlık çukurunda kaybolması ne muhteşem bir talihsizlik, diye iç geçiriyorum. Onun yerine başka hiç kimseyi koyamayacağını bilmenin hayatı ağırlaştıran yanılgısı... Sonra başka bir vesileyle yine Edip Bey'den 'zehirli' bir mısra hatırlıyorum: "Çok sevmek sevmemenin içgüdüsel bir çılgınlığı mıydı?" **Birbirlerinden vazgeçmemek için her koşulda o görünmez bağı koparmak istemeyen 'deliler' kendilerini saklamak için mi birbirlerini hiç durmadan harflerle jiletliyorlar acaba? Acının, kibirli mesafelere inat çoğalan yakınlığın, özlemin birleştirdiği yazarlar, şairler o ağı birbirlerine yazdıklarıyla değil de yazmadıklarıyla sıkılaştırıyorlar gibi geliyor bana.** Koşulsuz, şeffaf bir teslimiyetin tehlikeli sonunu, yazarak görebildikleri için asla gün ışığına çıkmayacak olan bulanık duyguların arkasına mı gizleniyorlar. Yarattıklarını besleyen damar, onlar için henüz yazılmamış, söylenmemiş olanda saklı sanki.

Meraklı okurun, Bachmann ve Celan'ın yaşadığı o görkemli sarsıntıyı, bu kopuk kopuk duyguların dolaştığı 'eksik mektuplarla' anlayabilmesi pek mümkün değil. Onların neden birbirlerinden uzak durarak birbirlerini tamamlamak istediklerini bilemeyiz ama sonradan yayımlanacağını hissederek yazdıkları mektuplardan kalan sır parçacıklarıyla sezebiliriz belki.

'İkimiz için bir saray kurmalıyım'

Bachmann ilişkilerinin en başında bence Celan'ın kendisinden çok şairliğine tutulunca 'kelimelerin efendisinin' hayatına sızmak istediğini kendi diliyle söyleyivermiş: "Benim için sen Hindistanlısın ya da daha uzak, karanlık, kahverengi bir ülkeden; benim için çölsün sen, denizsin, sır olan her şeysin. Hâlâ hiçbir şey bilmiyorum senin hakkında ve bu yüzden senin için korkuyorum... **İkimiz için bir saray kurmalı ve o sarayın içinde benim sihirli efendim olabilmen için seni yanıma almalıydım, orada halılarımız ve müziğimiz olacak, orada aşkı bulacağız...** Hep aklımdasın, seninle konuşuyorum, senin o yabancı, siyah saçlı başını ellerimin arasına

alıyorum, göğsündeki taşları itmek, karanfilli ellerini serbest bırakmak ve şarkı söylediğini duymak istiyorum.”

49’da Viyana’dan Paris’e yolculuk eden bu coşkulu cümlelerde, yazıya âşık bir kadının inançlı ve inatçı kararlılığını görmemek mümkün değil. O hayatının geri kalan kısmında içinde taşıyacağı bir adamı bulduğuna daha en başında karar vermiş. Anlaşılan sonuna kadar da onu sözcüklerle taşımış. Birlikte olduğu adamlara, hayatını edebiyata adayan o güçlü ve sağlam duruşa, Celan’ın kendine güvensizliğinin neden olduğu krizlere ve kendisine rağmen onunla yaşamayı hayal ettiği hayata tutunmuş. Celan, ilişkilerindeki o uzun araların geleceğe nasıl yansıtacağını ilk mektuplarından birisinde yazmış zaten: **“Belki de birbirimizden tam da buluşmayı arzuladığımız noktada kaçıyoruz, belki suç her ikimizde. Bazen kendi kendime benim suskunluğumun seninkinden daha anlaşılır olduğunu söylüyorum, çünkü üzerime yüklediği karanlık daha eski... Ne kadar yakınımda ya da uzağımdasın, Ingeborg? Bana söyle ki seni şimdi öperken gözlerini kapayıp kapamadığını bileyim.”**

‘Haşhaş ve bellek gibi seviyoruz birbirimizi’

Ateşin çıtırtılarıyla onların ‘kalp zamanında’ kaybolurken gözlerimi yumup Celan’ın korkarak sevdiği Ingeborg’u öpen ince dudaklarını, solgun yüzünü görüyorum. Annesini, babasını toplama kamplarında kaybettikten sonra, kendisi de o cehennemi iki sene yaşamış. Bu acılar ona hiçbir zaman yeterince seilmeyeceğini düşündürdü sanırım. Bachmann’a sürekli parasızlıktan, teliflerinin ödenmediğinden, eleştirmenlerin hoyratlığından, ‘sahipsizlikten’, Yahudi olduğu için hayatın dışına itilmekten bahsedip mızımlanan bu adamın, kendisini her koşulda teselli edecek bir kadına, daha da önemlisi en az onun kadar ve onun gibi kelimeleri seven bir kadının ‘fedakârlık tutkusuna’ sıkıca sarılmasına biraz müstehzi bir ifadeyle gülümsüyorum. **Hayatının sonuna kadar deliliğin sınırında yaşayan bu adamın en karanlık zamanlarında Bachmann’la ilişkisine göz yuman zengin karısından değil, “kadim yazar dostundan” yardım istemesi beni acımasızca eğlendiriyor. Şiirin şairin hayatını tahrip eden vahşiliğini ancak kendi bedenindeki derin izlerde görebilen bir kadının, o bıçağı çekip çıkarabileceğini çok iyi biliyorum çünkü.**

Acıyı sözcüklerle iyileştirenlerin arasına hiç kimse giremez, demişti bir dostum. Onun hakiki duygularını saklayabilmek için her daim neşeli görünmeye çalışan yorgun ve yaşlı yüzünü de hatırlıyorum. Zamansız, öksüz itiraflar dolaşmaya başlıyor zihnimde... Bachmann’ın sevgilisine senin en güzel şiirin dediği Corona’nın dizeleri, pencereden sızan usul bir esintiyle maviye kesen alevlerin arasında uçuşuyor: *Öyle bakışıyoruz/ karanlık sözler ediyoruz birbirimize/ haşhaş ve bellek gibi seviyoruz birbirimizi/ uyuyoruz şarap gibi midye kabuğunda/ bir deniz gibi ayın kanlı ışığında...*

Hayalete uymayan bir gerçek...

“Şimdiye kadar karşılaştığım bütün haksızlıklar ve hakaretler arasında en kötüler senden gelenlerdi. ...**Çoğu kez seni düşündüğümde çok kötü oluyorum, senden nefret etmediğim için kendimi bağışlamıyorum” diye mektup yazan büyük bir yazar ve şair, sanatını bile kıskanan bu zor adamı neden yalnız bırakmadı?** Ben böylesine güçlü bir bağınsıradan bir ‘yazı kardeşliği’ ile açıklanabileceğine inanmıyorum doğrusu. Bakın hayatlarının sonuna doğru Bachmann hâlâ ne soruyor Celan’a: **“Kendime onca yıl sonra senin için kim olduğumu soruyorum, bunca yıl sonra kimim? Bir hayalet ya da bir hayalete uymayan bir gerçek...”**

O ‘hayaletleri’ düşünürken buğulu camdan dışarı bakınca karanlıkta bembeyaz kuş tüyleri gibi uçuşan iri kar

tanelerini görüyorum. Benim için senenin ilk karı. Hayat temizleniyor. Kırmızımsı ağaçlar kabuk kabuk parçalanarak yanıyor. Chopin'in zarif müziğindeki serçeler hâlâ omuzlarımda sekiyor. Bachmann'ın koyu mısralarını düşünüyorum: *Vazgeçilmişim çoktan/ Ve hiçbir şeyle anımsanmamışım/ Yalnızca rüzgârla ve zamanla ve sesle/ Ben insanların arasında yaşayamayan...*

Saçlarımı açıp gecenin koinunda uyuya kalıyorum...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ormanların uğultusu ve Knut Hamsun

A. Esra Yalazan 03.01.2010

Takvim yalanlarının en güzeli ilk gün sanılan o 'ilk' sabaktır bana göre. Kaçınılmaz gece yarısı öpüşmeleri ve mecburi 'geçen yıl hesaplaşmalarından' sonra günahları unutmak ister gibi tüketilen içkilerin ağırlığıyla çöken bezginlikle evlerine kapanan insanların aksine, sabahın o bozulmamış saatlerinde hayata karışmayı severim. Yokuşlardan aşağı tıkr tıkr yuvarlanan 'akşamdan kalma' şişelere, dalgınların tersinden yakıp attığı sigara leşlerine, boş caddelerde vınlayan taksilere, kulağı zımbalı köpeklere, hayatın biraz daha eskidiğini hatırlatan kuru dallara, usulca aydınlanan süt mavisi gökyüzüne, yalpalayan sarhoşlara, parkta uyuyan evsizlere, rengârenk çöp yığınlarına, bazen kaldırım kenarında yatan tek bir ayakkabıya bile öyle bakakalırım. **Bana zamanın eridiğini hatırlatan, o gürültülü geceden ziyade onun solgun izleridir nedense. O ilk sabah, hayat, abartılı makyajı akınca hakiki ifadesi beliren güzel bir kadın gibi görünür gözüme.**

Bu yazıya böyle bir sabah yürüyüşünün sonrasında başladım. Şehrin تنها caddelerinde yürürken, içimde geçen hafta gittiğim bir dağ köyünden kalan puslu anlara ait resimler dolaşıyordu. İnsan zıtlıkların sırrından beslenerek hayatta kalabilen mucizevi bir varlık, dedim kendime...

Acayip bir kırılma anı...

Daha birkaç gün evvel çamların döktüğü dikenlerden dokunmuş yumuşak, nemli, kızılımsı bir halıda uçar gibi yürüyorduk. Ormanların uğultusunu ilk kez duyuyormuş gibi ürperdim. Lodos değişik otların kokusuyla çok uzaklardaki yabancı dağların, ormanların, denizlerin ruhunu da getirmiş gibiydi. Sessizliğin içinden deli bir orman kuşunun çığlığı yükselince ürküp hızlı adımlarla yürümeye başladık. O ıssızlıktan fena halde korkuyor, korktukça tabiatın esrarından daha çok etkileniyordum. Yosun tutmuş hasta ağaçların küflü gövdesine, yaralı hayvanlara, acı çeken insanlara dokunup şamanlar gibi onları iyileştirebileceğimi sandım bir an. **Şehrin kalabalığı ve orada yaşayanların savunduğu değerler büsbütün önemsizleşti. Aniden düşen bir kozalağın yarattığı küçük bir şaşkınlık bile büyüleyiciydi. Zaman esneyince duygular da eğilip bükülüyordu. Her türlü vahşetin tanığı olan tabiat uyurken iç geçiren kadınlar gibi sakince mırıldanıyordu. Gamsız değıllerdi, bilgece susuyordu ağaçlar.** O zaman içimde hiç durmadan gevezelik yapan öteki kadın da aniden sustu. En yaralayıcı hayal kırıklığı bile manasını yitiriverdi sanki. Arkadaşıma sebebi müphem 'kırılma' ânını anlatmak istedim ama beceremem diye vazgeçtim. Âşık avcıcı hatırlayınca 'Pan'

diye fısıldadım kafası bozuk siyah bulutlara, ak sakallı dağlara.. Knut Hamsun, *Pan*'ı yazmaya nasıl ve hangi koşullarda karar verdi bilmiyorum ama böyle acayip bir kırılma ânı olabilir, diye düşündüm sonra.

Hamsun'a ne olmuştu

Pan okuduğum en sert ve aynı zamanda en merhametli aşk romanlarından birisiydi. Teğmen'in hikâyesini ormanın uğultusuyla hatırlamam boşuna değil. Hikâyenin anlatıcısı olan Teğmen Glahn, şehir hayatından sıkılıp ormanda inzivaya çekildiği günleri okuyucuya ayrıntılı notlarla aktarır. **Şehirde zaman durgundur, geçmek bilmiyordur halbuki ormanın şefkatli ruhu ona zamanın sakince süzülüp gittiğini söyler.** Kulübesinde ormanı dinleyen avcı yalnızlığından hoşnuttur aslında ama ara sıra indiği kasabada tanıştığı insanların hoyratlığı, karşılıksız sevdalar, yeknesak hayat ritmini altüst eder. O artık başka bir adamdır!

Hamsun, köylerin sadeliğini, sıradan hayatların karanlığını, tabiatın kendisini şefkatle hatırlatan sihirli gücünü şehvetle anlatmayı seven bir yazar. İnsanın içini böylesine şiirsel bir sezgiyle görebilen bir yazarın ölene kadar Nazilerle işbirliği yapması korkunç görünüyor. Tam da bu yüzden onu sadece yazarlığını değil, kimseye gösteremediği kabuklu yanını da hep merak ettim. Hiçbir sebep geçmişine mazeret kabul edilemez elbet ama acayip bir şey olmuştu sanki. Biliyoruz, yazılar yazarlarına pek benzemez ama böylesine keskin bir zıtlığın mantıklı değilse de merak edilmesi gereken bir sebebi olmalıydı. **Sefalet ve yoksullukla geçen gençlik, yazmak istediği halde çok uzun zaman postacılık, ayakkabıcılık, hamallık yapmak zorunda kalması, Amerika'da karnını doyurmak için ağaç kesmek gibi günü birlik işlerde çalışması, açlık yüzünden yazamayacak kadar hastalanması, Amerikan emperyalizmine şiddetle karşı çıkması, zorla akıl hastanesine kapatılması vs. bunların hiçbirisi tatmin edici sebepler değil bence.** Hatta tam tersine yaşadığı o korkunç yıllar onu dünyada meşhur eden *Açlık* romanını yazmasına yardımcı olmuştu. Yazdıkları o kadar hakiki görünüyordu ki kitabı okuyanlar uzun süre yemek yemekte güçlük çekmişti. Peki, romanlarında böylesine 'kırılğan' olabilen bir adam insanlığın utancı olan bir düşünce sistemini neden kabullenmişti. Bunun gerçek nedeni onunla birlikte geçmişin karanlığına gömüldü. Edebiyat tarihçileri hâlâ milyonlarca okuru olan Nobel ödüllü bu huysuz yazarın katliamı kabullenişini onun 'deliliğiyle' izah ediyordur belki.

Ben aradığımın gölgeli bir parçasını hayat hikâyesini okurken buldum. **25 yaşındayken aniden ağzından kan gelince gittiği bir doktor ona hızla ilerleyen bir vereme yakalandığını ve sadece bir ay ömrü kaldığını söylemiş. O da 'öleceksem Norveç'te öleyim' deyip memleketine dönmüş.** Sonra nasıl bir iradeyle o hastalığı yenip 93 yaşına kadar yaşadığını hiç kimse bilmiyor. Ölümüne bu kadar gençken yaklaşan bir yazar adayının o anda ne hissettiğini fena halde merak ediyorum.

Dünyanın kühnü...

Pan'ı bu vesileyle hatırlayıp tekrar okumak bana yazmanın benzersiz hazzını hatırlattı hakikaten. Hamsun aynı zamanda işte böyle bir yazar. Yazıyı seven hiçbir yazarın onu reddedebileceğini, *Pan*'ı okuyan hiçbir okurun insan ruhundaki o yarılmayı anlatan karşılıksız aşk hikâyesinin acı sesini, şiirsel atmosferini kolayca unutabileceğini sanmam doğrusu.

Toprağın bereketine inanan Hamsun'un avcısı ormanda sakin bir akşamı anlatıyor: "Akşam geç vakte kadar uzanıp pencereden bakıyorum. Bu zaman toprağın, ormanın bir peri nuruyla örtüldüğü zamandır. Gözlerimi duru denize dikmişim, dünyanın kühnüyle karşı karşıyaydım sanki; kalbim derinden derine bu çıplak öze karşı

çarpıyor, onunla kaynaşmışa benziyordu. Tanrı bilir, diye düşünüyordum kendi kendime, ufkun neden bu akşam leylak ve altın rengine büründüğünü.”

Sert bir hikâye...

Hamsun’un efsanelerle beslediği bu çarpıcı romanın gücü, yumuşak bir sevecenlikle yücelttiği tabiatın içinde zamanı unutabilen çocuksu bir ruhtaki derin kırılmayı, sert bir hikâyeyle anlatabilmesinde saklı bence. Sevgilisinin yüzünde unutuluşunun izlerini görünce dakikaların üzgün ve yavaş geçtiğini söyleyen teğmen, kendisini her koşulda seven başka bir kadının ölümüne sebep olunca sayıklar gibi konuşur: “Ben seni gömdüm Eva... Seni düşündükçe içimden pembe, dolgun bir hatıra geçiyor; gülümseyişini düşündükçe üzerime Tanrı’nın rahmeti serpiliyor. Sen her şeyini verdin, her şeyini verdin sen, kendini hiç zorlamadan çünkü gerçek hayatın mutlu çocuğuydun sen. Ama benden bakışlarını bile esirgeyen ötekiler, benim bütün düşüncelerime bile sahip çıkabiliyorlar. Niçin?” Avcının ötekiler dediği, sevdiği kadın ve onun ait olduğu topluluk.

Pan, yetersizliğin, ümit etmenin, bir insanı çaresizce sevmenin, yalnızlığın, uçsuz bucaksız ormanların, tabiatla insan ilişkisindeki eşsiz ahenginin romanı.

Bu romanın hazin duygusunu ormandan döndükten sonra etrafı altın tozlu bir haleyle çevirili gümüşten bir ayın altında yeni yılı kutlayan kalabalıkta tekrar hatırladım. Sonra ormandan şehre dönen avcının köpeği Aisipos’a söylediklerini ‘ilk sabahın’ mahmurluğuyla kendime fısıldayınca tuhaf bir ferahlık hissettim: “Değersiz bir okul çocuğu uğruna oyalanıyor, hayatını karartıyorsun; gecelerin ıssız rüyalarla dolu. Ve başının etrafında durgun, boğucu bir rüzgâr. Geçen yıldan kalmış, kokmuş bir rüzgâr. Oysa beri yanında gök, harikulade mavi, titremekte; dağlar seni çağırmakta. Hadi gel Aisipos, gidelim.”

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Beyaz güller, ego ve Zweig

A. Esra Yalazan 10.01.2010

Onun keskin bir kokusu var. Çok uzaklardan bile duyabileceğiniz baskın, karanfilli bir koku. Koyu, hırıltılı sesini işittiğinizde ürperiyorsunuz, o sesi birikmiş hayat tecrübelerinizle tanıyorsunuz çünkü. Yüzü yırtık bir tülün arkasında gizleniyor, tam göremiyorsunuz, bir yanı hep karanlıkta sanki. Elinizi uzattığınızda hemen dokunabilecekmişsiniz kadar yakın duruyor ama aradaki görünmez dikenli teller size hep mesafeli duracağını hatırlatıyor. **Kendi doğrularına inanarak yaşama arzusunun kara bencilliğiyle halelenmiş etrafı. Her daim haklı görünmenin sarsılmaz güveniyle kibirli bir ifadenin arkasında sinsice gülümsüyor dünyaya. En büyük korkusu yabancı güçler tarafından ele geçirilmek.** Bundan fena halde korkuyor, dolayısıyla hayatın hakikatinden kaçmak için şımarık bir çocuk gibi mazeretler icat edip mızırdanıyor. Bazen de zekânın düşmanı gibi davranıp etrafa sataşırken aptallaşıyor, en acıklı hali o işte...

Tarif etmeye çalıştığım özel bir karakter değil, hepimizin içinde doğuştan var olan ve bizi biz yapan benlik

dediğimiz karmaşık sistem. Gündelik dildeki yaygın kullanımıyla ego; hani şu irademizi, duygularımızı, bilincimizi, vicdanımızı, tutkularımızı, dürtülerimizi harekete geçiren acayip, görünmez, soyut yaratık. Bizi kendimizden ve başkalarından korumak için bazen gerçeği tahrif eden bu 'hayalet', muhtelif sebeplerle bazılarımızın içinde lüzumundan fazla büyüyor ve sonunda sahibini zehirliyor.

Çaresizliğin sesi...

Geçenlerde içinde öyle bir 'hayalet Tanrı' yaşatan dostuma sıkıntımı samimiyetle anlatmaya çalışırken aniden depreme benzer şiddetli bir yarılma hissettim. Çaresizliğin çatırtısını duydum içimde. Ben onu anlamaya çalışırken o anlaşılmadığını iddia edip, acımasız bir tavırla 'haklılığını' savunarak beni bizden uzaklaştırıyordu. **Bu davranış biçimi öyle sıradan bir acımasızlıkla izah edilemez, öyle olsaydı insanın değişken ruh hallerini kavramak çok basit olurdu. O sırada kendisinin de tam ne yaptığının bilincinde olduğunu sanmıyorum. Bu yüzden insanın içinde sakladığı 'ötekinin' karanlıkta kalan gölgeli yanı ilgimi çekiyor.** Ona bunu yaptıran 'şeytanın' yüzünü görebilmeyi istiyorum. Milyarlarca insanın neden bu kadar farklı olduğu, bu masanız güç mücadelesine rağmen nasıl birarada yaşabildiği sorusu, o korkunç çaresizliğin neden olduğu sarsıntıyı biraz olsun hafifletiyor sanki.

*Taraf*taki yazılarını özlediğim arkadaşım Gökhan Özgün, benim yerimde olsa böyle bir durumda o ironik diliyle muhtemelen "ulan, bunlarıki ego da, bizimki lego mu" derdi, mesela. Ben de öyle diyebilmek, gülüp geçmek istiyorum bazen ama bu kadar çok düşündüğüme göre benimki lego sanırım. Öyle olduğu için de hâlâ bu yaşta içim buruluyor ve **aklıma gelen Rilke'nin dizelerini hatırlayıp müstehzi bir ifadeyle tebessüm edebiliyorum sadece: Ben ölürsem ne yapacaksın Tanrı?/ Beni kaybedersen anlamını yitirirsin... Ve tam o sırada Zweig'ın ölümsüz hikayesini düşünüyorum...**

İkili bir hayat yaşayan yazar...

Bir kadının görmeden sevdiği bir adamı 'tanrılaştırıp' onun hayalinde erirken kendisini hayatın dışına savurmasını çok özel bir hikâyeyle anlatmıştı Zweig. Geçenlerde yeniden derlenen *Kitapçı Mendel*'i karıştırırken ona rastladım. *Meçhul Bir Kadından Mektup*, bir kadının çocuk yaşta tanıdığı bencil, uçar, sevmeyi bilmeyen, kibirli bir yazarın peşinden sürüklenmesinin insafsız hikâyesidir. Yirmi dört sayfalık imzasız bir mektup alan yazar, **"çocuğum dün öldü, benim için bir tek sen kaldın.** Beni hiçbir zaman tanımamış olan ve ömrüm boyunca sevdiğim sen" cümlesiyle karşılaşınca şaşırır ama okumaya devam eder. **Hikâye, bir kadının hayatı boyunca sadece birkaç kez birlikte olduğu bir erkeği, yerine hiç kimseyi koyamayacak kadar sevmesinin ayrıntılarını anlatan uzun bir mektuptan ibaret. Kadın, eğer mektup sahibine ulaşırsa ölmüş olacağının anlaşılmasını ister.**

Zweig, daha hikâyenin başında on üç yaşındaki bir kızın bir erkeğin güçlü, değişken kişiliğinden nasıl etkilenebildiğini anlatır: "İkili bir hayat yaşadığını, dünyaya açık aydınlık bir yanın ve sadece senin bildiğin karanlık bir başka yanın olduğunu bilinç dışı bir sezgiyle fark ettim." **O tehlikeli sezgi kızın hayatını değiştirir. Onun yüzünden sabahlara kadar kitap okumaya başlar. Görmediği yıllarda onu hayal eder. Yazarın göstermediği diğer yanını görebilmek için kadınlığı uyanmaya başladığında kendisini ona bir hediye gibi sunmak ister.** Yaşadığı şehre taşınır, evinin önünde akşamlar boyu bekler. Ona kendini ilk teslim ettiğinde adam ne onu ne de çocukluğunu hatırlar. Kadın mektupta yazarın o güne kadar kimsenin kendisine dokunmadığını hiç fark etmediğini yazar. Ona olan sevgisinin sırrını anlamasın diye sevişirken hiç

direnmediğini söyler.

‘Orospu olmadan kendimi sattım’

Sonra kendini sattığını da anlatır fakat korkmamasını öğütler yazara: “Bir orospu olmadım ama yine de kendimi sattım. Zengin dostlarım, varlıklı sevgililerim oldu. Önce ben onların peşinden gittim, sonra onlar benim peşimden koştular. Çünkü –bilmem fark ettin mi- oldukça güzeldim. Kendimi sunduğum herkes benden hoşlandı. Hepsi de kendini bana borçlu hissetti, beni sevdi. Sadece sen bunu yapmadın sevgilim.” **O artık önemsemediği bedenini yeryüzünden bıçakla kazır. İhtiraslı okşamalarda, karşılıksız bıraktığı sevgilerde, kendi kaderini gördüğü erkeklere acır sadece.**

Yazar onu hiç fark etmez, ne o buluşmadan sonra, ne de onu bir gece kulübünden alıp fahişe diye evine getirdiği son buluşmalarında... Bütün o yıllar boyunca, kadın her doğum gününde ilk seviştikleri gecenin sabahında hediye ettiği beyaz güllerden göndermekten vazgeçmez. Yazar, o güllerin kimden geldiğini de hiç merak etmez. Kristal bir vazanın içinde duran beyaz güllerin önünde seviştiği kadının vücudunu tanımaz. Kadın giderken manşonuna birkaç banknot sıkıştırıldığını görür. **Adam hiç görmeyeceği çocuğunun annesine gecenin parasını ödemek istemiştir.** Ona beyaz güllerden birisini uzatıp, dalgın dalgın yüzüne bakar. Kadın çıkarken yazarın yaşlı uşağıyla çarpışır, yaşlı adam o çocuk kalmış yüzü hemen hatırlar. Kadın mektupta hissettiklerini “O an senin bütün bir ömründe sezemediğinden daha çoğunu anlamıştı. Sadece sen unuttun beni” diye tarif eder ve şöyle yazar: **“Beni hiçbir gün tanımayacaksın. Hayatta alın yazım böyle idi. Ölümümde de böyle olsun. Son saatimde seni çağırmayacağım. Ölümüm kolay oluyor. Çünkü sen bunu uzaklarda hissetmeyeceksin. Ölümüm sana acı verseydi bunu göze alamazdım.”**

Kadın mektubun sonunda yazardan her doğum gününde sevdikleri ölüye yaptıkları dinsel bir tören gibi vazoya kendisi için beyaz güller koymasını özellikle ister.

Ölüm ve ölümsüz sevgi...

Zweig, hikâyenin sonunu anlatıcısının cümleleriyle bitiriyor: “Roman yazarı, mektubu titreyen ellerle bıraktı. Sonra uzun uzun düşündü. Anısında rastgele bir komşu çocuğu, bir genç kız, gece lokalinde bir kadın fakat belli belirsiz ve bulanık bir şekilde canlandı... Akan suyun dibindeki bir taşın titrek biçimi, belirtisiz parıltısı gibi. **Gölgeler yığılıp uzaklaştılar ama bir resim olamadılar... Birden bakışları, masada, karşısında duran vazoya ilişti. Boştu.** Yıllardan beri vazo ilk kez doğum gününde boştu. Ürktü... Görünmez bir kapı açılıvermiş de, soğuk bir hava akımı, öteki dünyadan gelirmiş gibi odayı doldurmuştu... **Ölümü ve ölümsüz sevgiyi hissetti. Ruhunun derinliklerinde bir çözülme oldu. Gözle görünmeyen bir kadını, uzaklardan duyulan bir müzik gibi düşündü.”**

Ben bu hikâyeyi çok severim. Bir gazete köşesinde böyle anlatılınca basit bir melodram gibi mi tınıyor bilmiyorum ama ne zaman okusam içindeki ‘Tanrının’ ölümünü bir ‘faninin’ ölümüyle fark eden o zavallı yazara üzülürüm. Hegel’in söylediği gibi dünya olmaksızın Tanrı Tanrı değildir çünkü.

Andrei Platonov, İnek ve dalgınlık...

A. Esra Yalazan 24.01.2010

Durduk yerde münasebetsiz bir kafa travması yüzünden son günlerde defalarca girdiğim beyaz tabutumsu, gürültülü tüpün içinde ineği düşünüyordum. Rus yazar Andrei Platonov'un 'İnek' isimli hikâyesindeki o kederli varlığı. Biliyorum, cümleyi böyle kurunca pek inandırıcı gelmiyor belki kulağa ama ne yazık ki gerçek bu.

Geçtiğimiz hafta niyetim hayatı dalgın bakışlarla kuşatan Rus yazarlarını düşünerek çıktığım eve dönüp yazımı yazmaktı ama maalesef kendimi fevkalade sürprizli bir şekilde hastanede buldum. Sonra hadiseler büsbütün tuhaf bir hal aldı.

(Bu arada; bu köşede kendime dair bir hikâye anlatırken uydurmaya hiç heves etmedim ama şımarık bir çocuk gibi okurdan ilgi bekleme merakım da yok. Lakin geçen hafta "rahatsızlığım yüzünden ara verdiğim" ibaresinden sonra bile biraz sitemkâr ama övgü dolu mektupların yanı sıra hayal kırıklığını alaycı cümlelerle ifade eden notlar da aldım. Kafama göre, istediğim vakit yazıyormuşum. Ne güzel bir hayatmış bu, vs. Doğrusu isterdim ama gazete yöneticileri bundan pek hoşlanmaz. Okul hatta neredeyse kışla disiplini sever onlar. Dolayısıyla kafama göre değil de kafamın içinde beni yöneten organın yaşamsal direncine göre yazmaya çalışıyorum bu aralar.)

Stalin yasakları...

Bir arkadaşımın tavsiyesiyle keşfettiğim Platonov'un, insanın özündeki çekirdeğin içini görebilen, derin bir sezgiyle anlattığı hikâyelerinin her biri bana yazının hayatı sağaltma ve çoğaltma gücünü hatırlattı hakikaten. Maksim Gorki tarafından keşfedilen yazar, 1926 yılında kısa hikâyeleriyle tanınmaya başlamış. **İkinci dünya savaşında, savaş muhabiri olarak çalışan Platonov'un öyküleri, romanları Stalin tarafından eleştirilince 1990'lı yılların başına kadar yasaklı kalmış. Daha sonra KGB'nin edebiyat arşivinin halka açılmasıyla bitmemiş bir romanı daha gün ışığına çıkmış.** Yazar yeniden keşfedildiğini göremedi haliyle. O 1951'de çalışma kapmalarından dönen oğlundan kaptığı tüberkülozdan ölmüş çünkü.

Benim basit görünen o çarpıcı hikâyeyi tuhaf bir anda hatırlamam boşuna değil. Platonov'un zamanı ve uzamı paramparça eden lirik bakışıyla, o efsunlu edebiyat dünyasının epeyce zıttı olan siyasi tavrının keskin sınırları arasında hayranlıkla dolaşırken okuduklarımın kalıcı izler bırakacağını hissetmişim ama Vasya'nın saf bilinciyle çarpışma anım beni bile şaşırttı.

Anlamadığında azap duyuyordu

Hikâyede, yazarın kendisi gibi bir demir yolu işçisinin küçük oğlu olan Vasya, yaşadığı köyde sadece okulu ve istasyonu görerek yaşıyor. Bu yüzden yolcu trenlerinin camlarından bakan insanların yüzlerini sevinçle ve endişeyle inceliyor. İneğini ve buzağını da çok seviyor ama o en çok vagonların, lokomotiflerin, trenlerin, buhar makinelerinin nasıl çalıştığını merak ediyor. Yazar o titrek çocuğu şöyle tarif ediyordu: **"Gördüğü bir nesne ya da maddenin kendi içinde nasıl yaşadığını ve faaliyet gösterdiğini anlamadığında azap duyuyordu."**

Bu cümleleri düşündüğüm sırada içine hapsedildiğim tüpün tavanındaki aynadan camın öte tarafında kafatasımı inceleyen doktorlarla birlikte beynimin kıvrımlarını izliyordum. “Çok saçma dedim” kendi kendime. “Beni puslu bilincim ve soğumuş ruhumla birlikte makinenin içinde unuttular, hırıltılı bir motor vasıtasıyla görebildikleri incecik damarlarımı inceliyorlar...” **Bense o esnada beyin denilen acayip sistemin nasıl çalıştığını, nasıl bu kadar çabuk bozulabildiğini ve sonunda bizi nasıl işe yaramaz hale getirebildiğini merak ediyordum halbuki.**

İneğin bulanık aklı

Platonov, yazma gücünü hümanizmden, sadeliğin zarafetinden, tabiat sevgisinden alan, geçen yüzyılın pek çok Rus yazarı gibi kendiliğinden ‘dalgın’ bir adam. Öyle doğmuş ve hep öyle yaşamış gibi. Bir ineğin kaybolup giden oğlunun ardından hissettiklerini şöyle anlatıyordu hikâyede: “Vasya ineğini uzun uzun okşadı, şefkat gösterdi ona ama o aldırıyor, kıpırdamadan duruyordu. Şimdi sadece oğluna ihtiyacı vardı –hiçbir şey onun yerini tutamazdı. Ne ot, ne insan ne de güneş. **İnek, bir mutluluğu unutup bir başkasını bulabileceğini ve eziyet çekmeyi bırakıp yeniden yaşayabileceğini anlamıyordu. Bulanık aklı kendisini kandırmasına yardımcı olacak güce sahip değildi. Yüreğine ya da duygularına bir kez sızan şey ne bastırılır, ne de unutulurdu.**” O divane inek hikâyesinin sonunda trenin altında kaldı. Bilerek, bulanık, düşünemeyen aklıyla...

Eve döndükten sonra ‘bulanık aklımın’ kötü koşullara rağmen yola devam edebilmek için savaştığı bu zor günlerde, onun hikâyelerini tekrar okumak istedim aslında. Tahmin edilebileceği gibi böyle zamanlarda okumak, yazmak, dünyaya aydınlık bakabilmek pek kolay değil. Kafatasımın içinde sürekli birbirine vuran çelik toplara alıştım sayılır ama dünyayı kirli bir tülün ardından izlemek hissi beni de Platonov gibi biraz dalgın yapıyor galiba. Vizörü bozuk, ses kayıt sistemi pek iyi çalışmayan, görüntüyü netleştiremeyen, eskimiş bir kamera gibiyim sanki...

Kumrularla dalıp gitmek...

Arada balkon penceresine yaklaşp bahçedeki kuru incir dallarına tüneyen kumruları seyrediyorum. Çürümüş nar kabuğu gibi matlaşmış minik gövdelerinin altında sakladıkları buz mavi kanatlarıyla zarif ağaç süsleri gibi fırtınaya rağmen hiç kıpırdamadan duruyorlar. Mırıltılı mahmurluğuma eşlik ederler belki diye onlara sabahları buğday veriyorum... **Kuşlara isim takmayı seven yazar arkadaşşımdan bana şefkatli haberler getireceklerini ümit ediyorum bazen. Sıcak denizleri okşayarak gelen Kumru Kamil, yalnızlığını unutmak için pervazın kuytusuna sokulmuş, “dünya neden böyle başımızı döndürüyor” der gibi yüzüme bakıyor. Sisli boğazdan geçen yorgun şilepleri seyrederken hayatın biricikliğine, basitliğine, sıradanlığına dalıp gidiyoruz beraberce. Ama ben Kamil’e uzun süre eşlik edemiyorum.** Dalgınlığın sarhoşluğuna teslim olmam tehlikeliymiş. Ev halkı biraz tedirgin. Kalabalığa karışmam, heyecanlanmam, uyuyup kalmam, fazla düşünmem, şuurumu kaybetmem ve daha bir dolu şey yasakmış. Bense bu aralar çok ‘şuurlu’ yaşamının iyi bir fikir olmadığını düşünüyorum zaten.

Dünyanın kendisi yokmuş...

Mümkünse bu aralar Platanov’un insanlık trajedisini çok derinden anlattığı hikâyelerindeki ‘şuursuz’

kahramanlar gibi bilinen dünyadan uzaklaşıp hayal âlemlerinde biraz soluklanmak istiyorum. **“Gecenin arifesinde dünyadaki her şey fazlasıyla açık seçik, göz kamaştırıcı ve düşşeldi, bu nedenle dünyanın kendisi hiç yokmuş gibi geliyordu insana”** diyebilen bir yazarla sabaha karşı Potudan Nehri kenarında ekinleri ve çalıları oynatan serin bir rüzgâr eşliğinde bebek adımlarıyla kısa yürüyüşler yapmak ister gibiyim. Bana dönecek bir hayatı olmayan mahzun erkekleri, o adamları çaresizce bekleyen hüzünlü kadınları, hiç gerçekleşmeyecek olan idealleri uğruna çalışan yorgun işçileri, bir geleceği olmadığını bildiği halde zamanın nöbetini sabırla tutanları, dünyanın boşluğunda umutla mana arayan tutkulu insanları, kendi acısına hapsolup başkalarınınkine duyarsızlaşanları, aklını unutmak isteyenleri hayatın sıkıntılı soluğuna inat o iyimser sesiyle mırıl mırıl anlatsa...

Şöyle uzun tüylü mavi bir hırkam, gıcırdayan ahşabın üzerinde sürüklediğim ayaklarıma bol gelen kalın kırçılı çoraplarım da olsa hatta... Üzerinde bakır çaydanlığın tıngırdadığı çini sobanın dibindeki buğulu pencerenin önünde oturup donmuş nehrin üzerinden havalanan boz renkli kuzey kuşlarına baksak birlikte. O bana savaş sonrasında evine dönerken genç bir kıza âşık olan kahramanı İvan'ın terk ettiği sevgilisinin kokusunu nasıl anımsadığını fısıldasın. **Maşa'nın saçlarının ormanda dökülen güz yaprağı gibi koktuğunu anlatırken, “insan hiçbir şeyin yokluğunu çekmese ve kederlenmese başka bir insanı sevemez ki, sevgiyi oluşturan belki de o yokluktur” desin.** Avutulamayan bazı acıların ancak uzun bir unutkanlıkta ya da gündelik kaygıların dalgınlığında tükenebileceğinden bahsetsin sakince. Öyle susup kaygısız ormanın yalnızlığında dalgınlaşalım. Sonra belki yeniden kırılan zamanın toz gibi incecik akan aydınlık saatlerine döneriz yine...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mastroianni ve Proust'la yeniden hatırlamak...

A. Esra Yalazan 31.01.2010

Yastık tüyleri gibi havada dağılan karların, yere boylu boyunca uzanan tembel, iri, beyaz bir kediye benzeyen uysal şehrin üstüne yumuşak daireler çizerek dökülmesini seyrederken, rüyasında rüya gördüğünü fark eden bir insanın bilinciyle dolaptan çıkardığım hatıralara yeni kıyafetler giydirdiyordum. ‘Hatırlama oyununun’ en eğlenceli yanı bu bence. Geçmişçi çıplak ve keskin ayrıntılarla hatırlama çabasından yorulan zihin, bir süre sonra kendisini kandırmayı öğrenip hakikati mutluluğun kırılğan dokusuna uygun hale getiriyor. Gölgelelerin uzamaya başladığı bir yaz ikindisinde ‘onun’ nasıl baktığını hatırlamaya çalıştığınızda mesela, özel bir bakışı arzularınıza, hayallerinize göre tekrar yaratıyorsunuz. Ya da vaktiyle epey hırpalayan bir konuşmanın hiç üstünde durmadığınız kısacık sessiz bir anını itinayla düşününce, ansızın koynunuzda kanat çırpıp serçelerin tedirgin heyecanını iştiriyorunuz. **Yüzünüz geçmişçi gelecekte daha çok önemsedığınızı belli eden güvenli bir tebessümle aydınlanıyor. Birkaç dakika sonra umut vadeden bir geleceği geçmişte eritmenin suçluluk duygusuyla biraz kararıyor tabii...**

Altın sırları hafifçe dökülmüş ihtiyar çay fincanımla rahat bir koltuğa uzanıp, koca bir hayatın günahlarını temizleyen meleklerin kar fırtınasını izlerken, yeniden yaratılabilen anıların solgun ipliklerinden kendime yeni bir mazi örmenin hazzını yaşadım ben o gün. Sonra zorunlu dinlenme günleri için dostların hediye ettiği filmlere baktım biraz.

'Hayatımın en yoğun anı...'

Mastroianni'nin *Hatırlıyorum* başlığıyla yayımlanan kitabını yıllar evvel okumuştum ama onun sinemaya, kadınlara, çocukluğuna dair anlattıkları nedense silinmiş hafızamdan. **Sadece tuhaf bir tren hikâyesi dolaşıyordu içimde bir yerlerde...**

Büyük bir aktörün ölümü kucakladığı son yıllarında anlattıklarını filmlerinden parçaları da içeren muhteşem görüntülerle hatırlamak biraz üzdü beni. Gövdesi sağlam, heybetli bir meşe ağacının altında, hasır bir sandalyede oturmuş içinden geldiği gibi konuşan o şeffaf adam, kıvrımlı beyaz fötr şapkasının altına gizlediği şehvetli dudaklarıyla Proust'un 'kayıp cennetlerinden' bahsediyor, onun meşhur metaforuna küçük eklemeler yapıyordu: **"Belki kayıp cennetlerden daha çekici cennetler de vardır. O hiç yaşamadığımız, serüvenlerini tam olarak bilmediğimiz yerler, kayıp cennetler gibi özlemini yüreğimizde taşıdığımız değil, gözümüzün önünde olan, bir gün dokunabileceğimizi, ulaşabileceğimizi hayal ettiğimiz düşlerdir...** Bir yolculuk yapmak, kendini yabancı bir durakta bulmak, orada bir şeylerin yaşamımızı değiştirebileceğine inanmak, bu bize hayal kurduran gücün ta kendisidir." Sonra yaşadığı sürece hiç unutamadığı benzersiz tek bir anı tarif ediyordu: "Hatırlıyorum tren tıklım tıklımdı. Bir an yakınımda bir kadının varlığını hissettim, galiba arkadaşlarıyla sohbet ediyordu. Ben sıkı bir sigara tiryakisiyimdir, bir an geldi, yerler çok sıkışık olmasına rağmen sigaramı yakacak bir pozisyon yakaladım. Doğal olarak sigaramı yakarken yüzüm aydınlandı; ama bu ışık beni bir an için körleştirdi ve önümdeki kişiyi seçemedim. **Bir kadındı, bana iyice yaklaştı, burun buruna geldik ve sonra öpüştük. Hiçbir şekilde kim olduğunu göremedim. Genç miydi, yoksa yaşlı mı... Ve kimi öptüğümü hiçbir zaman anlayamadım. Tek emin olduğum kadın olduğuydu. Kim bilir üzerinden kaç yıl geçti? Bu hayatımın en yoğun anlarından biridir. İnsan belleği ne tuhaf oluyor değil mi?"** Anılarının içinden süzülüp onu son anına kadar yalnız bırakmayan bu zarif hikâyeyi başka birisinden dinlesem şüphe eder miydim bilmiyorum. Galiba hikâyenin sırrı, kendisine yetmiş iki yaşında hâlâ Latin âşık diyebilen fütursuz gazetecilere, "çadır tiyatrosu maskarası mıyım ben" diye kızan bir erkeğin çocuksu öfkesinde saklı. O anlattığı vakit sezgilerinin gücüne içtenlikle teslim olduğunuzda o kısacık anı genişletebildiğiniz için mucizesine de inanıyorsunuz haliyle...

Geçmişî şahesere dönüşecekti...

Kar tozlarıyla süslediğim anılarla Mastroianni'ninkileri birleştirip tefekküre dalmışken tesadüfen Proust'un romancılığı hakkında şahane bir makale okumak 'hatırlama oyunlarının' gücünü de hatırlattı bana. Belleğin edebiyattaki işlevini araştıran Lehrer, "Proust, ne zaman bir anıya dalıp kendini kaybetse zamanın izini de kaybettiğini, saatin tiktaklarının zihnindeki yankılı mırıltıların altında boğulduğunu biliyordu. **Proust, sonsuza dek orada, kendi belleğinde anılarıyla iç içe yaşayacaktı. Onun geçmişi bir şahesere dönüşecekti" diyordu.** Anıların incelikte uydurulmuş yalanlardan ibaret olduğuna inanan Proust gibi gerçeği ekip büken yazarlar adına şu ilginç soruyu soruyordu: "Neden hatırlama gayreti nafi'dir?"

Öyle midir, zihnin o çırpınışları boşuna mıdır? Söylendiği gibi, geçmiş şeylerin anısı eksik ve hatalı olabilir ya da bir şeyi ne kadar hatırlarsak o kadar kusurlu hale gelebilir ama bu o anın gerçekliğine zarar verir mi, hatıraların kıymetini azaltır mı? Gerçeği dayanılır kılmak için onu biraz tahrif ederek hatırlamak da hayatta kalma oyununun bir parçasıysa, neden biraz da hikayelerin dikenli ayrıntılarıyla avunmayalım ki?

Proust, "bellekte biriken resimleri gerçekte aramak ne kadar çelişkili. Belirli bir görüntünün anısı, belirli bir anın özleminden ibarettir; ve evler, yollar, caddeler de, heyhat seneler gibi uçup giderler" demiş. Edebiyat damarını 'kayıp zamanları' yeniden keşfederek besleyen çok özel bir yazarın özlem, hayal ve anılar arasında bu türden kırılgan bir köprü kurması anlaşılabilir. Onun için hatırlamak, o çok sevdiği uzun tasvirlerle yeniden yaratma sürecini geniş zamanlara yaymaktı bir anlamda. Romanların hissederek hatırlamanın doğallığından çıktığına inanan yazara göre, anıların da cümleler gibi sürekli değiştirilebilir olması sıkıntılı olduğu kadar eğlenceli bir süreçti muhtemelen. **Bir yazar için eksikleri tamamlayarak, yanlışları düzelterek hatırlamak, 'mükemmele' ulaşmak için önemli bir meziyet olabilir, peki biz zavallı faniler ne yapacağız bu durumda?** Biraz mutlu olmak için değiştirdiğimiz anılardan yeni hikâyeler yaratmak, hayatın tabii akışına değen sihri bozar mı acaba?

Birbirimize hiç söz vermedik...

Yorgun hafızam epeydir başkalarının kurgulanmış hikâyeleriyle meşgul. O 'beyaz günün' sonrasında kendiminkileri çoktandır unutmuş gibi yaşadığımı fark ettim. Hâlâ bana ait olmayan acayip sesler dolaşüyor zihnimde. Proust'un tavsiyesini dinleyip, hayal kurmanın kalıcı hasarlarını gidermek için daha çok hayal kuruyorum. **Bir kadın, sevgilisine "bazen daldaki buz kristallerini kırıp yalardın" diyor. Bu cümleyi bir hikâyede mi okudum, yoksa rüyalarımın hayata sızmayı başarmış büyümlü bir resim mi, emin değilim. "Birbirimize hiç söz vermedik ama beni bağışla, bensiz yaşayacağın bütün kışları kıskanıyorum" gibi bir şeyler de söylüyor galiba...**

Sadece bana ait puslu konuşmalar, resimler de hatırlıyorum: Yılbaşlarının sıcak iklimlerde kutlandığı tropik bir liman şehirdeyim. Çürümüş meyve, puro ve sandal ağacı kokan تنها bir barın alçak sandalyelerinde kırırdak caz melodileri eşliğinde yeni yılı beklerken, gökkuşağının bütün sihirli renklerine sahip neşeli bir kokteyl bardağıyla oyalanıyorum. **O anı hatırlarken kendimi gördüm, çok gençmişim...** Biraz mahcup bir ifadeyle bakan ince yüzlü genç bir adam, kırık İtalyan aksanını gizlemeye çalışarak yılbaşı gecelerinde yalnız olmaktan nefret ettiğini söyledikten sonra bana eşlik edip edemeyeceğimi soruyor. Onu ve kendimi utandırmamak için, bir arkadaşımı beklediğimi ve zaten hemen kalkacağımızı söylüyorum. Kibarca teşekkür edip yerine dönüyor. Zaman o kadar yavaş akıyor ki uzun süre yerimden kırırdayamıyorum. Merhametini esirgemeyen meraklı bakışları üstüme başıma sinince hızla oradan uzaklaşıp sokakta ateş yakan siyah kalabalığın baş döndürücü eğlencesine katılıyorum...

Bu anı elbette hayatımın en yoğun anılarından birisi olmadı hiç ama bu yazı vesilesiyle anıların değişik yansımalarında dolaşırken Mastroianni'nin ve Proust'un 'kayıp cennetini' de uzaktan görür gibi oldum sanki...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tanrı'nın üvey yazarları: Pär Lagerkvist, Flannery O'Connor...

A. Esra Yalazan 07.02.2010

Ben O'nun otoritesine koşulsuz boyun eğen hakiki çocuklarından birisi olmadım hiç. Belki O'nunla konuşurken nasıl bir dil kullanacağımı da pek bilemediğimden babasının varlığından değil de kızdığında gazabından

korkan bir çocuk gibi hep biraz ürkütüm O'ndan... Duymasın ama bazen O'nun bizden daha 'insani' bir yaşam sürdüğünü düşünüyorum, dolayısıyla o benim için sadece yeri, göğü, kâinatı ve bizleri yaratan değil. Belki içinde biraz saflık da barındıran küstah bir düşünme biçimi ama eğer O gerçekten varsa bence 'eşitiz'; tek bir farkla, O bizim 'sonsuzluk' tasavvurumuza zaman çemberini kırabilmenin gücüyle meydan okuyor... **O'nu yeterince sevmediğimizde küsebilen kırılğan bir çocuk, günah işlediğimizde cezalandıran kibirli bir öğretmen, acı çektiğimizde üzülen bir anne, korktuğunda çocuğunu terk eden bencil bir baba, içimizdeki kötülüğü çıkarmaya muktedir bir zalim, başkasına teslimiyetimizi hissettiğinde kıskanç bir sevgili hatta bazen adalet duygusunu yitirmiş acımasız bir düşman gibi davranan, yarı insan görünümünde çok tuhaf bir varlık olduğuna inanıyorum.**

O'nu böyle yaşamsal refleksleriyle somutlaştırarak hayal etmek hoşuma gidiyor. Tam da bu yüzden pek anlaşıyoruz. Ben O'nun var olma ihtimalini seviyorum, bu şüpheli bakışım sebebiyle biraz mesafeli bir ilişkimiz var. Önemli değil, O benim içgüdüsel tepkilerimi daha ilk nefes alışımında hissetti ve birbirimizi böyle kabullendik. Belki hayatımı büsbütün doldurmuyor, sevgisi sarhoş etmiyor, her şeye kadir olduğu inancıyla kendimden vazgeçmiyorum ama O'nun teselli veren merhametini, iyiliğini, yaratıcılığının ihtişamını kalp gözüyle baktığım her yerde görebiliyorum, evrenin tılsımlı sesleri sayesinde O'nu işitebiliyorum.

Sanat, bir dua etme biçimi...

Bazen dalından düşen olgun meyvelerin kendiliğinden, pıtır pıtır, kımıltısız, cam gibi parlayan masmavi denize doğru yuvarlanışını izlerken, ağaçları kamçılaman taze sabah rüzgârının ayazına yüzümü tuttuğumda, ya da asma çardağının gölgesinde otururken aniden boşanan yaz yağmuruyla topraktan havaya dağılan o baharatlı kokuyu içime çektiğimde, O'nun büyük boşluğumuzu doldurmak için her yerde ve aslında hiçbir yerde olduğunu sezebiliyorum. Ama O'nu daha çok yarattıklarının aynasından yansıyan eserlerde görüyorum sanki...

Bach'ın ibadet edercesine bestelediği müziğinin mistik tınılarıyla ürperdiğimde, sanatın bir yakarma, dua etme biçimi olduğuna inanan Tarkovski'nin Tanrı'nın kırık jestlerini taklit eder gibi kamerasıyla yansıttığı gölgeli, aydınlık, tozlu ışık huzmelerinde sükût içinde dolaşırken, Homeros'un lirik destanından unutulmaz bir mısra ile kelamın gücünü hissettiğimde O'nunla birlikteyim zaten.

Caravaggio'nun insanı kendi doğallığına hapseden vahşi resimlerindeki ayrıntılarda kaybolduğumda, Michelangelo'nun, İsa'nın ölü vücudunun Meryem'in kıvrımlı elbisesinin üzerinde yatışını gösterdiği kederli heykelde dinin gizli köklerini ararken Tanrıların insan, insanların da Tanrı olabildiğine içtenlikle inanıyorum.

Yine de itiraf emeliyim ki, bence O olmasaydı biz 'hiç' olurduk ama O'nu bahsettiği yaratma yeteneğiyle anlatanlar olmasaydı kendisi de 'hiç' olurdu. Bugünlerde O'nu üvey evlatları olan bazı yazarlarla anlamaya çalışmak hoşuma gidiyor. Pek de masum olmayan, garip bir zevk alıyorum okuduklarımdan...

Tavus kuşlarının dostu...

"İnsanın günahlarını anlatmayı seven bir dindardı o" diye anılan Flannery O' Connor'la yeni tanıştım ve daha okuduğum ilk hikâyesinin karnın boşluğuna acımasızca bıçak sokan vahşi finaliyle hemen sevdim onu. Sonra yaramaz bir kız çocuğu gibi öne çıkan çarpık dişleriyle gülümseyen, koltuk değnekleriyle sevdiği tavus kuşlarını kovalayan 'güney gotiğinin' fotoğraflarına baktım biraz. **Sadece otuz dokuz yıl süren hayatına sığdırdığı, sert ve aynı zamanda merhametli olabilen hikâyelerini okurken Tanrı'nın sabırsız bir dost gibi onu erkenden yanına çağırmasını anlar gibi oldum.** Dini acımasızca kullananların kurnazlığını 'ahlaksızların'

korkunç eylemleriyle anlatan, içine doğduğu Katolik dünyayla bile hınzırca dalgasını geçen, kahvesini coca-cola'yla içmeyi seven, egzotik kuşlara kıyafet diken bir kadını en çok ironi ustası bir Tanrı sever, dedim kendi kendime... O, *İyi İnsan Bulmak Zor* isimli kitabındaki hikâyelerden birisinde inanmaktan sıkılan bir oğlanı tarif ediyordu: "Çoğunlukla âdet yerini bulsun diye, baştan savma bir şekilde dua ederdi, tabii dua etmeyi unutmazsa; ama kimileyin de –sözelimi bir kabahat işlediğinde, kulağına müzik çalındığında hatta bazen durduk yere şevke gelir, İsa'nın çarmıha gerildiği tepeye uzanan, uzun azap dolu yolculuğunu, o kaba haçın altında üç kere yıkıldığını düşünürdü. Kafası bir süre bununla meşgul olur, derken hiçbir şey düşünmeden dalıp giderdi ve neden sonra kendine geldiğinde aklının İsa'da değil bambaşka bir yerde bazen bir köpekte, tanıdığı bir kııda ya da günün birinde yapacağı bir şeyde olduğunu fark edip şaşırırdı."

Hep genç kalacak o 'hasta kızla' yalnızlığını kuşatan verandasında çay içebilseydim eğer, "edebiyatçı işini bitirdiğinde geriye açıklanamayacak bir gizem duygusu kalmalıdır" cümlesini onun kendi üzerine kapanan ruhunudeşerek sorabilmeyi isterdim. Muhtemelen ketum bir Tanrı gibi susup, iyilikle kötülüğün narin bir tavus kuşunun kanatlarındaki pırıltılı renkler gibi birbirinin içinde eridiği tekinsiz hikâyelerini okumamı tavsiye ederdi sadece.

İnsanlara çok görürler mutluluğu...

Belki onunla Tanrı'nın diğer üvey evlatlarını da konuşurduk. Dindar ailesinin tersine Tanrı'yla hiçbir zaman doğrudan bir ilişki kuramamış Lagerkvist'i sorardım mesela ona. Eminim kendisi gibi Tanrı'nın insana zulmettiğine inanan Nobel ödüllü yazarın o muhteşem minik romanını okumuştur. Geçenlerde sadece ismini çok sevdiğim için babamın kütüphanesinden çocukken çaldığım romanını biraz şaşırarak okudum. *Tanrı Gelini Sibyl*, Tanrı'yı istemeden gördüğü için kendini lanetlenmiş hissedene bir adamla, rahibe olmak için yetiştirilirken tek kollu bir adama âşık olup onu Tanrı'dan daha fazla sevdiği için cezalandırılan iki insanın karşılıklı iç döküşünü anlatıyor. Ve o itirafların bir yerinde Tanrı'nın gelini olduğuna zorla inandırılan kadın ona isyanını dile getiriyor: **"İnsanın kaderi var ama bir tane. Tamamlanınca hiçbir şey kalmıyor. Yalnız Tanrılardır birçok kaderi olan. Onlar her şeyle doludur ve her şeyi denemişlerdir. Her şeyi.. insan mutluluğundan başka. Yalnız onu bilemezler ve bu yüzden de insanlara çok görürler mutluluğu. İnsanların mutlu olmaya kalkmaları ve dünyasal mutluluk uğruna onları unutmaları tanrıları bunca zalim, bunca kötü kılan, başka bir şey değil. Bundan ötürü de alırlar işte öğlerini..."**

Tanrılardan intikamını böyle acımasız cümleler yazarak alıyor Lagerkvist ama sonunda dostuna Tanrı'dan nefret etmenin beyhudeliğini de anlatır: "Tanrı'dan bu aşırı nefret belki senin tanrısal yaşantındır. Belki de lanet yerine kutsayacak seni. Bilmiyorum. Belki de bir gün bırakacaksın İsa başını evinin duvarına dayasın. Belki de yapmayacaksın. **Bir şey diyemem ama ne yaparsan yap, alın yazın hep Tanrı'ya bağlı kalacak."**

Tanrı hakkında düşünürken ona kızmaktan hiç vazgeçmeyen Romen düşünür Cioran'ın eğlenceli bir tezi var: "Tanrı vardır, yoksa bile..." diyor. Ben de sıkıldıkça o basit gibi görünen karmaşık cümleyi hayatın gidişatına göre tersine çeviriveriyorum; "Tanrı yoktur varsa bile..." diyorum. O'Connor'ın hikâyesinde dua etmekten sıkılan o şımarık çocuk gibi bugünlerde kabuk bağlayan dizime bakıp somurtuyorum.

Hem ne fark eder; bu zor yolculukta O'nun 'sonsuzluğuna' hakikatin farklı görüntüleriyle kavuşan herkes için hayat her daim derin bir vuslattan ibaret değil mi zaten?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bitişlerin eflatuni çizgisi ve Mazzantini...

A. Esra Yalazan 14.02.2010

Hâlâ sıkılmadınız mı?

Üzerinize zorla yapıştırılan 'etiketli günlerin' hayatınızı eksiltten hafifliğinden, yakındakilere hatta çok uzaktakilere bile bıkip usanmadan anlattığınız tozlu 'aşk' hikâyelerinden, insanların size ne zaman nasıl davranmanız gerektiğini hatırlatan sıkıcı ezberlerinden sıkılmadınız mı gerçekten?

Hayır, kapitalizme hizmet ettiği söylenen 'balonlu, kalpli' plastik günlerden bahsetmiyorum sadece. O klişeler olmasa da bize dayatılan bu sistemin bir parçası haline gelerek sürdürdüğümüz hayatlar da yeterince klişe değil mi zaten. İnsan neden bile isteye sıradanlığın küf kokan çukuruna öylece kendini bırakıverir ki?

Peki, siz ne istiyorsunuz tam olarak, mutluluk, huzur, şefkat, güven, heyecan, macera, ne istiyorsunuz? Geleceği belli olmayan tekinsiz bir hayatı tahayyül etme ihtimali bile korkutuyor mu yoksa sizi? Belki de alışkanlıklarınızın konforlu dünyasında 'bitiş' çizgisine çoktan vardığınız halde bir türlü bitiremediğiniz ılık bir tutsaklık hissiyle avunmayı seviyorsunuzdur. Sadece toplum baskısı değil yalnızlığın uğultulu korkusu da insana böyle 'hainlikler' yaptırır...

Bazen düşünüyorum, soruyorum, hatta muhtelif yazarları kullanarak arada yazıyorum... **İnsan nasıl oluyor da yeterince sevilmediğinin, sevildiği halde dolapta unutulmuş eski bir kazak gibi terk edilmenin ya da acımasızca çekip gitmenin huzursuz bilinciyle nefes almaya devam edebiliyor? Asla tam olarak vakıf olamayacağımız kaotik duygu sistemi esas itibarıyla bu çelişkilerin neden olduğu parçalanmayla ilgiliyse eğer, o kırılma anından geçerken hayatta kalmayı nasıl beceriyoruz?** Bizi biz yapan titrek duruş, biraz da kalıcı hasarlarla nasıl baş ettiğimizle ve bu korkunç mücadelede taammüden ıskaladıklarımızla ilgili daha ziyade...

Küçük karanlık işaretler...

Kurumaya başlayan bir ağacın dalından köklerine doğru çekilen öz suyunu hissetmesi gibi geleceğe dair 'küçük karanlık işaretleri' görüp yola devam edebilmek için onlarla hiç karşılaşmamış gibi davranıyoruz. Durup azıcık o işaretlerin hakiki manalarını düşünsek olduğumuz yere yığılıverecekmişiz gibi ürperip fenalıkları ertelemek için tekrar hayatın bildik düzenine sığınıyoruz sanki... **Severken sevmiyormuş gibi yapmaya, istemezken istiyormuş numaralarıyla hayatı eskitmeye, bedeninin sahici dili yerine aklın ölçüsüyle geleceği öldürmeye 'makul' gerekçeler bulma düşkünlüğümüz bu yüzden belki.**

Böyle azap veren çelişkileri yakıcı bir hikâyeyle anlatan yazarlardan birisi Margaret Mazzantini, *Sakın Kımıldama* isimli romanıyla 2002 yılında İtalya'daki önemli edebiyat ödülleri toplamıştı. Kitabı 2003'te okuduğumun kaydıyla beraber, bende bıraktığı izi de ilk sayfaya itinayla not etmişim. Bugünden baktığımda puslu bir film karesi gibi görünen o buruk halim, şimdi nedense yüzüme müstehzi bir tebessüm olarak yansıyor. Ve sayfaları tekrar aynı merak ve ilgiyle karıştırırken bir yazarın böyle zor bir hikâyeyle okuru nasıl ikna edebildiğini düşünüyorum hâlâ..

Çirkin bir orospu...

‘İç dökme’ romanı diye de tarif edilebilecek bu kitapta, bir cerrah motosiklet kazası geçiren kızının başında geçmişle hesaplaşıyor. Timoteo, burjuva alışkanlıklarıyla hayatını rahatça sürdüren iyi eğitilmiş, güzel ve bakımlı karısının hamile kalmasından önce bir kenar mahalle kahvesinde çocuk gibi bir kadınla bilerek ‘çarşıyor’ mu, demek lazım yoksa? O çarpık bacaklı, kedi gibi çevik olan incecik, yoksul kokulu kadına tecavüz ederken içinde garip bir haz da barındıran şiddet duygusuyla tutuluyor desem, daha mı doğru olur bilmiyorum ki... Acımasızca acayip olan bu türden hikâyeler için masumca bir ‘âşık oluyor’ ifadesi, yerine pek oturmuyor çünkü. **Hayatın bildik kuralları, o kadını tanıdıktan sonra adam için büsbütün yıkılıyor. Aslında olup biten bu kadar basit ama tek bir farkla; onun âşık olduğu kadın, Italia, çirkin bir orospu!**

Başlangıçta para vererek ilişki kurduğu kadını inceliği basitliğinde gizli sade cümlelerle anlatıyor yazar: “O yüz boyası, üzerine tırmandığı apartman topukları, rengi açılmış saçları... Onda benim zevkime uyan tek bir şey yoktu, yine de oydu ve onun her şeyi hoşuma gidiyordu. Nedenini bilmiyordum... O arzu ettiğim her şeydi... Utanmıyordu, sevişmede arsızdı neredeyse, ama ayak tabanını sertleştiren nasırlardan utanıyordu, aşktan utanıyordu. Ancak sonunda, artık yorulduğumda onu alıyor, bir köpek gibi içine giriyordum. Günlerce çalı çırpılar, böğürtlenler, taşlar arasında koşup kulübesini bulan bitkin bir köpek gibi.”

Birbirimizden uzakta öleceğiz...

Mazzantini, aşkın kendisinden ziyade yüzeye çıkmadan evvel gizlendiği o loş yerin ürpertici sessizliğini, ‘ilk günah gibi’ hepimizin doğuştan sahip olduğu suçluluk duygusunun ağırlığına yaslanarak anlatıyor sanki. Bu romanı cazip kılan da ne kolayca okunan basit dili, ne de sıra dışı hikâyesi; sadece kadınsı sezgilerle tarif ettiği duyguların yumuşak kıvrımları bence.

Kendisini ‘ayrıkotu’ sanan güçlü bir kadın, eşit bir ilişki kuramayacağı adama “Sana bırak beni dediğimde sakın ciddiye alma. Tut beni, yalvarırım, tut beni. Ne zaman aklına eserse gel, ayda, yılda bir kere, ama tut beni... Eğer sen istersen vazgeçerim ama şimdi söyle bunu bana, sevişirken söyle” diye yakardığında çaresizliğinin koyu sesini iştirir gibi oluyorsunuz. Ve onunla birlikte aşkın sahiplenmeye bile tenezzül etmeyen en zayıf halini düşünmeye başlıyorsunuz. Sıradan aşk itiraflarının gölgesinde yaşayanların giderek nasıl yalnızlaştığını da tabii...

Sonra tanıdığı hayatın alışkanlıklarından kopamayacağını bilen bir erkeğin o eflatuni ‘bitiş çizgisini’ görme anındaki zihin kamaşmasına tanık oluyorsunuz: “Biraz önce üzerinde yattığı ve hâlâ ılıkliğini koruyan çarşafa doğru elimi uzattım ve bittiğini, böyle bir otelde bittiğini düşündüm... Devam edeceğiz ve birbirimizden uzakta öleceğiz. Birbirimize ne kadar sarıldığımızı, birbirimizi ne kadar incelediğimizi ve buraya kadar, onun yattığı ve şimdi sıcaklığını yitirmekte olan çarşafın üzerine dayalı koluma kadar süren hayatı asla kimse bilmeyecek.”

Bildiğimiz hiçbir şeye benzemeyen böyle ıssız ve تنها anlar değil midir hafızamızın derin sularından çıkarıp mücevher kutularında sakladıklarımız. Bazen vaktiyle küçümseyip kabullenemediğiniz birisinin varlığını çoktan unutsanız bile, sıradan bir günün ortasında, durduk yerde ekşimsi kokusunu, utangaç gülümsemesini, kederli bakışlarını, çarpık bacaklarını hatırladığınızda onu ve kendinizi ölmeden öldürdüğünüzü bu kıskırtıcı romanın kahramanı Timoteo gibi bilmez misiniz?

Hiçliğin kara yanı...

Muhtemelen bilirsiniz ama o 'küçük karanlık işaretleri' gördüğünüzde giderek kısılan iç sesinizi kimselere duyuramazsınız. O cılız sesi paylaşacak cesarete sahip olsanız bile başka bir sınıftan böyle 'zavallı' görünen bir insanı ölesiye sevebilmenin ezikliğini kolayca hazmedebilir misiniz, hatta öyle birisini sevebilir misiniz, doğrusu pek emin değilim.

Hâlâ yaşadığının ümidini korumak için sevişen, sevişirken usulca ölen sevgilisinin ardından, "Ayrıkotu, yaşamın artık seni yaralamayacağı yere git, köpek yürüyüşünün eğri büğrü yönüne git. Yukarıda gerçekten bir şeyler olduğunu umarım, bir örtü, bir kanat çünkü hiçliğin kara yanı senin için gerçekten haksızlık olur" diyerek iç çeken karanlık bir adamın günah çıkaran 'cezalılı ruhunu' hissedebilir misiniz, bilmiyorum. **Böyle kahramanlarla kitaplarda, filmlerde karşılaşp, bir süre şehvetle 'arkadaş toplantılarında' onlardan bahsettikten sonra o 'steril' hayatlarda dolaşmaya devam ediyorsunuz genellikle çünkü.**

Bir gün birilerine vaktiyle birisini 'bir dilenci, bir kurt, bir ısırgan otu dalı gibi, camda bir kesik gibi sevdiğinizi, hayatta yalnızca onu, kemiklerini, yoksul kokusunu sevdiğinizi' itiraf edemeyeceksiniz belki ama 'huzurlu' gibi görünen biraz sıkıcı bir hayatınız olacak. Olsun, güvenli bir hayat da hiç fena bir tercih değildir. **Peki, "Gerçek bir orospu, bir erkeğin gerçek sevgilisidir" cümlesini kim yazmıştı?**

Bu arada, bugün ne kutlanıyordu sahiden, kimlerin günüydü o?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zarif yalancılar, Zelda ve Fitzgerald...

A. Esra Yalazan 21.02.2010

Yıllar evvel Minesotta'da ilk romanını yazdığı New York stili taş evinin önünde durmuş, dar pencerelerde onun yumuşak hatlı, kadınsı güzel yüzünü hayal ederken bir yabancıнын buğulu sesiyle irkilmiştim. Sonradan akademisyen olduğunu öğrendiğim genç, Türk olduğumu anlayınca "ülkenizde Fitzgerald'ı severek okuyorlar mı, biz onunla gurur duyarız" demişti. Heyecanlı bakışlarıyla karşılaşınca doğruyu söyleyemedim ona. Doğrusu herhalde şöyle olurdu: "Benim ülkemin okuma yazma bilenlerinin önemli bir kısmı kendi yazarlarıyla bile pek ilgilenmez, dolayısıyla o masum kalbinizi kırmak istemem ama sanırım onun edebiyatını pek tanımıyorlar."

Böyle 'kırıcı' bir konuşma yapıp yakışıklı bir oğlanla sohbet etme fırsatını oracıkta bitirmek istemedim tabii. "Elbette", dedim (o yıllarda Benjamin Button fırtınası esmiyordu ve bugünkü kadar çok kitap basılmıyordu) , "özellikle Robert Redford'un Gatsby'yi canlandığı filminden sonra meşhur oldu. Biz de çok severiz onu" dedim. Duruma uygun şefkatli yalanımla gurur duyuyordum; tahmin ettiğim gibi Fitzgerald ve Zelda'yla başlayan sohbet yazarların 'sapkın' ilişkilerine kadar doğal bir biçimde akıp gitti. O zaman ben de onun kadar gençtim. İçimden, "edebiyat böyle eğlenceli işlere de yarıyor demek" diyerek hınzırca güldüğümü hatırlıyorum.

Bıçkın cümleler...

Ben o kırılğan yazarla sahaflarda bulduğum *Büyük Gatsby* nin eski bir baskısı sayesinde tanıştım. Benzersiz romanlar, okurunda onu sarmalayan düşünce ikliminden sıyrılıp derin izler bırakan biraz bulanık bir duygu

tortusuyla hatırlanır bence. Bu romanın kahramanı Bay Gatsby, dönemin yozlaşmış değerlerinin ve ihtişamlı hayatların anlatıldığı 'imkânsız' bir aşk hikâyesinin kahramanı olmanın ötesinde benim için dünyanın en zarif yalancısıydı. **Bu kitabı okuduktan sonra biraz romantik ve saf bir yaklaşımla yeni tanıştığım insanların 'şövalye ruhlu yalancılar' olup olmadığını anlamaya çalışıyordum ve tabii ki hayal kırıklığına uğruyordum. Maalesef etrafımızda onlardan fazla yoktu.** Mevcut yalancılardan bazıları, "yaşadığım sürece sana bir şey olmaz" türünden iddialı lafları mahalledeki bıçkın delikanlıların aniden bıçak çekmesi gibi havaya doğru savurup, en çok ihtiyaç duyulan zamanlarda ortadan kaybolmayı tercih ediyorlardı çünkü. Yalanlar da sahipleri gibi sıradan ve basitti.

Gizemli bir adam...

Roman buruk bir aşk hikâyesinin ardında 1920'lerin Amerikası'ndaki toplumsal hayatı, incelikli ayrıntılarla anlatıyor. Hikâyenin Yale'de okumuş anlatıcısı Nick, Gatsby'yi uzaktan sevmekle yetindiği aşkı Daisy'yi, ırkçı kocası Tom'u, hayran olduğu Jordan'ı, New York'un doğu ve batı yakasında yaşanan farklı hayatları, ihtişamlı partileri, o partilerin verildiği evleri ve 'caz çağını' keskin bir gözlem yeteneğiyle aktarır. Gatsby'nin kim olduğunu tam olarak hiç kimse bilmez. Partilerine katılanlar onun bir casus, bir içki kaçakçısı ya da soylu bir aileden gelen gizemli bir adam olduğunu söyler. Aslında bütün o şatafatlı hayat tasavvuru, daha ziyade geçmişinden silip atamadığı Daisy içindir. Bir süre sonra söylediği gülünç yalanlara kendisi de inanmaya başlar. Venedik'te, Roma'da mihraceler gibi yaşadığını, yakut topladığını, vaktiyle avlara çıktığını, Oxford mezunu olduğunu anlatır konuklarına. Parayı bazen kazandığını bazen de ailesinden kaldığını söyler. Gerçeklik duygusunu tamamen yitiren, kendi hayallerinden yeniden doğan Gatsby, beş yıl önce kendisini terk eden kadının yaşadığı evin karşında bir konak satın alıp, o evi Daisy'ye göstereceği günü bekler.

Bir erkeğin hayran olduğu kadına, ait olduğu sınıftan, doğuştan sahip olduğu özelliklerden, bütünüyle kendinden vazgeçtiğini itiraf edememesi epey hırpalayıcı olmalı, diye düşünmüştüm züppe Gatsby'nin Daisy için kurguladığı hayatı okurken.

Onları evinde buluşturan Nick, beş yıl boyunca o günü bekleyen Gatsby'nin düşlerine yenilişini anlatıyordu: **"Sanki o an yaşadığı mutluluğun gerçek olmadığı kuşkusu belli belirsiz düşüncelerine katılmıştı... Düşler, Daisy'yi aşmıştı, her şeyi aşmıştı. Gatsby, yaratıcı bir hırsla kendini düşlerinin içine koyuvermişti, her an bir yenisini eklemiş, hayatında bulup gördüğü en güzel, en renkli parçacıklarla düşlerini örtmüştü. İnsanoğlunun yüreğinde biriktirdiği düşlere ne söz, ne ateş karşı koyabilir."** Geçmişinde kaybettiği bir şeyi bulmak, yaşadıklarını yenilemek için çırpınan birisinin hayallerinde boğulması ne hazine... Ve o mutlu başlangıç noktasına dönmek için sürekli kendisine ve bütün dünyaya yalan söyleyebilen bu çocuksu adamın sahtekârlığı ne kadar masum ve zarif olabiliyor, demiştim sayfaları çevirirken. İnsanları ancak istedikleri kadar anlayan, onların kendilerine güvendiği kadar güvenen, içtenliği yalanların masum gölgelerinden daha çok önemseyen 'kayıp' bir hayalperest... Biraz Fitzgerald'ın kendisi gibi, biraz değildi...

Gerçek Fitzgerald kimdi

Karısı Zelda'ya ithaf ettiği bu roman da diğerleri gibi otobiyografik özellikler taşıyordu elbet ama ne o sonradan ismini değiştiren Gatsby gibi yaşamıştı ne de Zelda tam anlamıyla Daisy'ye benziyordu. Onların hayatını yazan Stromberg'e göre, belki de o kahramanlarla tek ortak noktaları, gerçek bir kadının kendi hayallerindeki imgesine duydukları ve sonunda Fitzgerald'ı da Gatsby gibi trajik bir figüre dönüştürecek inatçı

bağlılıktı. **Muhtemelen kendilerine de fazlasıyla haz veren, gerçekte kurgunun iyice bulanıklaştığı bu eğlenceli roller onların peşini hiç bırakmadı. Gatsby için sorulan o soru yazar için de geçerli. Gerçek Fitzgerald kimdi?**

Bunu Zelda bile tam bilmiyordu belki ama mektuplarında kendini açıkça ifade eden yazar gri ruhunu fazlasıyla seviyordu anladığım kadariyle: "Tembellik beni hep bu sevimsiz ve iğrenç melankolik ruh haline sokuyor.. Üç beş seçilmiş dostla beraber oturup ölene dek içmeyi isterdim, ama hayattan da, alkolden ve edebiyattan da aynı derecede bıktım." O başka kadınlarla birlikte olsa da son ana kadar ne Zelda'dan, ne alkolden, ne de edebiyattan bıktı ama onlar Caz Çağı'nın rüya çifti değildi elbette. Fitzgerald'ın hiç bitmeyen alkol problemine ve Zelda'nın hayatını hastanelere mahkûm eden deliliğine rağmen sanıldığı gibi biri diğerinin felaketi olmadı. Bazen her manada şiddetli kıskançlık krizleri yaşasalar da birbirlerini ölene kadar merak etmeyi, sevmeyi hatta övmeyi hiç bırakmamışlar. **Dans eden, resim yapan, yazmaya çalışan, başka erkeklerle kıştıran hırslı ve 'fettan' karısını beceriksizlikle suçlayan yazara karşı, Zelda'nın günlüklerini, mektuplarını hiç çekinmeden edebiyatında kullanan yazar için çok basit ama olağanüstü bir cümlesi var: "İntihal evde başlar."**

Bir kuğu gibi...

Çalkantılı hikâyelerinde beni en çok etkileyen, Zelda'nın hastalığının iyice kötüye gittiği bir dönemde, intihar girişimleri sırasında onu mutlu etmek için Fitzgerald'ın zarif yalanlarla bezeyerek yazdığı bir mektup oldu: **"Ve bir kuğunun üzerinde süzüldüğünü görüyor ve anlıyorum ki, o sensin, yalnızca sen. Ama kuğu, kolayca süzülür orada; hem kuğu olduğun ve tanrılar boynunun benzersiz kıvrımında sana özel bir kerem bahsettikleri için, insan elinden çıkma bir köprüden düşüp onu kırsan bile iyileşir yine ve sen süzölmeye devam edersin. Geçmiş elinden geldiğince unut, yüzünü dön ve yüz bana doğru, her zaman senin olan limana..."**

Kendine acıdığı halde merhametli olabilen bir yazarın böyle zarif yalanlar söyleyebilmesi beni edebiyatının berrak, sade ve şiirli sesi kadar çarpıtı doğrusu.

Kırk dört yaşında bir kalp kriziyle ölen yazarla, akıl hastanesinde çıkan bir yangında onu yoran bu hayattan kurtulan Zelda'nın mezarını yıllar sonra kızları Scottie birleştirmiş. Mezar taşlarında Muhteşem Gatsby'nin son cümlesi yazıyor: "İşte kürek çekiyoruz böyle, akıntıya karşı direnerek ve durmadan geriye, hep geçmişe çekilerek."

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

40 yazardan hayali 'aşk' mektupları...

A. Esra Yalazan 28.02.2010

Seni ilk gördüğümde cılız bir portakal ağacının dibindeki çitlerin önünde durmuş, kış ortasında yeşeren kırların uzantısındaki denizin suskun canlılarıyla konuşuyordun sanki. Küçük bir kıpırtı, usul bir dokunuş gelecekte defalarca hatırlayacağım o kımiltısız, yosun kokulu âni parçalayabilirdi. İlk bakışta sarsılan ruhumun heyecanı hiç solmadı. Saçlarının henüz kırışmamış, yüz hatlarının yeterince derinleşmemiş olmasına üzülmüştüm. Daha ilk konuşmamızda bunu sebepleriyle itiraf ettiğimde söylediklerimi çocukça bulmuş, alaycı kahkahalarını

dizginleyememiştin. Beni ciddiye almadığını belli eden kibirli bakışlarını yakaladığım o kısacık an, zamanı kendiliğinden soyan bu masalın sadece başlangıcıydı. Hâlâ o basit cümle içimde modası geçmiş bir şarkı gibi tınıyor: “Bir ilişki ona hükmeden duyguların zaferiyle başlar ve sonuna kadar öyle devam eder, bu dengeyi istesek de bozamayız.”

Vaktiyle okyanus laciverdi gibi parlayan saçların şimdilerde hepten beyaza kesmiş, fotoğraflarına bakarken “işte şimdi tam istediğim gibi oldu” deyip mutsuz ama huzurlu bir teslimiyetle gülümsüyorum.

Sıradan alışkanlıkların hazzını bile kibarca yasaklayan bir ‘faşiste’ isim takmak eğlenceliydi tabii. “Yabancı” dedim sana, o andan itibaren aynı zamanda soğuk bir kelimeydin sen... Kolayca tüketilen süslü anlaşmaların çekiciliğine kapılmayacak kadar vahşi olduğumu biliyorsun. **Buna benzer sayıklamalarla dolu küçük ‘müstehcen’ notları, kederli mektupları, komik kartları, bazen eski bir paltonun cebine, bazen çoktan unuttuğun bir kitabın arasına, bazen de hiç bulamayacağın bir yere sıkıştırmak ‘yasaklardan’ biri değildi.** Ama onları okuyup okumadığını bile hiç bilemeyeceğim; anlamıyormuş, hissetmiyormuş, yokmuş ve hiç olmayacmış gibi davranmak senin hayatta kalma yöntemindi çünkü. Bu da kaderden uzaklaşmak değil mi, sen kimin hayatını yaşıyorsun?

Burnumun kızardığını göremeyeceksin...

Biliyor musun, ben ölünce en çok sensizken neye benzediğimi anlamayacak olmana üzüleceğim galiba. İnsan ölünce üzülmeyi nasıl becerir bilmiyorum ama ben onun da çaresini bulurum mutlaka. Sadece senin seveceğine emin olduğum uyduruk bir filmdeki incelikli konuşmaları duymanı istediğimde, hırçınlığına pek yakışmayan yumuşak sesinle mırıldandığın şiirlerden çağırdığım mısraları sokak ortasında meczuplar gibi bağıra çağıra okurken, benden daha çok kıskanıp sahiplenmek isteyeceğin sihirli bir cümleyle karşılaşınca ve bunu kimselere söyleyemediğimde burnumun mahcup bir kız gibi kızardığını hiç göremeyeceksin.

Köhne bir otel odasında ürperip boynumun altına soktuğun uyuyan çocuk yüzünü hatırladığımda, sabah ayazıyla kanatları sızlayan kırlangıçlara seni anlatıp öfkemi hiç unutmadan nasıl dindirdiğimi bilemeyeceksin. Baharda odanı taze çimen gibi kokutan mimozaların minik sarı çiçeklerini avuçlarımda şefkatle ezerken, akşam ezanlarının okunduğu alacalı saatlerde yüzümü yere eğip sakın benden önce ölme, diye dua ettiğimde, gece yarısı buzdolabını açıp en çok sevdiğin isli peynirlere tuhaf sözcükler fısıldarken aklını sevgiyle koruyan bir delinin yüzünü ödünç alıyorum, sen o buğulu halimi hayal bile edemeyeceksin.

Hem nereden bileceksin ki, sen yokluğunu sana çaresizce tutunan kadınlarla çoğaltabilen zengin bir koleksiyoncusun. Bense zamanın hiç geçmediğini yolda bulduğu eski taşların hikâyeleriyle unutmayan çalışan bir uyurgezer...

Kara mizah ve keder...

Tahmin edebileceğiniz gibi yukarıdaki mektubun –yer nedeniyle sadece başlangıcını- ‘uydurulmuş’ yazar mektuplarına küçük bir katkı olsun diye yazdım ve doğrusu eğlendim ama yazarları okurken daha çok eğlendim. Kitabın önemli içeriğini hafifleten, *Üç harfli Kelime*, Aşk başlığına rağmen kapaktaki yazar isimlerine takılıp biraz karıştırdım aradığım kitabı bulduğumu anladım. (Yeri gelmişken, buralarda aşığılama yöntemi

olarak kullanılan ‘aşk romanları’, ‘aşk yazarları’, ‘aşk şairleri’ türünden bayağılıklardan nefret ettiğimi söylemeliyim. Özellikle de bunu yapan gazetecilerin aşkı tek bir duygudan ibaret sanma ve tek bir kelimeye hapsedme sığlığını da acıklı buluyorum.)

Kitapta Türk okurların henüz tanışmadığı yazarlarla birlikte kitapları pek çok dile çevrilmiş meşhurlar da var. Ursula K. Le Guin, Jeanette Winterson, Margaret Atwood, Douglas Coupland, A. L. Kennedy, Leonard Cohen, Neil Gaiman gibi isimler özellikle bu proje için hayali mektuplar yazmışlar.

Kitabı yayına hazırlayan Rosalind Porter, 40 yazardan ölüm döşeğindeki ‘aşk mektubu’ geleneğini canlandırmalarını istemiş. Editör, “her mektup bir kişiye (veya bir nesneye) yazılmalıydı, elimize büyük bir kolaj geçti. Yirmi birinci yüzyılda aşkın nasıl olduğuna dair yöntemler ve ruh hallerinden oluşan bir resim çıktı ortaya. Özellikle engellemedik ama aşırı romantizm bulamayacaksınız burada. Hatırı sayılır derecede gülmece, epey bir kara mizah ve dağlar kadar keder var” diyor ve ekliyor, **“Bazı mektuplardaki karanlığın koyuluğu bizi şaşırtmasa da, çoğu yazarın aşkı yokluk, reddedilme veya ölümle evrilen bir duygu olarak görmesine hayret ettik biraz”.** Halbuki ben hiç hayret etmedim, hatta çoğunu okuduktan sonra, eğer söylendiği gibi ‘aşk mektubu’ diye bir şey varsa tam da bu saydıklarından beslenir, diye düşündüm.

Yazarlar ‘aşk mektubu’ yazar mı

Kitapçılarda dolaşırken siz de görüyorsunuzdur. “Yazarların büyük aşk mektupları” başlıklı ‘harikulade’ kitaplar da dolaşıyor ortalıkta. Şeytanca gülüyorum onları görünce. Yazarlar eğer bir gün kitap olsun diye mektup yazarlarsa, aşklarından ziyade yazdıklarını ciddiye alırlar çünkü. Ben edebî bir tür olarak ‘mektubu’ çok severim, önemserim ama Kafka, Bachmann, Cibran, Rilke, Beauvoir, Balzac gibi bazı çarpıcı istisnalar dışında yazarların ‘aşk’ mektuplarının çok edebî bulduğumu söyleyemem. Bu da çok doğal, eğer yazılan mektuplar, alıcısı kadar önemseniyorsa mutlaka tarihte yerini buluyor, aksi takdirde gündelik sıkıntıların diline mahkûm olup unutuluyor veya güçlü edebiyatlarının gölgesinde kalıyor. Dolayısıyla editörlerin farklı yazarları kurmaca aşk mektuplarıyla buluşturma fikrini sevdim gerçekten.

Okuduklarımın hepsinden aynı derecede etkilenmedim. Ama teknoloji çağındaki mektupların çaresizliğini kara mizahla anlatanlara güldüm. **Orange ödüllü Shriver’in bir kadının diliyle yazdığı mektup sahiden eğlenceliydi. Fazla düşünmeden içini elektrikli mektuplara boşaltıp düğmeye bastığı anda pişman olan ‘modern kadının’ düştüğü gülünç durumlar bu yüzyılda yaşayan herkeşe çok tanıdık gelecek herhalde.** İngiltere’nin ünlü romancılarından Jeannate Winterson’un anların fotoğraflarını çeken mektubu biraz iç burkucuydu. Çizgi roman yazarlarından Gaiman’ın heykel taklidi yapan bir sokak göstericisinin âşık olduğu kadını ayrıntılarıyla anlatan mektup etkileyiciydi. Leonard Cohen’inki elbette oldukça basit, kısa ve sertti.

Tabiata aşk mektubu...

“Sana nasıl yazabileceğimi bilmiyorum sevgili kocam; çünkü muhtemelen ikimiz de okuma yazma bilmiyoruz” diye başlayan mektubun bilimkurgu yazarı Le Guin’in tarafından yazıldığı anlaşılıyordu. Douglas Coupland’ın aşk bittiğinde ortaya saçılan tehlikeleri, yazarların kitaplarının sonlarını kurgularken düşündükleriyle birleştirdiği mektup, sonradan düşündüren cinstendi.

Ben en çok İskoç yazar James Robertson’un bakışını sevdim. **Mektubun kahramanı, soğuk bir şubat günü**

arabayla yola çıkarken, “hâlâ uyumakta olan karımı, sonra seni düşünüyorum” diyor ve siz o adamın sıradan cümlelerini okuyunca bir ‘yasak aşk’ hikâyesi olduğunu sanıyorsunuz. Bu uzun mektubu yazarın tabiatı aşkla anlatan zarif dili yüzünden okumaya devam ettim ve gördüm ki aslında mektup bir dağa yazılmış. Kelt şairlerden de alıntılar yapan yazar, ‘doruk şehvetini’ ve insanın zamanla tabiatın merhametine nasıl bağımlı hale geldiğini anlatıyor.

Ben mektupların da diğer edebî türler gibi varoluşu anlamlı kılmak için ‘yokluğa’ yazıldığını düşünüyorum. Kurgu veya gerçek, hakikatinin sırrı alıcısıyla yazan arasında değil bence, okuyanla ona inananlar arasında saklı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayat hikâyelerinin merhametli yazarı: Stefan Zweig

A. Esra Yalazan 07.03.2010

Hayatı kusurlarıyla yansıtan sırlı bir aynanın önünde durup içimize bakarken bizi en çok ne korkutur? Gördüklerimizi dillendirecek cesarete sahip olmadığımız gerçeği mi? İnsanın kendi derin uçurumundan aşağıya bakıp bazen isteyerek unuttuğu puslu geçmişiyle, ruhunun derinlerindeki kırılma anlarıyla, zehirli hatalarıyla yüzleşmesi fevkalade sancılıdır elbette ama en az o sıkıntılı karşılaşma kadar ürkütücü bir hakikat daha var. Kendini olduğu gibi anlatarak iz bırakma arzusuna karşın bunu yapamayacak olma endişesi.

Bu içgüdüsel hezeyanın sadece sanatçılara, yazarlara, kahramanlara ait olduğunu düşünmüyorum. Kendini ‘sonsuzlaştırarak’ Tanrı mertebesine ulaşma tutkusu insanın en hakiki ve anlaşılır zaaflarından birisi sanırım. Bunu gerçekleştirmenin farklı yöntemleri var. **Sanatçı bunu yapabildiği ölçüde Tanrıya biraz yaklaşılabildiğini hissediyor belki ama yine de kendisini olduğu gibi anlatabilmekle ilgili ‘yetersizlik’ duygusunu yenemiyor.** Gerçek hayat hikâyeleri bu yüzden hep biraz eksik kalıyor, sadece sezgileri çok güçlü başka ‘Tanrı yazarlar’ o eksikliği tamamlayarak onları sonsuz kılıyor. Onlardan da fazla yok maalesef.

Ona kızamıyorsunuz...

Geçtiğimiz yüzyılın biyografi yazarlarının en iyisi bana göre hiç tartışmasız Stefan Zweig’di. Onun unutulmaz hikâyelerini, denemelerini edebiyatla ilgilenen hemen herkes bilir ama ben onun mükemmel biyografilerine burada haksızlık edildiğini düşünüyorum, yayıncıların ihmalkârlığı yüzünden yeterince bilinmiyor çünkü.

Tuhaf bir inat, ısrar, fedakârlık ve şefkat duygusuyla hayatının önemli bir kısmını onlarca yazarın, tarihî kişiliğin hayatını anlatmaya adanmış bir edebiyatçıyı neden sevdiğimi açıklayabilmek pek kolay değil, zira o yazmaktan fazlasını yapıyor. Onlarla birlikte anlaşılması güç hayatların karanlık dehlizlerinde sakince dolaşıyor. Yavaş, yavaş, ne yaptığını bilerek, temkinli, sakın ama kalp çarpıntısını unutmadan. **Bazen çok iyi tanıdığı yazar huzursuzluğunun sebeplerini anlamaya çalışıyor, bazen de insani kusurlarını, edebî zaafalarını ve korkunç özelliklerini hiç tereddüt etmeden gösteriveriyor. Ve siz sevdiğiniz yazarları acımasızca hırpaladığı için ona kızamıyorsunuz.** Onları yaratıcılığın kutsallığına yaraşır zarif bir üslup ve içtenlikle mesafesini hiç kaybetmeden anlatabildiği için daha ziyade minnet duyuyorsunuz.

Başkalarının acısını anlamak...

Hayat hikâyesi yazarlarla ilgili arkadaşımın kinayeli bir cümlesi var. “Af edersiniz, siz orada mıydınız” diye sorar en küstah tonuyla. Zweig gerçekten orada, tam da hayat hikâyelerinin orta yerinde durur. **O, Tolstoy’u, Dostoyevski’yi, Balzac’ı, Stendhal’i, Dickens’ı, Nietzsche’yi, Freud’u, Marie Antoinette’i, Macellan’ı ve diğerlerini anlatırken kim olduğunu unutup yazdığı kişinin kaderi oluyor.** Onun biyografilerini eşsiz kılan özelliklerden birisi de bu galiba. Yazarların kahramanlarını yaratma sürecinde sahip oldukları empati yeteneğine ve güçlü bir sezgiye sahip olması pek şaşırtıcı değil elbette. O iyi bir yazar ama başkalarının acılarını, umutlarını, çaresizliklerini böylesine içerden hissedebilmesini sağlayan, bencil yazarların pek aşına olmadığı sağlam bir özelliğe sahipti bence o; **kibirden arınmış çok geniş bir merhamet duygusu.**

İşte o duyguyla, sizi önce bir ressam titizliğiyle çizdiği portrenin gerçek olduğuna inandırıyor sonra o renkli hayatın içinde usulca dolaşmaya devam ediyor. Tolstoy’un bildiğimiz dünyanın ötesinde başka dünyalar yaratmadığı tesbitinden sonra onu bir roman kahramanı gibi tasvir ediyor: **“O ilkçağ ozanlarının, mezmur şairlerinin ve tarihçilerinin efsanelerini anlattığı gibi anlatır, insanlar arasında henüz sabırsızlığın kol gezmediği, doğanın varlıklarından henüz ayrılmadığı, insanların icat ettiği bir sınıf düzeninin kibirle insanı hayvandan, bitkiyi henüz taştan ayırmadığı ve şairin en küçükten en güçlü şeye kadar aynı saygıyı ve yüceliği gösterdiği dönemlerde olduğu gibi anlatır.”**

Balzac’ın aristokrasi saplantısı...

Ne zaman onun biyografilerini hatırlamak için kitaplarını karıştırsam birden işi, gücü, hayatı, derdi, sevmeyi, nefes almayı, mutluluğu, zamanı, kendimi, bildiğim her şeyi unutup onun ‘gerçek kahramanlarıyla’ baş başa kalmak istiyorum. Sonra da hemen ilk bulduğum boş sayfaya önlenemez bir anlatma ve anlama dürtüsüyle yazmak.. Böyle hissetmem de onun zengin dilinin de etkisi vardır kuşkusuz ama sebep tam o değil. Eğer ‘yazı sanatının’ insan hayatındaki karşılığından bahsedeceksek bunu yaşadığımız çağda hâlâ Zweig’dan daha yoğun, şiirsel ve gerçekçi tarif edebilecek çok az yazar vardır her halde.

Türkiye’de vaktiyle ‘Dünya Fikir Mimarları’ başlığıyla yayımlanan üç ciltlik biyografilerinin dışında yoğun bir emek harcayarak yazdığı Balzac’ın hayat hikâyesini okuyunca onun bu konudaki ustalığını bilmeme rağmen şaşırmıştım. Okuduklarım bana Balzac’ın romanlarından daha cazip gelmişti doğrusu. **Başımı döndüren, sadece bir edebiyatçının başka bir yazarı yüzlerce sayfada heyecanla anlatacak kadar mütevazı olması değildi, onu muhtemelen yazarın kendisinden daha iyi tanıması beni ürpertmişti.** Zweig’ı hakkında kitap yazdığı kişilerin yaşadığı çağı, toplumu, kültürel ve tarihsel gerçekleri çok iyi araştırmasından ziyade psikolojik tahlillerinin derinliği ve dürüstlüğü yüzünden sevdim ben. Bu özel kitabın bir yerinde ondan şöyle bahsediyor: “Ne kadar çocukça ve gülünç olduğunun bilincinde de olsa, Balzac en kötü eğilimini, züppeliğini bastırmayı hiçbir zaman becerememiştir. **Kendi yüzyılının en büyük eserini yaratmış ve Beethoven’inki gibi bir özgürlükle prenslerin ve kralların bile yanından geçip gidebilecek olan bu adam, grotesk bir aristokrasi saplantısından mustariptir.** Düşeslerin her birinden gelebilecek olan bir mektup, onun için Goethe’nin övgüsünden

daha önemlidir. Hizmetkârları, arabaları ve başyapıtlarla dolu bir resim galerisinde olan şatolarda yaşamak, onun için belki kendi ölümsüzlüğüne bile yeğdir”.

İçinde biraz küçümseme de barındıran bu cümleleri okuyunca haliyle biraz hayal kırıklığı yaşayan okuru birkaç sayfa sonra adaletin ve vicdanın bilincine davet ediyor Zweig ve onun yazdığı hayat hikâyelerine bu sebeple hayranım: **“Çağdaşlarının deli gözüyle baktığı bu insan, gerçekte döneminin en disiplinli sanat dehasıydı; ölçsüz savurgan olarak alay edilen bu adam, bir çilekeşin dayanıklılığına sahip bir münzevi, modern edebiyatın en muhteşem işçisidir... Gerçek hayat hikâyesini çağdaşlarından hiçbiri yazamamış, onun yerine bunu eserleri yapmıştır.”**

Kimse Zweig’ı onun gibi yazamayacak!

Meselenin trajik yanı şu ki, kimse Zweig’ın biyografisini onun başkalarını yazdığı gibi böylesine aşkla yazmayacak. Halbuki kendi hayat hikâyesi de bir başka yazar tarafından edebî bir bakışla ve incelikle anlatılmayı fazlasıyla hak ediyor.

Resmî tarihe göre o Hitler’in dünyayı tehdit eden baskısı yüzünden umutsuzluğa yenik düşüp karısı Charlotte’la birlikte 61 yaşında intihar etmişti. Hayat hikâyelerini, yaşadıklarını sonsuz bir hevesle anlatan kırılğan bir yazarın karamsarlığa kapılması doğal ama nedense ben de Kleist için yazdıklarının onun sonu için de geçerli olduğunu düşünmeye yatkınım: **“Goethe gibi güçlü ve hayatın efendisi olan kişilerin yanında bazen ölmeyi beceren ve ölümden, zamanı aşan bir şiir yaratan biri de bulunmalıdır.”**

Benimki basit bir soru, yanılıyor olabilirim ama eğer başka yazarların gerçek hayat hikâyeleri yerine kendi hayallerini yazsaydı erkenden kaçmaktan vazgeçer miydi acaba? Ama o zaman da ‘kaderine yenik düşen ustalar’ hakkında yazdığı ölümsüz biyografileri okuyamayacaktık. Cevabı olmayan zor bir soruyla bırakıp gitti bizi. Şimdi hakkı yenmiş Macellan’ı anlattığı kitaba bakıyorum, onun için şöyle demiş: **“İnsanlığın büyük kahramanlıklarında hep inanılmaz bir şeyler vardır, çünkü ortalama dünyevi ölçülerin çok üzerindedirler; ama insanlık kendine olan inancını onların inanılmaz başarıları sayesinde geri kazanır.”**

Ben onun gibi mesafeli olmayı beceremiyorum. Son sayfayı kapatırken gözlerim yanıyor. Bu ânı ağaçlara, taşlara, yeryüzüne onun için de bir çentik atmak için kaydedersen belki bizi duyar diye olduğu gibi yazıveriyorum işte...

aesrayalazan@gmail.com

Resimaltı

Lev Tolstoy
Fyodor Dostoyevski
Honoré de Balzac
Stendhal
Charles Dickens
Friedrich Nietzsche
Ferdinand Macellan
Heinrich von Kleist
Friedrich Hölderlin

Sandıktaki düşler, ceviz likörü ve Pessoa...

A. Esra Yalazan 14.03.2010

Bu yazıyı yazarken acı ayazın sesini işitebiliyorum. Çürük pervazları sarsarken kedi yavrusu gibi inleyen rüzgâr, yüzleri hatta bulutları bile ısıırıyordur ama onlar umutlu. Yakında bahar gelecekmış, tabiat yeniden dirilecekmiş, az kalmış, herkes onu bekliyormuş, öyle diyorlar. Her defasında o kaprisli baharı beklemekten yoruldum ben, böyle iyiyim. Mümkünse odamdan hiç çıkmadan düşlerde uzun seyahatlere çıkmak istiyorum. Hem bahar gelecek de ne olacak. Hep aynı tatlı yorgunluk, geçip giden günlerin hüznünü unutan sonsuz bir aldaniş...

Yumuşak battaniyemin altına sakladığım kitaplar ve camın arkasından film gibi izlediğim hayatın silik resimleriyle idare ediyorum şimdilik. Aniden sevdiğim bir yazar gelse ziyaretime, diyorum ama kim olduğunu, neden yazdığını büsbütün unutup gelse bana. Zamanı birden açılan katmerli yapraklarıyla eriten rengârenk erengüller getirse. Ben onları vazoya yerleştirirken gizlice ince parmaklarımı seyretse. Sonradan yazmak için değil, beni daha iyi anlamak için...

Sonra küçük kristal kadehlerde ev yapımı ceviz likörü içsek. Damağımız yansa biraz, içkiyle çürüyen cevizin burukluğuyla saç diplerimiz tutuşsa kendiliğinden. **Ona çocukluk hikâyelerinden kalan eski dostlardan bahsetsem. Ayaklarımı altına alıp desem ki, “biliyor musun, bir defasında öyle gürültülü konuşup, öyle içten ve çok gülmüştük ki gecenin sonunda çoraplarımız da seslerimiz, kahkahalarımız, kokularımız gibi divandan aşağı yuvarlanıp birbirine karışmıştı. Olur ya, çocukken başkasının sahip olduklarını kendinin sanırsın, kendini de başkası... Hesaplanmamış masum sevdalara düşmekten olur böyle masum kazalar. Büyüyünce neden hiç karışmaz sanki o çoraplar? En fazla hiç bulamayacağın öbür tekini kaybedersin. Sadece ölçüyü öğrenen aklın karışır.”** Ben böyle saçmalayınca yazar yüzüme bakıp bilgiç bir edayla “karışıklık iyidir, başkalarının hayatını yaşamak, onların korkularında, arzularında, hayallerinde soluklanmak iyidir” desin mesela. Sonra uzun uzun susalım, susup mutluluk veren ‘huzursuzluğun’ koyu mırıltısını dinleyelim...

Sandıktan çıkan otuz bin sayfa...

Tavandaki çatlakları seyrederken hayallerle epey oyalandım ama haliyle bu tuhaf davete icabet eden kimse olmadı. Kalabalıklardan ölesiye sıkılan melankolik Pessoa’yı çağırdım ben de. İhmal etmişim onu çoktandır. Halbuki bir ara başucumda uyuyordu kendini hep başarısız ve mutsuz hisseden o münzevi. Fötr şapkası, küçük yuvarlak gözlükleri, papyonu, ince bıyıkları ve dudaklarına yapıştırdığı sigarasıyla Lizbon sokaklarındaki taş parkelerde yalnızlığının sesini duyarak yürümeyi seven bir yazarı hatırlamak titrek ruhumu ısıttı. **Sandığına sakladığı otuz bine yakın el yazmasıyla öldükten sonra keşfedilen şairin Bernardo Soares ismiyle yazdığı *Huzursuzluğun Kitabı*’nı rastgele bir yerinden açıp okumaya başladım tekrar: “Bazı metaforlar, sokaklarda yürüyen insanlardan daha gerçektir. Kimi kitapların kıvrımlarında saklanan tasvirler, nice erkeklerden, nice kadınlardan daha berrak hayatlar sürerler. Bazı edebî cümleler insanlar gibi birer kişiliğe sahiptir.”**

Pessoa, kendine düşsel sevgililerden, insanlardan, hayatlardan, kendi içinde çoğalttığı sahte kimliklerden olmayan bir yaşam yarattı ve sanırım delirmeye başladığını söylediği son anına kadar da bu 'parçalanmanın' ve seçilmiş yalnızlığının tadını çıkardı. Yaşamının bir başkasının kimliğine bürünmek olduğuna inanan şair, yazabilmek için kendini yok etti. Yazdığı sürece yetmişden fazla kurmaca kişilik yaratan Pessoa, düz yazı-şiir yazabilen muhasebeci Soaeres'e şunları söyletiyor: "Çok fazla düş kurdum ben, yorgunum ama düş kurmaktan değil. Kimse yorulmaz düşten, çünkü düş kurmak unutmaktır, unutmak ağırlık yapmaz, uyanık uyuduğumuz, rüyasız bir uykudur unutmak."

O aslında hep bir başkasıydı...

İnsanın kelimelere unutmak için dokunduğuna, edebiyatın gerçek hayattan uzaklaşmak için eğlenceli bir oyun olduğuna inanan bu çocuksu şairin sırrı isminin manasında saklıydı belki. **Portekizce 'kimse' anlamına gelen Pessoa'yı kullanmak yerine farklı hayat hikâyeleri tasarladığı şairlerin gerçek olduğuna inandırmak için uğraşan birisinin sadece hayalperest olduğuna inanmak zor. Octavia Paz'ın söylediği gibi, o gerçek hayatla düşleri arasında medcezirler yaşayan yalnız bir adamdı. Pessoa, aslında hep bir başkasıydı.** Yine de yarattığı şairlere özel bir hayat felsefesi, inanç, siyasi duruş, üslup bulma çabası onun gerçeklik duygusundan tamamen kopmadığını gösteriyor. Pagan şair Alberto Caeiro'yu erken kaybettiği dostu Carneiro'dan esinlenerek yaratmış. Cizvit papazları tarafından eğitilen Ricardo Reis, monarşi yanlısı olduğu için Brezilya'ya sürülmüş. Dünyayı dolaşan tabiat aşığı Campos'a basit kır şiirleri yazdırmış. Olmadığı ve asla olamayacağı 'sahipsiz şairleri' doğurup yaşadığı sürece onları bir baba şefkatiyle koruyup kollamış anlaşılan.

Beni arkasına gizlendiklerinden ziyade çocukluğundan beri hayalindeki kişilere isimler takip onlarla uzun uzun konuşan, kendini bu hayatta lüzumsuz hisseden bir 'delinin' gri dünyası cezbediyor aslında.

Gecenin sessizliğinde bilincime üşüşen garip seslerle, resimlerle uykusuzluğun siyah pelerinine teslim olunca eğer bir gün onun gibi hayatla bağımlı koparırsam olmak istediklerimi düşünüyorum. **Utangaç bir adamın bakışlarını perdeleyen uzun siyah kirpiklerin, çoktan unutulmuş ürpertici bir dokunuşun, diyemediklerini yutan çaresiz bir soluğun yerine koyuyorum kendimi. Benim incelikli şairimse, yarı açık duran bir pencerenin pervazına tırmanan bir bitkinin titreyişi, uykuya dalmış köyden yükselen son duman olmaktan bahsedip usulca mahvediyor beni.** Onun yazıyla maskeleydiği ruhunu keskin bir bıçakla yarıp en derin, en mahrem yerlerini oyuncaklarının içini merak eden çocuklar gibi kurcalamak istiyorum.

Sevişmek bir arafa indirgensin...

'Duyarsızlığın', eylemsizliğin, hayata seyirci kalmanın, tek başınalığın estetiğine yürekten inanan Pessoa, gençken nişanlı olduğu Orphelia'ya yazdığı biraz dalgacı mektuplar dışında duygularıyla arasına mesafe de koyabilmiş bir yazar bence. Yaşamaktan ödü kopan bir şair, bakın nasıl yumuşacık bir dokunuşla tarif ediyor o geri çekilişi: "Her duygumuzu ağırbaşlılıkla hayata geçirmenin bir yolunu bulalım. **Sevişmek, bir aşk hayalinin gölgesine, ayın vurduğu iki dalgacığın arasına uzanan, solgun, titretilen bir arafa indirgensin. Arzuyu kendi kendisiyle baş başa kalmış bir ruhun tebessümüne**

benzeyen, yararsız ve zararsız bir şeye dönüştürelim. Gerçekleşmeyi ya da kendini anlatmayı hiç hayal etmesin.”

Sahiden tekrar ürpererek okuyorum eski başucu kitabımı. Kendi üzerine kapanan sonsuz bir mektup gibi *Huzursuzluğun Kitabı*. Hiç yaşamadan çok uzun yaşadığını, hiç sahip olmadıklarına ve asla sahip olamayacaklarına doymuş olduğunu, girmedığı bütün savaşların yaralarını taşıdığını söyleyen bu ‘çelimsiz adam’ neden hayatı boyunca yazdıklarını bir sandıkta sakladı ve hayattayken neden keşfedilmek istemedi? Gerçekten sevilmenin korkunç bir yorgunluk olduğuna inandığı için mi acaba? Sevmekten korktuğu için mi, yoksa ‘büyümenin’ sancılı bedelini ödeyip hayal kırıklığına uğramak yerine sandıkta binlerce sayfa biriktirerek hatırlanmaya bir hayat adamayı tercih ettiği için mi?

Şansı şansızlığıydı..

Bilmiyorum, bildiğim sadece “istiyorum ki bu kitabı okuyunca şehvetli bir kâbus görmüş gibi olun” dedikten sonra dünyayı terk eden büyük bir şaire fazlasıyla hak vermenin beni rahatlatmıştı. Bu gece ceviz likörünü onun ‘huzursuz mısralarında’ huzuru bulabilmenin şerefine içiyorum. Her ruh ikliminde farklı okumalara açık olan bu ‘kutsal kitabın’ başında itiraf ediyor: **“Büyük tutkularım, sınırsız düşlerim oldu ama o kadar terzi kızlarında da vardır, çünkü bütün dünya hayal kurar. Bizi birbirimizden ayıran şey, o hayalleri gerçekleştirecek gücümüzün ya da kendiliğinden gerçekleştiğini görece kadar şansımızın olup olmadığıdır.”**

“Aşk yanılsamaların en tensel olanıdır” diyen, doğuştan kusurlu mizacının tutsağı olduğuna inanan Pessoa, sevdiğimiz o şairi gizlendiği gölgelerin ardında yalnızlığının güçlü sesinden ve hayal gücüyle sezebildiklerinden yarattı. Onun şansı, ‘hiçlikten hiçliğe’ uzanan düşsel yolculuğunda isteyerek mahkûm olduğu şanssızlığıydı...

aesrayalazan@gmail.com

Resimaltı

Fernando Pessoa

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kardeş bayramlar ve Newroz...

A. Esra Yalazan 21.03.2010

Sümbül kokulu uysal bir esintinin yüzünde, ak saçlarında, eprimiş ceketinde dolaşan ışık oyunlarına eşlik edişini seyrederken sayıklıyordum. Bulutları yırtan güneşin ılık dokunuşuyla gevşeyince, hayatın sadece kendileri için kıymetli olduğunu sananların zulmünü şu suskun enginarcı gibi unutabilsem, dedim. Harita yüzlü adam hem oradaydı, hem değildi. Dünyanın kamburuna sırtını dayamış, günahlarını kıvrak bir bilek hareketiyle temizliyordu sanki. Havada yanık şeker kokusu vardı. Yanından geçenlere aldırmandan cüce palmyelere benzeyen enginarların kalın kabuklarını soyup yere atıyordu. Masum, beyaz kalplerini de önündeki su dolu kovaya. Bıçak darbeleriyle kırmızıya kesmiş parmaklarına bakakaldım bir süre. **Hayata mesafeli bakışları, önce gökkuşağı gibi ışıldayan çiçeklerin başlarını okşadı, usulca havaya karıştı, boşlukta kaybolur gibi oldu, yükselip gök kubbenin genişliğine sığındı ve sonra toprağa düşüp aniden benimkilerle buluştu.** “Vereyim mi” dedi. “Yok, sağol sadece bakıyordum, ben bazı insanların kabuklarını da böyle soyup

içlerini görmek istiyorum işte” dedim. “Onların içinden her zaman böyle iyi bir şey çıkmaz ama, dikkat et” diye cevap verdi. Gülümsedik birbirimize. Malatyalıymış, ama nerede doğduğunun önemi yokmuş. Neticede yıllardır aynı sokağın köşesinde enginar soyuyormuş. “Biliyorsun, bunu İzmir’de kabuklu da pişirirler, sen bu kabuk işine fazla takılma istersen” diye dalgasını geçti benimle.

Sonra her zaman çiçek aldığım kadınla sohbet ettim biraz. Serada yetiştirilen çiçeklerin artık eskisi gibi kokmadığından bahsettik. “Ne diyorsun bu açılım işine” diye sordum, “Kız ne diyeyim, bu sizin başbakan insanı bir havaya sokuyor önce, sonra kızınca kışına tekmeyi basıveriyor, görmüyor musun, boş ver bak bahar geldi” dedi. Çiçekçi kadının bir an bile tereddüt etmeden verdiği cevabın samimiyetine hayranlık duyarak “İstemediğim her şeyi mecburen görüyorum, keşke gördüklerimi senin gibi hafızama kaydetmemeyi becerebilsem” dedim içimden.

Neden burada yaşıyoruz?

Nergislerle eve dönerken ülkeye bak, diye söyleniyordum. İnsanı mütemadiyen aptal yerine koyan komutanlar, onların aslında suç işlemediklerine halkı ikna etmeyen çalışan ‘cevval’ gazeteciler, kendilerine gazeteci diyen ajanlar, ülkesine sığınan çaresiz insanları tepesi attığında kapı önüne koymakla tehdit eden bir başbakan, canı sıkılınca insanların yatak odasına göz diken ‘hasta’ siyasetçiler, köşelerinde Kürtleri, Alevileri, Romanları mizah yapıyorum diye aşağılayan cahiller, o ırkçı, seviyesiz yazıları yazsın diye onlara para veren kurnaz yöneticiler, ‘tetikçileri’ programına çağırıp sonra utanmadan bu ülkenin değişimine sahte entelektüellerin yön verdiğini söyleyen ‘edebiyatçılar’, tepkilerini gösteren çocukları okuldan atan eğitimciler, darbeler yargılanmasın, sivil anayasa yapılmasın, partiler kapatılsın diye tepinen hukukçular, ezberlerini bozamadıkları için hakikatin peşine düşmek yerine söylenene inanmayı tercih eden ‘elitler’... Sonu yok ki, ne aramasan var burada çok şükür. Neden vaktiyle kaçabilecekken böyle sancılı bir ülkede yaşamakta ısrar ettiğimi sordum yol boyunca kendime. Bu basit sorunun pek çok mantıklı ve karmaşık cevabı var aslında ama en hakikisi şu sanırım; **Hayatın kutsal olduğunu unutan ve unutturan zorbaları içimizden çıkarıp attığımızda geride hiç de küçümsenemeyecek bir hakikat var; hor kullananlara inat dünyanın ortasında mücevher gibi parlayan eşsiz bir coğrafya, kadim bir kültürün çarpıtılmış tarih bilinciyle silikleşen izleri ama buna rağmen özünü buruk mizahıyla, hüznüyle, zengin yemek kültürüyle, hikâyeleriyle, edebiyatın lirik ve güçlü sesiyle, efsaneleriyle koruyabilen çok sağlam bir insan dokusu.**

Yüreklerdeki pencereler...

İşte o sağlam doku yüzünden insan aidiyet duygusunun şefkatli hükmüne boyun eğiyor buralarda. Birkaç gün evvel bizim gazetede Nevruz resimlerindeki kıpırtıyı görünce heyecanlandım. **O resmin içinde olmak, tabiatın uyanışını oradaki binlerce insanla birlikte kutlamak istedim. Bayramları kimin neden kutladığından ziyade, ortak bir sevince sahip çıkan kalabalıkların kontrolsüz coşkusuna tanık olmak beni heyecanlandırıyor.** Kulağa biraz romantik geliyor olabilir ama geçmişin reddedilmesi mümkün olmayan mirasına, geleceğin huzuruna ancak böyle günleri birlikte kutlayarak sahip çıkılabileceğimize inanıyorum.

Akdoğan Özkan'ın daha bir ay evvel yayımlanan *Kardeş Bayramlar ve Özel Günler* isimli kitabını tam da bu hissiyatla karıştırdım. Aktaş, başında kitabı hazırlama sebebini anlatıyor: “Bu kitap, Türkiye’de farklı inanç aidiyetleri üzerinden kendisini tanımlayan insanların yüreklerindeki pencereleri açarken ne tür bahanelere ihtiyaç duyduklarını aktarmak üzere kaleme alındı. **Sünni veya Alevi Türklerin, Kürtlerin, Zazaların, Ortodoks veya Katolik Ermenilerin, Yahudilerin, Ortodoks Rumların, Süryanilerin, Keldanilerin, Yezidilerin ve kendisini bu topraklarda farklı etnik kimlikler ve inançlar üzerinden tanımlayan diğer tüm toplulukların içeri temiz hava alırken dün ve bugün neler yaptıklarını ya da yapmadıklarını görebilmek için.”**

Renkli fotoğraflarla anlatılan bayramların ritüellerini, tarihsel ve mitolojik karşılıklarını ve insanlara ne ifade ettiğini okurken bir dili, etnik kimliği, inancı yeryüzünden kazımayı istemekten daha haince bir düşünce olmadığını aklımdan geçirdim hakikaten. Yazarı aynı açıklamaların altında şunları da söylüyor: **“Bu ülkenin yüzde 98 küsurluk kesimi kendisine ait olmadığını düşündüğü bayramlara okyanusun öbür yakasında kutlanıyormuşçasına yabancı. Üstelik bu yabancılık giderek artıyor. Zira çoğunluk kardeşinin bayramını kutlamaktansa ona kendi bayramını kutlatmayı tercih ediyor.** Oysa nedir bayram dediğimiz? Yaşadıklarımızdan geleceğe atılmış bir çentik, yarın yaşayacaklara bugünden düşülmüş bir iz, bir nefes değil mi?”

Bu sene iki niyetim var...

Bugün Nevruz ya da Newroz. Nasıl yazıldığının ne önemi var, halklar bu bayramı binlerce yıldır farklı anlamlar yükleyerek bir biçimde kutluyor. **Baharın ya da yeni yılın ilk günü manasına gelen bayram ‘gündönümüne’ denk geliyor. Geceyle gündüz eşitleniyor. Sonra gündüzlerin uzayan gölgesi akşamın koynuna doğru usulca sokulmaya başlıyor. Tabiatın canlandığı bugünlerde topluca kır yemeklerine gidiliyor. Karanlığın bitip aydınlığın başladığını gösteren kutlama ateşleri yakılıyor, danslar ediliyor.**

Kâinatın her yıl sürekli yenilendiğine, yeniden doğuşun gerçekleştiğine inanıldığından, Nevruz ile açılan yeni dönem, ölülerin yeniden yaşama dönmesini ve insanların yeniden dirilmeyi ümit etmelerini de sağlıyormuş. Eski İran’da Nevruz, dünyanın ve insanın yaratıldığı gün olarak biliniyor. Türkler bugünü Ergenekon efsanesine dayandırarak Türk boylarının Ergenekon Vadisi’nden kurtulduğu gün olarak şenliklerle anıyormuş. Kürt geleneğine göre, Demirci Kawa’nın eski Mezopotamya tiranı zalim Dahak’ı öldürerek halkını onun zulmünden kurtardığı gün. Alevi kültüründe, Hz. Ali’nin doğum günü olarak kutlanıyor. Onun doğumuna ait dualar ediliyor, nefesler okunuyor ve cem tutuluyor.

İğdir Azerilerinde Nevruz’dan bir önceki salı kutlanan bir Ahırtek kavramı var. O gün, kadınlar içlerinden bir niyet tutup, o niyetin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini anlamak için bir kişi seçiyor sonra da o kişinin ağzından çıkan ilk sözünü birilerine yorumlatıyormuş. **Ben bu sene o günü kaçırdım ama iki kez hile yapmayı göze alarak Azeriler gibi geç de olsa niyet tuttum. Hem de iki tane. Bir tanesini sizle paylaşabilirim. Zor gibi görünüyor ama aslında çok basit. Bu topraklarda yaşayan herkes için çok geç kalmış olan barışın ve huzurun artık gelmesini bütün kalbimle istiyorum. Baharla birlikte vicdanlarımız iyilikle yıkansın,**

ruhlarımız geçmişin zehirli ağırlığından kurtulsun diye dua edeceğim. Öbür niyetim için bir kişi seçtim bile. Onun ağzından çıkacak ilk söz benim bahtım olacakmış. O bahtı ben de merak ediyorum doğrusu ama korkarım yorumu benim kişisel tarihimde saklı kalacak.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Badem çiçekleri, Matilde ve Neruda...

A. Esra Yalazan 28.03.2010

Bazı anlar vardır. Siz onun mucizevi varlığıyla avunurken, o kayalara çarpıp kırılan dalgalar gibi göğsünüzde uğuldar. Bacaklarınızı sarkıttığınız tahterevallinin üstünde soluduğunuz baharatlı kokularla biraz başınız döner. Hayatın ipi kaçar aniden. Onun gerçekliğine inanabilmek için usulca suretinize sokulursunuz. Erguvani bir sis perdesinin arasından o ânın sihrini görür gibi olursunuz ve bir daha asla aynısına sahip olamayacağınız bilincinden uzaklaşmak için gözlerinizi sıkıca yumarsınız. Kendinize bile fazla gelen o rüyamsı ânı kaybedip hiçliğe karışmaktan korkarsınız belki. Tekrarı mümkün olmayan anların kıymetini onun içinde sarhoşlar gibi yalpalarken değil de sonradan idrak edebilmemize hâlâ şaşıyorum...

Geçenlerde kucağımda büyük bir şaire adanmış kitapla ihtiyar bir badem ağacının altına uzanıp hülyalara dalmışken o anlardan birisine yakalandım. Eski kitapların pudramsı kokusuyla sigara dumanının birbirine karıştığı bir çatı katındayız. **Ilık bir bahar ikindisinde göğün inci pembesi harelerine bakarken, ona vaktiyle badem ağaçlarının dallarına tırmanıp benim için çağa toplayan bir çocuğu terk ettiğimi anlatıp acımasızca kıkırdıyorum. O da “çiçeklendikten sonra ilk sert rüzgârla yanan kederli ağaçlara benzemiştir zavallı çocuk. Aman iyi ki bırakmışsın, yoksa burada olamazdın” deyip, hınzırca gülümsüyor.** Bir süre ortadan kayboluyor. Sonra gözlerimi kapatmamı söyleyip avucumun içine tüylü bir meyve bırakırken geleceğe kalacak o ânın adını fısıldıyor; “acı badem korkusu”.

En zarif ağıtlardan birisi...

Zamanın itinayla kutsadığı bu ânı bana hatırlatan, sadece beyaz gelin çiçekleriyle gülümseyen bir badem ağacı değildi. Matilde Urrutia'nın sakin sesiyle ürperten kitabı *Neruda'yla Hayatım*'ı karıştırırken bulduklarımız da beni o büyümlü âna döndürdü. Matilde, bu yüzyılın en çok okunan şairi Neruda'nın üçüncü ve son karısıydı. Kitabı ilk gördüğümde ürkmüştüm. “Ben onun en vazgeçilmez aşkıydım” demek için yüzlerce sayfa yazanların samimiyetsizliğinden fena halde sıkılırım çünkü. **Her bölümden sonra, acaba ne zaman mutlu bir kadın rolü oynamak zorunda kaldığını söyleyecek, diye okudum ama kitap beni şaşırttı. ‘En güzel aşk şiirlerinin’ sahibi bu taşralı şarkıcı, bir şairin ardından yazılabilecek en zarif ağıtlardan birini onu hep sevecek olanlara hediye etmiş.**

Kitap, 11 Eylül 1973'teki darbeyle başlıyor. Matilde, şairin üzerinde çalıştığı *Anılar* kitabını diplomatik valizle ülkeden çıkarıp Kara Ada'ya dönüyor. Allende'nin ölümünü ve olanları bir klinikte yalnız başına yatan Neruda'dan saklamaya çalışıyor önceleri. Pinochet'nin adamları, kendi ölüm günü olan 23 Eylül'le darbenin başladığı gün arasında on binlerce Şililiyi katlediyor ve Neruda bu gerçeği radyodan öğreniyor. Matilde, o son anda elini tutup, rüyadan ölüme sessizce geçen adama seveceğini bildiği bir gömlek, ceket ve ayakkabı bulup özenle giydiriyor. Sonra onun için açık renkli bir tabut yapmalarını istiyor. Neruda'nın mutluluk saçan, üstünde çiçekler olan ‘sevimli tabutlardan’ hoşlandığını biliyor.

Yumuşacık bir nehir taşı...

Kitap, cenazeyle, askerlerin yaşadıkları evleri hunharca yağmalaması gibi hüznü sahnelerle açılıyor ama sonrası hayatı çoğaltan eşyalarla, anılarla, şiirlerle, mektuplarla ve duygu fırtınalarıyla dolu çok renkli bir galeride gezinmeye benziyor.

Matilde, kendisinden önceki karısından boşanmayan Neruda'nın 'ikili hayatına' uyum sağlamak için uzun yıllar onunla gizlice buluşmuş. Henüz o kaçak, göçebe hayatın başındayken kısacık, sessiz bir andan bahsediyor:

"Gizemli bir edayla, size hediye getirdim deyip, elime yumuşacık bir nehir taşı bırakıvermişti. Ona baktım, şaşkın şaşkın dokundum; bu sevecenlikle yumuşayan elden aldığım küçük taş, hayatımın en değerli taşıydı. Sanki elimin bir parçası olmuştu."

O anılar koleksiyonundan seçtiklerinin hepsini fazladan anlamlar yüklemekten, içtenlikle anlatmış ama onun için önemli anlardan birisi Ay'ın huzurunda evlenmiş olmak. Hayır, öyle sıradan bir evlilik töreni değil tabii ki. Henüz boşanmamış olan Neruda, belli ki yine şairane bir tavırla Ay'dan kendilerini kutsamalarını istemiş: "Tüm âşık şairlerin ilham perisi olarak bizi o evlendirmeliydi, bu evliliğe dünyadaki en kutsal şey gibi saygı duyuyorduk. Pablo, Ay'ın o kocaman ağzının açıldığına inandırdı beni." Bu sahne kuşkusuz pek çok insana sıradan gelebilir ama beklenen açıklama geliyor: **"Ayın bizi kutsadığı evlilikten sonra Pablo dul kaldı ve 1966'da gerçekten evlendik. Bu düğünde davetliler, fotoğraflar, âşıklar için kadeh kaldıran insanlar vardı. Fakat büyük mutluluk anları asla aynı şekilde olmuyor. Capri'deki o geceyi bir daha asla tekrarlayamadık. O birikti ve hep öyle kaldı."**

Yüzme bilmeyen şair dibe çöküyor...

Bunları yazan kadının elbette çok acı çektiği dönemler de olmuş. Her gittiği yerden Matilde'e mektupla şiirler gönderen Neruda, yıllar sonra *Kaptanın Dizeleri* isimli kitabını neden kendi adıyla yayımlamadığını anılarında anlatıyor: **"Delila, benimle her yere gelen, on sekiz yıl boyunca hayat arkadaşım olmuş bu insanın nazik ruhunun şiirlerimle parçalanmasını istemiyordum." O 'nazik ruh' ve sessiz kalmaya mahkûm edilmiş öbür 'incelikli ruh' çoktan parçalanmıştı halbuki. Hatta birbirlerini onun aracılığıyla severek her daim paramparça yaşamışlar besbelli.**

Ama Matilde, ne o koyu sıkıntıları ne de tek aşkı Neruda'nın son yıllarında kendisinden epey genç bir kadına tutulduğunda hissettiği sarsıntıyı bu kitaba yansıtmamış. Bütün dünyanın hayran olduğu, politik duruşuyla da sevilen, sabırsız bir çocuk gibi iştahla hayatı merak eden, hep gitmek zorunda olan 'huysuz' bir şairi, tutkuyla sevmek ve onu ölümünden sonra mesafeli bir sevecenlikle anlatabilmek pek kolay olmasa gerek, diye düşündüm doğrusu onun mütevazı cümlelerini okurken.

Sonsuz bir şarkı mırıldanır gibi yazdığı bu kitapta beni etkileyen o özel anlardan birisi de denizle ilgili her şeyi taparcasına seven Neruda'nın kendisine yüzmeyi öğreten sevgilisine söylediği o çocuksu cümle oldu: **"Eğer benimle birlikte denize girmezsen, bildiğim her şeyi unutup dibe çöküyorum."** Hakikaten asla yanında Matilde olmadan yüzemiyormuş devrimci Neruda. Sayfaları müstehzi bir tebessümle çevirirken, "ah, bu vahşi şairler, kör bıçağı sokup böyle döndürürler işte insanın karnında" diye söyleniyordum.

O neşeye âşıktı...

Kitabı bitirince kısacık hayatlarımızdan çok daha uzun yaşayacak olan anıları, eşyaları, hikâyeleri ve tabiatın sonsuzluğunu düşündüm. Biraz doğrulup yamaçtan aşağıya baktım. Uzanıp şefkatli dallarına dokununca kanatlardan kopan tüyler gibi uçuşarak döküldü badem çiçekleri üstüme başıma. **Topal bir karga geçti seke seke önümden, parkta unutulan kimsesiz hatıraları topluyormuş. Biraz ötede genç bir kız buğday başakları gibi parlayan saçlarını tek eliyle tutmuş yanındaki oğlanın yüzüne sürüyordu. O ânın eşsiz ve asla tekrar edilemez olduğunu anlamıyorlardı muhtemelen.**

Domatese, havaya, taşlara, devrime, ayakkabılara, büyük aşklara şiirler yazan, bir zamanlar genç olan Pablo'nun ağaçtan düşen kuş yuvalarından kurtardığı yaralı kuşları ağzıyla nasıl beslediğini gördüm. Onun sedefli deniz kabuklarını, Matilde'in minicik ayaklarının bahçede çamura batışını, okyanustan gelen kunt bir tahta parçasından masa yapmayı ihtirasla sevişini sevdim.

Sonra Matilde'in Nobel ödüllü Neruda için kalabalıkların önünde yaptığı o kısacık konuşmayı duydum: **“O neşeye âşıktı. Bu yüzden, onu bir dakikalık sessizlikle anmanızı istemeyeceğim. Hayır, ben Pablo adına bol bol gürültülü ve alkış dolu bir dakikalık neşe isteyeceğim.”**

Bakımsız bahçelerde onun neşeli ıslığıma eşlik eden sesiyle yürürken, ritmi seven müzikal şiirini işitiyordum sanki. Dediği gibi hayat kurallardan daha inatçıydı. Hayatın kendisi bir devrimdi.

Ve geride sadece bizden daha uzun yaşayacak şiirler ve anılar kalıyordu...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tanrı'nın sisli rüyası ve Unamuno...

A. Esra Yalazan 04.04.2010

Adanın en yüksek tepesindeki kilisenin avlusundan küçük adacıklar gibi görünen yorgun şileplere bakarken bir an için orada olmadığımız hissiyle içim kamaştı. Onlar biz değildik. Hayal etmeyi seven 'yaratıcının' zihni büsbütün karışmıştı. Ne yapacağını bilemediği için güzel bir adaya göndermişti bizi ama geleceğimizi tasavvur edemiyordu. Belki de hazin sonumuzu görmekten korkuyordu. Geleceğimiz geçmişimizin içinde eriyip yok olmuştu. **Kıpırtısız bir sessizlik tabiatı örtünce varoluşun çekirdeği kırıldı sanki. Hayatın sıkı yumağı çözülürdü; rüzgâr küstü, kuşlar uçmayı unuttu. Orman sustu. Hayalle gerçeğin birbirine karıştığı görüntüler arasına sıkışan tutsak bedenlerimiz, dünya kadar ihtiyar olan ruhlarımızın gösterişli elbiseleri gibiydi.**

Biraz sonra boşalacak kederli bulutların ağırlığıyla kabaaran koyu denize bakarken varlığımızın hakikatinden neden şüphe ettiğimi düşündüm. O ânın mistik durgunluğunu benimle birlikte yaşayanlar, herhalde böyle acayip sorular sormuyorlardı kendilerine. Eğer Unamuno'nun yıllar evvel okuduğum bir romanyla tesadüfen karşılaşmamış olsaydım, bu donuk resmin içindeki kırılğan âni ben de böyle tarif etmeyecektim muhtemelen.

At olmak isterdim...

O durgun öğle sonrasında, yağmurun hırçın kırbaçlarından korunmak için birbirlerine sokulan tayların ıslak bedenlerine bakakaldım. Sevgilileriyle mahcup kızlar gibi oynaşmalarını hayranlıkla izlerken onlardan biri

oldum. Tanrı rüyasında beni insan olarak gördüğü için böyle doğmuşum, diyordum. **Narin bir at, kimbilir hangi rüzgârlarla gelip o atın yelesine takılan bir dal kırığı veya iri kanatlarıyla yeryüzünü altına alan vahşi bir martı olmak da mümkünken nedense insan oluvermiştim.** Deliliğe davetiye çıkaran böyle tuhaf düşüncelere sapanınca bir kez daha yazının, sanatın insanı kurtaran tarafını düşündüm.

Yazar insanın kendini ve acılarını unutmak için roman okuduğunu söyleyenlere karşı sanatın aslında bizi kendimizden şüpheye düşürmek için keşfedildiğini yazmıştı ve buna benzer düşünceleri roman kahramanlarının fikirleriyle tartışmak filozof Unamuno'ya çok yakışıyordu.

Yazar kendisiyle dalga geçiyor...

İspanyol yazar, oyun, roman, şiir, deneme yazmanın yanı sıra, diktatörlüğe karşı çıktığı için ülkesinden sürgün edildiği yılların dışında hayatı boyunca üniversitede ders vermiş, rektörlük yapmış bir felsefe ve edebiyat profesörüydü. Onunla *Sis* sayesinde tanıştığımda diğer kitapları henüz Türkçeye çevrilmemişti. Hayatın anlamını ironik, şiirsel ama aynı zamanda sağlam argümanlarla sorgulayabilen bu yazarın felsefe kitaplarını da merak etmiştim. **Yüz sene evvel yazılmış bir romanın dili, kurgusu ve basit gibi görünen karmaşık hikâyesi itibarıyla çağının bu kadar ilerisinde olmasına çok şaşırdığımı hatırlıyorum.**

Sis, evde uşağı ve aşçısıyla yaşayan zengin, kimsesiz bir adamın hikâyesini anlatıyor. Augusto, dostu Victor'la satranç oynayıp kadınlar, erkekler ve hayat üzerine soru sormaktan ve düşünmekten başka hiçbir şey yapmıyor neredeyse. Köpeği Orpheus'tan başka kimsenin gerçek olmadığını düşünüyor. Bir gün yine boşlukta uçar gibi sokaklarda dolaşırken bir kadının peşine takılıyor ve sisler arasında karşılaştığı Eugenia'ya âşık olduğuna karar veriyor.

Unamuno, kader, ruhun ölümsüzlüğü ve sınırlı hayatlarımızın anlamı üzerine sorular sorarken felsefeyi de kullanarak oyunlar oynamayı ve okuru sorularla şaşırtmayı seven bir yazar. Bu romanda da sizi düz bir çizgi gibi ilerleyen gerçek bir hikâye anlattığına ikna ettikten sonra kitabı hiç beklemediğiniz bir anda uçuruveriyor mesela. Aşk acısı çektiği için intihar etmesine müsaade etmeyen yaratıcısı Unamuno'ya isyan eden Augusto, yazar olmanın edebiyattaki varlık sebebini kendisiyle dalga geçerek hatırlatıyor: "Azizim Don Miguel, bizzat sizin bir hayal yarattığı olmadığınız; hakikatte ne ölü, ne diri var olmadığınız ne malum? **Hikâyemin, dünyanın buna benzer başka hikâyeleri gibi, bilinip tanınması için, sizin sadece bir vesile olmadığınız ne malum? Günün birinde büsbütün öldüğünüz vakit ruhunuz, yaşamasına bizler devam edecek.**" Bu konuşmadan sonra İspanyol edebiyatının tanrısı Cervantes'in öldüğünü ama *Don Kişot*'un yaşadığını ve kelimelerin ömrü kadar yaşayacağını da hatırlatıyor bir gün yok olacağını bilen huzursuz okura.

'Bilinçli' tesadüfler...

Unamuno'nun bu romandaki soruları yaratıcılığın beslendiği müphem duygularla ilgili değil sadece. Âşık olmaya bilinciyle hazırlanan Augusto, tesadüflerin kaderle ilişkisini de sorguluyor: "Yalnızlığımın, hayalimin yarattığı Eugenia... **Bu dünyanın en derin ritmi ve şiirin ruhudur tesadüf... Ne büyük acılar, ne küçük sevinçler öldürür insanları; bu yüzden bu acı ve sevinçler, küçük küçük değersiz şeylerden oluşan muazzam bir sisle sarılı gözükürler. Evet, işte hayat dediğin; bir sis olup olacağı! Hayat bir sistir.** Bu sisin içinden Eugenia çıktı. Kim bu Eugenia? Sanırım ben onu çoktan arıyordum."

Unamuno'yla tekrar buluşmak bana aynı soruyu yıllar sonra başka türlü sordurdu. Onu bir arkadaşımın tavsiyesiyle sahaftan alıp okuduğumda hayatın 'bilinçli tesadüflerle' örülü bir sis olduğuna inanmamıştım doğrusu. Hadiseleri daha kıvrımsız gören genç bir bakışa sahip olduğum için belki, kaderimi istediğim gibi yontabileceğime inanıyordum. Aradıklarımın günün birinde o sislerin içinden çıkıp istediğim için bana geleceği

gerçeğini farkında olmadan küçümsemiştim. **Artık arzulanan karşılaşmaların çoğunlukla hayalimizin, beklentimizin yarattığı insanlarla gerçekleştiğini biliyorum galiba.** Ama "âşık dediğin, sevmekte olduğunu sanan bir kimseden başka nedir" gibi 'metafizik' sorularla okuru huzursuz eden yazara verecek mantıklı bir cevabım yok. Âşık olduğunu sanan birinin bunun gerçek olup olmadığını nasıl anladığını da kavrayamıyorum hâlâ.

Tanrıyı uykusunda sallamak...

Unamuno, edebiyatı felsefeyle, dinle, inançla buluşturmayı seven bir yazar. Agosto, kendini ve Tanrı'nın varlığını sorguluyordu: "Benim başımdan geçenler, etrafımdakilerin başından geçenler hakikat mi, hayal mi? Eğer O'na dua ediyor, ezgilerde O'nu yüceltiyorsak bu; O'nu uyutmak, sallayarak rüyalara dalmasını sağlamak istediğinden doğamaz mı? **Neticede bütün dinlerdeki ibadetler sırf bir şekil, uyanıp da bizi rüyasında görmesi sona ermesin diye, Tanrı'yı uykusunda sallamanın bir şekli değil midir?"**

Eğer Unamuno'nun dediği gibi biz O'nun rüyasıysak, o rüyayı olabildiğince renkli kılabilmek için oyunların, aşkın, romanların, tehlikeli ilişkilerin, maceranın, hazzın, eğlencenin keşfedilmesini borçlu olduğumuz 'sıkıntıların' tadını çıkarmalıyız, diye düşünüyorum. Her zaman böyle hissedemiyoruz elbette. Hayat sırtımızı ağrıttıyor. O vakit yazarın bize tavsiye ettiği gibi yaşamayı her seferinde yeni baştan öğrenmemiz mi gerekir, hayatın tek mürşidi hayat mıdır, bilmiyorum.

Ebediyetin korkunç uçuşumu...

Adadan dönerken aslında kim için var olduğumuzu düşünüyordum. Karşımıza çıkan insanlar, başımıza gelenler satranç oyununun bir parçası mıydı? Bu sisli hikâyenin içinde dolaşırken okuyucunun hayallerinde yaşadığına inanan Agosto gibi biraz çaresiz olduğumuzu düşündüm. Ancak başkalarının hikâyelerinde var olarak 'sonsuz hayat' özlemine kavuşabilen insanın hüznü yalnızlığını gördüm anlattıklarında çünkü. **"Kendi başına kaldığında geleceğe gözlerini kaparsa, rüyasında ebediyetin korkunç uçuşumu açılır insanın önüne" diyen yazarı duyunca ürperdim bir an.**

Sessizce sahile doğru yürürken ormandaki yalnız taylar gibi ıslanıyorduk. Geleceğimizi bilmiyorduk ama umutluyduk sanki. Gökten dökülen gümüş paralarla delik deşik olan denizin ürkütücü görüntüsü beni basit, gündelik gerçekliğime döndürdü ama yazarının hayalinde yaşayan Agosto hâlâ üzgündü. Varlığının sırrını duyurabilmek için bize sesleniyordu: "Şu anda bu hikâyeyi okuyanlar, sizlerin zihinlerinizden doğru, varlığa, hayata doğru yükseliyorsam, ebediyen, ebediyen ıstırap çeken, acıyla dolu bir ruh gibi, niçin var olmayayım? Neden?"

Tanrıyı uyandırmamak lazım, dedim içimden. Bırakalım rüyasında hep bizi görsün. Usulca uyusun...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeryüzüne içerden dokunan şair: Birhan Keskin

A. Esra Yalazan 11.04.2010

Yaz ikindilerinin loş odalarında okumak isterim ben onu. Henüz kırışmamış taze çarşaflarda, beyaz uykuların sonunda, saçlarını toprağa bırakan salkım söğütlerinin dibinde, seslerin duvarlarda çatladığı تنها avlularda,

dağların serinliğini içine çeken geniş teraslarda, kameriyelerin gölgesindeki alçak sedirlerde, tıptırtılı yağmur saçaklarının altında...

Onun incecik dokunuşlarından çıkan en dingin mısra bile görünmez dikeniyile orasını burasını çizer insanın. İçerden yanan şair, bu 'dünyanın katı huyundan' intikamını kelimelerle alınca okurunu da haliyle ta içerden yakıyor. Ağrıtığı yerin ağulu acısı geçmiyor öyle kolayına. Şimdiki zamanın tasasız kıpırtısıyla avunurken siz, onun kanatlı mısraları usul usul dönmeye devam ediyor içinizde. Sonsuzluk hissinin kıyısında geçici bir varlık olmanın kederli, lirik bazen de sert sesini işitiyorsunuz. Öylece durup dağlara, göğe, ağaçlara, kuşlara, denize, sonra yine durup kendi karanlık uçurumunuzdan aşağı bakıyorsunuz o vakit. Başınız dönüyor, durduğunuz yerin altında tersine akan nehirler uğulduyor. Karanlıkla aydınlığı ayıran silik bir çizgide hayatı kalbiyle yoklayan uyurgezerler misali sallanıyorsunuz.

Yeryüzünün acılarla yarılan kalın kabuğuna, insanın kusuruna, uçucu zamana, parçası olduğun tabiatın yüzüne bakışlarını kaçırmadan bak, diyor size sanki. Korkmadan bak, derdinin biriktiği yerdeyim, burada, dünyanın ucunda seni bekliyorum, diyor. Biraz korkuyorsunuz haliyle. Böyle hakiki bir 'çıplaklığa' dokununca ürperiyorsunuz çünkü. Olduğunuz yere yığılıverecekmisiniz gibi sendelerken hayatın tekinsiz boşluğunda yine onun dizelerine tutunuyorsunuz. 'Kederlerini yol yapıp önüne gidenlerin' peşine takılıyorsunuz. **Sarsarken okşayarak iyileştirebilen şairlerin hasıdır o.** Düşüncelerin tutarlı ikliminden sıyrılıp ılık hisler âleminde soluklanmak isteyenlere kapısını cömertçe açar ama duyguların içini boşaltan gevşeklikten, manayı çürüten ağırlıktan hoşlanmaz onun zarif şiiri.

'Baktığım varlıkta kendimi bulmayı öğrendim'

Şairler şiirleriyle aynı dili konuşmaz pek ama Birhan'ın şiiri hakikaten kendisine benziyor. Onun insan haline dokununca çok eskilerden bir dostla karşılaşmış gibi hissetmem ve hiç şaşımamam bundandır belki. Şiirlerinin önüne koyduğu notu ilk kez okuduğumda, insan denen varlığa içerden teslim olan yumuşaklığını sevmiştim. İyi şair keşfeden 'delik kalplilerin' hissettiği o çitirtılı ürperme ânını hâlâ hatırlıyorum: **"İnsan kadife bir hatıradan başka nedir ki? Geçmiş: Her gece üstümüzü onunla örttüğümüz... Uykuların derininde kor yankılarına düşer gibi olduğumuz ve sonra unuttuğumuz. Dağın doruğu ile dağın derini arasındaki mesafeden başka nedir ki insan: derininde kor tutmuş haller, doruğunda ıssızlık bilgisi... Güne ait sesler çoğaldığında hatıranın kendisi de kokusu da bilgisi de silikleşecek... Ve, insan sabahın nemi kadar ıssız olmayı isteyecek."**

Zaman bilincine böylesine zarif tutunabilen bir şairi hayatın içinde tanımak, onun şiirle arasında kurduğu kırılgan ilişkiyi de görmek anlamına geliyor elbet. Bugünlerde okurla buluşan yeni kitabı *Soğuk Kazı* vesilesiyle "televizyon dizisinde şiirinizin kullanılması onun değerini etkiler mi" diye soranlara, "rızamı aldılar kullanmak için, kaldı ki şiirlerimi de turşusunu kurmak için yazmıyorum " deyivermiş. Dürüst cevabını okuyunca kesik bir kahkaha fırladı içimden. Birhan, sadece şiirine değil kendisine de çok benziyor çünkü. Hal böyle olunca, arkadaşı Figen Şakacı'ya şiir bilgisine nasıl sahip olduğunu şair olmanın gizli kibriyle değil derin sezgileriyle anlatıyor: **"Yeryüzü varlıklarına, sonra da sokaklara bakmakla, çok bakmakla ama, uzun uzun bakmakla bir yeryüzü ve şiir bilgisi edindim ben. Bunu tam olarak nasıl yaptığımı izah edemem ama böyle. Kendimden çıkıp baktığım varlık olmayı ama aynı zamanda baktığım varlıkta kendimi bulmayı öğrendim.** Yeryüzü varlıklarına saygıyı böyle idrak ettim. Tamamen baka baka. Baka baka."

Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak...

Birhan'ın şeffaf cevabını okuyunca geçen seneki 'şiir ve hakikat' yazısını hatırladım ve kendimden biraz kopya çekmeyi göze alarak kısa bir bölümünü onun için burada tekrar etmek istedim: **İçinde bulundukları ânin**

rengini, kokusunu, tadını, ruhunu kendilerinin bile sezemedikleri telaşsız bir iyimserlikle

'sonsuzlaştırabilen' hayaletlerdir onlar. Dünyayı tedirgin ve dalgın bakışlarıyla süzmeye başladıklarında, gelecekte bizi benliklerimizden büsbütün uzaklaştıracak mısraları doğurmaya hazırladıklarını anlarsınız.

Onlara göre hayat iyilikleri, kötülükleri, sürprizleri ve bilinmeyenleriyle tam da olduğu gibidir. Doğaldır. Sadece sıralamasında genellikle bir yanlışlık vardır. Zamanı hep ileriye doğru akan bir nehir gibi algılamazlar çünkü. Belki de insanın gündelik yaşamını çok ciddiye almadıkları için zaman onların istediği biçimde akar. Usulca, kendiliğinden, çoğunlukla tersine... **Duyguları, bildiğiniz bütün gerçekleri değiştiren mısralarla hayatı size her seferinde başka türlü gösterdiklerinde, binlerce yıldır yeryüzüne kazınan işaretleri ahenkle birleştirip yeni bir kelimelercesine söylediklerinde artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağına inanırsınız nedense...** Birhan'ın sakın ama yatağının dışına taşıtığında çılgılık atan şiirini keşfettiğimde gerçekten dünyayı artık bildiğim haliyle algılamayacağımı kavramıştım. Sanırım o da her yolculuğunun başlangıcında kendi şiiriyle ilgili yeni bir kapının eşliğine geldiğini fark ediyor.

İnsanın değişmeyen oluşu...

Soğuk Kazı'nın yazılış hikâyesini anlatırken, içindeki ateşin söndüğünden, dünyanın katılaştığından bahsediyor: "İki kanaldan ilerliyormuş gibi duran kitap aslında tek kitaptı. Çünkü içeriği de dışarıyı da yazsa aynı yere takılıyordu. İnsanın binlerce yıldır hiç değişmeyen oluşuna takılıyordu. Körlüğüne, kötücüllüğüne, çıkarıcılığına, tüccarlığına, bencilliğine, ihanetine..."

Onun 'dışarı' diye andığı bölümde şiirine değen vahşeti hissetmemek mümkün değil. Gazze, Bağdat, Vicdan, Tinerici, hepsinde kelimelerle hayatın sert uyumuna irkilerek bakıp, zulmün, ihanetin, alçaklığın ulaşabileceği o son noktayı tekrar düşünüyorsunuz. Ama dünyanın karanlık çukurunda fokurdayan onca 'kötülüğe' rağmen gücünü insanın hazin eksikliğinden alan mısralarla o hem kendini hem de okurunu usulca sağaltıyor:

Uzun uzun, karıştırarak, onu bunu, bilirsiniz/ Zaman sıkıntılılar için hiç geçmeyen şeydir./ Bana uzak diyarların taşlarını topladığınızda/ Teşekkür edemedim size bir ara bağışlayın./ Ben o topladığınız taşlar kadar baş ağrısıyım./ Çok eskimiş bendeki, ve bir okkadar katı/ Uzun uzun oturdum dediğime bugün bakmayın/ Siz bana yine de güzel bir şeyler anlatın./ Benim bir kalmışlığım durmuşluğum vardır zaten/ Bir taş nasıl ağır katılıkta,/ Bu dünyada isteyip verememek nedir, benden anlayın.

Aşka yeminli kuğu...

Ben onun şiirlerini okurken şairler gibi zamanı, dizeleri alt üst ediyorum. Tersine akan bir nehrin içinde yosunlu kayalara vura vura akıntıda sürüklenmeyi seviyorum. Şairin sonu başı karışan hayatında onunla birlikte kayboluyorum: **Gitmek mi yitmektir kalmak mı artık bilmiyorum/ Yerini yadırgayan eşyalar gibiydim ya ben hep/ Ve inançlı, gitmenin bir şeyi değiştirmedikçesine./ Bilemem belki bu yüzden/ Ben sana yanlış bir yerden edilmiş/ bir büyük yemin gibiydim./ Beni hep aynı yerimden yaralayan o eve/ Yine de döneyim döneyim istedim.**

Sonra ortak 'cinayetlerimizin soğuk kışına' dönüyorum; **Bir kereye mahsus yaşanan her an, kendi hatasını bir daha düzeltilemeyecek biçimde içinde barındırır,** diye başlayan şiirin önünde uzun uzun duruyorum. Geçmiş ağır bir yorgan gibi çöküyor omuzlarıma; kelimelerin arasını kendi hatıralarımla dolduruyorum. Sayfaları çevirip sonun başlangıcına geliyorum: **İnsan ölüyorsa acıdan ölür bir gün/ kendine bir daha uğrayamadığından,/ koyduğu yerde durmayışındandır hayatın/ hatanın dönüşsüz oluşundandır./ Hiçbir aşk titremez sonsuza değin,/ bütünlüğünü yitirışinden ölür bir mum/ ve insan kanatlarından/ ayrılır bir gün...**

Artık bugünün içindeyim. Doğduğum şehre bakıyorum. Kuğuların sedefli kanatlarıyla oynayan cilveli bahar güneşine yüzümü tutmuşum. Saçlarım nar gibi kızarmış. Ne mutluyum, ne de mutsuz. Upuzun, öylesine bir hikâyeyim işte. Ama karnımın altında yine Birhan'ın tılsımlı mısraları kanatlanıyor: **Öğrendiğim; bir kuğu yeminliyse aşka ömrü gibi/ Göldür bütün dünya,/ bitmez boynun eğriliği.**

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Duyguların sessiz dili, 'Bal' ve Semih Kaplanoğlu

A. Esra Yalazan 18.04.2010

Asırlık evlerin bahçelerinden sarkan morsalkımların önünden geçerken biraz evvel öğrendiğim çok erken bir ölüm haberinin burukluğuyla yürüyordum. 34 yaşında, genç bir kadının, yazarın, Evrim Alataş'ın ansızın uçup gittiği hakikatinin tevekkülle kabullenilecek bir tarafı yok, haksızlık bu, diyordum. Kızgındım. Hayat en basit sıradanlığıyla devam ediyordu çünkü. Çınlayan çocuk sevincine, bahar rüzgârıyla etekleri havalanan kadınlara, çapkın gülümseyen adamlara, bağırان çiçekçilere, hayatın kıymetini hatırlatan her şeye fena halde kızgındım. Her türlü kıpırtının manasını yitirdiği, çaresizliğin acısıyla ürperdiğiniz anlarda bir tür 'hiçleşme' hissinde boğulursunuz. O karanlık kuyuya düşmemek için parkın içine girip ağır adımlarla yürümeye devam ettim. **Genç, sıska bir erguvan ağacının altında biraz durdum. Sen sor Tanrı'ya, dedim ona; "iyiliğin, şefkatin, merhametin, alışmanın, sevmenin, vicdanın, mutluluğun ne olduğunu birbirine hiç benzemeyen milyonlarca andan oluşan puslu bir 'rüyayla' gösterdikten sonra istediği vakit acımasızca bizi uyandırması adil mi?** Cevabını dürüstçe şimdilik Evrim'e söylesin, nasılsa bir ara biz de görüşürüz". Beraberce sustuk. Onları bırakıp loş bir sinema salonuna doğru yürürken "yalan dünya" diye söyleniyordum...

Seyirci değildim...

Böyle zor bir günde *Bal*'ın iyi geleceğini hissetmiştim. Seçimim tesadüfi değildi ama doğrusu beklediğimden çok daha fazlasını buldum. Filmin görkemli açılış sahnesindeki çatırtıyla birlikte ruhumda da tuhaf bir yarılma oldu. O andan itibaren artık o hikâyenin içinde, sessizliğin boğuk kuş çıgıllıklarıyla dağıldığı ürpertici bir ormanın ortasındaydım. Seyirci değildim. Ağaçların yosunlu gövdelerinde dolaşan kırık ışıkların, kuzey rüzgârlarıyla yatan yabani otların, titreyen dalların, hisırdayan yaprakların arasında kim olduğumu, nereye gideceğimi bilmeden öyle duruyordum. Gelecek tasavvurum Yakup'un yularından tuttuğu katırınki kadardı. Öncesi yoktu, sonrası yoktu. O an vardı sadece. Tabiat ağır ama güçlü atan bir kalp gibiydi. **Yönetmen de o büyümlü atmosferde varlıkları ve nesneleri kendi bakışıyla kutsuyor, onlara kamerasıyla değil, telaşsız kalbiyle eşlik ediyordu sanki. Onun 'ezeli ve ebedi' zaman bilinci izleyenleri hayatın doğal ritminden bile uzaklaştırıyordu.** Bunu neden ve nasıl yaptığını sonradan düşündüm, bendeki izlerini de buldum. Ama önce Semih'in maneviyattan beslenen samimi yaklaşımını hatırlatmak isterim: "Sinema bu dünyanın görüntüsünün sadece görünenden ibaret olmadığını hissettirecek bir yapıda olmalı. İnsanın sadece kendi iradesi ve varlığıyla değil külli bir iradenin içinde, onun da varlığını sezerek yaşıyor olduğunu anlatabilmek isterim."

Bu hal ve duruşu sinemanın diline aktarmak hiç kolay değil. Sessizliğin tül perdesinin arkasında gizlenen o yoğun, şiirsel dili seyirciye duyurabilmek için obur insanlığın beklentilerine tenezzül

etmeyen münzevi bir ozan ya da kibirli tanrılar gibi büsbütün 'yalnız' kalmayı göze alabilmek gerekiyor bence.

Sadece eşyanın, tabiatın, hayvanların değil, dile gelmeyen duyguların da çok güçlü bir iç sesi var çünkü. Çok az konuşulan bir filmde, korkunun, endişenin, kıskançlığın, umutsuzluğun, sevmenin, çaresizliğin, heyecanın, hayal etmenin, inanmanın, vazgeçmenin, kabullenmenin, beklemenin, yorulmanın, ümidin, şefkatin, mahremiyetin, acı çekmenin, mutluluğun ve daha pek çok duygunun yansımaları kendinize tuttuğunuz aynada görüyorsunuz. Kimileri bu dingin anlatımı sinema sanatıyla ilgili bir tercih olarak yorumlayabilir, kısmen öyledir ama bana göre bu yüzyılda benzerine kolay rastlanamayacak müthiş bir cesaret gösterisi *Bal*. Dünyanın çürümesinden hiç etkilenmeyen, zamanın altın tozuyla harenlenmiş büyü bir masal...

Bir zamanlar çocuk olan biz...

Yusuf'un minicik ayaklarıyla tedirgin kuşlar gibi ormanda koşturuşunu izlerken, çocukken kalp bilgisiyle idrak edebildiğimiz o bulanık duygu parçacıklarının bize iri gövdeli yüksek ağaçlar gibi kocaman göründüğünü hatırladım. Sona yaklaşırken nasıl da sadeleşip ufalıyorlar... Tıyırdayan yağmurun, elmayı yaran keskin bıçağın, dua mırıltılarının, ateş çtırtısının, gıcırdayan organların, gevşeyen ahşabın, lıkır lıkır içilen sütun sesini bilinçsizce hafızama kaydederken bir zamanlar çocuk olan beni düşünüyordum. Tanrı dalgın bir ânında beni dünyanın ortasında unutup gitmişti. Meyve bahçelerinde, تنها sokaklarda, okul koridorlarında koştururken bütün çocuklar gibi gelecekteki kendimi hayal ediyordum. O belirsizliğin sıkıntısı bile çekiciydi. **Bugünden 'o çocuğa' bakıp onu özlemeyi sevdim ama filmi izlerken Yusuf için üzülyordum. Gelecek onun için büyük bir muamma, engin bir sonsuzluktu.**

Bal, üçlemenin son filmi. *Yumurta*'da onun kırklı yaşlarındaki haliyle tanıştık. Biraz melankolik, biriktirdikleriyle susan bir şair olmuştu. Annesini kaybettiği yere, aslında 'ana rahmine' dönüyordu. *Süt*'te kıskandığı annesinden, onu hor gören hayatın yeknesak ritminden kaçan gencin sisli yalnızlığına tanık olduk. Bir hayat hikâyesini sondan başa doğru izlemenin garip hüznünü ilk kez bu kadar derinden hissettim. Biz ilerde ona ne olacağını biliyorduk. Halbuki o henüz 'olmamış' bir varlıktı. **Hiçbir şey bilmiyordu, ormanların uğultusuyla, bir kova suyun aynasında parlayan gümüşü mehtapla, sevdiği kızın saçından düşen saten bir kurdelayla, ışık saçan bal petekleriyle, babasının kimselere anlatma dediği ürkütücü rüyalarla hayallerini çoğaltıyordu.** Ormanda kaybolan babasını beklerken, arkadaşlarının alaycı kahkahalarına rağmen okumayı sökeceği günü, ona ilk şiirini yazdıracak olan mucizeyle karşılaşmayı ümit ediyordu. Ve sanırım o ipeksi ânı hiç ummadığı bir anda yakaladı...

Çocukluğumuzun sandığı...

İçindeyken pek önemsemediğimiz ama bir gün ansızın, kısacık şimşek çakımları gibi zihnimizi aydınlatan müphem hatıralarımız vardır. Hayatta o en çok istediğimizin küçücük bir işaretle bize hissettirenin ne olduğunu bazen yıllar sonra çok farklı hadiselerin etkisiyle kavrarız. Semih, gelecekte şiir yazacak olan çocuğun ilk 'uyanışını' zarif bir sahneyle gösteriyor. Dalgın bakışlarıyla dünyayı izleyen Yusuf, boş sınıfın kapısını açtığı anda o kızı görüyor. Büyülenmiş gibi bakıyor ona, kız şiiri kendisi gibi kekeleyerek okuyor çünkü. Mavi yaz akşamlarından bahseden ılık bir şiir...

Bazen o ilk adımı attıracak gücü veren bir şiir olur, bazen tozlu bir melodi, kimsesiz bir saç bağı ya da huzursuz bir rüya. Üst üste yığılan belirsiz görüntüleri, sesleri, kokuları, duyguların tortularını gizli bir sandıkta kendimize bile göstermeden yıllarca biriktiririz. Ve bir gün çocukluğumuzun kilitli sandığı hiç beklemediğimiz anda şefkatli bir yönetmenin dokunuşuyla açılır. O vakit hiç gelmeyecek birini sevmekten

vazgeçmemenin, hayata öyle hep biraz 'tenha' devam edebilmenin ne olduğunu anlarız. Uysal bir teslimiyetle Yusuf gibi kendimizi kudretli tabiata bırakırız belki. Ulu bir ağacın köklerine başımızı dayayıp iç çekerek derin bir uykuya dalarız.

Tanrı'nın en güzel hediyesi...

Film bittiğinde salon sessizce dağıldı. Uzun bir rüyadan uyanmışçasına karanlıkta yolumu ararken onu gördüm. Bastonunu kolunun altına sıkıştıran harita yüzü kadını, filmi ayakta ve ağlayarak alkışlarken küçük torununa olup biteni anlatıyordu: "Ah canım, bak her yerde aradı, bulamadı işte. Ne yapsın, sonunda o da kabullendi, kendini bıraktı."

Semih'i uzun zamandır tanıyorum ama hiç tanımasam da ölüme sükûnetle hazırlanan o ihtiyar kadının aydınlık yüzünü gördüğümde, kâinatın koruyan ruhuyla insanı şamanlar gibi iyileştirebilen, zamanı sanatın incecik dokunuşuyla yenen filmlerin yönetmenini yaşadığım sürece minnetle hatırlardım.

Dönüş yolunda yine aynı ağacın altında oturdum. Alacakaranlıktaki erguvan çiçekleri gibi eflatuna dönen göğe baktım. Evrim'in sarı buklelerle çevrili çocuk yüzünü, Semih'in kavanozda kalan son okuma kurdelasına değen parlak bakışlarını, sevdiğim kocaman adamların, kadınların bir zamanlar çocuk olan hallerini gördüm. Geleceği bilmemek mükemmel bir kusur, acımasız Tanrı'nın bize en güzel hediyesi, dedim onlara fısıltıyla. Akşam usulca çöktü. Ömrümüz yavaşça açılan sedefte bir yelpaze misali genişledi... Yusuf gibi kendimi sonsuz tabiatın kucağına bıraktım.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanık pijama ve Sait Faik...

A. Esra Yalazan 25.04.2010

Kenarları hafifçe kızarmış kayısı renkli bulutların, başıboş serseri çocuklar gibi gökyüzünde dolaştığı bir güz ikindisinde, kuşlarla, balıkçılarla, vapurlarla, ağaçlarla, adasıyla vedalaştığı o hayalet evi görmeye gitmiştim. Zaman o hülyalı günü var gücüyle silmeye çalıştıkça, onun pek güzel anlattığı sıradan anlara dair kısacık şimşek görüntüleriyle aydınlanan hafızamda kalan resimlerden en parlak olanı, nedense yatağın üzerine itinayla katlanarak yerleştirilmiş pijamasıydı. Kitapları, el yazmaları, mektupları, çalışma odası, küçük döner kütüphanesi, balıkçıların oltalarına takılan sessiz deniz bakışlı fotoğrafları değil, muhtemelen ütölemeye çalışırken yaktığı, mahcup pijamasıydı.

Tedirgin bir dokunuşla hemen uykusundan uyanacak gibi duran o 'yaralı' pijama, sahibinin gösterişsiz, sakın ama ihtiraslı hayatına ihanet etmekten çekinir gibi öyle sessizce kıvrılıvermişti yatağın ucuna. Kim bilir, belki de sisin, denizi yer yer yırtılmış soluk bir tül perde gibi örttüğü serin sonbahar seherlerinde, lodoslu çocukluk rüyalarına ve gizli günahlarına eşlik eden yanık pijamasıyla bahçede bir cigara tellendirip, adanın tek kır kahvesine doğru yürürken topal martılarla söyleşiyordu hikâyelerinde anlattığı gibi.

Öyle sabahlarda zihninden geçenleri değil, gönülden razı olduğu 'suskun' hayattan yüreğine neler sızdığını tahayyül etmeye çalışmışım yaşadığı sürece çocuğu gibi baktığı vakur ada vapurlarından biriyle şehre dönerken. Geçmişini onun kadar incelikli ayrıntılarla hatırlayamıyorum doğrusu. **Belki de ısrarla onun 'tabiat ve insan sevgisinden' söz edenlere inat, insanlardan uzak durmayı seçen bir adamın, dudağının**

kenarındaki kederli bir tebessüm gibi hayatına sinen yalnızlığını anlamaya çalışıyordum. Sonradan Sait Faik'in sağlam ve narin bir kuş yuvası örer gibi kendiliğinden şiirli mısralarla ölümsüzleştirdiği o basit insanlık hallerini, kurgulamaya bile fazla ihtiyaç duymadan yazdığı hikâyelerdeki o eksiklik duygusunu, biraz daha olgunlaşıncı maneviyatımla ve kendi tecrübelerimle sezer gibi oldum.

Hayatın özündeki çekirdek...

Artık biliyorum galiba. Bu dünyada insanı en çok eksilten, acıtan, yeterince sevilmediğini, istenmediğini hissetmesi ve nihayetinde bu hakikati kabullenirken mahkûm olduğu çaresizlik. Bu anlatmaya çalıştığım derin sarsıntı, sadece aşk gibi hastalıklı durumlarda yaşanmıyor. Sanki hayatın özünde insana 'devam edebilme' gücü veren, tabiatla görebildiğimiz bütün renkleri toplayan gökkuşağı gibi tüm farklı duyguları içinde barındıran çok güçlü bir çekirdek var. Hiç kırılmayacağını düşündüğümüz o sağlam çekirdek bir kez çatlayınca, duygular birbirine şiddetle çarpıp parçalanan topar gibi kontrolsüz bir biçimde ruhumuzun dehlizlerine doğru saçılıyor. Ve maalesef bu kırılma, bu dünyada yaşayan herkesin en az bir kez başına geliyor. Bu kadar çok insanı birbirinden ayıran, her insanı kendi iç yolculuğunda eşsiz kılan da bu kırılmayla başa çıkarken yaptıkları ve daha ziyade yapamadıkları.

Bazıları hiç öyle bir 'kırılma' olmamış gibi davranıyor, bazıları bu acıyı unutmak için kendilerinin bile pek inanmadıkları garip tesellilerle avunuyor. Hakikati olduğu gibi kabullenemeyen bazı 'mecsuplar' hayatlarını ıssız ve çürütücü bir yalnızlığa adıyor. Bazıları da Sait Faik gibi büsbütün kendisiyle dolu, tabiatla sevdalı, dünyaya kızgın, insana merhametli, yazıya tutkun bir hayat sürüyor. "Müşterek kederler, müşterek sevinçler ne kadar azdır" diye tarif ettiği yalnızlığını her seferinde başka türlü anlatabilen yazarın hayatı, tahmin edilebileceği gibi hepten hüzünlü değildi aslında.

İnsanların neden hiç durmadan sevişmediğini bir türlü anlayamayan yazar, hikâyelerinde hep biraz kendini de anlatır: "Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm. Sanki on dört yaşında sarışın bir oğlanken basıp gitmiştim. **Bir motor beni alıp büyük şehirlere götürmüştü. Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmişim. Aç yatmıştım. Sevmiş sevilmemiştim. İşte bitkin, işte yorgun, işte hepsini yitirmiş, gittiğim motorla yine dönmüştüm.**"

Bu sonbahar adadaki asırlık ağaçlar, o derin uykuya dalmadan evvel, yazmamak için kendine söz verdiği halde cebinde taşıdığı çakısıyla kalemler yontup koskoca bir hayatın gözü önünde 'sevip sevilmediğinin' kaydını tutarak delirmekten kurtulan ölümsüz bir yazar için yine yapraklarını kızartacak mı dersiniz. Hem belki bir mucize olur bu sene; sevdiği eşyalarla her daim konuşmayı özleyen Sait Faik, yazarken sahibini sessizce izleyen yanık pijamasıyla konuşmak için mavi çiçeklerle boyanmış bir sandalla adasına döner, on dört yaşının o toy, bastırılmamış heyecanı... **Küçük kırmızı ellerini beyaz, denizci pantolonunun delik ceplerine sokup, 'güneşe yatmış çocuk derisi ağları' denize fırlatan balıkçı dostlarının oturduğu camları buğulu kahveye doğru yürürken usulca size doğru döner, kamaşan parlak deniz gözleriyle, "Olsun" der, "Yine olsa, yine böyle severdim".**

Lüzumlu not: Bu yazı dört yıl evvel *Milliyet*'te yayımlandı. Zaten kitapta da var. Biliyorum, sanki bu yazılardan bin tane yazmışım gibi bunu tekrar yayımlamak epey tuhaf belki ama bu günlerde ben de biraz tuhafım. Bu seferlik affedin.

Faşizmin başladığı yer ve Malina...

A. Esra Yalazan 02.05.2010

Yekpare, ipekten bir kumaş gibi rüzgârla dalgalanan çam ormanlarını seyrederken soğutulmuş kadehten bir yudum alıp uçuşan saçlarımı topladım. Bembeyaz, keten masa örtüsünün üzerinde renkli mücevherler misali parlayan mezeler, inci pembesi balıklar, sürprizli ışık oyunları ile eşsiz bir tabloya benzeyen boğaz, hayatın cömertçe bahsettiklerine küserek kendimize nasıl zulmettiğimizi hatırlattı bana.

Ruhum dağınıktı, bilincimden süzülen düşünceler olgunlaşmadan, dile gelmeden silinip yok oluveriyordu.

Hangisi daha korkunç, insanın insana ettiği mi yoksa kendine layık gördüğü mü, diyordum kimsenin duyamayacağı ıstıraplı bir fısıltıyla. Küçük kavisli dalgaların arasından yavaş adımlarla yürüyen kaplanlar gibi süzülen şileplerin görüntüsüyle dalgınlığımı fark eden arkadaşım sohbete meselenin tam ortasından giriverdi; "Bizimki önce karar veriyor, sonra seviyor. Biliyorsun değil mi?" Hayatla dalgasını geçiyordu, mutluydu. Gülümsedim, "hepimiz biraz öyle yaparız. İşin fenası sevmeye şuursuzca karar verirken vazgeçmenin o kadar da basit olmadığını anlayamıyoruz" dedim içimden. Sohbetin tadı kaçmasın diye ona kalbimden geçenleri söylemedim. Evden çıkarken okuduğum hiçbir kitaba benzemeyen *Malina*'yı neden yıllar sonra çantama attığımı da. O harikulade öğle sonrasında biraz gevşek, biraz tedirgin bir hayat muhasebesi yaparken sevme yeteneğinin zarafetini, gücünü, yokluğunun açtığı yaraları cümlelerin arasına sessiz, uzun boşluklar koyarak konuştuk, usul usul...

Eğer bu eşsiz romanın yazarı Bachmann kadar cesur olabilseydim, ona 'yenilgiyi' kabullenmemek için çaresizce çırpınan insanın kendini çürüten yalnızlığından bahsederdim. Sonra katı bencillikleriyle içerden sevmenin hakikatini idrak edemeden bu dünyadan geçip gidenlerin hazin hikâyelerini ya da *Malina*'da olduğu gibi insanın küçücük içine sığdırabildiği kocaman saplantılı aşkların tahrip eden gücünü anlatırdım belki. Yapmadım, bazen insan sadece susup dünyanın güzelliğini seyre dalmak istiyor. Biz de ısırın poyrazla iyice üşüyene kadar öyle yaptık.

İki insan arasındaki ilişkide...

Eve dönünce çalışma odama çekilip kitabımın işaretli sayfalarını karıştırdım biraz. Bachmann'ın koyu diliyle huzursuz eden sesini özlemişim, ilk defa karşılaşmışız gibi kendimi ona teslim ettim. Ve haliyle daha en başında onun bu kitapla ilgili meşhur açıklamasını hatırladım: "Kitabım yayımlandığından bu yana, bana hep faşizmi düşünerek mi yazdığımı sordular. **Ve ben dedim ki, hayır, faşizm nerede başlar sorusu üzerinde daha önce düşünmüştüm. Faşizm, atılan ilk bombalarla başlamaz, her gazetede üzerinde bir şeyler yazılabilecek olan terörle de başlamaz. Faşizm, insanlar arasındaki ilişkilerde başlar, iki insan arasındaki ilişkide!"**

Ben birbirini sevmeye çalışan insanlar arasındaki 'faşizm tehdidinin' varlığını kolayca kabullenemiyorum galiba. Geçenlerde Nobel aldıktan sonra nedamet getirebilen Grass'la 'mastürbasyon yapan okurlar, fahişelere benzeyen romanlar' gibi mevzular hakkında saatlerce fevkalade edebî sohbetlere dalıp, koşullar itibarıyla bazı ödüllü romancılardan daha iyi olduğunu unutmak zorunda kalan yayın müdürümüz faşizmin çekiciliğinden

bahsediyordu. Öyledir muhakkak. Ben faşizmin çekiciliğini de, faşizmin başladığı yeri de onlar kadar çıplak ve net bir biçimde dile getiremem herhalde. Tarif etme çabası bile fena halde ürpertiyor beni.

İmkânsız aşkların, savaşın, suçluluğun, karanlığın büyük şairi Bachmann, bir daha hiç kimsenin taklit etmeye cüret edemeyeceği kadar benzersiz bir sesle, kendini insanlığın şiirine adayan şair hüznüyle yazdı faşizmin çekiciliğini. *Malina*, yazarın bitirebildiği tek romanı ve 'Ölüm Biçimleri' başlığı altında yazmayı planladığı bir dizinin başlangıcıydı. Mutlak aşkın romanı diye anılan, bana göre bir insanın çaresizce saplanıp kalmasının, yalnızlığın ıssızlığında kaybolmanın, sevilen insanda ölmenin şiiri olan bu kitabı yazarken ne hissediyordu acaba? Ona bu kitaptan sonra her seferinde yazar Max Frisch ve şair Paul Celan ile yaşadığı paramparça ilişkileri hatırlatanlara parmaklarının arasına sıkıştırdığı sigarası ve alaycı ifadesiyle gülümserken ne düşünüyordu?

'Tabanca sesi olmasını isterdim'

Kitabı Türkçeye çeviren Ahmet Cemal, *Malina* için, "hiçbir zaman iki kişinin paylaşamayacağı, cinselliğin çok ötesinde, ancak iç dünyaların yoğunluğunda yaşanabilen bir aşkın romanı" diyor. Hakikaten bu romanda olay neredeyse hiç yok. **Anlatıcı kadın, tutkuyla bağlandığı İvan'ı ve gerçek bir karakter olup olmadığı bile aslında pek belli olmayan Malina'yı, vaktiyle Nazilerle işbirliği yapmış babasını duyguları kristalize ederek, zihninden akıp giden düşünceleri kimi zaman parçalayarak, bazen sayıklayarak, kendisini defalarca bıçaklayarak basit, sade ama aynı zamanda politik de olabilen sert bir dille anlatıyor okura.** Romanı okuyanlar bilir, akıllı edebiyata, zekice tasarlanmış kurgu oyunlarına, itinayla çizilmiş karakterlerle pek tenezzül etmemiş Bachmann. Önemli Alman yazarları biraraya getiren Gruppe 47'ye katılıp şiirleriyle grubun 'ilk hanımefendisi' seçilmesi boşuna değil. *Malina'yı* bir kadının 'iç dökmesi' diye eleştirenlere de romanında jilet kesigi gibi kanatan cümlelerle cevap veriyor: "İvan'ın karşısında hiçbir şey başaramıyorum. Çok görüldüğün gibisin diyor, İvan, insan her an seni nasılsan, öyle görebiliyor, oynasana, bir rol yap bana! Ama İvan'a ne rol yapabilirim ki? Dün bir daha telefon etmediği için, bana sigara almayı unuttuğu için, ne sigarası içtiğimi hâlâ bilmediği için onu suçlamaya yönelik ilk girişimim bir gülümsemeyle noktalanıyor... **Yalnızca, adı İvan olan sevincime ve yaşamıma tutup şöyle diyemiyorum: Sen, yalnız sen, sevincin ve hayatın ta kendisisin! Söyleyemiyorum, çünkü aksi takdirde İvan'ı daha çabuk yitirebilirim. Demek ki İvan'ın vakti yok ve ahize buz gibi, plastik değil, maden ve yukarıya, şakağıma doğru kayıyor, çünkü İvan'ın telefonu kapatışını duyuyorum ve ben, bu sesin bir tabanca sesi olmasını isterdim, kısa, çarçabuk, bitsin diye**". Bachmann, faşizmin başladığı yerleri buna benzer anları derinleştirerek, karanlık kuyuların içinden acımasızca anlatıyor işte...

İnsanlar özgür olacak...

Malina, o koyu sesine rağmen ütöpik bakışıyla iyimser olabilmenin izlerini taşıyan bir roman aynı zamanda. Anlatıcı bir yerde, "Bir gün gelecek, insanların siyah ama altın gibi parlayan gözleri olacak; onlar güzelliği görecekler, pisliklerden arınmış ve tüm yüklerden kurtulmuş olacaklar... **Bir gün gelecek insanlar özgür olacaklar. Kendi özgürlük kavramları karşısında özgür olacaklar**" diyor. Ve topuma dair bunları söylerken hayat denen bu tuhaf maceranın içinde okuru kişisel özgürlüğün kıymetini de yeniden hatırlamaya davet ediyor.

Bachmann kendisine, "her erkek ve her kadın âşık olabilir mi" diye soranlara, "hayır, çünkü aşk, bir sanat eseridir" demiş. *Malina'nın* zor hazmedilmesine rağmen neden kalıcı bir roman olduğunu düşünürken cevabın

bir parçasını bu cümlelerin içinde buldum. **Hakikaten bazılarının sevme yeteneğine sahip olmadığını, bu korkunç zaaf yüzünden her daim bir maskeyle dolaşmak zorunda kaldıklarını düşündüm. Sevemeyenler, 'beni böyle seveceksin'i kabul ettirmek isteyenlerin faşist baskısıyla ezilenler, sevip de gösteremeyenler için, hepimiz için biraz üzıldüm.**

İnanmazsam yazamam...

Yazar ölmeden önce yaptığı bir söyleşide, "özlemini çektiğim şey, bir gün gelecek. Belki de gelmeyecek çünkü onu hep yıktılar. **Gelmeyecek ama inanmazsam geleceğine, artık yazamam" demiş.** Bir gün geleceğine inandığı şeye inanmaktan vazgeçtiği gün Bachmann'ı Roma'daki evinde sigarasıyla çıkan yangından kalanların arasında buldular. Bir sürü uyku hapı almıştı, artık sadece uyumak istiyordu sanırım.

Ben faşizmin iki insan arasında başladığı o gönül kırıcı yeri kabullenmek istemiyorum ama söylediği gibi orada başlıyorsa orada da bitebileceğine inanıyorum. **Bir gün her manada özgürleşmeye inanmadan sadece yazmak değil yaşamak da mümkün değil çünkü.** Sevmenin koşullarını nazikçe dayatanları siz de bir düşünün isterseniz. Gazeteyi usulca indirin aşağıya şimdi, etrafınıza bakın. Muhtemelen çok uzakta değiller. Gördünüz mü, faşizm tam da orada devam ediyor işte...

aesrayalazan@gmail.com

Rasımalrı

Ingeborg Bachmann

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Unutulamayanlar, 'Kırmızı Zambak' ve Anatole France

A. Esra Yalazan 09.05.2010

Kadim şehri kucaklayan camilerin kuşattığı bir meydanda yaşlanan çınarların altında mırıl mırıl konuşuyorduk. Titrek yaprakların kızıl taş duvarlara yansıyan gölge oyunlarını seyrederken işittiğim boğuk sestem memnundum. Odunkömürüyle yanan tütünü içime çektiğimde gündelik sıkıntılar nargile şişesinin içinde bir süre fokurdadıktan sonra dudaklarımın arasından, burnumdan yavaşça çıkıp bir daha hiç gelmemek üzere bedenimden, zihnimden uzaklaşıyordu. Kalabalığın uğultusuna rağmen hırçın ruhum da uysallaşmıştı sanki. Üzerinde oturduğumuz gülünç tahtlar beni hem eğlendiriyor hem de garip bir güven hissi veriyordu. Arada hortumların uzantısındaki uzun ince gövdeleri kucağımıza koyup hayatı zorlayan dertlere karşı dervişçe susuyorduk. **Bir an hayat hep öyle kadife gibi yumuşacık olsun, kendiliğinden akıp gitsin istedim. Serince bir bahar esintisi, samimi sohbetiyle sağlam tutan bir dost ve derin fokurtulara eşlik eden düşünceler...**

Arada tahtımıza uğrayan ateşçi sönen korları yenilerken, dünyanın bildik ritminden azade, binlerce yıldır kirletilen 'dilden', genetik kodlarla alışkanlıklarını miras alan insanın tutsaklığından, 'kavuşamamanın' dayanılmaz çekiciliğinden ve buna benzer birbirlerine uzaktan dokunan mevzulardan bahsedip durduk. Bir ara yolda okumaya başladığım, ismi güzel (*Öğle Uykusu Bir Sanattır*) akademik dili nedeniyle kendisi biraz sıkıcı olan kitabın çağrıştırdığı hislerle iyice gevşedim, göz kapaklarım ağırlaştı. **'Öğle uykusu hazzının' çocukluk**

yıllarına, tembelliğe, ülkelerin coğrafi özelliklerine hapsedilme koşullarını düşünce, anaokulu yıllarımda öğle uykusuna direnen küçük kızın beyaz pikenin altındaki hülyalı saatlerini ve onun geleceğe dair puslu hayallerini hatırladım. O günler hem çok yakınımdaydı, hem de çok uzakta... Çok uzun gibi görünen bu 'aralıkta' olabilecek ne varsa yaşayıp görmüştüm; buna biraz çocukça ama içtenlikle inanıyordum hakikaten o anda. Ürpertici bir kesinlikle, "yine de güzeldi" dedim kısık sesle. **Kısa sessizliklerde, öğle uykularına yakışan romanların yazarlarını zihnime çağırırken Anatole France, konuşmamıza uygun, basit ama iç burkan hain cümlesini söyleyiverdi: "İnsanlar doğar, acı çeker ve ölürlər."**

Yıldızı hiç sönmedi...

Geçen yüzyılda sanat, felsefe, tiyatro, anı, hikaye, şiir, roman gibi farklı türlerde pek çok eser bırakmasına rağmen, en çok *Kırmızı Zambak* isimli romanıyla hatırlanan Anatole France, itibar edilen bir edebiyat eleştirmeniymiş. **1875'ten itibaren *Le Temps*'da yazdığı eleştiriler sonradan *Edebiyat Hayatı* başlığıyla dört cilt halinde yayımlanmış. Türkçeye çevrilen bütün romanlarını eğlenceli bulduğum ironik yazarın hırçın eleştirilerini de okumak isterdim doğrusu.**

Dreyfus olayı başladığında Emil Zola'nın hazırladığı bildiriye ilk imzayı atan yazar, 1921'de Nobel'i aldıktan sonra Fransa'nın önemli düşünürlerinden biri olarak hatırlanmış, ancak birinci dünya savaşından sonra unutulur gibi olmuş. Kitabın çevirmeni Tahsin Yücel, onun ne Balzac gibi hep aynı ilgiyle okunan büyük yazarlardan, ne de eleştirmenler ve okur tarafından yüceltildikten sonra yıldızı sönenlerden biri olduğunu söylüyor.

***Kırmızı Zambak*, evlilik ve sanatçılar hakkındaki tartışmalarıyla, siyasi hayata ayna tutan portreleriyle dönemin sosyolojik fotoğrafını da çeken bir roman, dolayısıyla sadece trajik bir aşk hikâyesi diye tanımlamak doğru değil. Üstelik gerçeğe dayanan dedikodulu bir hikâyesi de var.** Bu romanı Paris'in ünlü edebiyat salonlarından birin sahibi olan Madam de Caillavet ile yaşamaya başladıktan sonra ondan esinlenerek yazdığı söyleniyor.

Aşk da sofuluk gibidir...

Genç yaşında zorunlu bir evlilik yapmak mecburiyetinde kalan bir kadının yaşadığı tutkulu ilişkileri anlatan bu kitabı hayatın hakikatine dokunan dili ve can acıtan mizahıyla hatırlıyorum. **Bu romanın bende bıraktığı en kuvvetli iz, 'kontROLSÜZ büyüyen ihtiraslı aşkların insanı nefes alamaz hale getirip bir gün ansızın mantıklı hiçbir neden olmadan uçup gittiği' gerçeğiydi sanırım.** İnsanın yıllar sonra neden bittiğini bile anlayamadığı ihtiraslı ilişkilerin aksak ritmini, koyu hüznünü, şiddet içeren öfkesini hatırlarken hissettiği boşluğu, akli küçümsemeyen güçlü bir duygu zenginliğiyle anlatan sahiciliğini sevmiştim.

Yazar, büyük aşkların nasıl tükendiğini okuru acımasız sona hazırlayarak anlatırken fettan kahramanı Therese, romanın içinde başka bir roman okuyor: **"Aşk da sofuluk gibidir. Geç gelir. İnsan yirmi yaşındayken ne o kadar âşık olur ne de sofu. Özel bir eğilimi, bir tür doğuştan ermişliği varsa o başka. Bir kadın, tutkuya, yalnızlıktan ürkmez olduğu yaşta boyun eğer çoğu zaman. Tutku dindışı bir keşiftir... Bunun için büyük tutkun kadınlar, büyük çilekeşler kadar ender görülür. Hayatı, dünyayı iyi bilenler, kadınların zayıf göğüslerine gerçek bir aşkın dikenli gömleğini seve seve giymediğini bilirler."**

Bu yarışta hep hayat kazanıyor...

Ben daha gençken 'büyük çilekeşler kadar ender görülen tutkulu kadınların, erkeklerin' o kadar az olduğunu bilmiyordum. Belki de hiç azalmayacağını sandığım hayat coşkusuyla hakikati görmeyi reddediyordum. Evet, bütün dünya hiç durmadan 'ihtiras tramvayıyla' seyahat etmiyordu ama edebilenlerin hikâyeleri çok özeldi ve bana göre onlar hayata kattıkları renkli anlarla her daim hatırlanmaya değerdi.

Onca yıl sonra inancım neden ve nasıl köreldi bilmiyorum. Galiba insan biriktirdiği ağır tecrübelerle en güçlü duyguların bile bir gün iyi hatırlanamayan rüyalar gibi silikleşebileceğini tevekkülle kabullenmek zorunda kalıyor. Kim kimi ikna edecek yarışında nedense hep hayat kazanıyor. **France, bu kitapta "Kaygılı, oynak, bencil, tutkulu, kendini vermeye düşkün, geri çekilmesi çabuk, yeryüzünde rastladığı her güzel şey içinde kendini cömertçe seven bir ruhun içinde olup bitenleri nereden bilebiliriz ki" diye soruyor.** Bu soruya asla tam olarak cevap veremeyen 'insanın' tam da bu nedenle yazarlar için hiç tükenmeyen çok zengin bir malzeme olduğunu düşünüyorum. Hepimiz biraz öyleyiz çünkü. Ruhun o loş odasındaki önemsiz gibi görünen müphem kıpırtıların nedenlerini, duyguların kırılma anlarını hissedemediğimiz için her seferinde hiç bitmeyecekmiş gibi başlamaya cesaret edebiliyoruz muhtemelen.

'Onu içimden sök al.'

Nargile fokurtularıyla başlayan günün sonunda, mavi saatlere eşlik eden bir uysallıkla çöken akşama boyun eğip hiç acele etmeden sahile doğru yürüdükten sonra bodur ağaçlara asılmış ampullerle süslenmiş salaş bir lokantada oturduk. Karanlık denizin üzerinde menevişlenen renkli ışıklara bakarken insanın hayatta kalma içgüdüsünün muazzam gücünden bahsediyorduk. Bir ara "o büyük aşkların öfkesi bile çok azalıyor zamanla değil mi, nasıl geçiyor" dedim ona. "Eğer hakikiyse yine de izi kalıyor biliyorsun" dedi. **"Biliyorum ama yine de sonrasında boşlukta boğulmamak için her şeye rağmen o güçlü duyguya tutunmak istiyoruz bazen. Sonra ansızın yorulup sarıldığımız ağaçtan aşağı bırakıveriyoruz kendimizi. Bir gün nefes alamayacak kadar acıyla içerden çürüyen insan nasıl hayata devam edebiliyor öyleyse, hangisi gerçek" diye sayıklıyordum çocuk gibi.** "Bu sıkıntılı hissini anlatan dizelerim var, kitaba almamıştım. Bak yeri geldi" dedi hınzırca. Eve döndüğümde Birhan Keskin'den 'elektrikli' bir not aldım. Sadece o dizeler vardı ve bazen saatler boyu konuşarak ifade edemediğimiz duygu karmaşasını usta bir şair sadece iki dizeyle karın boşluğumuza sapladığı bıçağı çevirerek, usulca anlatıyordu: **"Her sabah ezanında duamdı Tanrı'ya/ onu içimden sök al, huzur ver yerine/ her gece geri aldım duamı/ dayanamam o boşluğa, huzur dediğim ne!"**

Kırmızı Zambak'ın ve o keskin dizelerin sancısıyla yatağa doğru giderken yüz yıl evvel yazılan romanının zavallı kahramanına aldırış etmemeye çalışıyordum; hiç durmadan son okuduğum cümleyi fısıldıyordu kulağıma: "Seni ancak sende unutabilirim, kendimi sadece sende kaybedebilirim."

aesrayalazan@gmail.com

Rasımalrı

Anatole France

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahte 'Gündüz Güzelleri' ve Joseph Kessel

Ben insan denen karmaşık varlığın bilinçli gevezeliğinden, yüzeyde parlayan çiğ 'çıplaklığından' ziyade kırılma anlarını, ruhundaki yarılmaları, hayalinde yaşattığı yasak arzuları gölgeleyen karanlığını, kendisinden bile sakladığı zaaflarını, yakıcı çelişkilerini merak ederim. Sevdiklerinin gerçekte kim olduğunu, kendi iç sesini samimiyetle bilmek isteyen ve hayatın hakikatine dokunmaktan ürkmeyen herkesin biraz benim gibi hissettiğini sanıyorum. Ama böyle hissetmekle, o hissi dile getirmek, sorgulayabilmek arasında derin bir uçurum var ve onun ucundan aşağıya bakmaktan ödümüz kopuyor aslında.

Bir iç dünyamız yokmuş, sanki sadece, görünenden, dile gelenden, miras aldığımız davranış kalıplarından ibaretmişiz gibi o siyah uçurumun üzerindeki tekinsiz asma köprüden geçip, karşı kıyının dikenli çalıları arasında dolaşamıyoruz. Yeryüzünün bu düz, tehlikesiz kıyısında, toplumun koyduğu kurallarla, ölçülerle, ahlaki değerlerle sürdürülen güvenli bir hayatın içinde rahat ediyoruz maalesef. Uğultulu 'sosyal hayat' karmaşasının ardında gizlenen 'öteki hayatları' merak etmenin tehlikesini içgüdülerimizle sezdiğimiz için kendimize bile soru sormuyoruz çoğu zaman. İnsan kendi aczini kabullenerek hayatını sürdürebilen tuhaf bir yaratık çünkü. "Hayır, ben onlardan birisi değilim" diyen çığırtkanların yüzüne bakın. Bazen en çok korkanların, gizlenenlerin onlar olduğunu görürsünüz.

Malum, geçtiğimiz hafta 'istifa, komplo, namus, edep, aile, ahlak' diye bağırın büyük koroyu hep beraber izledik. Onları seyrederken seviyesiz bir aptallığın kocaman adamları ne hale getirdiğini gördüm ve biraz üzüldüm hakikaten. Siyasi liderlerin gücü kötüye kullanmaması gerektiğinden bahseden, gücünü kötüye kullanmakla meşhur bazı yöneticiler, 'özel hayat' mefhumunun anlamsızlığından bahsediyordu. Tartışmaları ürpertiyle izlerken o insanları bu kadar nobran ve fütursuz yapanın ne olduğunu düşündüm. İki yüzlülük, siyasi hesaplar, menfaat ilişkileri, iktidar kavgası gibi sıradan kavramlar bu 'yabancılaşmayı' izah etmeye yetmez. **Daha kesif bir çaresizlik vardı o konuşmalarda. Başkalarını ayıplar gibi yaparken aynada karşılaştıkları kendi görüntülerinden de ürküyorlardı aynı zamanda. Üstelik onların 'öteki hayatları' henüz teşhir edilmemişti.** Biliyorsunuz değil mi, öfkeyi büyüten en güçlü dürtü korkudur aslında.

Konusu, kadının şehvetli sapıklığı değil...

Öteki hayatların karşı konulmaz cazibesini en iyi anlatan romanlardan birisi bence Joseph Kessel'in, "Bu kitap kadar sevdiğim bir kitap yoktur yazdıklarımın arasında" dediği *Gündüz Güzeli*'dir. Buñuel de çok sevmiş olacak ki, 1928'de yayımlanan romanı 1967'de sinemaya uyarladı. Catherine Deneuve'in başrolünü oynadığı bu film, onun bir yazar olarak daha fazla tanınmasını da sağladı.

Benim sevdiğim ismiyle *Gündüz Safası*, yakışıklı, başarılı ve merhametli kocasıyla sıradan bir evlilik hayatı sürdüren bir kadının, hakkında kışkırtıcı hikâyeler duyduğu lüks bir randevuevine gidip, daha evvel bildiği hiçbir duyguya ve duruma benzemeyen değişik hazlarıyla acı veren bir hayata teslim olmasının hikâyesi. Kessel, önsözde bu romanı şehvetin klişeleşen çekiciliğini tekrar etmek için değil, şefkatli bir sevgiyle tutkunun dindirilemez istekleri arasındaki farkı göstermek için yazdığını söylüyor: "Bu çatışmayı, tek tük istisnalar dışında, uzun zamandır seven her erkek, kadın taşır benliğinde. İşlene işlene bayatlamış bir çatışmadır bu. **Fakat bu çatışmayı, içgüdülerin var gücüyle ortaya çıkarabileceği bir şiddete erişirmek için, müstesna bir durum şarttır bence. Çekici yanı için değil, bu yürekler acısı tohumu saklayan her ruhun dibine daha keskin bir neşter vurmanın tek çaresi olduğu için tasarladım onları.** *Gündüz Safası*'nın konusu, Severine'in şehvetli

sapıklığı değildir. Kocası Pierre’e karşı duyduğu ve bu sapıklıkla hiç ilgisi olmayan aşk ve bu aşkın trajedisidir.” Ben de Kessel gibi izahlı önsöz sevmem ama teslim etmek lazım; yanlış yorumlanmaya açık böylesine değişken mizaçlı bir romanın sadece şehvetin vahşetine, hoyratlığına, büyüüne takılıp kalmadığını da kimse yazarın kendisinden daha iyi anlatamazdı.

O kutsal kasılma...

Gündüz Safası, Severine’in başka bir kişiliğe büründüğü vakit, evde çalışanların ve müşterilerin kendisine taktığı isim. **O isimle yaşamaya başladığı saatlerde kocasına, bildiği hayatın alışkanlıklarına, değerlerine, ‘sıkıcı’ insanlara büsbütün yabancılaşır ve bundan garip bir zevk almaya başlar.** Uykuyla uyanıklık arasındaki mahmurluğa benzer düşsel bir anda ortaya çıkan kişilik savaşını unutulmaz cümlelerle tasvir eden yazarın başarısı, romanı cinselliğin gücüne hapsetmemesinde saklı bence.

Daha önce varlığından bile haberdar olmadığı, ‘farklı tenle yaratılmış’ o kaba adamların otuz frank karşılığında kendisine sahip olması gerçeğiyle kim olduğunu unutan –ya da hatırlayan- Severine, yazarın söylediği gibi gerçekten kocasına âşıktır aslında. O evde tanıştığı, ileride kendisine tutulacak, öğleden sonraları tutkuyla beslenen dipsiz bir şehvet açlığıyla seviştiği serseri Marcel bile engel değildir kocasına olan bağlılığına. O kabuklu duyguların çelişmesini basitçe anlatıyor Kessel: **“Madam Anais’in evinden içeri girer girmez Pierre’in hayali siliniveriyordu. Pierre’e karşı duyduğu sevginin en sarsılmaz göstergesiydi bu. İçini dayanılmaz acıyla burkan bu sevgi, Severine’i artık Madam Anais’e haftada üç değil, her Allahın günü sürüklemeye başladı.”** Kitabı hatırlamak için tekrar okurken finali bile tahmin edilemez böyle ‘absürd’ bir hikâyeyi inandırıcı kılmanın ne kadar zor olduğunu da düşündüm. Bir de “ilkbaharda yeryüzünü ıslak bir ürperişle sarsan o kutsal kasılmayı, her hayvan gibi tanımak kendisinin de hakkıydı” diye anlatılan kurgu bir karakterin her toplumda, her dönemde, her coğrafyada kınanmasının ne kadar anlamsız olduğunu... İnsanlar ayıpladıkları, küçümsedikleri gerçek veya kurgu karakterlerin ‘edepsizliklerini’ neden önlenemez bir merak duygusuyla okuyor, iştahla onlardan bahsediyor ve hiç unutmuyor sizce?

Yaşama taklidi yapmak...

Bu sorunun makul ve pek makul olmayan muhtelif cevapları vardır herhalde. Ben yine Kessler’in harikulade anlatımıyla cevap vermeye çalışayım: “Orada her gün geçirdiği iki saat, günün öbür saatlerinden ayrı, kendi içine gömülü bir süre oluşturunuyordu. **O demlerde Severine kendi kendisini bile unutuyordu. Kısa bir süre için açılıp el dokunulmamış hallerine hemen dönüveren o garip çiçekler gibi, vücudu kendi sırrıyla baş başa kalıyordu o zaman.”**

Ben sadece Kessel’in sözünü ettiği ‘vücudun’ değil ruhun da kontrolsüz bir arzuyla kendi sırlarıyla yüzleşebileceği kirlenmemiş bir mahremiyet kumaşına ihtiyaç duyduğuna inanıyorum. Hiçbir zaman tek bir hayatımız olduğunu düşünmedim. Tam da bu yüzden sırları ifşa olanların hikâyelerine ‘sefilce’ düşkünüz. Orada kendi hayatlarımızdan tanıdık izler buluyoruz çünkü.

Sabahları sevdiğiniz veya sever gibi yaptığınızla vedalaştıktan sonra elinizi yatakta bıraktığı ılık boşluğa koyup aslında onun ‘kim olduğunu’ soruyor musunuz bazen kendinize? **Eğer yaşama taklidi yapmıyorsanız, o tehlikeli çukura düşmek pahasına bu yakıcı soruyu sorabilmeniz gerekiyor bazen.** Hayır, öyle gündelik hayatın içinde gülünç duran felsefi bir sorudan bahsetmiyorum. Asla tam olarak vakıf olamayacağımız bu basit sorunun cevabı da insanın kıvrımsız, sade hikâyelerinin arkasındaki sırlarında saklı.

Uzakta geçirilen saatlerin melankolisini, şehvetini, suçluluğunu, isterisini, 'günahını' taşıyan yakınlarımız, onların yakınları olan bizler, gündüzün mahrem izlerini vücudumuzdan, yüzümüzden, ruhumuzdan nasıl öyle kolayca silebiliyoruz. Silebiliyor muyuz gerçekten? Bahsettiğim 'gizliliğin' mutlaka şehvetli bir ihanete ihtiyacı yok. Bazen toplantı masasının üzerine düşen umutsuz bir bakış, buğulu hayaller hediye eden küçük bir not, mahcup bakışlarıyla akılda kalan bir yabancı, çok uzun zaman bekletilen bir mektup, ürpertici, kısacık bir dokunuş, onunla dünyanın en ucuna kadar yürüyebilme hülyası bile 'öteki hayatların' tedirginliğini hissettirmiyor mu? Yaşamamış hikâyelerin acısı, özlemi insanları birbirine bağlar. Peki, o 'yakınlık' günah değil mi?

Kessel, "Zevksizliğe nasıl dudak bükülüyorsa, sahte utancı da hor görmeyi bilmeliyiz. Toplum düzeniyle ilgili şikâyetlere aldırmam ama ruh hakkında yanılmak üzüntü verir bana" diyor. Size vermiyor mu?

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaderini insanı anlatarak değiştiren bir yazar: Emile Zola

A. Esra Yalazan 23.05.2010

Geçen hafta hayatın uğultusundan kaçıp saklandığım köyden dönerken limon bahçelerini anlatmak istiyordum. Dalında unutulup kurumuş olduğu halde bahar güneşinin ılık şefkatiyle gülümseyen limonların insana dertleri nasıl unutturduğunu, deliliği benzersiz romanlarla anlatan bir yazarla tarif etmeye çalışacaktım. Belli ki yine Türkiye'de yaşadığımı unutuvermişim.

Burada yaşarken ölümün anlamsızlığından ziyade, nedensiz ölümü sıradanlaştıranların aldırma tavırları canımı sıkıyor. 2010 yılında, üç kuruş para kazanmak için her sabah işe giderken sevdikleriyle hiç dönmeyecekmiş gibi vedalaşan insanların ölmesinin kader olduğunu söyleyebilen bir başbakanla, kendi siyasi duruşunun kurbanı olduğunu bildiği halde 'kaderine kırgın' taklidi yapan eskimiş bir siyasetçinin yönettiği bir ülkede limon bahçelerinin güzelliğini anlatmaya müsaade etmiyor hayat maalesef.

Zola, maden işçilerinin dramını 125 yıl önce yazdı...

Böyle zor zamanlarda sığınılacak en sağlam yer yine edebiyat. Birkaç gün önce yazıya hayatını adanmış usta bir yazar, Çetin Altan ölümün bir kader olmadığını her zamanki zarif ve ironik üslubuyla hepimize hatırlattı. Çaresizliği, yoksulluğu, sosyalizmi, cesareti, korkaklığı, para için alçalmayı en iyi anlatan romanlardan biri olan *Germinal*'den bahsediyordu. **Tek bir cümleyle yaşadığımız sefaleti anlatıyordu aslında: "Emile Zola, maden işçilerinin hayatını ve ilk grevleri nasıl başlattıklarını anlatan romanı 1885'de yazmıştı."** Bu cümleyi okuduktan sonra insanlığın varabildiği o 'çağdaş' yeri biraz düşünmek gerekiyor hakikaten. Yüz yirmi beş yıl sonra insanlar hâlâ yerin dibinde çalışırken ölüyor ve sadece gazete haberi olup hemen unutuluyorlar artık.

Romancı, bilim adamı gibi olmalıdır...

Zola, bilindiği gibi meşhur *Dreyfus Davası*'yla da hatırlanan bir yazar. Hayatın incelikli ayrıntılarını, insanın duygularını sırlı bir aynadan yansıtarak yazmayı seven romancının daha çok bu yönüyle hatırlanması beni biraz üzüyor. Onun sanatı hayatın kendisinden daha zengin, renkli ve baş döndürücüdür sanki. Gerçi yaşarken fazlasıyla sevilen, herkesin ilgiyle okuduğu bir yazar olabilmişti ama bu davanın haklı şöhreti, onun yazarlığını hep biraz gölgede bırakmış gibi gelir bana. **Romancının bir bilim adamı gibi gözlem yapması, karakterleri bir kimyacının belli nesneleri bir imbiğin içine yerleştirir gibi tasarlaması, ardından insanın yararı adına bu deneyin sonuçlarını not etmesi gerektiğine inanan Zola, birbirine bağlanan yirmi romanda tam da bu söylediğini yapıyor.** Onun edebiyatıyla tanışanlar bilir. Eğer anlattığı hikâye ilginizi çektiyse, yolda her gün karşılaştığınız insanlardan daha gerçek olan derinlikli karakterlerini sevdiyseniz romanlarından öyle kolayca uzaklaşamazsınız. Mutlaka sonradan hatırlayacağınız izler bırakır. Hayatın dar, tozlu, labirentimsi sokaklarında umudunu hiç kaybetmeden dolaşmak gibidir onunla uzun süren yolculuklara çıkmak. İnsanın en karanlık, acımasız, vahşi yanını size gösterip mutluluğun yaratılabileceğini hatırlatır her fırsatta.

Düşmanlarını çok kızdırmıştı...

Germinal'de de bunu yapıyor aslında. Maden işçilerinin zor hayatı ve ezilen bir sınıfın mücadelesi gibi pek çok okura hiç de 'eğlenceli' ve çekici gelmeyecek, politik mesajları itibarıyla klişeleşmeye müsait hikâyeleri yaşadığı döneme ve topluma dair olağanüstü gözlemlerle besleyerek hayatın kendisinden daha çekici hale getiriyor. Onu klasik yapan da bu özelliği bence. **Tolstoy için hayat mimarı derler. Ben bu tanımın Zola'ya da çok yakıştığını düşünüyorum.**

Bu kitabı yazmadan evvel maden ocaklarına inip elindeki not defteriyle onlarla konuştuğu, daha yakından tanıyabilmek için meyhanelerde sohbet ettiği söyleniyor. Çıktığı anda büyük tepkilere yol açan, özellikle zenginlerin okuduğu gazetelerin sert dille eleştirdiği roman, başarısını edebiyatını fikirlerine kurban etmemesine borçlu sanırım. **Sosyalist olmayan bir yazarın yoksulların yaşam biçimlerini, çaresiz kaldıklarında ahlakı nasıl da kolayca unuttuklarını, aklıktan ölen insanlar için siyasetin hiç önemli olmadığını, burjuvaların kaba ikiyüzlülüğünü, aldırmaçlığını, adalet için büyük bedeller ödemenin ne demek olduğunu, vicdanlı olabilmenin önemini tarafsız bir bakışla anlatması, hayatın sahici yüzüne bu kadar gerçekçi bir üslupla dokunması belli ki düşmanlarını çok kızdırmış.** Malum Dreyfus davası, Fransa'da gelecekte daha önemli değişimlere de yol açacak biçimde toplumu ikiye bölmüştü. Hatalarını yalanlarla kapamaya çalışan orduya kafa tutmak hiçbir dönemde kolay olmasa gerek. Peki, o dönemde orduyu yönetenlerin, Zola'yı sürgüne gönderenlerin ismini bilen var mı? Has edebiyatı biraz da bu yüzden seviyorum işte, biz faniler gidiyoruz, o bütün sihriyle, gücüyle, varlık sebebiyle yaşamaya devam ediyor...

Gerçeklerden resim gibi romanlar yaptı...

Yazmak için ailesini hayal kırıklığına uğratarak okulu terk edip bir yayınevinde çalışmaya başlayan Zola'yı hayatı böylesine şehvetle anlatmaya iten en güçlü dürtünün ne olduğunu bu yazıyı yazarken düşündüm ve kendi cevabımı buldum; gerçeği merak ediyordu o. Bozulmamış, el değmemiş, pek çok yazarın olduğu gibi anlatmaya cesaret edemediği gerçeği sözcüklere dönüştürmek gibi özel bir tutkusu vardı. **Bir orospunun hayatını anlattığı *Nana*'yı yazarken yüksek sınıf fahişelerini, *Germinal*'i yazarken maden işçilerini ve onları küçümseyen burjuvaları, *Meyhane*'yi yazarken 'alt sınıfın' eğitimsiz insanlarını anlatmak, kendisine benzemeyen ötekilerin hayatından roman yapmak onu her şeyden çok heyecanlandırıyordu sanırım.** Huzurlu bir hayatı seven yazarın evde ne yaşadığını kimse bilemez ama evlilik hayatını parçalamak

pahasına hizmetçisi Jeanne'la iki çocuk yapıp, karısıyla yaşamaya devam etmesinin de 'ötekilerin' hayatına duyduğu o tuhaf zaafın rol oynadığını düşünüyorum doğrusu.

Claude Berri'nin senaryosuyla, renkleriyle, Zola'nın yakın dostu Cezanne'nin tablolarının hatırlatan resimleriyle romanın ruhuna sadık kalarak uyarladığı filmi izlemeyenlerin ve henüz romanı okumamış olanların tadını kaçırmamak için çarpıcı finalinden bahsetmek istemiyorum. **Ama şu kadarını söyleyebilirim ; "bu kapitalizmin ağzını burnunu kırmak istiyorum" diyen anarşist yazar dostumun bile ürpereceği türden bir sona okuru nefessiz bırakarak hazırlıyor Zola.** Üstelik de roman boyunca kırılğan, imkânsız bir aşk hikâyesinin büyüğü anlatımından hiç taviz vermeden yapıyor bunu...

Burjuvalardan nefret edenler...

Çözümün demokratik seçimlerle değil, anarşizmle, yakarak, yıkarak geleceğine inanan nihilist kahramanı Souvarin'e "sizler hiçbir zaman gerçek sosyalist olmayacaksınız, elinize para geçtiğinde o küçük burjuva kalabalığına katılmak isteyeceksiniz" dedirten yazar, burjuva hayatının sahte, yozlaşmış değerlerini de keskin cümlelerle eleştiriyor. **Onlarca farklı karakter büyük trajedilerle akan geniş bir hikâyenin içinde hayatın acımasız yanlarını tartışırken, yazarın bir Tanrı gibi kendisini bütün sınıfların, değerlerin, ideolojilerin üzerinde görebilmesi Zola'yı benzersiz kılıyor bence.**

İnsanı bazen derin bir merhamet duygusuyla, bazen acımasız bir baba, bazen de tutkulu bir âşık gibi anlatan Emile Zola, kaderini insanların gerçek hikâyelerini kurgulayarak değiştirdi. *Germinal*'i okuyanlar maden işçilerini örgütleyen Etienne'nin kasabayı terk ettiği günü gerçekçi bir şairin, aydınlık bakışıyla hatırlıyor ve muhtemelen sözcükler yaşadığı sürece de hatırlayacak: "Birbirlerini çok iyi tanıyacaktı, yasalar izin verince de sendikalar aracılığıyla birleşecekler ve sonra güçlü bir dayanışmanın ardından, birkaç bin aylağın karşısında milyonlarca insanın oluşturduğu emekçi ordusu durumuna geldiklerinde de yönetime el koyacak, söz sahibi olacaklardı. Şimdi nisan güneşi gökyüzünde, doğum sancıları çekerek toprağı ısıtarak bütün ihtişamıyla parlıyordu... Toprağın o verimli bağrından hayat fışkırıyordu... Arkadaşları yüzeye yaklaşmışlar gibi çok daha etkili biçimde vuruyorlardı kazmalarını artık. **Canlılık veren, her yanından gençliğin fışkırdığı o sabah, gökyüzünde alevler saçan güneşin altında yüzen ova bu uğultuları barındırıyordu içinde. Topraktan insanlar bitiyordu, saban izlerinde yavaş yavaş, simsiyah, intikamcı bir ordunun tohumları atılıyor ve bu ordu, yakında bütün toprağı çatlatacak olan gelecek yüzyılların ürünleri için boy atmaya devam ediyordu".**

Başkanını kaset skandalıyla bulabilen 'halk partisinin' umut rüzgârları estiren yeni prensi Kemal Bey ve bir günde onu sevmeye karar veren ilkeli 'yoldaşları' ordunun hatalarını da sert bir dille eleştiren Zola'nın işçilerin zorlu hayatını anlattığı romanları okumuşlar mıdır acaba? Yoksa aniden çok mu umutlandım?

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

En mutlu olduğunuz o an ve Karen Blixen...

A. Esra Yalazan 30.05.2010

Derler ki, yüzyıllar önce kimsenin daha evvel duymadığı tuhaf masalları binbir gece boyunca birbirine bağlayarak anlatmayı seven, zarafet, zekâ, güzellik ve incelikle halelenmiş esrarlı bir kadın yaşamış. Gündüz

masal anlatılmaz diye şafak sökerken en heyecanlı yerinde susan Şehrazat'ın dişi sesini ve onu seven modern zaman masalcısı Karen Blixen'i ihtiyar zeytin ağaçlarını kucaklayan gümüşsü bir vadinin içinde hatırladım. O akşamüstü oturduğumuz tepede durup kımiltısız denizi seyre dalan eski çağların esrik insanları da bizler gibi şarap içip mutluluktan, aşktan, tembellikten, yalnızlıktan, sonsuzluktan bahsediyorlardı muhtemelen.

Aramızdaki mesafenin sandığımız kadar uzak olmadığını düşünürken, efsanelerden dokudukları tül elbiseleriyle görünmez melekler gibi dolaşan 'masalcı cadıları' çağırdım yanıma. Sakin tıptırlar eşliğinde dökülen bir yağmurun ardından hayvanların ezdiği acı otların rayihasıyla kabaran toprağa uzanıp, ihanetin, sadakatin asırlardır değişmeyen şehvetli hikâyelerini bize mırıl mırıl anlatsınlar istedim.

Bir ara düşlerden sıyrılıp arkadaşşıma, "söyle bakalım, neresiydi en mutlu olduğun yer" deyip şımarmanın tadını çıkardım. Ümit Ünal'ın senaryosunu yazdığı *En Mutlu Olduğun Yer* Kağan Erturan'ın ilk sinema filmi. Sahici diyalogları, eğlenceli ama aynı zamanda biraz acıtan hikâyesiyle film, birbirini tanımayan iki insanın geçmişte en mutlu oldukları veya gelecekte olmak isteyecekleri o yere doğru yaptıkları heyecanlı bir yolculuğun hikâyesi. Öylesine sorulmuş basit bir soru değildi, onu kurcalamak istediğimi anladı. **Fazla düşünmeden, aslında kısacık bir ânın simgesi olan o 'yeri', yüzüne ışıltıyla yansıyan samimi bir mutluluk ifadesiyle o kadar rahat bir tonla tarif ettik ki, onu dinleyenler de haliyle geriye dönüp karmaşık bir duygu yığının altına gömdükleri o sisli ânı olduğu gibi anlatmaya başladılar. Sanki uzun zamandır sakladıkları bir sırı açığa vurur gibiydiler. Bir zamanlar çocuk olan hallerine gizlice değen elin iyileştirdiği yerlerden ve 'kayıp cennetlerden' bahsediyorlardı.** Sıra bana geldiğinde "söyleyemem" deyip güldürdüm onları. Hayır, mahrem bir an değildi tabii ki, sadece yaratıcılıkla, sevgiyle ve şefkatle kutsanmış sade bir konuşmanın gerçekleştiği ânı manayla ezmeden sözcüklere nasıl dönüştürebileceğimi bilemedim. Masalsı sohbet gecenin serinliğiyle dağılır gibi olduğunda, Karen Blixen'in hayatını anlattığı kitaptaki cümlelerden birisiyle uzaklaşıp mazideki kendi 'mutluluk adama' çoktan ulaşmıştım bile... Durduğum yerden Tanrı'nın bizim için tasarladığı karmaşık hikâyelerle eğlendiğini görebiliyordum. O 'en mutlu olduğumuz yerde' garip bir baş dönmesiyle oyalanırken, hem daha mutlu olacağımız bir ânı umutla beklemekten vazgeçmiyor, hem de öyle bir âna bir daha hiç kavuşamayacağımızdan korktuğumuz için o kaygan yere sıkıca basmaya çalışıyorduk.

Buğulu bir yaz gecesinde yeniden...

Blixen'in ya da en sevdiği müstear ismiyle Isac Dinesen'in Afrika'da geçirdiği yıllarını, efsanelerle, mitlerle, masallarla çoğaltarak anlattığı romandan uyarlanan filmin (*Out of Africa*) unutulmaz sahnelerinden birisi küçük mutluluk adamın kıyısında duruyordu. **Blixen'in hikâyelerimi en iyi dinleyen adam diye tarif ettiği, yalnızlığını, özgürlüğünü, zehirli sürprizleri her şeyden çok seven avcı Denys Finch-Hatton, bir gün "nasılsa her uzun maceradan sonra buraya dönüyorum, eşyalarımı senin evine bırakabilir miyim" diye sorduğunda "tabii, zaten Tanrı cezalandırmak istediklerinin dualarını kabul ediyor, görmüyor musun" diyordu, asla sevmekten vazgeçmediği tek adama. Bu hain cümleyi de onun hayatından yapılan bir film sayesinde gelen öbür sihirli işaretler gibi hiç unutmadım.** Kabul olan dualarımı, olmayacakları, müphem cezalarımı, gerçekleşmeyen hayallerimi bana destansı bir hikâyeyle bağışlayan 'sıska bir cadıya', efsunlu bir yazara gelecekte 'mutlu bir yer' borçlu olacağımı filmi izlerken henüz bilmiyordum.

Uzun hikâyeleri o İngiliz avcı gibi hiç sıkılmadan dinlemeyi seven birisiyle buğulu bir yaz gecesini konuştuklarımızı, yıllar sonra başka bir yazın başlangıcında hatırlamak, iz bırakan duyguların da kolayca eksilmediğini düşündürdü bana. **Yazarken hikâyelerin sırasını bozmayı seven Blixen'in meşhur cümlelerinden birisini sigaramın mavi halkalarıyla birlikte denize doğru savuruyordum: "Hayal kurmak, akıllı uslu insanların intihar etme biçimidir." Geçmişin mutluluğuna, acısına, hatıralarına saplanıp ânı yaşayamamak da delilerin intihar etme biçimidir. Böyle diyordum, hemen önümüzdeki çayırda**

bağırıp duran ineklere, karanlığı yırtar gibi çılgılık atan baykuşlara, uzaklarda uluyan köpeklerle, mandalina bahçelerini usulca okşayarak geçen kırlangıçlara... Beni duymuyorlardı, anlayamıyorlardı... Onlar yazarın bahsettiği Afrikalı Masailer gibi geleceği düşünmeden yaşarken vahşi ve huzurlu bir hayatın kurbanı olup ölüyorlardı çünkü.

Nobel Blixen'in hakkıydı...

Blixen gibi hayatını uydurarak zenginleştirmeyi seven bir kadının 'en mutlu olduğu yeri' merak ediyorum doğrusu. Nerede ve nasıl yaşamıştı o ânı? Kocasından kapıldığı frengi yüzünden yaşadığı sürece acı çektiği halde, "barones olmak her şeye değerdi" diyebilen ironik yazara merak ettiklerimi sorma şansım olsaydı, muhtemelen sadece sinsice gülerdi bana. 77 yaşında ölene kadar onu ziyaret eden ve röportaj yapmak isteyenlerle dalgasını geçmiş anladığım kadarıyla. **Truman Capote gibi hayranları onun son âna kadar şampanya ve istiridyeyle beslendiğini, yaşadığı sürece sıska kalmaya çalıştığını, sürekli sigara içerek hiç durmadan hikâyeler anlattığından bahsediyor.**

48 yaşında ilk kitabını yazan Blixen'in kahramanları da birbirlerine sürekli hikâyeler anlatıyor. O gerçek bir masal cadısı hakikaten. Binbir gece masallarını, Decameron'u, Canterbury Masalları'nı anımsatan bir atmosferde dolaşan karakterleri için onu Türkçeye kazandıran Fatih Özgüven'in harikulade bir tesbiti var: "Blixen ustaca bir kukla gösterisinin oyuncularını gibi hareket ettirir kişilerini... O kadar ustaca ki, öyküleri okurken kişilerin kendi iradeleri olduğu yolunda bir yanılsamaya kapılabilirsiniz." Masallarının büyüsüne kapılan Hemingway de onu farklı kılan özelliklerini fark etmiş olacak ki Nobel'i alırken bu ödülün aslında Isak Dinesen'in yani Karen Blixen'in hakkı olduğunu söylemişti.

Hayır, demeye söz verirsem...

Orta yaşlı bir kadın olana kadar yazar olma tutkusundan pek bahsetmeyen, ama tanıdığı herkese saatlerce hikâyeler anlatmayı seven o kadının en mutlu ânı neye benziyordu acaba? Odasına kapanıp cılız, kemikli parmaklarının arasına sıkıştırdığı sigarasından derin bir nefes çektikten sonra yeni bir öyküye başladığı bir an mı? Onu meşhur eden romanda anlattığı büyük aşkı Denys'i Afrika'daki evinin verandasında gramofondan Mozart dinlerken gördüğünde, yalnızlık takıntısından vazgeçip kendisiyle birlikte yaşamayı kabul edeceğini sandığı bir yanılgı ânı mı mesela? **Ya da kaybetmek istemediği için hırçınlık yapıp kaybettiği erkeğe "sana hayır demeye söz verirsem benimle evleneceğine söz verir misin" dediği alayla çatlamış bir umut ânıdır belki de... Aslında böyle bir âna sahip olmadığı halde, onunla hiç yaşayamayacaklarını uydururken hissettiği hazların içine saklanmış olabilir mi o an?**

Kimse bilemeyecek bunu, onu 'tanrılaştıran' kitaplarında o kayıp ânın işaretlerini arayacaklar. Ben okurun da yazarın bilinmeyen hayatını hikâyelerden süzülenlerle kurgulayabileceğine inanıyorum. Dolayısıyla kişisel edebî yolculuğumda anılarıyla, barok masallarıyla yaşamaya devam edecek olan yalnız masal prensesi Karen'ı onun arzuladığı gibi tasavvur etmek istiyorum: Afrika'daki evinde, ateşin önüne attığı yastıklardan yaptığı yatağa uzanmış, dünyanın sıkıntılarından azade, beyaz ipekten elbisesiyle Denys'e sokulmuş, kulağına hiç bitmeyecekmiş gibi akan uzun masallar fısıldıyor. **Küçük şeyleri, gerçekleri, gündelik sorunları, onları kıskananları, sevmenin gücünü yaşamadan anlatarak tüketenleri birbirlerinden ödünç aldıkları zarif sözcüklerle küçümsüyorlar. Bu an onları güzel bir sevişmeden, akıllı konuşmalardan çok daha güçlü bir bağla birleştiriyor. Ötekileri kuytularındaki karanlık yüzünden böyle içerden sevemeyeceklerini henüz bilmiyorlar ama karınlarında kıpırdayan mahzun bir sıcaklıkla seziyorlar. 'O en mutlu yerde' birbirlerine ait**

olmadan, ayrılığı, kuşkuları, kederi, yalnızlığı, içi boşaltılmış bir geleceği katlanılır kılmanın mucizevî çaresini ölümsüz hikâyelerle keşfediyorlar.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yavuz Ekinci ve masal şehrinin ilk bienali

A. Esra Yalazan 13.06.2010

Asırlardır farklı dinlerden, kavimlerden, kültürlerden, dillerden süzülen masalların, efsanelerin dağların eteklerinde çınladığı bir coğrafyanın orta yerinde sessizce duruyorum. Durmak iyi geliyor. Hayatta kalmak için ihtiyacımız olan hızlı ve çevik hareketlerin pek bana göre olmadığını düşünüyorum o an nedense. Boğucu sıcaklığın da etkisiyle zihnim uyuşmuş, sadece unutmak istiyorum. **Hatırlamanın değil, hafızayı büsbütün silmenin sağalttığına inandığım karanlık bir kuyuya düşmüşüm sanki. Ne geleceğin peşinden koşma isteği, ne insanlığın kendini tekrar eden makûs kaderine öfkelenme, ne de bulanık hayallerde kaybolma arzum, hepsi kayıtsız ruhla yitip gitmiş...** Birbirini tamamlamayan, karmaşık manalara batmış sözcükler hayaletler gibi etrafımda dolaşiyor. Huzursuz bir kum fırtınası, çıplak ovaların, taş evlerin, onların eprimiş duvarlarından dökülen kızıl tozlarla kaplı kızgın kaldırımların üzerinde dönüp duruyor...

Başım dönünce minareleri kucaklayan bir bahçeye girip ortasındaki şadırvanlı havuzun kenarında otuyorum. Şırıltılı serinlik biraz ferahlatıyor. Dayandığım cılız ağaca, genizden çıkardıkları hırıltılı seslerle konuşan yaşlı adamlara müzede heykelleri inceler gibi bakıyorum. Buğulu ovaların dinginliği, tarihî yapıların güven veren sağlam duruşu beni pek etkilemiyor. Duygulanmıyorum. **İnsan olmanın aynı zamanda dünyanın uğultusuyla sağır olmak, zulmü reddeden tavriyla kör olmak anlamına geldiğini yorularak öğrenmişim. Bilmek fazla geliyor. Bütün hayatımı, insanlardan uzakta bir dağın, bir ovanın, bir ağacın ıssızlığında geçirebilirim gibi hissediyorum.** Arzulamayan, acı çekmeyen, kötülüğe isyan etmeyen, mutluluğu tanımamış, sabretmesini bilmeyen, okuyamayan, yazamayan, beklemeyen kimsenin daha önce görmediği türden tuhaf bir varlık olmak istiyorum. Bu acayip isteklerle kıvranırken onu görüyorum. Uzun, cilveli kuyruğuyla bütün kederleri peşi sıra sürükleyip yeryüzünün günahlarını siler gibi geniş ovanın koynunda süzülen neşeli bir uçurtma beni ansızın hayata davet ediyor.

Modern bir masal...

Kendime bir çay söylüyorum. Bir gün önce kahvede, "ne çayı bu, çok acı" diye sorduğumda garsonun verdiği hınzır cevabı hatırlayıp gülümsüyorum: "Çayımız sıcaktır dostluk gibi, çayımız kaçaktır sevdamız gibi." Keyfim yerine gelince seyahat için yanıma aldığım romanını açıp okumaya başlıyorum: **"Ben ölümlüler arasında yaşayan bir ölümsüzüm... Tanrıların bu dünyada unuttuğu yaşlı bir adamım. Her efsanede, kutsal kitapta ve anlatıda yeni bir adla anılsam da gerçek adım Utanapışti'dir."**

Daha önce hikâyelerini de severek okuduğum Ekinci'nin modern bir masal anlatır gibi yazdığı sarsıcı romanının sayfalarını heyecanla çevirirken ölümsüzlük cezasına çarptırılmanın bedelini ve 'ölümlü' olmanın kıymetini de hatırlıyorum. Yazar, Utanapışti'nin sesiyle on binlerce yıldır defalarca anlatılan hikâyeleri, bugünün korkunç gerçekleriyle buluşturarak tekrar yorumluyor. Mitolojiyle, kutsal kitaplardan alıntılarla, menkıbelerle, bu yüzyılın yazarlarıyla desteklediği çok katmanlı yolculuk, okuru insanlık tarihinin acımasızlığına tanık olmaya çağırıyor.

Modern edebiyatın imkânlarını pırıltılı bir zekâyla kullanan kitabı okurken dudaklarım alaycı bir tebessümle kıvrılıyor arada. **“Edebiyatın incelikli dokusundan, dil sezgisinden, manevi derinlikten yoksun ‘akıl oyunları’yla’ kurgulanan yavan romanlara verilecek en iyi cevap yine doğudan çıkmış” deyip kıkırdıyorum.** Kahramanı Asvas’ın alter egosu olan yazarın, romanı hayatın sonsuz kuralları olan bir oyuna benzetmesi boşuna değil ama bu tesbitin altını doldurabilmek de öyle sanıldığı kolay değil çünkü.

Huzurum ‘doğunun kanayan bir yara’ olduğunu hatırlatan keskin cümlelerle bozuluyor. Romanın diğer kahramanı gazeteci, yazar Berzah, kitapları ve düşünceleri yüzünden devlet tarafından öldürülen Asvas’ın hayatı hakkında bir roman yazmak için Güneydoğu’da araştırma yapıyor. Hizbullah’ın ölüm hücrelerinden, işkencelerden, oğlunun ölümüyle deliren annenin ıstırabından, faili meçhul cinayetlerin vahşetinden bahseden satırları okuyunca ürperiyorum. Binlerce yıldır ‘ölümsüzlüğü’ delice arzulayan insanlığın öldürmeyi neden bu kadar çok sevdiğini düşünüyorum.

Ölümsüzlük kötü mü?

Sonra Berzah gibi şehrin birbirlerine düğümlenen baharatlı sokaklarında bir avare gibi dolaşıyorum. Dünyanın hafıza kuyusu Utanapişti’nin taşların dilini okuyarak anlattığı kadim masallarla yürürken göçüp giden ‘ölümlü kalabalığın’ sesini de işitebiliyorum. Altı yüzyıllık medresenin yüksek basamaklarını aşip iç avlusundaki havuzun başında duruyorum. Çeşmeden havuza uzanan su yolu İslam mimarisinde doğumu, hayatı ve ölümü temsil ediyor. **Mardin Bienali’ne katılan sanatçılardan Canan Dağdelen’in göbek fotoğraflarından yola çıkarak tasarladığı esere bakıyorum bir süre. Suyun içinde yaşayan embriyonun gelişip doğumla hayata kavuşması ve tekrar başlangıca dönmesindeki sırrın zarif ifadesi içimi acıtıyor. Aradıklarını hiç bulamayanları düşününce “acaba ölümsüzlük cezası o kadar kötü olmayabilir mi” diyorum kendime...**

Ve daha biraz evvel okuduğum ‘Doğulu’ bir romancının güncel sanat hakkında söyledikleri zihnimde uçuşuyor: “Güncel sanat her şeyin sanat olabileceğini bize gösterdi. Yeter ki iyi bir fikrin olsun. Bu sanatçılar kullanılmış, işlenmiş, hatta atılmış malzemeleri tekrar yorumlayarak yeni bir sanat eserine dönüştürüyorlar. Uzun zamandır Utanapişti’nin hayatından yola çıkarak bir kolaj roman yazmayı düşünüyordum... **Yazmak istediğim roman tamamıyla diğer anlatı türlerinin tekrar yazılmasından meydana gelecek. Bu tür bir anlatı çeşidinin Doğu metinlerinde kullanıldığını biliyorum.**” Bu coğrafyanın doğurgan cömertliğini dünyayla buluşturabilen yazarların ve sanatçıların varlığına bir kez daha şükrediyorum.

Mardin’de küresel açılım...

Simsiyah göğün altında elmas gibi parlayan şehrin çok eski bir hanında, uzaklardan gelen sanatçıların bölgede yaşayanlarla mucizevî buluşmasını izliyorum. Birbirlerine müziğin diliyle dokunanlar arasında kendini ulusların sınırlarıyla maskeleyenlerin anlayamayacağı yumuşak bir uyum var. Bir ara **Mehmet Ali’yi görüyorum (Ahmet Türk’ün yeğeni), on iki medeniyeti simgeleyen yuvarlak masa tasarımının sahibi İngiliz Richard Bartle ile el ele tutuşmuş halay çekiyor. “Bakın küresel açılım böyle bir şey herhalde” diyorum yanımdakilere...**

Ertesi gece kendimi Hırvat ve Avustralyalı iki sanatçıyla Avrupa’nın sanat piyasasını tartışırken yakalayınca gülüyorum. O sırada yanımda oturan güzel gözlü, suskun bir kadından ateş istiyorum. Adını söylüyor. Aslında Türk, İngilizce konuşuyor, Fransa’da büyümüş ama İstanbul’da yaşıyor. Üç dilde derinleşen sohbetin ortasında o daha dört yaşındayken babasının ASALA tarafından öldürüldüğünü ve o korkunç ânı gördüğünü öğreniyorum. Onu öyle sakın ve ılık bir gecede üzmemek için konuyu değiştirmek istiyorum ama kontrolsüz merakımı seziyor ve hikâyesini en başından doğal bir şekilde anlatmaya başlıyor. **O çok uzun ve sancılı**

sohbetin sonunda “Ben bunları çok konuşmam aslında, zaten bizim evde yıllarca yasaktı, iyi oldu, içim boşaldı sanki aniden. Türk olmak zor” diyor. “İnsan olmak zor” diyorum...

Arka masadaki Kürt gençler ‘yabancılarla’ birlikte türküler söylüyor; “Ben sende ülkemi sevdim, ben sende rüzgârı sevdim, ben sende yolları sevdim” diye başlayan mısralara eşlik eden yanık ezgiler ovanın boşluğunda çatlayınca dalga geçtiğim ‘ulusolcular’ gibi hislenip utanıyorum biraz.

Unutmak için bağırırlar...

Gece mor elbisesini çıkarırken otelin avlusunda Bahar’ın hikâyesini dinliyorum. İran’da doğmuş, on altı yaşına kadar orada büyümüş. Altı senedir Türkiye’de. Üniversiteye başladığında çok az Türkçe biliyormuş. Artık benden daha iyi Türkçe konuşuyor. **Devrime inanan İranlı ailesinin yaşadığı derin hayalkırıklığını, renkli bir palto giydiği için okulda günlerce nasıl cezalandırıldığını anlatıyor. O tarçınlı, esmer tebessümüyle konuşurken benim de içim boşalıyor. Görüntüler en sonunda ıslanıyor biraz. “Benim ülkem diktatörlükle yönetiliyor, nefret ediyorum o ülkeyi yönetenlerden, tuhaf ama orada herkes kendi dilini konuşabilir, etnik kimliğini saklamaz” diyor. Ben de ona “benim ülkem diktatörlükle yönetilmiyor ama buralarda yakın bir zamana kadar Kürt demek yasaktı” diyorum.** Yanlış devrimlerin ve defolu cumhuriyetlerin düğümlendiği kör noktada birbirimize sarılarak vedalaşıyoruz.

Nihayet Bienal’in küratörü, çocukluk arkadaşım Döne Otyam’la birlikte baş başayız. Karmaşık hayatların, uğultulu gecelerin, aylardır emek verdiği serginin muhasebesini yaparken her zamanki gibi sondan bir evvelki sigaraları içiyoruz. Gök kubbe pembemsi hareleriyle usulca ağarıyor. Kum fırtınası dinmiş, dünya susmuş. Birden yüzlerce kırlangıç çılgınlık atarak ovanın üzerinde çılgınca dönmeye başlıyor. “Bak deliren insanlar gibi gördüklerini unutmak için bağırırlar” diyorum. Hayatın esas şarkısı bu, gerisi hikâye, zamanın tozlu rüzgârıyla tekrarlanan hikâyeler...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaz, maskeli yosmalar ve Alphonse Daudet...

A. Esra Yalazan 20.06.2010

Huzurlu bir kayıtsızlıkla dünyayı izlediğim köyde, günlerim kendiliğinden kopup dökülen eski takvim yaprakları gibi dingin bir tükenişle eriyip gitsin istiyorum. Kolayca alıştığım ritmiyle tutunduğum tek bir günü yakın gelecekteki müphem günlere benzetmeye çalışıyorum. Sözcüklerin anlamlarının bile eskidiği bir yaşamın hayalinde kaybolmak yorgun ruhuma iyi geliyor.

Sabahın taze esintisiyle odanın içine dolan begonvillerin hışırtısını işitince eski bir şarkı mırıldanmaya başlıyorum. Hep aynı şarkıyı... Yavaş hareketlerle yattığım yerden doğrulup biraz sonra gelecek olan tıptırlı balıkçı motorlarını beklerken o anki hislerime uygun bir yaşam tasarlıyorum. Zaman kum saatinin ipeksi sesi gibi hiç yormadan usulca akıyor... Mutfaktan küçük acı sivri biberlerle yapılmış menemen kokusu geliyor. Yüksek tavanlı Rum evinin geniş verandasında kahvaltı yaparken dünyanın en güzel çello sonatlarını dinliyoruz. Domatesler kısa süreceğini bildiğimiz bu ‘molanın’ kendisi gibi sahici ve lezzetli. Evin önünde bağdaş kurup dantel işler gibi geniş sepetindeki misinalarına yem takan balıkçılarla sohbet ediyoruz arada. Genellikle dikenli pembe mercanlardan alıyoruz. Sonra köy oğlanlarının mesaisi başlıyor. Tek eğlenceleri karınlarını yakarak denize atlamak ve nasıl beceriyorlarsa suyun içinde küfrederek tepişmek. Onlara bakıp arkadaşlarıma “bu ayı yavruları türleri itibarıyla büyünce de aşağı yukarı böyle anlaşıyor, biliyorsunuz, değil mi” diyorum. Aynı

şakalarla, eğlenmek, hayatın yeknesak ritmiyle oylanmak beni dinlendiriyor. Sürpriz yok. Sedefli denizden yükselen çocuk çığlığından yorulunca kuşluk vakti tedirgin uykulara dalıyoruz.

Uyanınca çocukluğumun yaz ikindilerinde olduğu gibi karpuz çekirdeklerini havaya tükürmeyi özlüyorum. Henüz yapamadım, gidip karpuz almaya üşeniyorum çünkü. Öyle cazibeli bir uyusukluk ki... Yüzdükten sonra yarım adanın etrafında yürüyüşe çıkıp mor çiçekli yabani dağ kekiklerinden topluyoruz. **Akşamüstleri ağlayan ılgın ağaçlarının altında, kızları suyun altında öpmeyi tercih eden yedi yaşındaki korsan Tuna'yla kısa öpüşmekle uzun öpüşmek arasındaki önemli farkı ve buna benzer derin mevzuları tartışmak istiyorum. Uzun sofrada yenen akşam yemeklerinin yumuşak, telaşsız sohbetleri durgun bir göle atılan taşla genişleyen halkalar gibi bütün hayata yayılsa, diyorum..** Geceleri pırlanta tozlarını geniş gök kubbeye savuran yıldızlara sonu olmayan hikâyeler anlatıyorum bazen. Sonra erkenden yatağa girip gençlik romanlarından birini seçiyorum. Ayaklarımı örümceklerin dolaştığı beyaz taş duvarlara dikip *Sapho*'nun sararmış sayfalarını kokluyorum. Bu acayip halim beni yirmi yıl öncesine götürüyor...

O aşağılık kıskançlık duygusu...

Alphonse Daudet'nin gençlik yıllarında yaşadığı bir hikâyeden yola çıkarak yazdığı *Sapho*'yu karıştırırken biraz üzuldüm. Keşke hâlâ bütün yosmaların Paris'in ünlü sanatçılarıyla kırıttıran Fany Legrand gibi 'masum', bütün toy erkeklerin geçkin bir yosmaya tutkuyla bağlanabilecek kadar saf olduğu masalıyla kendimi kandırabiliyor olsaydım. Hayat bilgisi artık böyle doğal bir naifliğe müsaade etmiyor ne yazık ki. **Yosmalığın sadece 'namussuz' kadınlara has olmadığı, erkeklerin zaaflarını incelikle sömüren 'maskeli yosmaların' kadınlıklarını kullanma biçimlerini zamanla görerek, yaşayarak, anlamaya çalışarak öğrendim. Çocukken üstüne tırmandığımız meyve ağaçlarının büyüdüğümüzde o kadar da kocaman olmadığını fark etmeye benzer tuhaf bir buruklukla hatırladım sevmekten vazgeçememenin ıstırabını anlatan bu kitabı.**

Bir baloda kendisinden büyük gösterişli bir kadının kulağına fısıldadığı "gitme sakın" sözcüğüyle hayatı büsbütün değişen Jean Gaussin'in hazin hikâyesini yazan Daudet, mektuplarında **"..İnsan sevdiğinin acı çektiğini görünce sevgisinin derinliğini birdenbire nasıl da anlayıveriyor. Yemin ederim ki kimse başkalarının çektiği acıları benim kadar yüklenmemiştir"** diyor. Şefkatli, biraz melankolik ama aynı zamanda epey ironik bir yazar o. Bütün yosmaların birbirine benzediğini sanan kahramanının içine düştüğü tuzağı biraz da dalgasını geçerek anlatıyor: "Onun yaşında insan hiçbir zaman emin değildir. Kadından, sevişmekten hoşlanır ama görgüsü, tecrübesi eksiktir. *Sapho* için La Gournere'nin şiirler yazdığını, Caouadal'ın mermerden, tunçtan heykellerini yaptığını öğreneli beri genç kadın Jean'ın gözünde büyümüş bir zafer halesine bürünmüştü sanki... Bu kadın Jean'a görüldüğü gibi o denli zeki değildi belki. Yalnız zekânın payı yoktu bu işte. Fanny eşi bulunmaz bir aptal olsa da, bayağı da olsa, on yaş daha büyük de olsa geçmişin gücüyle, Jean'ın içini kemiren o aşağılık kıskançlık duygusuyla gene de avucunun içinde tutardı onu."

Erkekleri sevdikleriyle tavlama...

Ne tuhaf, Daudet'nin genç erkeklere nasihat vermek ister gibi yazdığı bu romanın gücünü idrak edebilmek için aradan neredeyse yirmi yıl geçmesi gerekiyormuş. Kadınların erkekleri avuçlarının içinde tutma, hayatlarını altüst etme becerilerini okumakla tanık olmak sahiden farklı. "Canın çektiği zaman gel, beni terk edersen ölürüm, boynunun altındaki o küçük yerimi olsun bana ayır, benim yerim o" diyen 'onursuz' bir kadının dürüst

olduğuna inanabilmek pek kolay değil gibi görünüyor. Halbuki insan bu çıplaklığa ancak 'yosma' olmayan kadınların da benzer cümleleri daha sahte bir kıvraklıkla ifade edebildiğini anladıktan sonra teslim oluyor.

Bunları düşünürken aklımdan geçenleri iyi tarif eden mizahı güçlü o zehirli cümlelere rastlıyorum: "Erkeklerin hepsi birbirine benzerdi, hepsi ahlaksızlığa, kötülüğe kudurmuşçasına düşkündü. Bu delikanlı da ötekiler gibiydi. **Sevdikleri şeylerle tavlama, onları elde tutmanın en iyi çaresiydi. Bütün bildiklerini, kendisine aşılarmış ne kadar ahlaksız zevk alışverişı varsa hepsini Jean'a öğretiyordu. Sonra o da bunları başkalarına öğretecekti. Böylece zehir, Latin şairinin sözünü ettiğı, stadyumda elden ele geçip koşan o meşaleler gibi, bedeni de, ruhu da yakarak yürüyüp yayılıyordu.**"

Defalarca terk etmek istediğı halde tutkulu bağımlılığına yenik düşen Jean, sevişmeyi çok seven bu kadına bilmediğı bir ürpertiye tattırmak için kendini tüketiyordu. Fanny ise başkalarının 'kendisinde tatmadığı bir zevki' ona vermek için acı çekiyor ama birarada olmayı beceremiyorlardı. Ayrılıklarında oturdukları evin camlarını döven fındık ağacının dallarını bile unutmayan genç adam, kadının yüzünü eksik dişi yüzünden delinmiş, çirkin gülümsemesiyle hatırlayabiliyordu. O aslında Fanny'ye değil daha ziyade kendi yüzünden acı çeken insana acıyor, hangi aptallığının sonucunda ona böyle sınıksı bağılandığını sorguluyordu. Sevip sevmediğinden bile emin olmadığı bir kadının geçmişini, muhtemel geleceğini ölesiye kıskanmaktan yorulmuştu. Daudet, böyle yakıcı durumlarda âşıkların içine düştüğü büyük boşluğu kendisini ölümsüz kılan bu kitabın şöhretini haklı çıkaran bir üslupla anlatıyor: "Bu gibi hallerde insan arkasından üzüleceğı bir sevgilisi olmasa bile onun eksikliğini duyar; çünkü ikili hayat, birisiyle sofrada, yatakta birlikte olmak görünmeyen ince bağların örülmesine yol açar. Bunların sağlamlığı da koparken neden oldukları acıyla ortaya çıkar. **Birbirine değmenin, alışmanın etkisi insanın içine öyle mucizeli bir şekilde işler ki, birlikte aynı yaşamı süren iki insan sonunda birbirlerine benzerler.**"

Böyle sevmek hırpalarm...

Fanny ve Jean sahip oldukları özellikleri farkında olmadan birbirlerine hediye ederek benzeşmeye başladılar. **Onursuz olduğunu söyleyerek kendisini terk etmemesi için sürekli yalvaran yosma, en çok sevdiği erkekle Marsilya'ya kaçmaya hazırlanırken sadece 'onurlu' bir mektup bırakıyordu:** "Varımı yoğumu verdim sana. Kendimi senden söküp koparmak gerekince de hiçbir erkek için duymamış olduğum acıyı duydum. Ama böyle bir sevgi yıpratıyor insanı, görüyorsun ya.. Korunması gereken o kadar çok şey var ki. Çok fazla yaşattın beni, çok fazla acı da çektirdin, hiç gücüm kalmadı."

Jean, Daudet'nin yazdığı gibi seven bir kadının –yosma bile olsa- iyilik, merhamet, fedakârlık gibi bütün canlı duygularını tek bir kişiye vereceğini bilmiyordu. Sapho artık başkaları onu sevsin, üstüne titresin istiyordu.

Ben sıcak bir haziran gecesi, tek bir 'gitme' sözcüğüyle genç bir adamın hayatını değiştiren *Sapho*'yu tekrar okudum. Bu romanı henüz okumamış olan genç erkekler için sevindim ama biraz da endişelendim. Daudet hayatının en başında kendisini zehirleyen bu hikâyeyi yazıp oğullarına yirmi yaşında okumaları ve ders almaları için hediye etmişti. Halbuki bütün yosmaların birbirine benzemediğini, maskeyle dolaşanların bazen daha tehlikeli olduğunu, yosma sanılanların 'masum' olabildiğini anlamaları için sadece okumak yetmiyordu, dikenli tecrübeleri de biriktirmek gerekiyordu.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mektuplardaki 'tehlikeli ilişkiler' ve Laclos

Gür, siyah sakallarının arasında sakladığı eski kelimelerle süslediği hikâyeleri çoğaltarak anlatan eski bir dostu hatırlıyorum bazen. O konuşurken giderek ısınan rakı bardağı elinin doğal bir parçası gibi görünürdü. **Bütün hikâye anlatmayı sevenler gibi şakalarını bıkıp usanmadan tekrarlamayı da severdi. Önce kendisi gülerdi sonra biz. Sık sık “beyana itimat esastır” derdi ciddi bir tonla. “Esastır” derdik hep bir ağızdan.** Onu artık göremiyoruz ama ne vakit doğruluğundan şüphe ettiğimiz bir durumun içine düşsek birbirimize bakıp “beyana itimat esastır” deyip gülümseriz. Parçalanmış bir ailenin önemli kayıplarından birisine selam gönderir gibi gülerek anıyoruz onun cümlelerini.

Artık bu eğlenceli ‘sloganımız’ beni eskisi gibi mutlu etmiyor nedense. Galiba bu hissiyatım bir rüyadan uyanıp hiç yıpranmayacağı düşünülen dostlukların, ilişkilerin bir gün aniden çatlayıp kırılabileceğini fark etmekle de ilgili biraz. Başkalarına ne ifade eder bilmiyorum ama ‘itimat’ denen o sağlam, kunt kelimenin benim dünyayla kurduğum ilişkide önemli bir yeri var. Onsuz kendimi çıplak hissediyorum. Belki biraz abartıyorum ama güveni yitirdiğim zaman sistemim çöküyor, karanlık bir boşluğa düşüyorum sanki. Ve böyle ürkütücü zamanlarda itimat etmeden hayatta kalabilen bir ‘rahatlığı’ hakikaten kıskanıyorum. İsterdim öyle olmak ama o tekinsiz rolleri sürdürebilecek kadar sabırlı değilim; iyiliğimden değil, sıkıveririm hemen. Geçenlerde arkadaşşıma dinlediğim bir hikâyeye ilgili saf, çocukça sorular soruyordum; **“İnsan neden sevmediği halde birisine ısrarla sevdiğini söyler ama yine de sevmiyormuş gibi davranır sence?” Çok farklı sebeplerle yönü değişebilecek olan bu acayip soruma pek masum olmayan basit ama zeki bir cevap verdi: “Kendi kurallarıyla oynamayı seviyordur. Yenilmekten, kaybetmekten korkanlar bazen öyle yapar.”**

İnsan denen varlığın tuhaf çelişkilerinden birisi de kendisiyle ilgili kötülük potansiyelinin pek bilincinde olmaması galiba. Birisine yalan söylerken onu kendince muhtemel bir acıdan korumaya çalışır bazen, sonuçlarını göremez. Ya da sırf başkasını aldatmanın kötücül hazzını yaşamak için kaybetmekten ölesiye korktuğu ‘iktidarını’ korumak için oynar. Tutkuyla, yalanla beslenen çarpık ilişkilerde işler daha çok karışıyor haliyle. Şehvetin kırbaçladığı hazzı elde etmek için savaşırken kurallarını bilmedikleri tehlikeli oyunlara katılanlar öyle kolayına vazgeçemiyorlar ‘kötülüğün’ çekiciliğinden.

O disiplinli bir askerdi...

Bu türden karanlık bir çaresizliği edebiyat tarihinde en iyi anlatanlardan birisi Laclos bence. Yıllardır orasından burasından karıştırıp her seferinde iki buçuk asır önce yazılmış olduğuna inanmadığım tuğla kitabın tamamını sonunda okudum. **Aslında disiplinli bir asker olan yazarın kırk bir yaşında yazdığı ‘Tehlikeli İlişkiler’, insan ruhunun korkunç kırılmalarını, iktidar hırsının sahibini zehirleyen kibrini, intikam saplantısını, birini ayartmanın benzersiz hazzını, mahremiyetin önemini, yalanın, kötülüğün çekiciliğini muhteşem tesbitlerle tarif eden uzun mektuplardan oluşuyor.** Kitap insanları aldatarak birbirlerinin hastalıklı sevgisine oyunlarla tutunan –Vikont ve Markiz- iki şeytani karakter üzerinden döneminin yüksek sınıfının ahlaksız zaaflarını eleştiriyor. Henüz hayat tecrübesiyle bozulmamışlara nasihat eder gibi yazılmış kimi satırlarda Laclos’un uyarılarını duymak mümkün: “Ahlaksız bir erkekle ahablığı kabul eden her kadın, er geç onun kurbanı olur. Kötü ahlaklı kimselerin gençleri kendilerine bağlamak için geliştirdikleri dostluk, onların erdemleri gibi mutluluklarını da yok edecek tehlikeli bir tuzaktan başka bir şey değildir.”

Biraz ahlakçı gibi görünen bu açıklamaya aldırış etmeyin. Onun zehirli karakterlerini ölümlüleri aldatmak için yeryüzüne inen tanrılar olarak tarif eden Andre Malraux’nun söylediği gibi *Tehlikeli İlişkiler*, gücünü ve bugüne aynı güçle kalmasını Laclos’un açık görüşlülüğüyle saplantıları arasındaki muhteşem uyuma borçlu. Bir de bana

göre hazzı yaşarken değil, o kışkırtıcı baştan çıkarma dürtüsünün peşinden koşarken düşüp kendisini parçalayan insanın sefaletini eşsiz bir cesaret ve hayal gücüyle yazabilmesine...

‘Utanç da acı gibidir.’

Kitapta göremediğim ama filmde kalan çarpıcı bir cümle var. Genç kadınları yatakta eğitmeyi seven Vikont de Valmond’un şantajla seviştiği kızlardan birisi, dert yanmak için gittiği Markiz de Merteuil’e çok utandığını söylediğinde kadın ona şöyle cevap veriyordu: **“Üzülme, utanç da acı gibidir sadece bir kez gerçekten tam anlamıyla hissedersin.”** Laclos, işte bu ve buna benzer yırtılmaların tahribatından sonra acıyla kırılgan insanı nasıl değiştirdiğini pek az yazarın görebildiği incelikli ayrıntılarla anlatıyor. Üstelik bunu 1782 yılında, kendisinden sonra gelecek pek çok büyük yazarı derinden etkileyecek bir zekâ ve kıvraklıkla yapıyor.

Romanda eski sevgililer kendi aralarında korkunç bir iddiaya giriyorlar. Eğer Vikont o erdemli, güzel kadını baştan çıkarıp bunu bir mektupla kanıtlayabilirse Markiz kendini yine ona teslim edeceğine söz veriyor. Ama sadece kendisinden uzaklaşanları tuzağına düşürmeye çalışan erkeğe sıradan, sofu bir kadını ayartmak yetmiyor. Onun doğasında var olan iyiliğini kaybetmeden zaafına yenilip teslim olmasını istiyor. Sonunda istediğini elde ediyor, o saf kadını ilk defa çok farklı bir biçimde sevdiğini söyleyerek, yalvararak, kaçarak, bazen aşağılayarak kendisine âşık ediyor. **Aslında o yalanları söylerken işini iyi yapan oyuncular gibi canlandırdığı karaktere inanmaya da başlıyor.** Markiz ilk defa yenilmiş hissediyor çünkü bu defa oyunlarıyla, kibriyle, hırsıyla kendisine en çok benzeyen gösterişçi adamın başka bir kadına gerçekten tutulabildiğini fark ediyor. **“Bir kadın başka bir kadının kalbine nişan aldığı nadiren ıskalar ve bu yara öldürücüdür”** cümlesini doğrularcasına anlaşılmayı bozup Vikont’u öteki kadını terk etmeye ikna ediyor. Adam dürüst bir kadını sevmekten utandığı için bir yalancıya teslim oluyor. Sonunda değişen duygularıyla, tuzaklarıyla birbirlerine sokularak, savaşılar bilmeden yarattıkları kötülük çukurunda beraberce boğuluyorlar.

‘Versin kendini ama çarpışıp versin...’

Aşkla erdem arasındaki hastalıklı savaşı merakla izlerken kabuğunu soydukları insanları anlatan korkunç mektupları okudukça fena halde ürperdim. Ve hamlelerini tecrübeli bir satranç oyuncusu gibi tasarlayan, zekânın düşünce sistemindeki, türler arasındaki önemini anlatan Laclos’a daha çok hayran oldum. Onun topçu okulundan mezun bir asteğmen olarak hayata başlayıp, general olarak öldüğünü hatırlayınca, savaş stratejileri hazırlayan birinin sistematigi bu kadar kuvvetli bir kitap kurgulayabilmesine de pek şaşırmadım doğrusu.

Malraux’nun da hatırlattığı gibi aslında sürekli tutkudan bahseden kitap tutkunun kitabı değil. Bence *Tehlikeli İlişkiler*, alçaklığın ve insanı mutsuz etme sanatında ustalaşanların kitabı. Vikont başkanın karısı olan sofu Madam de Tourvel’i ayartmak istediğinde düşüncelerini Markiz’e en çıplak haliyle anlatıyor: **“Evet, versin kendini, ama çarpışsın da sonra versin; yenmeye gücü yetmesin, ama karşı koymaya gücü yetsin; kendisinin de güçsüz bir yaratık olduğunu, öyle birdenbire değil, uzun uzun kavrasın; bundan bir tat alsın, artık yenildiğini açıklamak zorunda kalsın. Başiboş ceylanı, izinsiz avlanan adsız sansız avcı vurur, gerçek avcı hayvanı zorlamak ister.”**

Ve kötülüklerin kraliçesi Markiz kadınları anlatıyor: “Biz kadınların bayıldığımız iki şey vardır. Kendimizi savunmak onuru bir, yenilmenin verdiği zevk iki... Ne saklayayım, içimin pek çekmediği zamanlarda bile bazen kendimi sırf bir ödül olarak sunduğum olmuştur. Hani eski şövalye çarpışmalarında güzellik, yiğitlikle becerinin ödülünü verirmiş, işte onun gibi bir şey.”

Laclos, bu kitabı tamamladığında “ben öldükten sonra yankıları dünyada sürüp gidecek bir kitap yazmak istedim” demiş. Az sayıda yazara yaşarken eserinin geleceğini doğru sezebilmek nasip olmuştur. Başkalarının sırrını öğrenebilmek ve ifşa edebilmek için duygularıya kendileri arasına mesafe koyan acımasız insanları ancak onun gibi bir ‘tanrı-yazar’ anlatabilirdi. İki yüz otuz yıl sonra insanın değişmeyen trajedisini, acımasız oyunların muhtemel sebeplerini, ikiyüzlülüğü Pierre Choderlos de Laclos’un edebiyata hediye ettiği cümlelerle hatırlamak güzeldi. Hayatın bütün kusurlarına rağmen...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayatın kuytusunda dolaşanların ölümsüz kardeşi: Ahmet Büke

A. Esra Yalazan 04.07.2010

Ölü yaprakların ıssız sokaklarda, henüz kirlenmemiş pardösü eteklerinin, sıkı köpek bacaklarının, kırık bankaların altında döne döne uçuştığı sarı sıcak bir sonbahar günüydü galiba. Yanımda kolumu sıkıca kavramış heyecanla gelecek planlarından bahseden bir arkadaşım vardı. Mahzun yüzlerini solgun vitrin ışıklarında seyre dalan insanların arasına başımı sokunca görmüştüm onu. **Salıncaktan kendini dünyanın boşluğuna doğru savuran bir çocuk resminin üstünde “Çiğdem Külâhı” yazıyordu. Eski bir dostla karşılaşmışım gibi içeri girip hemen ona sarıldım. Kitabın ismi karnımın altını gıdıklamıştı.** Bazen öyle olur, yazarına, ne yazdığına, türüne pek aldırış etmeden sizi çeken o tuhaf ‘varlığa’ sokulmak istersiniz. Kitapçıdan çıkınca arkadaşım, “Ne olduğunu merak etmiyor musun, baksana” dedi. “Boş ver, belli ki iyi ve eğlenceli bir çocuk kitap yazıp adını ‘Çiğdem Külâhı’ koymuş. Böyle kırılğan bir mutluluk işaretini hemen silmemek lazım. Bırak biraz tadını çıkarayım” dediğimi hatırlıyorum.

Hikâye kitaplarının ilk sayfasındaki pırıltılı cümleler bazen insanı fattan bir kadın kıvraklığıyla tavlarken. Aldanmayacağımı biliyordum ama yine de kitabı sonundan açıp okumaya başladım: **“Ay kınalı avuçlarıyla karşı kayalığın ardından çıktı. Dizlerindeki sızıyı duydum yeniden. Kestaneler mi çizmişti ne. Denizin en ince kabuğu kımıldadı. Belki de gece balıkları uyanmışlardı ve esneyerek dünyanın bu yanına uçmaya hazırlanıyorlardı.”** Ahmet Büke’yle böyle tanıştım. Hikâyelerini okudukça unutarak var olma çabasının insana her şeyden çok acı verdiğini söyleyen sert, neşeli, lirik sesine hayran oldum. Elimdeki kitabın ikinci hikâye kitabı olduğunu öğrenince de çok sevindim. Yazdığı her şeyi heyecanla bekleyeceğimiz bir yazar keşfettiğinizde içiniz has edebiyata dokunmanın şehvetiyle kımıldar. O lezzetli yemeğe hiç ara vermeden aynı iştahla devam etmek istersiniz. Gidip hemen 2004’de yayımlanan ilk kitabını aldım; *İzmir Postası’nın Adamları*. Ve sonra diğerleri geldi; 2008’de Oğuz Atay öykü ödülü alan *Alın Mavide* ve birkaç hafta evvel okurla buluşan *Kumrunun Gördüğü*.

Hikâye olmak istiyormuş meğer

Yazıyı sevenleri buluşturan tesadüfler kitapçı vitrinlerinin önündeki isabetli ‘kazalardan’ ibaret değil. Yıllar sonra “İmzalı bir kitap göndermek istiyorum” notuyla yazarın kendisini de tanıma fırsatım oldu ve itiraf etmeliyim ki pek şaşırmadım. **O edebiyatta görünmeyi görünür kılan anları kelimelerle çoğaltırken, hayatın**

kuytusunda dolaşan kayıp, yoksul, meczup, kimsesiz, hayalperest kahramanlarına can veren içten sesini hikâyelerinin incelikli diline tercüme edebilen sahici bir yazar. Ve neyse ki hâlâ 'iyi bir yazar' olduğunun pek farkında değil. Onu dünyanın en çok kullanılmış elli sözcüğüyle bir odaya kapatsak hayatın bilinen kurallarını büsbütün yıkıp yeni bir dille hiç görmediğimiz suretlerini gösterebilir ve her seferinde yeniden şaşırtabilir gibi geliyor bana.

Böyle düşündüğümü ona söylediğimde biraz utangaç tebessümünden daha önce başkalarının da buna benzer yorumlar yaptığını anladım. Bence o da kökleri insanın çok derinlerinde gizlenen kadim bir sezgiyle 'kelimelerin zarif efendisi' olduğunu seziyor ama tam nerede durduğunu bilmiyor. Yazarların bu 'sarhoşluğunu' gerçekten önemsiyorum ve seviyorum; çok bilmek sadece yazarı değil insanı da bozuyor çünkü. Yazar hemen herkesin benliğindeki algı ve ifade yeteneğini hissedebilen gizli bir radarı var bence. İnsan birbirine eklediği harflerle sadece dünyanın sevgisizlikle kalınlaşan kabuğuna değil bazen bilmeden kendisine de çok içerden dokunuyor. O da ilk hikâyesinin sonunda edebiyatın içinde nasıl kaybolmak istediğini yazmış zaten: **"Ama şunu anladım ki, niyetim sadece hikâye yazmak değil. Ona karışmak ve hikâye olmak da istiyormuşum meğer."** Hakikatle onu hikâye eden anlatıcının arasında sıkışan o bulanık ve kederli ruh haline vaktiyle nasıl tutunduğunu bilmiyorum. Çocukken tanıdığı herkesin gözünün arkasında bir kamera gizlendiğini sanması ve olmadığını çok şaşıarak fark etmesi ona gelecekte hayatın koyu sırlarıyla birlikte dip akıntılara doğru sürükleneceğini gösterdi sanırım.

Köpeğin ağzındaki sevişme...

O akıntılarda nesnelerin, varlıkların, tabiatta gördüğümüz her şeyin bir dili var. Çılgık atan nehirler, deliren bulutlar, konuşan kuşlar, açlıktan hüngür hüngür ağlayan köpekler... Hepsi insanı gerçeklikten koparan ve bir o kadar da gerçek kılan eşsiz bir dille bu dünyanın acılarına, vicdansızlığına, adaletsizliğine karşı birleşmiş gibi birbirlerini müthiş bir uyumla tamamlıyorlar sanki. Son kitaptaki kısa hikâyelerinden birinde eski bir sevişmeyi görüyor yazar: "İğde ağaçlarının birbirine sarıldığı sokağı geçerken taş kakmalı yolun üzerinde tıkırdadı. Yaylanarak yürüdü. **Saçlarını yeniden geriye attı. İşte tam da o anda omuzlarına tutunan ve biteli çok olmamış, üstelik hâlâ terle karışık koku ve titremelerle dolu eski sevişmelerden birisi sokağa yuvarlanıverdi. Düşürdüğünün farkına varmadı... Arabayı takip eden köpeklerden birisi durdu önünde. Kokladı uzun uzun.... Kadının omuzlarından düşen eski sevişmeyi ağzına alıp ama dişlerinin arasına âdeta yumurta taşır gibi, nazikçe uzaklaştı.**" Yazar bu anlatımı hikâyede fantastik bir hoşluk olsun diye kullanıyor elbette, puslu bir kurgunun bütünlüğü içinde okuru daha derin kırılmalara hazırlıyor.

Kumrunun Gördüğü ilk kitaplarından biraz daha sert ve bir o kadar da merhametli. Ben bu kitaba giren ve henüz hiçbir kitaba girmemiş hikâyelerin çoğunu tesadüfen hayatımın çok tuhaf bir döneminde okudum aslında. **Münasebetsiz bir travma yüzünden tek gözümü hiç kapatamadığım için dünyaya uzaydan fırlatılmışım gibi çaresiz, yalnız ve 'bitmiş' hissettiğim aylarda, uzaktan şefkatli bir dost eli birkaç günde bir gönderdiği yeni hikâyelerinin sihriyle bilmeden beni sağalttı.** Doğrusu insanı okşayan, öyle kolayca hazmedilecek türden hikâyeler değiller ama tuhaf bir şekilde kahramanlarının o acı ve ironik çılgınlıkları hayatla arama koyduğum mesafeyi daralttı. Bir kez daha edebiyatın iyileştiren gücüne onlar sayesinde inandım.

'Derin gözlü adam' desinler ona...

Açlık grevi yapan Veysel hayatla ölüm arasına sıkışıp kaldığı o ânı hücresinde anlatıyordu: "Bütün bunları torbaya tıkip makatımda sakladığım küçük kurşun kalemle yazıyorum. Beni bıraktıkları kuru yatağın uzun

tahtalarının arkası mükemmel bir defter oldu. Sert ve katı bir defter... Her şeyin bir anlamı var. Öyle mi? Aç kalınca ve açlığı unutunca yani bu dünyadaki kütleni havadan daha hafif bir noktaya getirince bunları görebiliyor insan. **Şimdi bütün söylenen sözlerden daha yukarda ve onlara dokunabilecek yükseklikteyim. Bütün sinemalar ve film makaraları, kediler, azgın ablalar, insanoğlunun görebileceği bütün memeler ve isyan ederek dökülen kanların toplamı benim hemen altımda ırmaklaşmış akıyor. Usulca ve burgaçlarıyla. Kalemın ucu kırıldı. Şimdi ölmüyorum. Vazgeçtim sanki..."**

Ahmet'in edebiyatını tarif etme çabası en başta buralarda okuduğum hiçbir yazara benzemeyen kırçılı, özel sesine, hikâyelerinin kapsadığı sınırsız, o çok renkli duygu coğrafyasına haksızlık olur ama yine de biraz çocuksu bir istekle onu bildiği bir dünyayla anlatmak istiyorum; Diyelim ki adı Kumru Ahmet olsun. Tanrının bile unuttuğu arka sokaklarda, yoksulluk kokan atölyelerde, günahların cirit attığı şileplerde, çöplerle yaşayan kimsesizlerin sığınağında, tımarhanelerin ışık geçirmeyen ıssız odalarında, yalnızlığın duvarlarda parçalandığı kahvelerde dolaşıp hikâyeler anlatsın insanlara. Onu dinleyenleri bu dünyanın bütün kötülüklerinden azade bambaşka bir âleme sürüklesin. **Kaç kişi varsa onun anlattıklarını hayal eden, o kadar çok farklı resmi olsun bu yoksul hayatın. Kimselerin göremediğine şefkatle, iyilikle dokunabildiği için 'derin gözlü adam' desinler ona.** Her şeyi gören Kumru Kamil'le birlikte kanatlansın göklere. Oradan seyretsin yeryüzünün çatlak haritasını. 'Şehirler, bedeviler, aşklar, cinayetler, savaşlar, ip atlayan çocuklar, kırk telgraf direkleri, ışıklı bulvarlar, yaslı kerhaneler, dumansız ocaklarında çorba kaynayan eşkiyalar', onun sihirli cümleleriyle hayat bulsun. 'Şimdiki an'a onun kalp gözüyle ve vicdanıyla sahip çıkalım ya da istediğimizde onun gibi zamanı çekip durduralım bir ikindi vaktinde. Yazarı bu hayattan geçip gitmek için köprü gibi kullanan kelimeler bizim de bütün halsizliğimizi, yorgunluğumuzu alsın.

Ahmet Büke'nin yazdığı gibi, bu sonsuzluk bitsin ve saatler akmaya başlasın...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Takıntının sonsuz azabı, 'Acı Ay' ve Pascal Bruckner...

A. Esra Yalazan 11.07.2010

Bir topun peşinde koşturan acayıpleri ve onlara takılıp kalmış kalabalığı izlerken tuttuğum takımın kazanması halinde hayatımın değişeceğini düşünüyordum. Bu aptal oyunlar da benim eğlenceli takıntılarımdan biri. Bir ara yenileceğimizden korkunca edepsiz kapitalistlerin 'morgda yatan genç' resmiyle süsledikleri pakete uzanıp bir sigara yaktım. Birbirlerini taammüden tekmeledikten sonra kendilerini yerlere atıp 'artistik' hareketlerle debelenen futbolculara gülerken gözümün önünden şiddetli sahneler geçiyordu. Bir kalaşnikofla önce sigara patronlarını tarıyordum. Hazır başlamışken insani ilişkiler kurmaktan aciz hastalıklı arkadaşlarla devam edeyim, dedim. Tam bu 'dâhiyane' planlarla kanlı hülyalara dalmak üzereyken dünyanın en güzel gözlü kedisi Recai kucağıma yatıp beyaz tüylü yanağını okşatmaya karar verince haliyle gündem değişti.

Maç, gece ve sigaralar bitmek bilmiyordu. **Biraz ürkerek gerçekten cesaret gerektiren bir girişkenlikle dünya kupası izleyen erkeklere iz bırakan 'takıntılı roman kahramanlarını' sordum. Neyse ki edebiyat da seviyorlar, şuursuzluğumu mazur gördüler.** Birisi gözünü televizyondan ayırmadan ciddi bir ses tonuyla Boris Vian'ın Yürek Söken'indeki anne karakterini hatırlattı. Bir başkası kaçan gol bir fırsatından sonra yırtıcı bir baykuş çığlığıyla çaydanlık hırıltısına benzer garip sesler çıkardıktan sonra sakinleşip muhteşem bir intikam

hikâyesi olan Canistan'daki Selim'den bahsetti. Sonra yine herkes kendi takıntılarının ve hayallerinin dip akıntısında usulca kayboldu.

O meşum liste....

Ben hâlâ benim 'delilerle' birlikteydim. Önce Yusuf Atılgan'ın diğer kahramanları geldi, sonra Tanpınar'ın Mümtaz'ı, Oğuz Atay'ın Hikmet'i, Selim'i, Thomas Bernhard'ın tekrarlanan düşüncelerle sürekli azap çeken huysuzları, Dostoyevski'nin suçluluk duygusuyla kıvranan 'kaybedenleri', Proust'un hayalperestleri, Fowles'un 'kelebek koleksiyoncusu', Saramago'nun Don Jose'si, Marquez'in son nefesine kadar vazgeçmeyenleri, Murakami'nin melankolikleri, Kafka'nın huzursuzları, Thomas Mann'ın Aschenbach'ı, Moravia'nın kendilerini yok eden erkekleri... Başım dönmeye başlamıştı. Çıldırmanın o incecik sınır çizgisinde duran bütün inatçı hayaletler zihnimin labirentlerinde koşuşturuyordu. **"Roman kahramanı takıntılı olmalı", dedim kendi kendine konuşan yalnızların ürkütücü sesiyle. Çarpık bacaklı adamlar hâlâ o çamurlu topun peşindeydi ve onlara eşlik eden vızırtı fena halde asabımı bozuyordu. Üst üste birkaç gol yesek de hiç değişmese bu sıkıntılı hayat, diye sayıklıyordum arada.** Takıntım onu kışkırtan yazarlarla birlikte hortlamıştı. Sonra Anna Karenina'yı, Emma Bovary'i, Justine'i, Odette'i, Gatsby'i, Pan'ı, Don Kişot'u ve edebiyat tarihindeki diğer bütün 'tutturukları' ve onları insanlığa bağışlamak için yaşamının sıradan hazlarından vazgeçen yaratıcılarını düşündüm. Hepsi takıntılarını sıra dışı karakterleriyle, bazen de içlerinden derin sancılarla söküp çıkardıkları 'ötekilerle' ölümsüzleştirmişti.

O şiddetli duygu fırtınası...

Ben sanatçıların özellikle de yazarların kontrol edemedikleri şiddetli yaratma dürtüsüyle zaten takıntılı olduğunu düşünüyorum. Üstelik saplantıları sadece yazmakla ilgili değil. Ruhlarını acımasızca fetheden düşünceler, çelişkiler, cevabı olmayan sorular itibarıyla da yazarlar aşkla dönen semazenler gibi hep aynı 'sınırsız' çemberin içinde yaşıyor aslında. Onların bu durumu hastalık gibi gören fanilerden farkı, takıntılarını dünyadaki her şeyden çok sevmeleri galiba, ancak böyle hayatta kalmayı ve geleceğe kararlı adımlarla yürümeyi beceriyorlar çünkü.

Sadece hikâyelerini okuduğumuz takıntılı kahramanların değil gerçek hayatta kendini 'lanetlenmiş' hisseden bütün huzursuzların, tabiatın yasalarına itiraz edenlerin şiddetli bir fırtınanın içinde yaşadığını sanıyorum. **Bu korkunç bağımlılığın içinde incinmişlik, horlanma, kendine acıma, öfke, korku, yenilgiyi kabullenememe, kıskançlık, intikam hırsı, daha güçlü olana meydan okuma, zaaflara karşı verilen yorgun bir mücadele gibi birbirine benzemeyen ama tamamlayan pek çok farklı duygu kırılması var.** O parçalanmış duyguların esiri olmaya yatkın insan tam olarak hangi aşamada kendinden vazgeçiyor acaba? Takıntılı olmaktan daha beter bir şey varsa bu hayatta, o da takıntının nesnesinden çok açtığı yarayla yaşamaya alışmak, ondan vazgeçememek sanırım. Bu çaresizliğe dair kısa ama çarpıcı bir hikâye dinledim geçenlerde.

Yarayı açan iyileştirir...

Bir arkadaşımın seyahat ederken müzik dinleyebilmesi için ona becerikli telefonumu verdim. "Teşekkür ederim, ben bunu kullanamam" deyip geri verdi. "Neden" diye sorunca da kısaca anlattı; **Vaktiyle çok sevdiği biri uzaklara giderken onun hediye ettiği herhangi bir eşyayı üstünde taşımak istediği için o müzik aletlerinden istemiş. Adam döndüğünde "unuttum" demiş, tek bir kelimeyle sadece "unuttum!"**. "Neden unuttuğunu ve bunu nasıl o kadar rahat söylediğini çok sonra anladım, onun derinlerinde ben yoktum, seyahatte ona eşlik eden vardı, daha da kötüsü ben hiç olmamışım" dedi. Yolda müzik dinleyenleri görünce hâlâ kirpikleri ıslanıyormuş. Onu dinlerken yüzünü gölgeleyen hüznünden, sesindeki çatlaktan o yaranın hiç kapanmayacağını anladım; malum sır değildir, yarayı açan iyileştirir. Ve maalesef takıntı biraz da böyle eskimiş ve fazlasıyla rutubet kokan tanıdık bir hastalıktır.

Hatta çok daha azıdır bazen; gün ortasında, durup dururken hep duyduğunuz ama hiç kullanmadığınız berbat küfürleri masum dünyaya savurup birkaç dakika sonra şefkatli bir hatıranın yardımıyla gülmeye başlayabilirsiniz. **Ya da itinayla sakladığınız mahrem parçaları yıllar sonra çöplüğe gönderirken, onu çok özlediğinizde atacak son bir parça daha kalsın diye o küçücük 'sırrı' çekmecenizin kuytu bir köşesinde saklarsınız. Sevdiğiniz birisiyle yağmur tıptırtıların huzurunda kaybolmuşken radyoda çalan eski bir şarkının sözleriyle o uysal andan ve muhtemel geleceğinizden nefret edersiniz belki de...** Bazen ürpertici bir intikam hırsıyla onu nasıl mutsuz edebileceğinizi planlarken kendinizden utanıp hayatınızı alt üst eden o yıkıcı 'güçten' kalan boşluğu, korkunç azabı yeniden bütün zaaflarınızla sevmek istersiniz. Aslında genellikle sevdiğiniz o değil, acının keskin yüzüyle sizi kendisine bağlayan 'saplanıp kalma' halidir. Takıntı biraz da böyledir işte ve eminim siz hiç değilse dinlediğiniz hikâyelerden, okuduğunuz romanlardan biliyorsunuzdur ruhu kemiren bu küçük kurtçukların neye benzediğini. Takıntı nesnesinin mutlaka sevilen biri olmayacağını da elbette...

Zalimlerin değişen rolleri

O gece biz kazandık yani anlaşılan hayat değişecekti ama ben hâlâ 'acaba değişmese mi' deyip meczuplar gibi gülüyordum. Sonra bütün bu duygu karmaşasındaki hayaletlerle boğuşurken sıkı bir takıntı hikâyesi olan *Acı Ay*'ı hatırladım. Pascal Bruckner'in romanından uyarlanan filmi, hayatı trajediler ve ödüllere dolu Polanski yönetmişti. Eve dönünce ona baktım biraz. Doğrusu görüntüleri ve anlatım biçimini biraz ucuzca, eskimiş buldum ama o hayatımın o dönemini hatırlamak hoşuma gitti. **Sonra bu vesileyle romanı okudum ve şaşırdım. Evet, mevzu yeterince çarpıcı ama dili bu kadar zengin ve incelikli bir roman beklemiyordum doğrusu. Bruckner edebiyat seven bir felsefeci ve Türkçeye çevrilmiş başka romanları da var.** Bu kitapta Marsilya'dan İstanbul'a yola çıkan bir gemide tekerlekli sandalyede yaşayan Franz, yolculardan birine karısı Rebecca'yla yaşadıklarını en mahrem ayrıntılarıyla anlatırken o çiftin hayatını da mahvediyor. Roman boyunca tehlikeli cinsel oyunlarla zehirli bir tutkunun kurbanı olan bir kadının ve erkeğin sürekli değişen rollerini ve birbirlerini nasıl zalimce yok ettiklerini izliyoruz.

Ay'ın karanlık yüzündekiler..

Bu romanı yazarken Bruckner'i kırbaçlayan dürtü, takıntının insanı sürüklediği karanlık uçurumu göstermek miydi bilmiyorum ama okuduklarımin arasında en iyisiydi. Elbette geri planda başka meseleleri de var ve hiç değilse hakiki bir saplantının 'eşya koleksiyonculuğundan' çok daha sarsıcı bir kusur olduğunu okura

acımasızca gösterebilmiş. Bir otobüste karşılaştığı kadını aylar sonra bulan Franz başlangıçtaki duygularını anlatıyor: "Daha birkaç ay önce bir başka kadına 'seni seviyorum' dediğim halde, uzun yıllardır kimseyi sevmemiş gibiydim. Benzerlikleri ve farklarıyla, onu hem benim bir parçam hem de dışarının parçası yapan bir varlık bulmuştum." Vaktiyle çekici olan o erkek hikâyesinin sonunu tekerlekli sandalyesinde ölü bir bitki tamamlıyor: **"Rebecca'yı yeniden seviyorum. Gözüm artık yalnızca onu görüyor, hani müminlerin dudaklarından Tanrının bin adı dökülür ya, tıpkı öyle durmadan onun adı geliyor dilimin ucuna... Hiçbir kadınla aşktaki bu coşkuyu bulamayacağımı biliyorum. Tıpkı gaddarlıktaki bu hırsı bulamayacağım gibi. Seçme şansım yok artık. Bir başkasına âşık olmasından çok korkuyorum. Benim yanımda sadece kötürümlük ödeneğini almak için kalıyor. Bu yüzden, nasıl desem, görmezden gelmektense kendisinin rızasıyla ilişkilerini ayarlamayı tercih ediyorum."**

Arada nereler olduğunu bilmeyenler için bile hikâye korkunç değil mi? Peki biz nasıl şefkatle sevebiliyoruz bu zehirli kahramanları ve onların yaşadığı sefaleti? Hepimizin içinde o 'Acı Ay'ın karanlık yüzünde gizlenen günahları, deliliği, suçluluğu, ihaneti, gaddarlığı merak eden ve bizi onların saplantılı köleleri olmaktan koruyan güçlü bir sistem var. Romanların, filmlerin romantizmiyle avunurken saf bir aldatmacayla genellikle hayatın rahat ettiğimiz aydınlık yüzüne tutunmaya çalışıyoruz sanırım. Bir takıntıdan kurtulmanın çarelerinden biri Bruckner'in yaptığı gibi onu yazmak olabilir mi?

Peki, ben takıntılı mıyım acaba?

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaşlılık, Balthus ve diğerleri...

A. Esra Yalazan 25.07.2010

 Yaşlılık, Balthus ve diğerleri... Martıların köpekler gibi uluyarak feryat ettikleri bir mahallenin kesif çöp kokan sokaklarında yürürken aniden bacaklarım titremeye başlayınca gölgelik bir merdiven eşiği bulup olduğum yere çöktüm. Dünya fırl fırl dönüyordu, aksi gibi benim etrafımda... Önümden çamurlu bir nehir gibi sürüklenip giden hayata bakakaldım öylece. Birbirlerine aldırmayan telaşlı insanların kayıtsızlığını izledim biraz. Bakışlarım biraz evvel yediğim karadutların beyaz keten pantolonumda bıraktığı 'mor mürekkep' lekelerine takıldı. Onlar hiç çıkamayacak, dedim. **İyi ya da kötü, kurtulduğumuzu sandığımız anılar da böyledir. Onlardan uzaklaşırken geride hep bir parçamızı bırakıyoruz. Zamanı hapsetme hevesiyle yaşayan biz faniler, basit bir kolaycılıkla başımıza gelenler başlar, biter ve bir gün izleri silinir gider zannederiz. Hâlbuki bir yere gitmezler, yok olmazlar, son âna kadar hayatımıza eşlik edip bizimle birlikte yaşlanırlar.** Eğer istediklerimizi anlatarak miras bırakmayı becerirsek ölmezler. Nefes aldırmayan yoğun bir nem bulutunun altında böyle kopuk kopuk düşünceler akıyordu zihnimden işte. O sırada bir arkadaşımın sevdiği basit bir şarkı sözünü hatırladım: **"O an ihtiyar oldum."** O cümleyi fısıldayarak tekrar edince karadutların morarttığı parmak uçlarım sızladı nedense. Hayatı böyle kâğıt keşiği gibi çizen incecik anlar vardır, acının sıcaklığını sonradan hissedersiniz. İhtiyarlığın başladığı o ilk silik âni idrak etmek de buna benzer 'çatlak' bir his sanırım. Sonrasını düşünmek epey ürpertici...

O kadar iddialı değilim...

Geçenlerde eğlenceli alıntılarla konuşan bir yazar televizyonda, Truman Capote'ye dair kısa bir anekdot anlatıyordu: "Röportajcı Capote'ye mutluluk hakkında ne düşünüyorsunuz, mutlu musunuz, diye sormuş. O kadar hırslı değilim, diye cevap vermiş yazar." Son zamanlarda durup dururken bunu hatırlayıp gülümsüyorum.

Mümkünse birilerinin bana "yaşlılık hakkında ne düşünüyorsunuz" demesini istiyorum. Cevabım net: "O kadar iddialı değilim!" Değilim ama çocukluğumdan beri kendimi ihtiyar dünyanın kızkardeşi gibi hissettiğim için bu hususta 'iddialı' olanların neden ve nasıl öyle olabildikleri ilgimi çekiyor. Seviyorum yaşamaya tutkun insanların arsız coşkusu, kıpırdak hayat enerjilerini. Şanslı olduklarını düşünüyorum. Kâinatın sonsuzluğunda kendini tekrar eden, kelimelerin, hikâyelerin, acıların, hayalkırıklıklarının, birbirine benzeyen mutsuzlukların üst üste yığılan ağırlığını taşımaktan yorulmuyorlar. Bazen gerçekten kıskanıyorum onları, bu ürkütücü tekrardan, bezdirici döngüden hiç sıkılmıyorlar çünkü. İnsanın tecrübeyle eksildiğini fark etmiyormuş gibi yaşayabilme yeteneğine sahipler. Bir gün geliyor, "galiba artık ihtiyarladım ben" diyorlar çocuksu bir sesle. Hâlbuki o güzel mısradaki gibi insan, ruhun kurak ve solgun coğrafyasına ilk bebek adımını attığı andan itibaren usulca ihtiyarlamaya başlıyor zaten.

Geçen sene bu köşede bahsettiğim romancıyı hatırlıyorum. 89 yaşında intihar ettikten sonra tanınıp ölümsüzleşen Macar romancı Sandor Marai, o süreci acımasızca anlatıyordu: "İnsan ne yaparsa yapsın ölümlü bir varlık. **Vücudu yaşılanıyor; hemen değil hayır, önce gözleri ya da bacakları ya da kalbi yaşılanıyor. İnsan parça parça yaşılanıyor. Ve bir gün ruh yaşlanmaya başlıyor. Çünkü vücut ihtiyar olmak istiyor, ama ruhun hâlâ özlemleri, hatıraları var ve hâlâ arıyor, seviniyor, arkadaşlarını özleyor. Ve mutluluğa duyulan özlem kaybolduğunda sadece hatıralar ya da kibir kalıyor; ve insan o zaman gerçekten sonsuza dek ihtiyar oluyor."**

Acı bir sessizlik değil mi? İyi ya da kötü hiçbir şey istememek, daha evvel şaşırdıklarına aldırmamak, birisini bekleme düşüncesinden, umut etmekten uzaklaşmak, heyecanı toprağın altına diri anılarla birlikte gömmek, unutmanın ve aldanışın derin sükûnetinde kaybolmak, hayatın kendisinden alınacak intikam duygusunun soğuması, tek kelimeyle vazgeçmek... Biriken anıların sıkıntısıyla gelen soğuk ihtiyarlık rüzgârı biraz da böyle bir şey galiba. **Gülten Akın'ın o zarif şiirindeki gibi; "Hüzün çocuklar için arada bir, yaşlılar için sürekli..."**

Tanrısız ışığa doğru...

Bu karanlık tabloda sonsuzluğa açılan o kapıyı Balthus gibi geniş bir merhamet duygusuyla aralayanlar da var. "Atölyem mabedimdir" diyen ressam İsviçre'de bir dağ evinde, kabalıktan, sanat piyasasının dalaverelerinden, modern dünyadan, hayatın uğultusundan uzakta ressam karısı Setsuko ile birlikte ölümü sessizce beklemişti. 20. yüzyılın en büyük ressamlarından birisi olan Balthazar Klossowski de Rola, anılarında yolculuğun son günlerini tevekkülle anlatıyor: "İnsanoğlunun ömrünün sonlarına doğru çıplak ve temel bir şeye, can sıkıcı ve düşünsel sorunların hiçbirini umursamayan bir sadeliğe ulaştığına inanıyorum. **Romantizm ve çektiği acılar, gençliğe özgüdür; yaş ilerledikçe her şey bir çözüme ulaşır ve sadeleşir. Her şey Çin alfabesinin simgeleri gibi yeniden biraraya gelir. Her gün bir başka günü çağırır artık ve Tanrı sizi yanına çağırincaya dek resme, yani yapılan işe adanması gerekir bu yeni günün. İşte bu kadar basit.** Tanrı sizin için gereğini yapar. Ertesi gün için kaygılanmanın gereği yoktur... Zamanla her şey sertliğini, pürüzlerini yitiriyor. Başka türlü görünüyor, gözümüzden siliniyor. Daralan zaman ve vaat ettiği o pek az şey, dolu dolu yaşanmalı. İnsan biliyor bu zamanın daraldığını ama yine de sonsuz olduğunu. Varolmanın çelişkisidir bu... **Yaşlılığın yol açtığı değişikliklere karşın, birçok şey önemini yitirdi artık, yerini temel olana bırakmak için. Başımıza gelenleri sadeleştiren, yüce bir yoksullaşmadır bu.** Bu huzur içinde ölmelidir insan: Tanrının

vaat ettiği buluşmanın huzuru içinde, resmin beni hep hazırlamak istediğinden emin olduğum ihtişam içinde..." Balthus için yaşlılığın sınırlamalarına, zorluklarına boyun eğmek, ibadet eder gibi resim yapmasına benziyor. Ressamı o muazzam, Tanrısal ışığa yaklaştıran bu sadelik, dinginlik, onu sıradan bir ölümlü olmanın korkularından da büsbütün uzaklaştırmıştı sanırım.

Hayat ağacı gibi vedalaşmak...

Ben birbirine dolanan hayal, hatıra, pişmanlık, nihayetinde bağışlama düğümlerinin usulca çözülüp hayatın berraklaştığı o sade kısma henüz geçmedim, söylediğim gibi öyle pek iddialı da değilim ama oraya yaklaştıran her küçük adımda biraz daha rahatlıyorum sanki. Bu garip yolculuğun sonunda neyle karşılaşacağımı bilmiyorum, nereden, nasıl biter herkes gibi hiçbir fikrim yok. Doğrusu karşılaşacağım 'çaresizlikten' de ürkmüyorum; korkular, endişeler hayatın biricikliğiyle alay eder gibi birer birer çekip gidiyor nasıl olsa ama eğer oralara varabilirsem istediğim bir şey var; bu dünyayla sonunda bir 'hayat ağacı' gibi vedalaşmak isterim. Galeano'nun kitaplarından birisinde okumuştum galiba. **Eskiler Hayat Ağacı'nın tersine büyüdüğünü söylüyormuş. Dallar aşağıya, kökler yukarıya doğru. Dallar toprakta saklı, köklerse gökyüzüne masum bir çocuk gibi gülümsüyor. Köklerini, yani özünü oluşturan en esaslı, en kırılgan yanını kendilerine saklamıyor o ağaç. Dünyanın bütün tehlikelerine, kötülüklerine, acılarına karşı çırılçıplak kalabilecek kadar cesur olduğu için rüzgârlarla hışırdayan yapraklarını toprağa gömüyor.** Görmemek için değil daha güzel görebilmek için... Onun hakikatini, hayallerini oluşturan ne varsa unutmasınlar, kendisinden sonrakilerle birlikte hep yaşasın diye böyle yapıyor. Cansever'in o harikulade şiirini mırıldanıyor sanki: *"Ne kalır benden geriye, benden sonrası kalır. Asıl bu kalır."*

Hayaldeki insan olmak...

Malum, yaşlıların sona doğru huysuzlaştığı, içlerine doğru çöktükleri, küçüldükleri anlatılır. Ruhen de hacimleri öyle daralıyor sanırım. Olmayı istediğimiz, hep hayal ettiğimiz o insan olamayacağımızı bu garip yolculuğun sonunda anlamak mı insanı öyle 'kamburlaştırıyor' bilemiyorum. Şinasi "hakikat içimizde kalan arzu, hayal ise elimize geçen vuslattır" der. Son çizgisinin başlangıç ânyıyla kesiştiği o loş yerde bir kez daha, belki de son kez geçmişe dönme özlemiyle her daim unutmak istediklerimizi hatırlamak istediğimiz için mi çocuklaşıyoruz nihayetinde? **Yaşlanmanın kaçınılmaz sıkıntısına, daralan zamana rağmen aslında bitmesini istemediğimiz için mi hayatın bütünlüğünün bozulmasından ödü kopan 'ihtiyar çocuklar' gibi davranıyoruz?** Kaderimiz bizden evvel bozulup çürümesin diye mi?

Kimbilir, yaşlılığın ürkütücü zirvesine tırmanıp oradan gençliğe bakanlar biraz komik buluyordur sorduğum soruları. Onlara göre hayat, geçmiş, yaşadıkları değil her daim hayal ettikleri şeydir belki de. İhtiyarlamamak için mutluluğa duyulan özlem hiç kaybolmasın diye Balthus gibi gözlerini 'sonsuzluğun' ışığına dikip sadeliğin gölgesinde mazilerinden ayrılmamak için uysal bir kedi gibi mırıldanıyorlar mıdır?

Bilmiyorum, merak ediyorum ama iddialı değilim.

Öfke, şiddet, Thomas Bernhard ve taklitçiler...

A. Esra Yalazan 01.08.2010

Hafızanın kuyusunda uyuyan sözcüklerin derin bir uçurumdan aşağıya tıpır tıpır yuvarlanan taşlar gibi şimdiki zamanın içine düşüvermesi beni ürpertir. Onların göremediğimiz kayalara yıllarca nasıl sıkıca tutunabildiğini düşünürüm her seferinde. Geçenlerde bir arkadaşına kendisi gibi olamayan 'sıkışık' insanların korkularından, ümitsizliklerinden bahsederken o garip sohbetten bir an hatırladım. Telefonda konuştuğum yazar o sırada buralarda da ünlenmeye başlayan Irvin Yalom'du. Onunla romanları hakkında röportaj yapıyordum. Belki biraz vakit sınırlı olduğundan, biraz lafı dolandırmaktan hoşlanmadığım için ama sanırım en çok da genç olmanın küstahlığıyla ikinci romanını pek beğenmediğimi itiraf edivermiştim. Psikiyatrisi hasta ilişkilerini sorguladığı 'Divan'ı mesleki donanımına, akıl oyunlarına, teknik bilgilere kurban ettiğini düşünüyordum. Buna karşın 'Nietzsche Ağladığında'yı sevdiğimi söyleyince sebebini zihnimde beliren ilk düşünceyle anlatmamı istedi, hastalarından birisiyle konuşur gibi... **İlk aklıma gelen, kitaptaki basit ama parlak cümlelerden birisiydi: "Bir şeyi entelektüel olarak bilmekle duygusal olarak bilmek arasında çok ciddi bir fark var, öyle değil mi" dedim.** Aynı zamanda bir psikiyatri profesörü ve iyi bir analist olduğu için güldü tabii seçtiğim bu alıntıya. Sonra dürüstlüğü aniden açılan bir çakı gibi kullanmaktan utanıp özür diledim ondan. Yine güldü ve bu defa kızıyla konuşur gibi şefkatle cevap verdi: "Eğer içinde senden daha baskın bir 'sen' varsa onu gizlememek iyidir, kendin olmak zordur ama başka biri olma çabası daha zordur. İnsanı öfkelenendirir, suçlu hissettirir, yorar, bir dolu dert, iyi ki söyledin".

Son zamanlarda malûm sebeplerle kışkırtılan öfkenin, şiddetin toplumu nasıl içten çürüttüğünü hep beraber izliyoruz. Kim olduğunu bile henüz idrak edememiş, aidiyet duygusunun hazin yoksunluğuyla sarsılan gençlerin saldırganlığını trajik buluyorum. Televizyonlarda her akşam horoz dövüşüne çıkartılan 'öfkeli oyunculara' biraz acıyorum. **Bir de taammüden 'kötü' olmaya çalışan yazarlar okuyorum, sahte kavgalardan medet uman, sanal âlemlerde yapay gaddarlıklarla avunan, bir türlü kendisi gibi olamayan insanlar görüyorum. Ve onların o çaresiz hallerine tanık oldukça 'kötülük' taklidi yapmanın kötülükten daha sığ olduğunu düşünüyorum.** Acımasızlık, şiddet, öfke gibi dürtüler iki tarafı keskin bir kılıca benzer ve tıpkı iyilik, şefkat, merhamet gibi hakikidir. Eğer bir gerçekliğe dayanmıyorsa insanı olduğundan daha aptal ve epey zavallı gösterir bence. O maskenin ardına gizlenenlerin er geç 'taklit' olduklarını anlarsınız.

Korunaklı delilik

Saplantılarını, öfkesini, şiddetini, acısını, melankolisini iyi sanata dönüştürebilmiş özel ve her anlamda en farklı yazarlardan birisi 20.yy'da yaşadı. Thomas Bernhard, yazarlık hayatına nefret edilmeyi, anlaşılmamayı, unutulmayı, küçümsenmeyi göze alarak başladı ve aynen öyle bitirdi. Sözcüklerin zehirli iktidarıyla dış dünyaya açılan o kabuklu hali sahibiydi çünkü. Yıkıcı ama aynı zamanda sağaltan edebi üslubuyla kendisini, mağdurları, yenilenleri bu dünyanın bütün 'kötülüklerine' karşı korumak ister gibi mücadele ediyordu sanki.

Ben Türkçeye ilk çevrilen ilk kitabı "Wittgenstein'in Yeğeni"ni okuduğumda çok şaşırmıştım. Okuduğum hiçbir romana benzemiyordu. Karakterler vardı ama belirgin bir olay kurgusu yoktu. Hiçbir şey olmuyordu, hayat sıkıntılarıyla kendini tekrar eden bir döngünün içine sıkışmıştı. **Koyu bir ümitsizlikle, kederle örülmüş**

atmosferde, zıplayıp duran cümleler ve sonsuz paragrafların ardından nefessiz koşarken yazarı hem sevmek hem de bir an evvel onu terk edip kaçmak istiyordunuz. Ama sonra nasılsa karanlığıyla, 'deliliğiyle', sırlarıyla, hayatına tesadüfen giren okurda bile ürkütücü bir bağımlılık yaratıyordu.

Bernhard, ödüllere, gazetelere, matbaacılardan, edebiyatçılardan, doktorlardan, tiyatrodan, operadan, burjuvalardan, sistemden, aristokrasiden, aşağıladıkları her şeyden nefret eden ama yine de onlarsız yaşayamayan kahramanları hakkında bildiğim kadarıyla pek konuşmadı. Belli bir ideolojinin temsilcisi gibi görünmedi. Röportaj vermeyi pek seven bir yazar da değildi.

Her kitabında yakın çevresini ve kendisini yazdığını, dedikodu yaptığını, acımasızca hakaret ettiğini düşünenler bile onu ilgiyle takip etmekten, okumaktan kendilerini alıkoyamadılar. **Öfkesinden fazlasıyla nasibini alan yazarlar, sanatçılar hatta dostları bile ona dava açmış hatta akıl hastanesine kapatmayı bile düşünmüşlerdi. Topluma göre bu 'deli' yazar, ülkesinin düşünsel hayatına ve sanatına ihanet ediyordu.** Hâlbuki o bildikleri anlamda deli değildi ve kötülüğe, acımasızlığa tahammül etme gücünü nasıl koruduğunu sanatoryum yıllarını anlattığı kitabın satır ararında daha en başlarda yazmıştı: "Paul'la aramızdaki tek fark Paul'un kendi deliliğinin onu tamamıyla avucuna almasına izin vermesi, benimse en az onunki kadar büyük olan deliliğimin beni avucuna almasına hiçbir zaman izin vermememdir". Sanıyorum biraz da bu kontrolü asla elden bırakmayan tavrı nedeniyle Bernhard okurun gözünde sadece kendisini, gözlemlediklerini anlatan, sayıklayan, tekrarların sıkıcı tuzağına düşen sıradan bir yazar olmadı. Nadiren konuştuğu söyleşilerinden birinde romanlarındaki takıntılı karakterlerin doğru anlaşılabilmesi için sabahtan akşama kadar kendisini yüzlerce defa öldürdüğünü söylüyordu.

Kendi sesini taklit edemez

Gazetede çalıştığı yıllarda kısa gözlemlerinden oluşan bir kitabı yayımlanmıştı. Kitaba da ismini veren 'Ses Taklitçisi' bana onun yazıyla kendisi arasına koyduğu mesafeyi ve sevmediği sanılan 'insanı' yüceltişini düşündürür nedense; O ve dostları operada ses taklitleri yapan bir sanatçıyı davet edip daha önce hiç duymadıkları bambaşka sesler çıkarmaya ikna ederler. İstediklerini yapar, onların hiç duymadığı daha az ünlü sesleri de taklit eder. **Gösterinin sonunda ondan kendi sesini taklit etmesini isterler. Yapamaz. Hiçbir şekilde kendi sesini taklit etmeyi beceremez.**

Modern Avrupa edebiyatının en önemli yazarlarından birisi olan Bernhard'ın sesini taklit etmek de imkânsız bence. 20. yüzyılın müzik dehası Glenn Gould'u anlattığı son dönem romanlarından 'Bitik Adam'da, bir sanatçı olarak durduğu yeri de tarif ediyor: "Wertheimer Glenn'i durmadan sanatçılığı yüzünden kıskanıyordu, bu sanatçılığa şaşırmayı, hele hayran olmayı kıskanmadan beceremiyordu, bunu yapabilmenin koşulları bende de yoktu ve yok, ben asla bir şeye hayranlık duymadım ama hayatta bir çok şeye şaşırdım... **Wertheimer'da bu yetenek asla yoktu, hiçbir biçimde yoktu diye düşündüm. Wertheimer'ın aksine, ki o mutlaka seve seve Glenn Gould olmak isterdi, ben asla Glenn Gould olmak istemedim, hep kendim olmak istedim...**".

Müzik ve edebiyat

Bernhard, babasın istemediği bir çocuk olarak dünyaya geldi. On sekiz yaşındayken ağır bir akciğer hastalığına yakalandıktan sonra iki sene sanatoryumda kaldı. Çocukluğunu ve gençliğini anlattığı otobiyografik beşlemesine orada başladı. O dönemde kendisini büyüten, edebiyat ve felsefe sevgisini kazandıran yazar büyükbabasını ve annesini kaybetti. Daha sonraki yıllarda Mozarteum Akademisi'nde müzik ve oyunculuk eğitimi aldı. Onun müzik tutkusu, iç içe geçmiş, kendi anlamlarının etrafında dairesel hareketler çizen cümlelerin formunu, sesini de etkilemiş kuşkusuz. Şiddeti, öfkeyi, acımasızlığı, dilin imkânlarını kullanarak böyle

yüksek bir sanata dönüştürebilen başka bir yazar var mı bilmiyorum. 'Odun Kesmek'te yine onu sessizliğin içinde bir çığlık gibi duyuyoruz: **"Yıllarca onlarla dost olmuşuz ve birden yaşam boyu dost değiliz ve neden birden böyle olduğumuzu bilmiyoruz. Onları o kadar çok seviyoruz ki, bu sevgi içinde hastalanıyoruz ve bizi iterek kendilerinden uzaklaştırıyorlar, kendi sevgimizden nefret ediyoruz, diye düşündüm.** Biz hiçbir şeyiz ve onlar bizden bir şey yapıyorlar ve bu yüzden onlardan nefret ediyoruz. Bir hiçtik, derler ya hani ve onlar bin bir külfetle bizden bir dahi yapıyorlar ve onlar bizi dahi yaptı diye onları hiç affetmiyoruz, sanki onlar bizi ağır suçlu yapmışlar gibi, diye düşündüm berjer koltukta".

Şiddetin, öfkenin dili, başkalarını hatta kendisini bile taklit etmeyen usta bir kalemin gücüyle lirik, kederli, ironik, kalıcı edebiyata dönüşebilir. Yeter ki gücünü hakikatten, samimiyetten alsın. Akşama çöpe gidecek yazılarla öfkeli numarası yapanlar ilgimi çekmiyor ama dili iyi kullanan, insanı derinlikli hikâyelerle anlatan edebiyatçıları şuursuz bir rahatlıkla aşağılayan, kendilerinden başka hiç kimsenin 'akıllı' olmadığına inanan yazar türüne naçizane bir tavsiyem var; konuşurken, özellikle de yazarken 'kötü insan' taklidi yapmayın. Mümkünse, olabiliyorsanız, öyle olabilmenin kıymetini idrak edebiliyorsanız gerçekten olun! Aksi takdirde yaşlı bir hanımefendinin fevkalade zarif bir biçimde söylediği gibi "film seyrederken artistik kuvvetli olunca uykumuz geliyor".

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

J.R. Jimenez'le düşsel bir seyahat...

A. Esra Yalazan 08.08.2010

Başını boynu bükük bezgin bir ihtiyar gibi yavaşça çevirirken çok uzaklardan geçen balıkçı motoru misali tıyırdayan pervanenin önünde kıpırdamadan öylece durup kitapların eprimiş sırtlarına bakıyorum. Ne yapmak istediğimi bilmiyorum. Beni gizlice kuyunun dibine çeken ellerin hayatın ritmini daha da ağırlaştırdığını hissediyorum. Okumak, yazmak, yemek, konuşmak her türlü yaşamsal eylem fikrinden çabucak yoruluyorum. Bunu tropikal iklimleri andıran havanın nemiyile izah etmek mümkün mü, emin değilim. Yıpranmış bilincim de pek yerinde değil galiba, zihnim tuhaf hayallerle delik deşik olmuş. Rüyalarına giren varlıklarla konuşan uyurgezerler gibi düşle gerçeklik arasında uzun bir seyahate çıkmış gibiyim. Sonsuza dek uyuma arzusu, iri ve ağır bir hayvan gibi vücudumun üstüne boylu boyunca uzanmış sanki. Kütüphanede omuz omuza duran yazarlara bakıyorum. Yazılarıyla, hayal güçleriyle, dostluklarıyla, tutkularıyla, bazen kıskançlıklarıyla birbirlerine dokunan binlerce suret hayaletler gibi dans ediyor.

Alaycı ifadelerini görebiliyorum, hiç de masum değiller. **Yüreklerinin karanlıkta kalan kısmını açıp kurcalasam günahlarla, ihanetlerle, zaafarla, yasak arzularla, okuru kolayca kandırabilen korkunç 'masallarla', kristal duygu parçacıklarıyla, şehvetin, kibrin, bencilliğin, hoyratlığın en korkunç halleriyle karşılaşacağımı biliyorum. Nedense 'becerikli yalanlara' hiç tahammülüm yok bu aralar.** Zekice kurgulanmış hikâyeler okuyacak mecalim de kalmamış. Hayatımı insan denilen mahlûkatı anlamaktan, o tuhaf türün uğultusundan uzak, geleceği geçmişte yaşayan meczuplar gibi sessizce tamamlama hayalleri kuruyorum. Hayır, bildiğimiz anlamda bir yorgunluk değil bu, sadece hayata dair algılarım keskinleşiyor, bir noktada asılı kalıyor sonra akşamüstü ışıkları gibi usulca zayıflayıp kırılıyor. Biriktirdiği yağmurları kendine saklayan simsiyah bir bulut olduğumu sanıyorum. Olur ya bazen, öyle durmak ve zamanla birlikte iplik iplik çözülüp yeryüzüne akmak istersiniz. Ansızın bastıran hiddetli yağmurun çinko damları döven çitirtisini, caddelerin ıssızlığını parçalayan kuşların civıltısını, sarı sıcak duvarlarda yankılanan tiz çocuk çığlıklarını, odanın içinde kanat çırpın

mavi kelebeğin son çırpınışlarını yavaşlatılmış bir filmin kareleri gibi duymaya başlarsınız. Öyle yumuşak bir halsizlik hissi işte... Ya da umut edecek bir şey kalmayana kadar sakince durup beklemek belki de. Upuzun bir dalgınlık hali...

Lorca'yı da etkilemişti...

Yine de yazmam gerekiyor değil mi, illa doldurulması gereken 'boşluklar' var bu hayatta. Ben dursam dünya durmuyor. Her içgüdüsel eylemin bir vakti olması gerektiğine inandırmışız kendimizi bir kere. Yazmanın, sevişmenin, konuşmanın, yemenin, uyumanın, eğlenmenin, hatta ağlamanın... Anlamsız geliyor zamanın ve koşulların belirlediği o sınırların içine hapsolup kalmak. Hiçbir şey söylemediği sanılan ama sade ve pırıltılı birkaç cümlede insanı, tabiatı, şefkatle, mütevazı bir bilgelikle kucaklayan 'ketum' yazarlara sığınmak istiyorum böyle durgun zamanlarda. **Serin çam ormanlarının ortasında, kaplumbağaların kuru tıkırtısını, ceylanların titrek adımlarını ve o kırılğan ozanların soğuk dereler gibi şıkırdayan cümlelerini dinleyerek uykuya dalayım mesela. Biliyorum en iyi onlar görür puslu ruhumu. Gerçeklikle düşler arasında dolaşan melekler gibidirler çünkü. Sözcüklerden yaptıkları ışıklı peteklerle sokulurlar rüyanıza.** Dalıp gittikleri derin uykulardan sarsarak uyandırırsanız bir daha asla aynısını yazamazlar. O pek narin 'yabanilerin' en esaslılarından birisi Juan Ramon Jimenez'dir.

Modern İspanyol şiirinin kurucularından olan Endülüslü şair, Lorca gibi kendisinden sonraki önemli ozanları da etkilemişti. En çok okunan ve bilinen kitaplarından birisi *Platero ile Ben* (Bir Endülüs Ağıtı), Madrid'den doğduğu kasaba Moguer'e döndüğünde anlattığı kır hayatıdır. Onun diliyle sıradan bir taşra hayatının asla sıradan olmadığını ağıtının neşeli ve aynı anda acılı olabilen melodisinden anlarsınız. Kilise kulelerini, geniş tozlu avluları, baharatlı sokakları, ak badanalı evleri, kapı eşiklerinde oturmuş sevgilileri, boğucu havalarda gölgeden gölgeye koşturan çocukları, alçak damları, şenlikleri, denize eğilen okalıptüs ağaçlarını, güz ışıklarını, çam fıstıklarını sükûnetle kuşatılmış bir dil zenginliğiyle anlatır eşeği Platero'ya.

Tanrı armağanı kuşlar...

Gençliğinde resim yapmaya da tutkun Jimenez'i okurken, incecik fırça darbeleriyle resmedilmiş büyü bir resmin içinde dolaşırsınız. Işıl ışıl parlayan üzüm bağlarını, altın tozuna batmış ovaları, öğle sonrası uykularının mavimsi mahmurluğunu, sabah neşesiyle gülümseyen uçarı bulutları, evlerin duvarlarını saran küflü yosunları kalp gözünüzle hissedersiniz. O vakit eşeğinin yularından tutup dolunayın solgun ışığının altında, ölü bir kuşu gül ağacının dibine gömmek ve baharda beyaz bir gül olarak dirilişini izlemek için ozanın merhametli mısralarıyla kaybolursunuz: **"Tanrı armağanı kuşlar; öyle bizim gibi belli bayram günleri falan yok! Tabiatın, gerçeğin değişmez özgürlüğünde, bayram çanlarının onlar için belli belirsiz bir sevinçten başka hiçbir anlamı yok. Alinyazılarında hiçbir zorunluluk bulunmayan, insan denen köleye korkular salan yüceliklerden, derinliklerden uzak, kendi törelerinden başka töre tanımayan bu kuşlar kardeşlerimdir benim, canım kardeşlerim."** Sadece kuşlar değil, tabiatta gördüğü bütün varlıklar, çocuklar, ölümlerin dul karıları, aç köpekler, çanlar herkes, her şey onun arkadaşıdır.

Hayatın kımıltısız anlarında saklı incelikli ayrıntılarını onun 'ağıtıyla' dinlemek rahatlatır: "Saatler durgunluk içinde geçer. Dünyada savaş yoktur; ırgatlar, düşlerinin en son uzantılarındaki bir gök gürültüsüyle derin

uykudadırlar. Bir duvarın dibinden sessizce geçenler arasında, belki de sevgililer, gözler içinde eriyen gözler vardır. Çiçeklenen fasulye tarlalarından kasabaya doğru, açık yürekli ince duygulu delikanlılığı andıran hoş kokulu esintiler gelir. Sabahın dördünde, ay ışığıyla yeşile bürünmüş buğday tarlaları, rüzgâr altında iç çekerek dalgalanır. Cırcırböceğinin bütün gece uzayıp giden türküsü artık yitmiştir.” Sessizliğin içinde birbirine çarpan ahşap rüzgârgülleri gibi duyuyorum onu her okuduğumda...

Edebî suskunluğa gömüldü...

Şiiri esneterek, anları genişleterek tasvir ediyor gördüklerini Nobel ödüllü Jimenez. Juan Ramon, hayatını babası gibi uykuda öleceği endişesiyle geçirmiş. Ona “yarın görüşürüz” dediklerinde, “bakalım, yarın ben nerede olacağım” diye cevap veriyormuş. Böyle dedikten sonra huzur içinde şiirlerine dönüyormuş. Benim sevdiğim deneme yazarlarından Enrique Villa-Matas, onun Nobel ödülü aldıktan sonraki trajik finalini anlatıyor: **“Karısı, sevgilisi, âşığı, sekreteri Zenobia’nın ölümünden sonra ödülü yere atıp çığner. O günden itibaren tam bir edebî suskunluğa gömülecek ve asla başka bir şey yazmayacaktır. Artık yalnızca Zenobia için yazdığını dünyaya haykıracaktır. Zenobia ölünce her şey ölmüştür. Artık tek bir satır yazmayacaktır. Yeraltındaki bir hayvanın suskunluğu vardır onda.** Ve son olarak kendini ve edebiyatını reddetmek için o unutulmaz cümleyi söyler; ‘Benim en iyi eserim, eserlerimden pişmanlık duymak olmuştur’.”

Bunu ilk okuduğumda büyük bir şairin, yazarın edebî hayatını böyle acımasızca bıçaklaması, eserlerini küçümsemesi içimi burkmuştu doğrusu. 1956’da Nobel ödülü aldığı sırada Zenobia gittiğinde o da hayatının sonuna yaklaşıyordu. Onu daha genç yaşında kaybetseydi yine bu kadar kararlı ve cesur olabilir miydi bilmiyorum ama artık onu daha iyi anlıyorum. Hiçbir koşulda kopmayan o müthiş bağ, artık onun duyamayacağı tek bir mısra yazmasına engel olacak kadar güçlüyse, yine böyle korkunç bir sessizliğe gömülecekti muhtemelen. Sağlam bir sevginin alışkanlıkla, güvenle, tutkuyla örülen duvarını yıkmaya bazen edebiyatın gücü bile yetmiyor. Zaten kendisi de Zenobia’nın ardından iki yıl sonra gözlerini kapadığı güzelliklere veda etmişti.

En iyi eseri kendisiydi...

Platero ile Ben’de öteki benliği olan eşeğinin sonunu yazdı Jimenez: “Hiç tasalanma Platero, seni La Pina’daki meyve bahçesine, çok sevdiğin kocaman çam ağacının dibine gömeceğim. Yaşamın huzuruna yakın olacaksın. Yanı başında küçük oğlanlar oynayacak, küçük kızlar alçak iskemlelerinde dikiş diyecek. **Yalnızlığın bana söylediği şiirleri duyacaksın. Portakal bahçelerinde çamaşır yıkayan kızların türkülerini işiteceksin, kuyu kovalarının zincir şıkırtısı senin sonsuz rahatlığını dolduracak, yenileyecek.**”

O arzuladığı gibi doğduğu kasaba Moguer’de çok sevdiği meyve bahçelerine bakan mezarında uzun zamandır dinleniyor. Zenobia yanında mı bilmiyorum ama birbirlerinin kulağına yaşarken olduğu gibi ıssız yaz gecelerinde Endülüs ağıtları fısıldadıklarına eminim. Belki Jimenez, sedefte oyma çakısıyla çamfistıkları kıran çocuk halini düşünüp, ırgatları, yoksul çocukları, dul kadınları, kimsesiz eşekleri, kırlangıçları iyimser mısralarıyla teselli ediyordur hâlâ. Bence onun en iyi eseri, kendisiydi. Yeteneğindeki Tanrısal sihri, insanın, tabiatın, sonsuzluğun ayrıntılarında ve sevdiği kadına sonsuz bağlılığında keşfetti.

Ben bu boğucu yaz sıcaklarında Zenobia'yı, Jimenez'i ve yazının gücünü bile yenen aşklarını düşünüyorum. Sıcak bir rüzgâr doluyor odanın içine, göz kapaklarım ağırlaşıyor birden. Şairin anlattığı mavi kelebeklerden biri konuyor omzuma. Ya da ben öyle sanıyorum...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Edebiyat tutkunlarıyla uzun bir yolculuk...

A. Esra Yalazan 15.08.2010

azetelerin muhtelif eklerinde her sene ısrarla yayımlanan 'yaz kitapları' klişesini biliyorsunuz değil mi? Mantiğını ve muhtemel alıcısını elbette anlayabiliyorum, lakin kitapların iklimlere göre tasnif edilmesinden pek hazzetmiyorum. Neden yaz kitapları illa 'eğlenceli' olmak zorundadır ve 'eğlenceli' olmanın ölçüsü nedir mesela? Üstelik de bu soruşturmaları genellikle yazarlarla ve yayınevlerinin ilgili editörleriyle yaparlar. Onlar da ciddi ciddi cevap verirler bu 'anketlere'. K Dergisi'nin bence fevkalade isabetli bir sloganı var. "Sizi kandırdılar. Edebiyat eğlencelidir." Öyledir gerçekten ama anlaşılan kandırmaya devam ediyorlar, çünkü yaz kitaplarının özellikle 'hafif' bir neşesi olması da gerekiyor nedense.

Kolunuzu kaldırmaya mecalinizin kalmadığı rutubetli bir ortamda denizin üstündeki buğuyu seyre dalıp tembel kediler gibi kumların sıcak oyuklarına yerleşmişken, okaliptüs ağaçlarının altında hülyalara daldığınızda, karpuz peynir yerken kimse Karamazov Kardeşler'i ya da Proust'un yataktaki ufak kımıldılarının ayrıntılarını sayfalarca tasvir ettiği romanlarını okumak istemiyor galiba. Halbuki ben 'yüksek edebiyatın' böyle zamanlarda insanı daha sıkı kucakladığına ve iz bıraktığına inanırım. Hayattan müsaade aldığınız o iki hafta içinde, mümkünse kaotik bir zihin kamaşmasından uzaklaşıp tanımadığınız ama merak ettiğiniz, sizi size edebiyatın değerleriyle anlatan, insan olmanın ıstırabını, hazzını, derinliğini bazen incelikli bazen basit ama keskin cümlelerle ifade eden daha eğlenceli bir yolculuk düşünemiyorum. Bu düşünme biçimi, şezlonglarda polisiye veya gazetecilerin çok sevdiği benim nefret ettiğim o tabirle 'aşk romanları' okumaya engel değil elbette. Ama neden yaz kitapları? Mesela siz hiç 'sonbahar kitapları' diye bir başlık gördünüz mü? Eğer edebiyatı mutlaka tasnif edeceksek bence olmalı, benim de 'eğlenceli' önerilerim var ama sonbaharda açıklayacağım. Yani bu 'büyük fırsat' için biraz daha beklemeniz gerekiyor. Gazetecilerden öğrendim, her haber mevsiminde güzelmış.

Kitap en iyi tasarım...

Netice itibarıyla sonunda ben de bu moda uydum ve kendime bir yaz kitabı edindim. İsmi, Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın. Hakikaten eğlenceli ve zihin açıcı, düşündürten bir kitap. Nietzsche'nin deyişiyle, neşeli bilgi varmış bu kitapta. Özellikle benim gibi kitap fetişi olduğu sanılan ama sadece yazıyı seven, kitapsız hayata devam edemeyen bütün 'okuma bağımlılarının' müthiş bir hazla okuyacağını düşündüm sayfaları merakla çevirirken. Kitabın beş bin yıllık tarihinde dramaturg ve sinemacı Jean-Claude Carriere ve semiyolog, yazar Umberto Eco'yla seyahat ederken uzun ve çok katmanlı bir rüyada dolaştım sanki. Avcı köpekler gibi nadir kitapların izini süren iki bibliyofilin, eski ve nadir kitap koleksiyoncularının hikâyeleriyle kitabın geleceğini geçmişin içinde görebilmek güzeldi. Akademik dilden bilerek uzak durmaları kitabın okunuşunu, üstünde yorum yapmayı ve en önemlisi insanın kitapla kurduğu o mahrem ilişki üzerine soru sordurmayı beceriyor. Bu

söyleşiyi yöneten editör Tonnac, geçmişî konuşturma konusunda ne kadar ısrarlı olursa olalım, kütüphanelerimizde, müzelerimizde zamanın yok etmediğı, edemediğı eserleri bulacağımızı söyledikten sonra, kültürün, tam da her şey unutulduğunda geride kalan şey olduğunu hatırlatıyor. Eco'nun dediğı gibi gelecekte kütüphane ve müze diye bir şey kalırsa tabii. Gelecekte internet olacak mı o da büyük bir muamma...

O kitabın beş yüz yıldır varlığını kabul ettirdiğini ve tıpkı çekiç, kaşık, tekerlek gibi ondan daha iyi bir tasarım yapılamayacağını düşünüyor. Ve onlara göre elektronik kitap ticari olarak kitabı hezimete uğratsa da, alışkanlıklarımızı değiştiremediğı için kitabı tamamen yok edemeyecek.

Bu kitabı okurken iki edebiyat tutkunuyla lezzetli yemeklerle donatılmış zevkli bir yaz sofrasında sohbet eder gibi hissetmemin sebebi, o muazzam düşünsel serüvenin içinde birbirlerine çocuk saflığıyla sorular sormalarıydı sanırım. Carriere, "evinizde yangın çıktı, hangi eserleri kurtarırdınız" diyor. Eco'nun cevabı net: "Kitaplar hakkında o kadar iyi konuştuktan sonra, son otuz yılda yazdığım her şeyi ihtiva eden 250 gigabaytlık sabit belleğimi söküp alırdım, hâlâ imkânım varsa, eski kitaplarımdan birisini kurtarmaya çalışırdım." Eco'nun bu cevabından da kolayca anlaşılacağı üzere onun gibi 'hastalıklı' bir kitap koleksiyoncusu bile yazı mevzubahis olduğunda bütün bencil yazarlar gibi geleceğe kalabilmek için yangında, önce kendi kitabını kurtarmak istiyor.

Sentez sanatı...

Genellikle bugünün teknolojisiyle geçmişin imkânlarını mukayese ettikleri ve meselenin özünün aslında pek değişmediğini anlatan eğlenceli hikâyeler beni güldürdü. Victor Hugo yazarken, yayıncısı Hetzel, kitabı bölüm bölüm yabancı yayıncılara gönderiyormuş. Eserin dağıtımı, bugün pek çok ülkede ve birçok dilde aynı anda satışa sunulan best-seller'larınki gibiymiş. Aynı şekilde Nişanlılar, 1827'de yayımlanan ve dünya çapında otuza yakın korsan baskı yapılması sayesinde büyük başarı elde etmiş, ancak bu korsan baskılar ona tek kuruş kazandırmamış.

Hafızanın giderek güçlenmediğini tam tersine, yeniliğı yakalamak için nefes nefese koşturan insanların çabuk yorulduğunu konuştukları bir anda Eco, dingin bir şimdiki zamanı yaşamadığımız için devamlı geleceğe hazırlanma gayretinden bahsediyordu. Doğrusu bu benim de son zamanlarda çok takıldığım bir mevzu. Teknolojinin bütün imkânlarını severek kullanıyorum ama bu 'çılgınlığın' insanı özünden uzaklaştıran, çok vahşi bir yanı olduğunu da düşünüyorum. Sınırsız malumat elimizin altında süzülmeden bize ulaştığına göre hakikaten hafıza ne ifade ediyor? Eco'ya göre sentez sanatını. Ben bilginin kullanımına dair Carriere'nin temiz cevabını sevdim. "İrfan, bilginin bir hayat tecrübesine dönüşmesidir." Bence bu kitabın hazırlanış mantığında da temel olarak bu prensip var. Belki de gerçekten bilgi kirliliğinden ziyade irfanı konuşmalıyız. Bu tercih, muhtemelen daha evvel hiç düşünmediğimiz ve sormadığımız sorular hakkında düşünmemizi de sağlar.

Bugünün yazarı geçmişî etkiler mi

Mesela, kaybolmuş, yangınlarda kül olmuş eserler muhafaza edilenlerden daha mı nitelikliydi? Kim onları muhafaza etmeye karar verdi. Hakkında hiçbir şey bilmediğimiz kaç büyük 'yazar' var acaba? Carriere'in dediğı gibi, en büyük yazar, belki de hiçbir şeyini okumadığımız yazardır. Ya da büyük eserlerin birbirlerini nasıl etkiliyordu? Cervantes'in Kafka üzerinde ne kadar etkisi olduğunu açıklanabildiğini ama Kafka'nın da Cervantes'i etkilediğini söylüyorlar. Bu imkânsız gibi görünse de okumanın zamanla bizi nasıl değiştirdiğini

anlatılıyor: “Eğer Cervantes okumadan Kafka okursam, benim aracılığımla ve benden habersiz; Kafka Don Quijote okumamı değişikliğe uğratacaktır. Keza hayatımıza çizdiğimiz yollar, kişisel tecrübelerimiz, içinde yaşadığımız dönem, haberler, sıkıntılarımız her şey eski okumalarımızı etkiler.” Ve Eco’nun biraz alaycı bir üslupla hatırlattığı gibi Hamlet edebî nitelikleri bakımından bir şaheser değildir belki ama yıllarca bir muamma haline gelip insanlığın yorumlarına dayanabildiği için kalmıştır. Ona göre geleceğe taşınmak için bazen anlamsız kelimeler söylemek yeter.

Yayıncıların büyük yazarları reddederken kullandıkları, bugün bize utanç verici görünün o cümleleri, aptallığın edebiyattaki çekiciliğini, sansürcüleri de çarpıcı örneklerle tartışıyorlar. Ve onca felaketten sonra biraz neşelenmeyi hak ettiklerini düşünüp esas kitap düşmanlarının yazarlar arasından çıktığını anlatıyorlar birbirlerine.

Tek kişilik bir günah...

Philippe Sollers ve Maurice Blanchot, kitabın ortadan kalkmasına çağrıda bulunan bir komitede çalışmış. Bu çelişkili durumla haliyle fena halde dalga geçiyorlar: Kitaplar olmasın, diye slogan üretenler, “kelimeler kitaptan, nesne olarak kitabın boyunduruğundan kurtulmalı, kaçmalı” diyormuş.. Hakikaten kaçıp da nereye sığınacaktı acaba o zavallı kitaplar?

Kitap, ‘İnsan öldükten sonra kütüphanesine ne olur’ başlığıyla kapanıyor. Ön görülemez teknolojik gelişmelere, felaketlere rağmen anlamlı bir soru. Hiçbir çekiciliği olmayan orijinal bir kitabın peşinde neden bu kadar çok koşulduğunu anlamayanlara Carriere, “iyi bir kütüphane, yaşayan arkadaşlar tarafından oluşturulmuş bir grup gibidir. Kendinizi yalnız ve çökmüş hissettiğinizde onlara başvurursunuz. Oradadırlar” diyor. Eco yine o sinik üslubuyla cevaplıyor: “Tek kişilik bir günahdır. Esrarengiz sebeplerden dolayı, bir kitaba duyabileceğimiz bağlılığın, değeriyle hiçbir ilgisi yoktur.”

Onlar öldükten sonra kütüphanelerinin başına gelecek senaryoları bu kitapta tartışıyorlar. Benim bu sorunun cevabını düşünecek kadar önemli bir kütüphanem yok ama bana hayat boyu arkadaşlık etmiş olan kitaplarımın onları anlayabilecek insanların eline geçmesini isterdim doğrusu. Eğer işaretlediğim bölümlerden birisi yıllar sonra birilerini neşelendiriyorsa, hüzünlendiriyorsa, çoktandır unuttuklarını hatırlatıyorsa, tefekküre daldırıyorsa, içini titretiyorsa benim için o kitap vazifesini fazlasıyla tamamlamış demektir.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Delilik, isterik kadınlar ve Strindberg...

A. Esra Yalazan 22.08.2010

Gerçeklik sınırı diye kabullendiğimiz uçurumun kenarında aklın ölçüleriyle hayata tutunmaya çalışırken, bazen hiçlikte kaybolma içgüdüsünün çekiciliğine kolayca kapılabildiğimizi hissediyorum. Rüyalarda derin ve simsiyah bir boşluğa yuvarlanırken hissedilen o ürpertiye benzer kısacık bir bilinç kaybıyla uzaklaşabilmenin cazip hayali bile insana deliliğin koyu melankolisini hatırlatıyor, ama sadece hatırlatıyor. Büsbütün delirebilmek ne o kadar basit ne de kendini akıllı diye tarif edenlerin sandığı kadar çekici çünkü. Ruhsal bir yarılmanın azabı ancak onu yaşayanın hissedebileceği kadar ıssız ve korkunç olmalı.

'Deliliği' izleyerek yazarlardan ziyade onu yaşayarak sanatıyla içselleştirebilmiş olanlar benim ilgimi çekiyor. Malum, edebiyat ve sanat tarihine baktığınızda epey kalabalık olduklarını görürsünüz. Her koşulda deliliği dahillikle yüceltmeye eğilimli olanlardan değilim ama onları inceleyen araştırmacılar gibi aralarında yadsınamaz, çok güçlü bir bağ olduğunu da düşünüyorum haliyle. Oyuncaklarının içini merak ettiği için parçalamak isteyen şımarık çocuklar gibiyim. **Son zamanlarda o 'kayıp' yaratıcıların algılarının neden farklı olduğuna, bilgiden ziyade sezgiyle hayatı nasıl kavradıklarına, bilinç perdesinin ardında neler gizlediklerine dair garip makaleler okuyorum. Ve okudukça onların sanatı unutup ötesine geçerek kendilerinden bambaşka kişilikler oluşturmak için yarattıklarına inanıyorum. Tanrının yaptığı haksızlıkları unutabilmek ve kısmen unutturabilmek için gerçekliği deliliğin karanlık mağarasında arıyorlar sanki.** Aklın ve zekânın aydınlığından büsbütün kopmamak için 'deliliğin' toplumun ölçülerine aldırmayan o kristal 'saflığına' ihtiyaçları var. Gerçek benliklerini ararken insanlığı kendi trajedilerine tanık olmaya davet edip onlardan uzak durmayı seçmeleri boşuna değil. Ancak böyle sarsıcı bir yakınlık ve mesafeyle hayatta kalabiliyorlar çünkü. Durell, bir romanında çölde insanın ayak izini rüzgârın mum gibi üfleyip sildiğini ve gerçekliği böyle gördüğünü söyler. Bu düşsel tarifi seviyorum, o boşlukta yaşayanlara göre 'akıllı gerçeklik' böylesine uçucu ve epey değişken bir kavram galiba.

En gamlı sanatçı...

Okuduklarım arasında İsveçli oyun yazarı, şair ve romancı August Strindberg'in hikâyesi yoktu aslında ama nedense o yazıları okurken onu da hatırladım. Bir sanatçı olarak dramını, eserlerini 'zekânın ve deliliğin' muhteşem uyumuna yakıştırdığım için herhalde. Shakespeare şu dizeyi onun için yazmış gibi: *"Deliliğin akrabasıdır yüksek zekâ ve yalnızca incecik bir duvar ayırır onları birbirinden."*

Onun yüksek zekâsıyla yazdığı keskin diyaloglar, hayatı boyunca insafsız bir kadın düşmanı olarak anılmasına neden olmuştu. Türkiye'de sahnelenen oyunlarını izleyenler bilir. Kadının erkeği ayartmak için sahip olduğu o içgüdüsel zehirli hırsı, kötülüğü, erkeğin kadının cazibesi karşısındaki çaresiz teslimiyeti, kadınların bilgisizliğini, yetersizliğini ironik ve bazen çok sert bir dille anlatır. Aslında anlattığı hep kendi mutsuzluğu, eksikliği, karmaşası çöküntüsü ve suçluluk duygusudur. Bunu saklamaz. On üç yaşındayken annesini kaybettikten sonra babasının hizmetçisiyle evlenmesi onun ilk ve en büyük travmasıdır. Türkiye'de ilk kez 1924'te Şehir Tiyatroları'nda oynanan *Baba* adlı piyeste, çocuğun kendisinden olmadığını söyleyen karısıyla konuşan yüzbaşı karakteri Strindberg'in tiz çılgınlıkları gibidir âdeta: "Bütün kadınların bana düşman olduğuna inanıyorum. Doğumumdan sancı çıkacak diye dünyaya gelmemi istemiyordu annem. O benim düşmanımdı. Hayatımı, daha tohum halindeyken bensiz bıraktı, bu yüzden yarı sakat doğdum. Kucakladığım ilk kadın benim düşmanımdı."

Her mutsuz evliliğinden sonra içkiye, bilime, resme, insanı küçümsediği oyunlarına ve onu şefkatle kucaklayan deliliğine dönüyordu. Büyüleyici bir anlatımla tabiatı tasvir ettiği romanı *Açık Deniz Kenarında'yı* Türkçeye uzun ve incelikli bir şiir gibi çeviren Behçet Necatigil onu anlatıyor: **"Hakkında dünyanın 'en gamlı, en neşesiz sanatçısı' gibi hükümler verilen Strindberg'in hayatına yön veren, karakterine damga vuran macerayı kadın mücadelesinde görebiliriz.** Portrelerinde çokluk ressamın kendi yüz çizgilerini bulduğumuz gibi bu eserlerde de yazarın acıklı alinyazısını görürüz. Bu bakımdan Strindberg, en çok isterik kadın tahlillerinde başarı gösterir."

'Hiçbir kadın erkekten doğmaz'

Necatigil haklı, oyunlarında 'tehlikeli kadınları' anlatırken keskin bir bıçak gibi kullandığı şeytani zekâsına hayran olmamak mümkün değil. **Hiç unutmuyorum o konuşmayı; 'Baba'da, yüzbaşı, dadiya, "Söyle bana nasıl oluyor da yetişkin bir erkeğe, çocukmuş gibi davranıyorsunuz" diye soruyordu. "Bilmem, hay Allah her biriniz bir kadının çocuğusunuz da ondan belki, hepiniz, irili, ufaklı.." diyen dadiya yüzbaşı sinik cevabını veriyordu: "Oysa hiçbir kadın erkekten doğmaz."** Strindberg, işte buna benzer kısacık bir diyalogla sizi daha evvel üzerinde pek düşünmediğiniz, çok basit gibi görünen tuhaf, çelişkili bir gerçekliğin içine hapsediverir.

Topluma yabancılaşmayı seçmiş bu yabani yazarın beni en çok etkileyen yanı, vahşi tarafıyla tamamen zıt gibi görünürken aslında özünü yansıtan lirik ve kederli anlatımı oldu. Kendisi gibi insanlardan kaçıp, cinnet nöbetlerini yatıştırmak için bir adaya sığınan balıkçılık uzmanı Axel Borg'un hayatını anlattığı *Açık Deniz Kenarında* isimli romanında, tabiatı, kendi ıstırabını tasvir ederken kullandığı üslup onun huysuz bir yazar ve gaddar bir erkek olarak bütün günahlarını affettiriyor: **"Kumsalda bir çam ağacının doruğu duruyordu: Kabukları sıyrılmış, kumlarla ovulmuş, sularla yıkanmış, rüzgârlarla cilalanmış, güneşlerle sararmış bir halde: Bir mamut iskeletinin göğüs boşluğunu andırıyordu...** Ona öyle geliyordu ki yer yuvarlağı üstünde tek ve تنها kalmıştır; dünya onun için binip yerkürenin eksenine gittiği bir taşıttır sade. Artık bağlı olduğu dünyanın mücessem tek bir parçasını bile görmediği için hemcinslerine, topluma, kanuna, âdetlere bağlı her hatıra uçup gitmişti. Düşüncelerini başıboş buzağılar gibi salıvermiş, her engeli aşmalarına, her şeye boş vermelerine müsaade etmişti.."

Anti-Nobel armağanı

Kahramanı Borg öyle yapmıştı ama hakkında gün ışığına çıkabilen tek belge olan günlüklerinden anladığım kadarıyla, Strindberg hayatının son yıllarında üçüncü ve son karısının hayaletinden, kendini zehirleyen düşüncelerinden hiç kurtulamamıştı. 1901'de oyuncu Harriet Bosse'yle evlenip bir yıl içinde ayrıldıktan sonra 6 eylül günü şunları yazmış: "Bugün resim yaptım. Birkaç seneden beri ilk defa aklıma intihar fikri geliyor. Sebep: Şu anda bir kadının, bir gidip bir gelerek, ruhumun en güzel kısımlarını toplayıp, onları nasıl yanında götürdüğünü, beni toplum içinde nasıl küçük düşürdüğünü anlayabiliyorum...**Ruhum bu kadına âşıkta, ama evliliğin ani olması beni soğuttu. Zaten hiçbir zaman bir kadının güzel ruhuna duyulan aşkın, onunla alçakça çiftleşme gereği doğurmasını tam olarak anlayamadım."**

Strindberg, 63 yaşında kanser olup ölene kadar baş etmesi çok güç olan karanlık, melankolik dünyasına rağmen kadınla erkeğin arasındaki o bitmek bilmeyen zorlu mücadeleyi, çekimi, tutkuyu dönemin oyun yazma tekniğinin, üslubunun, aklının çok ötesine geçerek yazdı. **Ölmeden evvelki son doğum gününde Nobel alacağına dair söylentiler dolaşırken, o 'Anti-Nobel armağanı, işte benim kabul edeceğim armağan' diyormuş.** Bu tavır ona yakışır ama ben doğrusu yıllardır Nobel'i fazla düşünmeden cömertçe dağıtan İsveçlilere, bu büyük İsveçli oyun yazarı, şair ve romancıyı Nobel'den mahrum bıraktıkları için epey kızgınım.

Bugün oyunları farkı dillerde defalarca sahnelenen, sinemaya uyarlanan 160 yaşındaki Strindberg, bence iz bırakacağını o keskin zekâsıyla hissediyordu. Oyununu anlatırken kendisini anlamayanlara sesleniyor: **"Baba adlı tragedyam çok acıklı diye eleştirilmişti; sanki neşeli bir tragedya isteyen varmış gibi! Herkes yaşam sevinci denen o şeyin içinde bağırsıp duruyor; sanki yaşam sevinci, bütün insanları illetli ya da hepten geri zekâlı çizip onları gülünç duruma düşürmekmiş gibi.** O sevinci ben ancak, acımasız yaşam savaşının içinde bulurum. Bu nedenle bu oyunda sıradan bütün âşıklara, hiç kuşkusuz onları sinirlendirecek kurallar öğreten bir durum seçtim." Eğer onun oyunlarını okur ya da izlerseniz, diyeceklerini doğrudan, dürüstçe söylemek yerine taptıkları erkeklere, 'öteki' kadınlara geçerken dokundurmayı seçen 'isterik kadınları' nasıl

anlattığını görür, o acıklı durumla yazılarda, hayatta karşılaştığınızda muhtemelen benim gibi kendinizi tutamayıp yüksek sesle gülersiniz.

Aşkı, seilmeyi, huzuru, dingin bir mutluluğu kendine yakıştıramayan Strindberg, son aşkı Harriet'in sokakta, yatakta her an onunla temas kurduğunu düşünecek kadar 'akıllı' insanların dünyasından uzaklaşmış. Onunla kökleri birleşmiş, beraber büyüyen iki ağaç gibi olduğunu düşünüyormuş. "Tek bir varlığız ama beraber yaşayamıyoruz" diyor. Böyle yazmış, son âna kadar 'isterik' diye tarif ettiği kadınlarla böyle ilişkiler kurmuş. Ben ona edebiyat tarihine kazınan sözcüklerinin isterisiyle dokundum. Ruhunun derin yarığında uyuklayan deliliğin sert bakışlarını gördüm.

Böyle çürütücü bir yalnızlığa tahammül edebilmek ancak 'ruha açık, iri, mavi, sadık bir göz gibi sükûnet aşıl原因' açık denizin üzerinde dalgalanan eflatuni ufuk çizgisine, o bilinmeyen puslu âlemin derinliklerine Strindberg gibi korkmadan bakabilmekle mümkün sanırım. Bilinç acı verir çünkü. O da bunu pekâlâ biliyor, bu yüzden kendisinden kaçıyor ve muhtemelen tam da bunun için yazıyordu.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Faili meçhuller ve Agota Kristof

A. Esra Yalazan 29.08.2010

Günlerdir onların koyu gölgeli bakışlarıyla, huzurla gülümsemeyi muhtemelen pek tanımamış yorgun çizgileriyle, ihtiyarlığın sükûnetine çok uzak duran kederli ifadeleriyle yaşıyorum. Sabahları kahvaltı etmeden gazeteye bakmak istemiyorum. Bunu yaparsam yutkunamayacağımı biliyorum çünkü. Hayır, onların artık olamayan yüzleriyle, korkunç hikâyeleriyle ilk kez karşılaşmıyorum elbette. Sadece kesif bir suçluluk duygusuyla aynı topraklarda benimle birlikte büyüyen çocukların, kadınların, genç erkeklerin bir gün aniden ortadan kaybolmasına, başına bir kurşun sıkılarak öldürüldükten sonra bir nehre fırlatılmasına, işkence edilmiş, taşlarla ezilmiş çürük bedenlerinin yol kenarında bırakılmasına, kimsesizler mezarlığından çıkan cesetlere bu kadar kayıtsız, sessiz kalabilmenin utancını yaşıyorum her gün. Gözaltına alındıktan sonra bir daha sesleri hiç duyulmayan köylülerin toprağın altından çıkarılan kafataslarına, kuruyup dağılmış kemik parçacıklarına bakıyorum. Sonra gazetenin o sayfasını yırtıp gövdesinden ayırıyorum, itinayla katlayıp nasıl bir ülkede büyüdüğümü, yaşadığımı hiç unutmayayım diye çekmeceme yerleştiriyorum. Her sabah, bu yazı dizisi bitsin artık, diye söylenirken utancım beni boğuyor.

Biliyorsunuz, Burhan Ekinci'nin on gündür *Taraf*'ta yayımlanan faili meçhuller dizisinden bahsediyorum. Kayıp diye adlandırılan ve bir daha hiç dönmeyecek olan ölüleri anlatan, eksik kalmaya mahkûm karanlık hikâyeleri birleştiriyorum zihnimde. Ölülerin hep ölü olarak kalacaklarını bilmek insanı kavuruyor. Ailelerin çaresizliğini anlamaya çalışıyorum. Askerî araçlarla, içinde telsizlerin vızıldadığı beyaz arabalarla evlerinden toplanan o adamların, kadınların çocuklarını düşünüyorum. Onlar bizim gibi 'kayıpların' bir daha hiç geri dönmeyeceklerini kabullenemez. Canından bir parçası olanı sevmek, birbirinin içinde varolmak o umudu hiç yitirmemek değil midir? Bir gün tekrar anneme, babama, çocuğuma, sevgilime tekrar sarılabilirim ümidiyle hayata tutunmaya çalışırken onun cansız bedenine, kurumuş kemiklerine dokunmak zorunda kalmak nasıl bir histir acaba? Kelimelerle tarif edilebileceğini sanmıyorum. Günlerdir onları düşünüyorum, rüyalarımدا konuşuyorlar. Çığlıklarını duyuyorum.

Sizce yirmi bin faili meçhulün, yargısız infazların yaşandığı bir ülkede insanların sokaklara dökülmemesi, vahşi cinayetleri uzaktan izlemesi, bunu yapan karanlık güçlerden hesap sormaması, ölümü, öldürmeyi bu kadar kolay kabullenmesi normal mi? Başvurulan resmî makamların soruşturma başlatmaması, dosyaların tozlu raflarda kalması, bütün çaresiz ailelerin AİHM'e başvurması çok mu normal geliyor size? Şimdi otuz yıldır hayatlarımızı bir hücreye kapatan askerî anayasayı değiştirmek isteyen hükümet mi bu yargıyı mı ele geçirecek. Sizce otuz yıldır işlenen binlerce cinayetin failinin bulunamaması bile zaten ortada ele geçirecek bir yargı olmadığını net bir biçimde göstermiyor mu? **Buna savaş denmez mi? Şu âna kadar o savaşta hayatını kaybeden kırk bin ölüden daha hiç bahsetmedim farkındaysanız. Faili meçhullerin hikâyelerini araştıran, JİTEM yapılanmasının üzerine giden bir gazetecinin sokak ortasında kurşunlanması, kaçırılan insanların bindirildiği teknenin bombalanarak batırılması, bugün yirmi yaşında olan bir çocuğun üç yaşında gözünün önünde kaçırılan babasının fotoğrafıyla sokaklarda bir meczup gibi dolaşması, oğlunun ölü bedenine ulaşmak için televizyonda konuştuğu için tehdit edilen ve bu acıya dayanamayıp ölen annenin dramı, gözaltına alındıktan sonra kafası kesilip mayınla patlatılan çocukların hali yıllardır bu ülkede yaşanan gizli ama aslında çok açık olan bu savaşın acımasızlığını göstermiyorsa neyi gösteriyor?** Peki, kendisinden bir daha haber alınamayan ya da yaşadığı yere kemik torbası halinde dönen bu insanların pek çoğunun Hakkâri, Mardin, Şırnak, Diyarbakır, Van, Kars, Batman, Tunceli gibi Doğu ve Güneydoğu illerinde yaşaması tesadüf olabilir mi?

İlk romanını 51 yaşında yazdı

Bugünlerde binlerce kayıp yüzün, cesedin hikâyesiyle nefes alıp verirken yıllar sonra yeniden yayımlanan o eski üçlemeyi görünce –*Büyük Defter / Kanıt / Üçüncü Yalan*– savaşın acımasızlığını, insanı nasıl bir canavara dönüştürdüğünü, hayvanlaştırdığını anlatan yazarı burada anmak istedim.

Macar Agota Kristof, Rus işgali sırasında ülkesini terk edip kocası ve bebeğiyle İsviçre'ye sığınmış. Uzun ve zorlu bir sürgün hayatından sonra kocasını ve saat fabrikasındaki işini bırakıp Fransızca öğrenmeye ve yazmaya karar vermiş. Üçlemenin ilk kitabı olan *Büyük Defter*'i 51 yaşında tamamlamış. Onu yıllar evvel okuduğumda yazı serüvenini bilmiyordum ama insanın varoluşundaki derin çatlağı bu kadar basit ve sarsıcı cümlelerle anlatabilmesinden çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Bu yazı vesilesiyle hepsini tekrar karıştırırken edebî değerini bütün unsurlarıyla koruduğunu fark ettim. İnsanın acımasızlığı, acılar karşısındaki çaresizliği, hayata dair umutları, yalnızlığın tükettiği duyguları hiç değişmiyor maalesef. Kristof da sanki savaşın neden olduğu çöküşün coğrafyasının, vaktinin, ırkının olmadığını anlatmak ister gibi yazmış bu romanları.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda işgal orduları bir şehri işgal eder. Anneleri tarafından, pis, kötü, cimri, alkolik, tehlikeli, okuma yazma bilmeyen 'cadı' anneannelerinin yanına bırakılan ikizler hayatta kalabilmek için önce bütün duyguların rengini, kokusunu, tadını öğrenip sonra onları birer birer öldürürler. **Aslında tek bir kişi gibi yaşayan Claus ve Lucas, açlığın gerçekten ne olduğunu öğrenebilmek için açlık alıştırması, küfürlere, hakaretlere alışmak ve eskiden duydukları güzel sözcükleri unutmamak için bellek güçlendirme çalışmaları, insanların dilencilere tepkisini görmek için dilencilik yaparlar. Kör ve sağır olduğunu sandıkları komşularını daha iyi anlayabilmek için gördükleri dünyayı birbirlerine kör sağır taklidi yaparak anlatırlar.** Kör sağırın dudaklarını okuyabilmek için tane tane konuşur: "Uçakları duyuyorum. Kesintili ve boğuk bir ses çıkartıyorlar. Motorları zorlanıyor. Bomba yüklüler. Şimdi geçtiler. Yeniden kuşları duyabiliyorum. Bunun dışında her şey çok sessiz." Hayvanları öldürürken işkence çalışmaları sırasında anneanneleriyle konuşurlar: "Bir şey öldürmek gerektiğinde bize haber verin. Biz öldürürüz." O çocuklara sorar, "Seviyorsunuz öldürmeyi değil mi?", "Hayır anneanne, tam tersine hiç sevmiyoruz. Bu yüzden de alışmalıyız"

diye cevap verirler. Ve tecrübeyle öğrendiklerini büyük bir deftere ilerde hatırlayabilmek için her gün kaydederler.

Kompozisyon gerçek olmalı...

Hayatın kedisinden daha gerçek ve sert olan bu üçlemenin, okuyup yazmanın insana ne ifade ettiğini tersten gösteren pırıltılı zekâsını sevmiştim. Gerçekle kurgu arasındaki farkı bu kadar basit ve aynı zamanda çarpıcı bir dille anlatması beni etkilemişti. 'Öğrenim Hayatımız' isimli bölümde tavan arasında yazdıkları kompozisyonların iyi olup olmadığına karar verebilmek için koydukları kurallardan bahsederler. **Kompozisyon 'gerçek' olmalı. Olanı yazmalıyız, gördüğümüzü, duyduğumuzu, yaptığımızı. Duyguları tanımlayan sözcükler çok belirsiz, bunları kullanmaktan kaçınıp nesnelerin, insanların kendileriyle yani sadık tasvirleriyle yetinmek lazım. 'Çok ceviz yiyoruz' yazabiliriz ama 'ceviz severiz' yazamayız. Ceviz sevmek ve annemizi sevmek aynı şeyi ifade etmez."**

Kristof'un romanlarını süse hiç ihtiyaç duymayan sade sesiyle tekrar okuyunca bir çocuğun diliyle vahşeti anlatabilmenin ne kadar meşakkatli olduğunu da fark ettim. Transit Kampı yazan bir yere girdiklerinde gördükleri kömürleşmiş cesetleri anlatırlar: "Bazıları çok yanık, yalnızca kemikleri kalmış. Bazıları kararmamış bile. Çoklar. Büyükler, çocuklar. Onları önce öldürüp sonra üzerlerine beniz döküp yaktıklarını düşünüyoruz... Birkaç bölüm sonra aynı ikizleri komşularının evinde görüyoruz. Kadın kendisini öldürmeleri, evi yakmaları için çocuklara yalvarıyor. **"Becerebilir misiniz," diye soruyor, "Evet, efendim becerebiliriz" diye cevap veriyorlar ve gerisini yazıyorlar: "Usturayla gırtlığını kesip askerî bir kamyonndan benzin çekmeye gidiyoruz. Viraneliğin duvarlarını ve iki cesedi benzine buluyoruz. Ateşe verip eve dönüyoruz."**

Büyük Defter, annelerin bahçelerinde bir havan topu mermisiyle parçalanarak ölmesiyle ve babalarının sınırın öte yanına geçerken mayınlı arazide patlamasıyla sona eriyor. "Dikenli tellere kadar koşuyoruz. Babamız ikinci engelin dibinde yatıyor. Elinde torba, daha önceki ayak izlerine basarak, sonra da babamızın hareketsiz bedenini çiğneyip birimiz öbür ülkeye geçiyor. Kalan anneannenin evine geri dönüyor."

Tanındık hikâyeler...

Üçlemenin ikinci kitabı *Kanıt*'da Lucas, evine dönüp savaş sonrasının yalnızlığına, ıssızlığına alışmaya çalışıyor; "Lucas, sandığı açıyor, büyük bir okul defterini çıkartıp birkaç cümle yazıyor. Defteri kapatıp döşeğe uzanıyor. Başının üzerinde, pencereden giren ay ışığı; kirişe asılı, anneye bebeğin iskeleti sallanıyor."

Bazen romanlar en az gerçeğin kendisi kadar ürpertici hatta daha da korkunç oluyor değil mi? Peki size biraz olsun tanıdık gelmiyor mu Kristof'un yarattığı bu atmosfer? Savaş her zaman, her yerde ve her koşulda sadece savaş değil mi? **Ben yazının dönüştüren, iyileştiren, acıtarak öğreten, çoğaltan gücüne tam da bu yüzden inanıyorum. Kristof, insan acısının değişmeyen kaynağını böyle anlatabildiği için milyonlarca insan tarafından okundu ve okunacak. Yazarlar dünyayı böyle değiştiriyor işte.**

Bu yazıyı bitirdikten sonra askerî anayasanın değişmesi için 'evet' diyecek olan arkadaşlarımla birlikte yürüyeceğim. Hayır, 13 eylül sabahı aniden savaşın duracağına, bütün faili meçhullerin bulunacağına inanacak

kadar saf değilim tabii ki ama bu tıkanmış sistemin önünün artık açılması gerektiğine inanıyorum. O kayıp çocukların, annelerin, adamların, yanmış ceset ve kurumuş kemik fotoğraflarını gazete sayfalarında görmeyeceğim bir ülkede yaşamaya dair umudumu kaybetmek istemiyorum.

Siyasetin vicdansız diliyle itiraz edenlere, 'bizimkiler yapsaydı evet derdim' mızıkçılığına sığınanlara bir itirazım yok, son günlerin moda deyişiyle yolları açık olsun. Ortalama bir insanın ömrünün yarısına geldim ben. Bir otuz yıl daha şartlar olgunlaşsın da bu anayasayı öyle değiştirelim, diyecek kadar vaktim yok. Bu ülkede yaşayanların böyle bir lüksü olduğunu da düşünmüyorum açıkçası. Ayrıca sürekli bu dünyanın nasıl değiştirilemeyeceğini tarif edenlerden de biraz sıkıldım. Artık nasıl değişeceğini konuşmamızın vakti gelmedi mi?

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zamansız sonbahar ve A. şinasi Hisar

A. Esra Yalazan 12.09.2010

Boğazın kıpırtılı sularını köpürten teknenin arkasında durmuş, o an içinde olduğumuz mahzun ruh ikliminin kimbilir kaç kez tekrarlanmış olduğunu düşünüyordum. Güneşi örtemeyen yırtık bulutlar bizi de uysallaştırmıştı. Sıvaları dökülmüş virane evlerin, servilerin arasında dağılmış inci taneleri gibi ışıldayan mezarlıkların, müşfik anne ifadesiyle tebessüm eden yalıların, manolya ağaçlarının ihtiyarladığı bahçelerde derin uykulara dalmış ruhların, eski zaman kadınlarının solgun çehrelerini hatırlatan köşklerin, zarif minareleriyle ebediyeti resmeden camilerin önünden gezerken onun gibi hissediyordum. Zaman ve mekân bizim çizdiğimiz sınırlarla var olabilirdi ancak. O sırada içinde nefes aldığım 'şimdiki ânın' sadece bana ait olmadığına inandım. Üst üste yığılan hatıralarla, tecrübelerle kırılan zaman algısının, hayatın geçiciliğini gizleyen büyüüne kapıldım. Sonbaharın şehre sokulmaya hazırlandığından bahseden arkadaşlarımın mırıltılarını belli belirsiz duyabiliyordum.

Güneşin tepelerin ardında yitip gitmesiyle bakıra kesen Boğaz'ın ışık oyunları, hepimizi karmaşık bir rüyaya hapsetti. Birbirine hiç benzemeyen hayallerimizin gölgesinde, eriyip giden yaza bir kez daha birlikte veda etmenin tanıdık sevinciyle maziye çekildik. O sessiz, kısa molalarda zihnimde hep aynı konuşma çınladı: **Küçük bir oğlan, ucunda fener yanan bir kayıkta bülbül seslerini dinlerken annesine soruyordu: "Bir gün biz de Boğaz'da yankılanan bir sestem mi ibaret olacağız?" Annesi ona, "güzel oğlum, henüz bunları düşünmek için çok erken" diyordu.** Artık ne o vardı, ne de annesi ama sesleri gerçekten Boğaz'da yankılanıyordu. Akşamüstü serinliğinin giderek biraz daha üşüteceğini müjdeleyen esintiyle ürperince o buğulu rüyadan uyandım. Üstümüzde dönüp duran deli kuşlara baktım bir süre, "bir gün biz de Boğaz'dan yükselen martı çığlıkları mı olacağız", dedim kendi kendime.

Zamanın dışına taşmak...

şinasi Hisar'a dair bilmediklerimi ve iz bırakan o konuşmayı Çetin Altan'ın yazarların hayatlarını kısa hikâyelerle aktardığı *Kalem Bahçelerinden Yedi Hayat* isimli kitaptan öğrendim. Babası Mahmut Celalettin Bey'in vaktiyle

bir edebiyat dergisi çıkardığını, o dergide Abdülhak Hamit'in, Recaizade Ekrem'in, Halit Ziya Uşaklıgil'in yazdığını, Şinasi'yle A. Hamit'i çok sevdiği için oğluna onların isminden yeni bir isim yarattığını da... Yazarın hayatında geçim sıkıntıları, büyük aşk dramları, siyaset kavgaları pek olmamış. **Hiç evlenmemiş. Kitaplarından birinde, "evlilik hatası yapmamış olmak, hayatının belki de en hatasız olanıdır" diyor.** Rumeli Hisarı yalıları, Ada ve Çamlıca köşklerinde geçen gençliğini yazarak hiç büyümemiş bir çocuk gibi yaşaması belki onu gerçekliğin hoyratlığından uzaklaştırdı. O hikâyedeki içli ses, bence onun yazıya dair duruşunu gösteriyor: "Bende geçmişin özelemleri o kadar güçlüydü ki, gelecekle ilgilenmek şöyle dursun, yaşadığım halin bile tam içine giremedim." O bir yazar olmasaydı, geçmişine bu kadar tutkuyla saplanıp kalır mıydı acaba ya da rahat bir aldırılmazlıkla sığındığı o loş odada mutlu olabilir miydi?

Şinasi Hisar, sevdiği dostlarıyla birlikte mutlu bir hayat sürdüğünü söylüyor ama ben 'şimdiki âni' yaşayamamanın bir yazar için ne anlama geldiğini kavramakta zorlanıyorum. **Çok zor olmalı. Unutmak, hatırlamak sonra yine unutmak. Zamanı ilmek ilmek örüp tekrar sökmek. Yaşamının coşkusu hissettiren o kıvılcımlı anların hep biraz gerisinde kalmak. Dünyanın uğultusunu uzaklardan işitmek. Gelecek tasavvurunu, geçmişin sisli perdesi ardında gizlemek.** Çok eskilerde kalan ama onu çok mutlu eden kısacık bir âni edebiyata hediye etmek arzusuyla, benliğinden, zaman bilincinden uzaklaşmak. Zor olmalı...

Yazının bir sesi, uhrevi bir müziği olduğunu hatırlatan denemelerinde, benim gibi yalıların önünden geçtiği bir ânin derinliğini anlatıyor: "Nice zaman sonra onların belki haraplığa bir gömlek daha yaklaşmış, fakat yerli yerinde kalarak, tahtadan ve taştan vücutlarıyla hayata devam ettiklerini gördüğüm zaman onlarınkiyle, kendi zevalimin boy ölçüşemeyeceğini anladım. O gecelerde bize nispetle daha sağlam, muntazam ve uzun ömürlü olan bu harap yalıların önünden asıl biz geçerdik. Biz böyle yalnız onların önünden değil, meğer aynı zamanda, kendi kendimizden, kendi hislerimizden ve kendi ömrümüzden de geçiyormuşuz."

Esas mevsimin sırrı...

İstanbul'un esas mevsimi olan sonbahar benim için mutluluğun ta kendisidir. Ne kurşuni gök kubbe, ne sert rüzgârlar, ne de hiddetli yağmurlar keyfimi kaçırır. Hayatın biraz daha eksildiğini değil, solarken yavaşça kabuk dökken tabiatla birlikte sonsuzluğa karışacak hikâyelerimizin de çoğaldığını düşünür, gizlice sevinirim. Tanpınar'ın dediği gibi, başka mevsimlerde belki biz şair oluruz, fakat sonbahar, kendisi şairdir. Muhtemelen kendisini yalnızlığıyla, yıpranmışlığıyla, tevekkülüyle, hüznüyle sevdirebildiği için öyledir. Geçmişte yaşanan küçücük bir mutluluk ânin bile asla aynı hislerle tekrarlanamayacağını bilir ama yine de umutsuzca beklemenin karanlığında kaybolmaz. Tekrarların sıradanlığıyla avunmaz. **Cami avlularında, kaldırım kenarlarında, aniden terk edilen تنها parklarda, dağınık kadın saçlarında, taze cevizlerin yuvarlandığı mavi el arabalarında uçuşan yapraklar gibi hızla akıp giden günleri, sükûnetle karşılayabilmenin mevsimidir o. Ben biraz da bize dayanma gücü veren bu olgunluğu yüzünden severim sonbaharı.**

Mevsimlerin, aşına olduğumuz çemberin içinde hayatın değişimine ahenkle eşlik ederek kendisini yenilediğini her seferinde çocuksu bir saflıkla izlemeye ve şaşımaya ihtiyacımız var sanırım. Bu döngünün kural tanımaz kesinliği faniliğimizi hatırlatsa da tuhaf bir biçimde bizden geleceğe kalacak olanları da fısıldıyor sanki. Böyle anlarda ipekten yekpare bir kumaş gibi salınan zaman endişelerimizi, korkularımızı örtüyor. Tedirgin düşüncelerimizi sonbaharla yumuşayan ışığa, tabiatın uysallığına teslim ediyoruz. Ve ben böyle günlerde onun kitaplarını özlüyorum. Sandık içi kokan biraz tozlu, baharatlı ama zengin anlatımı hayatının özünü kendine has zarafetiyle gösteriyor.

Geçici bir manzara...

En sevdiğim romanı *Fahim Bey ve Biz*'de ihtiyarlamakta olan bir adamı ve değişimin kökünü anlatır: "Ele geçmez zaman içinde yalnız fertler ve onların şahsi talihleri değil, yalnız binalar ve şehirler değil, fakat maddi ve manevi, kutsal ve ebedî sandığımız ne varsa, telakkilerle zevkler, âdetlerle usuller, servetlerle şöhretler, ilimlerle sanatlar, dinlerle felsefeler, kıymetlerle medeniyetler, milletlerle devletler, hastalıklarla ilaçlar, ölçülerle ayarlar, kanunlar, hudutlar ve lisanlar, hepsi ve her şey gözlerimize sabit şekillerde göründükleri halde bir kasırganın savurduğu tozlar halinde döner, döner mütemadiyen şekil değiştirirler... Bütün bunlar birtakım nebatlar gibidir ki zaman içinde kök salmaları, büyümeleri, solmaları ve kurumaları kendi hayatları iktizasındandır (gereğindendir). **Zira hayat ancak hâli bozmakla devam eder. Nasıl ki bir insanın kendi de, ömrü ile mazisinden ayrılır, uzaklaşır ve ona ihanet etmiş olur. Hayat dediğimiz şey, bütün bunların zaman ile değişerek, karışarak meydana getirdikleri mutlaka muvakkat (geçici) bir manzardır.**"

Bence sonbahar da onun anlattığı bu değişime ayak uydurabilmek için hayatı ancak bozarak devam ettirebileceğimizi söyleyen büyü bir mevsim. Onu biraz da içselleştirerek anlatan yazarlar sayesinde seviyoruz. Dinleyelim: "İhtimal ki hiçbir şey eylül sonlarının bu yumuşak ve ancak bazı tecrübeli kadın yüzlerine benzetilecek munis günlerin gönlümüze döktüğü şefkat ve şiir tadına erişemez. Arzu ve hülyalarla hakikatin birleşmeyen arası belki daha çok açılır... Her şey dalgalar ve bulutlar gibi geçer, silinir ve onlardan biraz sis kalır. Solgun semaya doğru birer teessürden yükselmiş benzeyen dumanlar tüter, eski hislerin bıraktığı küller savrulur, sanki her şey küllere dönecek değil midir? **Hayatın orta çağlarında hissimizdeki en büyük değişiklik, sevdiğimiz vücutlardan ve ruhlardan ayrılışların gönlümüzü kırarak bizde fanilik yeisini yerleştirmesi olduğu için, ruh daha çok acıdığı bu veda günlerine daha çok bağlanıp onları daha çok seviyor.**"

Doğrusu ben hâlâ onun kıymetinin pek bilinmediğini düşünüyorum. Bunun anlaşılır sebepleri de var. A. Şinasi, döneminin Cumhuriyet yazarlarından farklı olarak Meşrutiyet diline sadık kalmış. Edebiyatının kurgudan ziyade hatıralarına yaslanması ve kimilerine biraz ağdalı gelen dili nedeniyle bugünün edebiyatseverleri ona yabancılaşmış. Yazık, hâlbuki ben onunla yazmaya başlamadan evvel karşılaşmayı severim. Biraz süslü ama şefkatli cümleleriyle gönlümü, zihnimi aydınlatıverir.

Bu yazıyı yazarken başımı kaldırıp fırtınanın hırçınlaştırdığı denize bakıyorum. Lacivert kadife elbisesini giymiş. Ve yine onun ürkek, çocuk sesini duyuyorum; "Anne bir gün biz de Boğaz'da yankılanan bir sestən mi ibaret olacağız?" Korkma, diyorum ona. Başını okşuyorum usulca. Bu sonbahar da gelip geçecek ama senin sesini, yaprakların, dalgaların, kuşların, yağmurların, rüzgârların, ağaçların hışırtılı konuşmalarını seven birileri hep duyacak.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Çocuk yazarlar' ve böğürtlen reçeli...

 ‘Çocuk yazarlar’ ve böğürtlen reçeli... Sabah mahmurluğu vücudumu saten bir sabahlık misali yumuşak dokunuşlarla terk etmeye hazırlanırken onu hayal ediyorum. Biraz sonra buzdolabından çıkarıp burnumu içine sokacağım. Yetiştği yerden taşıdığı dağ esintili kokusunu içime çekeceğim. Sonra minik, yakut kırıntıları gibi ışıldayan tanelerini kızarmış ekmeğin üzerine koyup bir süre öyle bakacağım. Yeni alışkanlığımı sevdim. Annemin bahçeden topladığı böğürtlenlerle yaptığı reçelin tanıdık lezzetiyle çocukluğumun bulanık hatırlarında dolaşıyorum bu aralar. Hatırlayabildiklerimle sınırlı yolculuğumun boşluklarını doldururken hikâyeler uydurmak hoşuma gidiyor. Karanlıkta kalan anları küçük işaret kıvılcımlarıyla anlamlandırmaya çalışıyorum.

Büyüyen bir çocuğun içinde kıvrandığı o vahşi ve masum dünyayı terk ederken keşfettiği duygu kırılmalarıyla nasıl başa çıktığını düşünüyorum. **Tanıdığım herkesin çocuk yüzünü görüyorum. Tebessüm eden, inatçı bir ısrarla somurtan yüzlerine bakarken kızgınlıkların hatta kırgınlıkların bile içi boşalıyor biraz. Sarı, silik fotoğraflarla dolu kalın bir albümün içinde dolaşır gibiyim.** Başkalarına zarar veren o ilk korkunç yalana nasıl alıştığımızı idrak etmeye çalışıyorum mesela. Hangisi daha kötüydü, diyorum. O ilk çatlama sırasında insanın kendisini kandırabilecek kadar yetenekli olabilmesi mi yoksa koyu bir bencillikle sevdiklerine ihanet etmeyi üst üste koyduğu basit ‘hayat bilgileriyle’ hızla öğrenmesi mi? Çocukken hayatın bize unutulması mümkün olmayan tecrübelerle gösterdiği ‘ilk günahlar’ın izleri hiç silinmiyor galiba. Pişman oldukça utanan, utandıkça kendisini cezalandıran sonra yine o kesif suçluluk duygusuna sarılan ‘bağımlılar’ gibi mi oluyoruz büyüdükçe? Büyümek biraz da böyle bir şey mi acaba; korkmadan, üzülmeden, pişman olmadan yalan söylemeye, kötülüğe, çürümeye, ilk parçalanma ânından itibaren ruhumuza hükmeden acıya alışmak mı? Hayata tutunabilmek için hayran olduğumuz nesnelerin, kavramların, insanların birer birer kişisel tarihimizden silindiği gerçeğini idrak edebilmek mi? Belki de fikrimiz sorulmadan bizi dünyaya çağıranların hiç de adil olmayan tercihlerini kabullenmenin huzursuzluğudur. Ya da sadece şaşırma içgüdüsünü zamanla kaybolması...

Yazı kardeşliğinin sırrı...

İşte son günlerde sabahları henüz büyüklerin acımasız dünyasını keşfedememiş bir çocuk gibi böğürtlen reçelli kızarmış ekmekleri kemirirken böyle acayip düşünceler eşliğinde onlarla sohbet ediyorum. Romain Gary’nin Momo’sunu Leyla İpekçi’nin Maya’sını, Vasconcelos’un Zeze’sini, Gönül Kıvılcım’ın Sinan’ını, Alper Canıgüz’ün Alper Kamu’su, Vesaas’ın ikizlerini, Tezer Özlü’nün kendisini görüyorum güz rüzgârlarıyla uçuşan tül perdelerin arasında. Gözlerini hınzırca kısıp, insanın doğasını sezgileriyle çok erken yaşta herkesten daha iyi kavramış olmanın gizli kibriyle beni gözetliyorlar. Onları gören kan kardeşleri de geliyor sonra. Refik Halit Karay’ın, Sait Faik’in, Sabahattin Ali’nin, Orhan Kemal’in yazının şefkatiyle büyüttüğü ölümsüz çocuklarla dolu bir partiye katılmış gibi hissediyorum. İnsanı olduğundan daha akıllı gösteren yakıcı mizahın, süslü anlatımın gücüne ihtiyaç duymayan kalabalığın ortasında beceriksiz bir yetişkin olarak durmak beni biraz utandırıyor. **Henüz dilin dünyaya bakışımızı çatlatıp açtığı o derin yarığı kendilerine siper etmemişler. Harflerden, kelimelerden oluşan sesleri hayata mana katmak için değil, olduğu gibi kabullenip istedikleri tonda mırıldanabilmek için yan yana diziyorlar sanki.**

Momo, genelevde kendisini büyüten yaşlı kadınla ilgili hatırlarından birini anlatıyor bana: “Yemin etmek zorunda kaldım biliyor musun, bir daha hiç oraya dönmeyeceğime ve hiçbir zaman pezevenk olmayacağıma. Hepsinin puşt olduğunu söyledi Madam Rosa, bunu görmektense ölmeyi yeğlerdi. Ama on yaşımda başka ne yapacağımı bir türlü kestiremiyordum. **Bana hep garip gelen gözyaşlarının doğmadan önce programlanmış olmasıdır. Bu demektir ki ağlayacağımız önceden saptanmış. Bunu hiç düşündünüz mü?**

Kendisine saygısı olan hiçbir yaratıcı yapmaz bunu.” Momo’nun dediği gibi ‘büyükler’ böyle şeyleri pek düşünmezler, düşünseler de gülünç duruma düşme korkusuyla söylemezler. Oysa olgunluk da çoğu zaman ciddiyet ve aptallık gibi biraz sıkıcıdır. Bunu bildikleri halde yeterince olgun olmasalar da öyleymiş gibi davranmayı tercih ediyorlar nedense.

Maya, zihin karmaşasıyla henüz bozulmamış, büyürken kendisiyle hesaplaşan bir kız çocuğu. O da bugünlerde benimle sohbet ediyor: “İşte bütün sevdiklerim beni böyle birer birer terk ediyor. Yoksa ben mi kaçırıyorum onları? Herkesi nasıl kolay siliyorum, buna mecbur muyum? Kimseye ait değilim ben ve kimse için kendimden vazgeçmeyeceğim. Ve sanırım, tıpkı annemi öldükten sonra sevmeyi becerdiğim gibi, Sarp’ı da yokluğunda sevmeyi becereceğim. **O benim karanlık çocukluğumdaki tek dostumdu... Hem zaten insan sevdiklerini unutmuyor, sadece yokluklarında yaşamaya alışıyor.”** Kendi yalnızlıklarına hapsolarak büyüyen bütün ‘kimsesiz’ çocukların gelecekte Momo’yu, Maya’yı ve onlar gibi ‘yalnızlığı’ içselleştirebilmiş olanları anlayacağına eminim. Hayatın bir daha asla aynı biçimde yapıştırmayacak biçimde parçalanmasını hissedebilenlerin yazı kardeşliği de aslında o basit hakikatin, büyümeyi ta içerden reddetmenin koyu gölgesinde gizleniyor.

Ruhun derin katmanları...

Onları dinlerken bir zamanlar çocuk olan bizlerin dünyayı nasıl algıladığını kavramaya çalışıyorum. Hani şimdilerde hepimize çok uzak görünen o sisli günleri. Ağaçların, gölgelerin, taşların, bulutların dilini bile bilmediğimiz, kırık dökük tecrübeleri sözcüklerin, yazının diline henüz tercüme edemediğimiz günleri... İnsan içinde değerli bir mücevher gibi taşıdığı, sonradan sese dönüşecek olan o köklü sezgileri yıllarca nasıl muhafaza edebiliyor? **Ölmek üzere olan bir yaşlının yüzüne, gürül gürül akan ırmağa, incecik karınca yuvalarına, küçükken iri, kabuklu meşe ağaçları gibi görünen büyüklerin avuçlarındaki, alınlarındaki çizgilere bakarken gördüklerimizi ruhumuzun derin katmanlarında nasıl biriktiriyoruz?** Hafızamızda her zaman çok yer etmeyen o resimlerin tam anlamıyla içine girmeden, henüz kendimizi başka varlıkların gözünden izlemeye başlamadığımız ‘ilkel’ zamanlara geri dönebilmeyi istiyorum. Bizi biz yapan hikâyelerle genişleyen bilincin büyüdükçe küçülmesinin imkânsız olduğunu bilmek beni rahatlasa da, çocukluğun körpe, bozulmamış diliyle buluşmak için kıvraniyorum bazen.

Kısacık bir an için bile olsa orada, duyguların, bilginin yeşermediği ıssız ormanda bugünkü aklımla, vicdanımla, bilincimle dolaşmak mutlu eder miydi, bilemiyorum. İlk gençlik döneminde edebiyatın ne olduğunu bile anlamadan dilin bana hediye ettiği hazzı ve o hazzdaki hüznü, neşeyi anlamaya çalışıyordum. Okunan hikâyelerin pırıltılı kahramanlarına benzemeyi arzulamakla onlardan bağımsız bir kişilik oluşturma çabası arasında sıkışıp kalma hissi, muhtemelen kelimeleri kardeş gibi seven bütün çocukların büyüme sancısıdır. Edebiyatın gücü biraz da orada saklı bence. Henüz kavranamayan duygularla karşılaştıkça başkalarının hayatına da kendininmiş gibi sahip çıkabilmekte...

‘Karanlık Tanrı’nın ta kendisiydi’

Ben de herkes gibi hayatımın ilk yıllarını hatırlayamıyorum. Sonrasına dair kısa şimşek çakımları gibi gökyüzünde beliren kısa ‘rüyalar’ var. Onlardan birinde boynumda asılı ipli anahtarımın kapıyı açmaya çalışıyorum. İçersi loş ama birazdan simsiyah bir kuyunun içinde düşeceğimi biliyorum. Kucağımda kenarları kıvrılmış sayfalarıyla eprilmiş bir defter duruyor. Alnımı cama, küçük ayaklarımı kalorifere dayamış ev halkının gelmesini bekliyorum. Uzaktaki binalarda göz kırpar gibi yanıp sönen ışıklar korkumu dindiriyor ama sonra

yine aniden bir köpek ulumasıyla irkiliyorum. Uzaklaşan bir otomobil hırıltısı duyuyorum. Keşke gelip beni kurtarsa, diyorum çaresizce. Yalnızlığın ürkütücü çekiciliğiyle tanıştığım o ilk an böyleydi sanırım. Geçenlerde kendini diğer çocuklardan farklı gören Alper Kamu, o korkuyu bana 'zeki çocuk' diliyle anlattı: "Basamaklarla birlikte çevremde ışığa dair her şey tükendi. **O zaman, nedense, insanın Tanrı'yı görmeye katlanamadığı için ışığa ihtiyaç duyduğu gibi tuhaf bir fikre kapılıverdim. Karanlık Tanrı'nın ta kendisiydi. Size şah damarınızdan daha yakın, her yerde olan ve gören, her zaman sizi sarmalayan başka kim olabilirdi ki? Siz onu göremezdiniz çünkü ışığın ardına saklanırdı.**"

Ben çocukları o çok özel, kendilerine has algılarıyla, sözcükleriyle anlatan yazarları severim. Tezer Özlü gibi kurgunun cazibesine sığınmadan kendi yalnızlığının üstüne kapanıp tamamen çıplak kalabilenleri de: "Öğrendiklerimi unutacağım. Okulun önünden bir daha hiç geçmeyeceğim. Çıkamaz sokağa ve öğretmen ana babaya da dönmek istemiyorum. Benimle evlenmek isteyen, ağabeyimin arkadaşlarından biri var. Seviyor beni. Eve dönmek için ona gideceğim. **Plaklarım, kitaplarım olur. İstedığimi okurum, istediğim zaman yatarım, istediğim zaman evden çıkarım. Yalnız geceler biter. Çocukluğun soğuk geceleri de.**"

Yazıyla daha rahat soluk alıp verenler iyi bilir. Yazarların yalnızlığı hiç bitmez, soğuk geceleri de... Çocukluğun işaretlerle, seslerle, kokularla, renklerle dolu dünyasıyla, sözcüklerin dilini buluşturan incelikli bir bağ vardır. Ve bence o iki dünyayı birleştiren en güçlü ve sihirli köprü yazıdır.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahaflarda uzun bir gün ve kalanlar...

A. Esra Yalazan 26.09.2010

Bizim mahalledeki caminin geniş avlusu, gazetecilerin ve meşhurların zorunlu akınına uğramadığı zaman etrafını kuşatan kalabalığa, işlek caddeden yükselen trafik gürültüsüne rağmen sakindir. Eğer sabahın henüz lekelenmemiş bir ânında oradan geçerseniz ihtiyar çınarların altında günün başlamasını bekleyen dalgın insanlar görebilirsiniz. O 'dilsizlere' eşlik eden kuşlar bile derin bir rüyanın tesirindeymiş gibi sessizdir o saatlerde. Ben günün o taze halini severim. Onlarla aynı hissiyata sahip olduğumu düşünerek nefes almak, geleceği unutan uyurgezerlerin toplu ayinine katılmak gibi geliyor bana. Özlemlerinden, hayallerinden, korkularından uzaklaşmışçasına dünyayı sükûnetle seyre dalıyorlar. Bakışlarında, kendilerini 'kimsesiz' bırakacak kadar çok yalnızlığı sevenlerin aldırmaçlığı var sanki.

Birkaç gün evvel avluda onlarla biraz oturduktan sonra o mahzun bakışlardan birkaç tanesini itinayla toplayıp cebime koydum. Parkı uzun ve derin bir nehir yatağı gibi ikiye bölen vadinin ucuna kadar yürüdüm. Kalın halatların ucunda sallanan camdan bir topun içine oturunca titremeye başladım. Çocukluğumdan beri hiç geçmeyen yükseklik korkum var benim. **Minyatür ağaçları, çocukları, anneleri, köpekleri, seyyar satıcıları yüksekten bir karganın keskin gözleriyle izlerken aklımda tek bir soru vardı; Bu ip aniden kopar ve ben son bir 'çatırtıyla' kuru bir ceviz gibi düşüp dağılırsam neler eksik kalır hayatımda. En çok hangisi beni üzer?** Evet, biraz tuhafım ama böyle 'manalı' soruları bir tek benim aklıma gelmiyor. Malum sonla karşılaşmadan evvel muhtemelen hepimiz eksik kalmaya mahkûm hayatımızın hikâyesini düşlerimizde tamamlamaya çalışıyoruz. Bazen bunun için fazla vaktimizin kalmadığını Tanrı yersiz bir şaka yapar gibi olanca gaddarlığıyla hatırlatıyor. Öyle umutsuz zamanlarda o 'son'la nasıl, ne zaman karşılaşacağımızı bilememenin kıymetini düşünüp bir süreliğine doğal huzursuzluğumuzu erteliyoruz. Ama yine de hiç beklenmeyen bir anda

o kaçınılmaz soruyu sorabiliyoruz; ‘şimdi biterse ne eksik kalır?’. Böyle bir soruyu sanırım herkes kişisel serüveninin boşluklarında gizlenen arzularla cevaplar. **Ve bence hayatı bütünleyen yaşadıklarımızdan ziyade isteklerimizdir. Onlar olmaksızın hayat tamamlanmamış bir resim gibi hep biraz solgun ve eksik kalır çünkü.** Ben o gün uçurumun üzerinden geçip giderken arzularımı kışkırtan, çoğaltan insanların yüzlerini gördüm. Kulağıma “korkma, O, sona yaklaştığını ağzından kaçırsa bile geride kalanı zamanını nasıl kullanmak isteyeceğini tam bilmeyeceksin” dediler. Küstah bir aldırmaazlıkla omuzlarımı silkip karmaşık düşüncelerle yürümeye devam ettim.

‘Hayalperest olmanın en güzel yanı..’

Sonra atkestanelerinin kirpi kabuklu yemişlerini döktüğü nemli bahçelerin içinden geçip şehrin büyük meydanına kurulmuş sahaflar çarşısına girdim. Benim gibi hayattan müsaade alan insanlarla birlikte dünyanın sorunlarından azade bambaşka bir âlemde dolaştık. **Küçük burunlarını meraklı kediler gibi tozlu dergi, fotoğraf, plak raflarına sokan öğrencileri, eski kitap sayfalarındaki altı çizili satırlarda bulamadıklarını meraklı erkek bakışlarında arayan yalnız kadınları, sona yaklaştığına pek aldırış etmiyormuş gibi dolaşan ihtiyaçları seyrettim bir süre.** Havada közle pişmiş acı kahve kokusu vardı. Yazdıklarından, gizlediklerinden, sohbetinden, dostluğundan hoşlandığım yazarlar gözleri açık balıklar gibi tezgâhlara dizilmişti. Bazıları artık yoktu ama sesleriyle, yüzleriyle, kelimeleriyle ruhlarıyla oradaydılar.

Son romanı *Eflatun Koza’yı* okuyup benden fikrimi söylememi rica eden arkadaşım Cahide Birgül’ün son kitabıyla karşılaştım. Kitap çıktıktan sonra kutlamak için bile çok vakti kalmadığını hissediyordu sanırım ama ona sinsi bir yılan gibi yaklaşan ‘sondan’ hiç bahsetmedi. Korkuyu maskeleyemeyen cesaretine hayran olmuşum. Geçen sene bu zamanda seyahat planları yapıyordu, beni de Ada’daki evine davet etmişti. Tam da orada, insanların oturup dinlendiği beyaz merdivenlerde, ışığı içerden yanan parlak mavi gözleriyle eğlenceli hikâyeler anlatıp bizi güldürüyordu. Geçmişin içinden süzülen o berrak anların içinde dolaşırken ilk romanını gördüm. *Gölgeler Çekildiğinde*, bir kitap yığınının üstünde sakın bir kedi gibi uyuyordu. Yanından geçip gidenler son günlerinde neler hayal ettiğini bile bilmiyorlar, ne acımasızlar, diye söylendim. Çömelip kitabı rastgele bir yerinden açtım ve altı kırmızıyla çizilmiş satırları okuyunca biraz gevşeyip gülümsedim: **“Hayalperest olmanın en güzel yanı içinde taşıdığı belirsizliktir. ‘Doğru bilgiler’ asla yakışmaz ve zarar verir hikâyenize. Kural şudur: Kurgulayacak, ama kurcalamayacaksın.”** Biraz daha karıştırdım. Kitabının kadın kahramanının çarpıcı cümlelerini bulunca bütün esaslı yazarlar gibi onun da insanın koyu karanlığını, aslında bize pek benzemeyen sıradan, sakın görüntümüzü gizleyen o tekinsizliği anlatmayı ne çok sevdiğini hatırladım: “Ben acıyı severim, bundan hiç kuşum yok. Yaşadıklarına dönüp baktığımda, acıyla aramda sağlıklı, ama kendimi alıkoyamadığım bir ilişki olduğunu görüyorum. **Gündüzleri munis ve sevecen bir kadının, gece çöktüğünde, canını yakacak, bedenine acı vererek sahip olacak eşini özlemle bekleyişi gibi hastalıklı bir beraberlikti bizimki de... Belki de bu yüzden, sevdiklerim, ‘kaybedersem, ölürüm’ dediklerim, gün gelip çekip gittiklerinde, onlar gözden kaybolana dek dimdik bakabildim arkalarından.**” Yazarlar sözcüklere yaslanarak ne çok yaşam biriktiriyorlar, kendilerini ölmeden ne çok öldürüyorlar, dedim kendi içine anlatan meczuplar gibi.

Sisifos efsanesi gibi...

Onu diğer 'kayıplarla' oracıkta acımasızca bırakıp öbür tezgâhlara doğru ilerledim. Eski ciltli kitaplara bakarken bir an sadece 'gidenlerle' sohbet edebildiğim hissine kapılıp ürperdim. Hiç tanımadığım bir yazarın romanının ismi *Son Mektuplar* olduğu için aldım. Böyle sürprizli karşılaşmaların sihri beni çocuklar gibi heyecanlandırır. İki asır önce yaşamış, pek bilinmeyen bir yazarın kitabı için "Abla inan çok güzeldir, bir oku sevmezsen valla geri alırım" deyince satıcı oğlan keyfim biraz yerine geldi.

Bir sigara yakıp yüzümü ılık güneşe tutarken önümdeki temizlik görevlisini seyretmeye koyuldum. İtinayla süpürüp bir köşeye topladığı kuru yapraklar sert bir esintiyle havada dağılınca Sisifos efsanesinin inatçı kahramanı gibi her şeye yeniden başlıyordu. Rüzgâr tanrısına meydan okuyordu sanki. Yakınıma gelince "Bu mücadele benim hayatımın özeti gibi nerdeyse" dedim. Beni çok içerden anlamış gibi bakınca biraz utandım.

Biraz daha dolaştım, yazamadığı için vaktinden önce ölenlerle, yazdığı için var olabilen 'hayaletlerin' arasında. Erdal Öz'ün kitaplarını karıştıran gençleri görünce başka bir 'son' konuşmayı hatırladım. **Onunla *Sular Ne Güzelse* isimli kitabından bahsediyorduk. O hikâyelerin sade diline, duyguları sınırsız kuşatabilen basitliğine, yazarının tevazuu ile kendini gizlemesine hayran olmuştum. Bunu ona söylediğimde yüzüne, bakışlarına yayılan yumuşak bir ışıltıyla tebessüm etmişti.** O sırada, zihninden, gönlünden tam neler geçiyordu bilmiyorum ama "bir yazar bunları duyabilmek için yazar zaten" dediğinde ne kadar vakti kaldıysa hepsini yayıncı, yazar olarak sözcüklere tutunarak harcamak istediğini anladım.

Kısa bir ağıt...

Yazarların son günlerine dair pek çok hayalî ve gerçek kitap yazılmıştır. Aslında büyük muammadan ibaret olan 'son sözcükler' bile hayranları tarafından zamanla değişime uğrar, dilden dile dolaşırken efsaneleşir. Onlar edebiyat tarihinde iz bırakır kuşkusuz ama sona yaklaştığını bilerek veda edenlerin yaşadığı o korkunç hissi, cesur görünmek zorunda kalmayanlar bilemez. Ben de bilmiyorum, ancak yazının gücüne yaraşır zarif bir duruş onlara vedalaşırken kendilerini iyi ve sağlam hissettirir gibi geliyor bana.

Orada durmuş eski kitap tozlarını yutarken Nerval'in Baudelaire için söylediği o ironik sözü hatırladım: "Kimseyi rahatsız etmeden kibarca gitti, öylesine kibarca ki bu biraz da küçümsemeye benziyordu."

Eve dönüş yolunda çıtırtılı yaprakların üzerinde kumrularla birlikte sekerek yürürken dilimde Turgut Uyar'ın kendine yazdığı kısa ağıt vardı: "Ölümüm bir kandil olacak/ Akşamlar, akşamlar, akşamlar olacak/ Sevmenin en güzel yaşlılığı, ölümün/ Yaşaman gibi sakın/ sessiz/ kendiliğinden..."

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayalî sevdaların cazibesi ve Sabahattin Ali...

 Hayalî sevdaların cazibesi ve Sabahattin Ali... Hayal edileni gerçeklikten, aradığını bulduğundan daha çok sevenlerle tanışınca kokuların yardımıyla sezen hayvanlar gibi ürperiyorum. Yaşadığı ânı diri tutabilmek için geçmişin acılarına, mutluluklarına sarılan insanları öyle kolay hissedemezsiniz. Kendilerini sıradan heyecanların ardına gizlemeyi iyi bilirler. Meraklı, neşeli, coşkulu görünmek için rol yapmaya ihtiyaçları yoktur, gündelik endişelerin dalgınlığında etrafa pek aldırış etmezler çünkü. O 'huzursuzlara' çok sokulmak da fayda etmez. Avuçlardan kayıp giden balıklar misali kaygandırılar biraz.

Ne kadar açık olurlarsa olsunlar iç dünyaları her daim kapalı olmaya mahkûm insanlardan söz ediyorum. Kendi acılarının neden olduğu hüznün perdesi yüzünden hayatı her daim buğulu camların arkasından izleyenlerden... Zamanın sınırlarını aşarak öylesine sakın ve yabani bir kucaklayışla severler ki, bir süre sonra onları kabuklu dünyadan ayıranın da birleştirenin de aynı kaygılar olduğunu şaşırarak fark edersiniz. **Sevmek onlar için daha ziyade sevilenin yokluğu, acılaştırmış bir keder ve en çok da özlemdir. Çok mutlu olduklarına karar verdikleri o anda, bir daha hiç öyle mutlu olamayacaklarına inanırlarsa 'lanetlenmiş' hissedebilirler. Çoğu insan için büyük bir yıkım olabilir bu his, ama onlar büyümlü bir âna sahip olduklarını düşünüp sevinirler.** Aslında bu tekinsiz hal aynı zamanda büyük bir cezadır. Son âna dek ruhlarının kuytusunda taşıyacakları biriyle tanışmış olduklarına inanan bütün 'sarhoşlar,' talihin en güzel hediyesi olarak kabul ettikleri bu mucizevî karşılaşma yüzünden hep aynı hayalin çevresinde dolaşmak ister. Biliyorum, bu türden genellemelerin hâkim olduğu tesbitler okuyanın gerçeklik duygusunu biraz zedeliyor ama biliyoruz ki onlar sadece roman kahramanları değil. Yaşıyorlar ve bütün canlılıklarıyla, kusurlarıyla, cazibeleriyle aramızda dolaşıyorlar.

Kadının içindeki erkek...

Sabahattin Ali'ye benzetilen, kendi hayatından süzülenlerle yarattığı söylenen Raif Efendi, bu türden dikenli tavırlarla kuşatılmış, derin iz bırakan karakterlerden birisidir benim için. Bir bankada mütercim olarak çalışan, hayata büsbütün yabancılaşmış gibi görünen bu bezgin, içe kapalı adam aslında hiç de görüldüğü gibi değildir. Zaten kitabın ilk bölümünde onu tarif etmeye çalışan anlatıcı da sırlarına pek vakıf olamaz. Ancak ikinci bölümde hatıralarını yazdığı defterde, vaktiyle Berlin'de yaşadığı dramatik bir aşk hikâyesini kendini acımasızca tahlil eden cümlelerle anlatmaya başlar. Ve biz bu sayede onun hayatının geri kalan kısmında bir 'hayalet' gibi yaşamasına neden olan kadını tanımaya ve onun sayesinde kendini bu dünyada fevkalade lüzumsuz hisseden adamı anlamaya başlarız.

*Kürk Mantolu Madonna'yı okuyanların neden Maria Puder'den daha çok etkilendiğini bu yazı vesilesiyle kitabı tekrar karıştırırken fark ettim. **O bir erkeğin küstah tahakkümünü, 'ahmak gururunu', kibirli bencilliğini ihtiyaç duyduğunda kadına has fethan tavırlarla taşıyabilen renkli, canlı bir karakter. Yazar, kadınların içinde gizlenen erkekle, erkeklerin içine sokulan kadını, durgun bir gölün sularına yansıyan gölgeli yüzler gibi resmediyor.*** Gücünü insanın çelişkili zaaflarından, korkularından alan bu iki karakter birbirini hem fena halde itiyor, hem de tuhaf bir şekilde çekiyor. Fazla açık ve sert konuştuğu için erkekler tarafından sevilmediğini düşünen hırçın bir kadınla, okuduğu romanların etkisiyle hayalindeki bütün kadınların vasıflarını tek bir kadında birleştiren, genç kızlara mahsus tavırlarıyla kendi yalnızlığının üstüne kapanan mahcup bir erkek. Onları buluşturan bu zıtlık 'yalnızlıklarının' sessizliğinde belirginleşiyor.

Mutluluğu biriktirmek...

Onların 'çaresiz' hikâyesini okurken hep aynı soru zihnimi bulandırıyor. **İyi tanıdığımızı sandığımız birisine âşık olup o titrek güven duygusuyla avunabilir miyiz, yoksa 'vazgeçilmez sevdâ' aslında sevdiğimizde göremediklerimizin cazibesine kapılmak, o boşlukları merak etmek midir?**

Bir sergiyi gezerken önünden geçtiği kürk mantolu, biraz mağrur, biraz vahşi kadın portresine vurulan Raif Efendi, daha sonra ömrünü bir insanı aramakla geçirdiğini, bütün insanlardan bu yüzden kaçtığını, o resme tesadüf etmesiyle aradığını bulduğunu söyler. Peşine takılıp onun bir barda şarkıcı olarak çalıştığını öğrendikten sonra hayalleriyle hiç örtüşmeyen vasıflar atfettiği halde onu sevmeye devam eder. **Onun için sevdiği kadının tasavvur ettiği gibi olmasının verdiği mutluluk, hayalkırıklığı demek olan gerçeğin kendisinden daha önemlidir çünkü.** Defterlerinde itiraf ettiği gibi, o küçüklüğünden beri saadetini israf etmekten ürküğü için bir kısmını hep ilersi için saklar. Bir kitabı okurken geçen iki saatin bazı senelerinden daha önemli olduğunu fark edip insan hayatının ürkütücülüğünü düşünür. Ve ruhunu onu en çok anlayacak olan kadına teslim ettiğini bilmenin sıkıntılı huzuruyla o bilinç ânını nasıl yaşadığını defterine not eder: "Yaşamak tabiatın en küçük kımıldanışlarını sezerek, hayatın sarsılmaz bir mantık ile akıp gidişini seyrederek yaşamak; herkesten daha çok, daha kuvvetli yaşadığını, bir âna bir ömür kadar çok hayat doldurduğunu bilerek yaşamak... Ve bilhassa bütün bunları anlatacak bir insanın mevcut olduğunu düşünerek, hep onu bekleyerek yaşamak..."

Dokunamadığımız tarafları severiz...

Bu romanın en çarpıcı yanı, hayalperest bir erkekle, hakikat sever bir kadının, farklı özelliklerle aynı zaafı, korkulara teslim olmaları bence. Sabahattin Ali, bir yapboz oyunun birbirini tamamlayan eksik parçaları gibi zarif bir uyumla buluşturmuş onları. Üstelik kimilerinin hiddetle eleştirdiği o yumuşak, duygusal anlatımdan hiç ödün vermeden kurmuş sevinçle hüznün arasında gidip gelen bu oyunu. Küçük duygu kıpırtılarıyla genişlen çemberin içinde insanın iç sesini dilin sesine tercüme ederek üstüne fazla düşünmediklerimizi hatırlatıyor.

Birbirimiz hakkında bildiklerimiz değil bilmediklerimiz önemlidir, biz aslında ruhlarımızın dokunamadığı tarafları severiz, diyor sanki. Raif Efendi, onu kemiren büyük yalnızlık hissiyle kendini aldatmaya hazır olduğu halde hissettiklerini açıkça, yazarak itiraf ediyor: **"Müphem bir his bana, kim olursa olsun bir insanı tamamen gördükten sonra, ona hiçbir zaman tamamen yaklaşılamayacağını fısıldıyordu."** Onu kendinden uzak tutmaya çalışan Maria Puder dünyaya bastıramadığı kızgınlığıyla haykırırken aslında bir bakıma aynı çaresizliği kendi dünyasının hırçın sözleriyle dile getiriyor: "Hayatta yalnız kalmanın esas olduğunu hâlâ kabul edemiyor musunuz? Bütün yakınlaşmalar, bütün birleşmeler yalancıdır. İnsanlar ancak muayyen bir hadde kadar birbirlerine sokulabilirler, üst tarafını uydururlar ve günün birinde hatalarını anlayınca yeislerinden her şeyi bırakıp kaçarlardı."

'Aşk dağıldıkça azalan bir şey değildir'

Maria Puder, bir erkeği neden sevmemediğini çocukluk yaralarıyla izah edip ona hâkim olmadan sürükleyecek kuvvetli bir erkek aradığını ama hiç bulamadığını söylüyor. Onu sevdiği ve bunu bildiği halde Raif Efendi'ye

dönüp tokat atar gibi “şimdi anlıyor musunuz sizi neden sevmediğimi” diye soruyor. Böyle keskin itiraflar karşısında ne yapacağını bilemeyen ‘lüzumsuz adam’ hissettiklerini defterine yazmış: **“İçinde sevme kabiliyeti olan bir insan hiçbir zaman bu sevgiyi bir kişiye vermez ve kimseden de böyle yapmasını bekleyemez. Ne kadar çok insanı seversek, asıl sevdiğimiz bir kişiyi de o kadar çok ve kuvvetli severiz. Aşk, dağıldıkça azalan bir şey değildir.”**

Ben aşkın dışarıdan gelmediğini, zaten içimizde mevcut olan hislerin bizi şaşırtacak kadar şiddetlenivermesinden ibaret sayan Raif Efendi’yi daha gençken çok sevmiştim. Onun gibi tek bir insanın gölgesinde hep meçhulü, olmayan birini aramayacaktım. Kendimden çok emindim. Ama o sakın cümlelerinin insanı nasıl acıttığını yıllar sonra tecrübelerimle daha iyi anladım: “Bir kadının bize her şeyini verdiğini zannettiğimiz anda onun hakikatte hiçbir şey vermemiş olduğunu görmek, bize en yakın olduğunu sandığımız sırada bizden, bütün mesafelerin ötesindeymiş kadar uzak bulunduğunu kabule mecbur olmak acı bir şey.”

Kaçırılan fırsatlar...

Kırk iki yıllık kısacık hayatına çok uzun süre hatırlanacak, yıllar içinde yüzlerce baskı yapan romanla, hikâyeler, şiirler sığdıran Sabahattin Ali, bilindiği gibi faili meçhul bir cinayetin kurbanı oldu. Hâlâ bir mezarı yok. Bu ülkenin yazarlarına her dönemde zulmeden devlet, doğumunun yüzüncü yılında onun hayatını, eserlerini gelecek nesillere hediye etmek için bir müze yapma girişiminde bile bulunmadı. Doğrusu bu hoyratlık canımı sıkıyor.

O vakit, çaresiz dönüp yine Raif Efendi’nin eprimiş defter sayfalarında dolaşıyorum: “Kaybedilen en kıymetli eşyanın, servetin, her türlü dünya saadetine acısı zamanla unutuluyor. Yalnız kaçırılan fırsatlar asla akıldan çıkmıyor ve her hatırlayıшта insanın içini sızlatıyor. Bunun sebebi herhalde, ‘bu böyle olmayabilirdi’ düşüncesi, yoksa insan mukadder telakki ettiği şeyleri kabulle her zaman hazırdır.”

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Huzursuz günlükler ve itirafçı yazarları...

A. Esra Yalazan 10.10.2010

 Huzursuz günlükler ve itirafçı yazarları... Pudramsı tozların kapladığı eşyaların ortasında durmuş meçhul olduğu halde nedense bana o anda öyle görünmeyen geleceğime bakıyorum. Moloz yığını okşayıp duvarlara tırmanan ışık oyunlarını seyrederken düşüncelerden, muhtemel heyecanlardan, kaldığım yerden başlama gerçeğinden yorulunca kendi evimden kaçıp gitmek istiyorum. Pencerelelerin söküldüğü oyuklardan birine tüneyince onu fark ediyorum. Bina tamiri için kurulan iskelenin üstünde durmuş meraklı bir martı gibi insanların hayatını dikizliyor. Sokağın gürültüsüne, camların arkasına gizlenen yaşlıların umutsuz bakışlarına, bir yerlere yetişmeye çalışan insanların telaşına, mutfakta yemek pişiren kadınların dalgınlığına büsbütün yabancılaşmış. **Her şeyi anlıyor ama manayı kavrayamıyor sanki. Rus yazar Platonov’un o ironik cümlesini hatırlatıyor bana; “Sizin için insan olmak sadece bir alışkanlıktır, benim içinse, bir tatil ve bir**

zevk". Bir an ona "sen buralardan değilsin galiba, bana da uçmayı öğretir misin" diye seslenmeyi düşünüyorum ama sonra ürkütmemek için vazgeçiyorum.

Biraz evvel aydınlanan gökyüzü griliğine çekilirken içeri girip kendime küçük bir çanta hazırlıyorum ve içine sadece hevesli okul çocuğu heyecanıyla aldığım yeni, mavi defterlerimi koyuyorum. Henüz boş sayfalarını kimbilir hangi sözcüklerle dolduracağımı bilmediğim defterlerimi. Buna benzer kısacık bir anı anlatmak isteyebileceğimi düşünüyorum o sırada. Belki henüz yazılmamış bir hikâyenin önemsiz ayrıntılarını, yeniden okumak istediğim kitapların tanıdık cümlelerini... Ya da ne bileyim, başkalarının küçümsediği kızgınlıklarımı, korkularımı, körelmiş arzularımı, yorgun hayallerimi.. Yeniden, hep aynı heyecanla seveceğim insanları, isimlerini bile telaffuz etmeyeceğim halde unutamayacaklarımı, sayıklamalarımı...

Ben öyle düzenli günlük tutanlardan olmadım hiç, zaten nasıl yaparlar, pek anlayamam. Düzenli alışkanlıkların sıradanlığından sıkılırım, bana göre değildir. Ama farklı serüvenlerin peşinden koşan defterlerim oldu hep. Onları sevsem de kurcalamaktan biraz ürkerim. Ait oldukları zamanın sihrine dokunup doğallıklarını bozmak istemem. **Yazının insanın gün ışığında yüzleşmeye korktuğu yabancı yanını ortaya çıkardığını bilirim çünkü. Yazı bir anlamda belirsizliğin, içimizdeki karanlığın çekiciliğidir.** Bu yüzden kurgulanmamış cümlelerin bazen bizi çok daha derin köklerimizden yakaladığına inanıyorum. Hayatın çıplak dökümünü yapabilen günlükleri, günlük taklidi yaptığı halde koleksiyona dâhil edilme niyetini açıkça belli eden 'defterleri' okumayı bu nedenle seviyorum.

Hayallerimizi temize çekiyoruz...

Hayata dair algımızı daha berrak kavrayabilmek, kendimizi tanıyabilmek için okuma hazzının, merakının dışına taşıp yazmaya içgüdüsel olarak ihtiyaç duymamız bence kişiliğimizi oluşturan önemli etkenlerden biri. Yaşantımızdan, geçmişimizden bir hikâye yaratmak, benliğimizi yeniden inşa etmek için sürekli biriktiriyoruz aslında. Sadece yöntemlerimiz farklı. Sabah uyandığımızda rüyalarımızı kaydediyoruz küçük kâğıtlara. Hayallerimizi tekrar tekrar temize çekiyoruz. **Gönderilmeyen mektuplar yazıyoruz bazen. Bir gün ansızın uyanıp bizi dürtecek mısralar kazıyoruz yorgun hafızamıza. Pişman bir itirafçı gibi günahlarımızı döküyoruz aslında başkalarının da okumasını istediğimiz 'günlüklere'.** Bu sonsuz maceranın içinde soluk soluğa koştururken seçtiğimiz sözcükler, sorduğumuz sorular bizi diğerlerinden ayırıyor, her birimizi özel kılıyor. Galiba anlatmayı öğrenerek şeffaflaştıkça ne kadar çok hikâyemiz olduğunu da biraz şaşırarak keşfediyoruz.

Geçenlerde terk edilmiş bir gemi enkazına benzeyen çalışma odamı temizlerken bunları düşünüyordum. Kütüphanemin 'günlük tutan kahramanlarını' o sarı toz bulutunun içinden ayırıp yazarların 'mahrem hayatlarını' kurcalamaya başladım. 19. yy. İngiliz edebiyatının özel seslerinden biri olan Kathrine Mansfield, altı yıl boyunca düzenli olarak tuttuğu günlüklerde yazma içgüdüsunü ve biçimini sorguluyordu: **"Peki, aslında ne yazmak istiyorum ben? Kendi kendime soruyorum, eskisinden daha mı az yazarım? Söz bunu sağladımı? Anlatmaktan, hatırlamaktan, kendimi gerçekleştirmekten başka bir şey istiyor muyum?.. Yaşamış ya da öykülerime koyduğum insanlar artık ilgilendirmiyor beni."** Üç yıl sonra sert tecrübelerle öğrendiklerini bambaşka bir ruh haliyle yazmış: "Veremim. Hâlâ çok fazla nem ve sancı var hasta ciğerimde. Ama aldırmiyorum. Huzur, yalnızlık, kitaplarımı yazacak zaman, seyretmek ve üstünde düşünmek için güzelim dış yaşam –başka hiçbir şey. Ha, bir de çocuk; bir oğlan çocuk isterdim; *mais je demand trop!* (Ben de çok şey istiyorum)."

Bazı yazarların kurguladıklarıyla yetinmemelerinde biraz acıklı ama dürüstlükten, iç döküşün huzursuzluğundan beslenen sağlam bir damar da görüyorum. İtiraflarının gizli labirentlerinde dolaşırken tuhaf tökezlemelere takılıyorum. Mesela Mansfield neden çok şey istediğini Fransızca yazmıştı. Utanma, kibir, gösteriş, gizlenmek, hangisi? Önemsiz gibi görünen bu ayrıntılar yazarın o anki ruh haline dair ilginç ipuçları da veriyor ve o gizemli bağlantılarda kaybolan her okur, onun dünyasını basit sorularla yeniden keşfediyor.

Çelişkili defterler...

Belli bir yönleme, üsluba sıkıştırılmamış günlüklerin cazip yanı, şikâyet eden, zehirli cümlelerle cezalandıran yazar sesini yansıtmamasının yanı sıra okuyana edebî bir lezzet de vaat etmesi. Şöhretli veya sıradan, bence bu zenginlikleri barındıran bir günlük, yazma eyleminin farklı merhalelerini gösterebilmesi bakımından da önemli. A. Gide, 1911'in ocak ayında defterlerini önüne koymuş sızlanıyor: "Şimdi dünyadan elimi çekecek olsam, yazdıklarıma bakarak, kimse söyleyeceklerimin en güzellerini henüz yazamadığımın farkında olmayacak.

aHanHangi cüretleHHH

Hangi cüretle, hangi uzun ömür vehmiyle en önemlisini sona bıraktım; ya da tersine, nasıl çekingenlikle konuya karşı duyduğum saygı ve henüz ona layık olamadığım için nasıl bir korkuyla böyle davrandım?.. İşte böyle *Dar Kapı*'yı yıllarca geciktirdim."

Aynı Andre Gide, birkaç ay gün sonra Bursa'ya gidiyor ve pırıl pırıl bir mayıs sabahı aynı deftere şu cümleleri yazıyor. "Caminin beyaz duvarı üstünde bir çınarın gölgesi kımıldıyor... **Ayaklarımın ucunda nurlu bir sükûnun hüküm sürdüğü Bursa'nın yeşili. Her yerde bir durgunluk, sessizlik. Heyecanın süt gibi süzüldüğü hücrelerde bu nefis yumuşaklığı bayıla bayıla duymak.** Çamların gölgesinde derin bahçeleriyle, nazlı bir gül, safiyet gülü olan Bursa, gençliğimin seni tanımamış olması mümkün mü? Bu caminin küçük avlusunda oturan gerçekten ben miyim?"

Kendini kırbaçlayanlar...

Hayatı olduğu gibi sözcükleri fazla eğip bükmeden resmetmek, kendini kırbaçlamak konusunda fevkalade istikrarlı ve titiz olan Kafka, eğer yıllar boyu doldurduğu defterlerin arkadaşı Max Brod tarafından gün ışığına çıkarılacağını bilseydi bu kadar 'mesafesiz olur muydu, merak ediyorum: "Toparlan, kendine çekidüzen ver, bürokrasiyi sıyr at üzerinden, ilerde ne olacağını hesap edecek yerde, kim olduğunu görmeye çalış. Bundan sonra ilk yapacağın şey belli: Askere gitmek. Flaubert'le Kierkegaard'la kıyaslamalara başvurmak gibi saçma bir yanılgıdan kendini kurtar. Onlar kendi durumlarını biliyordu, eylem adamıydılar ama sende ardı arkası kesilmeyen hesaplar var."

Yazı bazen yüzümüzü ısırın ayaz gibi hayatı acımasızca yakıyor ve gerçekten soğukluğunun kalıcı etkisi başka hiçbir şeye benzemiyor. **Utanmadan, kaybetmekten korkmadan, başkalarının ne düşüneceğini hesaplamadan, kemiren kuşkulardan kaçmadan, O'nun gaddarlığına, merhametine, yalnızlığın halesindeki büyük boşluğa meydan okuyarak, zihin karmaşasıyla, beden gücüyle yazanlara iyi bakın.** İşte daha ziyade onlara yazar deniyor.

Bir de onların gölgesinde yaşayan kadınların doldurduğu binlerce sayfalık günlükler var tabii. Bence onlar da en az kocalarının kadar ilgiyi hak ediyor. Sofia Tolstoy'un günlüklerini çıkarıyorum. Yazarın ölümüne yakın defterine şunları yazmış: "Nerdeyse kırk yıldır bir dâhiye hizmet ediyorum; bu süre içinde bin kez düşünsel yaşamımı, müzik ve sanat tutkumu geliştirmek arzusunu coşkuyla hissettim. Buna rağmen kendimi susturup baskı altına aldım. Hayatımın sonun kadar dâhime hizmet etmeyi sürdüreceğim." Sürdürdü, ama sadece hizmeti değil, bitmek bilmeyen kıskançlık ve miras kavgalarıyla Tolstoy'un hayatını son âna dek cehenneme çevirmeyi de sürdürdü... Bir kadının her gün kocası roman yazarken onu hakkındaki düşüncelerini, hislerini kaydetmesi büyük bir yazarı ve onun üzerinden kendini anlatabilme çabasına rağmen içimi burkuyor doğrusu. Onu da itinayla kocasının yanına yerleştiriyorum.

İlk cümle...

Sonra bakışlarım öksüz bir çocuk gibi en alt rafta modernler arasına sıkışıp kalmış Pavese'ye takılıyor. Biraz karıştırmak için elime alıyorum. Arasından kenarları eprimiş siyah beyaz bir fotoğraf ve el yapımı bir kâğıda yazılmış küçük bir not düşüyor. Notta uzun yıllar evvel kitabı hediye eden arkadaşımın günlüklerden seçtiği bir cümle yazılı: **"Her zamanki trajedi: Ancak kendisinden nefret ettirebilen adam kendisini sevdirebilir – aynı kadına."**

Fotoğrafı ve notu bir kenara koyup yeni, mavi defterimi açıyorum. Kurşun kalemin kapalı ucunu ağzıma sokuyorum. Dilim ahşabın buruk tadıyla acılaşınca kısacık bir an geçmişe gidip, bana çağrıştırdığı o ilk cümleyi bembeyaz sayfanın en başına yazıyorum. Ve uykuya hazırlanan bir kedi gibi uzun ve derin bir nefes aldıktan sonra gözlerimi yumup yazının ılık koynuna sokuluyorum...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anadil, sanat ve Norman Manea...

A. Esra Yalazan 17.10.2010

Anadil, sanat ve Norman Manea... Ben uzaklardayken Türkçeyi sokaklarda rahatça dolaşamayan, korunmaya muhtaç mahcup kızkardeşi özler gibi hasretle ararım. Bu şefkatli sevgide yaşadığım coğrafyaya dair aidiyet hissinin etkisi kaçınılmaz elbette ama onlar bende pek güçlü değil. Hangi dilde olursa olsun, hayatı yeniden yorumlamak, dünyanın ince kabuğuna çentik atmak için zihin heybelerinde taşıdıkları kelimelerle oynayanları, onlarla sevişenleri severim aslında. Manayı sesle genişletebilen, duygularla düşünceleri ahenkle bütünleştiren 'söz kuyumcularının' mucizesine inanıyorum. Onların dille kurduğu mahrem ilişki yazıya dair inancımı güçlendiriyor. O kutsiyete teslim olmak sözcüklerin sihriyle ibadet eden müminler gibi hissettiriyor bana kendimi. Sanki mümkünmüş gibi dili kirleten bütün fenalıkları, günahları yeryüzünden kazıyabilmek istiyorum.

Dil zamanla yıpranan, eriyip gittiği için çok iyi hatırlanamayan buğulu bir rüyaya benziyor. **Dalgın bir şairin defterinde, sokaktan geçen satıcın yanık sesinde, kâbus gören bir ihtiyarın anlaşılmasız sayıklamalarında, şehvetli kadınların kesik solukları arasına sıkışan basit sözcüklerde, çocukların sevinç çılgınlıklarında,**

hararetili bir tartışmanın içinden yükselen uğultuda, yazıyı silah gibi taşıyanların karmaşık zihninde... Milyonlarca kez kullanılmaktan aşınan, yıpranan dilin hayatımızdaki hakiki yeri ne? O bizim kavga ederken, yazarken, sevişirken, ağlarken, konuşurken, sığındığımız, kendimizi içinde rahat hissettiğimiz huzurlu bir oda mı? Geleneği temsil eden sesin gücü mü? Zihin akışımızı tekrar tekrar yorumlarken Tanrı'nın kelamı gibi kendini efsaneleştirerek dönüştürebilen, insandan bağımsız yaşamını sürdürebilen bir varlık mı? Galiba hepsi...

Kürtçe eğitim yasak, peki Türkçe kalacak mı?

Anadilde eğitim hakkı, hâlâ bu yüzyılda savaşa neden olabilecek şekilde tartışılabilirdi için geçmişin içinden geleceğe bakmaya çalışıyorum. Kùltürler silinip giderken ya da taammüden öldürölürken diller de yok oluyor haliyle. Anadolu'da ve Avrupa'da asırlarca konuşulup sonra ölen yetmiş beş dilin varlığından bahsediliyor.

Artık dilbilimle ilgilenen kimse için haber değeri taşımayan bir başka tesbit, Türkçenin de pek çok dil gibi çok da uzak olmayan bir tarihte öleceğı maalesef. Doğrusu bu gerçekte yüzleşmeye henüz hazır değilim, sanırım onu seven hiç kimse için de kabullenmesi kolay bir gerçekte değil. Benim için dil, sadece düşüncelerin ifadesi değil çünkü. Bazen kelimeleri yontarak sıra dışı heykeller yapabilenlerin dünyayı şekillendirme sanatı. Bazen bir hikâyede birbirine hiç benzemeyen sesleri, anlamları, işaretleri yan yana ahenkle dizerek yumuşak melodiler mırıldanabilme sezgisi. Bazen de bildiğimiz renklerin tonlarıyla oynayarak dünyayı her daim bakmaktan haz duyacağımız benzersiz bir tabloya dönüştürme tutkusu...

Dili devletin değil, sanatçının ve halkın oluşturduğunu söyleyen Tanpınar, Türkçe yaşadığı sürece onunla varolacak dil ustalarından biri kuşkusuz. Ondandır rastgele seçtiğiniz sıradan cümleler bile dilde sesin gücünü hatırlatır, dili şefkatle okşamanın ne olduğunu düşündürür. **Kıyıya usulca vuran munis dalgalar misali fışırdayan sözcüklerinin uyumlu salınışını hissedersiniz. Yahya Kemal'in kanatlanmış mısralarından biriyle karşılaştığınızda rahvan koşan atın uysal tıkrıklarını iştirsiniz. Ece Ayhan'ın bitirim delikanlılar gibi sertleşebilen 'küstah' bir dizesine çarparsanız, kelimelerden tüten acımsı kokuyu duyarsınız. Dil, sestir, renktir, kokudur, inançtır, geçmiştir, gelecektir ve bütün bunları buluşturan derin bir mana kuyusudur aynı zamanda...**

Ve dil insana benzer. Seveni, konuşanı, ihtimam göstereni, hatırlayanı kalmamışsa ölür. Eğer insan herhangi bir sebeple anadilinden uzaklaştırılıyorsa onu besleyen yazılı ve sözlü kùltürle birlikte kendisi de yok olur. Dille ilgili mitolojik hikâyelerden birisi, dillerin çoğalmasının insana verilen bir ceza olduğunu, tek dilli ideal bir dünyanın insanlığa barış getireceğini söylüyormuş. Bu yüzyılın dil bilimcileri içinse durum tartışılmayacak kadar net: Dünyadaki tek dilli büyük ülkelerin hepsi iç savaş yaşamış. İşin trajikomik yanı da genellikle bu ülkelerde yaşayanların, zamanı geldiğinde herkesin kullanacağı dilin kendi dilleri olacağını varsaymaları. Malum, biz saçma yasaklarıyla epey meşhur bir toplumuz. **Kürtçe eğitimi yasaklayıp bir insanı anadilinden mahrum etme kibriyle halkları birbirine düşman eden şovenler, acaba Türkçenin de çok da uzak olmayan bir gelecekte yok olabileceğini, ilerde dünya nüfusunun sadece birkaç dili konuşacağını farkında mı acaba?** Ortalama seksen yıl yaşadığını bilen insanın en büyük zaaflarından birisi de bu aymazlık bence. Hayatı takvim yapraklarının sığ koşullarına hapsetme yanılgısı.

'Ekim, Saat Sekiz'

Bu sınırlı zamanı insanlığa, geleceğe bıraktıklarıyla esnetebilenlere sanatçı deniyor galiba. Hayat-sanat ilişkisini sorgulayan pek çok kuram var. Doğrusu ben hayatın da, sanatın da büsbütün saf olabileceğini düşünmüyorum. Ancak edinilen tecrübelerle, kilidi açabilen doğru anahtar gibi iç içe geçtiklerinde anlamlı bir

bütün oluşturabileceklerini inanıyorum. Ne hayatı küstahça reddedip sanatı putlaştıran bir anlayışı, ne de sanatın gerçekliğin yanılısaması ya da uzantısı olduğu iddiasını benimsiyorum.

Tecrübelerini incelikle sanata dönüştürebilmiş Rumen hikâyecisi ve romancı Norman Manea'yı bu samimi yaklaşımı yüzünden okuduğum ilk hikâyesiyle sevmiştim. Beş yaşındayken ailesiyle birlikte Romanya'daki Transnistria toplama kamplarına gönderilen Manea, kısa hikâyelerinden oluşan *Ekim, Saat Sekiz* isimli kitabında orada yaşayanların iç seslerini, umutlarını, acının rengini dilin edebiyattaki gücünü yadsımayan bir yazar bilinciyle aktarıyordu: **"Eğer onları taşıyan trenler buraya ulaşabilmif olseydi, hayatta kalan bir avuç kişi yüksek, tozlu yardan girintili çıkıntılı kıyıya inerdi. Akışkan mor ufku, baharın ipeksi ürpertisini saatlerce izlemeye zorlansalar daha iyi olurdu. Aynı manzara önünde günlerce, haftalarca, tüm bir yıl boyunca, oldukları yere mihlanmış gibi.** Bu amaçsızlık, sorunsuzluk duygusunu yaşamış olsalardı, böylesine açęözölü bir biçimde zamanın peşine düşmez, tatlı sözcükler ve renkli boncuklarla gözölü kamaşan çocuklar gibi sokakların ateşli kargaşasına atlamazlardı. Anın hüznölü içinde belki bazıları yalnızlığın mutluluğunu hissedebilirlerdi."

Göçebe dilin sesi...

Türkçeye çevrilen ikinci kitabı *Holigan'ın Dönüşü*'nde ise Çavuşesku döneminde ülkesini terk etmek zorunda kalan yazar, Nazileri, soykırımı, tehciri belgesel roman denebilecek bir türde gerçekliğ duygusunu hırpalamadan anlatmış.

O her ne kadar doğumdan evvelki hayatlarımızı şekillendiren kadere inanıyor gibi görünse de, 'yaratıcının' bağışladığı özellikleri ustaca çoğaltan ve nihayetinde kendisini anlatmak istediği hikâyeye dönüştürebilen bir yazar. Anadilinden uzak kalışını, iki kez sürgünden döndüğü ülkesinde hissettiklerini, savaşın ve göçün geri planındaki kültürel dönüşümleri, üslubun içeriği de belirlediğini unutmadan yazmış. **Sadece kendi travmatik hikâyesini değil, Doğu Avrupa sosyalizminin kurşunu renklerini, totaliter rejimlerin hayatı içten çürüten katılığını da bir ressamın ışık kırılmalarını tuvaline yansıtan titizliğiyle tasvir ediyor.** Üstelik de böylesine katı ve can yakıcı bir gerçekliğin resmini çizirken dilinin onun yazarlığını özel kılan sesini de duyabiliyorsunuz. Bir gece hastane odasında tanık olduğu, hayatı boyunca sürgünde taşıdığı 'göçebe dilin' sesini tarif ediyor: "Gün boyunca yaşlı kadın yalnızca Rumence konuşuyor, ama gündüze ait gerçekliğler gerçekdişi geceyi aşındırmıyor... Önce su sözcüğüne benzer bir fısıltı, gırtlaktan gelen kısa sinyaller, ardından telaşlı, gizli bir itiraf, yalnızca müritlerin kulağına hitap eden sır dolu sözcükler, sızlanmalar ve sitemler, lirik, sevecen nakaratlar. **Acının bir çeşit hipnoz içinde, göçebe bir dilde serbest bırakılışı bu; kâh marazi, kâh inatçı, kâh sevecen ve bağışlayıcı bir mesajı sonsuzluktan kopup getiren, barbar, bağnaz bir ses bilgisinin garip sesleriyle çoğalan, sürgündeki eski bir kâhinin sesi, karanlığı elektriklendiren bir ses. Kulağa, bir Alman ya da Hollanda lehçesinin yaşla ve tutkulu konuşmayla olgunlaşmış bir karışımı gibi geliyor...** Bu monolog, göçebelerin Odysseus'uyla, sevginin önceliğiyle, Tanrı'nın çağrısıyla, bugünün korkularıyla mı ilgili?"

Manea, 1986'da sosyalist Romanya'yı terk etmesinin simge yüklölü bir simetriye yol açtığını söylüyor. Kendi ifadesiyle, bir diktatörün ve onun ideolojisi yüzünden beş yaşındayken başlayan sürgünü, seleftinin karşıtı olduğu söylenen bir başka diktatör ve ideolojisi yüzünden elli yaşında yaşadığı sürgünle birleşince çember tamamlanmış. Hâlâ Amerika'da edebiyat profesörü olarak çalışan çok ödüllölü yazarın edebiyatın gücüyle yeniden kurguladığı hayatını okurken ucu açık kalan ve anlatılamayan gizli çemberler yüzünden kaybettiğimiz fırsatları düşünüyordum. O yaşadığı sürece koşulların neden olduğu dil engelini, sürgünün acısını yine dilin mucizesine inanarak aşabilmiş.

Dil insan gibi kırılıgandır. Onu seven, koruyan kimse olmadığında ölebilir ama onu yazarak, konuşarak, yaşanan kültürün önemli bir parçası haline getirerek geleceğe taşıyanları unutmaz, yazarlarına vefa borcunu bir gün mutlaka öder.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şehvetin pençesindekiler, 'Kadın ve Kukla', Buñuel

A. Esra Yalazan 24.10.2010

Beyaz tabutumsu tüpün içinde ormanda kaybolmuş bir ceylan gibi titreyerek odanın soğukluğuna hiç yakışmayan görüntüler arasında dolaşıyorum. Kemiklerimi, iç organlarımın çıplak fotoğrafını çeken becerikli doktorların ruhun yaralı, karmaşık, anlaşılamaz haritasını çıkarmak hususundaki acizliği beni ilk defa sevindiriyor. Korkunç gürültüler eşliğinde gözlerimi kapatıp onlardan uzaklaşıyorum. **Polis sireniyle makineli tüfek sesleri arasındaki kısa sessizliklerde, 'Arzunun Karanlık Nesnesi'nden sahnelerle oyalanıp, meteliksiz bir yazarın erotik maceralarının anlatıldığı 'Clichy'de Sessiz Günler'e geçmem, oradan puslu hatıralara dönmem boşuna değil.** Boynunu acıdan fazla kırıpratamayan, eli sargılı bir zavallıya getirilen filmler alay eder gibi böyle 'müstehcen' olunca gözlerini kapatıp çıktığın mecburi yolculuğun seyri de, zamanı da böyle saçma oluyor haliyle.

Yıldız kayması gibi kısacık bir süre içinde değişen düşünce parçacıklarının kaynağı aynı ama aralarında hiçbir benzerlik yok aslında. Aralarına dönmek için ne kadar vaktimin kaldığını mikrofonla kulağıma fısıldayan adamın başkalarına hangi tonla bunu yaptığını ve insanların içini seyrederken gerçekte ne düşündüğünü hayal ediyorum o sırada. Bunu bilebilmenin imkânsızlığı, gerginliği beni başka anlara taşıyor. Sadece bedenleriyle değil ruhlarıyla da birbirlerinin içinde kaybolabilen iki insanın o 'ilk kıvılcımlı anda' hissettiği şiirsel uyumu tasvir ediyorum zihin defterime; Önce hiç acele etmeden dibindeki yosunlu taşları gösteren kırırdak bir nehrin içinde sarılıp vücutlarının dip akıntılarını dinliyorlar. Sonra onları huzursuz eden 'öteki hayaletlerden' uzaklaşıp ritmi bozulan soluklarına teslim olurken hiç kimsenin bilmediği, konuşmadığı yepyeni bir dille tanışıyorlar. Biraz kılçıklı, hırıltılı, merhameti şiddetinin altında ezilen, buruk ve şefkatli bir dil. **Artık daha evvel kimsenin ayak basmadığı o pırıltılı gezegenin üstündeler. Bilmedikleri bir coğrafyada sezgileriyle, şehvetten beslenen dürtüleriyle, korkularıyla, taze heyecanlarıyla tepeleri, gölleri, derin çukurları, okyanusları, sarp kayaları, dikenli bitkileri keşfediyorlar.** Hazzın sonsuzluğā karıştığı en uç noktadan eğilip derin vadiye bakmaya fena halde korkuyorlar. Oradaki anlamsız boşluğā başkalarıyla defalarca yuvarlandılar çünkü. O sihirli ânın ismini hediye ettikleri yıldızlara sıkıca tutunurken usulca gevşiyorlar. Avuçlarından kayıp giden zamanla berrak görüntüler menevişleniyor. Kocaman bir hiçlikte kayboluyorlar...

Beni uyandıran seslerle birlikte 'uzaylılar' da uyanıyor haliyle. Artık gündelik hayatta arzularını maskelemek zorunda kalan 'dünyalıların' arasındayım. Genç doktorlardan birisi "Giyinebilirsiniz, geçmiş olsun. Dikkat edin başınız dönebilir" diyor. Beni hapsettikleri mağaranın içinde neler gördüğümden haberi yok. Uysal, masum bir kadın gibi gülümsüyorum ona. "Haklısınız, biraz dönüyor" diyorum kibarca. Sonra deniz kenarındaki bir banka doğru yürüyüp organlarımın fotoğraflarını beklerken bu yazı için çantama attığım kitapları karıştırıyorum.

Arzunun O Belirsiz Nesnesi...

Luis Buñuel orijinal ismi *Arzunun O Belirsiz Nesnesi* olan efsanevi filmi 1870 doğumlu şair Pierre Louis'nin *Kadın ve Kukla* adlı romanından sinemaya uyarladı. Kitabı yıllar evvel eski bir baskısından okumuştum. Defalarca farklı yönetmenlerce sinemaya aktarılan bu tuhaf hikâyeden aklımda kalanlar da daha çok filmde aslında. Yine de şehvetin korkunç girdaplarını, çaresizce bağlanmanın zehrini usul usul zerk eden hikâyenin traji-komik cümlelerinden birini unutmamıştım: **"İki tür kadın vardır; Sizi sevenler ve sizi sevmeyenler. Bu iki sınır arasında binlerce hoş kadın da vardır, ama biz onların değerini bilmiyoruz."**

Roman, toplumda saygın bir yere sahip, zengin, orta yaşlarını aşmış bir adamın masum görünümlü fethan bir kadına –bazen tam tersi gibi görünen- sahip olmak uğruna her şeyden, inançlarından, aslında kendinden vazgeçişini anlatır. Buñuel, sinema anılarını aktardığı konuşmalarında kitaba sadık kaldığını ama filmin değişik unsurlar taşıdığını söylemiş. Conchita, iki farklı kadın oyuncu tarafından canlandırılıyor. Filmin isminden de anlaşılacağı gibi ortada delicesine arzulanan bir 'nesne' var ve aslında bu kadının kendisi değil. Kadının bakire olması ve bu durumun erkeğin bastıramadığı arzuları kamçılması yönetmenin ironik bakışını kışkırtmış ama roman daha sakin. Romanın kederli kahramanı Don Mateo, kadın ona ne kadar kötü davranırsa davranırsın hücrelerine kadar sinen vahşi arzularını kontrol edemiyor. Yaşadığının aşk değil, güçlü bir erkeği bile kolayca tüketen şehvetin tuzağı olduğunun farkında çünkü. "Beni hep sevecek misin" diye kendisini oyalayan bir kadını fethetmenin ihtirasıyla koşarken tökezlediği yer çok acıklı aslında. **Ona sahip olmak için söylediklerinin yalan olduğunu bilse de inanmak istiyor. "Tanrı'nın istediği yere kadar çılgınlık yapacağım, erkeklerin istediği yere kadar değil" diyor Conchita.** "Sana her istediğimi veririm seni sevmesin" türünden bayağı sözlerle onunla alay ediyor. Aniden gözlerinin ilk takılacağı kadını kendine metres tutmaya karar veriyor, deniyor ama sonra bunun asla başarıya ulaşmayan 'beylik bir savaş hilesi' olduğunu hatırlayıp her daim özlediği 'cehennemine' geri dönüyor.

Narkissos yanılgısı...

Ruhsal işkenceler çekilmez olduğunda yanında genç bir adamla sevişmesinden, başka adamlar için çıplak dans etmesinden, her fırsatta kendisini küçümsemesinden duyduğu öfke ve utançla sevgilisini dövüyor. Kadının günah işleme tutkusuyla değil, birine kötülük etme sevincini tatmak için kötülük yaptığına inandırıyor kendini. Acı çekmekten mutluluk duyan bir kadının ardından hissettiklerini bir gence anlatıyor: "Ah! Kendilerini zırlandırdığımız bu dokunulmazlık, kadınların sonsuz gücünün en büyük göstergesidir. Bir kadın sizi aşağılıyor mu, yerlerin dibine mi geçiriyor, selamlayın. Size vuruyor mu, koruyun kendinizi ama kendini yaralamasından sakının. Sizi batırıyor mu, bırakın batırsın. Sizi aldatıyor mu, belli etmeyin, güç durumda bırakmayın onu. **Hayatınızı mı yıkıyor, canınız isterse kendinizi öldürün. Ama sizin elinizin vereceği en geçici acı bile bu çok hoş ve yabancı yaratıkların tenini sıplatmasın hiçbir zaman, kötülük şehveti et şehvetini bile geride bırakır kadınlarda."**

Romanda da filmde de erkeğin ruhunu yakan arzu, gelecekte vücudunu kuşatacak olan hazzın hayalini her defasında yeniyordu. O arzusunun nesnesini değil, aslında kavuşamadığı 'büyük hayalinin' nesnesini seviyordu. İnsanın vazgeçerse öleceğini sandığı bir hayal yüzünden acı çekmesinden daha korkunç ne olabilir ki?

Ben içine şehvetin zehrini akıtan her hikâyede meselenin bu çelişkili yanına takılıyorum. Sudaki aksini görüp kendisine âşık olduğunu sanan Narkissos gibi yanıliyoruz çoğu zaman. **Gölün üzerinde parlayan kendi**

yüzümüz değil. Onun arkasında gizlenen, şehvetle arzuladığımız ya da âşık olduğumuz kişinin yüzünü görüyoruz. Kendimizi onun bakışıyla, dokunuşuyla sevmek istiyoruz. Hikâyemizin sevilen, ölesiye istenen kişi tarafından parçalanmasına tahammülümüz yok. Belki de bu yüzden sinir ucu açık duyguları kurcalamaktan ürküyoruz. O vakit kurguluyoruz. Ondan vazgeçemeyeceğimizi söylüyoruz kendimize. Bu tavır içimizde kabarıp duran hırçınlığımızı kısmen yatıştırıyor. Arzu edilen 'nesne'den ziyade arzuyu sevmemiz bu yüzden sanırım. Sonsuza dek eksik kalacak olan bir hatıra ya yenik düşmemek için var olmayan duygular icat ediyoruz.

O sorunun net bir cevabı yok!

Don Mateo, en çok arzulanan kadının güvensizliğiyle korkutan kadın olduğu gerçeğini bildiği halde etrafa karşı onu bırakmış görünmesine rağmen solgun hayalini hiç terk etmiyor. Nietzsche'nin o sert cümlesini bir romanda okumuştum: **"Şehvet, topuklarımızı kemiren bir orospudur. Ve bu orospudan bir parça et esirgendiğinde bir parça için yalvarmayı çok iyi bilir."** O bu tanıma uygun davranıyor. Conchita'nın, "istediğin şeyi bütün kadınlar verebilirler sana, ne diye onu benden, ısrarla direnenden istiyorsun" sorusunun cevabı onda yok çünkü.

Aslında bu yakıcı çelişkiyi yaşıyan kimsede bu sorunun net bir karşılığı yok sanırım. Arzunun o 'belirsiz nesnesini' sadece şehvetle, saplantıyla, kaderle açıklamak fazla basit ve kolay olur. Hepimizin bir yanı ayın karanlık yüzü gibi kendimize bile ifşa edemediğimiz sırlarla dolu. Bir yazar için de çekici olan da o gölgeli alan zaten. Pierre Louis, sırlardan en heyecanlı olanlarını küçücük ama çok etkili bir romanla insanlığa hediye ediyor. Ben onu yücelten büyük bir yönetmenin, Buñuel'in sineması sayesinde yüz yıl önce yazılmış bir kitabın sayfalarında dolaşırken ürperiyorum..

Hayatin içini acımasızca gösteren yazarları seviyorum. İstiridyenin kapağını keskin hikâyelerle açıyorlar. Maalesef her seferinde içinden parlak, iri bir inci çıkmıyor ama hep bizimle yaşıyor.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Borges'in 'sadık hizmetçisi' Fanny gerçek ve sadakat...

A. Esra Yalazan 31.10.2010

 Borges'in 'sadık hizmetçisi' Fanny gerçek ve sadakat... İnsan kime, hangi koşullarda, neden sadık olabileceğini bilemez ama yüreğe atılan tohumların ne zaman yeşereceğini, ne kadar yaşayacağını hayatın ritmini, tecrübeyle çatlayan sesini dinleyerek sezebilir. Gökkuşağının alacalı renkleri gibi birbirlerine karışırken değişen duygular içinde en kunt ve aynı zamanda en kırılgan olanıdır sadakat. Tekinsiz ortamlarda can çekişir belki ama ölmez. Varlık sebebini, her zaman bir başkasının pırıltılı vaatlerine teslim etmez. Ne kendisini kullanarak 'oynayanları,' ne de büsbütün yok sayanları sever o.

Ömür boyu 'onun' karakter özelliklerinden, sevgisinden, uzaklığından veya yakınlığından bağımsız, o 'ilişkinin' varlığına, geçmişine, geleceğine sadık kalabilmek güç olmalı. Her fırsatta şımartılmak isteyenlere, hırçınlıklarıyla

körleşenlere, korkular yüzünden kendilerine eziyet edenlere göre değildir pek. Zarafetini sadece asalette bulan bir 'beceriklilik' değil sözünü ettiğim. Yalnız kalmanın, hatıraların içinde kaybolmayı göze alabilmenin, karşılıksız vermenin, ümidini kaybetmeden sevebilmenin 'deli' sadakatinden bahsediyorum. **İçlerinde hep biraz suçluluk duygusu, şefkat, fedakârlık da barındıran sessiz direnişçilere benzeyenlerden... Abartılı tavırlara, itiraflara, gülünç yapaylıklara, menfaatlere ihtiyaç duymamaları onları cazip kılıyor sanırım. Zamanın, mekânın sınırsızlığına tahammül edebilme özellikleriyle haleleniyorlar sanki. Ve ne yazık ki çok kalabalık değiller.**

Peki, onlar kadar güçlü ve kararlı olmayanları reddedebilir miyiz? Benim cevabım elbette 'hayır' ama duygularına karşılık alamayan âşıklar gibi çıldırıp, sahip olduğu değerleri unutarak hayata ihanet eden 'itirafçıları' rahatlıkla küçümseyebiliriz bence. Sahte yakınlaşmaların, zoraki samimiyetlerin (iş arkadaşlıkları da dâhil), yalnızlığımızı maskeleyen karşılaşmaların şiddetli sonu, tamiri mümkün olmayan kırılmalara neden olabiliyor. Öfkeyle beslenen intikam hissi insanın tabiatında var zaten. Bence bizi birbirimizden ayıran böyle zor zamanlarda o bencil hisle mücadele etme yöntemimiz, üslubumuz.

Hiç kimse onun gibi tanımamıştı...

Bir de benzer tutkulara, meraklara sahip olmanın hazzıyla güçlenen, uzaktan izleyen herkesin kışkırdığı vazgeçilmez dostluklar var. Ve o 'gösterişçi' bağlılıkların yanında ilk bakışta kolayca fark edilmeyen, iki insanı ipeksi sicimlerle buluşturan kıymeti kendi içinde saklı suskun beraberlikler de var. Onlardan birisinin yazarlığından ziyade labirentimsi hayat hikâyesiyle, bütün kâinatı sonsuz bir kütüphane gibi algılamasıyla, okuma ve 'okuyamama' serüveniyle ilgimi çeken Borges ve 'sadık hizmetçisi' Fanny arasında yaşanmış. Alejandro Vaccaro'nun kitabıyla tanışana kadar bunu bilmiyordum.

Borges, hakkında en çok kitap, makale, deneme yazılan, yirminci yüzyılın en özel yazarlarından birisi. Onun Fanny diye hitap ettiği Epifania, Uveda de Robledo, yazara otuz yıldan fazla hizmet etmiş, yetmiş metrekairelik bir daireyi onunla paylaşmış bir kadın. **Borges biyografilerini, onunla yapılan röportajları okuyanlar sıra dışı hikâyesini biliyordur mutlaka ama onu en yakınındaki 'uzak' bir kadından dinlemek ürpertici.** Annesine olan zaafını, korkularını, kadınlarla ilişkisini, ihtiraslarını, hayalkırıklıklarını, yalnızlığını, onu kuşatan karanlığının sessizliğini bu kadar içtenlikli ve doğrudan, süssüz bir dilden işitmek insana anlaşılmaz bir güven duygusu veriyor.

Kitabı yayıma hazırlayan Vaccaro, hikâyeleri anlatan o sadık kadını kitabın başında anlatıyor: "Borges'i hiç kimse annesi dışında Fanny kadar tanıyamamıştır. Kimse sevinçleri, üzüntüleri, kutlamaları, reddedilmeleri ve övgüleriyle yıllar ve yıllarca aynı çatı altında birlikte yaşadığı birine gerçekte kendini olduğundan farklı gösteremez. **Fanny istediğinde konuşur, istediğinde susar. Bu yüzden benim görevim çok basitti. Hiç soru sorulmadı, dolayısıyla cevap da verilmedi.**" Borges'in eserlerini ve hayatını yıllar boyunca inceleyen Vaccaro, ilk kez korkmuş ve kitap çıkmadan evvel ona "birileri çok kızacak, hazırlıklı ol" demiş. Fanny'nin tereddütsüz cevabı net: "Ben her zaman gerçekleri söylerim ve kimse de buna kızamaz."

"Kendimi böyle bir şey için satmam"

Borges öldükten sonra özgürlüğüne kavuşan Fanny, pek çok insanın duymak için can atacağı, bazılarının da susması için para vereceği şeyleri bildiğinin farkındaymış ancak sözlerinden anlaşılan o ki, yaşadıklarına ve yazarın hayatına ihanet etmeyi hiç aklından geçirmemiştir: **"Bir defasında beni bir dergiden görmeye geldiler ve beyefendinin Cenevre'deki mezarına götürüp orada resimlerini çekmek için bana para ve tüm**

masrafları karşılama teklifinde bulundular. Sizce ben bunu kabul edebilir miydim? Paraya ihtiyacım vardı ama kendimi böyle bir şey için satmaya niyetim yoktu.”

Bunları söyleyen kadın, on yaşına kadar okuyabilmiş. On dört yaşından itibaren hizmetçilik yapıyor. Genç yaşta dul kalınca çocuklarını yalnız büyütmüş. Otuz yıl boyunca körlüğün güçsüzleştirdiği bir adamın ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra son karısı tarafından kovulup kendini beş parasız kapının önünde bulmuş. Tek bir sayfa Borges okumadığına ve buna ihtiyaç duymadığına da yemin ediyormuş. **Onun şaşırtan, şefkat uyandıran hikâyelerini okurken bir kez daha vicdanla terbiye edilmiş soylu bir duruşun kendi ölçülerini belirleyen sadakat algısına hayran oldum. Ucuz şöhrat düşkünlüğü ve zehirli hırsları yüzünden onursuz bir hayatı seçen ‘eğitilmişleri’ düşününce de haliyle biraz üzıldüm.**

Ben bu kitabı okurken bir an bile Fanny’nin Borges’in mahremiyet kumaşını yırtacağını düşünmedim. Sadakatin ölçüsü, o insanın karakter özelliklerine, zaaflarına bakılarak tayin edilemez bence. Vaktiyle ortak geçmişe sahip olduğunuz birisini anlatırken seçtiğiniz sözcükler çok daha belirleyicidir. Tam da bu yüzden hayatlarına ihanet eden zavallılar uzun süre gizlenemez. Daha ilk cümleyle cırılçıplak kalırlar.

Yazarın evinde sessizce dolaşmak...

Anladığım kadarıyla Borges’i burada çevirenlerden bazıları da bu kitabı okurken biraz rahatsız olmuş. Hâlbuki ben pek öyle algılamadım okuduklarımı. Hatta tam tersine eşine az rastlanır mütevazı bir bilgelikle Borges’in sevmediği ve bunu açıkça itiraf ettiği son karısını, ölene kadar bağlı olduğu otoriter annesini, gündelik hayatının gizli ayrıntılarını olduğu gibi ama zarafetle anlattığını düşündüm. Üstelik yazarı anlatan pek çok entelektüel içerikli kitaptan daha sahici bilgiler veriyordu okura.

Mesela parasını kitapların arasına sakladığını, ateist olduğu halde her gece yatmadan evvel dua ettiğini, iki kez çok geç yaşta evlenmesine rağmen sanki başkası evleniyormuş gibi onlardan hep uzak durduğunu, tek başına kendi yatağında uyumayı tercih ettiğini, erkek geceliğiyle yattığını, saklamak istemediği kitapları bir torba içinde kafelerde, kitapçılarda bırakıp sonradan unutmuş gibi yaptığını, okurlarıyla ve edebiyat çevresiyle kurduğu şefkatli ve mesafeli ilişkiyi, şöhretten nefret edişini, giderek kaybettiği görme yetisi nedeniyle yüzünü iyice kâğıda yaklaştırarak yazdığını, sabahları rüyalarını kendisiyle yorumlamasını, âşık olduğunda yüz ifadesinin nasıl değiştiğini anlatıyor. Onun anlattıklarını dinlerken yazarın evinde sahibini rahatsız etmek istemeyen itinalı bir misafir gibi sessizce dolaşıyorsunuz. **Fanny’nin sade anlatımı sayesinde Borges’in sınırlarını asla tahayyül edemeyeceğiniz düşsel dünyasının aynasındaki gerçek görüntüsüyle karşılaşmak bu kitabın niyetini ve kıymetini de açıkça gösteriyor.**

Borges uzun yıllar Nobel’e aday gösterilmiş bir yazardı. Fanny onun “ben unutulsun diye yazıyorum, ama bu ödülü hak etmediğim anlamına gelmez, parası fena değil, isterdim” diyerek akademiyle dalga geçmesine rağmen bu ödülü alamadığında ne kadar üzüldüğünü de anlatmış. İtiraf etmeliyim ki pek çok edebiyatseverin ilgisini çeken bu bölümlerden ziyade hiç kimsenin tanık olamayacağı sahneler bende iz bıraktı. Onlardan birisinde Arjantin’den Cenevre’ye götürülen Borges’i tek bir karede resmediyordu: **“O gün beyefendi gidip ölen annesinin yatağına uzandı. Sırtüstü tavana bakar gibi durdu. Vedalaştığını hissettiğim için yanına gittiğimde ağlamaya başladı ve bana, ‘Gitmek istemiyorum Fanny, gidersem uzaklarda öleceğim’ dedi.** Her şeyin farkındaydı, ama artık yaşlı ve hastaydı. Buralarda kalmaya gücü yoktu.”

“Siz bir blöfsünüz”

Başkalarının bizi anlattığı her hikâyede, hatıradaki okuyanlar, dinleyenler gerçeğin sadece bir parçasıyla karşılaşır. Önemli olan o 'bir parçanın' nasıl anlatıldığı ve anlatma arzusunun niyetidir. Ve o niyet de her zaman gerçeğin kendisi olmayabilir. Ben bu kitapta hâlâ Borges'in dostlarının ziyaret ettiği Fanny'nin niyetini gördüm. Onu kimsenin sevmediği son karısı Kodama hakkında kötü dedikodu yapmaya zorlayanlara, **"Hiçbir zaman açıklayamayacağım şeyler var, çünkü onlar benim hiçbir zaman bozmaya hakkım olmayan bir mahremiyetin parçalarıdır"** diyor. Okuyan herkesin rahatlıkla anlayabileceği gibi susması gereken yerde susmuş.

Gerçek sadece Borges'in kocaman karanlık ve düşsel evreninde saklı. Bir de arada etrafındakileri güldürmek için yaptığı şakalarda. Bir gün hayranlarından biri gelip ona "siz bir blöfsünüz" demiş. Cevabı belki de Borges'in en hakiki hali: "Evet, efendim, haklısınız ama istemeden yapılmış bir blöf."

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir sarı yaz sabahında Claudio Magris'le uzaklaşmak...

A. Esra Yalazan 07.11.2010

 Bir sarı yaz sabahında Claudio Magris'le uzaklaşmak... Şehrin en kalabalık, uğultulu, neşeli, hafızasız, korunmasız, müstehcen, kanlı, şefkatli meydanında durmuş, daha bir gün öncesinde yaşananlara rağmen hayatın olanca sıradanlığıyla akıp gidebilmesinin kadim sırrını düşünüyordum. Havadaki yanık pamuk şekeri kokusu, enselerdeki saç diplerini ısıtan ılık güneş, sarı yazın kristal tozları mahallenin serserileri gibi aynı yöne doğru volta atan güvercinleri bile uysallaştırmıştı sanki. Simitçi olduğu yere çöküvermiş duman lekeli parmaklarının ucundaki sigarasını tütürüyordu. Genç bir çiftin dünyanın geri kalanını unutmuş gibi heyecanla öpüşmesi hoşuma gitti. Bakışlarım hemen duvar dibine dizilmiş polislerle buluştu. Bilmedikleri bir dilde seyircilere hiddetle nutuk atan sarhoş kızı seyrediyorlardı. Onların zihni de büsbütün uyuşmuş gibiydi.

Okulu kırdıkları her hallerinden belli olan çocukların çimlere boylu boyunca uzanıp berrak gökyüzünü seyre dalmalarında hayatın sevecenliğini hatırlatan bir rahatlık görünce ben de gevşedim. Birbirlerine her fırsatta değişik pozlar veren Japon turistlerin yapay bir kaydetme tutkusuyla cıvıldaşmalarını bile sevimli buldum. Kafası bozuk tekir, bacağıma sürtünerek beni oyununa davet etti. Genç bir erkek alçak demirlerin üzerine tünemiş kitap okuyordu. Başımı hafifçe eğip kapağı görmeye çalışınca utangaç bir tebessümle yüzüme bakıp "Biraz sonra Samsa'yla buluşacağım gelmek ister misin" diye dalgasını geçti. **Kafka'nın 'Dönüşüm' isimli hikâyesinde dev bir böceğe dönüşen Gregor Samsa'dan bahsediyordu. Etrafında olup bitenlere, hayata yabancılaştığını ima eden o şakayı bilerek mi yaptı tam anlamadım ama oğlanın hınzır enerjisini sevdim. "Yok, sağol ben Claudio'yla buluşmayı planlıyorum, mikrokozmoslarımızı keşfedeceğiz, gelmek ister misin" deyince önce derin bir sessizlik oldu, sonra gülüşmeye başladık.** Nasıl kıskırtıcı, mahzun bir sarı yaz sabahı, derken içli kumrular gibi dem çektim.

Daha bir gün önce onun yaşlarında başka genç bir erkek, hiç görmediği masum insanları öldürmek için kendini de parçalamıştı. Ama hakikat oracıkta, hayatın sıradan kutsallığında, parçalanamayışında, tekliğinde, insanı, zamanı, mekânı, vicdanı, hafızayı, tarihi birbirine görünmez bağlarla birleştiren kâinatın mükemmelliğinde gizliydi. Orada, hiç tanımadığım bir gençle şakalaştığım o meydanda, bana sonsuzmuş gibi görünen bir ânın içinde küçücük ama değerli bir kum tanesiydim. Hepimiz birer hiçtik aslında. Ona dev bir böcek gibi uyanmanın, çekip gitmenin, geçmiş, geleceği, beğenmediğimiz 'ötekileri', bizi sevmeyenleri yok saymanın acıyı

dindiremediğini tam tersine büyüttüğünü anlatabilmeyi isterdim. Tekâmül edememiş yaralı ruhların ayrıntılarının içinde boğulduğunu ve belki de bu yüzden her zaman hayatın basit gerçeklerindeki derinliği göremediğimizi de...

‘Dünya belirsiz bir boşluktur’

Genç arkadaşım ile vedalaştıktan sonra bulduğum ilk banka oturdum. Beethoven’ın son kuartetleriyle hastane randevumu beklerken, güzel anlatılmış hikâyelerin insanı iyileştirdiğini hatırlatan kitabını okumaya devam ettim. Claudio Magris, ‘uydurmayı’ da seven ama daha ziyade gördüklerini edebiyatın incelikli diline dönüştürerek yazmayı seçmiş bir denemeci aynı zamanda. Ben onu ‘Mikrokozmoslarla’ keşfettim ve daha ilk sayfalarda ‘gerçeğin büyücüsünü’ çok sevdim. Doğduğu ve yaşadığı toprakları anlattığı kitabın ilk bölümü San Marco Kafesi’nde yazıyla ve bir varlık olarak insanla ilişkisini tarif ediyor gibiydi: **“Yazı yazan insan kutsal topraklarda olmadığını ve oraya hiçbir zaman ulaşamayacağını bilir, ama yine de çölün içinden inatla o yönde ilerlemeye devam eder. Kafede oturmak seyahate çıkmak, trende, otelde veya yolda olmak gibidir, insanın yanında pek bir şey olmaz, hiçbir şeye kibir dolu izler bırakılamaz. O tanıdık anonimlik içersinde insan saklanabilir, egosundan bir kabukmuş gibi kurtulabilir. Dünya yazının inatla içine işlediği belirsiz bir boşluktur.”**

Magris, sevdiği yazarları, sıradan insanların hikâyelerini zamanı altın tozuna batırıp çıkartarak ebedileştirmeyi seven bir yazar. İnsanın dış dünyayla içersi arasında yakaladığı ahengi kelimelerin sihirli tınısına dönüştürmekten müthiş bir haz duyuyor sanırım. Bu yüzden akıllıca kurgularla oynamak yerine gördüklerini edebî donanımıyla, ustalıkla kullandığı diliyle, tarihî, kültürel birikimiyle buluşturabiliyor.

Zamanı öldürmek...

Onu Abdülhamit’in yaptırdığı hastanenin bahçesinde, saçları omuzlarına dökülmüş yaşlı bir kadın gibi gülümseyen asırlık bir salkımsöğüdün altında okumaya devam ettim. Sayfaları çevirirken zamanın sisli perdesi usulca yırtıldı. Önümden uysal bir nehir gibi akıp giden denizin güneşle oynaşan pullarına bakakaldım. Arkamdan tekerlekli iskemlesinde büyükannesini şefkatli sözcüklerle teselli eden kadının mırıltılarını işitebiliyordum. Magris’in kitabına dönünce onun görebildiği gerçekliğin içinde dolaşmaya başladım: “Madonna Della Scala civarındayız. Harabe halindeki çiftlik evleri, akşamları kuşlar gibi hışırdayan yüksek kavaklar, akağaçların, akasyaların ve dik otların arasında bulunan eski bir köşk, ismiyle Baruffi’nin o hüzünlü gözlemine doğrular. *Villa Pasatempo*- Meşgale Köşkü. O uyumlu üç heceli kelimeye derin, ölümcül bir endişe yankılanır. Gövde boyunca kayarak inen altın reçineli, yüksek ve hülyalı ağaçların, zamanın geçmesini engellemeleri veya en azından daha yavaş geçmesini sağlamaları gerekir. Hâlbuki orada yaşayan Verruallı iki hanımefendinin, zamanın hızlı geçmesini, hatta geçmiş olup sonuna yaklaşmış olmasını istedikleri anlaşılır. **Belki de asıl ilk günah budur; sevmeyi ve mutlu olmayı, zamanı, âni bir an önce tüketme, bir an önce bitirme saplantısı olmadan sonuna kadar yaşamayı becerememek. Michaelstader, buna razı olmayı becerememek, derdi. İlk günah, hayatı zapt eden, geçişi sırasında alıp götürdüğü her saati dayanılmaz hissettiren ve hayatın zamanını yok etmek, bir hastalık gibi zamanı daha hızlı geçirmek zorunda bırakan ölümü takdir eder; zamanı öldürmek, intiharın nazik bir şeklidir.”** Kitabı kapatıp hafızama hızla akan kum saatini ters çevirince zamanı taammüden öldürdüğüm yıllara geri döndüm. Saatleri hoyratça tüketirken gençliğin saflığıyla hayatı hiç bitmeyecek sanmasının huzurunu düşünce çokbilmiş bir rahibin sorduğu soruyu hatırladım. Küçük bir çocuğa, “hayatının son beş dakikasını ne yaparak harcamak isterdin” diye

soran din adamına çocuk omuzlarını silkip “hiiiç, yine oynamaya devam ederdim, ne yapmalıydım ki” diye cevap vermiş. Hiç büyümek de güzeldir, dedim kendime.

Hayatın geometrisi...

Parka doğru yürürken Magris'in 'evrenin bütünlüğüne' yazarak uyum sağladığını fark ettim. Kitabına *Mikrokozmos* ismini koyması boşuna değil. Ulaşılabilecek bir hedef olmadığı zaman insanın seve seve kaybolacağından ama o başıboş dolaşmaların bile bir düzen olduğundan bahsediyordu. **Tabiatı tasvir ederken, insanı anlattığında, tarihin labirentlerinde, edebiyatçıların hayatında dolaşırken hayatın geometrik gizeminden pek uzaklaşmıyor. Ona göre kiliselerin meyhanelerden farkı yok mesela.** Her ikisi de eski bir resim karşısında veya bir bardak şarapla birazcık dinlenmek isteyen gezginlere açık ve onların yola devam etmelerine yardımcı oluyor. Magris, kaotik dünyanın içinde 'düzeni' ve 'karmaşayı' aynı anda yaşamayı ve kavramların, farklı hayatların birbirlerinin üzerlerine sarmaşık gibi tırmanmalarını seviyor. Dolayısıyla o puslu resmin içindeki aydınlığı görebilen 'sıradan insanların' hikâyelerini aktarıyor genellikle. Bir başrahibin 'yüzyıllardır ölü olan, aynı zamanda süsünden dolayı kendini sevdiren, saydıran ve şefkatle gülümseten' Latince'de ne bulduğunu anlatıyordu: **“O simetride her şey vardı, ifşa edilen gerçeklere ve iyi şaraba, mevsimlerin geçişine, alışkanlıklarla geleneklerin değişimine, azizlerin hayatlarının yapıcı hikâyelerine ve olgunlaşan buğday tanesinde gizli efsaneye de, kar tanesinin geometrik billur yapısına ve bir hiç haline gelmesine de yer vardı.”**

Claudio Magris gibi bir yazar, benim gibi 'aşırılıklara' biraz meyilli, fazla dengeli, uyumlu düzenin kıyısına kaçanları olağanüstü kelime sezgisiyle, ironisiyle, yumuşatıyor. Tireste'de bir parkta büstünü gördüğü şair Umberto Saba'yı anlatırken özlemini çektiği dünyanın da edebî bir portresini çiziyordu sanki: “Saba içinde kadim merhamet, bilgelik, çok parlak bir zekâ, sadelik ve hayatın 'uyumsuz seslerini' birlik ve uyum içinde yaratan ıstırap dolu yaşam sevgisini de içinde taşır. O ıstırap dolu sevgi, ölüm içgüdüsünün kaçınılmaz biyolojik ve tarihî zaferine rağmen zevk prensibinin yorulmak bilmeyen teyididir. Saba, masumiyetin gücüne sahiptir. Bu masumiyet, berrak ama bulanık, şefkatli ama acımasızdır, bir çiçeğe hayran kalan ama böceği ezen çocuğun masumiyetine benzer; zarafeti ile de, azgınlığı ile de hayatın bütününe kabullenenlerin vahşi masumiyetidir.”

Onun zihnimde çınlayan cümleleriyle ihtiyar çınarların altında yürürken meydandaki çocukları, vahşetin içindeki masumiyeti, hayatın tekrarlanan saplantılarını, tutkularını, acılarını, zıtlıklarını, çelişkilerini, korkularını düşündüm. Sonra anısızın boğazı okşayarak geçen yelkovan sürüsünün hayatı kopya eden desenlerine baktım. Kozmosun mükemmelliğine bir anlam veremeyince galiba rahatladım.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mucizelerin sırrını keşfeden 'oyuncu' bir yazar; Margaret Mazzantini

A. Esra Yalazan 21.11.2010

Mucizelerin sırrını keşfeden 'oyuncu' bir yazar; Margaret Mazzantini Bazen öyle olur. İçiniz kıyıya vuran munis dalgalar gibi kıpırdamaya, göz göz olmuş dantel köpüklerle usulca kabarmaya başlar. Dudaklarınızı araladığınızda titrek sesiniz havada asılı kalır, nasıl anlatacağınızı bilemezsiniz. O muğlâk duygu bir fısıltıya

dönüşür; "İçim dalgalanıyor galiba" dersiniz ansızın. Sizi kalple hissedenden yakın dostunuz, "neden" diye sormaz, sadece içtenlikle "ne güzel" der. Onun da gözleri kadeh buğusu gibi belli belirsiz ıslanınca biraz mahcup olursunuz. Birlikte başınızı kaldırıp güneşle yıkanmış süt mavisini gökyüzünü seyre dalarsınız sessizce. O mucizenin paylaşılarak çoğaldığı ilk sihirli 'an'dır. Sonra hayat uzun kuyruklu uçurtmasını koşturarak sürükleyen çocuklar misali olanca neşesiyle kocaman tebessüm etmeye başlar size. Yaşama mecburiyetinin yeknesak ritmini bozan mucizevî küçük işaretleri görebilmenin sevinciyle ürperirsiniz.

Sempatik dalgınlıklarınız sevdiklerinizi bile şaşırtır. Ilık bir sonbahar günü çiçek pazarından aldığınız sümbülleri toprağa gömdüğünüzde, anneniz şefkatle takılır size; "yavrum ilkbaharda ekilir o soğanlar, şaşırdın iyice sen" der, mesela. "Şaşırdım annecim, çok şaşırdım hem de" demek istersiniz ama susup hınzırca edepsiz kıkırtılarınızı dinlersiniz. **Yirmi yaşındayken kırk yaşındaki gibi kambur ve ağır hissetmenin suçluluğu geride kalır birden. Kırk yaşında yirmi yaşına dönebilmenin şımarıklığıyla eteklerinizi savurarak caddelerde koşuşturmak istersiniz. Tazelenmiş ömür tam orta yerinden yarılan iri bir nar gibi kendiliğinden dağılıverir. Yokuş aşağıya pıtır pıtır yuvarlanan ateş kıvılcımlı tanelere bakakalırsınız öylece. Mahallenin en yakışıklı, en asabi tekirinin ağzına tek bir sap beyaz papatya tutuşturup sokaklarda dolaştırmaktır tek dileğiniz o an.** O huysuza sizi 'tanrısal ışığa' yaklaştıran karşılaşmaların sırrını, sözcükleri esneterek, eğerek, bükerek, süsleyerek anlatmaya koyulursunuz. Geniş zamanın içine yayılan ruh kutsal özüne kavuşmuş ve artık nesneler, tabiatın içindeki varlıklar bile söze dönüşmüştür. Yüzünüzde nedensiz bir gülümsemeyle salınarak yürürken dünyanın bütün turuncu kokulu mısraları size eşlik etsin istersiniz belki. Hiç sahip olamayacağınızı düşündüğünüz, hayatın kıyısında kalan o sarhoş mutluluk hali, sevdiğiniz bir şairin derin iç çekmesi gibi hülyalı ve bir o kadar gerçektir artık. Ve bu kristal sevinç parçacıkları, uzun zamandır beklediğiniz mucizenin ilk işaretleridir sadece.

Sinema, yazı ve saplantı...

Ben mucizelerden ziyade onları bize bağışlayan gücün kendini gizleyen büyülü varlığına inanırım. O hediyenin 'zamansızlığıdır' insanı sağlam tutan. Ve ne gariptir ki yine o karanlık, müphem gelecek algısıdır yaşam heyecanımızı birdenbire tüketen. Bu yüzden umut etmekle vazgeçmenin birbirini kesen, tamamlayan yakıcı ilişkisini şeffaf ama çok içerden anlatabilen yazarları okumayı seviyorum. Geçen sene bu köşede bahsettiğim Margaret Mazzantini, trajedilerin içindeki mucizeleri, derin hayal kırıklıklarına çare olan işaretleri sarsıcı hikâyelerle anlatmayı seven bir yazar. **Belki aynı zamanda oyuncu olması sebebiyle cümlelerinde dile gelen duyguları, nesneleri, anları yavaşlatılmış bir film karesi gibi son ana kadar merakla, ilginizi hiç kaybetmeden izliyorsunuz. Sanırım kısa sürede 'best seller' şöhretine kavuşmasının sırrı biraz da bu özelliğinde gizli. Doğrusu 'yüksek edebiyatsever' taklidi yapanların onu küçümsemesine pek şaşırmam.** Öyle yazabilmenin formülü her neyse, bunu açıkça kullanmaktan imtina etmiyor çünkü Mazzantini ama bunu yapmak için kendini paralayıp beceremeyenlerden çok daha sahih. Ve itiraf etmeliyim ki basit ama iz bırakan anlatımıyla, karın boşluğunu gıcıklayan lirik metaforlarıyla taklitçilerini delicesine kıskandıracak kadar kelimeleri doğru buluşturabilme sevgisine sahip.

Geçtiğimiz günlerde Türkçede yayımlanan son romanı *Sen Dünyaya Gelmeden*'i okuyup bu yazıyı yazmaya karar verdiğimde onun neden beni heyecanlandırıldığını hatırlayabilmek için geçen seneki yazıma baktım. Ve onu neden sevdiğimin cevabını kendimde buldum: "Kurumaya başlayan bir ağacın dalından köklerine doğru çekilen özsuğunu hissetmesi gibi geleceğe dair 'küçük karanlık işaretleri' görüp yola devam edebilmek için onlarla hiç karşılaşmamış gibi davranıyoruz. Durup azıcık o işaretlerin hakiki manalarını düşünsük olduğumuz yere yığılıverecekmişiz gibi korkup fenalıkları ertelemek için tekrar hayatın bildik düzenine sığınıyoruz sanki. **Severken sevmiyormuş gibi yapmaya, istemezken istiyormuş numaralarıyla hayatı eskitmeye, bedenin**

sahici dili yerine aklın ölçüsüyle geleceği öldürmeye ‘makul’ gerekçeler bulma düşkünlüğümüz bu yüzden. Mazzantini bu azap veren çelişkileri anlatıyor işte.”

Geçen seneki benden bu cümleleri okuyunca yüzüme kendisiyle dalga geçebilenlerin o alaycı, acımasız tebessümü yayıldı. Sevdiklerime, size işaretlerin, gizlediğimiz inançlarımızın, mucizelerin, acıya teslimiyetin, buruk isyanların çevresinde dönüp duran Mazzantini’ye ve hatta yüzleşmekten kaçındığım kendime bile değişebilmenin sihrini anlatabilmek isterdim. Hayatlarımızı kuşatan kutsal çemberin başlangıç noktasına döndüğümüzde tekâmül edebildiğimizi, bunun pekâlâ mümkün olduğunu samimiyetle gösterebilmeyi de... İnsanın özünde değişmediğini ama takılıp kaldığı davranış kalıplarını kırarak, yazarak, yaratarak, kendini yenileyerek yaşama tutunan bir varlık olduğunu ifade edebilmek için bu alıntıyı tekrarladım. Mazzantini de hemen her hikâyesinde edebi saplantılarına çare arıyor zaten. Ben onun takıntılarla hayatlarını tüketen ve yine onlarla iyileşen karakterlerini ‘hafif’ sanılan edebiyatı kadar ciddiye alıyorum.

Kendi Tanrı’mız...

Sen Dünyaya Gelmeden, âşık olduğu o tek ‘biricik’ erkek Diego’yla, şefkatli sevgilerine sığındığı öteki adamlarla, hastalıklı anne olma takıntısıyla, onun yerine koyduğu hakiki bir evlat sevgisiyle, savaşa parçalanmış Saraybosna’nın güzelliğiyle, çocuk öldürebilen insanın vahşetiyle, şirle, müzikle, gençliğin sınır tanımaz deliliğiyle kendini yeniden doğuran ihtiraslı, hüznü bir kadının hikâyesi. Romanın anlatıcısı Gemma, yıllar sonra başlangıç noktasına döndüğünde hissettiklerini onu büyük bir perdede izler gibi okuyanlara, görüntüleriyle, iç sesiyle, zihin kamaştıran sürprizleriyle olduğu gibi aktarıyor. Mazzantini’yi öteki ‘çok satanlardan’ ayıran sadece basit ve incelikli dili değil. Hikâyenin kurgusundan ziyade yazarın şimdiki zamanı genişleten ‘anları’ nasıl anlatacağını merak ediyor ve bu romanda olduğu gibi ayrıntılarla uzayan hacmine rağmen o ‘girdabın’ içinde kayboluyorsunuz.

Ben bu kitabı ruh kabuklarımın kendiliğinden soyulup pul pul topraktaki köklerime dökülmeye başladığı özel bir dönemde okudum. Belki bu tesadüfi paralellik yüzünden tılsımlı anlatımıyla beni hikâyesine bağlayan samimi bir kadınla sohbet ettim. Ona kahramanın kendi yaşamından çok sevdiği Diego’yu neden boşluğa öylece bıraktığını, bir kadın için doğurabilmenin yıkıcı önemini, savaşın vahşetine tahammül eden insanı hayatta tutanın ne olduğunu sordum. Kilisedeki konuşmayı ona yazdırmanın ne olduğunu merak ediyordum.

Gemma umudunu büsbütün yitirdiği bir anda ‘kasvetli simgeselliklerle’ dolu bir kiliseye girdi, bütün ‘gizli inançlılar’ gibi kendi kendine söyleniyordu. **“Tanrı, sadece insan palavrasının eski bir suç ortağıdır” diyordu. Oraya somut, dünyevi beklentilerine uygun bir ‘mucize’ için girmişti ama inanmaktan utanıyordu. O cılız imandan korkup çıkmak üzereyken kendi lisanında dua etmeyi denedi: “Belki ben Sana inanmıyorum, ama Sen belki de bana inanacak kadar cömertsin... bu kaderde daha iyi bir işaret görmemi sağla...Sen’den sadece bunu istiyorum.”**

Teslimiyetin cazibesi...

Gemma hepimiz gibi ümitsizliğin koyu karanlık kuyusunda nefessiz kaldı, çırpındı ve ihtiyacı olan o mucizevî işareti aramadığı yerde buldu. Tek aşkı Diego gibi gerçeği fotoğrafını çektiği çıplak görüntülerde değil daha sonra, çok sonra korkmadan hayatın yüzüne bakabildiği bambaşka bir ‘zaman, mekân ve hakikat’ algısının içinde gördü. Şair arkadaşı Goyko’nun mısralarıyla hayat ‘uzun bir balada’ dönüştü. Bilinmezliğiyle çekici olan o

hayat Diego'nun defalarca öptüğü ensesinde başladı. Yaralı bir hayvan gibi soluyan kaderin, iradesinin tükettiklerine ve onca yüke rağmen başlangıcın sonuna geldiğinde hissettiklerini anlatıyordu bana: "Eksikliğini en çok duyduğum şey sonrasına ait o teslimiyet. Diego saçlarımı ensemden çektiğinde ve boyun kemiklerim ile saçlarım arasındaki o minik çukuru, daha hala doğduğum zamanki kokunun duyulduğunu söylediği o yeri saatlerce öptüğündeki teslimiyeti arıyorum. Bizleri buradan götürecek uçağı, diriliş gününü artık beklemiyorum. **Belki geri dönmeyeceğiz bile, tanıştığımız bu şehirde, Goyko'nun annesinin yatağında, boş beşiğin karşısında ilk kez seviştiğimiz bu yerde birlikte öleceğiz. O işarete dikkat etmeliydim, kaderimiz daha o zamandan yazılmıştı.**"

Bazen böyle de olur işte. Gemma gibi bütün bir ömür inandığınız veya reddettiğiniz kaderiniz içindeki küçük işaretleri göremezsiniz. Görememek de iyidir, sizi puslu bir geleceğe hazırlar. Sonra kendinizi boşlukta sallanan bir kukla gibi hissettiğiniz soğuk bir anda o 'mucizevî ışığın' ilk belirtilerini görürsünüz. Biten ve başlayan kaderin kesiştiği yerde durur öylece geçmişinize ve zaaflarıyla, korkularıyla, mutluluklarıyla, acılarıyla henüz bilmediğiniz geleceğinize bakarsınız. Kim olduğunuzu, nasıl bir hayat istediğinizi sorarsınız kendinize belki. Cevabı oradadır. Dualarla titreyen cılız bir mum ışığında, yanlış zamanda ekilen sümbül soğanlarıyla başı dönenlerin şaşkınlığında, bildiği hayatı her gün bozup yeniden kuran bir fotoğrafçının çıplak görüntülerinde, bir kadının kör yumurtalarında, sırlarla dolu akşamsefalarında ya da yeni doğan bir bebeğin taze soluğunda...

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tanrıya sığınan bilge bir kaçak: Tolstoy

A. Esra Yalazan 28.11.2010

 Tanrıya sığınan bilge bir kaçak: Tolstoy Olgunlaşmamış sevginin nedenlerini sorgulamak benliğimizi, zihnimizi, duygu sistemimizi yıpratır. Bu yüzden ne kendimizi ne de 'onları' o tehlikeli sorularla baş başa bırakabiliriz. Sevdiklerimizden ya da sever gibi yaptıklarımızdan ihtimamla sakladığımız cevaplar eksik, abartılı hatta çoğu zaman yanlış olsa da kıymetlidir, bize yol boyu eşlik eden 'büyük boşluğa' rağmen umut vaat eden bir geleceğin zayıf halkalarına tutunmamıza yardımcı olur. Neden artık onsuz yaşayamayacağımızı ya da onun güçlü sevgisine rağmen boğulup nefes alamadığımızı aynadaki yansımamıza sorduğumuzda karşılaştığımız muhtemel gerçeklerden fena halde korkuyoruz sanırım. Sevebilme yeteneğinin ve daha ziyade buna bağlı olan sevilme becerisinin herkese bahşedilmediği gerçeğini seziyoruz çünkü. Bütün çocukları için endişelenen adil bir Tanrı varsa eğer, o yeteneği acıtan, hakiki tecrübelerle daha derinden keşfedebileceğini göstermek için bizi yalnız bırakıyor diye düşünüyorum. Böyle tesellilerle avunmak benim gibi bu hususta kendini biraz beceriksiz zanneden çatlak ruhları da besliyordur belki, kim bilir?

Geçenlerde dünyanın yüz yıldır Tolstoy'suz olduğunu hatırlatan yazılara göz atarken, onun yarattığı karakterleri sevme potansiyelinin uzağında duran doğal insanlık hallerini, sevilme becerisinin ürpertici sihrini de bu sorular vesileyle hatırladım. Hayat hikâyesini farklı yazarlardan tekrar okuyunca keskin özelliklerinin yanı sıra çelişkilerle beslenen büyük bir yazarın neden çok sevildiğini ve her daim 'zamansız yazarlar' listesinin en tepesine yerleştirdiklerini de daha iyi kavradım. **Ona yakıştırılan en güçlü sıfatları sıralamaya başladığınızda nefesiniz kesiliyor. Bilge, kaçık, gerçekçi, melankolik, inançlı, günahkâr, yapay Hristiyan, ahlakçı, despot, umutsuz, hayalperest, dünyevi, tanrısal, enerjik, münzevi, karamsar, neşeli, mizah duygusundan yoksun, kederli, ihtiraslı, kalabalıklara mesafeli, samimi, kibirli, yabani, sabırlı, vahşi, mahzun...** Yazar olmaya lüzum yok, herkes değişen duygu ve davranışlarıyla varlığının kaotik yapısından beslenir ama çok az

yazar özünden damıtabildiklerini hiç bozmadan, insan olmanın değerini yücelterek, onun gibi olduğu haliyle yazıya aktarabilir.

Onun tanrısal ışığı...

Baş döndürücü biyografilerini sevdiğim romanları özler gibi arada kurcaladığım Zweig, Tolstoy'u en iyi anlayan ve anlatan yazarlardan birisiydi. Onun hiçbir zaman yaşadığımız dünyanın ötesinde hayalî dünyalar yaratmadığını söyleyen Zweig, hiç şiir yazmamış olmasının rastlantı olmadığını söyler ve hemen ekler; "Onun sanatı gerçeğin tek bir dilini konuşur ama bu dili de bir şairden daha iyi kullanır". Ben de onun gerçeğin sınırları içersinde kalarak bir tanrı gibi yarattığı sıradan ama derinlikli karakterleri aracılığıyla kendisini, insanlığa hizmet etmeyi, onları nasıl sevdiğini görebiliyorum. **Tuhaf bir şekilde sahip olduğu 'tanrısal ışık', hayatının ikinci yarısında edindiği kibirli, eğitmen papaz tavrına rağmen bazen onu üzerine titredığı sanatından bile daha cazip kılıyor sanki.**

Söylendiği gibi onun sanatı sonbaharı mı andırır? Dün bu yazıyı yazmadan evvel uzun zamandır görmediğim bir dostumla şehri tepeden şahin gözüyle gören güzel bir restoranda yemek yerken denizin üzerindeki sisli ufuk çizgisinde dalgalanan gümüşü, soğuk ışığa takıldı bakışlarım. Ürperdim, belki de kaçınılmaz olarak siyaset konuştuğumuz için coşkulu ümitlerden, uçuşan hayallerden, mutluluğu müjdeleyen mutluluk hissinden epey uzaklaşmıştım. Eve dönünce o ânı olduğu gibi yazabilmeyi istedim ama o 'donukluğu' anlatma düşüncesi bile beni yordu. Kendime bergamot kokulu bir çay demleyip *Anna Karenina*'yı çekiverdim kütüphanemden.

O biricik romanın işaretli bölümlerini karıştırırken gerçekten söylendiği gibi zamanın çürümesine bağlı kalmadan anlattığı insanın korkularını, yalnızlığını, sahtekârlığını, güvensizliğini, sonsuzluk karşısındaki ezikliğini, cesaretini nasıl da çağının sınırlarını aşan müthiş bir ciddiyetle anlattığını hatırladım. Zweig'in acımasız eleştirilerinin yanı sıra onu Tolstoy'un keskin üslubuyla tarif etmesi boşuna değil: "Tolstoy'un sanatında ne öğrenmek ne de öğrendiğini unutmak vardır, ne çoğalmak, ne de azalmak, ne iniş, ne de geçiş vardır, aksine yarım yüzyıl boyunca aynı nesnel mükemmelliğini korumuştur; nasıl kayalıklar Tanrı'nın karşısında ciddi, dayanıklı, inatçı ve hiçbir çizgisi değişmeden duruyorsa, Tolstoy'un eserleri de kararsız ve değişken çağın ortasında öylece duruyor."

Anna'nın son günü...

Tolstoy'un şiirsellikten uzak duran destansı romanlarla edebiyat tarihinde nasıl önemli bir iz bıraktığını kavrayabilmek için Anna'nın son gününün başlangıcını nasıl tasvir ettiğine bakmak bile yeter: "Hava açıldı. Bütün sabah yağmur çiselemişti. Biraz önce yağmur kesilmiş, hava açmıştı. Mayıs güneşinin altında sac damlar, yaya kaldırımının yassı, yuvarlak taşları, arabanın tekerlekleri, deri, bakır, teneke bölümleri pırıl pırıl parlıyordu... Anna, bir çift kıratın hızla götürdüğü yumuşak yayları üzerinde belli belirsiz sallanan rahat arabanın bir köşesinde oturuyordu."

Anna Karenina'yı o korkunç finale hazırlayan büyük bir romanın en dramatik bölümünde ölümü bile sıradanlaştıracak kadar acımasız olabilen bir yazar Tolstoy. Hayatı boyunca gizlediği deliliğin yanı sıra

Nabokov'un söylediği gibi bilinç akışını Joyce'dan çok önce keşfeden küstah yaratıcılığıyla da her okuduğumda beni büyülüyor. Üstelik bunu da fevkalade dikenli yollardan geçerek yapıyor. Bir defasında arkadaşına o zahmetli süreci anlatmış: "Bu ön hazırlığın nasıl da güç bir iş olduğunu asla tahmin edemezsin. Çok kapsamlı bir eserin ağır ağır oluşan kişilerinin ilerde nasıl görüneceğini düşünmek ve düşüncenin ötesine geçebilmek korkunç zordur. Daha sonra aralarından birini seçebilmek için o kadar aksiyonun olanaklarını düşünmek de müthiş zordur."

Bir yazarı sevmenin nedenlerini sorgulamak ve sıralamak da tıpkı o insanı neden sevdiğimizi düşünmek kadar yorucu bir süreç. Elbette daha somut ve edebî ölçüleri var ama ben onu da vazgeçemediğim diğer 'sevgili yazarlarım' gibi bütün zaaflarıyla kabullenmek ve sevmekten yanayım. Kendi hayatının nöbetini 'günlüklerle, mektuplarla, benzersiz kahramanlarla' tutan Tolstoy'un, yaşamının bir bölümünde kitaplarına sinen ahlakçılığını, 'Prusyalı başçavuşlar gibi' disiplinli olmak için kendisini zorladığı huzursuz hallerini, bir hece hatası yüzünden baskı makinesini durdurabilen sıkışık mükemmeliyetçiliğini, tam manasıyla inançlı olamayan ama hayatı boyunca bunun için çabalayan ilahi inanma kudretini, çelişkili mücadelesini zaaflarıyla seviyorum.

Ölümsüzlüğe inanmak...

Galiba en çok da ölümsüzlüğe, hayata, sanatına, yazıya inancını yitirdiği zor bir dönemde bile insanlığın ortak değerlerini kendi bakışı üzerinden sorgulamaktan vazgeçmeyen mücadeleci ruhuna hayranım. *İtirafımlarım*'da yer alan satırlar neden onun evrensel bir yazar olduğunu da başka bir yanıyla açıkça ortaya koyuyor bence: "İnanç bilgisi aklıyla birlikte bütün insanlık bilgisi gibi, çok eski gizemli bir kaynaktan gelir. Nasıl bedenim Tanrı'dan bana gelmişse, aynı şekilde aklım ve hayat anlayışım da Tanrı'dan gelmiştir. **Bu yüzden hayat anlayışının gelişimindeki bütün evreler yanlış olamaz. İnsanların gerçekten inandığı her şey hakikat olmalı, bu hakikat farklı ifade edilmiş olabilir ama yalan olamaz. Bu nedenle yalan gibi görünüyorsa benim onu anlamadığımı gösterir. Her inancın özelliği, ölümün yok etmediği bir anlam vermektir hayata. Doğal inanç en güç sorulara cevap verebilir.**"

Tolstoy, 6 Mart 1886'da günlüğüne , "Ölümsüzlüğe inanmak için, ölümsüz bir hayat yaşamak gerekir" diye yazmış. Onu unutulmaz cümlelerle ebedileştiren Zweig'in anlattıklarına bakılırsa tam da öyle yaşamış; **"Tolstoy bizi en tehlikeli çatışmalarına sürükler, en gizli kalmış duyguları ortaya çıkarır, tıpkı Goethe'nin şiiri gibi, Tolstoy'un düz yazısı da bütün yaşamı boyunca devam eden, kare kare tablolar şeklinde birbirini tamamlayan büyük bir itiraftan başka bir şey değildir."**

Anna'nın son anlarını yazarından tekrar okurken tam da bu tesbitleri doğrulayan bir hissiyatla ırkiliyordum; "Trenin gölgesinde, traversleri örten kömürle karışık kuma bakarak, 'oraya' diye geçirdi içinden. 'Tam orta yerine. Hem onun cezasını vermiş olacağım, hem her şeyden de, kendimden de kurtulmuş olacağım'... Sonra titredi, ışık sönmeye başladı, söndü."

Günlüğüne Tanrı'ya ancak yalnızken yaklaşılabileceğini yazan Tolstoy, Anna'ninkine benzer güçlü bir içgüdüyle dünyevi olan bu yaşamı terk edebilmek için bütün sevdiklerinden uzakta, başka kalabalık bir tren istasyonuna kaçıp kendisiyle vedalaşmak istemişti. Sanıldığı gibi büsbütün delirmemişti. Ölmeden iki gün evvel kızına yazdırdığı mektupta söylemişti; 'insanın kendisini sınırlı bir evrenin parçası olarak hissettiği o sınırsız evrene, onun zaman, madde ve mekân içindeki görünümüne Tanrı' diyordu. Aramaktan hiç vazgeçmediklerini kendi Tanrı'sına sığınarak, karmaşık kâinatın içindeki 'basitliği' görerek keşfetmişti. Sonunda hayatıyla, eserleriyle hepimizin korktuğu ölümü yaşamın bir parçası haline getirdi.

Deli gençliğin kuyusunda 'Babalar ve Oğullar'

A. Esra Yalazan 12.12.2010

Çok değil daha birkaç sene evvel, biri bana gençliği açık denizlerdeki tekinsiz hayatın güzelliklerini özleyen ama oraya geri dönmek istemeyeceğini bilen emekli korsanlara benzeceğimi söyleseydi alaycı bir tebessümle yüzüne bakardım herhalde. Üstelik genç olmanın o delişmen, kıpırtılı ve fazla savruk haline pek bayıldığım da söylenemez. Evet, ben de herkes gibi ucu görünmeyen o karanlık tünelden geçtim ama doğuştan yaşlı olduğum için sınırın öte tarafına yürümekten pek ürkmedim; bilakis o geçiş sürecinde başıma gelecekleri heyecanla bekledim. Bu yazıyı yazmak için masaya oturduğumda gençliğin neye benzediğini hatırlamaya çalıştıkça tökezlediğimi fark ettim. Ama artık kendimle acımasızca dalga geçebiliyorum. **“Gençliğin sıkışık, ölçüsüz ruhunu şımarık halimin yanı başına bıraktım”, diyebilme cesaretinin biraz da bu aldırılmaz küstahlıkta saklı olduğunu düşünüyorum.**

Nerede okudum hatırlamıyorum; yazar ancak yaşamın başında ve sonunda tam manasıyla temiz olabildiğimizi, çok uzun süren ortasında kirlendiğimizi söylüyordu. Sanırım onca ihtiras, şehvet, yalan, sıkıntı içeren oyunların sonunda, bu kavgaların pek de işe yaramadığını anlayan 'ihtiyarların' masumiyete dönüşünden bahsediyordu. Doğrusu ben de buna inanıyorum. Kendini ebedileştirebilen bilge bir olgunluğa, her fırsatta gençlerle kavg edenler, küçümseyenler değil ancak onlara hayatı mükemmel yapan çelişkileri, eksiklikleri olduğu gibi tevazula aktarabilenler sahip olabiliyor. Hayatın basit gibi görünen zor bir aritmetiği var. **O çakıl taşlı yollardan ayaklarını kanatarak geçmemiş gibi davrananların hoyratlığı, kime neden kızdığını bilmeden çılgık atan gençlerin yetişmesine de katkıda bulunuyor sanki.** Sadece iyilik değil ruhu çürüten aptal bencillikler de bulaşıcı.

O kara safra...

Gençlik sıkıntısı, her an iyi bir şeyler olabilecekmiş gibi ümit veren ama çoğunlukla hiçbir şeyin net görünmediği puslu rüyalara benziyor. Melankolik kıpırdanmaları dipten gelen akıntı sesleriyle hisseder o 'sahipsiz' ruh. Şafak vakti gök kubbe ham bir incir gibi usulca çatlarken, bu dünyada hiçbir işe yaramamanın, hor görülmenin, geleceğe umutsuzlukla bakmanın kederi çöker cılız göğsüne. Daracak yataklarına uzanıp tavandaki çatlakları sayarken düşsel sevgililer, eksik hikâyeler yaratır o. Mutsuzluk o çatlaklardan yavaş yavaş sızar, birden gelmez. **Hüznün, neşenin, tutkunun, sevmenin, nefretin, kıskançlığın, korkunun berrak bir tarifi yoktur o dondurulmuş zaman parçasında. Sadece hayatı koyu bir zihin karmaşasıyla merak edenlerin ürkekliği hissedilir kıvrımları henüz çok belirginleşmemiş yüzlerde.**

Neden acı çektiğini bilmeyen gencin derin iç çekişleri, bazen söylenmelerin uğultusuyla duyulmaz olur. Sokaklarda avare avare dolaşp boş teneke kutularını tekmeleyen, öfkeyi tükürükle ıslatan izmaritleri, küfürleri boşluğa savuran 'cılız dal parçası' artık bildiğiniz kalabalıkların parçası değildir. O artık esrikliğiyle kuytusundaki gölgeli yere sığınmıştır. Kendisini değersizleştirecek olan 'baskıcı düzene' karşı önlemlerini çoktan almıştır. Bazen fazla sorgulamadan itiraz etmenin, inatlaşmanın, inançsızlığın, hiçleşmenin kibrine sığınır. Onu öyle beklentisizliğiyle baş başa oturmuş boynu bükük gördüğünüzde özlediğiniz 'genç yalnızlığınıza' dönersiniz. **Bir**

zamanlar arkasına saklandığınız, ancak kıymetini çok sonra anlayabildiğiniz sıkıntının neden olduğu o kara safrayı yeryüzüne kusamamış olmanın pişmanlığıyla ölmek için bağışlanmayı dilersiniz muhtemelen. O vakit hayatın geçici olduğunu henüz idrak edememiş olan bir gencin yalpalamasını, nedensiz kızgınlığını da içtenlikle anlamaya çalışırsınız. Tabii bu dünyada soluklanırken kim olduğunuzu ve ne işe yaradığınızı düşünecek vicdana ve iç görüye sahipseniz...

Nihilist Bazarov'u sevmişti...

19. yüzyılın en parlak romanlarından biri olarak kabul edilen *Babalar ve Oğullar*'ın yazarı Turgenyev, kuşak çatışmasının yarattığı düşmanlığı, sıkıntıları en iyi anlatan yazarlardan birisiydi. Kitap 1862'de yayımlandığında pek çok edebî ve siyasi tartışmaya da neden olmuş. **Yazar hatıralarında, sonraki yıllarda Rus gençlerinin gözünden sonsuza kadar düşmesine neden olduğunu sandığı romanın etkilerinden bahsediyor:** "Petersburg'a döndüğümde meşhur yangınlar vesilesiyle 'nihilist' kelimesinin binlerce insanın diline düştüğü gün, bir tanıdığımın bana söylediği ilk şey, 'şu senin nihilistlerin yaptığına baksana, Petersburg'u ateşe veriyorlar' olmuştu. Siyasi fikirlerini paylaştığım pek çok arkadaşımın bana öfkeyle yaklaştığının farkına vardım; nefret ettiğim siyasi kamplara mensup kişilerden, düşmanlarımdan ise tebrikler ve öpücükler yağıyordu üzerime. Bu olup bitenler hem utandırdı, hem de kederlendirdi beni. Ama vicdanım rahattı; karakterime dürüst bir biçimde yaklaştığımın, ona karşı büyük bir sevgi beslediğimin farkındaydım. **Ben yazarlık sanatına öylesine saygı duyarım ki, böylesi durumlarda vicdanımın buyruklarına karşı gelmeyi beceremem."**

Turgenyev, nihilist karakteri Bazarov'u, babayı ve amcaı temsil eden önceki kuşağı yer yer karikatürize etse de bu romanı vicdaniyla ve müthiş önsezisiyle yazabildiği için hâlâ bunca yıl sonra aynı ilgiyle okunuyor. Bu kitabın diyalogları meşhurdur. Neye bağırıldığını bilmeden hırçınlaşmaktan hoşlanan, sanatı, duyguları, değerleri küçümseyen gençler karşısında şaşırان Pavel Petroviç, "Demek yalnızca ona buna küfretmek istiyorsunuz ve bunun adı da nihilizm oluyor öyle mi" diye sorduğunda, Bazarov "Evet, bunun da adı nihilizm oluyor" diye cevap verir. **Petroviç "iyi ama, neden yaptığınızı bilmeden her şeyi kırıp dökmek nasıl olur" diye sorar tekrar. Arkadaşı Arkadiy devam eder: "Biz her şeyi kırıyoruz çünkü biz kuvvetiz; kuvvet de hiç kimseye hesap vermez." Geçen yüzyılda yazılmış bu konuşmaları bugünlerde hatırlamak beni epey güldürüyor haliyle.** İnancını yitirmiş gibi görünen gençlik, biraz da böyle anlaşılmayı istemekten uzaklaşan tiz bir çığıktır çünkü. Onun kabuklu kırılmasını anlayabilmek için illa Turgenyev olmak gerekmez. Yüzeydeki çıplak gerçeklerin azıcık derinine inen, hayatı kendi içinde saklı zıtlıklarla kavrayabilenler gençliğin aynı zamanda kendi üzerine kapanan bir tür 'cehennem' olduğunu hiç değilse içgüdüleriyle sezebilir.

'Dünyada her şey saçma'

Bazarov'un kendisini haşin bir edaya ifade etmesini istediği için sanattan hoşlanmayan bir karakter yarattığını söyleyen Turgenyev, bunu genç kuşağa hakaret etmek gibi bir arzudan kaynaklanmadığını, gözlemlerinin gerçeklere dayandığını söyler. Okurlarını şaşırtmak pahasına sanat hakkındaki görüşleri hariç Bazarov'un görüşlerine katıldığını ama esas itibarıyla 'babaların' tarafında olduğunu itiraf eder. Ve o hararetli tartışmanın sonunda Petroviç'i muhtemelen düşündüğü gibi konuşturur: **"Eskiden gençler okuyup öğrenmek zorundaydılar, cahil kalmak istemezlerdi. Onun için isteseler de istemeseler de çaba gösterirlerdi. Şimdi ise söyleyecekleri tek bir söz yeterli. 'Dünyada her şey saçma' desinler yeter, başarıya ulaşmış olurlar! Gençler bu işe sevinmişlerdir! Öyle ya, eskiden böyle tiplere 'serseri' denirdi. Şimdi ise birden 'nihilist' olup çıktılar."**

Turgenyev, nihilizm gibi felsefi bir sorunu dönemin geleneksel ruhuyla birleştirerek, gençlerin aşk, bilim, sanat, duyguların zaafı hakkındaki görüşlerini tarafsızlığından ödün vermeden tartışıyor. Ve bunu samimiyetle yapabildiği için edebiyatı onu şiddetle eleştirenlere ve zamana hiç yenilmiyor.

Sonra büyüdük işte...

Gençliğin her şeyi yapmaya muktedir inatçı 'deliliği', hiçbir görüşü, otoriteyi, değeri, baskıyı kabul etmeyen saf bir 'hiçlik' tasavvuruyla tarif edilemez elbette; bu kör direnişten daha soylu, daha pırıltılı bir küstahlığı vardır yaralı bir hayvan misali dünyaya haykıran o garip ruh halinin. Turgenyev de bu romanla hepimize vaktiyle genç olanların hatalarıyla bir önceki kuşağın önüne geçebildiğini ama bu sonsuz yarışı onlarsız kazanamayacağını da hatırlatıyor.

Hepimiz olgunlaşma çağı geldiğinde üst üste yığılan anılarla harabeye dönmüş hafızamızda, iç benliğimizde bir zamanlar genç olan öteki halimizi arıyoruz. **Giderek sıradanlaşan hayatın kıyısında kum saatinin dar boğazından geçen tozumsu taneler daha hızlı akıyor. Kısalan zamanla birlikte arzu, merak, heyecan da azalıyor. Çok geride kalan nesneler, insanlar artık çok küçük görünüyor.** Kızıyoruz ama dillendiremiyoruz. Yutkunuyoruz. Hadi söyleyin artık, böyle anlarda gençliğin asi pırıltısı biraz canımızı sıkıyor...

Çok şaşıracaksınız ama ben de bir ara genç oldum, en azından şimdiki halime göre daha gençtim. Bir zamanlar bizi o dipsiz kuyunun içine çeken karanlığın içinde debelenirken arkadaşımız Lale Müldür'ün dizelerini okuyup tasasız insan taklidi yapardık. Bir de kabuk kabuk dökülen sıkıntılarımızın üzerinde birbirimizi fena halde acıtmak için neşeli sincaplar gibi sıçardık. Sonra büyüdük ama hâlâ keyiflendiğimizde bir zamanlar genç olduğumuzu onun hiç kimselerinkine benzemeyen dizeleriyle hatırlatıyoruz: *Sana hiç bir şey dokunmaz biliyorum/ arkamı döner hemen uyursun/ sırtında çift bıçaklı bir sevinç/ belki balrengisin kusursuzsun/ onun için diyorum/ karıştırma artık daha fazla bu otları...* **Gençken sarı bir gömlek sevgilim/ bir fular ağızda pisiotu/ boş arazilerde hızla kullanılan araba/ gençken bira gözlerle situasyonist okuma/ ve ağız dolusu kusma kusma kusma/ kumsallarda slow ve bee gees/ ve bok gibi genciz genciz genciz...!**

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yazarların o sihirli âni...

A. Esra Yalazan 09.01.2011

 Yazarların o sihirli âni... Bu yazı için oturduğum çalışma koltuğumda öne geriye doğru ritmik sallanışlarla gevşerken, boş ekrana bilinmeyen bir dildeki dualara benzer 'yabancı' sözcükler serpiştiriyorum. Yarattığım anlam karmaşasından sıkılınca onları bir yapbozun parçaları gibi dağıtıp oyunu tekrar kuruyorum. Bir yandan da yazı evreninin sınırsız, mucizevî imkânlarını düşünüyorum.

Odada çınlayan sessizlik ürpertici. Zaman havada uçuşan altın tozlu küçük anlara dönüşmüş. Kum saatinin dibine doğru akan tozlar hatıralarla beraber usulca eriyor. Vaktiyle karnımı, parmaklarımı, yüzümü jilette kesen anlar o kadar şiddetli yaşanmamış sanki. Sadece bulanık bir tortuya karışan incecik bir sızı var. Düşüncelerim matlaşmış, onları pek umursamıyorum. **Bir Rus yazarın söylediği gibi en kıymetli olanlarının saatlerce**

masanın başında oturarak bulunmadığının farkındayım. Uzun yürüyüşlerin yeknesak dalgınlığında, mahmur gözlerle berrak sabah göğüne bakarken, nar gibi kızarmış bir simidin ıstahla ısırılışında ya da kısacık bir ürperti ânında keşfedildiğini biliyorum çünkü. "Sahip olmamak ve istemek, sahip olup da istememekten daha iyidir" diyordu o ihtiyar adam. Yaşam sevincini kıskırtan dürtülerimizden mi bahsediyordu, bilmiyorum.

Tekrarların sıradanlığı boğuyor beni. Kitap okumak, eskileri karıştırmak istemiyorum, yazmayı hiç istemiyorum. Beden gücü olmadan yazı sesinin yakalanamayacağını söyleyenler haklı galiba. Kendimden daha güçlü değilim bu gece. Masamda, yerlerde, raflarda, koltuklarda, mutfak tezgâhında, yatağımın başucumda beni sabırsızlıkla iç dünyalarına davet eden yazarlara bakıyorum. Yüz yıllardır birbirlerine dolanmış ipleriyle ebediyete kavuşmuş binlerce hikâye dolaşır evin içinde. "Öff, ne çok yazıyorsunuz, anlatıyorsunuz, bağırıyorsunuz, isyan ediyorsunuz. Hiç ölmeyen düşünceleriniz, duygularınız, huzursuzluğunuz, sevinciniz de iz bırakıyor aksi gibi. Yaşadıklarınızı anlatma hevesiniz, takıntınız yüzünden kendinize saklayamıyorsunuz. Sabaha karşı uluyan hayvanlar kadar vahşi olan çılgıklarınızı duyuyorum. Sizin yazmadan öylece durup benim gibi beyaz sayfanın boşluğuna bakanınız yok mudur" diye söyleniyorum arada.

Parmak izleri kadar eşsizdir

Başkalarının hikâyelerini dinlemekten biraz sıkılmışım anlaşılan. Biraz küstah bir kayıtsızlıkla itiyorum bir kenara onları. Henüz yazılmamış bir kitabın hayaliyle baş başa kalmanın simsiyah, yıldızsız, bulutlarla yüklü gökyüzüne benzer bir ruh haliyle boğuşmalarını düşünüyorum. Kendileri olmaktan vazgeçtikleri, duygularının hafızasından sıyrılarak çıplak kaldıkları ânı görmeye çalışıyorum. Düşünceyi, bilinci, hayalleri, içgüdüleri, korkuyu yazıya karıştırmadan hemen önceki o saf kristal dönüşme ânını hissettiklerinde işittikleri çıtırtıyı merak ediyorum. Edebiyatın mahkûm ettiği yalnızlığın çürütücü sınırını aşıp bilinmeyen bir coğrafyada kaybolmayı göze almak için ödedikleri bedelleri de.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mr. Pickwick, Dickens ve mizah

A. Esra Yalazan 16.01.2011

Mr. Pickwick, Dickens ve mizah Gökkuşağının renkleriyle halelenen çocukluk günlerindeki gibi heyecanlarıyla kıskırtan basit bir hayata biraz tutunabilirsek ne olur sanki? Kırmızı ekoseli, sıcak battaniyelerin altına gizlenip dudaklarımıza bulaşan portakallı çikolatayı kemirirken şımarık bir zil sesiyle sevinsek. Postacı soğuktan kızarmış elleriyle kocaman bir zarf uzatsa. İçinden tanıdık, sürprizi olmayan ama duyguları canlı tutan neşeli hikâye dergilerinden biri çıksa. Benimki Boz'unkiler gibi mavi kapaklı olsun mümkünse. Sayfaları işaret parmağımı yalayarak çevirmeye çalışırken tükürükle yapışan sayfalarda durup azıcık soluklanayım. Kulağına papatya takıp zıplayan kız çocukları gibi biraz da şımarayım.

Sonra durup pencereden sızan sarhoş kış güneşiyle duvardaki gölge oyunlarını seyredeyim bir süre. Hikâyeme döndüğümde hatırlayabildiklerimden 'kusursuz' bir resim yapayım. O resimde komik karakterler iyi huylu hayaletler gibi gerçekliğin dağılan parçaları üstünde uçuşsun. Okuduklarımdan hayal gücünün sınırsızlığına müsaade etmeyen keskin ifadeler kalsın hafızamda. Kahramanlarımdan abartılı tavırlarını

kıkırdarak izlerken hayattaki en hakiki sevincin fütursuz bir çocuk kahkahası olduğunu hatırlayayım birden. Karın boşluğumda kuş kanatları hışırdasın.

Biz büyürken ne oldu?

Sadeliğiyle göz kamaştıran öyle bir dergiyi karıştırırken “Neden, ne zaman, nasıl” gibi cevabı her daim biraz muğlâk kalmaya mahkûm kılçıklı sorulara takılmadan sadece olup biteni anlamaya çalışmanın huzuruna sığınanları anlamak isterdim. Önyargılardan, pişmanlıklardan, yalanlardan, kibirden uzak düşsel bir âlemde, başı sonu belli olmayan yolculuklara çıkıp kendimden uzaklaşabilmeyi de... Hâlbuki bu satırları yazarken bir sonraki fasikülde neler olacağını bekleyen sabırsız bir çocuğun neler hissettiğini hatırlamakta bile epey zorlanıyorum.

Bazen saf düşüncelere kapılıyorum; biz büyürken ne oldu? Merak eden, düşünen, reddeden, acı çeken, tutkulu insanların anlattığı acayip hikâyeler dinledik. **Tanrı’dan rol çalma ihtirasına mani olamadığı için yazarlar, duygu dünyamızı acımasızca deştiler. Gündelik hayat sıkıntılarının dışına taşan ‘olağanüstü’ hayatlardan damıttıkları gerçekliğin ‘fanilerdeki’ karşılığını anlattılar bize.** Yazı sanatını böyle yüceltenleri sevmek istedik. Bazen çok sevdik. Onların bizi bize anlatmasına ihtiyacımız vardı, kendimizi onların romanlarıyla anlamaya çalıştık. Edebî beklentilerimize her zaman karşılık gelmeyen süslü cümlelerinden ‘küçük anlarımıza’ sığdırdığımız büyümlü masallar yarattık. Sonra biraz daha büyüdük...

O bir devrimci değildi!

İnsan büyüdüğünde neden geçmişin harabeleri arasında dolaşırken çocukluğuna dönmekten korkar ve aynı zamanda bundan müthiş bir zevk alır? Bu sorunun cevabını Charles Dickens’ın ona bütün dünyada şöhret kazandıran ilk romanını okurken daha iyi kavradım. *Mr. Pickwick’in Serüvenleri* 19. yy. Londrası’nın insanlarını, sokaklarını, dükkânlarını, hanlarını, tiyatrolarını, mahkeme salonlarını, pazarlarını, gündelik hayatını yazarın kameradan daha keskin olan müthiş gözlem gücüyle anlatıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ateşe ‘aşkın’ ölümsüz şiiriyle dokunan bir yazar: Leyla İpekçi

A. Esra Yalazan 23.01.2011

 Ateşe ‘aşkın’ ölümsüz şiiriyle dokunan bir yazar: Leyla İpekçi Ucu görünmeyen uzun, karanlık tünelin içinden aydınlığa doğru endişeyle beslenen kırık bir cesaretle yürüyenler bilir. Yaratmayı müjdeleyen doğuma hazırlanırken çoğalmanın tuhaf çekiciliğine rağmen sıkıntıların girdabında boğulmak cidden ürkütücüdür. O sancıyı her zaman aynı şiddette hissetmeyiz belki ama hepimiz farklı biçimlerde bu dünyaya yaratmak için geldiğimizi sezeriz. Bize bahşedilen yeteneği nasıl kullanacağımızı kavrayamadığımızda ‘kayboluruz’ bazen. Duyguların kaotik sessizliğinde, iç seslerimizin çığlıklarıyla yankılanan ıssız bir ormanda yapayalnız kalırız. Böyle ürpertici zamanlarda herkes kendi hakikatini mi arar? **Ayakkabıları tersten boyayan sıska oğlanın, duyguların renklerini masallarla anlatan öğretmenin, elmalarını tezgâhına her seferinde başka türlü**

dizen ihtiyarın, seher vakti kuşlarla konuşan bekçinin, minik bir ahşap kutuyu yontan marangozun da güçlü bir yaratma dürtüsüyle hayata tutunduğunu biliriz. Eğer Tanrı kimilerinin inandığı gibi usta bir yazarsa, sonu belli bir hayatın içinde yaptıklarımızla, yol boyu aradıklarımızla onun 'büyük şiirini' tamamlıyoruz belki de. Kaderin ihtişamı, ezici gücüne karşı koymak isteyenlerin kendilerini yeniden yaratarak hikâye yazma arzularını da anlıyorum. Kabullenmek çok zor.

Tanrı'yı taklit ederek kendi suretimizden yarattıklarından, zihinlerde, bedenlerde, ruhlarda sonsuzluğa kavuşmasını istemek insanı kibirli kılıyor sanırım. Onların da bizim gibi fani olacağı düşüncesiyle umutsuzluğa kapılıyoruz bazen. **Ama yine de en baş döndürücü hazzın, küçük de olsa, başkalarına önemsiz de görünse dünyanın kalın kabuğuna bir çentik atarak iz bırakma arzusu olduğunu biliyoruz.** Ayrıntıların arasına sıkışan büyük evreni fark ettiğimizde 'yaşama sanatı' dilimizi de kamaştırmaya başlıyor.

Görünmez bağlar...

Yaratma serüvenini, sınırlı bir hayatın imkânlarından daha fazla önemseyen dostlarla zevklerimi, hayallerimi, yazı hazzını çoğaltabildiğim için şanslıyım. Bunu parlak kış güneşinin kahvaltı için buluştuğumuz limonluğun camlarını menevişlendirdiği uysal bir öğle vakti hatırlayıp sevindim. O dostlardan birisi benim de yakından tanık olduğum yolculuğunu anlatıyordu. Yolda karşılaştıklarını sevdikleriyle paylaşmaktan duyduğu heyecan ışıltılı ifadesine, duruşuna yansımıştı. **Yazar Leyla İpekçi'yi değil de en sarih haliyle tanıdığım Leyla'yı izlerken Tanrı'nın ona bağışladığı hikâye edebilme yeteneğini gördüm. Yıllar içinde kendisiyle birlikte dönüßen, hayat ritmine ahenkle eşlik eden, birbirini tamamlayan iç seslerle hayatının önemli bir uzantısı haline gelen romanını nihayet okuruna armağan ediyordu.** Beni şaşırtan kısacık bir andı; henüz gün ışığına çıkmadan okuduğum *Ateş ve Bahçe*'de bahsi geçen 'hakikat ruhunun' yazıya inanları birbirine bağlayan sihrini o an fark ettim. Yazarın tahayyülündeki resimler, sesler onu dinleyenlerin algısında hayat bulmaya başlamıştı. İnsanı şiirlerle, dualarla, anılarla, efsanelerle buluşturan sözcükler, yaratılış destanının sürekliliğini ve yeryüzü buluşmalarının mucizesini de anlatıyordu sanki.

Leyla bu kitap vesilesiyle yaptığı bir röportajda, şeyler arasındaki görünmez bağları romanın sınırlarını genişleterek anlatıyor: "Romandaki anlatıcı, kocasını bir tünelde yitirdikten sonra birlikte çektikleri Hakikat Ruhu adlı belgeseli sonlandırmak için yolculuklarına devam eder ve kocasının kaybolduğunu kimseye söylemez.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nabokov'un 'renkli işitebilen' hafızası...

A. Esra Yalazan 30.01.2011

 Nabokov'un 'renkli işitebilen' hafızası... Eski şehrin masalsı manzarasını kucaklayan televizyon stüdyosunda, kavanozun içine hapsedilmiş kelebekler misali camlara yapışınca gürültüden büsbütün arındırılmış sessiz bir hayatı tasavvur etmeye çalıştım. Varlıkların, nesnelerle ahenkle salınışını, tabiatın onu yok edenin yeteneğiyle zarif minarelerde buluşan uyumunu hissederek o 'geniş' ânı olduğu gibi hafızama kaydedebilmeyi diledim. Bilincin, hayal gücünün kuşattığı evren karşısında duygularını ifade edemediği için hiç durmadan çılgık atan

insanlığın hali pek bir zavallı göründü bana. Hâlbuki hiçbir şeyin, ne yıldızların, ne tarihin, ne de geleceğin bize ait olduğunu görebilmek için durup biraz susmak gerekiyordu.

Oradan çıkınca hiç acele etmeden yavaş adımlarla yürüdüm. Zamanın sert iklimine sürtüne sütüne parlayan iri taşlı, yosunlu dik yokuşlarda biraz soluklandım. Rutubet, baharat, sandık içi, ahşap tozu, yanık kahve, tütsü, gülyâğı, kalaylanmış bakır, kömür, kokularıyla kendinden geçen çarşıların çıkmaz sokaklarında kayboldum. **Ben doğmadan çok önceleri yazılmış bir hikâyede dolaşır gibiydim. Başkalarının gözünden yorgun yüzüme bakınca herkesin kendi bahçesinde büyük bir 'sır' olduğunu gördüm.**

İki ebedi karanlık arasında...

İnsan onu olgunlaştıran coğrafyadan haliyle etkileniyor. Beş asır evvel mihrap duvarına konan ilk taşla doğan Süleymaniye Camii'nin önünde durup, kişisel hafızanızı tazelemeye çalıştığınızda hatıraların uçuculuğuyla yapayalnız ve belki biraz da önemsizmiş gibi 'tek ve tenha' hissediyorsunuz. Ancak ne tuhaftır ki aynı bilincin uyanışıyla açılan 'sonsuzluk' karşısında evren de küçülüyor.

Camiye girince vaktiyle Sinan'a muhalif olanların Sultan Süleyman'a çökeceğini söyledikleri kubbenin zarafetine bakıp gülümsedim. O görkemli yapının koynundan sarkan kandil ışıkları, mevsimlerle renk değiştiren nakışlı camlara yansiyordu. İçerde fısıltılarla ibadet edenlerin huzuruyla gevşeyince kafeslerden sızan huzmelerinin ısıttığı halıya usulca oturdum. Ve beni yakından tanıyan kimsenin yadırgamayacağı bir rahatlıkla çantamdaki Nabokov kitabını açıp ilk cümlelere baktım tekrar: **"Beşik bir uçuşun ucunda sallanır ve sağduyumuz bize, varoluşumuzun iki ebedi karanlık arasındaki kısa bir ışık çakmasından başka bir şey olmadığını söyler. Bu iki karanlık birbirinin tıpatıp aynısı olsa da, insan kural olarak, doğum öncesindeki uçuşuma, yetişmeye çalıştığı diğer uçuşuma nazaran daha serinkanlı şekilde bakar."** Başımı kaldırdığımda öbür karanlığın kıyısında dolaşan ihtiyar bir kadının bana şefkatle gülümsediğini gördüm. Hafızası ona ne anlatıyordu acaba? Yakında sona ereceğini bildiği bu maceranın sonunu da eksik kalan hayalleri, rüyaları gibi kabullenmeye çalışıyordu muhtemelen.

Dostoyevski'yi sevmezdi

Varoluşu kısa bir ışık çakmasına benzeten Nabokov, kimi yazarları acımasızca eleştiren alaycı küstahlığına rağmen o 'aydınlık' süreçte tanık olduklarını, şiirin kanlı mendilinde saklayarak anlatan bir yazar. **New Yorker dergisi için yazdığı makalelerin toplamından oluşan bu kitap, okuduğum hiçbir otobiyografiye benzemiyordu.** Ama yine de yaşadığı dönemin silinmeye mahkûm izlerini, hatıralarından süzülen parçacıklarla, kayıp çocukluk, gençlik imgeleriyle birleştirerek yazdığı makaleler beni pek şaşırtmadı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kosmos' ve Alberto Ruy-Sánchez

 ‘Kosmos’ ve Alberto Ruy-Sánchez Berrak, pırıltılı güneşe inat kar yağsın, yüreklerin, bedenlerin bütün günahlarını temizlesin, mümkünse eriyen karlar yeryüzünü iyilikle yıkasın, yapabiliyorsa hepimizi şefkatle sevgisizliğin koyu bencilliğinden arındırsın diye dua ediyorum. Gecenin laciverdi sessizliğinde epeydir görmek istediğim bir filmi izlemek için henüz boşluğuna alışamadığım kanepeden kalkıp bir sigara yakıyorum. Film o muhteşem kar sahnesiyle açılıyor. Onu çağırdığımı duymuş gibi. O anda kendine Kosmos diyen Battal’la buluşmak ve varlığımın izlerini beyaz satenden bir kumaş gibi parlayan kar örtüsünün üzerine bırakmak istiyorum. Ufuk çizgisinin incecik sonsuzluğuna doğru ağlayarak koşmak, bir sarmal halinde bizi bekleyen tuzaklardan uzaklaşabilmek için bilinmeyen bir yere, bilinmeyen bir zamana doğru tuhaf bir yolculuğa çıkıyorum.

Bazen öyle olur, daralan göğüs kafesinde çırpınan kuşların kanat hışırtısı kulaklarınızı sağır eder, gözleriniz bakar ama gördüğünü anlamaz. Sizi tutsak eden sıkıntının ağırlığıyla inançlarınız kırılır, beklentileriniz hiçleşir. **İçinizin nasıl öyle bir anda yağmur yüklü bulutlar gibi boşalıverdiğini de pek anlamazsınız. O vakit Kosmos gibi kimsenin sizi anlamayacağını bilerek, başkalarının sahte sandığı hakiki karanlığınızda bir meczup misali sayıklamaya başlarsınız...**

Ben de Kosmos gibi ‘zamansız’ bir şehre gidip orada hiç tanımadığım insanların dertlerine deva olabilmek için kendimi bir süre kaybetmeyi istedim o gece. İnsanın acıyı, çaresizliğinin koyu sıkıntısını tevekkülle kabullenebilmesinin sırrı belki bir süre kendinden uzaklaşıp aklın iradesini, imkânlarını unutmasıyla mümkün. Kalple akıl arasındaki bağlantıyı kuramayanlar Kosmos gibi yabani, anlaşılmaz, deli sanıyorlar bizi. Sıkıntılı bir hayatın kıyısında durup bazen hayatı basitleştirerek idrak edebildiğimizi anlamıyorlar. Bilmiyorum, belki başka bir zaman seyretsem, insanın ‘biricikliğini’ neredeyse yeryüzünden kazır gibi görünen filmin şifresini çözemeyebildirdim ama sanırım o gece Kosmos’un umutsuzluğa haykırışını bütün çıplaklığıyla duymaya ihtiyacım vardı.

Başımıza gelenler aynı mı?

Reha Erdem’in yönettiği film muhteşem görüntüleriyle daha ilk andan itibaren seyredeni kurmak istediği atmosferin içine çekiyordu. O “takur tukur dünyada bir rüzgâr sesi” diye tarif etmişti filmi. Kosmos’un her türden inançsızlığa ağladığını, iki boyutlu yaşayan kuru insanlara insanın üçüncü boyutunu maneviyatın derinliğiyle hatırlattığını söylüyordu.

Kosmos, dokunduğu hayvanları, ağaçları, insanları iyileştirebilen bir şaman gibi bu kör dünyada, sadece kendisinin duyabileceği bir fısıltıyla mırıldanıyordu aslında; “Herkesin başına herşey aynı şekilde geliyor. İyiyle kötünün, cömertle cömert olmayanın başına gelen şey aynı. İyi adam nasılsa, suç işleyen de öyle. Yemin edenle, yeminden korkan aynı birbiri gibi... Adaletin yerinde kötülük var. Aslında insanoğlunun başına gelen hayvanların da başına geliyor. Başlarına gelen şey aynı. O nasıl ölüyorsa öteki de öyle ölüyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kendi ıstırabına dönüşenler ve Javier Marias...

 Kendi ıstırabına dönüşenler ve Javier Marias... Cam yangınlarını bilir misiniz? Günün kendinden emin ışıkları akşamın şehvetli alacakaranlığıyla öpüşmeye başladığında o tılsımlı şölen başlar. Bakıra kesen deniz, menevişli boğazı okşayan kuşlar, turuncu bulutların altında uysallaşan insanlar, tabiatın yorgun kaderini paylaşmak için bu 'tutuşma' halinin önünde secde eder. Henüz yazılmamış müstesna bir şiiri okur gibi çarpmaya başlar kalpler... Ancak karşıdan bakıldığında görülebilen bu yangın, sadece şairlerin kullandığı bir imge değildir. Günün usulca soyunmasını seven herkes o kısacık ânin tadını çıkarır. **Evlerin pencerelerini tutuşturan ışık oyunlarını izlerken, içten eriyen mumlar gibi kendini yakan insanları düşündüm. Uzun süredir birlikte yaşama alışkanlıklarıyla acılarını terk edemeyen, kendi yalnızlıklarının üstüne kapanan çilekeşleri...** Bilmiyorum, belki de sabahları benimle birlikte evden çıkıp tanımadığı insanların arasında dolaşan kitap yüzündendir. Bu aralar Javier Marias'ı ve onun 'herşeyi çok bilen' edasıyla konuşan kahramanı, 'hayat yorumcusu' Deza'yla susmayı, anlatmayı, bakmayı, taammüden sevmemeyi, vazgeçmenin konforunu, yüzeysel insanları ve daha bir dolu saçmalığı konuşuyoruz تنها sokaklarda.

Deza'ya, "Bu zehirli dili bizi değil kendini cezalandırmak için kullanıyorsun sanki, ne yorucu bir roman kahramanısın sen" diyorum. Bıkın bir ifadeyle yüzüme bakıp konuşuyor; "Tıpkı yazarım gibi eğilip içimdeki karanlık uçuruma bakmam. **Beni yaratan Marias bir zamanlar 'ben hayatını düşlediği ve yazdığı için zenginleşen ya da kınanan ne ilk yazarım ne de son yazar olacağım' demişti. Bizim aynı olduğumuzu söyleyenlere de aldırma. Onlar gördükleri ilk ipuçlarıyla katilin kim olduğunu bulduğunu sanan amatör dedektiflere benziyor.** O bu tesbitlere genellikle güler geçer, bak Marias, beni nasıl tarif etmiş: 'Sanki kendisini pek iyi tanımıyor. Kendine kafa yormuyor ama yorduğunu sanıyor. Kendini görmüyor, bilmiyor, daha doğrusu dinlemiyor. Kendini tanımıyor değil de, bu bilgi onu ilgilendirmiyor. O kendindeki değişimleri kaydetmiyor, çözümlemiyor, haberdar bile değil bu değişikliklerden. En çok içe döndüğünü sandığı anda dışarıya bakıyor. Onu sadece dışarıyı ilgilendiriyor, bu yüzden bu kadar iyi görüyor."

Kimse hiçbir şeyi görmek istemez...

Galiba bugün milyonlarca satan, kırktan fazla dile çevrilen Marias da, insanın karanlık yanını anlatmayı seven, biraz küstah, bazen geveze, epey alaycı ve fazlasıyla 'gerçekçi' bir yazar olmasına rağmen dünyayı bu kadar iyi gözetliyor ve tekrara düşmeden, ayrıntılarda boğulmadan yazabiliyor. Doğrusu ben onun 'mutlak' olana yapışan, çok esnemeyen inatçı, takıntılı halini seviyorum. Ben tanıyanların "nereden biliyorsun" diye biraz küçümseyerek sorduğu o 'geniş' soruları yazar bu romanda küstah sesiyle cevaplıyor: "Ama kimse hiçbir şeyi görmek istemez ve bu yüzden hiçbirimiz gözümüzün önündeki şeyi, bizi bekleyen er veya geç başımıza gelecek şeyi neredeyse hiçbir zaman göremeyiz; bize pişmanlık, uyumsuzluk, zehir ve yakınmadan başka şey vermeyecek biriyle bile bile sohbete, dostluğa gireriz, daha ilk anda anlasak da, açıkça belli edilse de.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hikâyelerin sihri ve Jeanette Winterson

A. Esra Yalazan 20.02.2011

 Hikâyelerin sihri ve Jeanette Winterson Duvağının altından kendi düğününü gözetleyen utangaç bir gelin misali parıldayan gümüşü aya bakıyorum. Karanlık gök kubbenin genişliğinde parçalanıp dağılan ay kırıkları kimsenin dudağını kanatmasın diye içini sağlam tutuyor sanki. Daha ilk gecesinden eksilip asaletine zarar

vermek istemiyor. Onunla karşılaşan bütün fanilerin, kendisini her seferinde şaşkınlıkla hayranlık karışımı ürpertici bir tedirginlikle izlediğini biliyor çünkü. Sonsuza kadar var olacağı yanılgısının kibriyle boşluğuna ayak basan ilk insanın ihtirasını biraz küçümsüyor. Zihnimizin oyunları ile inanmak istediğimiz bir 'şimdiki anın' içine hapsoldüğümüzü, bunun dışında kalan her şeyi, geleceği, anılarımızı, hayallerimizi, bazen tutkularımızı bile hikâye edebildiğimizi hatta bundan çok hoşlandığımızı bilmiyor. Nerden bilsin, ruha ıstırap veren parçalanmışlığımızı göremeyecek kadar saf o. Güzelliğinin farkında olan bütün kadınlar gibi şımarık bir edayla tebessüm ederken 'uzak yakınlığın' manasını hatırlatıyor bana...

Bence o bir kadın. **Onun puslu ışığında kaybolurken, yazarak çocuk kalabilen Jeannette Winterson gibi görebildiğimiz her varlığın, her anın içinde bir 'kadın' olduğunu düşünüyorum. Sadece bir çocukta, bir prenestede, bir cadıda, bir annede değil; bir ağacın köklerinde, bir mağaranın duvarına kazınmış bin yıllık resimlerde, isteksiz bir adımda, mahcup bakışların gölgesinde, tedirgin bir dokunuşta hissedebiliyorum insanın 'kadın' halini...** Sanırım bizi kendimize yabancılaştıran 'ikiliğin' nedenleri biraz da bu gerçeklikte gizli. Kastettiğim cinslerin ayrışması değil. İhtiyaç duyduğumuz sırların, başkalarına istesek de anlatamadıklarımızın, basit sanılanın arkasında gizlediklerimizin 'dişi' ruhundan söz ediyorum. Ancak hikâyelerimizi anlatarak kendimizi keşfettikçe benliklerimizle hayat arasındaki derin uçurumu görebiliyoruz. Suyun yüzeyindeki güçlü, 'erkek' görüntümüz, içselleştirdiklerini dilin kalıplaşmış kabuğuyla örtüyor. Gizlediklerimizi, başkalarını ve dünyayı yine hikâyelerin gücüyle kavrayabiliyoruz.

Çok parçalı varlığımız

Altı yaşındayken bir aile tarafından evlat edinildikten sonra Hristiyan misyoneri olarak yetiştirilen, on altı yaşında lezbiyen olduğunu söyleyip evinden ayrılan, yirmi üç yaşında yazdığı ilk romanla (*Tek Meyve Portakal Değildir*) İngiltere'nin önemli ödülleri toplayan Winterson, hakiki benliğini hikâyelerin gücüyle idrak edebilmiş bir yazar. Onunla romanları vesilesiyle tanıştığım ilk andan itibaren, bir yazarın özünü koruyarak farklı hikâyelerle kendini nasıl yeniden yarattığını izliyorum. Çıktığı bu meşakkatli yolculukta zamanın, uzamın ve mekânın sınırlarına inanmıyor. **Ona göre insan yerinden kıpırdamadan dünyayı dolaşabilir, benlik bir âna, zamanın çürütücü çemberine sıkıştırılmaz. Bana kalırsa kimilerinin tarif ettiği gibi o sevginin iyileştirici gücüne falan inanmıyor. Zamanla daha iyi ya da daha kötü biri olabileceğimizi de düşünmüyor. Tek gibi görünen varlığımızın aslında üst üste yığılan pek çok varlıktan oluştuğunu söylüyor.** Anlattıklarımız doğru olmasa bile onları güzel anlatabilmeye inandığımız sürece hayatı algılayabildiğimiz ötesinde farklı boyutlarıyla yaşayabileceğimizi biliyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yaralı Venüs'lerin yalnızlığı ve Paolo Maurensig

A. Esra Yalazan 06.03.2011

 'Yaralı Venüs'lerin yalnızlığı ve Paolo Maurensig İki tarafı mezarlık servileriyle döşeli daracık, gölgeli, toprak bir yoldan ufkun erguvani çizgisine doğru koşmaya çalışırken sürekli tökezleyip düşünüyorum. Canım acıyor. Sıska bacaklarımdan aşağıya ılık bir şeyler aktığını hissediyorum. Masum bir çocuk dikkatiyle dizlerime, henüz buruşmamış dirseklerime, geleceği fısıldayan avuç içlerime bakıyorum ama kan yok, yara izi yok. Çizgiler büsbütün kaybolmuş. Yaşamının gözle görülebilen ıstırapı gizli bir güç tarafından tamamen silinmiş sanki.

Varolduğuma dair hiçbir kanıt yok. Ben insanları görebiliyorum ama onlar beni hiç görmüyor. Çok uzaklardan belli belirsiz çan sesleri geliyor. **Konuşabilen geyiklerin sesleri karnımda, kalbimde nabız gibi atıyor. Kendimi puslu bir kameranın objektifinden bakar gibi izlerken, bu koskoca dünyada bir gece kelebeği kadar ürkek, yalnız ve geçici olduğumu düşünüyorum. Tül gibi yırtılan kanatlarıma rağmen hayatın kokusunu alabiliyorum ama ona dokunamadığım için bitkinim.** Rüyada olmanın çatlamış bilinciyle direnmek beni o yerçekimsiz, ağırlaşmış ıssızlığa doğru sürüklüyor.

Daha birkaç dakika evvel köpüklü dalgalarla kabaran lacivert denize uçurumun kenarından bakıyordum. Yanımdaki ihtiyar, ben orada değilmişim, hiç yaşamamışım gibi yüzüme bakmadan bir şeyler mırıldanıyordu: Asırlar önce birbirlerini görkemli bir kilisenin kapısında bulan bir kadınla erkeğin efsanevi sevdasını anlatıyor. O konuşurken mavi masalını görüyorum. Kadın, karanlık gök kubbede parlayan yıldızlar misali ışıldayan adak mumlarının önünde öylece duruyor. Hafif bir rüzgârla kabaran mavi elbisesini, dua eder gibi havaya kaldırdığı mavi damarlı ellerine bakıyorum uzaktan. Kim olduğunu görebilmek için ona yaklaştığımda yüzünü usulca bana doğru çeviriyor. **Kızıl ateşlerin gölgesindeki soluk, ağlayan yüzümle karşılaşınca ürperiyorum. Çok eskilerde kalmış bir yazar kulağıma fısıldıyor: “Korkma acıdan kaynaklanan gözyaşında reçine ve amber vardır, iyi gelecek sana.”** Gözlerimi açıp kendi hayaletimden kaçmak isterken ihtiyar beni fark ediyor. **“Uyandığında beni, kendini, gördüklerini hatırlamaya çalışma, onlar hatıraların gibi uçucudur. Bırak öyle kalsınlar. Hayata ancak böyle tutunabilirsin” diyor.** Gerisini duyamıyorum. Sadece simsiyah bir boşluk ve kayalarda patlayan hırçın dalgaların derinden gelen uğultusu...

Rüyalar ve yazarlar...

Ateşli sancılarla bölünen uzun bir geceden sonra bilincime incecik, tozlu yağmur damlaları gibi dökülen imgeleri, sesleri çağırırken, bir yazarın da gerçeği olduğu gibi hatırlamak ve aktarmak için hafızasını çok zorlamaması gerektiğine inandım. Ya da zaten zihnim buna benzer düşüncelerle yoğunlaştığı için o parçalanmış rüyayı gördüm ve yazarken çok azını hatırlayabildim.

Rüyaları geriye sarıp bütünü bozmadan görememenin maneviyatımızı besleyen derinliğiyle, aynı ânı defalarca farklı açılardan, değişik algı biçimleriyle görerek yazabilenlerin sahip olduğu içgüdüsel zenginlik arasındaki benzerlik çok çarpıcı bence. Sanat da böyle değil mi, katı gerçekliğin içinden ayıklayıp yorumladığımız düş parçacıkları bir kuyu kadar derin olan hafızamızda her seferinde işaretlerle, simgelerle yeniden şekilleniyor.

Bunları düşünmeme neden olan İtalyan yazar Paolo Maurensig, insanın sırlı aynasında yüzleşmekten kaçındıklarını başkalarının bakışıyla yansıtabilen ve bundan müthiş haz duyan bir yazar. Onun düşüncelerini izlerken bir çiçek dürbününün sürekli değişen görüntüleriyle heyecanlanan çocuklar misali şaşırıyorsunuz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevdiğini çamurdan daha gerçek kılan bir kadın: Camille Claudel

Sevdiğini çamurdan daha gerçek kılan bir kadın: Camille Claudel Yumuşak, ufak kavisler çizerek yeryüzüne usul usul dökülmekten sıkılıp göğün ağarmış boşluğunda kaybolan kar tozlarıyla konuşuyorum. Damlarda seken martıların cılız bacaklarında, ak sakallı bir ihtiyarın kamburunda, yalnız çocukların ayazla kızaran avuç içlerinde, hep üşüyen bir kadının kuzguni saçlarında dolaşırken bana tekinsiz hayatın dilini tercüme ediyorlar. Aşkın, acının, suçluluk duygusunun tabiatına meydan okumaya çalışanları kâinatın masumiyetine inandırmak isteyen masalsı görüntüsünü seviyorum. Hayatın intikamcı olduğunu kısa bir süre de olsa unutturma kadrine sahip bembeyaz bir resmin içinde, yüz yıl önce kendine mutluluğu yasaklayan bir kadının hikâyesini okuyorum. Öylesine derin bir sessizliğin içine gömülmüşüm ki beni gören hiç kimse ne hissettiğimi anlayamaz. Arada mavi çan çiçekleriyle bezenmiş yaşlı fincanımdaki bergamot kokulu çaydan bir yudum alıp Boğaz'dan geçen şileplere bakıyorum. Buğulu, karanlık bir gecenin içinden geçerken hiç acele etmeden kayıp giden bir yıldız gibi süzülüyorlar. **Bir kerelik olduğuna inandığımız hayat tecrübesiyle kıvrılırken, yaşamın ve ölümün manasını neden bir bütün olarak idrak edemediğimizi düşünüyorum. Hep hazırlıksız yakalanıyoruz. Aşka, yaşamaya, onun doğal bir parçası olan ölüme...** Zırlarımızı kuşanıp sonunu bilmediğimiz maceralarda dolaşırken kendimize sıkıca tembihlediklerimizi unutmış gibi sürüklenip duruyoruz. Biraz yaşama taklidi yaparak, biraz da kim olduğumuzu ve neden bu dünyadan geçip gittiğimizi unutarak varoluşun hakikatine tutunmaya çalışıyoruz.

Aşk, kaderin bir kaptısı mı?

Aşk ve ölüm, bir denklemin bilinmeyenleri... İnsanı yaratıcı kılan esrarengiz bir gelecek vaat ediyorlar. Aşkı kaderin bir kaptısı gibi gören, alçakgönüllülük ve cesaret yoksa aşk yoktur, diyen Bauman, ondan kaçılmayacağını, ertelenemeyeceğini söylüyordu. Hakiki bir aşkın ölümle benzerliği ne tuhaf değil mi? Sonunu bilemediğimiz tuhaf bir yolculuğa çıkmayı bu kadar çok arzulamak neden? İmkânsız bir geleceğin içinde kaybolmayı istemeye iten bu zehirli içgüdü hakkında düşünmek beni fena halde kışkırtıyor. Camille Claudel'in unutulmuş biyografisini tekrar okurken neden bu yazıyı yazmak istediğimi de keşfettim; kâinatta hepimizi birleştiren, bir yapboz oyununun parçalarını tamamlayan eksik hikâyeler var.

Bin yıl ya da yüz yıl önce yaşamış birinin çaresizliğini kamçılayan hüznüne, yaratmanın risk taşıyan tabiatına, 'intiharı' kaçınılmaz kılan aşkın belirsizliğine düşkün olan parçalanmış ruhlarımız çok geniş bir 'mucizeler dükkânında' dolaşıyor sanki. O loş alanda hepimizin korkularına, ihtiyaçlarına, ihtiraslarına uygun hikâyeler var. O hikâyeleri sadece dinleyerek bir ömür tüketmeyi tercih edenler, kıyısında durarak yaşayabilenler, hikâyenin kendisi olabilmeye cesaret edebilenler, yolun yarısında kaçıp gidenler... Herkes orada, hepimiz eksik hikâyelerimizin kayıp parçalarını arıyoruz aslında. İnsanlar birbirleri hakkında sandıklarından çok daha az şey biliyor. Bazen cevabı net olamayan sorular soruyorum kendime. Acaba gerçeğin kurgudan çok daha çelişkili ve acı verici olduğunu bildiğimiz için mi başkalarının hayatlarından hikâyeler, filmler yapıyorlar. Yaşadıklarımızı olduğu gibi anlatabilmek imkânsız bence. Hikâyelerimiz sadece bedenlerimizi hapseden geçmişimizi değil gelecek umudumuzu, korkularımızı, beklentilerimizi de içinde taşıyor çünkü. Dolayısıyla yarı tanrı gibi gördüğümüz 'yaratıcıların' dramında, efsanelerinde sessiz hayaletler gibi dolaşmayı seviyoruz.

[**Yazının devamını okumak için tıklayın.**](#)

Varoluşu bütünleyen bir yazar Kavabata

A. Esra Yalazan 20.03.2011

 Varoluşu bütünleyen bir yazar Kavabata Gümüş bir kasenin içine batırılan fırçadan sızan mürekkebin suda usulca dağılmasını anımsatan bir uysallıkla zamanın çeperinden taşabilenleri severim. Eski bir suluboya resmindeki kadar sade bir yumuşaklıkla insanı anlatabilen yazarları daha çok severim. Günü tüketen hadiselerle basit ihtiraslara yenik düşmek yerine önemsiz gibi görünen ayrıntılarla oyalanmalarındaki 'isyankârlık' baş döndürücüdür hakikaten. O özel türün zihni olup biteni değil, hemen öncesinde ya da sonrasındaki kamaşma, kıvılcımlanma, sürtünme, yok olma, ebediyete kavuşma halinin ve onun etrafında genişleyen aydınlanma anlarının kaydını tutar. Kainattaki tüm varlıklarla kurdukları gizli akrabalık onların sessiz dilidir. İnsan dokunmazsa ağaç kambur kalır. Kanatların okşamadığı nehir kurur. Rüzgâr esmezse taş şeklini bulamaz. Yağmurun kırbaçlamadığı ot küser. Vaktinden erken patlayan tomurcuk yaşamaz. Suda yüzebilen ahşabın sırrı özünde saklıdır... Kendini görünmez kılmak için güneş ışığıyla yıkanmış berrak bir denizde renk değiştiren küçük balıklar misali saklanarak yazanla, onu seven arasında bu türden bir yakınlık seziyorum. Dudak izleriyle yıllarca aynı çay fincanının yıldızlarını eskiten iki yabancı gibi edebiyatın koyu gölgesinde gün gelir buluşur onlar.

Tabiatın kibriyle insana korkunç bir ders verdiği dramatik bir felaket sonrasında, muhtemel bir 'cehennemin' eşliğinde birbirlerine sıkıca sarılmış dünyanın ortasında yapayalnız duran iki kadını izliyordum televizyonda. Hayatın geçiciliğini kadim kültürlerinden gelip tevekkülle kabullenebilen o insanların ölüm karşısındaki vakur duruşu beni sarstı. Yüzlerindeki kasılmayı gördüm. Ağlamıyorlardı. Yırtıcı bir hayvanın ürkmüş ifadesi yerleşmişti derin çizgilerine. Tanrı, kiraz çiçeklerinin zarafetiyle bereketlendirdiği bir toplumu büyük bir trajediyle cezalandırmıştı. O ürpertici an hissettiklerim, unuttuğum bir kültürün, geleneğin hikâyelerini taşıdı bana. Mişima'yı, Kavabata'yı hatta daha da gerilere gidip sarayda köle olan bir kadının bin yıl önce tuttuğu günlükleri hatırladım.

Sevmediğinde başkalaşanlar...

Pencereyi açıp kış ayazında açan mor sümbüllerimin kokusuyla sarhoş olunca, okyanusun kabaran suları altında kalan bir köyde, vaktiyle sabah nemiyle buğulanan Erik ağaçlarının taç yapraklarını gördüm. Varoluşun bütünlüğü insanları ipeksi bağlarla düğümlediğinde aslında ne kadar 'yakın' olduğumuzu şaşırarak fark etmiyor muyuz? Hünnap ağaçları, dağların yamacındaki bir tapınaktan gelen çan sesleri, sularla sürüklenen çocukların tiz çığlıkları, alacakaranlıkta ışıldayan beyaz zakkumlar, şafak sökerken peş peşe öten kuşların cıvıltısı, zaaflarında, hırslarında, gelecek tasavvurlarında boğulanların ortak kederi, gülhatmillerle saçlarını süsleyen kadınların neşesi, akik taşlarından yapılmış tespihler, sert bir esintiyle kırılabilen bambular, geceyle bir birlerinin kanatlarındaki donmuş çiyi temizleyen âşık ördekler, sandıktan çıkan kırık bir yelpaze, baharda başka ağaçlara sarılan mor salkımlar, geceyle seslerini değiştiren kargalar gibi sevmediğinde başkalaşanlar... Hepimiz bir bütünün birbirinin yerine geçen, tekrar eden parçalarıyız işte...

'İnsan sevildiği ölçüde zor anımsanır'

Kaba sınırlarla parçaladığımız hayatı incelikli ayrıntılarla buluşturan usta yorumcularından biridir Kavabata.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taniyamamanın hüznü ve Andrew Sean Greer

A. Esra Yalazan 27.03.2011

Taniyamamanın hüznü ve Andrew Sean Greer Önünden gelip geçenlerin umursamadığı suskun ve yalnız bir iğde ağacının cama yansıyan gölge oyunlarına katılıp geçmişin karanlığına düşmeden sakince mırıldanıyorum. 'Kimmiş o gelen ya giden kimmiş/Bir yabancı mı, yoksa bir ermiş/Değilmiş, bir çağrı bile yokmuş uzaktan... Sonra şiiri hatırlamama sebep olan öteki mısralar dolaşıyor loş odanın içinde; ...**Yanmış bir ağacın yaprakları mıymış kımıldayan/Ne kalmış bir önceden ya da bir sonradan/Kim koparmış dalından bu yabani incirleri... Ah Edip Bey, "sahi ne kalıyor o yaşananlardan"**. 'Bir kere gelmiş bulunduk' değil mi, ne çıkar bu kadarını anlasak bu hayattan, diyorum. Serum damlaları yilankavi plastik boruların içinden bahar yağmurlarının uysal damlaları gibi tane tane, sessizce dökülüyor.

Anneme bakıyorum, onu eksik bırakan parçasını içinden çıkarıp dünyaya fırlatan kadına. Beni en iyi tanıyan o olmalı. Hüzünlenip içimdeki boşluğa baktığımda, acıyla yüz çizgilerim derinleştiğinde, mutluluğun pırpırlı telaşıyla çıldırdığımda, bu yaşımda hâlâ çocuksu sabırsızlığımı bir silah gibi kendime çevirdiğimde, korkup gizli kovuğuma çekildiğimde, her şeyden ansızın vazgeçiverdiğimde, savaşıma gücünü yitirdiğimde beni en iyi o anlar. Bu bir bilgi değil, daha en başında bu sarsıcı kopuşla birbirimizi hissediyoruz. Ama şimdi onu hiç görmeye alışık olmadığım acılı bir ifadeyle ve korkunç ağırlarıyla orada öylece yatıyor. O benim çocuğum olmuş. **Elini tutunca ağırlaşan göz kapaklarını kaldırıyor. O gülümsemeyi iyi tanıyorum. Bana kendimi hep biraz suçlu hissettiren 'yine ne okuyorsun'la karışık 'ne düşünüyorsun' bakışı. Sonra o meraklı, kaygılı bakışlar kucağımdaki kitaba çevriliyor.**

Kapağında "Bir Evliliğin Öyküsü" yazıyor. Biliyorum, mecali olsa "güzel mi, ne anlatıyor" diye sorardı. Çok yorgun; gözlerini usulca kapatıyor. Rahatlamış, artık hiçbir şeyi fazla kurcalamıyor sanki. Bir gece evvel ameliyata gitmeden evvel konuştuklarımızı hatırlıyorum. "Yaşadığım hiçbir şeyden pişman değilim" diyordu. Yok, öyle klişe bir hasta itirafı değil. Onunla, daha bir yaşındayken öldüğü için hiç tanımadığı, birkaç yıl öncesine kadar suretini bile göremediği annesini konuşuyorduk. Her seferinde sanki somut, açık, net bir cevabı olabilirmiş gibi böylesine derin, siyah bir boşluğa doğmanın neye benzediğini sorarım. O da her defasında "Hiç tanımadığın bir insana karşı ne hissedebilirsin ki, annen bile olsa" der, garip bir olgunlukla. Yine aynısı oluyor. Sorular başımızın etrafında vızırdayıp duran sinirli arılar gibi rahatsız ediyor ama susuyoruz. Ben onun içinden çıktım. Hem ona çok benziyorum hem de hiç benzemiyorum. Tabiatın garip yasalarını hatırlamak beni ürpertiyor. **O fazla kurcalamaz. Huzurlu bir 'mutsuzluğu', 'mutlu' bir huzursuzluğa tercih eder. Her ikisini de tecrübe edecek ve seçimini sükûnetten yana kullanacak kadar zorlu mücadelelerden geçti.** İyileştiğinde ona eğip bükmeden sormak istiyorum, "Birbirimizi ne kadar tanıyoruz, anne çocuk olmanın ötesinde gerçekten tanıyor muyuz?". Cevabını tahmin etmek zor değil. Sonra yine kucağımda uysal yavru bir kedi gibi yatan kitaba dönüyorum.

Kadınısı bir tılsımı var...

Amerika'da çok satan kitaplarıyla meşhur olan yazar, daha hikâyesinin en başında onu bu romanı yazmaya iten dürtünün ne olduğunu açıkça hissettiriyor. "Sevdiklerimizi tanıdığımızı sanırsınız. Kocalarımızı, karılarımızı... Onları tanırız... Bazen onlarızdır; ...bir partideyken, birbirimizden uzaklaştığımızda onların fikirlerini, yemek veya müzik zevklerini dillendirdiğimizi, bizim değil, onların başından geçmiş olayları anlattığımızı fark ederiz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Merhamet, devrim ve Andrei Platonov

A. Esra Yalazan 03.04.2011

Merhamet, devrim ve Andrei Platonov Öyle bir yer var mıdır acaba? Olsun isterdim. “Her şeyin bittiği, hiçbir şeyin başlamadığı bir dünyada insanın tabiatla bile mücadele etmek istemediği bir can sıkıntısının hikâyesi...” diye tarif edilen bir aleme aitmişim gibi bezgin ve kendime yabancıyım çünkü. Bu günlerde çok düşündüğü için atmaktan vazgeçen kalbimle birlikte, ruhu da hırpalayan bahar yorgunluğunu sırtlanıp aralarında çelimsiz otların bittiği parke yokuşlardan tırmanırken Saşa gibi hayallerimi kovalıyorum. Hayat yekpare bir rüya misali parçalanmadan geçip gidiyor. Dip uğultusu gibi derinden, sessizce akıyor zaman. Aklını yitirmişçesine telaşla koşturup duran insanlar hakkında onun gibi tahminlerde bulunuyorum. Acı çeken sesini duyurmak için hırıltıyla konuşan ihtiyar bir adama acıyorum durup dururken. Buğulu pencere önlerinde titreyen kumrularla yekvücut olmanın bilinci beni sakinleştiriyor.

Bazen o çelimsiz, yetim çocuk gibi eskimiş bir masaya bakıp, “O da benim gibi biraz lüzumsuz, hiçbir farkımız yok işte” diyecek kadar durgunlaşıyorum. Sonra rüzgârsız bir havada hiç kıpırdamayan dalların gıcirtısını işitip “Demek onlar da sıkılıyor” diyorum ama Saşa gibi bunu söylediğimde büsbütün rahatlayamıyorum. Sadece ağaç olmak istiyorum. **Bütün felaketler, mevsim geçişleri, kainatın sonsuzluğunda kaybolan sesler, yeryüzünün kabuğuna kazınan harfler, yerini bulamayan sözcük kalabalığı her şey sıradanlaşıyor.** Yine de ılık bir merhamet hissiyle tabiatla görebildiğimiz, hissedebildiğimiz bütün varlıklarla aynı özden oluştuğumuzu düşününce gevşiyorum. Ve en zor zamanlarda aklı kalple yumuşatmayı bilen Andrei Platonov’a her zamanki gibi şükrediyorum.

Medrese avlusunda bir ‘komünist’

Bugünlerde onun mistik diliyle, doğal bilgi hazinesiyle asırlık medreselerin iç avlularında dolaşıyorum. Kitap hastanesinin sorumlusu Hatice Hanım, bana insanın hırpaladığı kitapları nasıl iyileştirdiğini anlatıyor. **Sırtları kamburlaştığı için ciltleri bozulmuş, şirazesi dağılmış, rutubetle pamuklaşmış, böcekler tarafından kemirilmiş ya da ölçülemeyen zamanın hırçınlığıyla asitleşmiş tarihî el yazmalarından bahsediyor.** Solgun, eprimiş sayfalara çok uzun bir nekahet dönemi geçiren çocuklarına bakan şefkatli anneleri gibi davranıyor. Onu dinlerken kendisini nesnelerin yerine koyabilen Saşa gibi heyecanlıyım yine. O vakit sağlığına kavuşunca ışıldayan kitaplardan biri olmak istiyorum. Ama nedense kendini hissetmemeyi tercih eden Zahar Pavloviç gibi davranıyorum. Hakikatimin sağlam köklerinden uzaklaşıp hemen yanında durduğumuz devasa fıstık çamının kaç yaşında olduğunu soruyorum mesela. “Bilmem, epey yaşlı olmalı en az iki yüz elli” diyor. O ‘hastalarının’ yanına dönünce Platonov’un hiçbir Rus yazarına benzemeyen cümlelerinin tınısıyla başbaşa kalıyorum. Bana makineleri insanlardan çok seven bir mühendisin soğukkanlı sesiyle 1922’de bir yayıncıya yazdığı mektubu okuyor: “Tarlalar, kırlar, annem ve zil sesleri dışında, bir de şunları sevdim ve yaşadıkça daha çok sevmeye devam edeceğim: Lokomotifler, makineler, tiz sesli düdüğü ve kan ter içinde kalana dek çalışmak. **Her şeyin insan yapımı olduğuna ve hiçbir şeyin kendiliğinden oluşmadığına inanırım; örneğin uzun süre çocukların fabrikada üretildiğine inandım.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanık mimozalar, insan ve H. David Thoreau...

A. Esra Yalazan 17.04.2011

 Yanık mimozalar, insan ve H. David Thoreau... Genç olmanın serseri ruhuyla övünen bir arkadaşım, vaktiyle "ben insan sevmem, yaptıkları yapabileceklerinin yanında hiç kalır bunların" diye öfkeyle söylenmeye başladığında biraz küçümserdim onu. O kendisiyle ve etrafıyla didişmekten hayatın tadını çıkaramıyordu bana göre. Sonra büyümenin çakıl taşlı yollarında tam ne oldu bilmiyorum. Zaman derisinden soyundu ve değerlerimi kuşatan düşünceler çıplak kaldı. Tıpkı onun gibi insan denilen mahlukatı fena halde ciddiye almaya başladım. Belki çok sıkıldığım için sığındığım kitapların etkisiyle onları bir arkeolog titizliğiyle tahlil ediyor, çok yakınlarına sokulmadan ne için ve nelere rağmen yaşadıklarını idrak etmeye çalışıyordum; Zordu. Yaşamının kimse için basit ve kolay algılanabilir kuralları yoktu. Bu 'sonsuz yolculuğun' manasını hissetmeden telaşla zamanı tüketenler, teğet geçtikleri hayatı bilerek daha da karmaşık hale getiriyordu sanki. Kalabalığın uğultusu kendisini sağırlaştırmıştı. Kimse biraz soluk alıp ötekini dinlemek istemiyordu. **Geçmişin gölgesiyle müphem bir geleceğin arasına gerilen ince telin üzerinde durmaya çalışan herkes gibi ben de sıkça dengemi kaybedip o büyük boşluğun kucağına düşüyordum.**

Sınırlı bir bilince sahip olmanın ıstırapıyla 'şimdiki anın' hazzında kaybolup sonrasında neye dönüşeceğini sezemediğim için zihni bir sükunete ulaşmam mümkün değildi. O merhaleye varmak için ihtiyaç duyduğum bütünlükten, inanç değerlerinden uzaktım. Hala daha epey uzağım korkarım. Ama artık eşyanın tabiatını, ruhun mahiyetini, varoluşun özünü kavrayamadığım için kendime ve çaresiz 'insana' o kadar kızamıyorum.

Bilmiyorum, muhtemelen anlama ve anlaşılma çabasından, yapılan bütün hatalar, masum günahlar, ertelenmiş hülyalar için hayatın kabuğuna bir çentik atmaktan yorulmuşumdur. **Onun yerine binlerce yıldır bedenlerinden ayrı dolaşan sahipsiz ruhlara, kainatın sonsuzluğunda hiç yok olmadığı halde işitilemeyen seslere, tabiatın hırçınlığına rağmen bu dünyada tutunmaya ant içmiş yalnız bir kaya parçasına, çoktan unutulmuş bir alfabenin bükümlü harflerine, Nisan ayazlarına yenik düşen yanık mimozalara üzüliyorum mesela.** Böylesine sade bir teslimiyet, insanın acısına, kabalığına, çaresizliğine dertlenmekten daha anlamlı geliyor artık nedense. Gündelik, sıradan sıkıntıların etrafında hep aynı başlangıç noktasına dönmekten, anı unutmamak için geleceği hatırlamaktan, üşüten 'yalancı baharlardan' bezmişim belli ki.

Tabiatın tasasızlığını kısıkanıyorum...

Bereketli yağmurları ve mahcup güneşe eşlik eden ürpertici esintisiyle, toprağın altında uykuya dalmışları, kuru dalları, erken tomurcuklanan badem ağaçlarını diriltiren baharı beklemek, onun kozmik gücünden medet ummak iyidir. Tabiatla birlikte yeniden dünyaya gelme coşkusu sağaltır, diri tutar. Tuhaf, nedense bu defa hiç gelmeyeceğini bildiğim bir sevgiliyi karanlıkta sessizce bekler gibi karşılıyorum onu. Halbuki kalp gözüyle dünyayı seyre dalınca biliyorum ki; kırlangıçlar bizden daha ihtiyar olan ağaç yuvalarında uyanıp incecik bir esintiyle titreyecek. **Ben yine altın dişli esmer kadınların tenekelerindeki ıslak, eflatuni şebboylara bakıp lavanta tarlalarında koşturan neşeli bir çocuk olduğumu sanacağım.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadere yenik düşen zaaflar ve Dino Buzatti

A. Esra Yalazan 23.04.2011

 Kadere yenik düşen zaaflar ve Dino Buzatti Son âna kadar beklersek mutlaka gerçekleşeceğine inandığımız mucizenin, ruhumuzun kuytusunda taşıdığımız umudun kaybolup gitmesine müsaade etmeyen ışığın özü nerede saklı? Ya da aynı soruyu gündelik hayatın diliyle şöyle mi sormak lazım acaba. İnsan nasıl olur da bir işe, insana, tutkuya, bir hayale tutunup ondan asla vazgeçemeyeceğine inanmaya başlar. Onu hayatın yaşamaya değer olduğuna inandıran sadece 'hayali' bir gücün kör tutsaklığı olabilir mi? Bu zaafını fark ettiğinde kırıdayamama çaresizliğine nasıl dayanır? Geriye dönüp baktığında üstüne kapanan zamanın tahrip eden gücü müdür onu istediği gibi yaşamaktan alıkoyan? **“Bir gün başaracağım; istediğim gibi bir işe, aşığa, aileye, hayale, hayata kavuşacağım” arzusunu saplantı haline getirenler aslında tam olarak neden korkuyorlar?**

Bu ürpertici soruları hatırlatan Teğmen Drago'yu ben çok sevdim. Onun kimilerine acıklı bir 'hayal' gibi görünen hayatına eşlik etmek, hiç azalmayan umudunu, hayal kırıklığını, yalnızlığını paylaşmak beni epey heyecanlandırdı. Buzatti'nin ikinci dünya savaşı sırasında askerlik yaparken yazdığı *Tatar Çölü*'nün kahramanı ile daha gençken tanışmak ister miydim, bilmiyorum doğrusu. Hani bazı kitaplar kaderine boyun eğip, o deliyle buluşmak için 'doğru zamanı' bekler, denir ya, işte tam da böyle bir kaza oldu galiba.

Buzatti, 1940'da yayımlanan ilk romanını yazarken, kahramanı Giovanni Drogo gibi kaderine teslim olmuş. O sırada *Corriera Della Sera* gazetesi için savaş muhabirliği yapıyormuş. **O yıllarda onu yazarlık serüvenine hazırlayan üç tutkusu olduğundan bahsediliyor: Dağ, resim ve şiir. Gerçekten de bu roman, onun tutkularının bulunduğu bir masal ülkesi gibi:** Akşam saatlerinde moraran gölgeli dağlar, yeryüzü çöllerinde görülmeyen düşsel sarı ışıklarla parlayan eşsiz resimler ve umutlu bir 'yalnızlığı' anlatan destansı bir şiir.

Rahatsız etmek için yazılmış sanki!

Buzatti'nin romanını okurken, 'karamsar' hikâyeleri incelikte anlatabilen yazarların, hatırlayamadığımız rüyaları iyimserlikle bize fısıldadığını düşünüyordum. Bu acayip his, elle tutulamayan bir nesneyi tarif etmeye benziyor biraz. Şimdi ben size, bu roman, askerlik eğitimini tamamladıktan sonra hayallerindeki savaşçı kahramana dönüşmek için yola çıkan ama sonunda kimsenin gitmek istemediği bir kalede ömrünü tüketmeyi tercih eden askerin sıradan, tekdüze hayatını anlatıyor desem, büyük bir ihtimalle kasvetli bir iç çekişle yazıyı bırakacaksınız. Hikâyenin yalnız kahramanını pek merak etmeyeceksiniz. Yazar, okuru tam da bu düşünceden uzaklaştırmak, şaşırtmak, sarsmak hatta taammüden rahatsız etmek için yazmış sanki bu huzursuz kitabı.

Hep daha iyisini yapabileceğimize dair saf bir inançla yolunuzda yürürken, aslında artık fazla vaktinizin kalmadığına dair tuhaf değişimin ilk ürkütücü işaretini gördüğünüz ama görmüyormuş gibi yaptığınız o kırılgan ânı hatırlıyor musunuz ? Muhtemelen hayır. İnsan hızla akıp giden hayatın içinde durup böyle ayrıntıları düşünmez çünkü. Teğmen Drago, durduk yerde size bunu hatırlatıyor mesela. Ya da bazen, hiç gelmeyeceğini bildiğiniz o adamı, kadını bekleyebilme, telafisi mümkün olmayan bir hatayı düzeltebilme, gerçekleşmesi mümkün olmayacak bir hayale kavuşabilmek için ihtiyacınız olan o tuhaf, anlaşılmaz gücü nereden bulabildiğinizi merak ediyor musunuz? Böyle sinsî meraklarımızı hangi karanlık mezarla gömüyoruz? Tanıdık alışkanlıkların rehabetiyle, bu garip soruların cevabını ömrünü sadece bir mucizeyi bekleme uğruna tüketen roman kahramanları düşünür sanıyoruz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Korkunç 'his kayıpları' ve Sandor Marai

A. Esra Yalazan 27.04.2011

 Korkunç 'his kayıpları' ve Sandor Marai Ben sadece canlıların değil nesnelerin de kaderlerine tabiatın değişmez kurallarıyla sahip çıktığına inanırım. Sevdiğim kitapların doğum öncesine dair tefekküre dalarım bazen. Ne vakit yeşereceğinin yazarın bile bilmediği tohumun onu büyütecek olan ruh iklimiyle nasıl buluştuğunu merak ederim. Dilsiz düşünceler, sakın akan zihin ırmağında duygu parçacıklarına, niyete, eyleme, yok olma ihtimalinin kasvetine, hazza, tatmine, mutluluğa bazen pişmanlığa dönüşürken kimbilir bilincin hangi sıkıntılı dönemeçlerinden geçiyorlar. Henüz gün ışığına çıkmamış yazıların garip serüvenleri de bu cevapsız sorular yüzünden cezbeder beni. Daha birkaç gün evvel bu sayfada yayımlanacak olan yazımın asi sözcükleri, basit bir hata neticesinde kâinatın sonsuzluğuna karıştı. Zifiri bir boşlukta kopuk kuş tüyleri gibi başkalarının hayallerine doğru uçuşuyorlar muhtemelen. Zihnimde oluşturdıkları anlam bütünlüğü de parçalandı. Şimdi yenisini yakalayabilmek için başka çağrışımlara sığınıyorum. Bu da yazının bilinmeyen, tarifi neredeyse imkânsız müphem serüveni bence.

Kimsenin dokunamadığı loş bir yer daha var; bilincimizin dürtüleri, bastırılmış arzuları, korkuları, kısık çığlıkları karanlıkta bırakan kısmı. Yaşadığımız sürece bize eşlik eden buğulu bir ses, huzursuz bir sevgili gibi her tereddüt ânında, kendimizden emin olduğumuz tekinsiz zamanlarda kulağımıza bir şeyler fısıldıyor. Bilgiden, inançtan, ahlaktan, alışkanlıklardan, karakterimizden bağımsız ne yapmamız gerektiğini değil ne yaparsak kendi doğrumuzu bulacağımızı sinsice tekrarlıyor sanki.

Cesaret gösterisi ümitsizliktir!

Bilirim, duyguların hırpalayan karmaşasından ziyade aklın çekiciliğine kapılanlar onu pek işitmez. Anlamak zor değil. Sağlam ve güvenli bir duruşla hayatta kalma çabası basit bir tepkidir. Sıradan bir ego bunu buyurur zaten. Kendisi gibi davranamayan 'gayretkeşlere' biraz üzülürüm ama yine de samimiyetle merak ederim, kendilerini duymamak için ağızlarını sıkıca kapattıkları o 'canavarla' savaşıırken yorulmuyorlar mı acaba? Ya da bir gün hayatın acısına çarpıp yırtılan yabancı hislerle yüzleşmekten hiç mi ürkmüyorlar? **Bazılarının hayali sadece gerçekten hayalperest olabilmeyi ümit etmek oluyor mesela, değil mi? Mutsuzluğu göze alamadıkları için daha koyu bir mutsuzluğa saplanıyorlar. İç cızırtılarıyla sürüklenen bir hayatın içinde yaşama taklidi yapmak çok zor olsa gerek. Böyle bir cesaret gösterisinin aslında bir tür ümitsizlik olduğunu göremiyorlar mı?** Biliyorum keskin tesbitlerle yapılan genellemeler biraz ürkütücü ama okuduğum kitaptan bilincimde tortulaşan düşünceler ancak böyle dile geliyor puslu bir yazıyı diriltirken. Tuhaf bir şekilde ben de şaşıyorum, yazının her defasında benden bağımsız gelişen buyurganlığına, değişen kaderine.

Kayıp yazıda, Sandor Marai'yi neden sevdiğimi, baharda bütün dünyayla flörte hazırlanan taze bir genç kız misali her yeni kitabıyla karşılaştığımda ruhumu titretişindeki sadeliği anlatmaya çalışmışım. **Üzerinden uğultulu rüzgârlarla dağılan sayıklamalar, gök kubbeden kayıp geçen birkaç üzgün yıldız, şafak vakti**

belli belirsiz işitilen ezan seslerine karışan dalgın bakışlar geçince duygularıyla birlikte cümlelerim de değişti. Hayatın kendisi gibi yenilendiler ya da belki biraz daha eskidiler, kim bilir?

Öteki yanımız başka bir dünyada...

Sandor Marai, Türkçeye çevrilen son romanı *Buda'nın Boşanması*'nda, 'his kayıplarını' ve o kaybı iradesine rağmen yaşayan insanın çaresizliğini anlatmak istemiş esas itibarıyla.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Büyümenin dikenli yollarında sahici bir yazar; Figen Şakacı

A. Esra Yalazan 01.05.2011

Büyümenin dikenli yollarında sahici bir yazar; Figen Şakacı Pırıltılı ya da can yakan bir an, çocukluğunuza dair tek bir an hatırlamanız istenseydi rutubet kokan, kapısı açılırken gıcırdayan oyuncakçı dükkânından hangisini seçerdiniz? Zor değil mi? Kimse kıyamıyor çocuk haline; doğuştan yaralı insan, geçmişin puslu haritasında bir kez dolaşmaya başladı mı o çok tuhaf coğrafyada karşılaştığı yüzüyle, onun ardında gizlenen sırlarıyla, her daim çatlağıyla tebessüm eden ihtiyar bir çay fincanı misali alışıp kurtulamadığı suçluluk duygusuyla halleşmeye çalıştıkça korkularını da çoğaltıyor aslında. Zordur hakikaten çok zordur 'kimsesizliğin' ülkesine geri dönmek.

Ben o anılar koleksiyonundan bu yazı için tek bir an seçtim sizin için. Doğduğum şehrin ıhlamur kokan تنها sokaklarındaki iki katlı bir evin loş odasında uyuma taklidi yapıyorum. Çürümüş nar rengi keten perdelerin arasından sızan ikinci güneşi bütün çocukların yüzünü şefkatle okşuyor. Tam o anda yeryüzünde kendisini benim gibi 'kimsesiz' hissedene kaç çocuk olduğunu düşünüyorum. **Hepsini seviyorum çünkü gönderdiğim düşünce sinyalleriyle beni anlayacaklarından, şu koskoca dünyada durduk yerde mendiline kan tüküren 'hayal kardeşim' olacaklarından eminim.** Hepimiz köşesinde isimimizin kırmızı bir iplikle işlendiği tebeşir, ekşimiş yoğurt kokan çarşaflara dolanmış çürük bir yalnızlıkla bozulmamış geleceğin rüyasını görüyoruz. Umutluyuz. Henüz insanın kendisini zehirleyen kimyasıyla tanışmamışız ama az çok seziyoruz.

Aramızdan bazıları büyük annesinin tülbentlere sinen mırıltılı dualarını özlüyor. Bazıları da asla onun istediği gibi sevmeyecek babasını. Sonra pencereden usulca içeriye süzülüp parkelerin üzerinde dolaşan ışık oyunları konuşuyoruz. Bazen kuklalar yapıyoruz onlardan. Dillerine bizi hayat boyu koruyacak olanların neşeli sohbetlerini iştiriyoruz. O vakit kendimizi güvende hissediyoruz. Havanın tozları altın sarısı yağıyor üzerimize. Daha bilmiyoruz ki kaderin hazırladığı dikenli sürprizlerin ilerde bizi neye dönüştüreceğini.

Okyanusun laciverdi sularında hayatta kalmak için mücadele verirken karşılaştığı bütün 'renkli mahlûkları' sevmeye çalışan ürkek bir balık misali, iyiliğe, kötülüğe, tutsak eden sevmelere, kırılmaya, özlemeye alışıyoruz. Sıradan alışkanlıklarımızdan gelecekte kurtulmaya çalışacağımızı hissediyoruz ama henüz insanın hakikati keşfetme yolunda ebedi bir varlık olacağını idrak edememiştir. Damlayarak biriken bıkkınlıklarla, arzu etmekten ürken, isyanı küçümseyen, insan olmanın ruhu sakat bırakan melankolisiyle nasıl buluşacağımıza dair hiçbir fikrimiz yok. Öylece durup, serin bahar rüzgârlarıyla tek günlük ömrü olan pembe

kelebekler gibi çarşafımızın üzerinde uçuşan kiraz çiçeklerini seyre dalıyoruz. Hayat üzerine tırmanırken düşüp dizlerimizi kanattığımız badem ağaçları kadar şefkatli görünüyor...

Meşakkatli bir yolculuk...

Zihin haritamda kımıldayan sinyalleri yolladıklarımın birisi gerçekten ilerde dostum oldu. Adı Figen. Biz birlikte büyümedik ama büyümek istememenin, zaten bunun mümkün olmadığı gerçeğinin hayatımızdaki karşılığını acı veren, durduk yerde meczuplar gibi kahkaha attıran tecrübeler edinecek kadar uzun, meşakkatli bir yolculuğa çıktık birlikte. İnsanın çocuk halini kuşluk vakti arkadaşının eline sessiz bir taş bırakır gibi anlatabildiği için sanırım, kitabımın içine kendisine çok benzeyen o sade cümleyi yazmış: "Büyümenin o dikenli yollarında.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Göçmenler, Leylekler ve W.G. Sebald

A. Esra Yalazan 08.05.2011

Erguvani bulutların saray bahçelerinin sessizliğine eşlik ettiği mahzun bir âlemde tabiatın şefkatine sığınıyoruz. Yavaş adımlarla öpüşen çiftlerin arasından geçerken saka kuşlarını iştiriyoruz. Kısa ve kesik cıgıllıklar yankılanıyor yüksek ağaçlardan... Üç kez arka arkaya aynı inatçı yakarışı tekrarlıyorlar sanki. Arkadaşım kuşların çiftleşme mevsimindeki değişimlerinden bahsediyor. Çiçek tarhlarının gökkuşağının renkleri gibi parladığı bir ânın içinde, asırlar evvel o bahçelerden geçip gidenlerin mahrem hülyalara daldığı ikindilerin ruhunu hissetmeye çalışıyorum.

Başımızı kaldırıncı ihtiyar çınar ağaçlarına yuva yapmış leylekleri fark ediyoruz. "Ah, gelmişler işte" diyerek sevinçle el çırpıyorum. Önce biri süzülüyor aydınlık göğe doğru, daha sonra diğerleri... Boynum ağrıyana kadar göçmenlerin ince, uzun pembemsi bacaklarına bakıyorum. Kanatlarını dev bir yelpaze misali açıp yeryüzünü altına aldıklarında, uzun kırmızı gagalarının yardımıyla boyunlarını uzatıp gümüşü bir yay gibi geriliyorlar. Vücutlarını kullarılarındaki zarafete hayran kalıyoruz. Sonbahar geldiğinde onlarla birlikte göçüp gitmek istediğimi fark eden dostum, çocuk çarpıntılarımı hissetmişçesine anlatmaya başlıyor: **"Biliyor musun, Ahmet Haşim vaktiyle yazmıştı; Osmanlı'da Gureba-i Laklakan adında bir vakıf varmış. Yaşlı, kanadı kırılan, sakat, garip leyleklere bakıyorlarmış. O dönemde dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey olmamasına rağmen Anadolu'da böyle bir evin olması ne hoş değil mi?"** Ilık bir tebessüm yayılıyor yüzüme. "Ne güzel, şimdi de olsaydı keşke. Önce iyileşenlerle Afrika'ya göç eder, sonra sakat olanları toplayıp geri gelirdim", diyorum. "Olabilir, bacakların onlarla bir akrabalığın olduğunu söylüyor zaten" deyip güldürüyor beni.

Tam da o sırada sahih bir dostun hissettirdiği güvenin 'aidiyet' duygusunun bazı sahte kodlarından daha önemli olduğunu anlatmak istiyorum ama o asude ânı bozmamak için susuyorum. **Ânın derinliğini, taze bademler gibi açılan lale-i Rumiler, mavi acem tırnakları, rayihası genzi yakan ak sümbüller, alacakaranlıkta mora kesen yaban kirazları, sarı çiçeklerini göstermekten utanan defneler, heybetli meşeler, yalnız kadınların ayakkabılarına sürtünen kediler, taravetini güneşle yitirmiş nergisler, uhrevi serviler, kilisenin mavi vitraylı camları, gül bahçelerinde dolaşan ezan sesinin ebedi ruhu anlatsın**

istiyorum. Ve sadece yeni öğrendiğim o cümlelerin zihnimde yankılanan anlamlarını sayıyorum. Garip leylekler evi, garip insanlar evi, garip erkekler evi, garip kadınlar evi, garip çocuklar evi, garipler evi... Dünya aslında büyük bir göçmenler evi!

Anları genişletebilen bir büyücü!

Kunt ahşaptan yapılmış masaya oturduğumuzda çantamdaki kitaptan bahsediyorum ona. İz bırakacak olan bir yazar keşfetmenin hayatta başka hiçbir hazzı benzemeyen esrarlı sevinciyle *Göçmenler*'i anlatmak istiyorum ama kelimelerim tükeniyor. Nedense hemen Sebald'ın elli yedi yaşında araba kullanırken direksiyon başında kalp krizi geçirerek ölmesi aklıma geliyor. Bilmediği hikâyelerin neden hep sonunu merak ederek anlatmaya başlar insan, diyorum kendime. Cevap benimle ilgili değil, eve dönüp okuyunca anlıyorum sebebini. **Daha ilk kitabında tutulduğum adam da kayıp insanların, hikâyelerin, hayatların yazarı olmayı seçmiş.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevdiğini öldürmek ve M. Yourcenar

A. Esra Yalazan 15.05.2011

Sevdiğini öldürmek ve M. Yourcenar İnsan sevdiğini üzer mi, gibi klişe bir sayıklama, Oscar Wilde'ın unutulmaz baladında söylediği gibi "herkes sevdiğini öldürür" ama neden sorusuna dönüştüğünde kurcaladığı kaotik duygu dünyanızı nasıl ifade edersiniz? Biraz zor değil mi?

Çok sevilen bir kadın, bir erkek tarafından 'yok edilmenin' hayal kırıklığı, cam kırıkları misali parçalanmış gururu ve yakıcı ümitsizliğiyle yola devam edebilmek için, bu gerçeğin romantik bir mısradan ibaret olduğuna inananların çoğunlukta olduğu muhakkak. Ben kendisini kandırabilen aklın kurguladığı 'son'lara inanmak istemediğimden belki bu engebeli yolda kabalıktan hemen ayrılıyorum. Ve kaybetmek istemediğim billur anları sonsuza kadar hafızamda muhafaza edebilmek adına o ölümsüz mısraların manayı genişleten bütünlüğüne sığıyorum: *Ama gene de herkes sevdiğini öldürür/ Bu böylece biline/ Kimi bunu kin yüklü bakışlarıyla yapar/ Kimi de okşayıcı bir sözle öldürür/ Korkak, bir öpücükle/ Yüreklişi kılıçla, bir kılıçla öldürür!/ Kimi insan aşkını gençliğinde öldürür/ Kimi sevgilisini yaşlılığına saklar;/ Bazıları öldürür arzusun elleriyle/ Altın'ın elleriyle boğar bazı insanlar/ Bunların en üstünü bıçak kullanır çünkü/ Böylelikle ölenler çabuk soğuyup donar.*

Kimbilir, muhtemelen cesareti ancak okşayıcı bir sözle ya da korkak bir öpücükle öldürmeye yetenlerin güvensiz tabiatına sadık kalmayı fena tecrübelerle öğrendiğimizden aniden bıçağını çekenleri biraz küçümsüyoruz. Zihinlerini, yüreklerini kuşatan korkularla da sevebileceklerine inanmıyoruz. Hayatın çıplak gerçekleriyle yüzleşmenin bir tercih değil pekâlâ bir zorunluluk olduğunu çoktan unutmuş gibi yalpalayıp duran yorgun ve kırılğan ruhlarımız, her seferinde bize 'kolayı' seçmemizi tavsiye ediyor. Kulağımıza fısıldanan, çocukluğumuzdan beri sevginin gücüyle içselleştirdiğimiz sıradan bir hayat bilgisi bu: İnsan hiç sevdiğini öldürür mü?

Gülibrişim tazarrusu...

Bana bu mısraları hatırlatan Yourcenar'ın en sert hikâyelerinden biri olan *Bir Ölüm Bağışlamak* oldu. Kitaba yayına hazırlayan L.Y, tuhaf kırılmalarla çoğalan bir aşk öyküsünü şöyle özetlemiştir: "Erich, kimbilir, Sophie'yi belki sevebilirdi diye düşünüyorum, Sophie'nin abisi olamasa. Hatta belki de sevmiştir. Ama şairin dediği gibi, herkes sevdiğini öldürür." Doğrusu bu baladın hakikatini sadece şiirden ibaret sananları düşündüğümde uyurgezerlerin arasında yarı uyanık gezen bir meczup gibi hissediyorum kendimi. Aşkın tabiatı gereği dürüstlüğü izin vermediğini söyleyen kimdi? Çok uzaklardan işitilen koyunların boyunlarına bağlanan çan sesleri gibi kısa ve kesik cümleler çınlayıp duruyor zihnimde. İstemedim öldürdüklerimi, taammüden öldürenleri hatırlıyorum. **Teslim olmak yerine güldürmeyi seçerek hakiki 'ben'ini muhafaza eden bir ödleği şimdi daha iyi anlıyorum mesela. Onun cinayet aletini sevmişim besbelli. Berrak bir pınarın dağlardan şıkır şıkır akıp içimdeki mağarada küçük, durgun bir göle dönüşmesini kabullenmişim hiç farkında olmadan.**

Onu düşünürken serin bir bahar rüzgârı esiveriyor... Hatıralar asil bir gülibrişim ağacının pembe taçlı yapraklarını toprağa pul pul dökmesi gibi uçuşmaya başlıyor başımın üstünde. O vakit bir dostumun "gülibrişim tazarrusu" deyişini duyuyorum. Ağlayarak yapılan dualardan bahsederken göstermişti o ağacı bana. Bu mısralarla beraber onun dibine çöküp 'ölülerimizi' anlayabilme arzusu beni ziyadesiyle rahatlatıyor. Vaktiyle iç âlemimin zenginliğiyle ağırlayamadığım misafirlere geciken borcumu böyle ödüyorum sanki.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şakayıklar ve Bir Söz Büyücüsü: G. Garcia Marquez

A. Esra Yalazan 22.05.2011

 Şakayıklar ve Bir Söz Büyücüsü: G. Garcia Marquez Afrika'nın vahşi, ıssız coğrafyasında kaybolmak isteyen arkadaşımın giderken kucağıma bıraktığı demeti seyrederim birkaç gündür. Mızrak yapraklarının arasından boynunu eğen tomurcuklar, ürkek bir yürek misali küçücük ama onlar da çaresiz zamanın dönüştüren itaatkarlığına boyun eğdi. Çoğalarak kendini teslim eden şakayıkların, incecik orman yağmurlarının toprağı ıslatmasını anımsatan seslerle parkelerin üzerine düşüşünü duyabiliyorum. Bazen eğilip o kadifemsi yaprakları topluyorum birer birer. **Avuçlarımı yaralı bir çocuk dizinin pembemsi kan rengine boyayan düşün çiçeklerinin an içindeki mucizevi değişimi bana 'söz büyücüsünü' hatırlatıyor.** Çalışma odama gidip önce yazdıklarını indiriyorum raflardan. Her biri şakayıklarım gibi katmerli bir hayat saklıyor içinde. Saatlerin soldurduğu toz kokulu sayfalarını çevirdikçe üst üste yığılmış masallarının gerçekliğiyle karşılaşıyorum tekrar. Yıllar sonra eski sevgiliye kavuşmak kadar merhametli ve tutkulu hislerle ürperiyorum. Şimdi burada olsa anneannesinden miras kalan anlatma sezgisi ve yeteneğiyle çiçeklerin kısa süren muazzam değişimine ne zengin hayatlar sığdırırdı, diyorum. Beni duymuş gibi alaycı dudaklarıyla tebessüm edip yanıma oturuyor.

Sonra Yüzyıllık Yanlızlık'taki Auerliano Segundo, sessizce odamıza giriyor. Onu görebiliyorum. Herkes onu meczup sanıyor ama o sadece hayaletleri gerçek insanlara tercih eden bir roman kahramanı. Karşısında eski moda yeleğiyle Melquiades oturuyor. Başını eğip 'merhaba delikanlı' diyor. Ona dünyayı anlatıyor ama sökemediği el yazmalarını çevirmeye yanaşmıyor. "Yüz yaşını bulmadan, kimse orada ne yazdığını bilmemeli" diye fısıldıyor. **Yazarın yüzüne bakıyorum merakla, "acele etme, romancılık sürprizi sona saklamaktan,**

olayları ustalıkla birbirine bağlamaktan ibaret değildir. Dört yüzyıllık bir hikâyeyi biriktirdiklerinle, kadim bir kültürden süzülenlerle anlatırken kendini, dilini ve hayatı yeniden keşfedersin. Bütün bunları hakkımdaki en kapsamlı inceleme kitabını hazırlayan bir başka yazar anlattı, onları mutlaka oku” diyor.

Her hikâyenin gerisinde on bin yıl yatar...

Amerikalı edebiyat eleştirmeni Gene H. Bell- Villada Marquez’i edebiyatıyla, hayatıyla, eserleriyle, gazeteciliğiyle, edebî mirasıyla anlamak isteyenler için gerçekten etkileyici bir kitap hazırlamış. Dedikodusu bol, renkli bir biyografi değil belki ama her yazarın geride bırakmak isteyeceği türden bir inceleme olmuş. Türkçe’ye Söz Büyücüsü diye çevrilen kitabın içinde meraklı bir fare gibi dolaşırken Marquez’in 1979’da Kolombiyalı bir gazeteciye verdiği röportajda söylediklerini buldum. Akademik eğitimi önemsemeyen ama sağlam ve köklü bir edebi temeli de reddetmeyen konuşması çok hoşuma gitti: **“Edebi kültürü küçümseme, kendiliğinden olana, icat edilene inanma eğilimi var. Aslında edebiyat insanın öğrenmesi gereken bir bilimdir ve yazılan her hikâyenin gerisinde on bin yıl yatar. Edebiyatı öğrenmek için mütevazı ve alçakgönüllü olmalısınız. Sonuçta edebiyatı üniversitede değil, başka yazarları sürekli okuyarak öğrenirsiniz”**. Kendisi de onu fena halde kışkırtan serseriliğine rağmen Kafka’yı keşfettikten sonra söylediği gibi yapmış. Dönüşüm’ü okuduktan sonra altı yıl boyunca İncil’den başlayarak günümüze kadar roman sanatında neler yapıldığını idrak etmek için her gün çalışmış. Bu yüzden Yüzyıllık Yalnızlık’ı yazarken kendini çok mutlu hissediyordu sanırım. Onun rüyasında edebiyatı icat ettiğini söylemesinden daha çarpıcı ne olabilirdi ki?

Yüzyıllık Yalnızlık nasıl uçtu?

Bu kitapta, çocukluğundan gençlik yıllarına kadar geçen süreyi gazeteci diliyle anlattığı kitapta olmayanlar da mevcut.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Durrell kardeşlere Ege köylerinden mektup var...

A. Esra Yalazan 29.05.2011

 Durrell kardeşlere Ege köylerinden mektup var... Merhaba Larry,

Bugünlerde seni çok düşünüyorum. Gümüşü yapraklarıyla ışıldayan zeytin ağaçlarının salındığı vadilerde, mandalina bahçelerinde, limon servilerinin arasında dolaşırken edebiyatının bükümlü dilini, baharatlı kokusunu çok özledim. Yaz gecelerini gençliğimin uçarı hayalleriyle kuşatan heyecanımı anlatmıştım sana, hatırlıyor musun? Korfu’daki tabiatın tılsımlı şiiriyle yazdıklarını okurken nasıl da ürperirdim. Sanki beni çocukluğumdan beri gözetleyen biri zihin haritamı okuyor ve henüz yaşamadığım anların benzersizliğini sözcüklere dönüştürüyordu. Yerkürenin hafızasına kimse unutmamasın diye kazıdığın ahenkli cümlelerine aileden başka birinin de ortak olduğunu bilmiyordum.

Gerry'nin yazı dünyasını yirmi yıl sonra keşfetmemin mutlaka özel bir manası vardır. Hayatın bizden bağımsız atan cılız nabzı kendi tesadüflerini yaratıyor galiba. Yirmi yıl sonra şehirden adaya döndüğünde, tortusu dibe çöken eski aşklardan, bağılıklardan kalanları yazarken seçtiğin sözcüklerin sesi hâlâ yankılanıyor: **“Ayın ışığı öylesine parlaktı ki suyun içinde ağaçların yansımalarını görebiliyordum. Evin tam altında küçük bir balık, açılan bir şişe mantarı sesiyle suya vurdu. Gece denizinin pürüzsüz derisi yeniden ayna gibi dümdüz olmuştu.** Vigla yönündeki uzak yamaçlarda bir tilki bir kez uludu ve sustu. Yavaşça uykunun gölüne doğru kayıyordum...”

Dilin ortak kökleri

Bunca yıldır Gerry'nin kitaplarından bihaber yaşadığım için biraz utandım. Senin teşvikinle yazdığı ilk kitabının çok sattığını, sonrasında otuz altı kitap daha yazdığını bilmiyordum doğrusu. Kardeşinin, göçmen kırlangıçlar gibi yerleştiğiniz Korfu'daki aile hayatını bütün canlılığıyla anlatan kitabını okurken, tabiata, hayvana, edebiyata, insana olan merakınızı ifade etmek için kullandığınız zengin dilin köklerini de gördüm. Bir süreliğine sığındığım köyün kireç tozlu dar sokaklarında yürürken İngiltere'de yitirdiğin aidiyet duygunu oralarda yeniden nasıl kazandığını fark ettim çünkü. Dedikleri gibi sadece adanın lirik güzelliği değildi seni büyüleyen, hatta o kadim coğrafyaya dair anlatılan efsaneler, tarihi, mitolojisi de değildi. **Siz ada ruhunun geleceğini geçmişin hikâyeleriyle buluşturarak anlatmayı seviyordunuz. Ağaçtan, taştan, tabiatın ham kumaşından yapılmış hiçbir şeyin ölmeyeceğine inanıyorsunuz galiba. Ben de eşyaya can veren ruhun sonsuza kadar bize eşlik ettiğini düşünüyorum epeydir.** Geçenlerde üstünde binlerce yıllık tapınağın kalıntılarına rastlanan küçük adaya doğru yüzerken kaybettiğim incileri kara yosun yataklarının içinde görür gibi oldum. Hani şu yaşamımın en gizemli, sıradan, basit, özel anlarına tanık olan incilerim... Belki onlar da mercanlarla denizsakayıklarının yanında yeni bir hayata başlarlar diye sevindim. Biliyorsun, yaşama hakkı hiçbir varlığa sadece bir kereliğine verilmez, hayatın mana çemberini daraltan, ona sınırlar çizen biziz. İnsanın bilincinde gizlenen düşünce kırıntılarından usul usul biriktirdiklerinle ne güzel romanlar yazdın sen...

Bu ıssız köyde, hayattan müsaade alarak birbirlerine sığınanların, kimsesiz hayvanların, düşünceleri gövdelerinde saklayan ihtiyar zeytinlerin sevgiyi sessizce çoğaltmasını izlerken sizi daha iyi anlıyorum. Hatıraların arasından tebessüm eden hayaletlerimin ifadeleri giderek siliniyor. Bazen gün ortasında ağlayan ılgın ağaçlarının altına uzanıp ölenlerin tüketemediği eksik duygulardan kimsenin okumayacağı hikâyeler yapıyorum çocuklara. Köylüler bile yalnız başına oturup sayıklamamı anlamıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

A. Esra Yalazan 05.06.2011

Yazarımız seyahatte olduğundan bugünkü yazısı gazetede yayımlanmamıştır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Antik çağda seyahat, zaman ve Tanpınar

A. Esra Yalazan 12.06.2011

Antik çağda seyahat, zaman ve Tanpınar Zaman, nehir yeşili tüylerini yeryüzüne bırakıp mukaddes diyarlara kanatlanan cennet kuşları kadar hafif, uçucu, hülyalı... Bazen de kalbe saplanan bir hançer gibi keskin, vahşi, kırıptısız. Varlıkla hiçlik arasında uzayıp giden ebediyet arayışının bilinen ismi... İstirabın, kadere rıza göstermenin, tevekkülün, isyanın, umudun, korkmanın, güvenmenin, mutluluğun derinlerde saklı yüzünü güya ölçülebilir anlara hapseden basit bir sözcük. Kendi kuyruğunu ısırarak bir canavar gibi durduğu yerde eksilen tuhaf bir mahlûk sanki.

Tanrı bu bilinci, müphem hayat yolculuğumuzda iç ahengimiz büsbütün bozulmasın diye bize bağışlamış olabilir mi? Onu kaybettiğimizde delilliliğin sınırında dolaşmamız bu yüzdendir belki. **En mutlu, kederli, heyecanlı, tutkulu, ümitsiz, coşkulu anlarınızı hatırlamaya çalışın. O zar kadar ince anın içinde bir daha hiç öyle hissetmeyecek sanıyor insan. Halbuki pekala biliyoruz, duygular doğumunu bilemediğimiz dünya kadar eski.** Asırlardır savaşlarla, depremlerle, aşklarla, ayrılıklarla, vicdansızlıkla, adaletsizlikle mücadele eden insanın duyguları hiç değişmiyor ki. Yaşama biçimimizi belirleyen kurallar, koşullar, sistemler, felaketler ve keşiflerle birlikte kavimler, medeniyetler ve hayatlar üst üste yığılıyor.

Aslında zaman diye bir şey yok, o bizle soluk alıyor. Ucu görünmeyen bir tünelden akıp gidiyoruz.

Üzüntümüzün, yılgınlığımızın, yenilgimizin, çaresizliğimizin sadece bize ait olacak kadar taze olduğunu hissettiren güce şükretmemiz gerektiğini düşünüyorum bazen. Bizi biz yapan hikâyelerin içinde gizlenen bu mucizevî sırrın ardında rahatça dile gelemeyen masum bir kibir var çünkü. Yaşama arzusuyla yola devam edebilmemiz için O, hepimizin anlayacağı dilden kutsal bir mısra mırıldanıyor; "Tek ve biriciksiz, vaktin kıymetini hayatın kutsallığıyla tartabildiğiniz her ayrıntıda bu hakikati görebilirsiniz" diyor sanki. Hatıralar içimizde yankılanacak saati kendileri seçsin, eksik kalan hayaller hiç değilse rüyaların zamansızlığında iz bıraksın istiyorum sanırım.

"İnsan zaman ve mekânla mevcuttur"

Geçtiğimiz hafta antik kentleri birbirine ekleyen daracık köy yollarından, geçip giderken çantamdaki seçilmiş kitapların ruh iklimimi huzurlu kıldığını düşündüm. Yıllardır elime almadığım Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'yle, Lionel Casson'un *Antik Çağda Seyahat*'i, beni sığ siyasi tartışmalardan, gündelik hezeyanlardan epey uzaklara savurdu doğrusu. İçinde debelendiğim hızlı hayatla, maneviyatımı derinleştiren tembel vakit algısının yolları çatallanıverdi. Saatlerin tik takları ansızın sustu. Seyahat boyunca kuvvetli bir kalp atışı gibi zihnimde uğuldayan o meşhur cümleyle başka âlemlerde dolaştım: **"Saatin kendisi mekân, yürüyüşü zaman, ayarı insandır. Bu da gösterir ki zaman, insan ve mekânla mevcuttur."**

Tanpınar'ın pırıltılı zekâsı, incelikli mizahı, Doğu'yla Batı'yı birleştiren köprünün zaafalarını, gücünü anlatan zarif dili, geçmişle bağlarını koparan bir kültürün yenilgisini alaycı bir tavırla ifade eden anlatımı, eleştirel ancak merhametini okurundan esirgemeyen edebiyatı hakkında daha fazla ne söylenebilir ki? Ben bu defa sadece kendi vaktinin ritmine sadık kalabilen inatçı bir enstrüman gibi onun hayata, tabiata, insana, varoluşa ahenkli cümleleriyle 'zamansız' bir yolculuğa çıktım.

Antik kentlerin önünde uzanan geniş ovalara bakan tepelerde, yeraltından sıcak sularının fışkırdığı

nehir vadilerinde, yüzyıllardır üzerinden geçtiği kayaları beyazlaştıran karbondioksitli suların oluşturduğu kireç taşlarının pütürlü zemininde soluklanıp sükûnetin içindeki sessiz kırırtıyı dinledim biraz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Parçalanmış hayatlar ve R. M Rilke

A. Esra Yalazan 19.06.2011

Parçalanmış hayatlar ve R. M Rilke Dudaklarını hafifçe ısırarak tebessüm eden ay, nehrin gümüşü ışığında saçlarını kınayla tarayan mahcup bir kız misali ışıldarken hayatın birbirine benzemeyen veçhelerinden kendime kocaman bir buket yapıyorum. Rastgele seçtiğim bir ânın etrafında sükûnetle hiç acele etmeden dolaşıyorum. Arzuların, hüznün, korkuların, pişmanlığın en saf haline dönmenin imkânsızlığı canımı acıtmıyor nedense, tam tersine ruhumu daha iyimser kılıyor. Geniş bir bahçenin ortasında yüzükoyun yatıp tül yaprakların titreyişini izlerken görüyorum kendimi. Geçmişin kuyusundan seçtiğim anlarla hayallerimi buluşturup onlardan yeni hatıralar yaratıyorum. Hiç durmadan aynı sahneleri dondurup başa alıyorum. Sonra biraz kırpyorum. Beğenmediğimde yeni cümleler, bakışlar, dokunuşlar, sesler, kokular ekliyorum. Oysa o aynı kalmak için direniyor.

Kendimi aldatıyorum belki ama bu savruk hâl bilincimin kıvrımlarını parlatıyor sanki. Yalan söylemek, bilincin kökeni midir, kim söylemişti bunu? **Yola devam edebilmek için anlardan damıttıklarıyla şiirler, hikâyeler, romanlar yazarlar hayatlarının hem oyuncusu hem de seyircisi olmuyor mu? Tamam işte, ben de onlardan birisi olmaya karar verdim bu gece. Biraz da varoluşun, aldanişın kıyısında duran karanlık yüzüne bakalım. Hepimiz aynı ‘yapboz’ oyununun birbirini tamamlayan parçaları değil miyiz?** Hikâyesizlik ya da olup biteni hikâye edememek çıldırmak demektir, çok ağır bir yükür. En iyisi onuilmek çözelim, parçalayalım sonra yine düğümler atarak tamamlayalım. Rüyalarınızı küçük kâğıtlara kaydederken, gönderilmeyen mektuplar yazarken, günlük tutarken, biyografiler okurken hatta birbirinizin falına bakıp geleceği kehanet ederken yaptığınız bu değil mi zaten? Graham Greene, boşuna “Bir romancı unutmak konusunda pek çok insandan daha yeteneklidir,” dememiş. Sanırım o da unutarak hafızasını tazeleyebilen yazarlardandı. Öyleyse yaşadıklarımızı sonradan anlamlandırmamızın sırrı o büyük aldanişta değil mi? Ben sizin için şimdinin kaygan zemininden yavaşça geriye doğru kayıyorum...

“Hayat basit olduğu için zordur”

Gerçek orada bütün haşmetiyle duruyor. İhtiyaç duyduğumda yanımda değildi, hiç olmadı. Tam da bu yüzden kendimi daha iyi tanımak için biraz değiştirerek hikâye edeceğim: İri güllerin, dev ıhlamurların miskin kokusuna fısıltıyla şiir okuyarak eşlik ettiğimiz uysal bir yaz gecesi idi. **Birbirimize “ah, demek o beklediğim sendin” demenin ürkütücü eşliğindeydik. Sessizlikteki sırrın büyüsunü bozmamak için hızlanan soluğumu kontrol etmeye çalışarak karanlığın içinde öylece kırırtısız durduğumu hatırlıyorum.** Üzerimizde simsiyah ipekten bir örtü gibi salınan gök kubbedeki yıldızlar, Rilke’nin elmas tozları serpilmiş mısraları gibi ışıldıyordu. O benzersiz ânı, ilerde kalp ağrısının neden olduğu bir kederle hatırlayacağımı henüz bilmiyordum. Rilke’nin “Hayat basit olduğu için zordur” tesbitini idrak etmekten epey uzaktım.

Eprimiş bir kitabın kopuk ciltlerinden birini dizine koyup okumaya başladığında olgun, tumturaklı sesi titremişti: "Ah, gençken yazılan mısraların kıymeti nedir ki. Beklemeliydi ve bütün bir ömür boyu mana ve lezzet toplanmalıydı ve sonra tamamen sonunda belki iyi on mısra yazılabilirdi. Çünkü mısralar insanların dedikleri gibi hisler değil tecrübelerdir. **Bir mısra için insan birçok şehirler görmelidir, insanlar ve eşyalar görmelidir, hayvanlar tanımalıdır, kuşların nasıl uçtuğunu hissetmelidir, küçük çiçeklerin hangi kımıldanışlarla açtığını bilmelidir.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Münzevi bir hayatın edebî çilekeşi: Herman Hesse

A. Esra Yalazan 26.06.2011

Münzevi bir hayatın edebî çilekeşi: Herman Hesse İnsanın kendini mahkûm ettiği hayat bir tercih gibi görünse de bazen zorunlu ve sessiz bir sürgün olduğunu sadece kendisi bilir. Kadere tevekkülle rıza göstermekle, hakikati keşfetmek için cevabı olmayan sorularla düşünmenin incecik benzerliği hissedebilmek kıymetlidir. Sorular bazılarını huzursuz eder, bazılarını da büsbütün genişletir. İnsan olmanın mucizevî sırrı onca insanı birbirinden ayıran bu farklılıklarda saklı değil midir zaten. Kimileri için hayatın gölgeli, loş alanlarıyla hiç bitmeyen bir çile yolu gibidir. Kimileriye bundan muazzam bir heyecan duyar. Kaotik duygularla esnettikleri iç dünyaları sayesinde başkalarını da anlama fırsatı yakaladıkları için hayatı derinleştiren katmanları daha iyi görebilirler.

Yazarlar öldükten sonra eserlerini çözümlemeye uğraşan araştırmacılar gibi insan da son âna kadar sorularını, çatışmalarını, saplantılarını, sürekli etrafında dönüp durduğu meselelerini içinde taşıyor. Ne yaparsa yapsın eksik kalacağını bildiği bir hayatı tamamlamak için verdiği bu 'kutsal' uğraş ne kadar meşakkatli olursa maneviyatımız da o oranda derinleşiyor sanki. Hayal kırıklığının olmadığı bir hayat tahayyül edebilir misiniz mesela? Aslında kim olduğumuzu, sınırlarımızı, nereye kadar gidebileceğimizi, soluğumuzun, cesaretimizin nerede tükeneceğini buna benzer yakıcı duygular sayesinde keşfetmiyor muyuz?

Malum, hepimiz önceden bizim için yazılmış hikâyelerin birer uzantısı olarak bu dünyaya geliyoruz. Eğer hayatı sonu henüz yazılmamış, sadece bizim kurgulayabileceğimiz bir romana benzetecek olursak, onu arzularımız, hayallerimiz, tutkularımız doğrultusunda değiştirebileceğimizi maalesef ancak yarısını geçtikten sonra fark edebiliyoruz genellikle. Evet, bu romanın sonunu yazabilecek kudretimiz yok belki ama o yolculuğu ıstıraplarına rağmen daha zengin kılamaz mıyız? Eğer hikâyeler durağan değilse, hayat da değildir çünkü. Pekâlâ değişebilir, öyle değil mi? **Büyürken ailemizden ödünç aldığımız alışkanlıklar, seçmediğimiz halde içinde kaybolduğumuz inanç sistemleri, bizi peşi sıra sürükleyen zor koşullar, zehrini usul usul ruhumuza sızdırıp mutsuz etmek için zihnimizde nöbet tutan anılar, her biri aslında kendimizi çıplak gözlerle görmemizi engelliyor.** Hâl böyleyken sonunda kendimizin yarattığı bir 'efsaneye' dönüşüyoruz.

Kendimizi ancak biz yorumlarız..

Ne zaman, içtenlikle, şefkatle yazılmış bir hayat hikâyesi okusam böyle sayıklamalara dolaşıyorum bir süre. Her seferinde başka bir bölümünü rastgele açıp Hesse'nin hayatını kurcalarken vaktiyle onu severek okuduğumu da hatırlıyorum. *Gençlik Güzel Şey*'den kalan hikâye kırıntıları zihnimin kuytularında dolaşiyor hâlâ. *Bozkırkurdu*, en yanlış anlaşılan, yazarın hep savunmak zorunda kaldığı, bir dönemin başucu kitabı ve hâlâ en çok sevilenlerden biridir ama nedense Emil Sinclair müstear ismiyle yazdığı *Demian* kalmış aklımda. Bilinçaltını cesaretle kurcaladığı, kendisine psikanaliz uygulayan Jung'dan öğrendiklerini kurgulayarak anlattığı ve bu sayede altını kalınca çizmeden henüz bozulmamış gençliği insanın karanlık dehlizlerinde dolaştırdığı için sevmiştim belki. Sonra büyüdüğümü sandım ve mesafemiz epey açıldı.

Onca yıl sonra Bernhard Zeller sayesinde kütüphanemden yaprakları sandık içi kokan kitaplarımı çıkardım. Yazarına hürmet eden, ona söz hakkı tanıyan vicdanlı ve tarafsız biyografiler insana bunu yaptırır işte. Zeller'in öncesinde iyi hazırlanılmış, sahih bir mülakat yapar gibi yazdığı biyografiye *Demian*'in giriş cümleleriyle başladığını görünce neden en çok o kitabı sevdiğimi de hatırladım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dar kapının ardındaki gölgeler ve André Gide

A. Esra Yalazan 03.07.2011

 Dar kapının ardındaki gölgeler ve André Gide Akşam alacasının kalbin uysal çarpıntılarına eşlik ettiği mor saatlerin içinden geçip giderken onunla 'âşıklık istidadını' konuşuyorduk. Birbirleriye mukabele eden ezan seslerinin dünyevi meselelerin hoyratlığından uzaklaştıran uhrevi iklimiyle yumuşak bir sessizliğin içinde kaybolduk bir süre. Sonra o Fuzuli'nin meşhur gazelini hatırlattı bana; "Mende Mecnundan füzun âşıklık istidadı var/ Âşık-ı sadık menem, Mecnunun ancak adı var". Kısacık bir an öyle durup yıldızların pırlanta tozları gibi dağıldığı göğe bakakaldım. Kadim bir coğrafyada, böylesine derin bir kültürden süzülenlerle beslenen maneviyatımı derinleştirme fırsatını bahşeden Tanrı'ya şükrettim.

Karşılık beklemeden sevebilme yeteneğine sahip olanlar bilir. Hakiki bir dostluğun kapladığı yerin eflatunu ufuk çizgisi büyüldür. Çok güçlüdür o kökler, öyle kolayına söküp alamazlar ruhunuza tutunduğu yerden. Onun sözleriyle yaralanma ama nihayetinde yara ne kadar derin olursa olsun telafi edebilme fırsatını da ancak öyle sahici bir ilişkide yakalayabilirsiniz. **Ayrı düştüğünüz konularda birbirinizi ikna etmeye çalışırsınız. İnancı, sevmeyi, yalnızlığı, aşka düşmeyi, arzunun, tutkunun bağlayıcılığını, verilen sözlerin mükellefiyetini tartışırken dikenli düşünceler oranızı buranızı çizer. Biraz kanarsınız. Ama bilirsiniz, kanamak da, kanatmak da iyidir bazen. Dert dermanını kendi içinde bulur.** Aşkın aşkınlıkla izah edilebildiğinde başka türlü bir iklime kavuştuğunu, arzunun ötesine geçenlerin yaşadığı o 'zamansızlığı', bu bilince kutsiyet atfeden insanın nihayetinde aşkın bilinmez tabiatına ihtiyaç duyduğunu konuşabilirsiniz onunla mesela. Ya da önlenemez sarsıntılar vadeden aşkın geleceğinden onu korumak istersiniz. Sevme yeteneğinin alçakgönüllülük, cesaret ve inanç olmadığında büyük yıkımlara neden olduğunu da tecrübelerinizle anlatmak istersiniz belki. Aşkın kaderin bir kaprisi olduğunu söyleyen birini hatırlarsınız ansızın.

Böyle anlar insanı çoğaltır, duygu dünyasını zenginleştirir. Kalbin kapılarını mahremiyetin sırlarına aralar. Bir hayat boyu biriktirilen öfkeler, pişmanlıklar, kırgınlıklar bu türden içten sohbetlerde muhatabından çok konuşanı şaşırtacak sahih bir tonda birer birer dökülür dudaklardan. **Sizi tam anlamadığını**

hissettiğinizde bile “ağır açan bir gül kadar hafifken merhamet” mısraını hatırlatır gibi bakar yüzünüze. O vakit ıstırabınızı kendi içinde büyütebildiğini anlarsınız. Aşkın nesnesinin yokluğunda bile onu sevmekten vazgeçmeyen varlığın kendine nasıl zulmettiğini konuşursunuz belki. Ya da dostluk içeren sevginin ne kadar soylu, insanı sağaltan bir erdem olduğunu...

Bu roman Gide’in hikâyesidir...

İşte tam bu geniş çemberin ortasında hayata ayna tutan edebiyat çıkar sahneye. En sevdiğim ‘tamamlanma’ halidir bu. Vaktiyle sevmenin ‘dar kapısından’ geçemeyenlerin hissettiği kederi hatırlatan bir romandan bahseder bulursunuz kendinizi. André Gide’i hatırlayıp çocukluk anılarınızı yolda bulmuş gibi sevinirsiniz. İskaladığınızı sandığınız hayatın yakıcı pişmanlığı çok uzaklardadır artık. Yaşanmamış olanın hayaliyle avunmayı öğrenmişsinizdir çoktan.

André Gide, *Dar Kapı*’dan kesif bir geç kalmışlık duygusuyla bahseder: “Şimdi dünyadan elimi çekecek olsam, yazdıklarımı bakarak, kimse söyleyeceklerimin en güzellerini henüz yazamadığının farkında olmayacak. Hangi cüretle, hangi uzun bir ömür vehmiyle, en önemlisini en sona bıraktım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cesaret, Lord Jim ve J. Conrad...

A. Esra Yalazan 17.07.2011

 Cesaret, Lord Jim ve J. Conrad... Adını, kokusunu, tadını bilmediğim ince, uzun, laciverdi bir yemişin kabuk içinde denizin uysal kıpırtısıyla sallanırken yeryüzünde tek ve تنها kalmışım. İğnelerini suya ılık esintilerle salan çamların gölgesinde hayallere teslim olmayalı çok olmuş. Boylu boyunca uzandığım güvertenin ahşap koynunda, kekiklerin kokusuyla sarhoş kayaların yalnızlığını izliyorum. Onlara sağlam kökleriyle tutunan ağaçlar, yiğit birer savaşçı gibi fırtınalara, yağmurlara, zamana direnmenin gururuyla tebessüm ediyor. Vahşi tabiat onları daha da cesur kılmış. Altın sırlı bir ayna gibi parlayan denize eğilip depremlerle defalarca batan şehrin yosunlu taşlarıyla konuşuyorlar sanki. Münzevi deniz, ormanın uğultulu karanlığının tersine sükûnetiyle gevşetiyor.

Çekirge seslerinin çıtırtılı döngüsü, kurbağa sesiyle konuşan dalgıç kuşları, tek başına haykıran bir karga, deniz kırlangıçları, karada cıvıldaşan çocuk sesleri, hayatın hep öyle süreceği müjdesiyle akli büsbütün kandırmış. Düşünceler, çobanından kurtulan koyun sürüsü gibi dağların eteklerinde serserilik yapıyor. Mahmur duygular uyuşukluğun koynuna sığınmış. Deniz canlıları, soğuk dip akıntılarda bilmedikleri düşmanlarına karşı kendilerini görünmez kılmak için dalgalanıp duruyor, ama ben onları görebiliyorum. Asla kavuşamayacakları başka varlıkların rüyasıyla avunuyorlar. Etraflarını kuşatan adalarda kayıp kilise için çalışan arkeologların gürültüsü onları hiç ürkütmüyor nedense. **Hepimiz kendi iç âlemimizin derinliklerinde birbirlerine benzemeyen hülyalara doğru yüzüyoruz. Onlar dünyanın başlangıcına dair tefekküre dalmış, bense sonuna yaklaşıyorum. Demek ki kâinat yolcularının kesiştiği o büyümlü noktada buluşmuşuz. Bilinmeyen bir iradenin kudretine teslim olmanın, bilenenin sır perdesini aralamanın rahatlığıyla gevşemişiz.**

Hepimiz tecelli edenin tabiattaki işaretlerini yaşam mucizesiyle idrak etmişiz sanki. Korkmuyoruz ama korkunun ilkel bir şarkı gibi içimizde yankılandığını hissedebiliyoruz. Hayat büsbütün ıssız!

‘Korkuların babası hayal gücü’

Tabiatın şiiriyle başı dönen bütün dalgınlar gibi uykuyla bu dünyadan uzaklaştığımda onu gördüm. Yoksa duydum mu demeliydim? Lord Jim hararetle maceralarını anlatırken çizgili alnını, güneş yanığı yüzünü, camgöbeği suyun yansımasıyla parlayan mavi gözlerini seyrediyordum. İhtiyar Marlow’a cesaretin ve korkunun zaaflarından, erdemlerinden, küçülten zehrinden, inançlarını kolayca terk eden insanın eksilişinden bahsediyordu.

Jim, onu yaratan yazar Conrad’ın kendisi gibi idealist bir gençti. Patna isimli bir gemiyle yola çıktığında başına gelenler onda derin bir iz bırakmıştı. Rüyamda yelken direklerini tepesine tırmanıp, batan gemilerden insanları kurtarıyordu. Köpükler arasında cılız vücuduyla halatları çekmeye çalışıyor, açık denizlerde öfkeli isyanları bastırıyordu. **Arada gözlerimi açıp tekrar uykuya daldığımda okyanusun ortasında can çekişen insanları yüreklendirdiğini fark edip seviniyordum. Sanırım romanın başında kendisini hayal ettiği haliyle aklımda kalmıştı. Hâlbuki o pek çoğumuz gibi cesur taklidi yapabilen bir ‘korkaktı’.**

Zihnim uykunun mahmurluğundan sıyrıldığında hatırladıklarım konuşmaları bir yapboz oyununun parçaları gibi birleştirmeye çalıştım. Geri gelmiyordu hiçbirisi. Suya başını usulca dayamış yelkenlimizin dümenindeki yanık yüzlü kaptana baktım. Gülümsedi bana sıcacık, aklımdan geçenleri bilemezdi elbet. Ben o sırada Jim’in kaçmaya çalıştığı Patna isimli gemideydim. Bir asır öncesinin insanlarıyla sonu bilinmeyen bir seyahate çıkmıştım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Juan Rulfo’nun Meksika’sı ve ‘Pedro Páramo’

A. Esra Yalazan 24.07.2011

 Juan Rulfo’nun Meksika’sı ve ‘Pedro Páramo’ Biraz sonra kambur bir ağaç gibi bükülen sırt ağrılarıyla birlikte uzandığın sedirden doğrulmaya çalışacaksın. Yatakta oylanmanın tadını çıkaramıyorsun. Uykunun mahmurluğu geceden bilincine sızan rüyalarına karışmış. Hep oracıkta kalmak, bir sineğin vızıltısıyla hayatı öylece seyretmek istiyorsun. Tavanın küflü lekelerine, parkenin çatlaklarına, yorgun bacaklarına bakakalıyorsun. Güne başlamak için bir neden arıyorsun kendince. Müphem saatlerin tekinsizliği seni yıldırıyor. Yastığın, saç diplerin havanın nemiyle büsbütün ıslanmış. Kalkıp tavandan boş bir kuş yuvası gibi sarkan ahşap pervaneyi çalıştırmak istiyorsun. Beyhude, mecalin yok. Olduğun yere yığılıyorsun. Köpek havlamaları, martı çığlıkları seni kışkırtmıyor artık. Özgürlüğünü harcayamıyorsun çünkü. **Her gün bir öncekinin aynısı sanki... Uyuşukluk, bıkkınlık, uykusuzluk, kayıtsızlık, güvensizlik seni hayallerinden uzaklaştırıyor. Hayatına yabancılaştırmanın sebebini yanlış yerlerde arıyorsun. Yanından çağılıtlı bir nehir uğultusuyla akıp giden insanların yorgun yüzlerinde, esnafın kavruk çığlıklarında, seni boğan sıkıcı kitaplarda, hatırlamaya çalıştıkça anlamını yitiren düşlerde, kalabalık havaalanlarında, garlarda, gece yürüyüşlerinde şahit olduğun sokak kavgalarında, açık unuttuğun televizyondan yankılanan tiz seslerde saklı değil.**

Yaşlanmadan eskimenin garip huzursuzluğunu taşıyorsun içinde. Yaz sıcaklarında çiseleyen yağmur bile canını sıkıyor. Gök kubbe silkinip kendini şöyle bir bıraksa sen de gevşeyeceksin. Varoluşunu reddeden bakışların da değişecek belki. Yalnız bir uyurgezer olmaktan kurtulacaksın. Görebildiklerinin hakikatini idrak etmek için ihtiyacın olan o değişimle nerede karşılaşacağını bilemezsin. Bir gün sahafta bulduğun kitabın arasından çıkan kimsesiz bir mektup senin kıpırtısızlığını yenecek, kimbilir? Ya da anlam veremediğin işaretlerin şifresini, ölümü, yalnızlığı, kendi ışıklı karanlığının içinden geçirerek gösteren bir yazarla tanışacaksın ansızın. O vakit etrafındaki varlıkların daha önce göremediğin derinliklerini algılayacaksın. Hayır, mucizevî bir değişimden bahsetmiyorum. O korkunç bir aldaniştir. Sen soluk alıp verişini başkalarının nefesinde duyacaksın. **Kendini sürekli dürtten ruhtan kaçamazsın ama korkma; ölüm bilincinin sıkıntısı, karşılıksız bir aşkın ıstırabı, anne özleminin yanık izleri, haksızlığın isyanı bazen başkalarının sessiz kelimelerinde teselli bulur.** Başka hikâyelerin seni korunaklı kılan güvenli iç dünyana sızmaya çalışmasına direnme. Dondurulan ânın halka halka genişleyen manasıyla yolculuk ettiğin hayatlarda, kendininkine benzer ne çok ıstırap olduğunu görüp şaşırırsın.

Márquez'in ustası...

Hadi kaldır o kapağı artık. Adımların, yamuk parke taşlarında kendi ayak seslerinin yankılanmasını dinleyen başka bir adaminkine karışıyor, duyuyor musun? O yıllar sonra annesinin köyünü ziyarete gelmiş, bak neler anlatıyor: "Comala'ya babamı aramaya geldim; dediklerine bakılırsa burada oturuyormuş, Pedro Páramo adında biriymiş. Annem dedi ki, hakkımız olmayan şeyleri istemeye kalkma. Yalnız bana vermesi gerekip de vermediği şeyleri iste. Bizi böyle unutmasının hesabını sor ondan." Sen bunları okurken birkaç kırlangıç masmavi göğü yararak geçiyor. Köyün girişindeki tepede oturup sıcakta tüten ovaya, yaprakları kımıldamayan ağaçların yalnızlığına bakıyorsun. Biraz sana, biraz bana benziyorlar ama dur hemen acıma bize. Hafızasına kaydettiklerini kamerasıyla, benzersiz anlatımıyla sonsuz kılan Meksikalı yazar-fotoğrafçı Juan Rulfo, sana düşle gerçeğin sürekli yer değiştirdiği acayip bir hikâye anlatacak biraz sonra.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçekle kurgu arasında gizlenirken soyunan bir yazar: J.M. Coetzee

A. Esra Yalazan 31.07.2011

 Gerçekle kurgu arasında gizlenirken soyunan bir yazar: J.M. Coetzee Kızıl, sıcak Afrika tozunun uyuşuk adımları boyadığı sokaklarda yürürken avucumda sıktığım pütürlü bir nehir taşı gibi taşıdım onun hayalini. Çocuk haline özenip okaliptüslerdeki güvercinlerin kuğurmasını dinledim. Beyazların, melezlerin ve siyahların görünmez çizgilerle ayrıldığı ve her şeye rağmen en çok siyahların aşağılandığı çürük çöp kokan mahallelerde gençliğiyle yürüdüm. Sonradan okul hayatının en büyük sırrı olduğunu itiraf edeceği Katoliklikle yüzleştiği kiliselerin rutubetli ahşap sıralarında oturdum. Annesinin fotoğraf albümlerini karıştırdığında onun gerçek bir hayatı olmasına şaşırması gibi ürpererek takip ettim utangaç yazarın izlerini. İki okyanusu birleştiren dar ve yüksek burunda durup yüzümü, bedenimi ılık rüzgârlara tutunca, bir yazarın doğduğu coğrafyada onu tasavvur etmenin manasını da idrak ettim.

Capetown'dan uzaklaşıp ufak bir kasabaya yerleşen bir çocuğun hafızasına kaydettiklerinden süzülenleri düşündüm kendime doğru yaptığım o ıssız yolculukta. Kim bilir kaç kez şiir kitaplarını çantasına atıp saklandığı tropikal bahçelerde, ayaklarını yakan kızgın kumlarda, insansız, köpeksiz parklarda, öğretmenlik yaptığı üniversitelerin تنها avlularında dolaştım günlerce. Annesi kadar sevdiği çiftliklere girdiğimde kesif bir yalnızlık duygusuyla gece kuşlarıyla muhabbet edişini işittim. Birbirlerine mırıldanan, tüylerini hisırdatan uysal hayvanların arasında kendini neden güvende hissettiğini daha iyi anladım.

Yıllar evvel sevdiğim bir yazarın silik hatıralarının izini sürerken, Nobel alacağını onun gibi bilmiyordum. Ümit ediyor muydu, bilinmez. Belki de ilerde 'kurgusal otobiyografi' diye nitelenecek olan *Taşra Hayatından Manzaralar*'da itiraf edeceği gibi ölüme edebiyatla direnmek ve sonsuzlukta yitip gitmemek için yazıya sıkıca tutunmuştu.

Mahcup ve mütevazı...

Peki, yaşlanmayı, karşılıksız aşkı, insanı hüzünlü bir varlık yapan yalnızlığın yorgunluğunu, şiddeti, utancı, vahşeti, vicdanı, zulmü, adalet bilincini romanlarında anlatan Coetzee, neden hayatını kurgulayarak yazmayı tercih etti nihayetinde? Bu kitabın örtülü cümleleri arasında dolaşırken, insanın karanlıkta kalan yanını sorgulamayı seven bir okur olarak meraktan ziyade yoğun bir merhamet hissiyle ne yaptığını anlamaya çalıştım. Sanırım kendini küçümsediği, hatta fena halde aşağıladığı durumlarda bile hikâyelerini ancak kurmaca bir metne dönüştürerek ifade edebildiğini göstermek istedi. **Seçtiği yönteme pek şaşırmadım. Onun gibi 'mahcup ve mütevazı' bir yazarın, hayatını benzersiz olduğu için değil de 'sıradan insanın' dünyanın büyük boşluğunda salındığını göstermek için yazması anlaşılır.**

Türkiye'ye gelmeden evvel yayınevine bile haber vermeyen, röportaj yapmaktan hazzetmeyen yazar, dostunun ayarlayacağı sakin bir organizasyonla tanımadığı bir Türk ailesinin evinde konuk olmak istemiş. O yemeğe katılan dostum, onu 'zarif ve suskun' diye tarif ediyor. Gece boyunca kitaplarından, edebiyattan hiç söz etmemiş. Sofradan kalkarken o buluşmayı hayatı boyunca unutmayacağını söylerken sesi titriyormuş. Bu duruşu herkes kendi ölçülerıyla farklı değerlendirebilir elbette. Ben bu tavrı onun ihtiraslı, iddialı, kimi zaman vahşi ama bir o kadar da sükûnet ve iyilik vaat eden romanlarına çok yakıştırdım doğrusu. Bence zekâ gösterisi yapmadan incelikli ayrıntıları resmederek yazdığı 'Coetzee biyografisinde' de aynı duruşu sergiliyor.

Mesafeli ve içten bir dil.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ormanların uğultusu, dil ve Julien Gracq

 Ormanların uğultusu, dil ve Julien Gracq Yıldızları tırtıklı uçlarından ısırmak istediğim gecelerde, yaşlı bir kadın misali mırıldanan denizin iç çekişlerini dinlerken “İyi ki başka birilerinin de bilinci benimki kadar puslu, yoksa bu gezegen epey sıkıcı bir yer olurdu” diyerek neşeyle söyleniyorum. Birbirlerine sedefsi ipliklerle bağlanan düşüncelerden pırıltılı bir harita çizip, atlastan gök kubbeye usulca yerleştiriyorum. Hançer gibi yükselip, dolgun bir kadın dudağının kıvrımlarına özenerek batan yeni ayın, dağların ardında eriyerek yok oluşunu çocuk hayretiyle izliyorum sonra. **Rüzgârın kıyıya taşıdığı ormanların uğultusunda gizlenen hayvanları, ağaçları işitmeye çalışırken, insanların gürültüleriyle örttüğü kısa suskunlukların peşine düşüyorum. O molalarda zehirli aklı, saf yüreği koruyan ‘yabancı varlıklarla’ konuşmayı seviyorum. Onlara berrak, hatırlanamayan rüyalar gibi hiçbir zaman mutlak bir gerçeklik algısıyla kavrayamayacağımız hikâyelerinden bahsediyorum.** Kâinatta yankılanan seslerin sonsuzlukta hiç kaybolmayacağını anlatmaya çalışıyorum bazen...

Bir bebeğin dişsiz ağzına şeker gibi alıp emdiği taze sözcüklerin aslında kadim kültürlerin uzantısı olduğunu hatırlattığımda susuyoruz hep birlikte. Kelamın haysiyet, özgürlük ve hayatı kutsama biçimi olduğunu öylesine benimsemişler ki, tek bir harf eksikliğinin yazıyı nasıl yaralayabileceğini derinden seziyorlar sanki. Dili sevmenin geçici bir heves olmadığının onlar da farkında, bu yüzden anlaşılmaz sanılan ‘sessiz sözlerle’ hayatı tamamlıyorlar. **Geceyi yırtan bir baykuşun sesi, rüzgârla salınan meşelerin hışırtısına, yosun tutmuş ağaçlardaki salyangoz kabuklarının çatırdayışına, toprağa tıpr tıpr dökülen yağmur sesine karıştığında insanı özlüyorlar.**

Huzursuz bir tedirginlik...

Ben de onlara denizin olgunlaşmamış nar renkli şalına büründüğü alacalı saatlerde, anları derinleştirerek, esneterek resmini çizmeyi seven esaslı bir yazarın kitabını açıp okuyorum. Julien Gracq’ın tabiata hürmet eden sesi hiç yabancı gelmiyor. Daha ilk cümlelerle onlar da benim gibi savaşa benzemeyen gerçek bir savaşın vahşetini kavıyorlar. İkinci Dünya Savaşı’nın öncesinde Belçika sınırına yakın ormanlık bir bölgede, Almanların saldırısını bekleyen Yüzbaşı Grange’la birlikte yaşamaya başlıyoruz. Kulübesinde, ‘Çatı’ adını verdikleri koruganda, ‘toprak ve yaprak dolu bahar selleri gibi’ içten olan sevgilisi Mona’nın evinde, av koruluklarında bir askerin buğulu hayatına eşlik ederken hep tedirginiz. Yazar, insanın her an patlamaya hazır bir bomba gibi korunaklı davranışlarıyla örttüğü şiddet potansiyelini, dinginliğin içindeki tekinsiz bekleyişlerle anlatmayı seviyor çünkü. **Ormanda Bir Balkon da diğer kitapları gibi geleceğin nöbetini tutarken olacakları doğrudan yazmak yerine, incelikli anlatımıyla hissettirmeyi seven özel bir bakışın ürünü. Kurgunun her nedense çok önemsendiği günümüzün edebiyat dünyası ‘intihal haberleriyle’ çalkalanırken çığ anlatımdan nefret eden büyük bir üslupçuyu okumak epey keyif verdi doğrusu.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaz Yağmuru mektubunun ‘yazar kahramanları’ ve Sen...

A. Esra Yalazan 14.08.2011

 Yaz Yağmuru mektubunun ‘yazar kahramanları’ ve Sen... İçindekileri dökmeden bu dünyadan ayrılmak istemeyen huzursuz bir kadının yakarışını hatırlatan yağmur sesiyle uyanınca günün zembereği boşaldı.

Hayatta yapamadığım ne varsa hepsini zamanın dar çemberine sığdırabilmişim gibi Tanrı'dan bana bir gün daha bahşetmesini istedim. Tek bir gün daha... Pişmanlıklarımı, cevabı olmayan sorularımı, zihnimi kemiren suçluluk duygumu bırakmak isteyeceğim kimse olmadığını hatırlayınca, sana yazma arzum yatağından taşan bir nehir gibi coştı. Ama yapamadım. Durdum ve öylece boğazdan göçmeye hazırlanan yırtıcı kuşlara baktım. **Kara bulutların mahmurluğuna, üstünden sıyırmaya çalıştığı sisten elbisesiyle eşlik eden deniz, Tanpınar'dan ödünç aldığı kelimelerle 'İnsan daima çözemediği bir meseleler çıkınıdır' diyordu. Bazıları o çıkının içinde bulduklarıyla yüzleşip ötesindeki 'ışığı' görebilmek ve hakikate ulaşmak için yaşıyor galiba.** Sen onlardan biriydin, değil miydin yoksa? Yanımda olmadığında bile geçmişten kulağıma fısıldadıklarınla, bizi birbirimize bağlayan o 'yolda' yönümü şaşırمامam için bıraktığın çakıl taşlarıyla, cazibesi basitliğinde saklı şakalarla güldürdüğün zamanlardan kalan kahkaha kırıntılarıyla idare etmeyi öğreneli çok oldu.

Şimdi fena halde ürperten gri bir seher vakti, şehir gözü kamaşmış bir kadın gibi ışığını kısıp açarken, bu yolculuğa eşlik eden kitap yığının ortasında oturup Tanrı'nın bana bağışladığı o 'tek günü' sana yazarak hediye etmek istiyorum. Hatırlıyor musun, insanların kalabalıkların içinde akvaryumunda susuz kalmış balıklar gibi çırpındığı saatlerde, kendi puslu bakışlarına göre insanı tasnif edenlerle dalga geçerdik. **O vakit sana Abdülhak Şinasi'nin o küstah ama zarif cümlesini hatırlatırdım: "Siz hayatın zahiri şekillerini görüyorsunuz; ben batini..." Kimsenin bizi olduğumuzu sandığımız gibi göremeyeceğini dolayısıyla geriye kalacak hikayelerin o bakışın hüneriyle gerçekleştireceğini biliyorduk.** Sadece bizi şefkatle geleceğe bırakacak anlatıcılara ihtiyacımız vardı. Onları bulabildiğimizde hiç kaybolmuyorduk ki. Bir keresinde "İnsanı çekici kılan hikâyelerinin bilinmezliğidir" demiştin. Davranışlarımızı korkularımızın buğusuyla saran duyguların hayatın her aşamasında bizi beklediğini sessiz sevecenliğiyle gösterdin bana.

Doğuştan yaşlıydık biz...

Ben senin başkalarına gösterdiğin yüzünü de kalp gözüyle sevmeyi öğrendim. Doğuştan yaşlıydık bir bakıma. Biz anlatmaktan hoşlandığımız hikayelere dönüştük sonunda. Ve bazen kendimizi daha iyi anlamak için o hikayeleri birbirimize anlatıp durduk. Hayatın incecik titreşimlerini hissetmek yerine telaşla mutluluk peşinden koşmak pek bize göre değildi. Talihimizi buluşturan tesadüfün tohumu belki de o 'sükunette' gizliydi.

Birbirimize benzemesek de çok farklı konular arasında bir sincabın çevik ama yumuşak sıçrayışlarıyla dolaşmak aramızdaki mesafeyi büsbütün kısaltmıştı. **Sevdiğimiz yazarların uzaktan gelen sesleriyle vecd içinde edebiyat tarihinin kıvrımlı yollarında hiç acele etmeden dolaşıyorduk. Divan şairlerinden, varoluşçulara - ki benim gibi pek sevmezsin onları -, klasik edebiyattan, casus romanlarına uzanabilen macera dolu bir seyahate çıkmıştık seninle. En çok da sabahları uyanmam için dinlettiğin neşeli türkülere gülerdim.** Kimse tahmin edemezdi gizlice paylaştığımız o basit zevkin hazzını. Sözcüklerin uyumlu sesleriyle, müziğin büyüyle parçalanmış ruhunu şamanlar gibi iyileştirdiğimi söylüyordun. Kozmik bilinçten bahsediyorduk sonra. Sezgisel yeteneği ve zekayı, biriktirdikleriyle hayatın görünmez yanını hissedebilmeyi önemserdin. Sırtını mâlumatın kuru gövdesine dayayan, dili küçümsediği için yavanlaştıran yazarlar senin de biraz canını sıkardı. Sandıkları gibi kibirli değildin aslında. Sade ve basit olanın içinde gizlenen loş noktalara ışık tutup mananın çemberini halka halka genişletmeyi severdin.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

A. Esra Yalazan 21.08.2011

Yazarımız seyahatte olduğundan bugünkü yazısı gazetede yayımlanmamıştır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erken sonbahar ve Seyhan Erözçelik

A. Esra Yalazan 28.08.2011

 Erken sonbahar ve Seyhan Erözçelik Arkasına bakmadan çekip giden küstah yaza hiç aldırmadan, تنها bahçelerde dolaşan serseri kedilere, döne döne düşen kuru yaprakların sessizliğine, kırık banklarda oturan ihtiyarların durgunluğuna eşlik ederken hayallerimle avunuyordum. Erken sonbaharı müjdeleyen serin rüzgârlarla yelkenliler gibi şişen perdeler yazma arzumu kışkırtmıştı. Yeni mevsimi iştiaqla karşılayan ışıklar, onun önünde secde eder gibi usulca eğilecek, sular hafiften ürperecek, akşamüstleri boğazın laciverdi suları bakır rengine bürünüp güzelliğine inananı mest edecek, diyordum.

Geçmiş sonbaharlardan kalan hatıralarla yaşama hevesimiz büyüyecekti. Ben insanı huzurlu kılan bayram yazısının rehavetiyle biraz gevşeyecektim. Günlerdir gezdiğim cami avlularında, bakışlarıma değen insanların maneviyat âlemine açılan ruh halini anlatabilmek için uğraşacaktım. Okumak istediğim bir yazının kırık dökük cümleleriyle oyalanmak beni iyileştirecekti belki. Beceremesem de ilahilerin, duaların, teravihinin, zikrin kalbi nasıl yumuşattığını kelamın kudretine sığınarak yazmayı deneyecektim. Acının, kederin bizi insan kıldığını, 'yaralayanın' aslında gün gelip bizi iyileştirebildiğini fısıldayacaktım size.

Amak-ı Hayal vardı çantamda. Ruh ve madde arasında varlığın hakiki manasını arayan Raci'nin hayali yolculuklarını okuyordum arada. Mezarlıktaki kulübesinde yaşayan Aynalı Baba ile konuşup duran Raci'nin puslu zihni her katmanda biraz daha derinleşip, açılıyordu. Karanlık ruhunun önünden bir perde kalkınca diğerine hazırlanıyordu. Onunla birlikte Hiçlik zirvesine, Zerdüş diyarına, Kaf Dağı'na, kimsenin ayak basmadığı tımarhanelere gidip hem eğleniyor, hem de öğreniyordum. Ramazan'ın uhrevi ahengine, sadeliğine yakışır bir kitap, diyordum içimden. Yine edebiyatın şefkatine sığınarak iyileşecektim.

O hikâyelerle dolaşırken Seyhan aradı. "Naber, nasıl gidiyor, iyi misin, bütün şiir kitapların birer birer tekrar gün ışığına çıkıyor. Ne güzel değil mi" dedim. "Evet, çok seviyorum ben de" dedi heyecanla. Öyle konuştuk biraz. "Neden acele ediyorsun, ne bu telaş bir durup kendine biraz baksana sen" diye söylendim arada. Homurdandı her zamanki gibi. Manava girdim, taze barbunya arıyordum. "Neyse, sonra konuşalım" dedim. Kısa, yanık kokan bir sessizlik oldu. "Tamam, sonra konuşalım" dedi. İki gün sonra sabaha karşı Levent aradı. Ağlıyordu. Sustum. "Sonra konuşalım istersen" dedim. Kapattık. Sessizlik ağır bir taş gibi çöktü içime. Dünyanın müziği büsbütün sustu. Telefon yine çaldı. Ortak bir dostumuz daha aradı. Ağlıyordu. Sustum. "Seni sonra ararım" dedi. Kapattık. Yatakta öylece içi boşaltılmış bez bir bebek gibi oturuyordum. Kalkıp çalışma odama gittim. Seyhan'ın hediye ettiği gül ağacından yapılma kutuyu açıp kokladım. Biraz ağladım. "Tamam, Seyhan sonra konuşuruz o halde" dedim. Sustum.

'Çiçeğin açması da bir tür şiir'

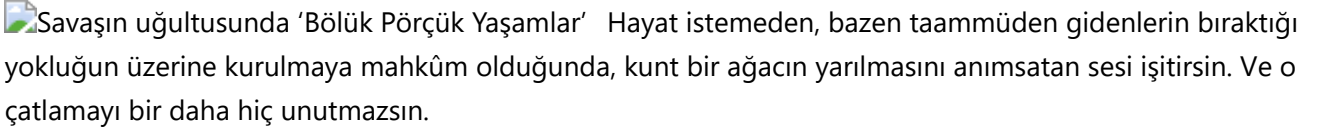
Şimdi onun çok sevdiği şair ve söz yazarı Bulat Okucava'nın karnı gıcıklayan harfleri birbirine sürterek söylediği şarkıları dinliyorum. 'Ah Arbat' diye iç çekip, sözcükleri yumuşatarak uzatıyor şair. 'Ah Seyhan, Ah' duramadin, diyorum. 'Gül ve Telve' kitabının' 16. Falına ek olarak koyduğu Okucava şarkısının sözleri geliyor aklıma. Kitabı fal bakar gibi açıp buluyorum o şiiri: *"Geçmiş dönmez, mümkün değil, yas tutulacak bir şey yok bunda./ Her devrin kendine ait bir güzelliği var/ Ama gene de üzüliyorum işte/ Artık yemek yiyemeyeceğiz/ Aleksandr Sergeyeviç'le, Yar Meyhanesi'ne gidemeyeceğiz iki kadehliğine."* Sonra o kaseti kapının önüne bıraktığı günü hatırlıyorum. O zaman birbirine dolanan kaset bantları ve 'çok acılı' aşklar vardı. Dünya güzeldi, cep telefonu yoktu. Sokakların sarhoşluğundan sıkılınca birbirimizin evlerine sığınır şiirlerden ve eksik sevdalardan konuşurduk. Gürültülü kavga severdik. Ahizeli telefonların kordonları kavga ettiğimizde balkondan fırlatıp geri çekmeye yarardı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Savaşın uğultusunda 'Bölük Pörçük Yaşamlar'

A. Esra Yalazan 04.09.2011

Savaşın uğultusunda 'Bölük Pörçük Yaşamlar' Hayat istemeden, bazen taammüden gidenlerin bıraktığı yokluğun üzerine kurulmaya mahkûm olduğunda, kunt bir ağacın yarılmasını anımsatan sesi işitirsin. Ve o çatlamayı bir daha hiç unutmazsın.

Bu dünyadaki her şeyin ondan kalanlarla ilişkilidir artık. Kurumuş sonbahar güllerine, seher vakti menevişlenen bulutlara, miskin denize bakıp artık olmayan birine sayıklarsın. Açık kalan pencerelerden içeri sızıp saçlarına konan ak bir kuştüyünü, eve yeni geleni kıskandığı için küsen mandalina ağacının tek mahcup meyvesini, rahim, tohum ve toprak arasındaki sağlam ilişkiyi, arzulamanın en sade halini sadece ona anlatmak istediğini bilirsin. Yokluğun neden olduğu 'büyük boşluk' bazen böylesine saf ve çaresizdir. Şu yaşadığımız modern ve vahşi dünyanın tekinsiz çukurunda 'onu' neden ve nasıl kaybedeceğini de bilemezsin. Bir bomba, hedefini şaşırmış bir kurşun, ihmal edilmiş bir uyarı ya da zamanı, hatıraları, geleceği aniden paramparça eden bir öfke kıvılcımı...

Onları düşünüyorum bugünlerde. Tanrı'nın çağrısını beklemeden ölü taklidi yapanları. İnsanları O'nu kullanarak ölüme davet eden 'savaş çığırtkanlarını', 'haysiyet' sayıklamalarını utanmadan dilini bilmedikleri ölü bedenlerin üzerine kusanları, kanla lekelenen hafızalarını kireç taşıyla gömenleri. Acılarını kaybettikleri yerde aramayı unutmuşlar sanki.

Barış gününde bile savaşız duramayan insanlığın aslında hiç değişmeyen aktörlerine bakınca tanıdık bir bezginlik kuşatıyor uğultulu zihnimi. Yeniye, değişime, ruhu bu kısırdöngünden çıkaracak olan ilahi güce olan umudunu hepten yitiren bir meczup misali yumuşak halımın üzerine yüzükoyun uzanıp eksik kalan yaşamların arzularını tamamliyorum. Arada bağdaş kurup kimbilir hangi rüzgârların, nehirlerin, okyanusların yonttuğu taşlarımı boyarken kulağıma anlaşılmaz gelen mırıltılar işitiyorum. Ne de olsa başka coğrafyaların diliyle

konusuyorlar. Vaktiyle altını çizdiğim eski cümlelerle, dilin ölüme, savaşa, kötülüğe direnen gücünden bahsediyorum. Çoktan unutulmuş 'kimsesiz' şiirler okuyorum onlara. Neruda, usul bir güz ninnisi fısıldıyor kulağımıza; **"Saat yedi buçuğuydu güzün/ Ve ben bekliyordum/ Kimi beklediğim önemli değil./ Günler, saatler, dakikalar/ Bıktılar benle olmaktan/ Çekip gittiler azar azar/ Kaldım ortada tek başıma... Kalakaldım tek başıma/ Yalnız bir at gibi/ Otların üstünde ne gece, ne gündüz/ Sadece kışın tuzu.. Öyle kimsesiz kaldım ki/ Öyle bomboş/ yapraklar ağladılar bana/ Sonra, tıpkı bir gözyaşı gibi/ Düştüler son yapraklar..."** Şiir çekirdeğinde sakladığı saf hüzne rağmen nasıl da okşayarak iyileştiriyor.

Umutsuzluğu iyileştiren bir kitap

Sonra heyecanla karıştırdığım yeni kitapları bir kenara yığıp vaktiyle çok severek okuduğum bir kitaba uzanıyorum. Anne Michaels de ölümü kutsayanların hainliğini yüzlere çarpacak tek gücün dil olduğuna yürekten inanıyor. O her yazdığı kitabı ödülleri ve övgüyle karşılanan, edebiyatı dilin, tarihin, inancın, felsefenin ve insani değerlerin bulunduğu yerde maneviyatıyla yücelten bir yazar. **Belki romanlarını bir şair olmanın buruk bilinciyle mısra mısra genişleterek yazabildiği için okuyanın hem kalbine, hem aklına çok derinden nüfuz edebiliyor. John Berger *Bölük Pörçük Yaşamlar* için, "Mucize gibi yaratılmış, umutsuzluğu iyileştiren bir kitap" diyor.**

Bana iyi mi geliyor bilmiyorum. Ne zaman bu kitabın sayfaları arasında hatıralarla seyahat etsem içim tarif edemeyeceğim bir dalgalanmayla kamaşıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adil günahkârlar ve Meşa Selimoviç

A. Esra Yalazan 18.09.2011

 Adil günahkârlar ve Meşa Selimoviç Çalışma masamda günlerdir tebessüm eden, iri bir kalp suretinde yaratılmış çiçeğe bakıyorum. Çocuk dizlerindeki yaralardan sızan pembemsi kan rengi, üzerindeki simetrik damarlarla oluşan garip şekilleri gizlemiyor. Tanrı'nın adil sanatını hayranlıkla inceliyorum harfleri yeryüzüne kazımaya çalışırken.

Onu her yerde görüyorum ben. Cılız bir çocuğun yumruk atma niyetiyle sıkıdığı kırmızı parmaklarında, sabah serinliğinin tazeliğine cami avlusunda eşlik eden bir ihtiyarın yorgun dualarında, genç evladının ölümüne isyan eden annenin acıyla derinleşen çizgilerinde, bazen neden sevilmediğini bir türlü anlamayan bir kadının solgun bakışlarında, çocuklarının okul parasını ödeyebilmek için her sabah aynı saatte sokaktan geçen muslukçunun inatçı, tok sesinde... Hep aynı kararlılıkla olması gereken yeri talep ediyor. Onun varlığı bütün duyguları kuşatıyor aslında. Sahip çıkmadığınızda sağlamca bastığımız yeryüzünün sert kabuğu ayaklarımızın altından çekiliveriyor. Yerine koyabileceğimiz başka bir erdem yok. Tohumlarıyla insanı iyileştiren mucizevi bir bitkinin köklerini söküp atmak gibi onu hayatın merkezinden fırlatmak. Eğer onu umursamazsanız kendisinden başka 'ben'e tahammül edemeyen hırçın bir ego gibi varlığını olanca gücüyle dayatıyor ve size bunun bedelini bir gün mutlaka fazlasıyla ödetiyor.

Adaletten bahsettiğimi anladınız ama hangi adaletten? Yaratılandan mı, doğuştan hepimizde var olan basit hakkaniyet dürtüsünden mi? Toplumsal ahlaki düzenleyen, yasalara uymayı buyuran bir adalet bilinci değil

sözünü ettiğim. **Yüreğimizin تنها kuytusunda, ‘dervişle’, sıradan ‘kötülüğün’ koşullara göre yer değiştirdiği bir savaş var. İşte o ebedi vicdan mücadelesini daha çok önemişiyorum ben. İnsanı ‘insan’ kılan değerler orda gizleniyor çünkü.** İçinde adaletin olmadığı bir mutluluk, sevgi, cömertlik, merhamet, sadakat, bağışlama anlayışı tasavvur edebilir misiniz? Onsuz özsuğu çekilmiş bir ağaca benzer insan. Varlık büsbütün anlamını yitirir.

Ona adalet denir mi?

Bugünlerde yanımdan ayıramadığım Sırp yazar Meşa Selimoviç, bana adaletin ve ikiz kızkardeşi vicdanın hayatımızdaki karşılığını düşündürüyor. İçinden geçenleri ayrıştıran renkli bir prizma misali bütün duyguları çıplak bırakan farklı ‘adalet algılarını’ düşünüyorum. Toplumsal adalet konusunda ölümüne hassas olanların kişisel serüvenlerinde düştükleri korkunç tuzakları, ‘ötekileri’ nasıl rahatça hırpalayabildiklerini düşünüyorum mesela. Başarı, adalete yeğ tutulabilir mi ve eğer öyle yapılırsa ona adalet denir mi? Ya da o ‘adil kadın’ gerçekten görüldüğü kadar adil midir yoksa fedakârlıkla atan yüreği sadece ‘sevdiği’ adamlar için mi heyecanlanır? Savaş haklı taleplerine rağmen adil olabilir mi? Mesleğinde adil davranan birisinin inancıyla herkese eşit davranabildiğine inanabilir miyiz? Hak ettiğimizi düşündüğümüz sevgiyi talep edip karşılığını alamadığımızda mızıkçı çocuklar gibi ‘ama haksızlık bu’ diye yakınmamız bizim en adil ve belki en temiz yanıamız değil midir aslında? Böyle ‘huzursuz’ sorular soruyorum kendime? Ve cevaplarını elbette bilmiyorum.

Sır, adaletin ne olduğunu bilmeden doğal bir dürtüyle uygulayabilmekte ve ele geçirilemese de hep peşinden koşma arzusunda saklı bence. **Pascal’in şu sözü dinle felsefe arasındaki köprüde salınan yakıcı çelişkileri iyi anlatıyor : “İki tür insan vardır yalnızca” diyor. Ve cümlemin devamını bir matematik denklemi kurar gibi inşa ediyor: “Birileri adildir ama günahkâr olduklarına inanırlar, ötekiler günahkârdır ama adil olduklarına inanırlar.”** İnsan çok düşününce tam nerede olduğunu kestiremiyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eflatun gülhatmiler, Werther ve Goethe

A. Esra Yalazan 25.09.2011

Mevsimlerin mucizevî değişimi, hiçbir şeyin aynı kalmadığını kâinatın kudretli melodisiyle kulağıma fısıldarken hep aynı soruyu soruyorum kendime. Bu geçip gidişler, zaman tünelinin görünmeyen ucuna doğru kayıp yok olmalar, ölüm bilincine rağmen varlığın kendini her koşulda taze tutabilmesi, tabiatın soyunması sonra tekrar usulca giyinmesi...; Bu ebedi senfoninin mutlaka efsunlu bir sırrı olmalı. Hayatın acılaşmasını unutturan ahengin kalplerimizde derin bir karşılığı var herhalde. Yoksa nasıl dayanırdık insanı olgunlaştırmasına rağmen parçalayan onca acıya, yoksulluğa, sevgisizliğe, savaşa, haksızlığa...

Kuruyan nehir yatağında her seferinde başka türlü kabaaran hayatın genişliğinde kaybolmamak, zamanın dip akıntısında sürüklenmemek için sağlam köklere ihtiyacımız var. Ancak öyle güçlü bir umutla kaybolmuş hatıralarımızı, hayallerimizi diriltebiliyoruz. Oyalanmak için geleceğimize ipotek koyup, amaçlar uyduruyoruz bazen. Okul bitecek, çocuk büyüyecek, ev alınacak, kitap yazılacak, daha çok para

kazanıp seyahat edilecek... Yorgun ruhumuzu böyle avutarak hayatımızın akışını kontrol edebileceğimizi sanıyoruz. Hâlbuki o karmaşık görüntüsünün ardında nasıl da basit ve sade bir döngüsü var yaşamın. Doğuyoruz, yaşıyoruz ve 'sonlu' bir varlık olmanın bilgisiyle, kısa bir süre misafirlik ettiğimiz bu diyarlardan başka âlemlere kanatlanıyoruz.

Böyledir güz günleri...

Bulutların oyunları ile parçalanan ışık huzmelerinin sarı tozlu sokakları, dev çınarları, solgun yüzleri, yaralı kedileri şöyle bir okşayıp geçtiği, gölgelerin yavaştan uzadığı sonbaharın hazzı çok sevmeseniz de içinizi kıpırdatıyor, biliyorum. Böyledir güz günleri. Onu sevmeyene bile ihanet etmez. Yeniliğin, dirilişin habercisidir çünkü o. **Siz incecik yağmurların boşlukta savruluşunu seyrederken, o aydınlık bir güne uyanma ihtimalini hatırlatır. Ya da güneşin mahallenin bütün kızlarıyla kırıştıran serseri bir delikanlı edasıyla şımarttığı bir günün sonunda, ansızın kehribar rengine bürünen gökler, bakışlarınızı kesif bir hüznün duygusuyla kuşatır.** Sabah evden çıkarken ona güvenmeyen kadınlar çantalarına bir şal atar. Çocuklar bellerine hırka bağlar. Erkekler işaret parmağına taktıkları ceketlerini omuzlarında dolaştırır sokaklarda. Tekinsizliğiyle güzeldir sonbahar.

Değişimin bu munis iklimi, benim buğulu ruhuma da sirayet etti. Bir gün hâlâ bu dünyanın küçük bir parçası olduğum için şükrederek uyanıyorum, ertesi gün her geçen an biraz daha eksildiğimi düşünüp kederleniyorum. Mutluluğun ve mahzunluğun aynı anda tezahür eden karmaşasıyla eve dönerken, rüzgârlarla savrulan gülhatmi ağaçlarının eflatun çiçeklerini topluyorum. **Ve nedense zihnimde hep buruk mısralar yankılanıyor: "Yağmur bu kadar inceyken/ Ağır açan bir gül kadar hafifken merhamet/ Ölüm çok ağır Allah'ım, Ölüm çok ağır affet!"(*)**

Goethe'nin İlk Aşk filminin afişiyle böyle bir anda karşılaştım. Ve o zaman tüneline hızla 'başlangıcım' doğru kaymaya başladım. *Genç Werther'in Acıları*'nı okuduğumda düpedüz gençtim. O kitapla buluştuktan sonra – biraz da uydurulmuş bir acıya tutunarak– bu dünyayı terk etmek isteyen bütün gençler gibi asi bir ölümün soylu olabileceğine samimiyetle inanmıştım. Aşkın melankolisi, 'romantik kahramanın' hayata meydan okuyan isyanı, gençliğin hırçın deliliğine çok yakışıyordu. Kitabı tanıyanlar, o romanın meşhur olduğu yıllarda (1774) kıtada artan intihar söylentilerini bilir. O acıklı hikâyeden ziyade bu türden kışkırtıcı bir bilginin sunulması da okuyanı derinden etkiliyordu sanırım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Huzursuz sevdalar ve André Maurois

A. Esra Yalazan 02.10.2011

 Huzursuz sevdalar ve André Maurois Vaktiyle hücrelerimizle, parmak uçlarımızın, saç diplerimizin sızısıyla sevdiğimize inandığınız birini nasıl oluyor da unutmuş, o acılar, tutkulu anlar, nefes kesici konuşmalar, yumuşak dokunuşlar hiç yaşanmamış gibi davranabiliyoruz? Ruhları birbirine dolanan uçurtma kuyrukları gibi yakın kılan merhamet yumağı nasıl öyle bir anda kırılıp toz gibi dağılıveriyor.

Bu aldatmacayı sadece hayata devam edebilme güdüsüyle açıklamak kolay lakin yalan olur. Öyle değil çünkü. **Evlilik törenlerinde, loş yatak odalarında, تنها bahçelerde, eksik mektuplarda ‘söz verirken’, aslında kime sesleniyoruz?** “Hep seni seveceğime ve başka kimseyi sevmeyeceğime” gibi tumturaklı, iddialı bir cümleyle yemin ederken ne türden bir güvenle içini dolduramayacağınız resimler çiziyoruz? Dahası o yemin kimin için? Geleceğin tılsımlı hayaliyle, ortak geçmişe sadakat arasında ince bir köprü kurmalı belki. Sadık olunması gereken salt kişinin kendisi olduğunda, o köprü de bir daha hiç tamir edilemeyecek gibi çöküyor. O vakit sadece geçmişe değil kendimize de ihanet etmeye başlıyoruz. Ve yıkım tam da orada başlıyor korkarım.

İşi bitmiş çapkın bir yazar

“Tanrı insanı unutmaktan korusun” diyor büyük ozanlar. Ama unutmadan yaşabilmek mümkün mü? Bu yakıcı çelişkinin insanın değişken ruh halindeki karşılığını aynada kendisini seyrederek anlatan yazarlardan biri **André Maurois**. Bugünlerde bu köşede daha evvel ağırladığım yazarın, sahaflardan aldığım kitabıyla dolaşmamın sebebi elbette ismi değil. **Sonbahar Gülleri**, doğrusu iklimin ruhuna da pek uygun değil zaten. Romancının son kitabı olmasıyla ya da ihtiyar bir yazarın, geçmişini, artık çok da verimli olamayan edebî hayatını, kadınlarla ilişkisini, korkularını sorgulamasıyla paralellik kurulabilir belki ama şart değil bence.

Hafızamı uyandıran bu eski küçük kitabı karıştırıp durdum bütün hafta boyunca. Başlangıçların habercisi sonbahar, nedense bende bu defa yeniye hevesten ziyade ıssızlığın üzerine kapanan garip bir yalnızlık çatlağı yarattı. Hayatı koklayarak izleyen miskin bir kedi gibi mırıldanmak istiyorum sürekli. **Evin muhtelif köşelerine yığdığım yeni kitaplara, keşfedilmeyi bekleyen yeni yazarlara, posta kutuma düşen kışkırtıcı davetlere, kıpırdayan şehre öyle bakakalıyorum. Zamanın kendisini yenileyen kadim ruhu da donmuş sanki.**

Manavların önünden geçerken, buğulu incirleri, koyu kan rengi böğürtlenleri, düşüncesiyle bile iç kamaştıran vişneleri, mavi muşambalı tepsiler üzerine dizilmiş taze cevizleri hayranlıkla seyrediyorum ama almıyorum. Bir arkadaşım vişne likörü tarifi gönderdi, bir başkası da palamut buğulama. Yapmayacağımı biliyorum, mecalim yok; olsun ihtimali hoşuma gidiyor. İşte tam da bu yüzden bu yazı için topukları eprilmiş eski çorapları, orası burası sökülen ev hırkamı giyip, eski bir kitapla meyus bir sohbete dalıyorum...

‘Kadınları çok sevmenin cezası...’

Yazarın neredeyse bütün romanlarında kadını biraz küçümseyen tavrı beni sinirlendiriyor ama sonra pırıltılı bir cümlesiyle ‘gerçekten tam da böyle oluyor’ diye kahkahalarla gülüyorum. **Bu roman da onu dünyanın en meşhur romancıları arasına sokan ‘İklimler’ gibi esas itibarıyla kadınlar arasında bocalarken kendisine sadakatin ne olduğunu soran bir erkeğin hikâyesi. Yazar erkeklerin ‘sıkışmışlığını’, ironinin dinamik neşesine tutunarak ama mutsuzluğun hayatın temel prensibi olduğunu hatırlatarak anlatmayı seviyor.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Genç, saf ve düşünceli romancıların itirafları...

 Genç, saf ve düşünceli romancıların itirafları... Derler ki, insan anlatmaktan hoşlandığı hikâyedir. Hayat ve edebiyat arasındaki bağı sade ve incelikle anlatan bir cümle bence. Kalplere nüfuz edebilen 'dil'in' iki yüzü var. Başkalarına kendimizi anlatırken ruhumuzun تنها kuytusundan bulup çıkardığımız his parçacıkları, sahipsiz kelimeler aynı zamanda kendimizi daha derinden anlamamızı sağlıyor.

Yazarlar gördükleri gerçeği taklit etmiyor, onlardan yeni bir gerçeklik üretiyor. En azından iyileri böyle yapıyor. Roman sanatını en başta bu özelliği itibarıyla çekici buluyorum doğrusu. **Hafızanın, dilin, algının, hayal gücünün sahibinden bağımsız yorum yapması ve bunu harflerin büyüüsüyle bir resme dönüştürmesi çarpıcı değil mi?**

Bir yazarı doğum öncesi kıvrandıran o sancılı hazırlık sürecini düşünelim birlikte. Zihnindeki imge, düşünce ve duygu kırıntılarına rağmen kelimeler benliğinin derin boşluğunda melankolik kuşlar gibi dönüp duruyor. Büyük bir yapboz oyununun parçalarını buluşturmak isteyen çocuk misali 'resmin' tamamını görüyor ama bir türlü dile gelmiyorlar. Bunun farklı sebepleri var ama bir tanesi de içerde bir yerde sıkışıp kalmış olması. Yazar, hâlâ kendi hayatından damlayan hikâyemsi hatıraların etkisinde. Hayat dairesinin dışına çıkıp gördüklerini nasıl ifade edeceğini bilmiyor. Onları anlatırken anları tekrar yaşamaktan korkuyor belki. Ya da henüz yaşanmamış bir hikâyeyi yazarak kadere –belki de kendisinininki– tahakküm etmenin titremesi var çırpıntılı yüreğinde... Hayat hikâyelerini, yarattığı kahramanları 'tanrısal' yazma kudretine sığınarak anlatacak olması onu biraz telaşlandırıyor. Kendini koyduğu yer epey iddialı çünkü. **Yoktan insanlar var edecek, kişiliklerini kendi iklimlerinde şekillendirecek, hayatın merkezini belirleyecek, ayrıntılardan unutulmaz sahneler yaratacak ve nihayetinde kendisi gibi 'fanileri' hikâyesinin eşsiz ve ölümsüz olduğuna dair ikna edecek. Eh, pek kolay bir iş değil aslında.** İtiraf etmeliyim ki tam da bu nedenle günümüzde neden ve nasıl bu kadar çok roman yazıldığını merak ediyorum doğrusu. Bu cüretkârlık olmadan yola çıkmak insanı biraz sarsar çünkü. Peki, nasıl yapıyorlar?

'İlhama hilebaz yazarlar başvuru'

Bu cümleleri bana yazdıran geçtiğimiz günlerde yayımlanan iki kitabın kişisel serüvenleriydi. Birbirlerine pek benzemeyen ama yolları 'edebiyat' ırmağının geniş yatağında buluşan iki romancının anlattıkları sadece yazı mutfağında olup biteni merak edenler için değil, oraya uzaktan bakan okurlar için de cazip.

Orhan Pamuk ve Umberto Eco'nun edebiyat üzerine verdikleri konferanslarda birbirlerini anmaları tesadüf değil elbette. Tür, anlatım, hikâye seçimi ve kurgu tekniği itibarıyla mesafeli dursalar da, edebiyatın gizli çekmecelerindeki nesneleri, yöntemleri, mucizevi sırları tane tane okura göstermek konusunda fevkalade kıymetli çabaları var. Üstelik bunu mümkün olduğunca kendilerini saklamadan, içtenlikle, sıkıcı kuramların arkasına gizlenmeden yapıyorlar. Aslında Pamuk, bu noktada da Eco'dan biraz ayrılıyor ama olsun ziyarı yok. **Eco bile, semiyotik nesnelerden, göstergebilimden bahsederken bile kendine has ironik üslubuyla kendisinden beklenmedik bir manevrayla sadeleşip okurunu gülümsetebiliyor.**

Konuşmanın daha en başında dinleyenleri –bu örnek için katılmadığım lakin merak ettiğim– yabani bir soruyla baş başa bırakıyor mesela: **"Neden Homeros yaratıcı yazar sayılırken Platon'un sayılmadığını bir türlü anlayamamışımdır. Neden kötü bir şair yaratıcı yazardır da iyi bilimsel makaleler yazan birisi değildir?"** Ya da böyle söyleyerek 'birilerini incitir miyim' gibi lüzumsuz bir hassasiyet buhranına kapılmadan

konusu veriyor: "İlk romanımı yazdığım sırada birkaç şey öğrendim.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öylesine bir Çehov hikâyesi gibi...

A. Esra Yalazan 16.10.2011

 Öylesine bir Çehov hikâyesi gibi... Gök kubbe koynunda biriktirdiği ne varsa hınçla yeryüzüne dökerken, martıların gagaladığı kiremitlerden biri tangır tungur yuvarlanıp asfaltta paramparça oldu. Gün biraz sonra külrengi ağaçlara, kulağında zimbalarla dolaşan köpeklerle, telaşlı çocuklara, hayata devam etme sıkıntısıyla kıvranan insanlara rağmen başlayacaktı. Hayat tekdüze, basit ve sıradan gibi görünecekti ama aslında öyle olmayacaktı. **Tıpkı sakın bir Çehov hikâyesi gibi usul usul soyunacaktı saatler. Denizin üzerindeki morluklar kendiliğinden dağılacaktı. Bunu anlamayan 'insan', zamanı hunharca tüketmenin gururuyla koştururken 'kımultısız anları' ıskalayacaktı. Hep böyle telaşlı ve savurgan olmak için yaratılmış olduğunu sanıyordu çünkü.** Hâlbuki yürürken başını usulca çevirip baksa, hiçbir neden yokken hayatın geçiciliğini anlamış gibi bir anlığına duran, sonra aheste adımlarla yürüyen kedinin hınzır bakışlarını fark edebilirdi. Ya da ne bileyim, kadife gibi yumuşacık bir rüzgâr yanağını okşarken, çiçekçinin başını önüne eğip kendi kendine mırıldanışını görse, yanında durup onun çakır gözleriyle bakardı buhurumeryemlere. O vakit hayat yeknesak ritmiyle salınmaktan vazgeçer, insan anlatamadığıyla kısa bir hikâye olur, başka bir hikâyeye karışır ve belki o hâliyle kendini daha çok severdi.

Ben böyle sabahlarda, Ruslar gibi yaşamak yerine hatırlamak isterim. Dünya kasvetli dinginliğiyle benim tasavvur ettiğim gibi bir yer olsa diye iç geçiririm. Öyle olmadığını idrak ettiğimde biraz huysuzlaşıyorum. Çehov benim gibilere biraz kızar ama anlatmaktan hiç vazgeçmez. Çalışkandır. Biz hayaller ırmağında sürüklenirken, o bir cerrah titizliğinde kullandığı ayrıntıların sihriyle hayata neşter atar ve iyileştirir. **Gri kederli gözleri, mahcup gülümsemesiyle yüzlerimize bakar; ve işte hikâye orada, tembelliğimizin, umutsuzluğumuzun, 'küçük insan' oluşumuzun ortasında duran soyluluktur.** Gorki'nin deyişiyle, hayattaki 'küçük şeylerin' acıklılığını hiç kimse onun kadar açık ve ince bir şekilde anlatamaz.

O ânı anlatsın isterdim...

Mahallemizin mütevazı lokantasında, kucağımda Anton Pavloviç Çehov'un 44 yıl süren muazzam hikâyesini okuyordum. Başımı 19. yy. Rusyası'nın buğulu manzarasından kaldırıp bugünkü burjuva hayatının hazin manzarasını seyrederken gördüm onu. Annesinin yanında oturmuş, önündeki büyük nota defterine bakarak henüz tanımadığı sesleri taklit ediyordu. Do-re-mi-fa-sol-la.. diye haykırarak el çırpışı biraz hazindi. Hayatı henüz tanıımıyordu çünkü. Annesi büyüdüğünü hayal ettiği kızının saçlarını özlemle okşadı. Bir serçe kadar minik olan bedeninden çıkan tiz çığlıkları şaşkınlıkla dinliyorduk. **Notaların sırasını karıştırıp takıldığında 'mi'yi nefesinin yettiği kadar uzatıyor ve hayatta duyabileceğiniz en nedensiz, en saf kahkahaları yerlerde yuvarlıyordu. O ânı bana Çehov anlatsın isterdim. Kısacık bir 'mi' sesiyle başlayan hikâyenin içine kocaman bir hayat sığdırırdı.**

“İsmi Yağmur olan neşeli bir kız çocuğu, balkon demirinde usta bir ip cambazı gibi yürüyen kara kedinin meraklı gözleriyle karşılaştı.” Böyle mi başlardı hikâyesine acaba? O hikâyenin atmosferini, ânın, mekânın, düşüncelerin zengin tasvirleriyle esnetir. Belki düşünceleri bahçedeki nar ağacının olgunlaşmamış meyvelerinde kaybolan benden bahsedirdi önce. “Sert rüzgârlarla bükülen cılız dallara üzülen kızın mahzun ifadesini görseydiniz, siz de ona acırdınız.” Böyle âni bir şimşek çakımı gibi cümleyle hayatınıza âniden girebilirdi mesela. Sonra halka halka genişleyen hikâyede ince mizahının, insanı sade ve basit kılabilen üslubunun sesini duyardınız.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıradan hayatların usta anlatıcısı; Behçet Çelik

A. Esra Yalazan 23.10.2011

 Sıradan hayatların usta anlatıcısı; Behçet Çelik Kristal vazoya itina ile yerleştirdiğim güllerin değişimini bir aine eşlik eder gibi izliyorum günlerdir. Kanatları kınaya batmış bir kelebek misali parlayan yaprakları büsbütün kurudu. Oysa henüz açılmamış minik tomurcukların döngüsünü ağırdan tamamlayabilmesi için her gün sularını değiştirip, saplarını kesiyordum. Ama olmadı işte; o güller yüzünü bana göstermedi. Bazen çok arzuladıklarımızı da böyle kavuşmadan kaybederiz. Hiç gerçekleşmeyeceğini bildiğimiz bir hayalin, hata olduğunu en başından beri ürpertiyle hissettiğiniz bir ‘maceranın’ peşinden koşar dururuz. Umut ederek yaşamaya devam etmek ruhu sağaltır, diri tutar çünkü ama aynı zamanda insanı tahayyül bile edemeyeceği uçurumlara da sürükleyebilir.

Kendine karşı dürüst olduğunu sananlar, “Onu –o her neyse– çok istediğim halde, buna cesaret edememek utandırır beni” diye avutabilir kendini ama gerçekte bu mücadelenin ne kadar süreceğini bilemez. Bir gün, bir ay, yirmi yıl ya da koca bir ömür. **İnsanın kendi iradesiyle sevmeye, arzulamaya karar verip, tercihlerinden istediği vakit vazgeçememesi en ıstırap verici çelişkilerinden birisi. O sıkışmışlık hissinden kurtulmak için fazla kırıpırdamadan geleceği tersine çevirmek, hükmedemediğimiz kaderimizi değiştirmek isteriz. Yapamayınca, ışık kırılmalarıyla denizin dibinde farklı görünen yosunlara, balıklara, taşlara bakar gibi seyrederek başımıza gelenleri.** Çok çekici ve aynı zamanda çok acıtan bir yanılsama bu. ‘Şimdiki an’ bilincini yitirip kalabalığın uğultusunda kaybolmak... Kâbuslarda dili tutulanlar gibi hayatın içinde yalnızlaşmak... Susmak, sessizlikle çoğalmak, konuşarak eksilmek, ürkek bakışları dünyanın gözlerinden biteviye kaçırmak...

Çıkarılamayan bir kıymık gibi...

Bir eylem olarak yazmak, onca gösterişli tariftten evvel bu korkunç savrulmaları teselli edebilen bir ‘kurtuluş’ ihtimali. Hayal kırıklığını, pişmanlıkları, bir türlü olamamışlığımızı, suçluluğumuzu, hissiyatla çürüyen dil arasındaki soğuk mesafeyi kelimelerin kudretiyle aşabilme çabası belki de bazılarımızı kurtaran. Dilimizin sınırları, tasavvur ettiğimiz hayatın sınırlarını da belirliyor. İnsanın kendini yaratma dürtüsünü anlatan Randall, “‘Ruh yaratma vadisinde’ yaşamadığımız tek bir an yoktur, çünkü ruhlarımızı sürekli yeniden hikâyeleştiririz” diyordu. Hikâye de, hayat da durağan kalmıyor. Denize akan ırmaklar gibi genişleyerek çoğalıyor. Her an istemeden biriktiriyoruz. Anlam ifade etmeyen sesleri, zihnimizi parçalayan görüntüleri, hayatın acımasızlığına

tercüme edemediğimiz kelimeleri, yürekle aklın savaşımdan yorulan duyguları... Biraz da onların üst üste yığıldığı anlam katmanlarından doğuyor edebiyat.

Hikâye edilen ‘ânın’ dışına çıkıp samimiyetle içerde durabilmek bir yazar için pek kolay değildir; neyse ki yaşadıklarını yeniden hikâyeleştirme ve hayata yazarak tahammül edebilme eşikleri oldukça yüksek. Yoksa bu iki dünya arasındaki ‘boşluğa’ nasıl dayanırlardı? Bazen hayatla hikâyenin kesişme noktasında garip meraklara düşüyorum. Kişiliğimizi şekillendiren, kendimizi, hayallerimizi, acılarımızı, umutlarımızı, yenilgimizi hikâye etme biçimimiz mi acaba?

Beni bu düşünceler nehrinde kendime doğru sürükleyen Behçet Çelik’in birkaç gün evvel ‘Haldun Taner’ öykü ödülü alan hikâye kitabı *Diken Ucu* oldu. Kitaba ismini veren hikâye, vaktiyle yakın hissedenden iki insanın tükenişini kahramanın dingin ve ironik iç sesiyle anlatıyor: **“İnsan yirmi yıl bir başkasını diken ucu gibi taşır mı içinde? Görmese, aramasa bile.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘Gılgamış Destanı’ndan bugüne merhametle iyileştiren kelimeler...

A. Esra Yalazan 30.10.2011

 ‘Gılgamış Destanı’ndan bugüne merhametle iyileştiren kelimeler... Çok değil daha birkaç ay evvel, zeytinlerin, incirlerin, narların yumuşak ikliminde, Ege kıyılarına vuran ak köpüklü dalgalardan yükselen tatlı yaz meltemine yüzümü verip antik kent kalıntılarını keşfediyordum. Kâinatın sürprizli dokunuşlarıyla dünyaya göktaşlarını serpen gizli bir güç vardı sanki orada. Geceleri yıldız yağmuru gibi görünen o taşlar, gün ışığında insanın Tanrı’ya inancını pekiştiren ‘kutsal taşlar’ gibi görünüyordu bana. Her çağ yaşadığı felaketlerden sonra hayat biçimini kendi geleneklerine ve inanışlarına göre yeniden tanzim ediyordu. Asırlar boyu depremlerde yıkılan ve yeniden ayağa kalkan kent, en son MS 602’deki büyük deprem sonrasında başka bir bölgeye taşınmıştı. Romalıların vaktiyle ticaret yaptığı büyük caddelerden geçerken sütunların kırılmadan devrilmesi dikkatimi çekti. Bizanslılar sonradan güzelim sütunlardan bazılarını kanalizasyonları kapatmak için kullanmıştı. O bencil hoyratlığa biraz burkularak gülümsediğimi hatırlıyorum. Bir de Hristiyanlığın yayılmasında önemli bir işlevi olan kilisedeki geniş taşlara çöküp aslında zamanın var olmadığını düşündüğümü...

Günlerdir deprem sonrası felaketlerin görüntülerine modern dünyanın aygıtlarıyla izlerken Anadolu’nun binlerce yıllık puslu resimlerine de bakıyorum. İlk Anadolu insanların MÖ 7 binli yıllarda yaşadığı kayıtlara geçmiş. İnsan yaşadığı kültürle, çevreyle, toplumla gelişiyor, değişiyor. **Sığ siyasetin gündelik sıkıntılarına rağmen zorluklara göğüs gererek birlikte yaşamak, çalışmak, üretmek, paylaşmak bu coğrafyanın hiç değişmeyen kaderi.** Belki bu yüzden, içimize asırlar evvel atılmış bu tohumların yardımıyla her felaketlerde birbirimize kenetleniyoruz. Siz bakmayın her fırsatta bağırıp çağırıp, uluslara, sınırlara, devletlere, bayraklara, sadece kendilerinin anlayabildiği bir dile sarılanlara. Kötü oldukları için değildir o haykırışlar; hayatı o klişelerden ibaret sandıklarındandır muhtemelen. Hâlbuki her daim gösteremediğimiz merhamet duygusu bazen derin bir sessizlikle, kimi zaman da kelimelerin şefkatiyle açığa çıkar.

Başkalarının hikâyeleriyle var olmak...

Büyük bir felaketle birlikte, sadece birkaç gün içinde ne çok hikâyeye şahit olduk. Başkalarının acısına bakarken bizi ıstıraplarımıza yabancılaştıranlar, aynı zamanda kaderimizi de ortak kılan acılar. Ve nihayetinde hepimizi aynı duygu iyileştiriyor. Merhamet!

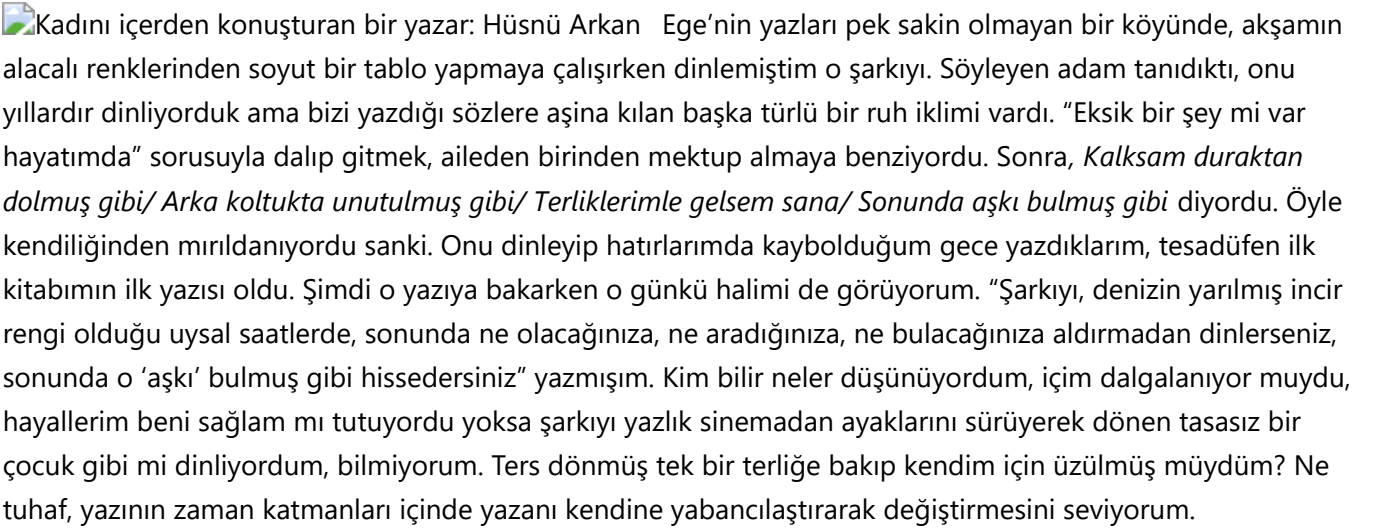
Enkaz altında yaralı bir kuş misali minicik yavrusunu tükürüğüyle besleyen anne, yardım gönderdiği meçhul dostunun cebine yazı ilâştiren bir adam, bir bebeği kendiliğinden çekmeceye sokan bir mucize, sokaklarda kâğıt toplayan çocukların saf mücadelesi... **Bütün bunlar yaşadığımız sahih hayatın bir parçası, hakikat bu; enkazdan yüzlerce saat sonra çıkarılan gençlere ağlayan yalnız bir ihtiyar, molozların arasına sıkışmış bir cevşenin içindeki dua, hayatta kalanlara moral vermek için şefkatli mektupları elden ileten bir yazar, oyuncaklarını satan çocuklar, maaşının yarısını bağışlayan engelliler, evlat edinmek isteyenler, yaşlılara bakmak isteyen öğrenciler, evlerini açmak istediklerini içtenlikle yazanlar.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadını içerden konuşturan bir yazar: Hüsnü Arkan

A. Esra Yalazan 06.11.2011

Ege'nin yazları pek sakin olmayan bir köyünde, akşamın alacalı renklerinden soyut bir tablo yapmaya çalışırken dinlemiştim o şarkıyı. Söyleyen adam tanıdık, onu yıllardır dinliyorduk ama bizi yazdığı sözlere aşına kılan başka türlü bir ruh iklimi vardı. "Eksik bir şey mi var hayatımda" sorusuyla dalıp gitmek, aileden birinden mektup almaya benziyordu. Sonra, *Kalksam duraktan dolmuş gibi/ Arka koltukta unutulmuş gibi/ Terliklerimle gelsem sana/ Sonunda aşkı bulmuş gibi* diyordu. Öyle kendiliğinden mırıldanıyordu sanki. Onu dinleyip hatırlarımda kaybolduğum gece yazdıklarım, tesadüfen ilk kitabımın ilk yazısı oldu. Şimdi o yazıya bakarken o günkü halimi de görüyorum. "Şarkıyı, denizin yarılmış incir rengi olduğu uysal saatlerde, sonunda ne olacağınıza, ne aradığınıza, ne bulacağınıza aldırmandan dinlerseniz, sonunda o 'aşkı' bulmuş gibi hissedersiniz" yazmışım. Kim bilir neler düşünüyordum, içim dalgalanıyor muydu, hayallerim beni sağlam mı tutuyordu yoksa şarkıyı yazlık sinemadan ayaklarını sürüyerek dönen tasasız bir çocuk gibi mi dinliyordum, bilmiyorum. Ters dönmüş tek bir terliğe bakıp kendim için üzölmüş müydüm? Ne tuhaf, yazının zaman katmanları içinde yazanı kendine yabancılaştıarak değıştirmesini seviyorum.

İlk romanından beri dilinin yumuşak tınısını, sözcüklerinin ahenkli buluşmasını önemsedğim için kıpırtılı bir merakla takip ettiğim Hüsnü Arkan, beni yine uzun bir 'iç yolculuğa' çıkardı. O yolda çocuk olma fırsatını sonsuza kadar kaçırmış arkadaşlarımla iç çekişlerini duydum. İnanmadıklarının gölgesinde sırf öyle icap ettiği için öyle yaşayan ihtiyarları gördüm. **Hayatını değıştirmekten ürküp 'konforunun' berbat sıkıntısına katlanmak zorunda kalan adamları teselli ettim. Bu ülkenin 'iyileşeceğine' samimiyetle inandığı için kendinden hiç düşünmeden vazgeçenlerle sohbet ettim. Derin hayalkırıklığının ortasında sahici olmayı beceren, hiç vazgeçmeyen, bir kadının 'eksik aşk' hikâyesiyle uyanıp gözlerini dünyaya yeniden kocaman açtım. Başka bir kadına hayatına istediği gibi sahip çıkamadığı için kızdım. Ama bütün bunların ötesinde aynamda gençliğimin hatalarıyla yüzleştim.** Uzun uzun çocukluğumun solgun yüzüne baktım. Biraz oyalandım oralarda. Çoktandır çekmecelerde kuru yapraklar misali çitirdayan sepya aile

fotoğraflarımda gezindim. Pişmanlıklarımı şefkatle okşadım. Tanrı'nın unuttuğunu sandığımız hikâyeleri, yazarların sezgileriyle kabaran anlatma coşkusuyla anlatmasına bir kez daha hayran oldum.

Toprak kokan bahçelerde...

Hüsnü Arkan'ın son romanı ***Mino'nun Siyah Gülü***'nde, farklı zamanların içinden süzülen hikâyeleri, birbirlerine dolanan kaderlerle ustalıkla buluşturmuş. 60'lı yıllarda bir kasabada başlayan 'yasak bir aşkın' heyecanı ve burukluğuyla Ege'nin benzersiz coğrafyasında dolaştırdığı okura, 12 Eylül sonrası karanlık atmosferini de en çıplak ve acımasız haliyle gösteriyor. Doğrusu kahramanlarının eksik kalan hikâyelerinden ziyade, kadınlara muhteşem bir 'iç ses' hediye edebilen üslubu çarptı bu defa beni. **En çok bu romanını sevdim. Hikâyeleri, acılaştıran duygu kırılmalarına, buğulu atmosferine, çaresizliğine rağmen şafak vakti aydınlık bir avluya çıkan insanın huzuruyla kuşatıyor. Yazarın berrak, sinematografik, sadeliğiyle büyüleyen anlatımıyla kendinizi bir bağ evinin bahçesinde buluyorsunuz mesela.**

Hikâyenin anlatıcılarından Zehra, yıllar sonra döndüğü evde beş yaşındaki fotoğrafını görüyor. "Kahvaltı masasının üzerinde leylaklar açmış. Halam kollarını göğsünde birleştirmiş. Kameraya bakmıyor, başka yere bakıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mısır'da düşsel bir gün ve Necib Mahfuz

A. Esra Yalazan 13.11.2011

 Mısır'da düşsel bir gün ve Necib Mahfuz Sarı yazın ışık oyunları ile tükenmekte olduğunu fısıldayan gökkuşağı, dev bir tuval misali binaların arasından sihirli renkleriyle belirince mandalina ağaçları toprağı yenilemeye karar veriyorum... Muradım sadece ömürlerini uzatmak değil, kendimi de onların cansuyuyla yenileyip masalsı diyarlara yolculuk etmek. Köklerine zarar vermeden kurumuş topraklarını silkelirken başka bir coğrafyada soluk almak istiyorum. Artık gündelik hayatımızın bir parçası haline gelen savaşın, felaketlerin, düşmanlığın uzağında bir yer. Dünyada öyle bir yer kaldı mı bilmiyorum ama hayal kurmaya başlayınca oluyor.

Yüzümü yalnız bir ay çiçeği gibi merhametli güneşe doğru çeviriyorum. Kocaman bir el yüzümü kapatınca toprak yığınının dibine usulca çöküyorum. İşte ordayım. Biraz evvel dalından kopardığım portakal çiçeklerinin taçyapraklarını parmaklarımla ezince hava yanık vanilya kokuyor. Parke taşlı dar sokaklardan, loş tünellerden geçip geniş meydanlardaki çarşıya varıyorum. İnsanlar iç avlularda oturuyor; henüz şehri kırbaçlayan yağmurlara terk edip odaların mahrem sıcaklığına sığınmamışlar. Güzün kısalan gölgeleri, tezgâhlardaki rengârenk meyvelerde, kehribar tespihlerde, genç kızların utangaç yüzlerinde, erkeklerin damarlı alınlarında dolaşiyor. **Büyük, kemerli revakların altında durup rüzgârların okşadığı palmiye ağaçlarına bakakalıyorum. Etrafımdaki nesneler, kıpırtılar, sesler geldiğim yeri büsbütün unutturuyor. Baharatlı bir kadın sesi duyuyorum sonra. Genizden yükselen keskin, hışırtilı Arapçasıyla ürperten bir ilahi mırıldanıyor; Uğrunda ölecek kadar büyüktür sevgim/ tutkum önümde, kaderim arkamda...** Bu ilahiyle birlikte Mısırlı yazar Necib Mahfuz'un neredeyse bütün romanlarında tarif ettiği Kahire'nin büyüülü sokaklarından birinde olduğumu fark ediyorum. Arkamdaki kalabalığın hep bir ağızdan "Allah" kelimesini

zikrettiğini iştiriyorum. Said, *Hırsızlar ve Köpekler* romanından fırlayıp oraya gelmiş. Bir zamanlar aydınlık olan umutlarının nasıl birer birer söndüğünü anlatıyor.

Toplumun sırlı aynası...

Kadının harmanisinden uzanan kınalı elindeki çiçeklerden yayılan rayihayla sarhoş olmuşum. Şehir amber, misk, hintsümbülü, portakal çiçeği, kâfur gibi kutsal kitaplarda sözü edilen cennet çeşmelerinden akan kokularla yıkanmış sanki. Devrimlerin, zulmün uğultusu zamanın aşındırdığı kubbelere, mezar taşlarına, bahçe duvarlarına sinmiş. Kahvelerden birine girip oturunca caddenin karşısındaki konağın vitraylı pencerelerinde beliren başka bir kadın görüyorum. Divanda oturup sohbet edenler, nargilelerin mavi dumanıyla halelenmiş bambaşka bir âlemde dolaşiyor. Duvara asılmış radyodaki cızırtılı konuşmayı duymuyorlar. Beni görmüyorlar. **Onların arasında Mahfuz'un roman kahramanlarından biri gibi dolaşıyorum. Bu oyun hoşuma gidiyor. Gerçeğin ne türden kırılmalarla dağılıp hayale dönüştüğünü kimse bilmiyor.**

Oğlanları kahvesine davet etmekten hoşlanan kahveci Kırşa yanıma gelip birer birer Midak Sokağı'nın sakinlerini tanıtmak istiyor. Berber Abbas'ı, dilenci olmak isteyenleri para karşılığında sakatlayan Zaide'yi, çapkınlığıyla meşhur Elvan Salim'i, mahallenin gözdesi Hamide'yi, Şeyh Derviş'i anlatıyor. **Arada uyarıyor; "Sakin benim gibi uyuşturucu satan bir eşcinseli yaratan Mahfuz'un 'şeffaflığı' kafanı karıştırmayın. O hayatı olduğu gibi, günahlarıyla, kusurlarıyla, hediyeyle, sürprizleriyle resmetmeyi sever. Kahramanlarını yargılamaz. Onları oldukları gibi kabul eder."** Tarçınlı çayımdan bir yudum alıp söylediklerini kavramaya çalışıyorum. O sırada Doktor Buşi, Kamil'le konuşuyor: "Öbür dünyada ne gijeceğini düşünüp kaygıya kapılma.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dersim'de bir 'Gece Kelebeği': Haydar Karataş

A. Esra Yalazan 20.11.2011

Dürüstlüğü, isyanı kötü oynanmış bir 'içtenlik' gösterisi gibi sergileyen zehirli dilden korkarım ben. O tavır, insanın varoluş sebebinde saklı olan erdemleri silah gibi kullanmak ister çünkü. Elbiselerin teyel yerlerini bir türlü saklayamayan terziler gibi beceriksiz çırpınışları da biraz da acıklıdır. Ne kadar bağırırsalar seslerini duyuramazlar. Hâlbuki biraz durup içlerindeki karanlık uçuruma bakmaya cesaret edebilseler kendilerini affedebilirler belki. O vakit bağışlamanın, kin duymaktan vazgeçebilmek olduğunu hatırlayıp, kelimelerle iyileşebileceklerini de görebilirler...

Hakikat ezelidir. Hiçbir güç, inanç onu yeryüzünden silemez belki ama anlama ve geçmişi geleceğe doğru yorumlama çabası, bizi akılla sağaltır. Malraux. anlarsak yargılayamayız, demiş. Doğru, ama insan, insana yapılan zulmü de unutamaz. Neden unutsun zaten? Kötüyü sevmeyi bilmeyiz ki. Kötülüğün iradi olduğunu, kalbe atılan tohumla, bencillikle büyüdüğünü fark etmiyoruz çoğu zaman. **Hınçla, kinle, cezalandırma dürtüsüyle 'kötülüğü' seçenlerin ebediyen mutsuz ve çaresiz olduklarını unutuyoruz. Önce bu yüzden affetmeyi öğrenebilmeliyiz. Bağışlayarak iyilik kadar sahici olan kötülüğü de yok edebilir miyiz bilmiyorum doğrusu ama bence denemeye değer.**

Epeydir bahsetmek istediğim bir kitap bana yazarak, okuyarak, anlayarak 'bağışlamanın' imkânlarını gösterdi. Dile gelemediği için üst üste yığılmış acıların, hayatın büyük çaresizliğinin tamamen yok edilemeyeceğini ancak hatırlayarak unutabileceğimizi düşündürdü. Sevmenin yüce gönüllüğü değil sözünü ettiğim elbette; kefareti ödenmemiş 'suçların' affedilmeye muhtaç olması. Peki, her dinlediğimizde yakan gerçekleri, edebiyatın diline tercüme ederek bu ihtiyacı hissedebilir miyiz hakikaten? Haydar Karataş, bu topraklarda yaşarken 'ölenlerin' birbirlerini affedememe körlüğünü, kimsesizliğe, yoksulluğa, yurtsuzluğa, ölüme, açlığa rağmen hayatta kalma çabasına uzun bir ağıt yazarak anlatmış.

Gerçeklerden daha gerçek...

Gece Kelebeği (Perperik-a Söe), 38 Dersim Katliamı'nı ve sürgününü Dersimli Kürt bir kız çocuğunun diliyle anlatıyor, demek romana haksızlık olur. Bu kitap o trajedinin karanlıkta kalan yanlarını, eşkıyaların acımasızlığının nelere mal olduğunu, Ermenilerle birlikte verdikleri mücadeleyi, muhacirleri, farklı kültürlerin birbirlerini korkudan kaynaklanan kesif bir öfkeyle 'ötekileştirilmesini', sürgünden sonraki miras kavgalarını da içeriyor ama kitabı özel kılan sadece bu kapsayıcı titizliği değil. **Yazar, okuru basit bir anlatma sezgisi gibi görünen çok katmanlı bir hikâyeye, meşe ormanlarının, gizli geçitlerin, ışıldayan derelerin, yakılmış köylerin, gömülemediği için kokan cesetlerin, yaraları hayvanların, çiçeğe durmuş yalnız ağaçların arasında dolaştırırken gerçeklerden daha gerçek bir yolculuğa çıkarıyor.** O yol, bütün ıstıraplarına rağmen ıssız ve sessiz zira küçük Gülizar'ın, ismi Zazaca gün atımı anlamına gelen annesi Fecire Hatun'un, kolsuz Musa'nın, karısı Hece'nin, Perhan'ın ve bütün kahramanların iç sesi, bombaların uğultusunu bastırıyor. Bu sahil anlatım gücünü o toprakların Dersimli 'dilsiz' yazarından alıyor elbette ama o anlatımda okuru tutsak eden, duygularını hakikatin sırrıyla dağlayan başka türlü bir sihir var sanki.

Haydar Karataş, bir söyleşide şöyle diyor: "Keşke bu romanı Zazaca yazabilseydim, ben dilsizliği iki kez yaşadım. Yatılı okula başlarken, üç ay tek kelime konuşmadım, yaşıttım çocuklarla oynayamadım. Sonra bir mülteci kampında on dokuz değişik ülkeden insanlarla yaşadım. **Yöneticiler utanmadan bu dilsizliği halklara reva görürler.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yaratıcı Aşklar'ın öteki yüzü

A. Esra Yalazan 27.11.2011

 'Yaratıcı Aşklar'ın öteki yüzü Nar gibi kızarıp dağılmış korların arasında dolaşan buğulu bakışlarını benden gizliyordu. Sesinin kırılmalılığı ürperticiydi. Kendini hikâyeye etmeyi sevenlere özgü anlatımı, anlattıklarından daha cazip gelmişti. Kısa hikâyeler yazıyordu. Sezgileriyle gelişen doğal yeteneğinin farkındaydı ama onu her an tüketen bir 'eksiklikle' de boğuşuyordu sanki. Bir yazarı seviyordu. Anladığım kadarıyla onu taammüden seçmişti. Henüz suretini bile görmeden, kitaplarındaki çakıl taşlarını izleyerek ihtiyacı olan 'mucizeyi' onda bulabileceğine inanmıştı. Bu rezil dünyaya dayanabilmek için yazma arzusuyla kıvraniyor, yaralı bir hayvan misali kendisi gibi can çekişen bir yazı insanının mağarasına sığınmak istiyordu.

Yaşadıklarına ilişki denemezdi. Zamanla hiç çaba göstermeden birbirlerinin her şeyi ve 'hiçbir şeyi' olmuşlardı. Adam pek ortada yoktu ama kadının kılcal damarlarında, ruhunda, hayallerinde, geleceğinde, rüyalarında, yazılarında, saç diplerinde dolaşıyordu. Onu hatırlamak istediğinde bileklerinin içini kokluyormuş. Anlamıyordum. Onunsa hiçbir koşulda vazgeçmeyen inatçı bir sahibi ve 'evcilikten' sıkıldığı zaman sokakta oynadığı başka 'kadınları' da varmış. Koşullar eşit değilmiş, hiç olmayacakmış. İşin tuhafı başından beri isteyerek kabullendiği bu dengesizlik, kadının ilgisini çekmiyordu. Sesinin titremesi gizlemeye çalışarak çok yorulduğunu itiraf ettiği gece, zihnime kazınan cümleyi sonradan çok düşündüm; "Kiminle olduğu, başkalarıyla ne kadar vakit geçirdiği o kadar önemli değil, ben ona sahip olmak istemiyorum, yeter ki beni aldığı o mahrem odaya kimseyi sokmasın. İşte buna dayanamıyorum. Ne yazık ki bunu anlamadığını söyleyecek kadar çok küçümsüyor beni" demişti. **Onu acıtan bu konuşmanın derinliğini kavrayamayacak kadar gençtim o zaman. Kendisini tamamıyla istemeyen, onunla toplum önüne çıkmaya, yanında iki günden fazla kalmayan bir erkeğe böylesine koşulsuz bir 'fedakârlıkla' teslim olmasına çok anlam verememiş, onun için cidden üzülmuştum. Önünde koskoca bir hayat ve onu isteyen çekici, zeki erkekler vardı ve maalesef takılıp kaldığı bencil 'yazarla' mukayese ettiğinde hepsini kolayca reddediyordu.** Yaşadığı yalnızlık ne kadar çürütücü olursa olsun bedelini ödemeye hazırdı. Onun tanrısal yazma kudretinde kendi boşluğunu dolduracak bir mana arıyordu sanırım.

Aşk bir uçurum...

Mesele, sadece adamın yazar olması değildi elbet. Aralarında başkalarının göremediği, her an kopabilecek gibi görünmesine rağmen gücünü geriliminden alan sağlam bir bağ vardı. Tutku, arzu, takıntı, kıskançlık, sahiplenme gibi kavramlar, çıplak gözle görünemeyen o ipeksi dokuyu tarif etmeye yetmiyordu. **Başkaları onları anlayamazdı, bu romantik düşünceye çocuksu bir inançla bağlanmıştı. O kadının yaşadığı savrulmayı idrak edebilmek için, kırık dökük tecrübeler, yüzlerce kitaba ve karların ruhuma usul usul dökülerek yığılmasıyla oluşan buzdan bir gerçeklik algısına ihtiyacım olduğunu bilmiyordum henüz.**

İnsan büyürken eksildiğini bazen âni bir sarsıntıyla, bazen de bir dip akıntısı gibi uğuldayan sakin mısralarla fark ediyor. Geçenlerde bir arkadaşımın hediye ettiği Sezai Karakoç kitabını karıştırıyordum. Kendini hayattan itinayla sakınan şairin sesiyle ürperdim: *İyi ki bilmiyor kalabalıklar/ Yağmura bakmayı camın arkasından/ İnsandan insana şükür ki fark var;/ –Birine cennetse, birine zindan–/ İyi ki bilmiyor kalabalıklar/ ...Ben geldim geleli açmadı gökler;/ Ya ben bulutları anlamıyorum,/ Ya bulutlar benden bir şey bekler/ Hayat bir ölümdür, aşk bir uçurum;/ Ben geldim geleli açmadı gökler...*

İyi ki bilmiyorlar dedim, iyi ki bilmiyor kalabalıklar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Varlığın çekirdeğindeki sır ve Peter Ackroyd

A. Esra Yalazan 04.12.2011

 Varlığın çekirdeğindeki sır ve Peter Ackroyd Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen uzun, karanlık tünellerden geçip üniversitenin geniş bahçesine varınca, ilk zili kaçırdığı halde derse girmek için hâlâ vakti olan öğrenci rahatlığıyla bir banka çökuverdim. Merhametli kış güneşi, "boş ver şimdi dersi, bir sigara yak, acı bir kahve iç, çimlere kaygısızca uzanıp romanına kaldığın yerden devam et" diyordu. O ses bana muhtelif şehirlerdeki okul

bahçelerinde, geleceğe umut, merak, korku ve heyecanın karışımı olan bir tür sarhoşluk iksiriyle baktığım serseri günleri hatırlattı. O vakit dersten kaçmaya kışkırtanın 'mecburiyet' olduğunu fark ettim. Yeterince büyümüştüm, kimse bana ne yapacağımı söylemiyordu ve aslında bu insanı pek özgürleştirmiyor tersine biraz yalnızlaştırıyordu. Dev çınarların altından aheste yürüyüp sınıfı bulmak için epey vakit kaybettikten sonra geç kalmış olmanın utancıyla kendimi içeri atıp, öğrencilere bakmamaya gayret göstererek ilk bulduğum sandalyeye oturdum.

Murat Belge, 'Karşılaştırmalı Edebiyat' bölümü öğrencilerine Batı Medeniyeti tarihi anlatıyordu. Harita üzerinde farklı asırlar ve coğrafyaların arasında onun sakin sesiyle dolaşırken, memleketimizde 'muasır medeniyet' seviyesine ulaşmaya çabalayanların nerede yanlış yaptıklarını gördüm. Tarihi dikte etmekle içinden geçtiği dönemi etkileyen gerçek hikâyelerle kavramak arasında ciddi bir fark vardı. İlk Ruslardan, Macarların Almanlarla birlikte Türkoloji yaratmasına, oradan kelimelerin etimolojik kökenleriyle Magrep'e, Endülü's'e, Arapların yarımada'daki kültürel etkilerine, divan edebiyatına, ortaçağ saray aşklarına, Haçlı seferlerine doğru ilerlerken, ormandaki sincaplar gibi zıplayarak Avrupa'nın oluşmasına eşlik ediyorduk. Kibirden arınmış tevazu ve ince bir mizah duygusuyla daima biraz geride durarak bilgi paylaşanların kıymetini ve yerlerinin kolay doldurulamayacağını düşündüm. Magna Carta'nın öneminden, Kürt komutanı Selahaddin Eyyubi'nin neden iyi bir asker olduğundan bahsederken yeri geldiğinde "Beşiktaş'la Galatasaray berabere kalınca Fenerbahçe sevinir ya" diye benzetme yapabilen bir hocayla tarihi hayata dokunarak idrak etmeyi isterdim doğrusu.

Çıkışta yakışıklı delikanlıların bana "siz bu sınıfta yenisiniz galiba" demesinin (Birisi editörümüz Tamer Kayaş'ın oğlumuş meğer, olsun Can ve arkadaşı beni henüz tanıımıyordu, söylediler bir kere) abartılı sevinciyle birlikte, Murat Belge'nin Buckingham Sarayı anılarını dinleyerek bir İngiliz bahçesinde dolaşiyor edasıyla yürümek gençliğimi diriltti.

Muhayyilenin sihirli kudreti...

O gün tahta masaların etrafında geveze kuşlar gibi şakıyan öğrencilerin arasında öylece durmak istedim. Güneşin sarı binaların duvarlarında hayal gücünü kışkırtan gölge oyunları yaptığı bir öğle sonrasında, 'hayatı tekrarı mümkün bir oyun' gibi tasavvur etmek ruhumu gevşetti. Kendime sessiz bir köşe bulup romanı kaldığım yerden okumaya devam ettim. **Artık bahçede 19. yy. İngiltere'sinde Mary Shelly, Lord Byron, Percy Bysshe Shelly, Coleridge gibi asi romantiklerle birlikteydim. Thames nehrinin kenarında 'yaşamsal öz'ün sırlarının keşfiyle ilgili tuhaf ve çekici sohbetlere daldım.** "Murat Belge bunları da her zamanki bilge sükûnetiyle anlatırdı" diye hayıflanmayı ihmal etmeden elbette...

Tabiatın kudretini bütün benliğiyle hisseden, etrafını kuşatan evrenin içinde eriyip kaybolduğunu düşünen Victor, daha en başında dünya ve kâinat hakkında her şeyi bilmek istediğini söylüyor ve ihtirasının hatalarının en büyüğü olduğunu itiraf ediyordu.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Keje 'Bir Gecede Büyümek' ve Emine Uçak

Keje 'Bir Gecede Büyümek' ve Emine Uçak Caddenin ortasına yığılmış kuru dalların arasından çıkarıp içime çekiyorum kokusunu. Kurumuş maltaeriği tohumlarının arasında tebessüm eden minik beyaz çiçeklerin üzerinde sabah çiyleri parlıyor. Bir daha soluyorum o tazeliği. Bu defa okuldan dönen kız çocuğunun reçine kokulu parmakları değişiyor avucuma. Bir daha,.. arka bahçeden gecekondulara inen dik bayırlardaki badem ağaçlarına tırmanmış tüylü yemişleri ısıyorum. Oradan bakıyorum geleceğime. Henüz büyüdüğümde o ulu ağaçları, yaşadığım çirkin apartmanı, geceleri masal evi gibi görünen kerpiç damlı evleri, üzerinde ekmek, zeytin ve boş şişe karşılığında aldığımız fındık ezmesiyle piknik yaptığımız rengârenk kilimleri, karınca yuvalarının başında birlikte nöbet tuttuğum gizli dostlarımı nasıl hatırlayacağımı bilmiyorum.

Çocukluğumun kuytusunda iz bırakan her şeyin büyük, görkemli, vazgeçilmez olduğunu, hep öyle kalacağını sanıyordum herhalde. Hayat hep yağmur sonrası toprağı gibi kokacaktı. Yıldızpoyrazlarıyla üşüdüğümüzde pamukçuklarını üstümüze salan kavakların dibinde birbirimize sokulup hikâyeler anlatacaktık. Hayat usul usul hışırdayacaktı. Biz de bozkırın ortasında durup sonu güzel biten filmleri izler gibi dünyayı seyre dılacaktık işte.

Bir zamanlar çocuk olan herkes gibi ümidim, hayallerim, sıkıntılarımdı. O günleri ansızın bastıran koku sağanağıyla hatırlayınca, göğsümün altında pıtır pıtır koşturup duran ceylanları yatıştıramıyorum. Hafızanın yumağı basit bir kokuyla nasıl da kolayca çözülüyor. İpin ucu, köklerimiz göremeyeceğimiz kadar çok uzaklaşıyor. Artık büyüme sancısının kendini her daim hatırlattığı dumanlı günlerin içinde olmadığım için mutluyum ama zihnimi kemirip duran sorular var. Bir daha asla aynı hale dönmeyecek kadar korkunç bir yırtılmaya sebep olan o sarsıcı değişim nasıl gerçekleşiyor. Biz o ânı bilincimizin derinliklerinde hissediyor muyuz? Sonra o an hayatımızın geri kalanında bize nasıl eşlik ediyor?

Büyüme ânını hatırlamak...

Bu soruları bana sorduran sadece budanmış bir erik dalına tutunan beyaz çiçekler değildi. Emine Uçak Erdoğan'ın hikâyelerini okuduğum günden beri âni büyüme sarsıntısına neden olan kırılmaları düşünüyorum. Sonradan hiç beklenmedik işaretlerle hatırlayacağımız bu 'maceranın' tezahürleri ne kadar farklı. Kimileri büyüdüğünü henüz duygularla tanışmadan bir battaniyenin altına kıvrılıp okuduğu çarpıcı hikâyelerle, kimileri de bir gece damda uyurken tepesinden geçip giden kurşun vızıltılarıyla fark ediyor. Ya da okulda arkadaşlarının önünde dili, dini, ırkı yüzünden aşağılandığında, bazen arkadaşsız büyümeye mahkûm edilmiş ıssızlığın ortasında hayatının hep öyle devam edeceği aldanişıyla boğulduğunda... **Kimi zaman hakkını aramaya cüret edemeyen yoksul bir çocuğun sessiz çılgılığında, sokakta nedensiz sopalandığında doğmuş olmaktan nefret eden, bunun için kendini suçlu hisseden bir oğlanın kambur duruşunda... Soğuk bir seher vakti annesinin kurtulması içinde dua eden kızın iç çekişlerinde... Tarlada çalışan delikanlının komşu kızına uzattığı mahrem bir mektupta... Çaresizliğini yaralı bir köpeğe yardım ederek teselli eden adalet duygusunda...**

Hem öyle birden bire de olmuyordur belki; heybemizde ufak ufak biriktirdiğimiz acılar, korkular, endişeler, ağacını ufak ufak kemiren kurtçuklar gibi içeriden parçalayarak büyütüyordur bizi. Bilmiyorum... Hayatın kendimizle, fani bedenlerimizle sınırlı olmadığını, varlığımızın hayvanlarla, denizlerle, bulutlarla, yaylalarla, kocamış dağlarla, ağıtlarla, masallarla, dualarla, kahkahalarla, nedensiz gözyaşlarıyla genişlediğini fark ettiren ilahi bir kudret bizi olgunlaştırıyordu.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Karanlıkta ışıldayan bir 'söz kuyumcusu': Cemil Meriç

A. Esra Yalazan 25.12.2011

İç çeken yorgun bir ihtiyar misali inleyen fırtınayla camları kırbaçlayan yağmurun hiddetli sesini dinlerken, onun gibi gözlerimi kısıp kitaplarının üzerine eğilerek düşüncelerini şifresini çözmeye çalıştım. Ne çok hatıra, seveda, özlem, kırgınlık, pişmanlık, hayal, umut, biriktirmiş. Birlikte yarattığımız zamansız bir hikâyede kendimi bakışına yerleştirmek istedim. Suretimi ve dünyanın kıvrımlarını, kuytusunda barındırdığı çelişkileri oradan seyretme hevesiyle bir sincap gibi heyecanla zıpladım sayfalar arasında. İç dünyasından taşanların bir parçası olmayı arzuladığımdan belki, korkularına, kibrine, hüznüne eşlik ederken okumanın insanları birbirine akraba kılan kudretini düşündüm. Hem çok yakın hem de büsbütün yabancıydık. Bu medcezirli mesafe tuhaf bir şekilde bizi birbirimize yabancılaştırıp özgürleştiriyordu. **Çalışma odasında siyah gözlükleriyle kendi karanlığında gezinen yazarın sigarasından yükselen mavi dumanlarla benimkilerin arasında sağlam bir yer buldum. Okuduğum her cümle –katılmadıklarım bile– bana insanların 'okuyanlar ve okumayanlar' gibi keskin bir dönemecin ucunda ikiye ayrıldığını söylüyordu.** Klişe gibi görünen bu saf inançla epey eğlendim bir süre.

Hâlbuki insanın ancak bir başkasını anlamaya çaba göstererek hakikatini keşfettiğini öğreneli çok oldu. Bunu kitaplardan mı öğrendim, yaşayarak mı tam bilmiyorum. Bize benzemeyen bir insanın ırmağından akan duyguların, resimlerin, düşüncelerin ne kadar bizimkiyle buluşabiliyor? Biz o akışın hayatımızı değiştirmesine ne kadar müsaade ediyoruz? Pek etmiyoruz galiba. **Tabiatımızın güçlü bir yanı merak duymadan, kuşkulandan, endişelenmeden mutlu olamayacağımızı söylüyor. Onu kışkırtan diğer yanımla aklımızı kemiren şüphelerden uzak, sükûnete kavuşmuş dingin bir ruha kavuşmamızı tavsiye ediyor. İşte o dikenli yolda yürürken Cemil Meriç'in hayatından damıttığı kelimelerle 'genişleyip', her defasında biraz şaşırıyorum.** Zihninin ırmağında yüzerken geniş bir anlam ve düşünce atlasında kayboluyorum. Tarif etmekte zorlandığım acı bir zıtlık barındırıyor cümleleri. Şefkatli ve huysuz bir büyükbaba gibi o. Hırçınlığı, huysuzluğu, açık sözlülüğü, tevazuu, derin maneviyatı, çelişkileri, keskin tenkitçiliği ve kendi üzerine kapanan karanlığıyla benzersiz bir 'söz kuyumcusunun' dükkânına girmiş gibi hissediyorum.

Karanlığın içinden...

O dükkânın çalışkan sahibi, bu coğrafyanın kadim kültürü, gelenekleri, dili, sezgileri ve hassasiyetleriyle dünyayı seyre dalıyor. Genç yaşında gözlerinin feri usul usul sönerken, o kendisini hırpalayarak öğrendiklerine anlamlandırmaya ve kayda geçirmeye devam ediyor. **Ve henüz kırklı yaşlarının başında dünyasını aydınlatan lambanın düğmesi kapanıveriyor. Simsiyah bir odada yalnız başına bırakılmış bir çocuk gibi titrese de hemen korkularına teslim olmuyor.** Karamsarlığın girdabında boğulduğu vakit yazdıkları onunla ilgili meraklarımı kısmen giderdi: "Sessiz, uyuşuk, kendi kendine yeten bir hayat. Ve ebediyete yönelen bir ihtiras, ebediyete ve kâinata. Kelimeler dünyasının sultanı olmak, zindanımda hayır fildişi kulemde, sanatın ve düşüncenin gökdelenlerini inşa etmek... Kader buna imkân vermedi. Nemezis'in parmakları gözlerime uzandı". (15.10.1966). Yine o yıllarda, yolun sonuna geldiğini kendine has çıplak sesiyle yazmış: **"Gözlerimi, yani her şeyimi kaybetmiştim. Tekrar çarka takıldım. Ölümü bir münci olarak arıyordum. Meselelerimi ancak o çözebilirdi, korkak olduğum için intihar edemedim... Beklediğim bir şey yoktu. Yazdıklarım hiçbir yankı**

uyandırmamıştı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seferis, P. Auster ve 'gizli defterleri'

A. Esra Yalazan 08.01.2012

Seferis, P. Auster ve 'gizli defterleri' Birkaç gün evvel Orhan Miroğlu'nun yeni kitabı için biraraya geldiğimiz restoranda "yıldız yağmuru" gecesini seyretmek için balkona çıktım. Şehir ansızın kaybolmuştu. Beceriksiz bir sihirbaz, yanlışlıkla Boğaz'ı, serseri vapurları, yıldızları, evlerin cılız ışıklarını, zarif minareleri, çatılarda durup dünyayı seyre dalan martıları, havada döne döne dolaşan sarhoş sayıklamalarını, her şeyi ama her şeyi yok etmişti sanki. Eski zamanlardaki gibi düet yapan sis ve vapur düdükleri de işitilmiyordu. Bir çocukluk anısı kadar tanıdık olan manzarayı yumuşak bir yorgan gibi örten sislerin ortasında öylece kalınca muazzam bir yalnızlık hissiyle ürperdim.

Nefes aldıkça kızgın kedi sesi çıkaran ciğerlerime rağmen oturup bir sigara yaktım. Bilmiyorum, belki o masalsı atmosferin çekiciliğine kapıldığımdan hayalet gibi yüzler belirdi sis bulutunun içinde. Her manada çok yakınımda olduğu halde ulaşamadığım "yabancı" insan yüzleri. İyi tanıdığımı sandığım ama düşününce iç dünyalarına nüfuz edemediğim dostlar. **Sessizliğin çığırtaşıyla yırtılveren, dalgın, esrik, kederli bakışların kimselerin göremediği karanlık kuyunun dibine doğru usul usul damladığı bir an...** Kesif bir korkuyla birleşerek muhayyileyi kıskırtan hayaller... Bir de kış ortasında balkondan aşağıya sarkan şımarık, kırmızı sardunyarlar... Puslu bir resmin içinde durmuş "sırlarımızın" ne kadar kıymetli olduğunu düşünüyordum. **Bizi biz yapan, karakterimizi oluşturan özellikler sevdiklerimize itiraf edemediklerimizde gizliydi ama nedense onları itinayla saklamaya çalışıyor ve bu yüzden çoğu kez birbirimizi fena halde hırpalıyorduk.** Loş odalarda sakladığımız hakiki benliklerimizi en çıplak haliyle gösterdiğimiz vakit sevdiklerimizi kaybetmekten korkuyor, gösteremediğimizde de "samimiyetsizlikle" itham ediliyor, bazen gerçekten de öyle davranıyorduk.

Yazar nihayetinde okunmak ister!

Malum, yazı sanatı bu çelişkiden de epey beslenir. Yazıyla ilk tanıştığım günden beri özellikle sevdiğim ne kadar yazar varsa oyuncağını kurcalamak isteyen çocuk gibi açıp içlerinde ne olduğuna bakmak istedim. Neyse ki bu garip merakım büyüdükçe biraz azaldı ama hiç geçmedi. Onların anlam dünyalarına, zaaflarına, korkularına, sıradan alışkanlıklarına, herkesten gizledikleri gurur yaralarına eserleriyle ulaşmak bana yetmiyor. Sanki henüz el değmemiş odalarının gizli geçitleri var ve ben onları keşfedersem edebiyatın mucizevi sırrını da ansızın çözeceğim hissine kapılıyorum. Bu çocuksu his, benim gibi eserleriyle yaratıcıları ayıran o vahşi uçuruma lüzumundan fazla tanık olan birisi için biraz yadırganabilir tabii ama olsun, bu "saflığı" seviyorum.

Bugünlerde farklı coğrafyalarda, değişik kültürlerle beslenen bir yazarın ve Nobel ödüllü usta şairin günlüklerini aynı anda okuyorum. **Zamansız bir atmosferde onları buluşturan en kuvvetli bağ, her ikisinin de defterlerini sonradan okunmak üzere düzenli olarak doldurma çabası. Bazı istisnalar dışında yazar denen "mahluk", biriktirdiği acıları, pişmanlıkları, mutlulukları hatırlamak, dilin büyüyle hatırlanmak, iyileşmek, hayal haritasındaki sınırların ötesine geçmek, ölüme meydan okumak, harflerin ilmiyle**

hayatı anlamlandırmak, bazen geleceğini unutmak, geçmişini yeniden tasarlamak ve başka bir dolu sebep yüzünden günlük tutar. Sonradan defterlerimin “yakılmalarını istiyorum” diye vasiyet bırakanlar da dahil.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nabokov’dan Gogol’e uzanan dikenli yollar...

A. Esra Yalazan 15.01.2012

 Nabokov’dan Gogol’e uzanan dikenli yollar... Bir yazarın başka bir yazarın hayatını sırları, oyunları, sıkıntıları, maskeleri, mutlulukları, edebî tutkuları, ‘kutsallarıyla’ olduğu gibi anlatması zordur. Zaten tabiatı gereği bencil, kibirli, huysuz olmaya yatkın olan ‘yazar’ (anlatıcı değil) önce kendini, hayallerini, dünyaya dair dertlerini anlatıp ‘biricik’ ve sonsuz bir varlık olduğunu cümle âleme ispat etmek ve haliyle onaylanmak ister. Hâl böyle olunca çok sevdiği öteki yazarı hakıyla anlatmak için harcanacak mesai hep biraz fuzuli görünür. Kelimelerin sağaltıcı ruh iklimiyle kuşatan yazı kardeşliğine rağmen hayranlıkla karışık kıskançlık da barındıran bir arzudur bu nihayetinde. **Fani olma ihtimaliyle kemikleri titreyen bu özel türden sevdiği yazarları iştiaqla yüceltmesini, yazı sanatının inceliklerini, kusurlarını edebî bir lezzetle anlatmasını beklemek da okurun haklı beklentisidir.** Ve ne yazık ki bunu içtenlikle isteyen ve yapabilen nadir bulunur.

Geçtiğimiz yüzyılda sevdiği yazarların hayatlarından destansı hikâyeler yaratan Zweig, Tolstoy’u anlattığı bölümlerden birinde bu işin sırrını da ifşa eden bir tesbitle başlar: **“Bir sanat eseri, bir hayal ürünü olduğu unutulup varlığı bir gerçeklik olarak algılandığında en yüksek basamağına ulaşır.”** O bunu söylerken Tolstoy’un eserlerindeki kurmacanın ötesine geçen gerçeklik hissinden bahsediyordu ama kendisinin de pekâlâ farkında olduğu gibi, yazarlarını anlatırken de benzeri bir bakışa sahip olmuştı. Okuyanlar bilir, muradı yazar biyografileri biriktirmek değil insanlığa yazarak başkasını anlama çabasının kıymetini göstermekti. Bunu kendisini unutarak yaptığı için bize eşsiz bir miras bıraktı.

Açık dedektiflik...

Nabokov tabiatı ve edebiyat algısı itibarıyla onun kadar şefkatli ve ‘fedakâr’ bir yazar değil belki ama tıpkı Zweig gibi muhtemelen kendini beslemek ve sanatlarındaki dehlizleri olanca çıplaklığıyla okura göstermek için içtenlikle çalışmıştı. 1948-58 yılları arasında Amerika’daki üniversitelerde verdiği derslerden oluşan kitapta (*Edebiyat Dersleri*) Kafka, Cervantes, Turgenyev, Flaubert, Çehov, Tolstoy’un eserlerini örneklerle çözümlüyor yazar. Hâlâ neden Türkçede yeniden yayımlanmadığını merak ettiğim bu kitabın başında okura ve öğrencilerine sesleniyor: **“Benim derslerim, başka şeylerin yanı sıra, yazınsal yapıtların gizlerini bulup çıkarmaya yönelik bir dedektifliktir.”** Fevkalade isabetli bir tesbit. Tam da böyle yapıyor çünkü ama sadece sevdiklerine. Onun abartılı Tolstoy hayranlığını, Dostoyevski’yi küçümseyen kibirli tavrını bilen bilir. Nabokov bazen cidden acımasızdır aslında. O derslere şöyle başlar: **“Tolstoy, düzyazıda Rusların en büyük yazarıdır. Öncülleri Puşkin ve Lermontov’u bir yana bırakırsak Rus düzyazının en büyük sanatçıları şöyle sıralayabiliriz: Bir Tolstoy, iki Gogol, üç, Çehov, dört Turgenyev. Bu biraz öğrencilere not vermek gibi bir şey; herhalde Dostoyevski ve Saltikov da, aldıkları kötü notları konuşmak için kapımda bekliyorlardır.”**

Biliyorum, benim gibi Dostoyevski hayranları ona bu bilgi küstahlığı yüzünden çok kızıyor ama durun hemen sinirlenmeyin, bu sadece başlangıç. Bakın ikinci büyük yazarı Gogol'ü nasıl anlatıyor... Tarihsel, toplumsal hatta genetik, psikolojik tahlillerin bir yazarı anlamaya asla yetmediğine, esas meselenin dilde, kurguda ve üslupta düğümlendiğine inanan büyük bir yazarın ironik çözümlemelerini dinlemek doğrusu yazı sanatına dair algımı her defasında biraz daha zenginleştiriyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mor sümbüller, Masumiyet ve Ian McEwan

A. Esra Yalazan 22.01.2012

Mor sümbüller, Masumiyet ve Ian McEwan Bedenlerin birbirlerine sokularak usulca dalgalandığı 'insan denizinin' ortasında, fark ettim onu. Yuvarlak, münasip başını örten saçlarının tek bir teli bile koyu kalmamıştı. Öyle beyaz doğmuş, hep öyle dallarına konan tüyümsü kar gibi saçlarıyla yaşlanmıştı sanki. Derin çizgilerine inat hâlâ masum görünen yüzünü kızgınlıktan ziyade koyu bir hüznün gölgelemişti. Kış güneşinin binaların soluk duvarlarını aydınlattığı kısacık bir an üstümüzden sevinçli kuşlar geçip gitti. Gök kubbenin berrak aydınlığından bakanlara insan sürüsü nasıl görünüyordu acaba. Topluigne başı büyüklüğünde binlerce insan kafası...

Yumruklarını boşluğa kaldırmış binlerce kol, binlerce düşünce, üst üste yığılmış sırlar, acılar onları maskeleyen, bazen açığa çıkaran öfkeli haykırışlar. Adalet talep eden binlerce kırçılı ses, bu dünyada yalnız kalmamak, tehlikelere karşı birlikte savaşmak için birbirlerine kenetlenmiş duruyordu.

Sanırım ilk çözülme Hrant'ın sesini duyduğunda oldu. Beyaz mendiliyle gözlerini kapatıyordu. Gözyaşlarını silmekten ziyade avucunda sıkıdığı kumaş parçasından güç alıyordu. O anda umut barındırmayan bir hayatı hak etmediğimize inandığım için her sene gidip durduğum caddede bizi tüketen, tahayyül edebileceğimizden daha fazla yaralayan adalet olmadan 'insanlığın' eksik kalacağını düşünüyordum, sanırım. **İhtiyar adam hayatının son virajına savrularak girmişti. Muhtemelen onu inciten derin kırılmayı telafi etmeye yetecek vakti kalmadığına inanıyordu.** Hâlbuki bizi bekleyen 'son'la ne zaman karşılaşacağımızı bilmiyoruz. Ve tuhaf bir şekilde bu zaaf yola daha güvenli devam etmemizi sağlıyor.

Özgürlük hayali

O gün bir an için farklı dünya görüşlerine sahip büyük kalabalığın bir parçası olmanın anlamını sarsılarak hissettim. Önce egomuza meydan okuyan hakkaniyet dürtüsüyle, sonra toplumun yaralanan adalet bilinciyle savaşıırken sağlam durabilmek için biraraya gelmiştik. **Aslında hepimiz büyük bir sis bulutunun içinde, ilk ne zaman kaybettiğimizi bile hatırlamadığımız, vicdanen içselleştirdiğimiz saf 'masumiyetin' peşindeydik.** Başkasını severken kendi mutluluğumuz, bencil arzularımız yüzünden adaletsiz davranmanın bizi de 'adaletsiz' kıldığını biliyor, buna rağmen daha onurlu bir yaşam için toplum olarak bunu talep edebiliyorduk. Politik bir varlık olmak bizim seçimimiz değildi aslında. Korkunun ve ona bağlı kızgınlığın neden olduğu 'ıssızlık' duygusuyla kurallara, yasalara kimi zaman itiraz ediyor ama onlara ihtiyaç duyuyorduk. Yine de önceliklerimiz vardı. O gün hepimiz bir saatliğine onları unutmuş gibi davrandık. Kontrol edebileceğimiz bir geleceğin içine sığdırdığımız 'özgürlük hayali' hepimizi diri tutuyordu çünkü.

“Brad Pitt benden daha yakışıklı”

Eve dönerken aldığım sümbülleri yatağımın yanına koyup çıkmadan evvel okumaya başladığım romana kaldığım yerden devam ettim. Doğrusu içimi kemiren çaresizlik hissi yüzünden büyük tımtırlıklı cümleler okumaya, insan denen karmaşık mahlûk üzerine düşünmeye mecalim yoktu. Dolayısıyla Ian McEwan’ın hikâye anlatmaya düşkün, kılçıksız dili bezgin ruhuma iyi geldi. Bir yandan da sümbüllerin kokusunu içime çekiyor, her biri itinayla aynı sayıda ve şekilde yaratılmış mor çiçeklere bakarken Tanrı’nın, adalet duygusunu tabiattaki bütün varlıklarda hissettirdiğini düşünüyordum.

McEwan’ın sade, duru edebiyatıyla tanışanlar bilir. Ayrıntıları ustalıkla göstermeyi seven bir yönetmen gibi çalışır kurgunun oyunlarına düşkün zihni. Geçtiğimiz günlerde Türkçede yayımlanan **Masumiyet** onun erken dönem romanlarından biri. Dolayısıyla son yıllarda yazdıklarından daha ‘kıvrımsız’ ama hepsinde olduğu gibi akıllı ve detaycı bir proje.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zamanın tozlarına karışan bir yönetmen: Theo Angelopoulos

A. Esra Yalazan 29.01.2012

 Zamanın tozlarına karışan bir yönetmen: Theo Angelopoulos Ölüm haberini okuduğumda korkunç bir ürpermenin ardından imzası olan görüntüler üşüştü zihnime. Onları puslu çerçevelerin içine yerleştirmeye çalışırken kazanın ayrıntılarını okudum. Beni sarsan sadece yetmiş altı yaşında bir adamın, sevdiğim bir yönetmenin hayatını sonlandıran motosiklet çarpmasıyla caddenin ortasına savrulması değildi. Benzeri bir kazayı altı yaşındayken geçirdim. Sabahın erken saatlerinde okul yolunda sevdiğim bir şarkıyı mırıldanarak yürürken motosikletli bir adam bana çarpmış ve aynı şekilde beyin kanaması tehlikesiyle hastaneye götürülmüştüm. Sanırım büyük travmalar yaratan korkuların, acıların tohumu yaşadığımız sürece benliğimize yerleşiyor ve son âna kadar bize eşlik ediyor. Onu hayalimde öylece tek başına yerde yatarken gördüm ve o ilk şoku atlattıktan sonra biraz gaddar ve bencil bir arzuyla yanına oturup bu garip ‘son’u konuşmak istedim. **Ömrünü sinemaya adanmış, filmlerin sonunu bilerek hep ‘açık’ bırakmış usta bir yönetmen, eminim kendi sonuna dair ‘filmler’ çekmişti. Böylesini hayal eder miydi bilmiyorum. Edebilse bile hikâyeyi böyle çekmeyeceğine eminim. O sertliği, vahşeti, şiddeti doğrudan göstermekten ziyade hayatın şiirini görüntülerin diline tercüme etmekten hoşlanıyordu çünkü.**

O gece ne zamandır izlemeyi isteyip nedense her defasında garip bir dürtüyle ertelediğim son filmi *Zamanın Tozu*’nu buldum ve bir süre öylece pencerenin önünde oturdum. O “insanlar bugün filmleri hatırlamak için değil unutmak için seyrediyorlar” diyordu. Karanlığın içinden elmas yüklü şilepler geçiyordu. *Sisli Manzara* filminde babalarını aramak için sonu olmayan bir yolculuğa çıkan çocuklar dumanlar arasında kayboluyordu. Küçük kız “korkuyorum” diyordu, oğlan “korkma, sana bir hikaye anlatacağım” diye teselli ediyordu kardeşini: “Başlangıçta kaos vardı, sonra ışık karanlığı deldi.” O filmin sonunda sis yavaşça dağılır, çocuklar ufukta bir ağacın gövdesine sarılırlar. Ben o son kareyi değil de nedense karların üzerinde can çekişen yaralı ata ağlayan çocuğu görüyordum sürekli. Güçlü imgelerin de travmalar gibi hafızamızda, kalplerimizde derin yarıklar açtığını biraz şaşırarak hatırladım.

“Bu ölüm anlamlı olsun”

Filmi ertesi gece kristal kar tozlarının çatılardan, sis üfleyen kara bacalardan, telaşa koşturan ‘kimsesiz paltolardan’, kedilerin ıslak yüzlerinden, sıska, kuru ağaçlardan, düşlerimdeki ceylanların gövdelerinden savrulduğu bir vakit seyretmeye başladım. Açılış sahnesi, **“Hiçbir şey son ermedi, ermez de. Geçmişe doğru süzülüp giden bir hikâyenin başladığı yere döndüm. Zamanın tozunda berraklığını yitiren ve sonra ansızın öyle bir anda tıpkı bir rüya gibi geri gelen hikâye”** cümleleriyle başlıyordu. İçimde bir şeyler daha kırılp döküldü. Onun hikâyesi bitti sanıyorduk, hâlbuki daha yeni başlıyordu. İzlediğim film üçlemenin ikincisiydi. Üçüncüsünü *Öteki Deniz*’i (The Other Sea) tamamlayamadı ama hikâyeleriyle, görüntüleriyle her defasında ‘son’ sandığımız yerde bizi yeni bir başlangıcın beklediğini gösterdi.

Film, İkinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında geçiyor. Yunanistan’daki solcular Doğu Bloku ülkelerine göç ediyor. Yönetmen üç karakter aracılığıyla bu yüzyılın kırılma anlarını anlatıyor aslında bize. Berlin duvarının yıkılması gibi simgesel olaylarla birlikte, aynı kadını hayatlarının sonuna kadar seven iki adamın hikâyesini de izliyoruz. Yunanlı bir kadın, Yunan ama sürgünde doğmuş Amerika’da yaşayan bir adam ve bir Alman Yahudi’si şair. Angelopoulos, Türkiye’ye geldiğinde yönetmen Yüksel Aksu’yla yaptığı söyleşide, şair Jakop’un intiharını anlatmış: **“Sevdiği kadın onu terk ediyor aynı zamanda.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘Sur Kenti Hikâyeleri’, merhamet ve Ali Ayçıl

A. Esra Yalazan 05.02.2012

 ‘Sur Kenti Hikâyeleri’, merhamet ve Ali Ayçıl Gidecek hiç bir yerim, yazacak tek bir cümlem kalmamış gibi mi durdum, hatırlamıyorum. Durdukça içime doğru açılan koridorlara başımı uzatıp uğultulu kar sessizliğini dinledim. Ne kadar sürdüğünü bilmediğim suskunluğumun derinliğini konuşmaya başlayınca gördüm. Evin sükûnetine inat şımarık çocuklar gibi ters dönen gevşek ev çoraplarımla çatlak ahşabın üzerinde salınırken, canlı meşelerin yaralı hayvan gibi inleyen seslerini içtım. Fırtınada Boğaz’ın zümrüt yeşili sularından kaçıp pencereimin önüne sığınan deniz kuşlarının gerçekle hayal arasındaki sınırları silen hikâyelerini dinledim sonra. Akşamüstleri inci pembesine dönen gök kubbenin yumuşaklığına kalple dokunmak akli büsbütün unutturdu. Hafızam da fırtınayla savrulan kopuk kuş tüylerine karışarak uçup gitti sanki.

Meleklerin ipeksi sicimlerle dans ettirdiği kar tanelerine, sonsuza dek tango çalan radyonun asi sesi eşlik etti günlerce. Kederinin tortusu dibine çökmüş o buruk ezgiler mi yoksa Tanrı’nın kâinatı masumiyetin beyazına büründürmesi mi beni hayatın katı gerçekliğinden uzaklaştırdı tam bilmiyorum. Mucizesini arayan bir seyyah misali başkalarının düşlerinde kaybolmayı istedim sadece. **Böyle zamanlarda koskoca insanlar bile kartoplarıyla yuvarlanan iyimser telaşlarıyla Andersen’in masallarındaki cüceler gibi zıplamak ister. İstemezler mi yoksa? Bembeyaz çıtırdayan kristal tozlu sokaklarda, kuşların bacaklarını açmış çöp adama benzeyen minik adım izlerini takip ettiklerinde şiirin kuytusuna sığınmazlar mı?** Gün ortasında eski bir sevgiliyi hatırlatmak ister gibi burun sızlatan mısralarla dertleşmek, kış nergislerinin odayı dolduran rayihasıyla gevşemek insana kendini, bu dünyanın fenalığını unutturamazsa başka ne unutturabilir ki?

“Sevdiğim adamın kim olduğunu açıklama”

Bazen öyle olur; kısık ateşte unutulmuş çaydanlığın tıkırtısıyla hiç olmamış, olmayacak birisini özlemek şaşırtıcı bir dinginlikle sağaltır insanı. Yokluğun varlıktan, yeknesak olanın lüzumsuz kıpırtıdan, görünmeyenin “çıplaklıktan”, susmanın sormaktan daha içeriden dokunacağını ta kirpiklerinizin dibine kadar hissedersiniz. Kâinatı dantelden bir masa örtüsü gibi örten kar hafızamızın kıvılcımlarını da dindirir. Varlığımızın özü, büyüdüğümüzü, sonsuz yalnızlığımızı unutturacak eşyayı, hayali sevmek ve böylece kendinden çok uzaklara çekip gitmek ister. **İşte böyle zamanlara biraz içlenerek ama hüznü de kovarak bakarız etrafımıza. Müphem bir hayat tasavvuruyla oylanmak isteriz. Uçmayı unutan kuşlar misali korkarız biraz. Ne istediğimizi değilse de ne istemediğimizi sezeriz çünkü.**

Karın merhametini bahane ederek evde gönüllü mahsur kaldığım o iki gün boyunca okuma, yazma, çalışma hatta konuşma vazifelerimi bir kenara itip öylece durmak istedim. Yayıncı dostumun, “Güz cücüğü müsün sen, çıksana sokaklara” diyerek dalga geçmesine, çocuk arkadaşlarımın “kardan adam” çağrılarını aldırmandan şiiir kitaplarımı karıştırdım biraz. Fal açtım onlardan kendime sonra hepsini birer birer kapadım usulca. Yazı kardeşi aradım gizli mahpushanemde. Beni yormayacak, fazla üzmeyecek, az gülümsetecek, biraz düşündürecek, masalların kapısından bilgeliği tevazula kuşatan bir edayla buyur edecek “dost” bir yazar. Doğrusu pek kolay değildi istediğim ama sonunda kitap yığınının arasından çektim çıkardım onu.

Sur Kenti Hikâyeleri’ni daha evvel biraz karıştırıp Sakine’nin hikâyesini okumuştum ama esas itibarıyla derdiyle, dermanıyla, sesiyle, kendi içine doğru çekilen dünyasıyla tanışmayı epey erteledim. Kısmet o güneymiş. **Kadim bir kültürle yoğrulmuş düşsel bir kentin içinde salınarak gezinmek hayata bakışımı diriltti.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zweig’in içinden çıkan Montaigne

A. Esra Yalazan 12.02.2012

 Zweig’in içinden çıkan Montaigne Beyazlığının ürperten belirsizliğiyle iç kamaştıran sayfaya bakıp ne yazmak istediğini sezdiği halde, ilk cümlelerin önüne çit çeken korkunun esiri olmuş. Kâinatı yeniden yaratabileceğine, yeryüzünün kabuğuna ince bir çentik atarak ‘ölümsüz’ olabileceğine inanıyor ama pek emin değil. Kendine fazla güvenmenin tekinsiz kuyusuna düştüğünde oradan kolayca çıkamayacağını biliyor. Huzursuzluğunu, keskin bir kılıç misali boşluğa doğru savurmak ve ondan yazarak kurtulmak istiyor. Bir ayine hazırlanır gibi durup önce kendi uçurumuna bakıyor. Baktıkça başı dönüyor. Dünya büyük, hayat küçücük oysa. Sözcüklerden bir şato yapmayı bilse ne rahat yaşardı orada. Biricik olduğunu bildiği ‘ben’ halinden, ‘insana’ uzanan köprüde her defasında eskimenin tadını çıkarsa da ilk ‘bebek adımı’ndan’ ödü kopuyor aslında. Sonrasındaki çetrefilli yoldan defalarca geçmiş olması onu hiç rahatlatmıyor. Yazıda tecrübeye yaslanmanın bir tuzak olduğunu öğrenecek kadar çok kanatmış dizlerini çünkü.

Kitap yığınıyla dolu ‘mabedini’ terk edip avareliğin tadını çıkarmaya karar veriyor. **En çok sevdiği mavi atkısını boynuna dolarken ‘çocukluğun kayıp zamanı’ hakkında yazmayı düşünüyor ama sonra bakışları eski**

terliklere takılıyor. Ne çok hâtıra yığılır o terliklerin eprimiş tabanlarına. Keşke kimsenin önemsemediği o nesnenin artık kimsenin yüzüne bakmadığı yaşlı bir kadın gibi orada öylece durmasını kendi tecrübeleriyle anlatabilse. Ama belki de duyguları erken baharda açan narin, soğuğa dayanıklı çiçeklerin geçiciliğiyle buluşturmak ister. Acaba insanlar böyle masum bir kıpırtıyı roman sanatının inceliklerinden daha mı az önemser? Hiçbir şey bilmiyor, her defasında bu acemi sıkışıklığı kabinin en derininde hissediyor. Yazının başka hiçbir şeyle değişmeyeceği hazzını yitirmemek için, bulmaktan ziyade aramak onu fena halde kışkırtıyor. Ah bir bilse ne yazacağını, ama bilmiyor işte. Duvarlara parmaklarını sürterek yürümek, tutkularından, zaaflarından, pişmanlıklarından kurtulmak, limon bahçelerinde kaybolmak istiyor. Kendini beğenmiyor ama sabahtan beri kırıştırdığı o boş sayfaya gönlüyle yerleşebilirse mutlu olacak. Yazmak istediklerine hep geç kaldığını düşünüyor. Bir kedi sürtünüyor bacaklarına, sepetine parlak, sarı ayvalar dizmiş bir ihtiyar geçiyor yanından. Vitrin camında yakalandığı yabancı bir bakıştan seyrediyor kendini. Acaba 'yalnızlığın' iyileştiren mucizesini mi yazsa? Ya da belki sadece bütün dünyayı dolaşan serseri bulutların bilinmeyen maceralarını anlatır. Neticede hepsi insan tabiatının sırrına değmiyor mu?

Gençken onu anlamamıştım...

Bütün bunları en sevdiğim biyografi yazarı **Zweig'in Montaigne** kitabını okuduktan sonra düşündüm. Bu uzunca girizgâhta tarif etmeye çalıştığım 'kaotik ruh' halini bilhassa deneme yazarları daha içerden hissedecektir. Zordur; ne eleştirinin kibrini, ne incelemenin akılcı kararlılığını, ne de hayal gücüyle beslenen kurgunun avareliğini taşıyabilir. Felsefenin sorunları işaret eden sıkıntısından uzaklaşıp şiirin kendisini her şeyden sakınan evine sığınır kimi zaman. Sırtını bilginin ağırlığına dayamadan, bahar dallarında uçuşan serçeler misali duygular ve düşünceler arasında hafifçe sıçrayarak, dilin lezzetini unutmadan yeni bir dünya kurmak o işi hakkıyla yapmak isteyenler için epey zahmetlidir aslında. 'Ben' demekten çekinmeden kendine çarpan mana genişliğini büyütebilmek, tek bacağı daima sabit ve sağlam olan pergelin kendi çemberi etrafında ahenkle dönmesine benzer. **Has edebiyat okuru, kendini malumatla saklayana da, müstehcen bir şımarıklıkla ortaya koyana da hâlâ edebiyatın üvey evladı sayılan denemelerde kolaylıkla fark eder. Velhasıl, asırlardır insanın içine doğduğu ölümü, mutluluğu, hazzı, incir ağacını, rüzgârı, adaleti, bir nesne değil bir duygu olarak pijamayı, yoksunluğu, yaşama sevincini, çorbayı, umutsuzluğu sanki daha evvel hiç kimse yazmamış gibi anlatmak cüret ve aynı zamanda deruni bir tevazu gerektirir.**

Daha evvel bu köşede, biyografilerini önünde saygıyla eğilerek anmaya çalıştığım Zweig, sadece usta bir biyografi yazarı değil, kitabı berrak çevirisiyle Türkçeye kazandıran Ahmet Cemal'in hatırlattığı gibi yirminci yüzyıldaki 'biyografik denemenin' en önemli ustasıdır. Onu ilk gençlik yıllarında okuduğumda doğrusu geniş zamanın içine yayılan basit cümlelerindeki hakikatine vâkıf olamamıştım. Anlamaların, katmanların derininde saklı sadeliğin açılma vakti henüz gelmemişti. **İnsanın kalın zırhını göstermek için kendini korkmadan çıplak kıldığını, iyilikle, merhametle, hümanizmle, edebiyatın hazzıyla yıkanmış bir dilin hiç eskimediğini gençliğin iddialı, inatçı, hırçın derisinden soyunduktan sonra idrak edebildim ancak.** Ve aynı gerçeğin içinde saklanan sebebi Montaigne'den dört yüz yıl sonra dünyaya gelen 'yazı kardeşi Zweig'dan okumak beni çocuklar gibi sevindirdi. Daha kitabın en başında itiraf ediyor: "Onun *Denemeler*'ini içinde bize kendini bırakmış olduğu bu tek kitabı ilk defa yirmi yaşındayken elime aldığımda, açıkça söylemem gerekirse, onu ne yapacağımı pek bilememiştim. Benim gibi yirminci yüzyılda yaşayan bir genci, Cicero üzerine düşünceler ne ölçüde ilgilendirebilirdi?.. Fransızcasını bile epey eskimiş ve acemice buluyordum; üstelik kullandığı dil tıka basa Latince alıntılarla doluydu. Montaigne'in yumuşak ve dengeli bilgeliğiyle ilişki kuramıyordum." **İşte ben yazının kendini kaçınılmaz olarak tekrar eden bu döngüsel yazgısını, nesilleri peşi sıra sürükleyerek coşkulu bir nehir gibi çağıldamasını seviyorum.** İnsanları akrabadan yakın kılan, sanatın özünde gizlenen bu tutkulu arayış değilse başka ne olabilir ki?

Biyografik bir hikâyesi yok...

Zweig'in tutkunu olduğum olağanüstü anlatımıyla, sadece kendisinden sonra gelecek olanlara müşfik bir öğretmen gibi yol gösteren denemecinin hayatında dolaşmakla kalmadım; yaşadığı yüzyılın siyasi, toplumsal gerçeklerini, kendini ve insanı hiç bıkmadan sorgulayarak, daima kuşku duyarak, sürekli okuyarak, kitaplarına anlaşılabilir notlar alarak ne yapmak istediğini de kavradım. Rönesans hayallerinin, umutlarının sönmeye başladığı, iç savaşların patladığı bir çağın eşiğinde, din savaşlarının ortasında 'fildişi kulesinde' oturup kendini hayattan soyutlamış gibi görünen bir 'yalnızın' kalabalığını başka bir yazar sayesinde ilk kez bu kadar çıplak gördüm.

Zweig'da tıpkı Montaigne gibi kendini adadığı sanatında yazma özgürlüğünü, her türlü toplumsal baskının, sıradan eleştirilerin, yavan yorumlarının önünde tutar. Karısıyla birlikte intihar etmeden yazdığı bu son biyografide, büyük bir yazarın insanlık için kıymetli olduğunu unutulmayacak cümlelerle her zaman olduğu gibi okurundan hiç esirgemedi anlatmış. Montaigne'in taktiğinin dış görünüşü bakımından çarpıcı olmaktan elden geldiğince kaçınarak bir anlamda kılık değiştirerek dünyada dolanmak ve böylece kendine giden yolu bulmak olduğunu söyledikten sonra tam da bu nedenle biyografi denebilecek bir hayat hikâyesinin olmadığını ekliyor. Ve bu keskin cümlelerin hemen ardından oturup muhtemelen Montaigne hakkında yazılabilecek en içten, duygusal, mesafeli ve çarpıcı hayat hikâyesini yazıyor. Kaç tane böyle 'sürprizli' biyografi yazarı okudunuz şu ahir ömrünüzde?

'Hep yeniden başlarız'

Kitap boyunca kendini ameliyat masasına yatıran Montaigne'i, Zweig'in kollamayı, sevmeyi, anlamayı bazen de acıtmayı seven bakışlarıyla izlemek bana yazıda tutunduğum 'ben'i gösterdi. Ve itiraf etmeliyim ki bu eşsiz denemeyi en çok bu yönüyle kıymetli buldum. Ölümsüz bir yazarın çocukluğunda Latinceyle hemhal oluşunu, sarsılmasın diye flütle uyandırılmasını, eserlerinde annesinden ve ölen çocuklarından hiç bahsetmemesinin muhtemel sebeplerini, aile şatosundan uzaklaştırılıp disiplinli kolej eğitimine gönderildiğinde kişiliğini oluşturan savruluşlarını merakla izledim. Saf bilgiyi sevmemesinin sanatına katkısını, kendini beceriksiz bulduğu için suçluluk duygusunu ömrü boyuca bir madalya gibi taşıdığını, evlilik ve iş hayatının zorunluluklarından tiksindiğini, kadınlara sıkça sevgili değiştirme hakkı tanıdığını, yolculuklarında şaşırmayı sevdiğini, ölümüne çeyrek çok genç bir kadına âşık olduğunu ve buna benzer onlarca ayrıntıyı soluksuz okudum. Sonunda anlatıcın gönüllü ölümü yüzünden eksik kalmış bir hayat hikâyesine dönüp baktığımda, yazmak için inzivaya çekilmiş iki 'yazı sürgününün' benim gibi meraklı bir okura verebileceği o güzel hediyeği gördüm.

Zweig'in biraz kendini beğenmiş bulduğu cümleleri, yazıyla hayat arasındaki yakınlığı ve mesafeyi aynı anda gösteriyordu: **"Benim kitap yazarı olmakla uzaktan yakından bir ilgim yok. Bütün meselem, kendi yaşamıma yön vermek. Benim tek uğraşım bu." Zamanını nasıl dolduracağını bilemediği için düşüncelerini gelişigüzel kâğıda döken Montaigne farkına varmadan yazar olmuş. Ve asıl yazarlık serüveni bundan sonra başlamış.** "Hep yeniden başlarız" diyen Montaigne, nasıl oluyor da aramaktan sıkılmıyor, katı fikirlerin hoyratlığından kendini koruyor, hatalarını olduğu gibi kabullenebiliyordu? Daha da önemlisi yaşadığı ve yazdığı sürece 'hep başka bir insan olmuş, değişirken hep aynı insan kalabilmeyi' nasıl becermişti?

İnsanın yazar gölgesi...

Denemelerinin tek konusu olan, hiç ilginç bulmadığı 'benliğini', hepimizde ortak olan öteki 'ben'le yan yana koyduğu, Goethe'nin tabiriyle 'iç kalesinde', ön yargılarından kurtulmuş ve sıkıntılara rağmen hayatın tadını her manada çıkarmıştı belli ki. Her kitabında hayat hikâyeleri madalyonuna tersinden bakmayı seven Zweig, onun neden farklı ve eşsiz olduğunu sakın cümlelerle ifade ediyordu: **"Montaigne'in içindeki yazar, insan Montaigne'in yalnızca bir gölgesidir; oysa bizler genelde insanların yazma sanatlarının ne kadar büyük, yaşamak sanatlarının ise ne kadar önemsiz olduğunu görüp şaşkınlığa düşeriz."**

Hazzın sınırlarına kadar gitmeyi savunan Montaigne'in, 'hayat-yazı' denklemindeki sınırları aşmamayı becermesini ve Zweig'in o sınırların içinde dolaşarak onu anlama ve anlatma çabasındaki içtenliğini açıkça gördüm. On yıl boyunca gizlendiği şatosunda okumaktan sıkıldığı kitapları derhal fırlatıp atmasına karşın 'şiirden' yoksun yazı sanatını pek ciddiye almadığını söyleyen ve bunu dört asır sonra hatırlatan iki büyük ustanın yarım kalmış bir kitapta buluşmasını sevdim ben. İnsanın kendi gibi kalabilmesinin imkânsızlığına, zamanın çürüyüşüne direnen edebiyat, hep ve hâlâ aynı basit soruyu yeniden soruyor ve ona yeni cevaplar arıyor çünkü: (*Que sais-je?*) Nasıl yaşıyorum?

(Montaigne, Stefan Zweig, Can Yayınları, Çev. Ahmet Cemal)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sırların sesi ve Tayeb Salih

A. Esra Yalazan 19.02.2012

 Sırların sesi ve Tayeb Salih Geçenlerde bir arkadaşım, ona çok yakışan ketum bir edayla "Hayat suskunluğu öğrenme sanatıdır" dedi. O bir şair. Bunu benim gibi kelimeleri düzyazı vadisinin yarlarından başıboş kozalaklar gibi yuvarlayarak hayatı anlamaya çalışan birine söylemesinin makul bir sebebi de vardır elbet. Kibarca "gevezelik sanatından" vazgeç dedi sanırım. Halbuki bazen gevezeliğin susmanın en perdelisi olduğunu kendisi de pekâlâ bilir.

Şairlerin böyle tumturaklı lafları dünyanın en sıradan cümlesini fısıldar gibi söylemelerine şaşmamalı. Kelimelerin arasına itinayla yerleştirdikleri boşluklardan beslenen esrik ruhları ve harflerin ağızlarında tıkırdamasına mani olan ritim sezgileriyle, insanın sonsuzluğunu bir şimşek çakımı kadar kısa anların içine sığdırdıkları mısralarla dünyaya savurmaları, onları biz 'geveze fanilerden' farklı kılıyor. Bunu anlamak pek zor değil, hatta bu sempatik kibri nesrin dalgalarıyla oynaşmayı sevenlerin daha içeriden hissedebildiğini söylemeliyim; lakin beni suskunluğu öğrenme sanatından ziyade hayat denen muammanın derininde gizlenen 'sırlar' kışkırtıyor. **Görünmeyeni görünür kılan hakikate kavuşmak için ihtiyacımız olan 'bilgeliğin', bilincin, sır dolu sandıklarda uyumaya bırakıldığına inanıyorum çünkü. Eğer bir insan susmak istiyorsa onun 'suskunluğunu' değil nasıl sustuğunu önemsemem belki bu yüzdendir. Ancak böyle şefkatli bir bakışla, şairlerin "Çok uzun anlatmak gerekti ve biz sadece imayla geçtik" diyen müstehzi tavrını onlara rağmen büyümlü bulurum.** Necatigil'in "Çoklarından düşüyor da bunca/ Görmüyor gelip geçenler/ Eğilip alıyorum/ Solgun bir gül oluyor dokununca" mısralarını hatırladığımda tevazula susanların kalp makamına kabul edilmişim gibi hissetmem, şairin sırrı bilerek saklamasındandır muhtemelen.

Tabiatın konuşan hali...

Sesleri, heceleri, durup bakmaları, okşamaları, çekip gitmeleri, resimleri harekete geçiren 'suskunluk perdesinin' arkasındaki hayaletleri görebilmek herkese nasip olmaz. Seslerin sessizlikte yankılanmasını duyabilenler de neyse ki sadece şairler değil. Sevdiğim romancıların, hikâyecilerin anlatıcılarından çok sözcükleriyle genişlettikleri atmosferin sesini duymayı severim ben. Kurgusu, dili, meselesi, kahramanlarını zekice diyaloglarla konuşturma ustalığı, üslubu elbette önemli ama okur, onu içine çeken bir hikâyede dolaşırken oraya ait sesleri duyup, kendi hayatındaki akisleriyle hayallerini çoğaltabilmeli bence. Vaktinden önce budanmış yetim ağaçların iniltisini işiten yazar, kazıklar üzerine çakılmış bir meyhanede bir başına demlenen adamın ayaklarına çarpan azgın sularla dibe çöken umutsuzluğunu da duyar. **Sonra mesela ıslak odunların ağlaması, boş kuyulara sarkıtılan bakraçların duvarlara çarpan korkuları, bahar kırlarında ezilen taze otların can çekişmesi, birbirine dokundukça merhameti çoğalan tespih tanelerinin mırıltıları vardır. Sopalarla dövülen zeytin dallarının çığlığını, yosunlu taşları okşayan denizin iç çekişini, bir kadına ilk kez kur yapıyormuşçasına sessizleşen acemiliği, olgun narların çatlamasını andıran sesleriyle ürperten itirafları kendi cümleleriyle anlatan yazar, sırları 'suskunluğun' sihriyle ifşa etmez mi?** Tabiatın, eşyanın, hayvanın, bitkinin, varlıkların sesini duymadan konuşabilir mi yazar? Hayatın kayıp sesleri, yüreğini kuşların kadife kanat çırpışları gibi hoplatmazsa ademin suskunluğunu anlayabilir mi?

Tersine göç...

Kuzeye Göç Mevsimi'yle tanıştığım Sudanlı yazar **Tayeb Salih**, sırlarını dökerek saklayanları, onların peşinde koşanları anlatmayı sevdiği kadar doğup büyüdüğü coğrafyanın kokusunu, sesini, resmini de yazmaya tutkun.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşkın çocukluğu ve Ana Maria Matute

A. Esra Yalazan 26.02.2012

 Aşkın çocukluğu ve Ana Maria Matute Onu gördüğüm ilk ânın bulutsu narinliğini olduğu gibi anlatabilseydim keşke. Yenilginin çorak topraklarına henüz adım atmadığım vaktin sırrıyla göstermek isterdim o masal ülkesini size. Ama artık kelimelerini yanlışlıkla yutan birinin onlara bir daha dokunamaması kadar imkânsız bu. Doğup büyüdüğü köye buruk bir özlemle bakan çoban misali kimsesiz ve kalabalığım. Çok büyüdüm ben. Dilimin çatallandığı çıkmaz sokaklarda iç sesim de yırtık tüllerle perdelendi sanki. Muhayyiledeki dev kahramanlar, ceplerime sığabilecek kadar küçüldü. Kekeme hayaletlerimi kaybetmemek için yıllar boyu iplerinden tutup boşlukta oynattım. **Onlara çocukluğun umudunu, safiyetini, gökkuşağı rengindeki sevincini hatırlattım. Yine de her seferinde çocukluğun odasına hapseden sıkıntılı sesi galip geldi. Çocukluk öyledir. Bir yanıla hep biraz mutsuz olmak demektir. Hasretlerin yığıldı, henüz öfkeye dönüşmemiş kederlerin katmerlendiği kovuğun içinden bakar dünyaya. Dışarıya çıkamamanın**

huzursuzluğuyla kuşatılmıştır. Sınırlarının güvenli oluşu, sığınağı cazip kılar belki ama aynı zamanda fena halde boğar. Ne evdesinizdir, ne de şiddetli dünyanın tekinsiz ortamında.

Olsun. Öyle de olsa tılsımlıdır. Efe'yi düşününce ilk aklıma gelen nedense güneşin altında ustura gibi parlayan saçları oldu. Onları sürekli arkaya doğru tarayarak şekil vermek için uğraşan parmakları ipince bir çizgiydi sanki. Hayata meydan okur gibi göğsü doğru kaldırmaktan hoşlandığı kibirli burnunun kusursuzluğu ona gıpta edenin canını sıkardı. Neredeyse doğuştan hergeleydi. Gömleğinin üst düğmelerini bilhassa açar, marifetlerini görünür kılacak bir vücut diliyle dünyaya kesik atardı. Onun yaşındaki bütün oğlanlar gibi utangaçlığını hırçınlıkla gizlemeyi öğrenmişti. Merhametliydi ama çocuk felci geçirmiş olan arkadaşımızı merdivenlerden indirmeme yardım etmezdi mesela. Tam bir yıl boyunca bu yazıya sığdıramayacağım kadar çok heyecanlı ve "imkânsız" serüven atlattıktan sonra sekiz yaşında arkadaş olmayı becerdik.

Bir gün okul çıkışı birlikte resim yapmaya karar verdik. Başlangıçta birbirimizi yakınlaştıran sessiz soluk alışların ipeksi yumuşaklığı harikaydı. Konuştuğunda değerli bir maden merdivenlerden çıkılarak yuvarlanırdı. Karınca bacağı gibi kara ve kıvrık olan kirpiklerinin gölgesinde parlayan yeşil gözlerindeki sevinç, damarlarımdan akıp büyük okyanuslara karışıyordu. Muhteşem geleceğimizi sanatla çoğaltıp içini dilediğimiz gibi boyayacaktık. Kimse karışamayacaktı bize. Ona nasıl göründüğümü bilmiyorum ama ben onu değerli taşlardan yapılmış tacı olan bir prens gibi görüyordum. Bazen de başının üzerinde haleleri olan bir melek. Sonra o korkunç kavganın içine düştük. Natüralist bir sanatçı olan ben, elbette gökyüzünü içinde bembeyaz bulutların sürüklendiği berrak bir maviye boyamak istiyordum. Hatta mümkünse ilerde oturacağımız ev de mavi ve aydınlık olmalıydı. O ise bıçkın bir delikanlı gibi koyu renkler kullanmak, üzerinde kırlangıçlar uçuracağım denizleri, ormanları, gökleri büsbütün karartmak istiyordu. Bense onun "yenilikçi", karamsar üslubunu hiç anlamıyordum. **Her şey oraya kadardı. Ağzından ateş püskürten ejderhalara dönüştü birden. Ani bir hareketle üzerinde boyalarımın olduğu masamı devirip koşarak kaçtı evden. Ve çocukluğumu sarsan, yaşadığım sürece benzer "sarsıntılarda" hafızamı zonklatan korkunç kapı çarpmasıyla ben o gün ilk kez öldüm! Dünyanın bütün bahçeleri soldu, ağaçlar, kuşlar, rüzgârlar dilsiz kaldı. Bulutlar pare pare döküldü toprağa. Gök kubbe yanık bir feryatla çatladı. Bir daha kimse o "resmi" saf, bozulmamış haline döndüremedi.** Acı, utanç, pişmanlık, hayal kırıklığı gibi iz bırakan duygusal sarsıntılarda, "ilklerin" sahih diğerlerininse sadece onların tekrarı olduğunu ancak büyünce öğrenebilecektim.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevilenler, sevemeyenler ve Carson McCullers

A. Esra Yalazan 04.03.2012

Sevilenler, sevemeyenler ve Carson McCullers Kaldırım kenarlarındaki cılız ağaçların gölgelerine serazat uzanmış köpeklerden başka kimsenin güneşle karşılaşmak istemeyeceği kadar sıcak bir gündü. Reha Mağden, yazı işleri toplantısının mutlak bezgin ruhunu üzerinden toz gibi silkelemiş, içinden her daim hayat fışkıran güçlü sesiyle gençleri soğuk bir şeyler içmeye davet etmişti. O zamanlar ıssız Anadolu kasabalarını andıran bugünün plazalar semtinde şık kahveler yoktu. Üç kişinin ancak sığabileceği kulübeden bozma bakkalın sundurmasına çokküp yazarlardan bahsettiğimizi hatırlıyorum. Cigarasının acı tadına eşlik eden soğuk birası onu çok keyiflendirmişti. Beni güldürmek için "Bak gardaş", diyerek başladı her zamanki gibi cümlesine (böyle konuşmanın onu sempatik kıldığını iyi biliyordu) ve sonra hayalinin resmini çiziverdi; "şimdi gidip sıcak bir ülkenin kasvetli kasabasında تنها bir bara tünese. Tepemizde bozuk bir vantilatör pır pır dönse. İsterse

dönmesin ama orda dursun. Birbirini tanımayan insanlar sokak tozlarına öyle bakakalsın. Sevmenin hiç kuralı, nedeni, yeri, zamanı olmasın...". Kaptırmış anlatıyordu. "Yapma yahu, nasıl olacak o", diye sözünü kestim, gençliğin, en küstah, umursamaz tonuyla. Yüzüme hiç bakmadan "Sen 'Yalnız Bir...' dediği anda, "Evet okudum, Avcıdır Yürek"" dedim. Böyle ani bir cevap beklemiyordu herhalde. Kocaman, aydınlık bir tebessüm yayıldı yüzüne. O kitabı okumama neden o kadar çok sevindiğini o günkü aklım kavrayamadı, hakiki bir sevda yanıığının nasıl iz bırakacağını hayat henüz öğretmemişti çünkü.

Reha, altı yıldır yok ve biz o gün onunla hayatı, ölümü ve zamanı hiç umursamadan konuşurken "nasıl da yakarak anlatır aşkı" diye tarif ettiği Carson McCullers'la aynı yaşta öleceğini bilmiyorduk. Hırçın bir arı şişesine konmaya çalışıyordu. Uzakta oynayan çocukların sevinç çığlıklarıyla, kızgın güneşte parlayan asfaltın vınıltısını belli belirsiz işitiyorduk. Sıcak kelimelerimizi susuz kalmış çiçekler gibi kurutmuştu. **Çok sevip 'kaybolanlardan', sevemediği için ansızın yok olanlardan bahsediyorduk mırıl mırıl. Ne kadar da benziyorlardı birbirlerine. Havada tarladan biraz evvel toplanmış taze, pudralı çilek kokusu vardı sanki. O günkü adıyla, 'Hüzünlü Kahvenin Türküsü'ndeki Amelia'nın iyileştiren, bir anda yıldızları büyüten içkisini tarif edişini hatırlamaya çalıştık. Hayatında dokuma tezgâhından başka bir şey görmemiş işçiler, ondan içince ansızın bataklık zambağına rastlayabiliyordu galiba. Bataklık zambağı neye benziyordu acaba?** Derin acılar içinde kıvranabilir ya da zevkten büsbütün başı dönebilirdi insanın. Reha'nın sevdiği konulardı bunlar. Sert bir emirle tekrar toplantıya çağrılana kadar ve sonraki sohbetlerimizde karşılıksız sevdalardan, yoksulluktan, hor görülenlerden, delillerden, aşkın şiddetinden, dünyaya arsızca sataşma arzusundan, kalabalıkların gizlice küçümsediği yazı hazzından bahsettik.

Felçli bir hayat...

Reha'sız bir dünyada **Carson McCullers'**ın **Küskün Kahvenin Türküsü'**nü okurken bunları düşünüyordum işte. Neredeyse bir asır evvel Georgia'de doğan Lula, on beş yaşında yazmaya karar verdiğinde ismini de Carson olarak değiştirmişti. Amerika'nın güneyindeki sıcak kasabaların çürüten yalnızlığını, gerilimini, sıkıntısını, varoluşa dair aradığı basit soruların cevabını bulmak, insanı anlatabilmek için kuzeyin soğuk iklimine ve entelektüel ortamına ihtiyaç duymuş olacaktı ki Kolombiya Üniversitesi'ne gidip yazarlık dersleri aldı. Ona şöhreti getiren ilk romanı *Yalnız Bir Avcıdır Yürek*'teki 'dilsizliği' yazdığında sadece yirmi üç yaşındaydı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gezgin yazarlar ve erken bahar...

A. Esra Yalazan 11.03.2012

Gezgin yazarlar ve erken bahar... Gün boyu cami avlularında kanatları ağırlaşan kuşlara, banklarda uyuklayan emeklilere, çareyi unutuştaki kışla düzeninin memurlarına, tebeşir kokan çocukların bıkkınlığına, aç kedilere, kahvelerde iskambil kâğıtlarıyla kaderlerini seyredenlere baka kalıyorsun. Çiçek demetlerini okşayan kış güneşinin sevinci sana mütemadiyen "hadi git artık buralardan" diyor. Çok direnemeyeceğini biliyorsun. Ne zamandır hayallerinle kapandığın mahpushanede dünyanın uğultusunu dinliyorsun zaten. Gece kalbinin incecik, tül gibi uyanışına sağır kalan bedeninin inceden sızlıyor. Her sabah aynı saatte geçen muslukçunun çağrısı, geceyi yırtan bozacının yanık feryadı, telaşlı, mutlu, mutsuz, korkak, öfkeli

ayak sesleri, inip kalkan paslı kepenk gıcırıtları, sıkışık hayatının kapalı döngüsünü hatırlatıyor artık. Hâlbuki senin geniş hem de çok geniş bir dünya tasavvuruna ihtiyacın var. Avare dolaşmak, hesap vermemek, soru sormamak acı kıymığının battığı yerlerini büsbütün unutmak istiyorsun.

Walser'in hikâyesindeki o çocuk gibi "dünyanın sonunu" merak ediyorsun en çok. Açlık, uykusuzluk, yorgunluk hissetmeden, durup dinlenmeden oraya kadar yürümek istiyorsun. Buğulu bir rüya gibi tarif ediyordu Walser o meçhul diyarı; "Derin bir uçurum, güzel, yeşil bir çayırılık, sonra bir göl, sonra minik benek benek desenli bir kumaş, sonra yoğun, koyu bir bulamaç, sonra sadece saf hava, sonra beyaz, temiz bir düzlük, sonra onu tatlı tatlı sallayıp duran sınırsız bir sevinç denizi...". Mercan rengi şafaklarda bakışların duvardaki çatlaklara, tavan köşelerindeki örümcek ağlarına takıldığında "dünyanın sonu" nerede diye soruyor musun hiç kendine? O çocuk kısacık hikâyesinin bittiğinde, aradığı yerin sadece teklifsiz, sıcak, huzurlu bir ev olduğunu anladı. Bunu kavrayabilmen için önce kovuğundan çıkıp özgürlüğünden ürkmekten bir başına dolaşman gerekiyor.

Hayran olma yeteneği...

Tabiatın değişim sarhoşluğunu damarlarında hissetmek için kendinden, bildiklerinden, umutlu, umutsuz bütün sevdalardan, aklından bir süreliğine vazgeçmelisin belki de. Sadece nehirler, ay, yıldızlar, ulu ağaçlar, buluttan başka her şeye benzeyen bulutlar dostun olmalı. Kış boyu acı sigara dumanları gibi ciğerlerinde sakladığın sıkıntıları, otların arasından tebessüm eden narin nergislere, bembeyaz kır sümbüllerine anlatmayı dene. Yaylalarda, dağlarda dalgın yürüyenlere varsın aylak desinler, onlara aldırma. Gezgindirler, şairler, hayalperestler, "deliler", yazarlar kaderlerini böyle itinaylailmek ilmek örer. Sen de eşlik et bu kez onlara. **Sazlıklardan, yılan gibi kıvrılan yosunlardan, kuru dallardan yatak, ormanlarda uçuşan kayıp hayvan tüylerinden yastık, Tanrı'nın gece fısıltılarından yumuşak ninniler yap kendine. Uyuduğun yerlerde zamansız, mekânsız, dilsiz olsun rüyaların. Bilincinin kuytusundan öylesine derin ve sessiz aksınlar ki eve dönüp Nerval'in "Doğu'da Seyahat"ini okuduğun vakit gördüklerinin kıymetini kalp bilgisiyle hatırla.**

Senden iki asır evvel şahitlik ettiklerini, dostuna içten bir mektup yazar gibi anlatan Nerval'in bakışıyla hemhal olduğunda, zamanın usulca çözülüşünü hissedersin belki: "Hayatımız ne acayip şey! Her sabah, aklın çılgın rüya imgelerini yavaş yavaş yenilgiye uğrattığı yarı uyku halinde, kurşuni bir göğün zayıf ışıkları, kaldırımları döven tekerlek gürültüleri ile hayal gücünün dışarı çıkamayan bir kanatlı böcek gibi camlara çarptığı ve kaba mobilyalarla döşeli iç karartıcı herhangi bir odada uyanmayı doğal, akla yatkın ve Parisli kökenime uygun bir şey olarak görmüşümdür. Ama, şimdi gittikçe artan bir şaşkınlıkla, ülkemden binlerce kilometre uzakta bulunuyorum kendimi ve bizimkinin tam karşıtı olan bir dünyanın bulanık izlenimlerine yavaş yavaş açıyorum duyularımı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

A. Esra Yalazan 18.03.2012

Yazarımız seyahatte olduğundan bugünkü yazısı gazetede yayımlanmamıştır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Mavi Uzaklar'dan Herman Hesse'ye mektup var...

A. Esra Yalazan 25.03.2012

 'Mavi Uzaklar'dan Herman Hesse'ye mektup var... Ak saçlı ihtiyarlar misali huzurlu bir güvenle dünyayı seyreden dağların sarp yamaçlarına kurulmuş şehirde dolaşırken seni düşünmek beni iyileştirdi. Daha geçenlerde okuduğum denemelerden birine *Mavi Uzaklar* adını vermiştin. Güneşle birlikte alçalan sis perdesi yüzünden kehribar tozlarıyla kaplanmış gibi görünen kadim şehrin tepesinden, camilere, surlara, hanlara, mescitlere, türbelere, çiçeğe durmuş ağaçlara ve onların tabii ahengini bozan çirkin suratlı binalara bakarken 'dünyanın derin ve mavi güzelliği' diye tarif ettiğin ruh haline büründüm. Bakışlarım dağları gölgeleyen kayın ormanlarının kırıltısızlığına, yılankavi dere yataklarına takılıp kalınca o yumuşak maviliğin ruhu nasıl yatıştırdığını hatırladım. Gezgin, göçebe bir yaşama özlem duymuyorum epeydir. Hatta özlemediğimi bile unutmuşum. Buğulu manzarayı seyrederken tabiatın dili içimdeki mağrur buz kütesini buharlaştırdı sanki.

Ne ilk gençliğimde ne de sonraki yıllarda münzevi bir hayata pek heves etmedim ama artık yalnızlığın saf uğultusunu tutkulu bir sevgili gibi sürüklendiğim her yere taşımak istiyorum. İnsanın gençliğin doyumsuz arzularının peşine takılıp uzaklara, hep daha da uzaklara, farklı lezzetlere, kokulara, dokunuşlara gitmek istemesi, ama sonra 'yuva' dediği yere göçmek için yanıp tutuşması ne tuhaf. Yazın bu kaçınılmaz teslimiyeti anlatıyordu: **"Eski yurdundaki tepeler ne kadar da yumuşak, yeşildi! Ve bilir hissedersin ki, ilk çocukluk oyunlarını oynadığın ev ve bahçede eski yurdunda durup durmaktadır, gençliğinin bütün kutsal anıları orada düşler içindedir ve anneciğinin mezarı da oradadır."** Haklıydın, söylediğin gibi tedirgin yaşamımızın bütün alışkanlıklarında da durum çok farklı değildi. Uzak olan günün birinde yakınımız oluyordu ya da neredeyse bir ömür boyu yakın sandığımızın aslında çok uzak olduğunu kabullenmek zorunda kalıyorduk nihayetinde. Dağların mavi esrikliğine eşlik ederken böyle buruk düşünceler de eşlik ediyordu yorgun ruhuma..

Zamanın müphem gölgesi...

Yedi yüz yıllık bir Osmanlı köyünün yamuk taş parkeli yokuşlarına ağır ağır tırmandım. İklimlerin ruhunu arayan, henüz olmamış halini severim ben. Durup yüzümü okşayan dağ yellerinin taze, serin hışırtısını dinledim. Ilık bahar güneşi, enseme, avuçlarımı, sırtüstü gerinen kedinin karnını iyice ısıtmıştı. Zamanın müphem gölgesi çivit mavisini evlerin duvarlarında şöyle bir dolaşıp gitti. **Zaman yok ki; biz onu her çağda, kültürde, coğrafyada, inançta, felsefede yeniden icat ediyor ve bundan anlaşılmaz bir haz duyuyoruz. Belki de senin "aradığım ve sonunda kendi içimde bulduğum sığınak" diye anlattığın ipekböceği kozasıdır zaman.** İnsan, nedense önce mekanik zamanı kerteriz alıyor; tabiatla, varlıklarla, materyalist dünyayla ilişkilerini onun buyruklarına göre düzenliyor. Gündelik meselelerden sözederken bile, hayata geç kaldığını, hedefe erken vardığını kendine ve başkalarına hatırlatıp, hiç durmadan 'doğru zamanlamanın' erdemlerinden bahsediyor. *Ruh Üstüne* başlıklı denememde, bu türden bir salgından bahsediyordun: "Zaman hastalığına yakalananlar ve mutluluğa kavuşma yeteneğini kaybedenler yalnızca güçsüzler, yalnızca değersiz kişiler değildir. Daha çok iyilerdir, geleceğin tohumlarıdır bunlar, ruhları ortadaki durumdan memnunluk duymayanlardır. Salt çekingenliklerinden, kendilerini sahte bir dünya düzenine karşı henüz savaşın dışında tutarlar."

Peki ya taşların, ağaçların, dağ keçilerinin ezdiği otların ruhu, bir iç vakti yok mudur? Onlar da acı çekmez mi biz insanlar gibi? Henüz acıyla, tecrübeyle olgunlaşmamış bir dönemde yazdığın *Bir Parça Günlük*'te ruhu parçalayan seslerin yükseldiği bir düştten bahsediyorsun.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tam o an, 'Saatler' ve 'Mrs. Dalloway'...

A. Esra Yalazan 01.04.2012

 Tam o an, 'Saatler' ve 'Mrs. Dalloway'... Onu gördüğümde cılız kollarıyla sarıldığı akordeonun körüğünden çıkan hava akımıyla kanatlanıp göğe yükseliyordu sanki. Öylesine meleksi, yumuşak, hafifliğini kendiliğinden belli eden bir ifadeyle epeydir karşılaşmamıştım. Güneşin altında başaklar misali ışıldayan saçları, bembeyaz dişleri ve yüzünü neşeli bir papatya tarhi gibi gösteren çilli yanaklarıyla kalabalık caddenin köşesinde öylece duruyordu. Yanındaki bebek arabasını birkaç adım sonra fark ettim ve nedense bunun bir davet olduğunu hissedip yanına gittim. Konuşmadık. O körükten yükselen deniz buğulu melodi son notasına kadar havada eridi. **Önümüzden geçenlere bakıyorduk ama kimse bizi fark etmiyordu. Yaşamıyorduk, hiç var olmamıştık. Öylesine kesif bir yabancılaşma... Oğlu çıldırtıcı korna seslerine, kalabalığın uğultusuna ve lodosla savrulan toz bulutuna inat derin bir uykuya dalmıştı.**

Karşı kaldırımda biriken insanlar tabutu omuzlayarak cenaze arabasına yerleştirdi. Caminin yanındaki çiçekçi bir kadınla pazarlık yapıyordu. Suya koyduğunda gevşeyip kendisi gibi katmerlenecek pembe erengülleri gönülden istediği o kadar belliydi ki... Baharın kalp çarpıntısı çapkın gülümsemesine yansımıştı. Mağazadan çıkan siyah gözlüklü bir kadın zarif bileklerini daha da güzel gösteren ayakkabılarının kirlenmemesine özen göstererek elindeki paketleri şoförüne verip arka koltuğa yerleşti. Köşedeki kafenin önünde eski bir paspas gibi yayılıp burnundaki sineğe bakan iri köpeğin umurunda değildi dünyanın bu yorgun kıpırtısı. **Yalnız bir kumru rengârenk çuha çiçeklerinin güvenli saksısına yerleşiverdi. Küçük, sıradan sahnelerin de pekâlâ sarsıcı olabildiğini söyleyen bir film karesine yanlışlıkla girmiş gibi tedirgindik. Aceleci hayatlar mütemadiyen birbirine teğet geçiyordu. Kimse kimseyi fark etmiyordu...** O anda haftalardır yatağımın tam karşısındaki rafta duran kitabın kapağındaki **Virginia Woolf**'un soluk silueti belirdi. Bulutlar umudunu kaybetmiş bir kadının yüzü gibi aniden karardı ve sonunda hiddetle içini boşalttı. Kalabalık dağılmaya başlayınca içimde bir çıtırtı duydum. Hemen eve dönüp yıllar sonra yeniden **Mrs. Dalloway**'i okumak istedim.

"Romanlarıma inanç duymadım"

Daha evvel yazmıştım, ben öyle çılgın bir Woolf hayranı değilim ama olgunlaştıkça onun kimselere benzemeyen anlatımını –hâlâ garip bir boğulma hissi yaratsa da– daha çok seviyorum. İnsanın kristalleşmiş "iç yaşamını" onun kadar çıplak, müdanasız ve coşkulu anlatabilen çok az yazar vardır herhalde. Dünyaya yabancılaştığı ölçüde insanın toprağın altında kalan köküne yaklaşır o. Hayranları bilir, "gerçekliği" eğip bükerek, duyguların içini boşalttıktan sonra bilincin dağınık parçalarını birleştirme ustasıdır Woolf. **Yazar dostlarını küçümseyen, huysuz ve epey hırslı olduğu için arada rol yapan sesi, günlüğüne "Asıl hayat yazmaktır, budur heyecan veren, okunmak değil" dese de, kitaplarının hangi gün ne kadar sattığını**

kontrol edip defterlerine kaydedecek kadar çok istiyordu okunmayı. Yani kibri, yalnızlığı, koyu bencilliğiyle hakiki bir yazardan bahsediyoruz.

İnsanı birkaç saniye içinde değiştiren küçük anların ne kadar sarsıcı olabileceğini bir kadının tek bir gününe kocaman bir hayatı sığdırarak anlatabildiği ve bunu 1920'li yıllarda **Joyce**'a, o dönemde sevilen ve okunan **Henry James**'e, **Thomas Hardy**'ye ve **J. Conrad**'a rağmen yapmaya cüret ettiği için seviyorum onu. İncelikli ama bazen yoran anlatımıyla çağıl çağıl akan zihnini gerektiğinde kımıltısız bir ânın üzerinde dondurabilmesine ve o ânı parçalayarak esnetebilmesine hayret ediyorum çünkü.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yoksulluğun devleri, 'Fil' ve Elio Vittorini

A. Esra Yalazan 08.04.2012

 Yoksulluğun devleri, 'Fil' ve Elio Vittorini Sadece yıldızlardan değil, hafif bir kımıltıyla uzanıp dokunabileceğim bütün varlıklardan daha yakın görünüyor mehtap. Öyle kıskırtıcı bir yüzü var ki bakışlarımı onun tılsımlı bilinmezliğinden alıp suni ışıklar saçan bilgisayar ekranına çeviremiyorum bir türlü. Etrafı gümüşten sicimlerle halelenmiş incecik ay, şeffaf bir ayna gibi gök kubbede asılı kalmış. Biri ona yanlışlıkla haddinden uzun baksa yeryüzüne düşüp milyonlarca parçaya ayrılacak, yüreklere kıymık gibi batacak sanki. Yazarak düşünmek, çatlak duygularımın izlerini belli edecek taşları yerinden oynatmak istemediğim için muhtelif bahaneler icat ettikten sonra çaresiz masanın başına geçiyorum.

Arada volta attığım odanın penceresine yaklaşıp dev sokak lambalarının aydınlattığı çöp yığınının bakıyorum. Biliyorum biraz sonra o cılız bacaklarını ağırlaştıran yalpalayışıyla gelecek. Önce kâğıt yığınının şişeleri ayıklayacak. Birer birer ters çevirip son damlalarıyla halleşirken homurdanacak. Sonra yeşil, mavi, beyaz camlar misketler gibi şingir şingir yokuştan aşağıya yuvarlanacak. Eğer hırka, çorap türü çaput bulursa onları itina ile katlayacak. Keyfi olursa rüzgârda titreşen poşetlerin dibine çöküp bir izmarit yakar. Gece hava tarçınli cevizli anne kurabiyesi kokuyor. Çiçeğe durmuş eriklerin pembe yapraklarını uçuran ılık bir meltem esiyor Boğaz'dan. Belki daha uzun kalır. O gelmediğinde kimsenin meraklandığını sanmıyorum. Ötekine yabancılaşmanın çürüterek yalnızlaştırdığını kavrayabilseler belki onlar da kaygılanır ama bilmiyorlar işte. **Kimsesizliğin yanık tülü öylesine uçucu ki, adamın beyaz çiğ ışığın altında parlayan kızıl sakalları bile bakışlara değmiyor. "Yoksulluğun prensi", her akşam karnını doyurmak için ava çıkan kızgın martılar gibi çöp dağının üzerine tünüyor. Bense onu başka bir gezegende yaşıyormuş gibi uzaktan izliyorum. Bütün yaptığım bu.** Bazen düşünüyorum da bir gece onunla "okyanusun" zifiri sularına dalıp, çocukluğumuzdan kalan eski bir hatırayı arar gibi kimbilir hangi omuzlara dokunan ceketlerden kopmuş kırık düğmelerin, eprimiş bir mendilin, eşini arayan yırtık bir terliğin, en kıymetli sayfalarını kaybetmiş defterlerin peşine düşsek. Birbirimizi kalp gözüyle anlar mıydık? Sanmıyorum. Bunun için ikimiz de epey yaşlıyız artık.

Kelimeler yuvanızdır!

Böylesine onur kırıcı, alçaltıcı, kimi zaman insanı yaşadığından utandıran "yoksulluğun" edebiyatı olur mu hiç. Ben beceremem herhalde ama oluyor. Üstelik eğer onu yapan, yazının bayağılaştıran tuzaklarına düşmeden insanın karanlığını iyi ifade edebiliyorsa hakiki bir iz bırakıyor. Acı, felaket, yoksulluk gibi bıçağı kendine batıran keskin duyguları, insanlık hallerini anlatmak biraz tehlikelidir. Sadece tenezzül etmediklerinden, kendilerini o

dünyanın “hiçliğine” ait hissedemediklerinden değil, biraz da o “tuzağa” düşmekten ürktükleri için kaçınır yazarlar “yoksulluk edebiyatından”. **Aslında neyi anlatırsanız anlatın seçtiğiniz kelimeler, hayatı omuriliğinden tutup sallayan dil, hakiki yuvanızdır! O duruş edebiyatın sizdeki karşılığını da belirler haliyle.** Hikâyenizin gerçek veya kurgulanmış olması neticeyi değiştirmez. Okuyanı hikâyenin gerçekliğine inandırıp kuytuda kalmış duyguların manasıyla çoğaltabiliyorsanız ona dokunmuşsunuz demektir.

Daha evvel *Sicilya Konuşmaları* isimli kitabıyla tanıştığım İtalyan yazar Elio Vittorini bahsettiğim türden esaslı bir yazar. Kahramanı Silvestro’nun annesiyle gezdiği Sicilya’daki yoksul iklimin kokusu, anısı kalmamıştı bende. O “anlatı/romanda” babasından aldığı mektupla trene atlayıp portakal toplayan işçilerin arasına karışan anlatıcı, –kitabın sonunda ironik bir dille reddetse de– elbette kendisiydi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Varlığın bütün yüzleri ve Şeyhmus Dağtekin

A. Esra Yalazan 15.04.2012

 Varlığın bütün yüzleri ve Şeyhmus Dağtekin Taze çimen kokan saçlarını rüzgâra tutmuş bir kadın misali hafifçe salınan huş ağacının dibinde durup “şimdiye” sığamayan bir ânın içinde hiç büyümemiş olmayı diledim. Özlediğim yer çocukluğun safiyetini kaybettiğimiz eflatuni bir rüya değil. Eskilerden kalan bir hikâyenin, sesin, kokunun içinde olma hayali, bugünlerde ani bahar sağanakları gibi şöyle bir ıslatıp geçiyor. Bu çırpıntılı sıkıntı, bahar yorgunluğunun sıradanlığını, fani dertleri bile eziyor. Bir tür kendini anlama, duyma, kavrama ya da özüne dönme arzusuna benziyor sanki. Bilmiyorum, belki Tanrı’nın paletinden rastgele savrulup çimenleri gökkuşağı rengine boyayan bir çiçek tarhının ortasında kaldığım için ruhum yumuşadı o gün. **Ağır bir uykudan sonra dirilen tabiatın hayatın döngüsüne eşlik etmesiyle kıpırdayan sevinç o kadar sahil, her türden samimiyetsizliği doğal bir refleksle reddediyor. O buğulu ânın içinde mutluluk da diğer duygular gibi tasarlandığında özünü yitiriyor. Hayat bir süre için şeffaflaşıyor. Açık kalmış pencerelerden dışarıya savrulan tüller gibi savruluyor sonra bir yıldız kayması kadar kısa bir sürede etkisini yitirip düşüncelerin karmaşasında kayboluyor.**

Benliğinin zulmüne boyun eğip olmayı arzuladığı varlıktan uzaklaşan insanın içinde karanlık, ürktücü, sonu hiç gelmeyecekmiş gibi uzayıp giden dar bir geçit var. Düşünüp duygularımızın derinliğini, akılla savaşılan arzuların birbirleriyle bitmez tükenmez çatışmasını fark ettiğimiz anda varolma bilincinin duvarlarına çarpıp dağılıveriyoruz. O vakit sığındığımız masal, genellikle köklerimiz başlangıcına, ilk bakışa, ilk sevgiye, ilk acıya, ilk özleme, ilk korkuya ya da aslında gözümüzü açtığımız toprağa dönme tahayyülü mü oluyor acaba? Orası bazen insanın suretini dünyanın sırlı aynasında yansıtan bir varlık, bir nesne, bir ses bazen de büyük bir boşluk! Ve bir kez bilmenin tehlikeli sınırlarına adım atan yetişkin, hatıralarının çoktan gölgelediği o aydınlık bahçeye nasıl geri döneceğini bilemiyor. Kendi bilinciyle sakatlanıyor.

Şiirin meydan okuyan yüzü...

Şeyhmus Dağtekin, tarifi neredeyse imkânsız olan bu bilinç kopuşunu ve yenilenmesini, insanın köküne dönme macerasını, uzun bir şiir yazar gibi anlatıyor **Varlığın Öteki Yüzü** adlı romanında. Kitabı aylarca bilerek bekletip insan denen varlıkla ilişki kurmak fikrinden bile uzaklaştığım bir dönemde okumayı istemem boşuna değil. Bir Zen öğretisi, “Senin içinde büyümedikçe o bilginin sana yararı olmaz” der. Daha evvel orasından

burasından karıştırdığım bu “anlatının” beni mitlerin, masalların, kadim hikâyelerin, kültürlerin, tanınmış korkuların izleriyle dönüştüreceğini, bir anlamda iyileştireceğini hissetmişim. Beklediğim gibi oldu. Kitabı bitirdiğimin ertesi günü tabiatın ortasında mor çoban çiçekleri gibi boynu bükük kalınca dönmenin imkânsız olduğu o “köye” uzaktan bakarken buldum kendimi. Sanırım kibriyle kavrulan insanla anlaşma umudundan, beklentilerden uzaklaşarak bakabiliyoruz ancak geçmişe.

İlk destandan beri, varoluşun çok katmanlı acısını anlatabilmek için dilin büyüüne sarılan yazarların omuzlarımdan tutup sarsmasını seviyorum. Binlerce yıldır yazılmakta olan insanlık hallerine rağmen dünyanın büyük çatlağıyla ilk kez karşılaşmışçasına hayret eden “çocuksu” tavırları beni fena halde kışkırtıyor. Orada şiirin, unutuşa, hatırlamaya, ölüme meydan okuyan yüzünü görüyorum çünkü.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘Molière Efendi’, yasaklar ve Bulgakov

A. Esra Yalazan 22.04.2012

 ‘Molière Efendi’, yasaklar ve Bulgakov Antik çağdan bu yana varlığın nabız atışına, yüreğine eşlik eden “tiyatronun”, bir tür yüzleşme, özüne dönme, hayatı sınama, sorgulama ve kavrama çabası olduğunu görmenin, akıldan evvel bir “vicdan” meselesi olduğunu düşünüyorum. Ne vakit insanı “insanın” kusurlarıyla, erdemleriyle anlatan iyi bir oyun izlesem tam da bu yüzden ürperirim. O mucizevi bir karşılaşma ânıdır çünkü. Ruha ayna tutan şeytanla meleğin birbirlerinin yüzüne hiç korkmadan baktıkları meydan okumadır aynı zamanda.

Kendisini küçümseyene inat, her çağda farklı yorumlarla dönüşen, zenginleşen büyük eserler gücünü kelimeye borçludur. İnsan başkasının acısına, eksikliğine, zaafına sözle temas ederek kendisindeki karanlığı görebilir. Bugün Shakespeare’in, Çehov’un, Molière’in eserlerini okuyanlar yaşadıkları çağa dair bir fikir edinirler, “tiyatro edebiyatının” ne olduğunu daha iyi anlayabilirler ama onların hâlâ yaşadığını ve ebedî olduklarını ancak sahnede kendileriyle yüzleştiklerinde hissederek. Ben tiyatro sanatını, izleyicisiyle birlikte çoğalabildiği için sihirli bulurum. **Geleneğin içinden süzülen oyunlar veya modern metinler, belli bir derinliğe ulaşabiliyorsa eğer, “ötekinin” tecrübeleriyle, düşünceleriyle ve inançlarıyla yüzleşme imkânını da gösterir çünkü. Gündelik hayatımızda ıskaladığımız, reddettiğimiz, zihnimizin alt katmanlarına kazınan silik işaretler, sesler, jestler, duygularımızı açığa çıkaran tonlamalar sahnede hakiki karşılığını bulur. İzleyici artık sahnedeki hayatın içindedir.** Kahramanının ruhunda kendine korunaklı bir yer arar; onun bakışıyla ağlar, şaşırır, güler, öğrenir, ahlaki ölçülerini gözden geçirir. Bazen girdiği gibi pek bir şey anlamadan ama epey eğlenmiş olarak çıkar o salondan bazen de farklı beğeniler ve sonradan fark edeceği yeni bir bakış açısıyla.

“Yeter ki bilsinler...”

Birkaç haftadan beri başucumda sessizce durup ilgi bekleyen **Molière Efendi**’yi “güncel sanat” tartışmasının ortasında okuduğum iyi oldu. Her dönemde yöneticilerin kontrol edebildiği sandığı yasaklara, baskılara, müdahalelere rağmen sanatın mağrur bir direnişle hayatta kalma hikâyesini ve her defasında “siyasetçiyi”

yenilgiye uğratan kudretini hatırladım. Döneminin siyasetçileriyle dalgasını geçen Aristofanes'ten bu yana, binlerce yıldır bu hakikat hiç değişmedi çünkü.

Hayatı boyunca iktidarla her anlamda derdi olan, Komünist Parti'nin sanat politikasına uygun eserler almadığı için Yazarlar Birliği'ne alınmayan **Bulgakov**, yazdığı oyunların tiyatro repertuarından çıkarılması ve eserlerinin yasaklanması üzerine ülkeden çıkış izni için Stalin'e bir mektup yazmış. Ve elbette reddedilmiş. Moskova Tiyatrosu'nda arka planda çalışmasına izin verilen yazar geçimini temin etmek için eski oyunları sahneye uyarlarlarken bir yandan da gizli gizli bugün yirminci yüzyılın en özgün romanlarından biri kabul edilen **Üstat ile Margarita**'yı yazmaya başlamış. 1933'te aynı yıl içinde bitirdiği kitabın el yazmaları aynı yıl beş yüz sayfa civarındaymış. Altı kalın defter tutan romanı daktilo edilirken son düzeltmeleri dikte eden yazar, 1940'da son notları karısına aktardıktan yirmi yedi gün sonra ölüyor. Karısı Yelena Bulgakova, o son günleri anılarında anlatıyor: **"Yatağının yanı başında yere koyduğum mindere oturdum. Bazılarıyla bakışlarıyla bir şey istediğini anlatırdı. Ağrı kesici mi yoksa içecek bir şeyler mi istediğini anlamak içi sorardım. Çoğunlukla istediği bunlar olmazdı. O zaman 'Onu mu istiyorsun?' Üstat ile Margarita'yı' mı derdim. Evet, anlamında başını sallardı ve sadece iki sözcük dökülürdü dudaklarından.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özür

A. Esra Yalazan 29.04.2012

Yazarımız seyahatte olduğundan bugünkü yazısı gazetede yayımlanmamıştır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşkın kuytusunda تنها bir kadın; Clara Schumann

A. Esra Yalazan 06.05.2012

Aşkın kuytusunda تنها bir kadın; Clara Schumann Kadın pamukçular gibi dağılmış bahar bulutlarının oyunlarıyla ve tabiatı nadir bulunan mavi bir çiçek hayaliyle geçmişinde kayboluyor. Geleceğin umudu besleyen ve aynı anda kıran oklarından kurtulmuş. Zamanın tozundan arınmış billur bir su gibi akıyor zihni. Kucağındaki kitabın kahramanlarının iç seslerini dinliyor. Yeşil kadife bir kumaş misali önünde uzanan çimlerde yürüyen kara kedinin çağla gözleriyle karşılaşınca ürperiyor. Varlığını ancak başka bir varlıkla hatırlayabilecek kadar yorgun. Sirtını kunt bir ağaca yaslayıp ona bahşedilen "hediye paketlerini" açmaya korkusunu anlamaya çalışıyor. İçindekilerin beklentilerine yeterince cevap verememesinden ürküyor belki. Rüzgâr, salkımsöğütlerin sarkıttığı saçları okşarken o sevgisini ancak "yaratmanın" önlenemez çekiciliğiyle ifade edebilenlerin koyu yalnızlığını, kalbinin onlara yakın durmasındaki hikmeti düşünüyor. Morsalkım yağmurlarıyla yıkanan toprak ona puslu bir rüyada hikâyeler anlatan bir adamı hatırlatıyor. Yerden toplayıp avucunda ezdiği yaprakları usulca defterinin arasına yerleştiriyor.

Sonra hayalî bir ülkede yaşadığına inandığı “mavi çiçeğin” peşine düşen romantik sanatçılar kadar sevdiği sütmavi şifon elbisesinin etekleriyle örttüğü bacaklarını karnına doğru çekiyor. Sayfaları çoktan eprimiş defterinin arasından yıllar evvel yazıp göndermediği mektubu çıkartıyor. Muhtemelen onu hiç göndermeyecek. Bu hiç kimse için kayıp olmayacak. Güvendiği ve bir zamanlar kendisini sevdiğine inandığı insanlar onun yokluğunu hissetmiyor artık. Uzaklardan hafifliğiyle inciten bir piyano sesiyle kalbi bir gece denizi gibi yakamozlanıyor. **Novalis’in “Tabiat, tınılarıyla ruhumuzu okşayan bir rüzgâr arpi gibidir” demesini hatırlıyor. Ruhu kuşatan hakikatin sırrını bir insanda aramanın umudunu çoktan kaybetmiş olsa da onu hayata bağlayanın ancak zarafetle kuşatılmış bir “aşk ve dostluk hikâyesi” olduğunu biliyor.** Ve derin titreşimlerle onu anlama ihtimali olana “adanmışlık”, gerçek acılardan daha çok yaralıyor. Tam da o anda göğüs boşluğuna sıkışmış eski bir korku rüzgârlanıp havadaki baygın leylak kokusuna karışıyor...

Birbirine dokunan hayatların trajedisi...

Bu ânı yaşayan kadın **Clara Schumann** desem, inanırsınız değil mi? Ama bu ben de olabilirim ya da daha dün parkta tanışıp kederli bakışlarını merak ettiğiniz bir kadın...

Geçtiğimiz hafta garip bir telaşın içinde aldığım kısa molalarda Clara Schumann’ın biyografisini okudum. **Aydın Büke**, *Mozart* ve *Bach* çalışmalarında yaptığı gibi ayrıntılarıyla çizilmiş bir hayat haritasını olayların doğal akışıyla gösteriyordu. Fazla yorum yapmadan yaşananları olduğu gibi anlatmayı tercih etmesi, mesafeli üslubu, biyografiyi hikâye etme yaklaşımından uzaklaştırıyor belki ama gerçeklik duygusunu da epey pekiştiriyor. Kendisinin de söylediği gibi bu hacimli kitap, Clara Schumann’ın hayatındaki iki erkekle birlikte üç ayrı hayat hikâyesini yazmayı hedeflemiyor ama varlıklarının Clara’nın sanatsal ve duygusal yaşamı için vazgeçilmez olduğunu da her bölümde hatırlatıyor. Büke, her üçünün (Kocas **Robert Schumann** ve **Brahms**) kaleminden çıkan günlükleri, karşılıklı yazılmış mektupları o yaşamların ardındaki tarihsel, sosyal sürecin detaylarıyla birlikte aktararak okuyanı onlarla birlikte sürprizli bir seyahate çağırıyor sanki.

Bu katmanlı biyografiyi okurken, 19. Yy. müzik tarihiyle ilgili öğrendiklerim kadar piyanosuna ve sevdiklerine sonuna kadar zarafetle sadık kalan bir kadının hayatındaki izdüşümünü de sevdim. Doğrusu biraz içim de burkuldu. **Dostluğun güvenli sıcaklığıyla pekiştirilmiş sahih “ilişkilerin” sanıldığı gibi dönemle, koşullarla ilgili olmadığını hatırladım çünkü. “Bu çağda” diye başlayan cümlelerle kendimizi kandırırken artık kavuşamayacağımızı düşündüğümüz için korkup iskaladığımız hayatlar akıp gitti zihnimden, yüreğimden...**

Beethoven, Wagner, Liszt, Rossini, Schubert, Goethe, Paganini, Brahms, Chopin, Mendelssohn, Saint-Saëns, Bruch, Bizet, Cézanne, Zola, Rodin, Monet, Çaykovski, Mallarmé, Stendhal, Nietzsche, Dumas, Donizetti, Puccini, Mahler, Strauss, Dostoyevski, Stravinski, Marx ve diğerlerinin birer birer parlayıp kaybolduğu kocaman bir hayatlar galerisinde dolaştım ben.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Varoluş sancısı, vicdan ve A. Camus

 Varoluş sancısı, vicdan ve A. Camus Dünyayı incecik bir tülün ardından seyretmek, o puslu mesafeden varoluşun umutsuzluğunu, çaresizliğini duyarak ama buna rağmen isyan ederek yaşamak kusur değil bir tercih de olabilir. Bütün yıkımlara, acılara rağmen dünyanın döneceği bilincinin yarattığı tatminsizlik, insanı duygularına yabancılaştırır. Kimi zaman “hiçliği” bile anlamsız kılan kesif bir bıkkınlık her şeyin saçma olduğunu söyler bize. En fazla ıstırap veren de somut karşılığını bulamayan bu haldir aslında. Zamanın akışını kâğıt kesiği acısına benzer ince bir sızıyla hissederiz. Çoğu kez sadece basit bir melankoli nöbeti sandığımız bu “kırılmayla” birlikte mutlu olmanın imkânsız olduğunu düşünmeye başlarız. Ruhumuzda derin bir oyuk açılmıştır. Avucumuzda gevşekçe tutmaya çalıştığımız yaşama amacı da usulca kayıp gider. Etrafımızda ifadesiz insanlar, soğuk duvarlar, güzelliğini gizleyen gri bir tabiat görmeye başlarız. **Bir vakitler bizi biz yapan, asla geriye dönüp bulamayacağımız o kayıp “şeyi” özleriz. Ne istediğimizi, kim olduğumuzu bile unutmamızdır. Koca evrenin içi boşalmıştır sanki. Varlığın değil hiç var olmayacak duyguların, insanların kederi yaşadığımızı ve hayatın “absürtlüğünü” olanca gücüyle hatırlatır.**

Bazı yazarlar insanın kuytusunda açılan o zifiri uçuruma böyle bir pencereden bakmak istediler. Kökü stoacılar kadar giden, 1945’li yıllarda Avrupa’da moda olmadan evvel **Kierkegaard, Heidegger, Jaspers** gibi felsefecilerin ürettiği varoluşçu akıma pek yakın hissetmiyorum doğrusu. **Camus**’nün ve bunu bir ekol haline getiren Sartre’ın kimi romanlarını sevmeme rağmen, insanın varlığını kuşatan dünyayı anlayamamaktan doğan umutsuzlukla hayatı tatsız, saçma göstererek anlamlandırmasına hep biraz mesafeli durdum. Bazıları modern varoluşçuluk deyince hemen **Dostoyevski**’nin huzursuz romanlarından bahseder ama ben onun deliliğiyle beslenen “bezginliğinin” isyanını diğerlerinden ayrı tutarım. O varoluşçuluğun çıkış noktası sayılan, “Tanrı olmasaydı her şey mubah olacaktı” sözünü, edebiyatın bütün imkânlarını kullanarak, eserlerinde düşünceleri, duyguları paramparça ederek farklı boyutlarıyla tartıştı.

Edebiyat ve umut

Bilmiyorum; insanın kendi gerçekleştirmesindeki sırrın sadece kararlarımız, eylemlerimiz, tercihlerimizle alakalı olduğunu düşünmediğimden belki, çekirdeğinde saklı duran “özümüzün” ele geçirilemeyeceğine inanıyorum. Bize doğuştan bahşedilen ne varsa zaten orada değil mi? Kendimizi bulmak için vereceğimiz mücadele, o sonsuz tekâmül süreci, katı gerçekliğe dokunarak, özü tekrar tasarlayarak değil daha ziyade içimize dönerek gerçekleşebilir gibi geliyor bana. Umutsuzluğun böyle de iyileştirilebileceğine inanmak beni dinginleştiriyor.

Camus’nün ölümsüz romanlarını düşündüren **Stephen Eric Bonner**’in biyografi, politik ve felsefi eleştiri, deneme gibi farklı türleri buluşturan, **Camus, Bir Ahlakçının Portresi** başlıklı kitabı oldu. Onu benzerlerinden ayıran özelliklerini anlamak için okumaya başlamadan evvel ilk gençlik anılarıma döner gibi **Yabancı**’yı ve diğer kitaplarını karıştırdım. Umutsuzluk hastalığını kelimelerin büyüyle, beklentisiz bir sevgiyle, mutluluk hayaliyle nasıl iyileştirdiğini hatırladım. Ve onun şu çıplak cümlelerini: “Umutsuz bir edebiyat ne demek olabilir? Umutsuzluk susar. Kaldı ki susmak bile, eğer gözler konuşuyorsa bir anlam taşır. Gerçek umutsuzluk can çekişme, mezar ya da uçurumdur. **Umutsuzluk konuştu mu ya da yazdı mı, hemen kardeş bir el uzanır sana, ağaç anlam kazanır, sevgi doğar. Umutsuz edebiyat sözü birbirini tutmayan iki sözdür. Çünkü edebiyat olan her yerde umut vardır**”.

Onu dünyaya tanıtan **Yabancı**’yı açıp kahramanı Meursault’un topluma yabancılaşmasını, umursamazlığını, duyguları tüketmenin büyük yalnızlığını okurken koyu karamsarlığın içindeki aydınlığı görüyorsunuz.

Camus’nün insanın çaresizliğini anlatırken kullandığı dil, acıyı anlatma üslubundaki sükûnet, basit anlatımının derinliği, onu diğer varoluşçularından ayırıyor. Bir insanı öldürmeyi, sevip sevmemeyi, bir kadınla evlenmeyi, annesinin ölümünü, hatta kendisinininkini bile küçümseyen bir adamı sıradan cümlelerle anlatarak aslında sessiz bir devrim yapmıştı. Romanın sonunda idama mahkûm edilen adam kendisine

gönderilen papazı reddederken şu vahşi hayatı küçümsemek için bağırıp durur. Ama sözlerindeki nihilizm okuru ezmeğe başladığında insanın mucizevî dönüşümünü yaşamı överek gösterir: "O gider gitmez eski iç rahatlığımı buldum. Direncim kalmamıştı, kendimi yatağa attım. Sanırım uyumuşum. Gözlerimi açtığım zaman, yüzüme yıldızlar doldu. Kır sesleri bana kadar yükseliyordu.(...) **Ne zamandır ilk kez anacığımı düşündüm... Orada da birtakım ömürlerin sona erdiği bu huzurevinin çerçevesinde de akşamlar, hüznünlü bir savaş aralığı gibiydi. Anacığım, ölümün eşiğinde orada serbest ve her şeyi yeni baştan yaşamaya hazır hissetmiş olmalıydı. Ben de her şeyi yeni baştan yaşamaya kendimi hazır hissettim.** Sanki bu büyük öfke, beni kötülüklerden arındırmış, umuttan kurtarmıştı. İşaretlerle yüklü olan bu gecede, kendimi ilk kez olarak dünyanın tatlı kayıtsızlığına açıyordum."

Camus'nün hümanizmi

Camus'yü bir ahlakçı olarak tanımlayan **Bronner**, yazarın eserlerini analiz ederken, **Malraux**'nın **Gallimard**'a zorla kabul ettirdiği *Yabancı*'yı yorumluyor: "**Okurları duygusal olarak etkilerken bile araya bir mesafe koyan ve anlaşılması gerçek anlamda zor olan bu tarz kitapların çok azı, bu tür bir başarıya imza atabilmiştir.** Yeni bir tarz sunduğu su götürmez bir gerçek olan kitabın baştan çıkarıcılığının tuhaf egoizminden ileri geldiği söylenebilir."

Bronner karşılaştırmalı edebiyat alanında çalışmanın yanı sıra siyaset kuramı, biyografi, tarih ve kültür alanında yazan bir akademisyen olduğu için Camus'nün hayat hikâyesini ve eserlerini incelemekle yetinmemiş. 20. yy'ın önemli entelektüel figürlerinden biri olan yazarın, politik ve felsefi duruşunu sanatıyla birleştirerek sıradışı bir porte hazırlamış. Bunun nedenini açıklamak için söyledikleri içeriği de, niyetini de gösteriyor: "**Gençliğimde 68 kuşağı olarak isimlendirilen diğer birçok kişi arasından ilk olarak Camus'yü okudum. Onun totaliterliğe olan karşıtlığından ve hümanizminden, tuhaf karamsarlık ve iyilik bileşiminden ve bireysel mutluluğa, deneyimlere olan arzusunu unutmadan politik dünyayı ele alışından etkilendiğimi hatırlıyorum. (...) Böyle bir adama saygı göstermenin yolu, bir saygı takdiminden çok, onu doğrudan kabullenmek yerine eleştirel bir şekilde ele almak olacaktır.**"

Bronner'in özellikle Camus ve Sartre'ın tartışmalarını, eleştirileri dönemin politik çalkantılarını anlattığı bölümleri okurken toplumların kültürel zeminini oluşturan ölçülerin ne kadar önemli olduğunu da düşündüm. Tartışma kültüründen uzak yazarların birbirlerine sürekli ahlak, gazetecilik, yazarlık ve etik dersi verdiği bir ülkede, başkalarının ne yazdığından azade, kendi yazı sanatıyla, düşüncesiyle yoğunlaşan "yazarın", ebedî varlığını bu vesileyle hatırlamak içimi ferahlattı doğrusu. Edebiyatın, kalıcı düşüncenin, sınırsızlığını ve zamansızlığını bir kez daha en çıplak haliyle gördüm.

Politika insan içindir!

Bronner bu kitapta sadece kendi eleştirel bakışını ortaya koymamış. Yıllar boyu onu yanlış anlayan komünistlerin, aşırı sol kanattakilerin, Marksistlerin, postmodernistlerin, aşırı sağcıların, onun bastırılmış dinî eğilimleri olduğunu söyleyen muhaliflerin nerede yanlışlıklarını da alıntılarla gösteriyor. Hatta liberallerle sorunu olmayan Camus'nün ehlileştirilmesinden rahatsız olduğu için onun kozmopolit- liberal- sosyalist savunularına da bir açıklık getirmek için bu portre üzerinde titizlikle çalıştığını söylüyor. Keşke buradaki eleştirmenler, edebiyat kuramcıları da Bronner gibi yazarların sanatını politik duruşlarıyla buluştururken ideolojilerinden arınarak yazı sanatına bakabilse...

Camus'yü başka bir yazarla anlamaya çalışırken onu neden sevdiğimin işaretlerini takip ettim. **Evet, "Politika insan içindir, insan politika için değil. Biz masallarda yaşamak istemiyoruz. Şiddet ve ölümle sarmalanmış dünyada umuda mahal yok. Yine de gerçeği masalların ve yaşamı hayallerin önüne koyan, gerçek bir medeniyete yer bulabilir" diyen müdanasız sesini önemsiyorum elbette. İnsanı "umutsuzluğun" umuduyla kutsayan edebiyatı da onun politik duruşundan uzak değil çünkü.**

Başkaldırıcı Marx'tan değil sefaletten öğrendiğini söyleyen yazarın "özü", belki varoluşçuların iddia ettiği gibi çocukluğunun yoksul koşullarıyla şekillendi. Ben yine de romanlarını daha içeriden bir bakışla okuyanın ona hediye edilmiş yazma yeteneğinin hakiki kaynağını sezebileceğini düşünüyorum. Bronner Nobel konuşmasından bahsettiği bölümde, "Lirizm, ölçülülük ve güç hissediliyordu. 'Dünyayı yeniden yaratmak' için ortaya atılan tüm planları reddederken bir kez daha doğanın ve fiziksel yaşamın zevklerini vurguladı" demiş. Tam da bu incelikten söz ediyorum aslında.

Ağlamak ister gibi sevmek...

Camus'nün gençken yazdığı sonradan çok acemice bulduğu halde tekrar yayınlamak istediği **Tersi ve Yüzü** isimli kitabındaki denemelerden birinde, Akdeniz'de bir akşamüstü hissettiklerinin resmini çiziyor: "Otururdum, günün güneşiyle hâlâ sallana sallana, ak kiliseler ve tebeşirimsi duvarlarla, kuru kırlar ve zeytin ağaçlarıyla dolu olarak. Tatlımsı bir badem şerbeti içerdim. Karşımdaki tepelerin eğrisine bakardım. Usul usul denize doğru inerlerdi. **Akşam yeşilleşirdi. Tepelerin en büyüğü üzerinde, son meltem bir değirmenin kanatlarını döndürürdü. Ve doğal bir mucizeyle, herkesin sesi alçalırdı... Alacakaranlığın bu kısacık ânında, yalnız bir insanın değil, bütün bir halkın duyduğu, süresiz ve hüzünlü bir şey hüküm sürerdi. Bana gelince ağlamak ister gibi sevmek gelirdi içimden.**"

Bu satırların sahibini, "Adaleti kendi yaşamında bile egemen kılamayan kişi adaletten dem vurabilir mi" cümlesinden ayırabilir miyiz? Bu nedenle Bronner'in tesbitine yürekten katılıyorum: "İdeoloji Camus'nün alanı değildi. Yalnızca dünyanın diğer ucunda küçümsenen ve tanımadığı bir mahkûmun sessizliği bile, yazarın sürgün için gözyaşı dökmesine yeterlidir. Sanat bu uğurda bir amaçtır. Yalnızca bu yüzden bile sanatçının iki sorumluluğu vardır: Bildiklerimiz hakkında yalan söylemeyi reddetmek ve baskıya direnmek."

Bu kadar sahih bir cümleyi anlamak için sanatçı olmaya lüzum yok. Gündelik siyaset kavgalarında, kafasını kuma gömdüğü için kendini ve çağının ihtiyaçlarını unutan akli başında "okur- yazarlar" bile umarım anlar bu kadarını.

(CAMUS Bir Ahlakçının Portresi, Stephen Eric Bronner, İletişim Yayınları, Çev. Tuğba Sağlam)
(Yabancı, Albert Camus, Can Yayınları, Çev. Vedat Günyol)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fuentes: Ölümün hayatı için bahaneyiz

A. Esra Yalazan 20.05.2012

 Fuentes: Ölümün hayatı için bahaneyiz Telaşlı bahar yağmurlarından sonra çöken beklentisizliğin baygın bir kokusu var. Kendiliğinden fişkıran acı kır papatyalıyla iğdelerin sürprizli buluşmasını anlatıyor sanki. Sükûnetiyle öylesine mahzun bir geceydi. Açık kalmış pencereden sızan rüzgâr, ormanlarda hafif hafif sallanan

mavi çamların şarkısını söylüyordu. Gerçekle ilişkimi kanıtlayan parlak ışıklı bilgisayardan yükselen tiz kadın sesi çok eskilerden silik hatıralar taşımıştı odama.

Yıllardır kütüphanemin en ışıklı yerinde ağırladığım yazarın ölüm haberini böyle bir akşamda aldım. Modern hayatın freni patlamış araba misali aniden önüme çıkardığı "ölüm haberleri" beni ikna etmiyor. Hele ki ansızın çekip giden bir yazarsa... Böyle sıkıntılı anlarda yıllardır gittiğim kasabanın "asmalı kahve" hayaline uzanıyorum. Taze sabah sessizliğinde yankılanan ispinozları, çay ocağının camlarda buharlaşan fokurtusunu, uysal kedi sohbetlerini dinlerken ansızın "ölüm anonslarıyla" irkilip hiçbir şey olmamış gibi hayata devam edenlerin trajik yorgunluğunu hatırlıyorum. **Köy kahvesinde, cenaze saati duyurusunu dinleyip, çözdüğü bulmacaya dönmeden evvel göçüp gidenleri duayla, selamla uğurlayan köylüler gibi sessizce kabullenmek istiyorum geçici olmanın hüznünü. Ama olmuyor işte, hele ki beni öksüz bırakan sevdiğim bir yazarsa.**

Önce biraz durup göğe bakıyorum, sonra toprağa. İkisi arasındaki sonsuz genişlikte insanı anlatmayı, yazıyla anlamayı seven başka bir insan geçti bu diyarlardan, diyorum. Gidip saklandığı yerden çıkarıyorum onları. Omuzlarından tutup kelimelerin ebedi sırrını anlatmaları için sarsıyorum. Her defasında başka bir sürprizle karşılaşıyorum. Bu defa ölüm kendi hikâyesini yazdı. Yıllar evvel okuduğum **Kutsal Bölge**'nin işaretli sayfalarından kararsız bir kelebek gibi havalanan kâğıt parçası, küçük daireler çizerek kucağıma düştü. Uzun zamandır görmediğim başka bir yazar, yıllar evvel kitabımın arasına gizlediği notun altına, "Lütfen arada bir beni ara" cümlesini ısrarlı tonuyla ilişitirivermiş. "Harika, tam Fuentes'lik bir an", dedim sessizce. O notun yıllardır uykuya yattığı sayfada, altı maviyle çizilmiş kelimeler sabırla beni beklemiş: "Dünyanın gizemi görünmeyen değil görünendir."

"Yaratmak tek gerçek eylemdir"

Fuentes zamanın katmanlarında kurgunun tanıdık ritminden azade sorumsuzca dolaşmayı, hayatın aritmik sesine zekâsıyla, şiiriyle eşlik etmeyi seven bir yazar. Yaşadığı sürece hayal edilenin hayattan daha iyi, daha kötü ya da daha farklı olduğuna inandığı için, şimdiki ânın hükümranlığından kurtulup yazmayı tercih etti. Birkaç yıl evvel, onun sadece iki ay birlikte olabildiği **Jean Seberg**'i anlattığı **Diana** isimli kitabından bahsedip (29 Eylül 2009, *Taraf*) yazıyı şöyle bitirmiğim: "O romandaki Seberg, yazar Fuentes'in kadınıydı. Ve ona göre Jean o kadar güçlüydü ki, dünyanın zaafına karşı savunmasız kalmıştı. Sadece bu cümle bile yazarın onu yazma niyetini haklı kılıyor. Onu böyle şehvetle anlatmak isteyecek başka bir yazar tanıyor musunuz?" Fuentes artık yok, ama var. Bugün ve bundan bir asır sonra isteyen bu soruyu aynı güvenle sorabilir. **O, tekrar edilemez hatıralarından, hatalarından süzülenleri edebiyatın diline dönüştürerek Seberg'i ve onun etrafında derinleşen duygularını, korkularını, zaaflarını, aşkını yeniden yaratarak ölümsüzleştirdi çünkü. O kitapta Diana sevgilisi Fuentes'e "Seni gerçek bir devrimci sanıyordum. Yazıyorsun ama bir şey yapmıyorsun. Amerikalı liberallerden bir farkın yok" dediğinde yazar net cevap veriyordu: "Yaratmak yapmaktır, tek gerçek eylemdir. Ölümü hayal etmen için ölmen gerekmez."**

Bazen arkadaşlarım sevdiğim yazarları kutsallaştırmamı biraz yadırgıyor. Onlara bu algının yazardan ziyade yazının, insanla çoğalan, derinleşen sırrıyla alakalı olduğunu anlatmakta zorlanıyorum. Hâlbuki hayat ve ölüm kadar basit ve aslında bir o kadar karmaşık. Ve o kadar yüce bir hakikati var yazının, kelamın! "Edebiyat yaşantımın süzgecidir" diyen Fuentes, en sevdiğim romanlarından **İnes'in Sezgisi**'ne, "Kendi ölümümüz hakkında söyleyecek hiçbir sözümüz olmayacak" çığılığıyla başlıyordu. Kahramanı yaşlı maestro zihninde dönüp duran bu cümleyi yazmaya cesaret edemiyordu. Anlatıcı ironik bir biçimde bundan sonra onun söyleyecek sözü kalmayacağını sanıyordu.

Sezgiyi sanata dönüştürmek

Hâlbuki genç Carlos ilk romanı **Aura**'dan bu yana yazarların her okurla, her yeni bakış ve yorumla tekrar hayat bulacağına, çoğalacağına, değişeceğine inanıyordu. Yazı sanatı ona göre tek boyutlu değildi. Ünlü bir orkestra şefiyle, yetenekli bir soprano olan İnez'in umutsuz aşkını anlatan bu romanda, **Cam Sunur**'daki hikâyelerde, zamana meydan okuyan bir aktrisi yazdığı **Kutsal Bölge**'de, bir gazetecinin son günlerini anlattığı **Koca Gringo**'da, Meksika'nın yüz yılını bir kadının gözünden aktardığı **Laura Diaz'lı Yıllar**'da, başyapıtı kabul edilen **Terra Nostra**'da ve neredeyse bütün eserlerinde bu düşüncenin etrafında konuşan kahramanlar yarattı.

Sevdiği bir yazarın bildiği dünyaya veda ettiğini duyan okur ne yapar bilmiyorum. Benim tesellim, bedenden sonra hafızayı yaşatabilmek için sağlam kökleriyle uçuruma tutunan kambur bir ağaç gibi kelimelerin sihirli gücüne sığınmak. Onlar da ömür boyu bunu hayal ederek yazıya tutunmuyor mu zaten? Fuentes, usta denemeciliğinin donanımıyla ördüğü romanında müzikle eserin kalıcılığını tartışıyordu. Orkestra şefi Atlan-Ferra'nın tutkularından biri Berlioz'un *Faust'un Lanetlenmesi*'ni sahnelemekti. O eser üzerinden anlatıcı okura yaratım sürecinin kendisiyle sınırlı kalmadığını anlatıyordu aslında: **"Yapıt her temsil edilişinde bu etkinliğin içinde doğar ve ölürdü. Her defasında bir sonraki ses ilk ses olur ve yapıt kendi geçmişini sırtlanırdı. Belki de bu yapıtın her durumda dinlenmemiş bir geçmişi olacaktı."** İnez'in *Sezgisi*'nde Tanrı ve doğa arasındaki yolda yürüyen bir müzisyendi. Diğerlerinde yazarlar, sanatçılar, gazeteciler, siyasetçiler. Kurguladığı hikâyelerden, röportajlarında söylediklerinden, akıllı denemelerinden anlayabildiğim kadarıyla, Fuentes işe yarar sezginin, içimizdeki gücü ve zayıflığı sanata çevirebileceğine inandı. Galiba ben onun yazı sanatına olan bu sezgisel inancını da sevdim.

"Yazabilerseniz, daha fazlasını istemezsiniz"

Bu yazıya başlamadan evvel gri pelerinli bir bahar akşamında, çocukluğundaki yalnızlıkla okuyarak başa çıktığını anlattığı kısa filme bakıyordum. Seksen yaşını aşmış bu "çocuk adam", altı yaşının meraklı kara gözleriyle konuşuyor. İki kültürlü bir genç olarak *Pardayanlar*'dan, Jules Vernes'den, Dumas'dan, Stevenson'dan etkilendiğinden söz ediyor. Yazar olmasına sebep olan ve "benim romanlarımın esas yazarı onlardır" dediği büyükannelerini tarif ederken yüzü aydınlanıyor. Kısa bir süre sonra onlara kavuşacağını biliyor. Romanlarında zamanı bozguna uğratan kurgu tekniğinin tersine, gazetecinin sorularını hayatın düz çizgisi üzerinde sıçrayarak daima ileriye doğru anlatıyor.

Bir sonraki karede, şair olan ağabeyinin 21 yaşında öldüğünü ve babasının ona bu yüzden onun adı olan Carlos'u koyduğunu söylüyor. Bir şikâyeti yok, babasından sanatsal yönünü güçlendiren en iyi öğretmeni olduğunu itiraf ediyor. "Yedi yaşındayken yazar olmak istediğini nasıl anladınız" sorusunu duyunca ince dudakları müstehzi bir tebessümle kıvrılıyor. "Bilmem küvette şarkı söylemek gibi, kendiliğinden geliyor" diyor. Ama yine de o kıskırtıcı bilinçlenme ânını tarif ediyor: **"17 yaşındayken Kafka'nın 'Dönüşüm'ünü okumuştum. Dünya benim etrafımda dönmeye başlamıştı. Edebiyat bunu gösterir. Bunu yazabilerseniz hayattan istediğiniz sadece bu olur, daha fazlasını istemezsiniz zaten."** Bunu o kadar doğal söylüyor ki, iyi ki istediği gibi yazmış, diyorum.

Daha geçenlerde bir arkadaşına söylüyordum. Yazıyı kalple seven insanı görüntü yaralıyor. Hayatının önemli dönemeçlerini, onu yazar yapan, tökezlediğinde güç verenleri, kaderinin gizli koridorlarını kendi sesinden dinlerken, uzanıp ona dokunmak, gittiği yerde yalnız hissetmesin, üşümesin diye elini tutmak istedim. Karın boşluğunda yaşayan kuşlar kekeme oldu. Yine de kapatamadım, hayranlıkla merak karışımı içimi kamaştıran bir duyguyla izledim sonuna kadar. Sıradan sorulara sadece kendisi olarak cevap veriyordu ve bence onu

benzersiz kılan o dik ve sağlam duruşuydu. Yazının bizimle başlamadığını, tarihin hafızasında, dilinde ve hayal gücünde büyük zincirin küçücük bir halkası olduğumuzu söylemesi pek orijinal değildi belki, ama geleneğin içindeki "yeni" keşfetmemiz gerektiğini söylerken yüzünün aldığı ifade, o romanları nasıl ve niçin yazmak istediğini açıkça gösteriyordu.

Hayat hakkında unuttuklarımız...

"Yazmak şişenin içine mesajı koyup denize bırakmaktır, o şişeyi kim bulup çıkarırsa kitabın kaderini o belirler", dedi. O bunları anlatırken gökler huysuz bir ihtiyar gibi gürledi. Camları hiddetle döven kristal dolu topları sardunyelerini dövüyordu. Tam da o anda, "Yapmak isteyip de yapamadığınız bir şey kaldı mı" sorusuna, Fuentes "Evet ama bunu size söyleyemem" dediği sırada elektrikler kesildi. Kısacık bir şimşek çakımı süresince gök kubbe gümüşü bir kılıçla yarıldı. Sonra o âna kadar ona dair biriktirdiğim her şey, görüntüsü, sesi, muzip bakışları, kelimeleri hızla batan bir gemi gibi sessizce karanlık sulara gömüldü. Çocukluğumun yalnız gecelerindeki gibi ürperdim. Mum ışığında bir sigara yakıp karşı tepelerde göz kırpan ışıkları seyrettim biraz. Kahramanının tavsiye ettiği gibi geleceği ardında bırakmak istedim. Hafızayla unutmanın tam ortasındaki "şimdiki zamanda" onu düşündüm. Yaşlı orkestra şefi Gabriel, yıllarca tutkuyla sevdiği İnez'le konuşur gibi sayıklıyordu: **"Yaşamımız, amacı ölümün varlığı olan gelip geçici bir dönemeçtir. Biz ölümün hayatı için birer bahaneyiz. Yaşam hakkında unuttuğumuz her şeye varlık kazandıran ölümdür."**

O röportajda, "Nasıl hatırlanmak isterdiniz", sorusuna Fuentes, "Nasıl bir dünyada hatırlanmak isterdim, sorusu daha doğru geliyor bana. Diktatörlerin rezilliğiyle değil" diye cevap veriyordu: **"İnsanların unutulması utanç vericidir. Büyük sanatçılar, yazarlar, belki devlet adamları da hatırlanır ama insanların çoğu sonsuza kadar kaybolurlar. Bu çok üzücüdür. Biz yazarlar gerçeği hikâyelere benzetmek için geçmiş kurgu karakterlerle hatırlamaya, yeniden yaratmaya çalışırız. Don Kişot ve Anna Karenina hep yaşayacak, bundan eminim."**

Aura'yı, Aremio Cruz'u, Laura Diaz'ı; Pedro'yu, Gringo'yu, Gabrel'i ve diğerlerini hatırlayacaklar mı bilmiyorum ama Diana'yı hatırlayacaklarını sanıyorum. En azından umut ediyorum. Sadece "Yalnız avlanan tanrıçayı", başka bir yazarın karısı olan ünlü bir oyuncuyu, Seberg'i şehvetle anlattığı için değil. O kitapta, "Yazacak zamanım kalmazsa diye ödüm kopuyor. Yazmak benim tutkum. Her yazar sınırlı bir zamanla doğmuştur. Yazı yazmak için oturduğunuz anda ölüme karşı savaşılmaya başlıyorsunuz" cümlelerini inanarak yazdığı için kalacak.

(Kendim ve Ötekiler, Carlos Fuentes, Can Yayınları, Çev. Şemsa YeğİN)

(İnez'in Sezgisi, Carlos Fuentes, Can Yayınları, Çev. Pınar Savaş)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kelimelerin Kemikleri' ve Dersim

A. Esra Yalazan 27.05.2012

 'Kelimelerin Kemikleri' ve Dersim Sen de çok iyi biliyorsun büyük hikâyenin evvele dair ve "sonsuz" olduğunu. Hayatın yazılı dili yokken ilk resmin mağara duvarlarına yirmi bin yıl önce çizildiğini. Yazının öyküsünün başlaması için insanlığın on yedi bin yıl daha beklemesi gerektiğini... Efsunlu masallarını kâinatın

boşluğuna bırakmak, dünyaya harfleri kazımak için bir milyon yıl bekledin ve sadece altı bin yıldır “yazıyla” başkalarına dokunuyorsun. Ne tuhaf, bunun bilinciyle hayatını hiç yok olamayacakmış gibi sürdürmek seni hem büyütüyor, hem de büsbütün küçücük gösteriyor.

İnsansın. Tanrı’nın hediyesi olarak kabul ettiğin yazının sihriyle dünyayı değiştirmek, kendi varlığına anlam katmak, o mananın içinde derinleşmek, kelimelerle çoğalmak istiyorsun. Arzun sadece taş, kile, papirüse, kâğıda, dokunmatik ekranlara kişisel geçmişini, tarihini kaydetmek değil. Çivilerle oyduğun tabletler, suretleri, tabiatı, nesneleri, desenlerle süslediğin “hiyeroglif” yazılar, şiirinin ilk görünür başlangıcıydı. Sen hayatı güzelleştiren, ona gerçekliğin acısıyla, hazzıyla estetik bir boyut kazandıran “şiiri”, hikâyeyi keşfettin bir kere. Artık onu görmezden gelemeyeceğinin farkındasın. **Gerçekliği hayal etmenin mucizevi bir zenginlik olduğunu kalp gözünle idrak ettin. Sanatın, yazının aslında dipten vuran kuvvetli bir dalga gibi içgüdülerin, dürtülerin, ifade etmekte zorlandığın duyguların üzerinde yükseldiğini ve bu yüzden vazgeçilmez olduğunu biliyorsun. Kelimeleri sevdiğin halde onlardan ıslanmaktan korkan bir kedi gibi kaçmanı anlayabiliyorum.**

Hem, hayatın her zaman yazının incelikleriyle tarif edildiği gibi zarif, düşsel, cömert olmadığını düşünüyorsun, biliyorum. Bazen etrafında gördüğün her şey, sana “kötülüğün” sıradanlığını, hayatın eksikliğini hatırlatıyor. Böyle zamanlarda hakikatin yazıyla, sanatla tezahür ediyor oluşu, dünyanın sırlı aynasında yansımaları da hâliyle pek ilgini çekmiyor. Hâlbuki yaşamın, ölümün, ebediyetin, tabiatın, değişimin bir yasası olduğu gibi yazı sanatının da görünmez bir yasası var. O kendi kâinatında “hayalî bir gerçeklik” inşa ederek dünyamızı tekrar tekrar yaratıyor. Özgürlüğünün sınırı yok. Rüyalarında, sayıklamalarında, gövdenin kuytusunda saklanan mırıldanmalarında, hayallerinde, kimselere duyurmadığın iç çekişlerinde, dile gelemeyenleri, “kelimelerin” hiç kaybolmayan kemiklerinde görebilirsin. Tapınakların, kiliselerin, camilerin, duvarlarında, mezar taşlarında, kutsal kitaplarda, anıtlarda, yaldızlı el yazmalarında, gördüğün “işaretler” sadece “tanrısal” oldukları için büyülemiyor seni. Binlerce yıldır birbirleri üzerine yığılan uygarlıkların, kültürlerin farklı seslerini de taşıyor sana. O bükümlü harflerde, gürül gürül tersine akan kelimeler nehrinde, geleceğe açılan o çok geniş edebiyat vadisinde, masalların, efsanelerin, aşk şarkılarının, hükümdarlarla, tanrılara yazılmış ilahilerin, destansı şiirlerin biriktiğini görüyorsun. İşte sen o uzun hikâyenin minicik bir parçasısın. Ne başlangıçsın, ne de “son”.

Hafıza tazelemek için edebiyat

Şimdi başını kaldırıp doğup büyüdüğün coğrafyanın yüzüne bir bak. İhtiyar bir kadın yüzü misali derinleşen kıvrımlı acı haritasına korkmadan bak. Hikâyeleriyle, şiiriyle okurunu büyüleyen “söz kuyumcusu” Murathan Mungan, senin de hayatına bir şekilde dahil olmuş “Dersim Hikâyesi”ni, kadim bir kültürle, yazı geleneğiyle beslenen yazarların diliyle gösterecek. Ama önce onu dinle: **“Onca uygarlığın kurulduğu, dağıldığı, el değiştirdiği; onca dilin, dinin, inancın, kültürün yaşadığı, çatıştığı, iç içe geçtiği zorlu bir coğrafya burası. Ve her geçen gün biraz daha öğreniyoruz bu topraklarda her inkârın ardında yakın ya da uzak tarihli bir toplu mezarın yattığını... Toprağa yalnızca ölülerin değil, hakikatlerin, dillerin, kültürlerin, kelimelerin gömüldüğünü.”** İçinde olmadığı halde, kendisine değip gitmeden yaşayanların bile bir “Dersim hikâyesi” olduğuna inanan şair, sezgisine, kelimelerinin gücüne inandığı yazarlardan bir hikâye yazmalarını istemiş. Kalanlar da toprağa gömülmesin diye, acılara şifa olacak mektuplar misali onları bekleyenlere göndermiş. Hem ne diyor bak: **“Edebiyat, kin tazelemek için değil, hafıza tazelemek için yapılır.”**

Hadi sen de yazıyla, sana iyi gelecek kelimelerle dağıt hafızanın kuytusunda biriken tortuyu. Daha ilk hikâyede bir taş konuşacak seninle. Ansızın bastıran bahar yağmurlarına eşlik eden dalgın bakışlarda, ağlamayı aklından

geçirip de ağlayamayanlarda, tabiatın buruk sesini işiteceksin. **Ahmet Büke**’nin masalı taşın diliyle başlıyor: “Yerimde ağırım. Çok oldu kalkamadım. Çok oldu bile diyemem. O zaman ‘zaman’ yoktu daha. Zamanın zıddı vardı. **Bir çukur gelsin, aklınıza. Çok derin. O çukur kazılırken atılan, üst üste yığılan toprak var ya: İşte o toprak büyüdüğü önce kuzgun bir tepe oldu. Ot бүрүdü. Mavi donlu çiçekler çıktı. Aya doğru açtılar taçlarını. Gündüz oldu arılar geldiler. Sağrısında Kur’an taşıyan bir at geldi. Sonra kınalı kumrular. Çukur derinleştikçe tepe büyüdü.**” O taş, seni, beni, gece dualarıyla çocuklarını yatıştıran anneleri, ölmüşlere yakılan ağıtları, üzerine konan kırlangıçların sevdalanışını, ozanların yanık türkülerini, onu yalayıp geçen soğuk suların şırıltısını, günün geceye kavuşmasını, hayatın sürekliliğini mucizeleriyle anlatıveriyor birkaç satırda. Yazı böyle çoğalarak şifa oluyor sevenlerine.

Dile yabancı olmak

Sonra büyük bir yazarlar korosundan, vicdanın, korkuların, karmaşık duyguların, merhametin, yaraların, kimi zaman da “suskunluğun” sesini duyacaksın. Peki, sen ne yapıyorsun? Belki avare dolaşıyorsun sokaklarda. Tenha bahçelerdeki ağaçlar, kıyılardaki yosunlu çakıllar, göklerdeki bulutlar boyunca yürüyorsun. Durmadan düşünüyorsun. Aileni, takıntılarını, yalnızlığını, kayıplarını, sevdiklerini, sevemediklerini... Kendi sessizliğine benzeyen taşlar keşfedip ceplerine dolduruyorsun insanları uzaktan seyrederken. Varlığının trajedisini unutabilmek için eve döndüğünde ılık çukuruyla seni kucaklayan koltuğuna yığılıp kalıyorsun. Bildiğin dünyadan uzaklaşıp sönük hayallerine mi dalmak istiyorsun. Orada kal biraz. Behçet Çelik, bildiğin dünyayla arana giren engelleri, kahramanının sesiyle duyuracak...

Hayatı boyunca geçmişinde kalan bir “sır” yüzünden hiç gülmeyen dedesinin ardından, hayatına gizlice eşlik etmiş bir kadınla konuşurken uzanıp senin de elinden tutacak. “Sesinde bir tını vardı. Aynı dili konuşuyorduk; kelimeler yakın anlamlar taşıyordu birbirimize; ama ne olduğunu bilemediğim bir engel, bir engebe, aşamadığımız bir yabancılik seziyordum, cümlelerin birbirine bağlanmasını zorlaştıran bir pütür. (...) **Dar odalarda, cılız ışıktaki, kalın tozlu sözlüklerde kalmış bodur kelimeler onun ağzından masal diyarlarının geniş, bitimsiz ufuklarını kuşanarak çıkıyordu. Ama ben uykuya hazırlanırken masal dinleyen bir çocuğun hafiflemesini değil, bilmediği bir dünyaya düşmüş masal kahramanının tedirginliğini duyuyordum.**” Böyle olmaz mı zaten? Bu tekinsiz dünyada kendi hikâyelerimizin ıssızlığıyla kaybolup, başka dillerin yabancıları oluruz.

Sadece kendi dilinin ağusuyla kavrulma diye değil, sana ait olmadığını sandığın hayatlara dokunarak başkasının acısıyla buluşarak derinleşebilmek için okumanı isterim bu hikâyeleri. Akşamları mağaralarda saklananların, fazla kurşun harcanmasın diye meşe kütükleriyle dövülen insanların, büyük bir toz bulutunun içinde parçalanmış vücutlarını seyretmek zorunda kalan kadın pilotun, masallarla korunan kambur bir çocuğun, “ışık ağaçlarının”, toprağın hikâyeleriyle zehirlendiği için büyüemeyen ağaçların şahidi olacaksın. Korkma, sen de o kahramanlar gibi elbet bir gün, ıssız bir anda işe yarar umuduyla hikâyelere aklınla değil kalbinle tutunacaksın.

Unutulmaz bir film çeker gibi...

Rüzgârlı vadilerde sazın teline ağır ağır vuran kör Ozan’la birlikte ait olduğun, hep özlediğin toprağa sığınmayı isteyeceksin muhtemelen. Dersim’de dünyaya gelen **Haydar Karataş**, vaktiyle bütün köyü ateşe verip konağı

yakmayan ama resimlerin üzerini sıvayla kapatanların vahşetini edebiyatın gücüyle gösterecek. **Sürgünden sonra konağa yerleşen kadın kahramanının köyün çocuklarını 38’de öldürülen hangi çocuklara benzettiğini anlattığı satırlarda başın dönecek. Yutkunamayacaksın belki. Azıcık soluklan, sadece şiddeti değil, biraz sonra hakikatin üstünü zalim bir bencillikle örtenle, göremediği duvar resmini tahayyül ederek yaşayabilen “insanın” umudunu birlikte anlatacak sana. Vazgeçmeden beklemenin kıymetini gösterecek.** Dokuz yaşında bir kız çocuğunu ölmüş annesinin bileğinden kurtarıp onu ormana saldıktan sonra ömrünün sonuna kadar dönmesini bekleyen bir adamın çaresizliğiyle parçalanacaksın, kendi acılarından uzaklaşacaksın ama “yalnız değilim, o da var işte, o da yaşadı, gelip geçti benim gibi buralardan” diyeceksin.

İçinde büyüklerinden kederini miras alanların, çocuk yaşta sevdiğini kaybedenlerin yaşadığı hayalkırıklığının, sürgünlerin yüzdüğü hikâyeler seni yıldırmasın. Edebiyat onlara bakarak iyileşebileceğimizi de söylüyor. O hikâyeler, neredeyse bir asırdır “susanların” üzerindeki kalın örtüyü, kelimelerin büyüyle kaldırıyor. Onları müthiş bir özenle, unutulmaz bir film çeker gibi buluşturan usta bir şair, Murathan Mungan, nihayetinde yazının hakikatini hepimize hatırlatıyor: “Bilirsiniz. İnsandan daha uzun yaşar kemikleri. Dillerini ne kadar toprağa gömerseniz gömün, kelimelerin kemiklerini örtecek toprak yoktur. Gün gelir, yazılır, söylenirler.”

Gün gelir okunurlar. Her okunuşta başka bir bakışla yeniden doğarlar. Şiirlerle, ağıtlarla, masallarla, kelimelerle çoğalıp başka hikâyelere karışırlar. Yazarların “tanrısal” nefesleriyle uzak diyarlara kanatlanıp yeni hayatlarına kavuşurlar. Perdeler kalkar, sırlar usulca aydınlanır. Toprak dirilir, bereketiyle yeşerir. Kelimelerden taşan acı, edebiyatın şifasıyla uykuya yatar sonra ansızın uyanır. Gün gelir, susanlar konuşur, konuşanlar susar. Ve o “büyük çember” başladığı yerde ucunu bulur, kendi üstüne kapanır.

(Murathan Mungan’ın seçtikleriyle ‘Bir Dersim Hikâyesi’, Metis Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yazarlarla gitmek...

A. Esra Yalazan 03.06.2012

Yazarlarla gitmek... Ne hayatı kutsamak, ne onu kuşatan doğal güzellikleri kalple görebilme çabası, iyimserlikle tazelenmiş bir sabaha uyanmaya pek müsaade ediyor buralarda. Bu coğrafyanın sıkıntılarıyla büyüyen herkes, lafı hiç dolandırmadan neden bahsettiğimi sezebilir. Modern dünyanın haber alma araçlarından herhangi birisiyle güne başladığınızda ister istemez kirleniyorsunuz. Kan, iftira, riya, incelikten, zekâdan yoksun bir tartışma dili, hafızasızlık, bir türlü iyileşmeyen yaraların sızısı, geçmişinizi, geleceğinizi ele geçirip sizi de içeriden çürütmeye başlıyor. Hayır, niyetim güneşin, ensenizi, parmak uçlarınızı, sözcüklerinizi ısıttığı berrak bir yaz günü hayatın karanlık yanını göstermek değil. Bu tuzağa ben de sıkça düşüyorum. Tam tersine “zorunlu çekip gitmelerin” beyhudeliği ve hareketin, ona eşlik eden duygu dünyasının derinliği üzerine sevdiğim yazarlarla düşünebilmek.

Zihnim sabit ve net düşüncelere sadık kalamayacak kadar dağınık bu aralar. Nedense hep bir gitmek, daha da uzaklara, tanıdığımı sandığım insanlara, bildiğim hayata yabancı topraklara hatta mümkünse olmayan bir ülkeye gitmek arzusuyla kıvranıyorum. Biliyorum bu uzaklaşma dürtüsüyle hepimiz bazen cebelleşiyoruz. Bu ülkenin insanı nasıl yorduğunu öğrenmeye yetecek kadar yaşadım buralarda. Peki,

gidebilmek her zaman "gitmek midir" gerçekten? Tek başına çıktığımız ıssız yolculuklarımıza eşlik eden "iç yolculuklarımız" hafızamıza, nicedir kabuk tutmuş hislerimize ayna tutabiliyor mu?

Hareketin içindeki sessizlik

Gezi denemelerini çok sevdiğim Hollandalı yazar **Cees Nooteboom**, *Zamanda ve Mekânda Yolculuklar* başlığıyla derlediği seyahat kitabı ***Gezginin Oteli***'ne, İbn Arabî'nin yolculuk hakkındaki risalesiyle başlıyor: "Varlığın kökeni harekettir. Hareketsizlik varlığın içinde yer alamaz, çünkü varlık hareketsiz olursa kaynağına, Hiçliğe geri döner. İşte bu yüzden, bu dünyada da, ahrette de yolculuk hiç durmaz." Yazar bu kitabı dinî göndermelerinden öte sunuş kısmında rastladığı gezginler hakkındaki derin düşüncelerden etkilendiği için almış. "Sonrasında her türü metafizik iddialar bana yabancıydı ve bu tür şeyler ancak daha sonra, Tibetlilerin dua tekerleklerinin çalışması gibi hareketin düşünceye öncülük etmesi şeklinde geldi" diyor. Öyle ya, bir trene, arabaya atlayıp uzun yola çıktığımızda içinden geçip gittiğimiz hatıralarımızın kabuğunu hafızamıza üşüşen anı parçacıklarıyla usulca soyarız. **Yolumuzun üzerindeki elektrik direklerini, acıma duygusu uyandıran bodur ağaçları, asfalt çizgilerini, tek gözlü evleri, kargaları, çobansız koyunları, mavi arabaları, dünyayı uzaktan seyreden takıntılı bir meczup gibi sayarken "şimdiki hâlimizden" yavaşça uzaklaşırız. Arkadaşları kadar yetenekli olmadığını düşünen öğrenciye, babasına kızgın büyüyen o hırçın çocuğa, her geçen gün karısına biraz daha yabancılaşan kocaya, utangaçlığını gamzelerinde saklayan kadına, aşk acısıyla kıvranan o gence biraz daha yaklaşıyoruz.**

Yıllarca gizleyip çoktan terk ettiğimiz "öteki" benliğimizi çağıran sadece "yalnızlığımız" değildir. Yolumuza çıkan her şey, bütün varlıklar insana ve yaşama dair algılarımızı esnetir, bize kim olduğumuzu hatırlatır. Garda karşılaştığımız o gizemli adam, karşı koltukta uyuyan oğlanın kederli yüzü, kır kahvesinde cıvıldaşan genç kızlar, kasabanın تنها sokaklarında yürüyüşe çıkmış bıçkın delikanlılar, aynı zamanda geride bıraktıklarımızın, hayallerimizin üzerine düşen gölgelerin, pişmanlıklarımızın birer yansımasıdır aslında. Nooteboom gibi ihtiyacımız olan dramatik sessizliği hareketin içinde aramalıyız belki, böylece tamamlanmamış, dibe çökmüş iç hayatlarımız da gün ışığına çıkar.

Sözcüklerle öğrenemeyeceğimiz türden şeyler...

Yalnızlığa mahkûm edilen insanın kendi arzularını tanımayışı üzerine düşünen ve seyahat ederek yazan **Lawrence Durrell**, vaktiyle yaşadığı Korfu'ya dönüşünü anlatıyordu. Onu sözcükleriyle düşünmek, kımıltısız denizin aynasında suretine bakmak, gölgeli bir çardak altında hayallere dalmak gibidir. İnsanın çok mutlu ya da mutsuz olduğu yerlere geri dönmenin iyi bir fikir olmadığını hatırlattıktan sonra hissettiklerini anlatıyor: **"Buraların insanların yüzü daha yaşlı ve kırışık, gülüşler daha sessiz, yüz ifadeleri daha filozofça, daha etkileyiciydi. Evet, ben işte bu doğa görünümünü içinde pek çok şey öğrendim: Sözcüklerle dile getiremeyeceğimiz türden şeyler. Burada, kuzeyde hayat savaş demektir, haz düşkünlüğü değil...** Ama biz bu sessiz ağaçlıklardan yaprakları çatırdatarak kaplumbağa hızıyla geçerken ben zaten alıp başımı bambaşka yerlere gitmiştim... İşte yine heyecanlı konuşmalar sırasında yükselen, anılara başka anılar ekleyen, o yirmi yıllık kilimin eksik parçalarını tamamlamaya çalışan sesler. Ben dünyanın yarısını dolaştım, onlarsa buralarda kalmış, savaşlara su baskınlarına, ölümlere göğüs germişlerdi, saçları ağarmıştı."

Hareketin o 'tek ve تنها' hali geride kalanları acımasızca unutmanın koyu bencilliğini ve ağırlığını da taşıyor insana. **Bize yabancı olan, binlerce kilometre ötede olan her kayada, taşta, insanda, ağaçta, kuşta, anıtta, harabede, Tanrı'nın evlerinde 'ötekine' ulaşarak çözebileceğimiz dilin şifrelerini bu yüzden arıyoruz muhtemelen. Nooteboom'un hatırlattığı gibi, aynı şeylere neden uzaklarda bambaşka isimler verildiğinin pek ikna edici bir açıklaması yok.** O diyor ki, "İnsanların size bakıp da, tek kelimesini anlamadığınız halde size bir şeyler söylemesinde daima çok dokunaklı bir şeyler vardır". Yolculuklar, bu türden iç seslerle, büyük bir muamma olan dilin değişkenliği sayesinde başkasının hayatına olan merakımızı da kıskırtıyor. Ve hayatı tomurcuklandıran o merak, kendimizi de daha derinden kavrayabilmemizin, anlayarak kabullenmenin yolunu da gösteriyor.

"Ego bir deniz anası gibi yayılır"

Peki ya suskunluğuyla hayatımıza hükmeden mağrur dağlar, sonsuz bir ufuk çizgisine doğru açılıp ruhumuza hükmeden geniş denizler, dingiliğimizi hediye eden göller, içinden geçtiği her ülkede, kültürde coğrafyada iz bırakan nehirler... Nerede başlayıp nerede bittiği meçhul, eksik kalmaya yeminli bir ömür gibi uzayıp giden nehirler boyunca adım adım yürüyebilsek kimbilir neler görürdük? Vaktiyle onların kıyısında yaşayan yazarların, şairlerin, sanatçıların bıraktığı izleri takip etsek, gayri resmî tarih kulağıımıza neler fısıldarlardı acaba?

Claudio Magris, en prestijli edebiyat ödülleri topladığı **Tuna Boyunca** isimli çok katmanlı gezi kitabında, geçtiği ülkelerin kültür tarihine çok geniş bir açıdan bakıyor ve hemen başında okura yolculukla hareket etmenin insanı nasıl dönüştürdüğünü fısıldıyordu: "...Duyulmamış olanı aramak için yola koyulan ve bu esnada gemilerinin batmasına razı olan Baudelaire'in gezginleri, karşılaştıkları tüm beklenmedik felaketlere rağmen evde bıraktıkları sıkıntının aynısını bilinmeyende de bulmuşlardı. **Ama, yine de, hareket etmek hiç yoktan iyidir; insan kırsala doğru hızla yol alan trenin penceresinden dışarı bakar, yüzünü ağaçlardan yola inen serinliğe doğru uzatır; vücudun içinden bir şeyler geçer, giysilerinin arasına hava girer. Ego bir denizanası gibi yayılır ve büzüşür, hokkadan biraz mürekkep taşar ve renkli bir denizin içine dağılır.**"

İsfahan'da bir akşam...

Hem çölde yaşayanın vaha hayaliyle, akağaçların gölgesinde şırıldayan bir derenin dibine çökenin huzurlu dalgınlığı bir olur mu hiç? Varlığın çok ötesine geçip, insanı bedeniyle değil de hayal gücüyle yücelten görkemli bir cami kubbesini gördüğümüzde kendimizden kolayca vazgeçmiyor muyuz? Bir kilisenin rengarenk vitraylarının arasından süzülen kırık huzmeler ibadet edenlerin yüzünü aydınlattığında, dünyanın başka bir yerinde o ânın nasıl genişlediğini düşünmüyor muyuz? Ah o uzaklara, en uzaklara, sonun başlangıcına duyulan özlem! Nooteboom, İsfahan'da bir akşamı anlattığı yazısında, ansızın kanat çırpın güvercin kanatlarının mat sesinden kalan duygu kırıntılarıyla karşılaşınca yolculukların gizli şifasını da görüyorsunuz: " **Elimi bir sütunun kaymaktaşı üzerinde gezdirerek inceliyorum. Bin yıl önce yapılmış küçük oyuklar benim dokunuşuma duyarlı bir ses veriyor. Daha önce bir taşta hiç yaşamadığım bir şey bu. Her yerde ışık var, akıyor, doluyor, dalıyor, süzülüyor; taşlar onunla nakışlanmış, güvercinler onun içine girip çıkıyor.**"

Tarih, birazda çağların içinden kelimelerle geçen yazarların biriktirdiği anılarla oluşmuyor mu? Nasıl ki hikâye büyücüsü Marguerite Yourcenar, kendisinden asırlar evvel Karadeniz'den, Ege'den, Akdeniz'den geçip giden

Hadrianus'un dünyanın sonsuzluğuna bakışını, düşsel seyahatlerle çoğaltıyorsa, biz de onun yazdıklarını okuyarak bir Roma İmparatorluğu'nun bakakaldığı mozaikte, yeşim taşı rengi denizin derinliklerinde bir ânın, arzusun, "son"lu oluşa itiraz etmenin izlerini takip edip iç hayatımızın haritasını keşfedeceğiz: "**Benden önce az sayıda insan dünyayı gezmişti; Pythagor, Platon, birkaç düzine düşünür ve birkaç serüvenci. İlk kez bin insan, görmek, reformlar gerçekleştirmek ya da yeni şeyler yaratmak özgürlüğünü hem bir gezgin hem de bir efendi olarak gerçekleştirmiş oluyordu.** Fırsat bana düşmüştü; yetki, yaratılış ve dünya arasında böyle bir uyumun bir kez daha sağlanabilmesi için yüzyıllar gerekebileceğini düşünüyordum." Yourcenar'ın som bilgiyle sezgiyi ustalıklı harmanladığı romanında söylediği gibi, aradan yüzyıllar geçti o uyum defalarca yeniden yaratıldı. Yolculukların şifası her yeni bakışla, üslupla, hareketle, yazıyla hem geleceğe hem de geçmişe doğru akıyor.

Biraz gitsem, kendimden uzaklaşırken yine kendime varabilsem ne iyi olurdu. Rüyalarıma giren mavi yelkenlinin, bulutların, yıldızların, güneşin arasından tebessüm edişini görsem... Benimle birlikte aynı gök kubbeye bakan insanların içlerinde biriktirdiği sıkıntıları, akşamüstleri gümüşü salınmalarla dalgalanan ihtiyar zeytin ağaçlarına anlatabilsem. Gecenin saçlarıma serptiği ay tozlarının ısıltısıyla uzun yürüyüşlere çıksam. Hareketin içindeki o sessizliği yıldızlarda görebilsem iç yolculuğun büyüsunü de hissedebilir miyim?.. Sonra nasılsa yine "bir rüyadan arta kalmanın hüznüyle" dutların toprağa tıpr tıpr döküldüğü acı ot kokan tekinsiz ve müşfik "bahçeme" ılık esintili bir yaz ikindisi daha geçirmek için elbet dönerim.

(Gezginin Oteli, Cees Nooteboom, Sel Yayıncılık, Çev. Süha Sertabiboğlu)

(Mekân Ruhı, Lawrence Durrell, Can Yayınları, Çev. Ülker İnce)

(Tuna Boyunca, Claudio Magris, Turkuvaz Yayınları, Çev. Leyla Tonguç Basmacı)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Takıntılı sevdaların iç sesleri...

A. Esra Yalazan 10.06.2012

 Takıntılı sevdaların iç sesleri... Bazen ne yapsanız olmaz. Sevmezler, istemezler, beceremezler. Bu onların sevme yeteneğinin arzulandığı gibi gelişmemiş olmasından mıdır, belki... Olsun, sebebi pek önemli değildir. Tam da o anda, hayatınızın geri kalanını kurak, bakımsız bir bahçeye çevirecek o derin kırılma ânında kendinize sorduğunuz mantıklı soruların cevabı da yoktur. Kaderin, ahengiyle mesut bir hayatı kendisinden esirgediğine bir kez kanan o "kayıp ruh" kolayına iyileşmez. Yeryüzünde milyarlarca insan, o iyimser uyumdan payına düşeni almak için mücadele ederken, öteki neden sadece o adam, o kadın olmadan yaşayamayacağını düşünür? Daha da fenası buna içtenlikle inanır. Onun isteklerinin hepsini yerine getirse de bu fedakârlığın ona yetmeyeceğini bilir. Prizmadan defalarca kırılarak geçen o "beyaz umut" yerini gerçekliğin melankolik renklerine bırakır. Onu mutlu edecek sırra vâkıf olmak için güçlü, akıllı, erdemli, çekici, dürüst, güzel olmanın yetersiz olmadığını görüp yüzleşmeye cesareti varsa eğer, kendinden büsbütün vazgeçebilir. **O koyu sevgisizliğe makul gerekçeler arayıp bulamamanın zehriyle yaralanan biri, aynaya baktığında artık kendi yüzü yerine "onun" anlaşılmaz ifadesiyle karşılaşır. Sevmeyi unutan ruh, içindeki keşiğin zamansız sızısıyla sevmeyi de unuttur. Sıkıca tutunduğu kaderini çağırır, bilmeden şekillendirir. Keşke karakterimizin buyurganlığına meydan okuyabilecek gücümüz olsaydı.**

Korkarım esas ceza o vakit başlıyor. Tahayyül edilen benlikle, hakiki benlik arasındaki derin uçurum, umutsuz bir sevgi arayışı, insanı olabileceği gerçek kişiliğe yaklaşımdan da alıkoyuyor. İnsanı ölmeden çürümeye mahkûm eden korkunç bir döngü bu aslında. Aşkın, tutkunun, ölesiye sevmenin bedelini böylesine bir cezayla ödemeye hazır olanların içine düştüğü o dipsiz kuyunun başında durup aşağıya korkusuzca bakmayı seviyorum ben. Edebiyatın insanın loş ve gölgeli yanına ışık tutan, Ay'ın karanlık yüzünü aydınlatan sihirli gücünü de bu yüzden önemsiyorum. Yazarlar, asırlardır bu "hastalığı", şiirin, yazı sanatının diline tercüme ederek insanlığa unutulmaz eserler bıraktılar.

Çok sevmeyi düşlemek...

Geçenlerde harika bir "iç ses" romanı olan **Suluk Bir An**'ın yazarı **Behçet Çelik**'e takıntılı bir sevdanın çaresizliğini dillendirmenin ne kadar güç olduğundan bahsediyordum. Ona kahramanı Taner'in "sıkışıklığına" üzülüp üzüldüğümü söyledim. Hatta "onu mutlu edecek bir bölüm daha yazamaz mısın" diye açıkça sordum. İyi yazılmış hikâyeler, hiç ummadığınız bir anda sesleriyle kendilerini hatırlatır. Okuyanın parçalanmışlığına teselli olurken, iz bıraktığı insanın kuytusunda bekleyen duygu kırıntılarını da acımasızca yakar geçer. Ona ılık esintili bir yaz akşamüstü sahildeki تنها bir çay bahçesinde, denizin usulca alacalandığı saatlerde, Taner'in hâline kederlenmemizin ironik olduğunu söylemedim. Sadece iç sesimle güldüm. Yazının şifa olan yanıyla düşünen, hisseden insanların başına bu sıkça gelir.

Sevinmeyi, üzülmeyi tam öğrenememiş, aşkı belki de hiç tatmamış, sıradan bir evliliğin içindeki dar çemberinde çırpınan Taner'in aşk sandığı tutulmanın "sessizliği", kitap bittikten sonra da merhametli ama sert mizacıyla okuruna eşlik ediyor. Çok sevmeyi düşleyen ama sevdiğini kendisine bile itiraf edemeyen solgun karakterin anlatıcısı, o acıyla kalmanın bazen unutmaktan daha iyi olduğunu seziyor: "Yakında hepten unuturum Esra'yı, dediği günlerde bile, dört bir yanının turuncu ya da menekşe moru altında, yeni bir boyut eklenmiş gibi daha derinlikli, daha belirgin, daha açık göründüğünü fark ettiğinde koşarak yanına gitmek, sarılmak istiyor. Sarılsa, büyük bir boşluk dolacak, ya ağlayacak ya gülecek. (...) Umutsuzca kuruyor düşlerini. Umutsuzca özlüyor, çok eski zamanları özler gibi bilmediği şeyler değil. **Çoğu akşam bu kadarıyla yetinebileceğini sanıyor, haftada birkaç akşam görmekle, sesi, gülüşü, dalıp gidişyle, dalıp gittiğinde usulca çekiştirdiği saçını parmağına dolayışıyla, esnerken parıldayan dişlerini, ağzının gizemli karanlığını bir an görebilmekle. Yetinmekse yetiniyor da; ama bazı günler için yakıp duran arzusunun bir gün solacağı gerçeği bütün düşlerini, umut bile denemeyecek beklentilerini alt edip öne çıkarıyor.**"

Takıntılı bir "sevda hikâyesinin" kederiyle sarsılmış varoluş bilincinden daha fazla yaralayan bir hâl varsa, o da sevebilme umudunu büsbütün yitirmektir herhalde. Muhatabı müphem hayali sevdalardan tekinsiz ama "korunaklı" bir dünya yaratmak için esrik bir sevginin ağırlığına katlanabiliyor insan.

Aşk bir suç ortaklığı...

Sevdiğiyle keskin bir suç ortaklığına giren "âşık", bu nedenle sadece ondan değil kendini cezalandırmaktan da vazgeçemiyor. **Bernard Schlink**, sinemaya da uyarlanan **Okuyucu**'da, yabani bir kadına tutulmuş delikanlının sesiyle okurunu ürpertiyordu. Ne korkunç; insan mönüden lezzetli bir yemek seçer gibi birini sevmeye karar verebiliyor ama aynı rahatlıkla ondan vazgeçemiyor işte: **"Hanna'dan sonra kendimi asla alçaltmayacak ve alçalmayacaktım; kendimi bir daha asla suçlamayacak ve suçlu hissetmeyecektim; bir daha yitirmekten acı duyacak kadar sevmeyecektim hiç kimseyi; O zamanlar bunu böylesine açık düşünmemiş, ama**

kararlılıkla hissetmişim.” Öyle olmuyordu tabii. Hayatının geri kalan kısmında birlikte olduğu kadınların kokusunda bile hep onu aradı o çocuk!

Edebiyat tarihinde bu türden duygu kırılmalarının yansımalarına baktığımızda yaşadıklarımızın gerçekliğinden daha “gerçek” olanla karşılaşırız kimi zaman. Anna Karenina’nın azabını tanıdığımız pek çok kadının acısından daha hakiki kılan da edebiyatın o şeffaf yüzü değil mi zaten? Sevdiğinin kalbinden düşmenin varılabilecek en dip nokta olduğuna inanan bir kadının yakarışları, talihini büsbütün esir alan takıntılarının içinde boğuluğu, **Tolstoy’un** benzersiz empati sezgisiyle dile geliyordu: “Benim sevgim gitgide daha tutkulu ve bencil bir sevgiye dönüşüyor, onunki ise gün geçtikçe sönüyor ve bu yüzden uzaklaşıyoruz birbirimizden, diye düşünmeye devam etti Anna. **Buna bir çare bulmak da olanaksız. Benim her şeyim o ve onun giderek daha fazla kendisini vermesini istiyorum. Oysa onun gitgide daha fazla istediği şey ise benden uzaklaşmak.”** Sonrasını biliyorsunuz. Bütün duygularını örten o koyu karanlık yırtıldı, hayatının puslu ayrıntıları mutluluklarıyla birlikte hafızasında canlandı. Belki kendisinden değil de zehirleyen aşkından vazgeçmek istedi ama acımasız demir bir kütle onu rayların üstünde kırmızı çantasıyla birlikte sürükledi ve hayat bütün çileleriyle birlikte durdu!

Tutkusuz sevemeyecek kadar soylu!

Kırılganlığıyla iz bırakabilen “aşk hikâyeleri” sadece trajik unsurlarıyla, unutulmaz diyaloglarıyla değil diliyle de okurunu sarsar. Kahramanlarının dağınık duygu dünyasını incelikle anlatabilmek de roman sanatının vazgeçilmez unsurlarındandır elbet. Takıntılı aşkların benzersiz yazarı **Lawrence Durrell**, meşhur **İskenderiye Dörtlüsü’**nde, Clea’nın herkesten gizlediği yüzünü gösteriyordu bize. Sadece olayları anlatma kolaylığına kaçmadan, insan ruhunun kıvrımlarını bir minyatür sanatçısı gibi işleyerek: “**Clea tutkusuz sevemeyecek kadar soylu bir insandı ama öte yandan, yılda ancak bir kez konuştuğu birini sevebilecek kadar da yetenekli.** Yüreğinin derin durgun ırmağı imgeleri biriktiriyor, hızla akan sularında onları durmadan yansıtıyor, onları belleğinin, hiçbirimizin beceremeyeceği kadar, derinlerine gömüyordu. Gerçek saflık, bayağı olan bir şey yapamaz, ayrıca saflık yürek cömertliğiyle birleştiği zaman, dünyanın en kolay incinen niteliği ortaya çıkar.”

Kendini, dünyanın bütün acılarını unutacak kadar çok seveni, isteyip de beceremeyeni anlatmak, yaşarken yazarken de oldukça meşakkatlidir. Eğer gerçekten aşk kendisini zehirleyen takıntılı bir bakışla, nihayetinde cezaya dönüşüyorsa ve ölesiye sevme dürtümüzden vazgeçemediğimiz için ağır bedeller ödüyorsak, geriye kalan baskın his neden kesif bir yalnızlık oluyor? Başkaları ne yapıyor bilmiyorum. Ben yine yazının şefkatli kollarına sığınıyor, okuduklarımdan süzülen kelimelerle hikâyelerimi yeniden yazıyorum.

“İyileştiremem, hastalığı benim”

Onun şafak sökerken mandalina bahçelerinde, çiyin okşadığı ipeksi otların üstünde uyanışını, eskiciden aldığı Venedik aynasında çoktandır tanıyamadığı suretine bakışını, serin rüzgârlı güz akşamüstlerinde hiç konuşmadan, vücudunu dimdik tutarak, kendine biraz da acıyarak yürüyüşünü, buğulu bakışlarının ardına gizlediği alaycılığını, ince yağmurlu bir sabah avucuma usulca bıraktığı nehir taşını, kelimelerle sevişir gibi mektuplar yazışını düşündüğümde aklıma saplantılı aşka dair yazılmış en güçlü romanlardan **Koleksiyoncu geliyor.** Kaçırılıp, bir odaya hapsedilen Miranda, günlüğüne “Onu asla iyileştiremem çünkü hastalığı benim” yazmıştı. Tıpkı benim hikâyemdeki gibi onu esir alan da iyileşmek

istemiyordu. Sanırım onlar da âşıkların çoğu gibi bencilce, sevdiklerinden ziyade hislerine teslim olmayı seviyorlardı.

Bu yazı vesilesiyle, hâlâ hangisin daha kötü olduğunu düşünüyorum. O "takıntının" vakti geldiğinde (kimse bilemiyor o zamanı) kuyruksuz bir uçurtma gibi göklerde süzülüp kaybolması mı yoksa bir ömür boyu yanılsamanın veya hakikatin gölgesinde geçirilen, içeriden acılaştırmış bir ömür mü? Bazı soruların berrak cevapları yok galiba. Yine de "acılığı" iyileştiren kelimelerden başka çaremiz var mı? En çok okunan, sevilen "hastalıklı" aşk romanlarından **Kürk Mantolu Madonna**'da sevdiğinin her ânını hafızasına hatta geleceğine kaydeden Raif Efendi, ondan vazgeçişini defterinde itiraf eder: "Artık benim için eskisinden beter bir hayat başlayacak. Gene makine gibi akşamüzerleri alışveriş edeceğim. Kim ve ne olduğunu merak etmediğim insanlarla görüşüp sözlerini dinleyeceğim. Hayatımın başka türlü olmasına imkân var mıydı? **Zannetmem. Tesadüf seni önüme çıkarmasaydı, yine aynı şekilde, fakat her şeyden habersiz, yaşayıp gidecektim. Sen, bana, dünyada başka türlü bir hayatın da mevcut olduğunu, benim de bir ruhum olduğunu öğrettin.**"

Edebiyat bizimkine benzemeyen hayatları "iç sesleriyle" gösterebildiği için insanı sarsarak iyileştiriyor. O sihirli cümlelerle hayatımız boyunca karışımıza çıkan işaretler, nesneler, semboller, tabiattaki varlıklar, eşyanın kendisi hakiki bir varlık ve deruni bir mana kazanıyor. Bu koca kâinatta, onca tecrübeden sonra, hâlâ hayatın hakikatiyle kelimeleri örtüşen çok az insanın "sevdaları içeriden yazabilmesi" ne tuhaf!

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gece yolculukları ve C. Zarifoğlu

A. Esra Yalazan 17.06.2012

 Gece yolculukları ve C. Zarifoğlu Hafif bir esintiyle melekler gibi salınan tüllerin kırlangıçlara ahenkli dansını seyrederken uyumuşum. Rüyamda kimbilir hangi kitaptan süzülüp bilincimin kıvrımlarına yerleşen "mavi rüzgâr çiçeklerini" görüyorum. Toprağın yaz yağmurlarıyla kabarıp kirazları buğulandığı bir ikindi vaktinde, gölün ortasında yüzen bir kameriyedeyim. Saf ipekten kâğıtlara mektup yazıyorum. Kime göndereceğimi bilmiyorum. Etrafta kimse yok. Çiçekler çıtırdayan yosun sessizliğine ışıdayarak eşlik ediyor. Eğilip bir tanesine dokunacak gibi olduğumda benden kaçır gibi uzaklaşıyorlar. Bunu yapmaktan yorulduğumda vahşi bir martı çılgılığıyla ürpererek uyanıyorum.

Leyla, bu dünyaya gözünü açtığından beri birlikte yaşadığı ihtiyar "okuma tahtını" bana hediye etti. O günden beri üzerine uzanıp okurken bildiğim hayattan uzaklaşıyorum. Bazen okumaktan ölesiye sıkıldığımda ona basit hikâyeler anlatıyorum. O bir yazarla yaşamaya alışık olduğundan belki anlattıklarına pek aldırıyor, sükûnetle dinliyor sadece.

Geçenlerde ona dedim ki; hayatın başka hiçbir rahatlığa benzemeyen yatay bir hâli var. İçine "kocaman" bir ömrü, masalları, karmakarışık duyguları, sana artık büsbütün yabancı duranları, geçmişini, batıp çıktığın hülyaları, hatta müphem geleceğini sığdırabilirsin. Olgunlaşınca toprağa düşüp çatlayan narlar gibi dağıtırsın ortalığa biriktirdiğin ne var ne yoksa. Sonra bir gün ansızın yorulursun o genişlikten, savrulmalardan. Dönüp nicedir ihmal ettiğin ağrılarını kucaklamak istersin o vakit. Yazının, sevmenin, sabretmenin, beklemenin ketum damarına dönersin yine. Alışmak zehirlidir hem. Bazen insan sevdiği için değil alışkanlığın kör tutsaklığından vazgeçemediği için değiştiremez hayatını.

Sonra bir an gelir, sana ismini "gece yolculuklarının" şifasıyla bağışlayan özel bir günde, çoktandır dalıp gittiğin tozlu dalgınlığını henüz anlam veremediğin mucizevî bir işaret dağıtır.

Bu türden buruk dönemeçlerde, biraz sert ama merhametli sesiyle **Cahit Zarifoğlu** tutsun istersin elinden. Her sene ölüm yıldönümünde mezarı başında söylenenlerle teselli bulamazsın. Hayatın bütün gerçekliğini üç kelimeyle yırtıp geçen "şair" üzerine ne diyebilirsin ki? O kalbinin çekirdeğine asırlarca evvel yerleşmiş kadim duyguları biraz hırpalayarak, ama kelimeleri eskitmeden söyleyivermiştir işte:

*Aşk çocuklar parlayınca görülen ışıklardır
Işık yüreğe varınca yorulur çeşmeler
Aşğın avuç açıp doldurduğu sularla
Ki ölenler vardı sularla küçüklüğümün oralarda
Elim yarım ve bilgisiz uzanarak
her şeyim çocukluğum...*

Dedikleri gibi kapalıdır. Ama şairinin sesiyle ruhu arasına çektiği koyu bir perde değildir o, kendi ulaşılmazlığının üzerine kapanır. "Sevmek de yorulur. Bir adam, bir kadın var içimde anladım" der, mesela. Yorulmaz mı? Hem keşke bir sevmek yorulsa. Sevmek de usanır. Yazı soldan sağa, sağdan sola topallayarak volta atmaktan bezdiğinde, böyle yokuş aşağıya devrilmek de ister.

Ve çaresizliğin bile kendinden yorulduğu böyle hakiki anlarda, kelimelere can suyu veren benzersiz bir şair, öksüz kardeşinin saçlarını okşar gibi fısıldar kulağına:

Yasin okunan tütsü tüten çarşılardan
Geçerdi babam
Başında yağmur halkaları
... Anam yeşil hırkalar görürdü düşünde
Daha ilk güzelliğinde
Alnını iki dağın arkasına germiş
Bir devin göğsüne benzer
Göğsünden dualar geçermiş...

"İşaret Çocuklarının" ruh kardeşliği tılsımlıdır. Onu sevenlerin göğsünden dualar dalgalanarak geçer. İnsanın safiyetine kavuşmak için mana âlemlerinde göğe yükselerek, kendi semasına doğru yolculuk yapacağı kutsal bir gecenin sabahında, şairi anmamda bir hikmet vardır elbet. Yoksa her defasında ilk kez görüyormuşum gibi bakakaldığım mısralar, neden parmak uçlarımı kâğıt kesiği gibi sızlatsın:

Ve elbet
Gözlerin sularından çekilince
ürkek bir ceylanla anlaşırım
yüzünün çok yakını olan bir limana
dilin ve ağzının verdiği baş dönmesinde
bahçeni tutan tavşanlara sığınırım...

Sonra benim gibi gün boyu "okuma tahtının" penceresinden dünyayı seyrederken isimlerin anlam katmanlarını, seninle yaşanmalarını düşünürsün; Yıllar evvel, varmayı değil beklemeyi seven Sabahat Hanım, "İsra" suresini okurken, "Bu çocuğun adı Esra olsun" deyivermiş. Minnetle kabullenmişler. Sen de belki benim

gibi tohumunun yeryüzüne saçılan izlerini takip eder, ışıklı bir Miraç Kandili sabahında, o "alametleri" görürsün. O'nun şiirdeki, kelimadaki, eşyadaki, ılık bir meltemdeki varlığını kalple hissedersin.

Böyle sabahlarda Zarifoğlu'nun "karanlığına" ışık tutan duygu parçacıklarıyla arınırısın dünyanın kirinden pasından. Kendinle hayal gücün arasındaki mesafeyi kısaltır o. Halil Cibran, "Bir şiiri yazabilme gücüyle, yazılmamış bir şiirin yarattığı coşku hâli arasında seçim yapmam gerekseydi, coşku hâlini seçerdim. Şiir duygusunun özü budur" demiş.

İşte o an, iki kelam ustasını aynı âna sığdırdığın biricik andır: "...Ah şu yalnızlık/ kemik gibi/ ne yöne dönsen batar" mısraını yazan şairin kıvılcımlanmasını hissedersin. Henüz yazılmamış şiirin, yazının, kaderin gizli hazzı bildiğin başka hiçbir şeye benzemez. Sen bunu zaten çok içerden bilirsin.

(Şiirler, Cahit Zarifoğlu, Beyan Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ihlamurlar, savaş ve Remarque

A. Esra Yalazan 24.06.2012

 Ihlamurlar, savaş ve Remarque Hayatın mucizesiyle ölümün müphem karanlığı arasında bir sarkaç gibi salınan yazıyı, insan olmanın kırılğanlığını hatırlattığı için seviyorum.

Yaşam ve ölüm, çoktandır ahenkli bir birlikteliğe ihanet eden iki düşman gibi dolaşüyor buralarda. Kısacık bir insan ömrüne sığamayacak kadar çok çıplak, çaresiz ve saf acılarla dolduruyoruz hayatı. Hâlbuki doğumun doğal bir uzantısı olan ölümün bile hayatın kutsiyetini hatırlatan derin bir manası vardır. Bazen bu basit gerçeği hatırlayabilmek için sabahın bozulmamış saatlerinde utangaç bir edayla tebessüm eden mandalina ağaçlarımin yanına gidiyorum. Zamansız, sürprizli tomurcuklarıyla bize cömertçe bağışlanan "güzelliği" gösteriyorlar. Onlarla konuşurken evi yaşlı ihlamurların baygın kokusu dolduruyor. Sokaktaki manolyaların birer birer açan zarif beyaz çiçeklerine hayret ederek bakakalıyorum her gün. Böyle ışıltılı anlarda sadece kendim için değil o anının büyüsünü hissetmeyi çoktan unutmuş olanlar için de umutlanmak istiyorum. Ama biliyorum ki ben bunları düşünürken yaşadığım ülkede, başka topraklarda insanlar her gün nedenini tam anlamadıkları hâlde ölüyor, acımasızca öldürüyor.

Size tuhaf gelmiyor mu? Bu dünyaya gözünü açan herkes, o acıyı içerden yaşamasa da asırlardır tanık oluyor, okuyor, görüyor ve asla ders almıyor. İnsan kırılğan olduğu ölçüde vahşileşebilen bir varlık çünkü. Geçen yüzyılın başında doğan **Erich Maria Remarque**, on sekiz yaşında askere alınıp, Birinci Dünya Savaşı'nda cepheye gönderildi. Aynı yıl ağır bir yara aldığı için hastaneye kaldırıldı. **Köy öğretmenliği, mezar taşçılığı yaptı, akıl hastanesinde org çaldı ama yaşadıklarını hiç unutmadı. 1928'de Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok'u yazdı.** Elli yayınevi bu kitabı reddetti. Yayıncıları basmak için kıvranıyor ancak bu savaşın çıplak gerçeğini topluma göstermekten ürküyorlardı. 1929'da basıldığında bir yıl içinde satışı sadece Almanya'da bir milyonu aşmış ve bütün dünya dillerine çevrilmişti.

Ben bugünlerde çocukken babamın kütüphanesinde görüp "Bu Batı da neresi, herhâlde sıkıcı bir yer" dediğim o kitabı yeniden okuyorum. Sayfaları çevirirken karnım kasılıyor. Kıbrıs savaşında çocuktum. Ölümün ne olduğunu camlara lacivert defter kaplarını yapıştırırken öğrenmiştim. Sebebini sorduğumda misafirlerden biri,

“İşığı fark ederlerse bomba atarlar ve hemen ölürüz, hem de yanarak” demişti ürperten bir soğukkanlılıkla. Hiç unutmadım. O an camın gerisinde gördüğüm hayalî patlamalarla birdenbire yaşlanmışım.

Remarque, bu romanda savaşın insanı nasıl “insanlıktan” çıkardığını, alçalttığını göstermek için anlatır. Evet, kitabında yaşadığı her şey gerçektir ve yaşanmıştır. **Kendisi de sorulduğunda “Ben herkesin yaşadığı korkuyu, korkunçlukları, umutsuzlukları, mahvolmak ve ölmek karşısında duyulan hayatı koruma içgüdüsünü dile getirdim” der.**

On dokuz yaşında genç bir kahramanın izlenimlerini, düşüncelerini seslendiren bu romanın tazeliğini ilk günkü gibi korumasının sebebi sadece yazarının çarpıcı ve gerçekçi anlatımı değil maalesef. Bizi hayata yabancılaştıran savaşın ikiyüzlülüğü, dehşeti yaşanan onca acıya rağmen bütün şiddetiyle devam ediyor. Muhtemelen bu yüzden o “Çağdaş Alman edebiyatının en çok övülen ve en çok hırpalanan yazarı” unvanına sahip oldu. Militarizme karşı çıkarken savaşı estetize etmedi. Yazı sanatının imkânlarını kullanarak cephedeki şiddetle birlikte gerisindeki insanın yalnızlığını, çaresizliğini, duygularının çürüyüşünü anlattı.

Ölüme inat öyle canlı bir anlatımı var ki, onu okurken savaş alanında cesetleri bekleyen tabutların reçine kokularını duyuyorsunuz. Savaş üzerine düşünenlerin sadece yoksul insanlar olduğunu hatırlıyorsunuz. Ölüm emrini verenlerin “devlete hizmet fikrini” överken Remarque’ın söylediği gibi kahramanlığa “cambazhane atları” gibi hazırlanmasını izliyorsunuz. Cephe her gün sertleşen, kabalaşan, acımasız ve intikamcı insanlara dönüşen gençlerin hikâyesini okudukça “ölümün” bile içi boşalıyor. İki ayağı koptuğu hâlde koşup siperlerde saklanmaya çalışan cılız erkekler, parçalanmış cesetler kâbuslarınızda dolaşmaya başlıyor. Öldürmekten yorulunca her türlü duygudan yoksun “tehlikeli birer hayvana” dönüştürülen kavruk çocukları düşünüyorsunuz. Dünya kendi çekim ağırlığıyla üstünüze çöküyor. Gözleriniz saydamlaşıyor.

O vakit neden, diye soruyorsunuz kendinize? İnsanı aptallaştıran bu ölme ve öldürme hastalığı neden hiç geçmiyor? Savaşın siyasi, ekonomik boyutlarını “makul” gerekçelerle yazarlara bakıyorsunuz bir süre. Ama dönüp yüz yıl sonra yine Remarque’ı okuyorsunuz. Bir askerin anası, dostu, evladı, kardeşi, sevgilisi bildiği toprağa korkusunu, sükûnetini, umutsuzluğunu boşaltışını an be an hücrelerinizle hissediyorsunuz. Mermilerin vınıltısıyla bir sıçrayışta binlerce yıl geriye götüren öldürme dürtüsü çok korkutuyor. Yanıp tükenen gençliğin acı kokusu fena hâlde başınızı döndürüyor.

İnsanın değişmeyen hakikati yüreğinize öylece mıhlanıp kalıyor. Kitabı kapatırken iç geçirip mırıldanıyorsunuz; Batı cephesinde hâlâ yeni bir şey yok!

(Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, Erich Maria Remarque, Çev. Burhan Arpad, Everest Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hemingway ve Gellhorn

A. Esra Yalazan 01.07.2012

 Hemingway ve Gellhorn Yazar, sadece herkesten sakladığı iç sesiyle sadece kendi hikâyesini anlatmaz. Başkalarınınkini de zihni kamaştıran bir tutkuyla merak eder. Usta bir hayat hırsızı gibi katılamadığı oyunun parçası olmaya çalışır. Onu kelimelerle yeniden kurar, sonra istediği vakit bozar. Geçenlerde bir yazar dostum, “Anlatırken olan bir şeyi anlıyor da aktarıyor muyuz, yoksa olmayan bir şeyi olduruyor, var mı kılıyoruz. Yıllardır

bunun cevabını tam bilmiyorum” dedi. Doğrusu bunun cevabını ben de bilmiyorum. Hikâye etme sanatı, bütün cazibesıyla birlikte tekinsizdir. Yaşadığınız o “en mutlu âni” başkasına aktarırken çıplak sesinizi tarafsız dinlemeye çalışın. Eğer yeterince dürüst olabilirsiniz, “gerçekliğin” denizin içinde olduğundan daha büyük, daha renkli görünen bir taş gibi kırılarak yansıdığını göreceksiniz. Esrarlı kelimelerin kıyafetine bürünen duygu, düşünce parçacıkları, hikâye ettiğinizde kelimelerin hakikatine kavuşur çünkü.

Eğer yaşadıklarımızı geçmişin, bugünün ve geleceğin bağlayıcı halatlarından kurtularak anlatabilseydik, “saf gerçekliğe” dayanabilir miydik, ondan da pek emin değilim. Kabul etmesek de o “çürümeye” ihtiyacımız var korkarım. Yaşarken anlatmanın büyüsüne kapıldığımızda göz de, kalp de kendini yanıltıyor. Belki bu yüzden hikâye etme içgüdüleriyle hayatlarımızı eksilterek, çoğaltarak yeniden kuruyoruz. Yine de bir insanı tanımak istediğimizde onun hakiki “iç hikâyesini” merak ediyor, doyumsuz bir iştahla hayatları hakkında kitaplar okuyor, filmler seyrediyoruz.

Geçtiğimiz akşam okuma faaliyetlerinden yorulunca Hemingway ve Gellhorn’un birlikteliğini anlatan bir film koyup, kendi gerçeklerimden uzaklaşmak istedim. Olmadı tabii. Film bittikten sonra yine kıskırtıcı bir merak dürtüsüyle Yaratıcı Aşklar kitabını karıştırdım. Kaufman’ın yönettiği, Jerry Stahl ve Barbara Turner’ın hikâyeleştirdiği filmin derdi yaşananları olduğu gibi anlatmak değildi elbette. Hollywood’un o göz kamaştırıcı anlatımıyla hikâyeyi cazip hale getirmek için gerçeği bozmuşlardı.

Peki, medcezirli bir ilişkinin dip akıntılarını, hırçın dalgalarını, sert rüzgârını yaşayanın kendisi bile olup bitenin gerçekliğini sezemezken üçüncü bir kişi doğru anlayıp aktarabilir mi? Ben daha ziyade iki yazarın birlikteliğinde, ortak yazı tutkusunun onları nasıl buluşturduğu, parçaladığı, güvensizliğe sürüklediği, yalnızlaştırdığıyla ilgileniyorum. Dolayısıyla Hemingway’in içki tutkusu, ailesinden miras kalan akıl hastalığı, ilişkiye başladıklarında evli olması, kıskançlık krizleri, cinsel hayatlarına dair uydurulanlar, Hemingway’in şiddet sevmesi, hikâyenin trajik unsurları benim için.

Biliyorum ki, iki yazarın ilişkilerinin hazzı da acısı da başkalarınınkine pek benzemez. Yazarlığın bencilliğine, hoyratlığına rağmen yazarları birbirine kenetleyen, hayattan geriye kalan kitaplarla zamana direnin sağlam bir zincir vardır ve o hiçbir koşulda tam olarak kopmaz. Tam da bu nedenle güçlü ve cesur bir savaş muhabiri olan Martha Gellhorn’un, bir erkekten çok bir yazardan etkilendiğini ve biraz da bu yüzden onun aşırılıklarına katlandığını sanıyorum. Ayrıldıktan sonra eski kocasının romanında kendisini gülünç bir karakter olarak okuyunca ne hissetmişti? Buna rağmen yıllar sonra onu dünyada meşhur eden romanı Çanlar Kimin İçin Çalıyor ‘u yazmasında önemli rolü olan o kadına kendisini ne kadar gösterebildiğini de merak ediyorum mesela. Hemingway, yıllar sonra “ne tuhaf lanet olası yüreğini bir kadına açmana bir savaş sonra kapatmana bir diğeri neden oluyor” demiş. Haklıydı. Gellhorn başka bir savaşa tanıklık edip yazmak için onu terk etmişti.

Filmde, barda tanıştığı Gellhorne’un vücuduna bakıp ‘bacakları omuzlarından başlıyor bu kadının’ diye mırıldanan Hemingway, hayatta romanlarını ayakta, daktiloyla boks yapar gibi yazıyordu. Savaşın ortasında başlayan aşk hikâyesinin en başında yazar kadına her zamanki alaycı tonuyla, “Bir insana güvenip güvenmemek gerektiğini anlamanın en iyi yolu ona güvenmektir” diyordu. Dudaklarım onların “çıplak aşkını” seyrederken epey müstehzi bir tebessümle kıvrılıyordu.

Çocukluğundan beri yazmaya hevesli bir kız olan Gellhorne, bir yazarı çok sevmek, ondan yazının sırrını öğrenmek istedi belki. Öğrenemedi. Bir mektubunda nedenini anlattı: “Hemingway yazarlığı konusunda bir hayvana benzer. Yazdıklarını bir çekmecede saklar, kimseye göstermez, konuşulmasına tahammül edemez”. Hayatın en yıkıcı acılarına rağmen ‘yazıyla’ ayakta kalmaya çalışanların duyabileceği garip bir yanık kokusu vardır. İşte ben iki yazarı bağlayan bu türden hikâyelerde, hep o tütsülü, çekici kokunun peşine düşerim.

Gellhorne ona "Seni sevdiğim gibi yapıtlarını da seviyorum, sen bensem yapıtların da benimdir" dedi. Ölmeden evvel yazarın bütün mektupları yaktı ama ölümünden yirmi yıl sonra onun kitaplarını hala hayranlıkla anlatıyordu. Hemingway oğluna "Yanımda kalıp bu ailedeki tek yazarın ben olduğunu kabul edecek birini bulacağım kendime" diye yazmıştı. Öyle yaptı. O kadını buldu, tekrar evlendi. Pulitzer'i de, Nobel'i de aldı. Ama sonunda yazıya ve yaşamaya olan inancını yitirdi. Av tüfeğiyle intihar etti.

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tabiat ve 'Yaz Yalanları'

A. Esra Yalazan 08.07.2012

Dalgın ineklerin bostanlarda boyunlarını dünyanın bütün sıkıntılarını mağrur bir edayla kabullenir gibi eğişlerini, çanlarıyla tabiatın senfonisine eşlik etmelerini izlerken basit, lüzumsuz bilgiden azade bir hayatın özlemine duydum. İçini bir türlü arzuladığımız gibi dolduramadığımız o efsunlu kelime 'mutluluk' topraktan fışkıran sıradan bir bitki ismi gibi tınladı. "Öyle bir şey yok ki, mutlu olma ihtimalini biz uyduruyoruz" diye seslendim başımda dönüp duran ak kelebeğe. Sadece bu an, hayalini kurduğumuz o an, içinden geçerken farkına varamadığımız için ancak sonrasında ürpererek hissedebildiğimiz 'geçmişe acımasızca bıraktığımız öksüz bir an' var. Mutluluğa müphem bir vakitte kavuşacağımızı müjdeleyen duygu kıpırtıları var. O kıpırtıların, kumlara yayılıp geri çekilirken iç çeken yaşlı bir kadın misali konuşan sesleri var. Ama o kelimenin de diğerleri gibi somut bir karşılığı yok!

İnsan, sonradan edinilmiş bilgiyi her daim, insanın, kendisinin iyiliği, güzelliği, menfaati için doğru kullanabilen bir varlık değil çünkü. Ali'yle günlerdir otantik bilgi ve benlik arasındaki ilişkiyi sorgularken tabiatın hayatın dertlerine şifa olan mırıltılarını dinliyoruz. Mavi kanatlı ala karganın badem ağacının dibinde sekerek yemiş toplamasını, kara kedilerin birbirilerine sürtünerek 'özgür aşk' yaşamasını, on üç yaşındaki minik kaplumbağanın kendini korumak için muhteşem bir sanat eseri olan kabuğunun altına gizlenmesini izlerken hep aynı hisle ürperiyorum. Biz modern hayatın kurbanları, tabiatın merhametli koynunda yaşamayı reddettiğimiz, onu tahrip ederek yaşamayı seçtiğimiz için sıklıkla unutuyoruz; oysa hayatın bir iç dengesi, tutarlılığı, kendini sağaltabilen bir iklimi de var. İyi ki ve maalesef düşünüyor, öğreniyor, tecrübe ediyor, acı çekiyor ve genellikle başımıza gelen her şeyi bir sonraki 'mutsuzluğa' kadar unutuyoruz. Sürekli hatırlayarak yaşamaya dayanamayacağımızı da sezgilerimiz bizden daha iyi biliyor muhtemelen.

Bu yazıyı yazdığım ânın içinde, rüzgârın uzaklardan taşıdığı çocuk çılgınlıkları iştiliyor. Durgun denizde üç dört kez sekip suya gömülen taşların sevinci kadar geçici olduklarını biliyorum. Büyüdükçe onlar da hayatın tanıştırdığı korkularla, kaygılarla, daha fazla 'bilmenin' tekinsizliğiyle bozulmamış hallerini unutacaklar.

Parçalanıp ezilen duyguların bir daha asla 'bütün' olamayacağını, sevmenin, sevememenin ıstırabından doğan eksikliği her daim bir madalyon gibi taşıyacaklarını henüz öğrenmediler.

Geceleri uyumadan evvel toprağa sarkan saçlarını savuran okaliptüs ağaçlarının hışırtısına karışan geveze çekirge sürüsünü dinliyorum. Koro hep beraber, büyük bir tragedyayı sahneler gibi insanın insana, ama en çok da kendisine tecrübelerin ağırlığıyla ettiğini anlatıyor sanki.

Bilmiyorum, belki her defasında beni acayip hikâyeleriyle dağıtan Bernhard Schlink'in hikâyelerini okuduğum için böyle hissediyordumdur. O bir dil cambazı değil ama insanın içine gömmek zorunda kaldığı duygu katmanlarının arasına sıkışan duygu parçacıklarını titiz bir arkeolog gibi keşfedip gün ışığına çıkarıyor. **Zekice**

kurgulandığı için sonradan incecik bir jilet kesiği gibi acısını hissettiren hikâyeler yazıyor Schlink. İnsan ilişkilerini bir hukukçu gibi (aslen yargıç) aklın ve bilginin sağlam çerçevesine oturtup, insanın tedavi edilemez zaaflarını, güvensizliğini soğukkanlı bir üslupla anlatarak sarsmaktan hoşlanan bir yazar.

Geçmişin sigara yanığı gibi buruşuk izler bırakan hatıralarını, onların neden olduğu gelecek endişesini, hayatı tökezleten yalanlarını, gereksiz itirafları, gerçeklik algısının olaylar karşısındaki kırılganlığını cevabı olmayan sorular etrafında şekillendiriyor. **Gerçekten arzuladığımız bir ömrün hayaliyle mi yaşıyoruz yoksa bize hükmeden, ‘kurguladığımız’ hayat hikayelerinden mi ibaret?** Esas itibarıyla kendine ve okuruna bunu soruyor bence.

Hikâyelerin hemen hepsinde benliğimin gölgede kalan loş kısımlarına dokunan kırılmalarla karşılaştım. Galiba en çok “Baden Baden’daki Gece” sarstı beni. Bir yaz tatilinde yıllardır birlikte olduğu kadını aldatan ama bunu tam olarak neden yaptığını bile kavrayamayan bir adamın hikâyesiydi. Adam kadını onun anladığı gibi aldatmamıştı ama bunu ona anlatamıyordu bir türlü. “Gerçeği bilmeliyim, yalanla yaşayamam” diyordu. Adam ona bir hikâye uydurmak ve sonrasında uydurduğunu yaşamak zorunda kalıyordu. Adam akşamüstleri benim gibi zeytinlerle kaplı bir vadiye bakıp yaşamın sürekliliğini ve güvenirliliğini özlüyordu. Bir kadının özlemini duymuyordu. Hayatındaki bütün kadınlardan vazgeçtiğini düşünüyordu. Sevgilisi o hararetli tartışmalardan birinde adama **“Gerçekle karşılaşp sana acı verdiğini düşünüyorsan, sana acı çektiren şey gerçek değil, gerçek olmasıdır” demişti.** O gerçek ve gerçek olması durumunu anlayamıyordu. Gerçeğin insanı özgür kıldığına değil, gerçekle yaşayabilmek için ‘özgür’ olmak gerektiğine inanıyordu çünkü.

Ben, Ali’nin bahçeden topladığı domateslerin kendiliğinden kızarmasını hayranlıkla izlerken, geçmişin tutsaklığıyla yaşamının bizi özgür kılmadığını tam tersine bozduğunu düşünüyorum. Alaca saatlerde moraran dağlarda bir puhu kuşunun acı sesi yankılanıyor sanki. Zeytinlerin ardından kızılışarak yükselen aya, karanlık gökkubbede elmas gibi ışıldayan yıldızlara bakıp susuyorum.

Yaz Yalanları, Bernhard Schlink, Çev. Barış Tut

Doğan Kitap

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘Almanca Dersi’ ve Yasaklar

A. Esra Yalazan 15.07.2012

Sadakat kelimesini, tınısı, manası ve insana göre değişebilen alacalı rengi itibarıyla içinde binlerce farklı türden canlı yaşatan laciverdi bir okyanus gibi algılıyorum. Dolayısıyla, ‘sadakatin’ ahlakla kurduğu ilişkiden ziyade her defasında başka maskelerle aramızda dolaşması ilgimi çekiyor. Sadakatle ‘itaat’ arasında yalpalayanların medcezirli ruh hali, aynı zamanda siyasi bir varlık olduğunu unutan insanı da iyi anlatıyor çünkü.

Neredeyse bir asırdır karşılaştığınız yasaklar listesini, onu güçlendiren yasalar koyan, ‘toplum mühendisliğini’ evvel ezel seven yöneticilerin sisteme ‘sadakat tutkusunu’ gördüğünüzde ne hissediyorsunuz? Sadakatin bir ‘görev’ olduğunu mu yoksa o erdemin, kalleşliğin, menfaat düşkünlüğünün, vefasızlığın tersi olması gerektiğini mi? Ben haliyle kendilerine bir önceki neslin hoyratlığından miras kalan o acımasız ‘vazife aşkını’ görüyorum.

Ve böyle yorgun zamanlarda yine edebiyatın iyileştirici gücüne sığınıyorum. Yazı bütün hayatımıza istila eden zehirli unutkanlığın kapılarını kelimelerin büyüyle aralayıp, insanın şuursuzluğunu mağrur baş kaldırışın şiiriyle derinden hissettiriyor. Geçmişe merhamet eden bir yazarın, 'küçük şeylere' akıldan ve vicdandan yoksun bir körleşmeyle bağlanan insanları anlattığı 'Almanca Dersi'ni okuyunca hüznü ve sevinci bir arada yaşıyorum. Hâlâ dünyada büyük bir kalabalığın bu romanın inceliğinden, anlatımından etkilendiğini bilmek 'yasaklarla' hırpalanan ruhumu sağaltıyor. Sonra insandaki 'görev duygusunun' giderek bir takıntı halini aldığını, bunun hemen her çağda ve coğrafyada kendine has koşullarla sıkıcı bir döngü içinde tekrarlandığını bilmek beni umutsuzluğa sürüklüyor.

Çağdaş Alman edebiyatının klasikleşmiş eserlerinden biri olan Sigfried Lenz'in başyapıtı kabul edilen roman, Siggı isimli bir çocuğun 'görev tutkusu' konulu kompozisyon ödevini yazmadığı için islahetine konmasıyla başlıyor. Siggı, kompozisyonu yazmak istiyor ama öğretmenlerinin ondan istediği gibi değil. Kasabanın polisi olan babası, 1943'de nasyonal sosyalistler tarafından ressam Nansen'i resim yapmaktan men etmek ve yasağa uyup uymadığını kontrol etmek ve devlete rapor edip cezalandırmakla görevlendiriliyor. Aldığı talimatları hiç sorgulamadan yerine getiren baba karakteri, kuşkusuz tüm zamanların totaliter rejimlerini de temsil ediyor.

Beğenilmediği için yıkım emri verilen heykelleri, müstehcen bulunduğu için dört yüz sene sonra yasaklanan tiyatro metinlerini, çağdaş oyunları, kitapları, kireçlerin altına taammüden gizlenen resimleri her gün hatırlatmaya lüzum var mı? Lenz, bir çocuğun gök kuşağı renkleriyle beslenen hayal gücünü, 'göreve' değil hayata, duyguya, yaşanmış olana sadık kalma bilincini, arzusunu, ilk bakışta baş döndüren benzersiz bir tablo gibi resmetmiş. Milyonlarca okur, başta Thomas Mann ve Goethe olmak üzere pek çok saygın ödüle sahip bu yazar sayesinde hâlâ küf kokan 'yasaklar' karşısında kendini güçlü ve sağlam hissedebiliyor. Yasak koyanların hazin yenilgisi de her zaman bu oluyor!

Kitabın iz bırakan cümlelerinden biri: "Yalnızca itaat etmeyi bilenler emir verebilir". Genellemelerden korkarım lakin bu cümlenin çelişkili sertliği pek çok zehirli hırsı da gün ışığına çıkarıyor. Etrafınıza bir bakın. Bırakın yaşadığınız ülkeyi yönetenleri, işyerinizde, mahallenizde, evinizde hiç sorgulamadan itaat etmenizi isteyen ifadesini yitirmiş yüzlere dikkatlice bakın. Ne görüyorsunuz? Lenz, size o hastalıklı ruh halinin yazıdaki tılsımlı karşılığını gösteriyor işte.

İki farklı zamanda geçen kitabın anlatıcısı Siggı, suçlu çocukların islah edildiği bir adada yaşıyor. O yaşadığı sert gerçekliği 'şimdiki zamanda' eğip bükmeden anlatırken, 'suskun defterleri', sislerin arasından gördüklerini büyümlü bir masala dönüştüren cesur ve romantik bir korsan misali konuşuyor okurla. Lenz, bu romanı yazarken ekspresyonist ressam Emil Nolde'den esinlenmiş. (1867-1956). Kaynaklar, Lenz'le aynı dönemde yetişmiş ressamın, Nazi döneminde büyük bir gizlilik içinde yaptığı, sonradan 'yapılmamış resimler' diye adlandırılan bin üç yüz resimden oluşan bir seriye işaret ediyormuş.

Siggı, ressamın polis babasına haykırışını anlatıyordu: "Resim yapma yasağı! Ellerindeki güçle çok şey yapabilirler belki, çeşitli yasaklar koyabilirler ama birini resim yapmaktan vazgeçirmek! Başkaları da denemişti, hem onlardan çok daha önce. Sadece yazılanları okumaları yeter. İstenmeyen resimlerden korunmanın yolu asla bulunmamıştır, sürgüne göndermekle olmuyor, hatta gözlerin kör edilmesi bile çözüm değil, insanlar elleri kesildiğinde, ağızlarıyla resim yapmış. Bu deliler, görünmez resimler olduğunu da hiç duymamış gibiler".

Lenz, o 'delileri' en iyi anlatan dahi yazarlardan biri artık benim için. Biraz geç keşfettim ama Siggı'nın defterleri sayesinde rüyalarda resim yapmanın yasaklanamayacağını, emir verirken sorgusuz itaat isteyenlere bunu yaptırmanın korku olduğunu hatırladım. Yine de galiba en güzeli bir sabahı yazıya dönüştürmenin kıymetini içerden hissetmekti. Siggı gibi defterimi açıp 'o sabahı' tutkulu bir ressam gibi yeniden çizdim; Horozların çığırıtlarına karışan ezan sesiyle uyandım. Aylardan Temmuz, o günün adı 'Nar Çiçeği' oldu. Uyanınca mutlu

olmak için o resme hafif bir esinti, neşeli kızkuşları, tatlı bir sızı ve uzaklardan işitilen balıkçı motorlarının usul tıptırtılarını itinayla yerleştirdim. Hayat hep öyle, sonsuz bir tatil ve hiç bitmeyen iyi bir roman gibi olsun istedim. Öyle oldu.

Siegfried Lenz-Almanca Dersi

Everest Yayınları - Çev. Ayşe Sarısayın

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Eksik Parça'nın maviliği...

A. Esra Yalazan 22.07.2012

 'Eksik Parça'nın maviliği... Bir an gelir, büsbütün تنها bir an; zamanın gövdende, teninde, ruhunda, ağaçlarda, yüzlerde, yıldızlarda, pamuksu bulutların geçişindeki yavaşlığını hepten unutuverirsin. Bir "mavilik" kaplar dünyayı. Yüzünü ne yöne çevirsen rüzgârlarla salınan yapraklar, titrete kuşkanatları, yalnız kadın elleri, şeffaf çocuk bakışları, kimsesiz hayatlar görürsün. Öyle anlarda en aydınlık maviden ansızın en karanlık laciverde yükselirsin. Kendinden taşan mısralar, altını mor mürekkeple çizdiğin kitaplar, gönderilmeyen mektupların kelimeleri de maviye keser. O vakit epeydir bekleyen yorgun romanları unutup, seni sana yaklaştıracak bir ses ararsın kâinatın büyük boşluğunda. Eğer yeterince içten bir davetse o, gelir, hem de kalbi kamaştıran ışığın içinden tüysü melek kanatlarıyla gelir.

İlk teravih namazının kılındığı gece, süslemeleriyle sarhoş eden bir kubbenin koynunda sezdim beni bulacağını. Sonra mahcup bir gülbrişim ağacının serinliğinde, döne döne minarelere dolanan ney sesinin şefkati büyüttü beklentimi. Gök kubbeye yayılan buruk "mavilik" de, dile gelemeyen duygulardaki müphem mavimsilik de o tılsımlı ânın içinde saklıydı işte. **Haftalardır "Zaman yok ki, ne gelecek, ne geçmiş, sadece şimdi ve onun sonsuz çoğalmaları vardır belki" diyerek dolaşmamın nedeni gün boyu taşıdığım kitapta karşıma çıktı o gece.**

Eve dönünce açıp okumaya başladığım **Eksik Parça**'da buldum bilerek ve istemeden yarım bıraktıklarımı. Hayır, şaşırmadım. Bilirim, öyle olur çünkü. Kaderin görünmez kapısını aralayıp, o insanı, yazarı, kelimeleri, kitapları, manayı, düşüncüyü, rüyayı hatta nesneleri evet onları bile çağırırız aslında. Çağırıp kesintisiz bir çocuk dalgınlığıyla sokuluruz yanlarına.

Christian Bobin'i tanıımıyordum. Meğer o beni bekliyormuş. Fransız yazar ve şair. Felsefenin, şiirin, hikâyenin bahçelerinde avare dolaşmayı seviyormuş anladığım kadarıyla. Emily Dickinson'un romansı biyografisini de yazmış. Ödülleri varmış. Eserlerinin adı büyük bir yapboz oyununun parçaları gibiymiş. Doğrusu kim olduğu pek ilgimi çekmiyor. Ben onu kelimelerinin buğusundan sevdim. Dili kurcalarken bahsettiği samimiyet, "maviliğime" dokundu. Daha ilk hikâyemsi denemesi *Eksik Parça*'da kışkırtıyordu: "Yalnız bir kadın. Lyon Part-Dieu garının bir salonunda. Tüm bu insanların arasında, sanki bir odada inzivada. Dünyanın orta yerinde yalnız, Fra Angelico resimlerindeki bakire gibi; bir ışık küresinin içinde korunmuş. Bahçelerin parlaklığından gözleri kamaşmış. **Yalnızlar mıknatıslar gibi çeker bakışları. Onları görmemek olanaksızdır. Baştan çıkarıcıdır...**"

Baştan çıkarıcı olan sadece “yalnızlar” değildir. Yazının henüz koyulaşmamış saf hâlinde, şiirle hayatın öpüştüğü, yoğun düşüncelerin buharlaşarak mananın içinde eridiği bir yer var. Oraya varmak da oradan hemen uzaklaşmak da kolay değil. Bobin, keskin ama “tamturaklı” olmayan üslubuyla o kayıp, kaygan yere götürüyor okurunu.

Genç kadınların sonsuz aşk bekleyişinde, “yokluğun saflaştırdığı tutkuda”, çılgınlığı andıran bir şeye dokunulduğundan bahsediyor mesela. Hiçbir erkeğin sessiz söze yanıt veremediğini söylüyor. Kesinliği ellerinde tutan erkekleri, ceplerinin derinlerinde bilye taşıyan çocuklara benzetiyor. O bir erkek ve yazar. Hâliyle, kesinliği şiirinde gizli cümlelerini okurken eteklerim havalanıyor sevinçten. Saç diplerim, parmak uçlarım sızlıyor.

Christian Bobin’in bu “kısa yazılarına” ne deniyor, deneme mi, şiir mi, hikâye mi, hepsi mi? Bilmiyorum, türü umurumda değil. Arada çantamdan çıkarıp fısıltılarını dinliyorum. Bir kadından bahsederken korkusuzca bütün kadınlardan, hepimizden bahsediyor. Yazmanın, yaşamının bedelini ödemiş çoktan, belli. “Bir kadına tutulmak için, onda bir çöl, bir yokluk; sıkıntı ya da keyfi çağıran bir şey olması gerekir. Ne sizin ne de onun bildiği, yanmamış bir yer, hayatında el atılmamış, zarar görmemiş bir yaşam bölgesi olmalı” dediğinde vaktiyle yanıp kül olmuş yerlerimi arıyorum hemen kalp yordamıyla.

Sonra okumayı öğrenmeden evvel işittiğimiz su mırıltılarını anlatıyor. Ve usulca elimden tutup çocukluğumun uçsuz bucaksız, karanlık bahçelerine götürüyor. Yeni yetmeliğimde romanlarda umarsızca âşık olduğum “esas adamı” bırakıyor kucağıma. Hakikati eğip bükmüyor. Olabildiğince değil, gerektiği kadar sert: **“Kimseniz onunla okursunuz. Neyseniz onu okursunuz. Okumak kan anaokulunda kendini öğrenmektir. Çocukluk sayfalarla çevrilir.”**

Yazar olmak için yazılmadığını çoktan öğrendiğin için kelimeleri seversin. Botin, aşkın, çocukluğun, uykunun, yazının zamansızlığını gösterir: **“Aşkın içinde geçen zaman, zaman değil, ışıktır, ışıktan bir kamış, sessizlikten bir tüy, tatlı tenden bir kar tanesidir.”** Pencereye omzunu dayayan bir ağaca o yazarla baktığında ne geleceği ne geçmişi, sadece şimdiki zamanın sonsuz parçalanışını görürsün. “Zaman, çocukların avucunda bir kalem gibidir, hafif ve beyaz. Kendi üstüne kıvrılmış” der. “Zaman kirpiklerin gölgesinde gizlenen kederdir. Kendi üstüne kapanmış” diyerek mukabele edersin. “Eksik parçan” sürprizli bir kitapla çoğalır. Hiç tamamlanmayacağını, esas meselenin onu aramak olduğunu sezersin. Güller de yanar. Sen bunu zaten çok içerden bilirsin.

(Eksik Parça , Christian Bobin, MonoKL Edebiyat, Çev. Işıl Yüce)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir yaz idili ve H. Hesse

A. Esra Yalazan 29.07.2012

Saatlerin ılık yaz rüzgârları gibi ağırdan aktığı vakitlerde, sadece sevgilisini serinletmek isteyen bencil bir delikanlı misali hırıldayan "pırpıra" yüzümü tuttuğum sırada geldi o. Hesse'nin ilk gençlik öykülerinin böyle kimsesiz bir akşamüstü ansızın ziyaret etmesinde de vardır bir hikmet, diyerek okumaya başladım. Elbette yine aynı şey oldu. Aradan geçen onca yıla rağmen sanki "ilk gençlik ülkemden" hiç ayrılmamışım, o yuvanın kendine has sıkıntısını geleceğe neşesiyle taşıdığı kıpırtılı ruhu kaybetmemişim gibi hayata yeniden uyandım.

O zaman bana çok ulu, cömert, merhametli görünen meyve bahçelerinde dolaştım bir süre. Anların durgun bir gölün üzerinde halka halka çoğalan genişliği içinde yüzerken, yaz tatili için gittiğim kasabaları düşündüm. Toprağa tıpr tıpr düşüp çürüyen meyveler gibi bir köşede öylece unutulmuş hissediyordum. Serin avlularda oturup cırcır böceklerinin türküsünü dinlediğimde, esas derdimin "dertsizlik" olduğunu henüz bilmiyordum. Bütün huzursuz gençler gibi canım sıkılıyordu işte. Ama sezgilerim o manasız boşluğu kavrayacak kadar güçlenmemişti. Gençliğin buruk ve esrik sarhoşluğunu yaşıyordum. Hayata dair cevap alamayacağım soruları gizli bir dilek kutusunun içine koyup kuyruklu yıldızlara yolladığım yıllardan bahsediyorum. Hiç bitmeyecekmiş gibi kendiliğinden uzayıp esneyen saatlerden.

Hesse'yi okuyan pek çok okur gibi o yazlarda bıraktığım kendimi özlüyorum. Bilmiyorum ki; şimdi annemin yumuşak dizine başımı koysam, ona kırlardan topladığım gelincikleri, papatyaları getirip buğulu bir sürahiye yerleştirsem, sofradaki kiraz tabağına dadanan birkaç arı vızıltısını o anki neşesiyle, hüznüyle çağırırsam, vişne reçelli kızarmış ekmeklerin kokusunu içime çeksem, dantelden bir örtünün kendiliğinden kayıp düşmesi gibi akıp giden hafif yaz bulutlarıyla hüyalara kapılsam o zamanki kendimi bugüne taşıyabilir miyim? Cevap karmaşık; ne evet, ne de hayır.

Hesse kitaba adını veren "Gençlik Güzel Şey"de, gençlikle olgunluk arasında salınan "sıkışmışlık" hissini bir doğa ressamının titizliğiyle resmediyor. Gelecekte edebiyat tarihinin en önemli yazarlarından biri olacağının müjdelediği tabiat tasvirlerinin arasına gizlediği "insanlık hâlleri" son âna kadar hiç değişmemiş. **Edebiyatı nasıl da kendine benziyor. Onun hayal etme üslubu, okuruna yaşama üslubunu da açıkça gösteriyor sanki.**

Bir roman, hikâye kapağında, "otobiyografik unsurlar içeren" hatırlatmasını her gördüğümde, itiraf etmeliyim ki müstehzi bir tebessüm yayılır yüzüme. Sanki başka türlü mümkünmüş gibi. Saf sanat ve saf hayat varmış ve bu iki nehir nihayetinde sonsuz bir denizde buluşmamış gibi... Hele ki ilk aşk heyecanlarını, taşrada geçen çocukluk yıllarını, o ilk uyanışları, kırılmaları, kayıpları, eksilmeleri, çatlamaları anlatıyorsa bir yazar, yapıp yapabileceği kendi suretinden kâinatın sırlı aynasına bakarak hayatı çoğaltmak değil midir? Zihnin, yüreğin tortusunda birikenler, hatıralardan, imgelerden, kayıp anlardan istediğini seçer, yorumlar, bazen eksiklerini tamamlar ve kendi ham gerçeğinden yeni bir "gerçeklik" yaratır.

Hesse, bu ilk gençlik hikâyelerini yazmak için masanın başına oturduğunda nasıl bir gelecek tasavvuru vardı bilinmez ama yazarak "büyüdüğü" kesin. Bu yaz hikâyesinde, yuvasına dönen gencin, çocuk yaşlarda âşık olduğu güzel Helene'den, hakiki dostluğun içtenliğiyle sevdiği Anna'ya, saf bilgiden inancın melankolisine uzanan çakıl taşlı yolda, insanın değişimini gösteriyor. **Tabiatla, kâinatta karşılaştığı her şeyin kutsal bir parçası gibi hissettiği için muhtemelen, duyguları tül tül uçuşan mısralara dönüştürebiliyor. Ve sanırım bu yüzden hiç eskimiyor.**

Onunla birlikte tren yolu kenarına dizilmiş katırtırnaklarını, bahçe çitlerinin çizdiği yaralı dizleri, dirsekleri, verandanın parmaklıklarına tırmanan yabani, acı otların kokusunu, kan kıvılcı gülleri okşayıp geçen ikinci güneşinin loş aydınlığını hatırladığınızda çocukluktan kalan bir titremeye ürperiyorsunuz. İlk gençlik anılarınız, ona baktığı yerden belki mavi bir çiçek çanağından göz kırptıyor size. Dingin bir yaşama özlem duymanıza rağmen uzaklarda kalan o yıllara geri dönemeyeceğinizi biraz burkularak fark ediyorsunuz. Tam da o anda, size

gençlikten bilinmezliğe doğru adım attığınızda hissettiğiniz o ilk huzursuz kıpırtıları hatırlatıyor. Onun kelimeleriyle münzevi bir mutluluğun eşiğinde, her seferinde biraz daha bilgece büyüyorsunuz: “Gece vakti açık havada yollarda, suskun göğün altında, sessiz sakın akıp giden bir subaşında olmak her zaman sırlarla örtülüdür ve ruhun derinliklerini harekete geçirir. Hayatın başlangıcına yaklaşmışızdır, kendimizi bitkilerle, hayvanlarla hısım akraba hissederiz. (...) **İnsanın bu en korkunç duygusu; kurtulması imkânsız bir şekilde yapayalnız kalma, yapayalnız yaşama; acıyı korkuyu, ölümü bir başına tatma, hepsine bir başına katlanma duygusu, her düşüncede usulca çınlar, sağlam kişide ve gençte bir gölge, bir ihtar; güçsüzde de bir dehşet olarak.”**

Hesse’nin hayatın başlangıcı diye tarif ettiği yer, hayatın sonu aynı zamanda. Ölmeden evvel yazdığı denemelerden birinde yine aynı tonda mırıldanıyor: “Kocamışlığı da gençlik gibi güzel bir ödev bekler, ölmeyi öğrenmek ve ölmek de bütün ötekiler gibi değerli bir işlemdir; yeter ki tüm yaşamın kutsallığı önünde bir huşu duygusuyla yerine getirilsin.”

(Gençlik Güzel Şey, Herman Hesse, Can Yayınları, Çev. Behçet Necatigil, Kamuran Şipal)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘Mavi Defter’in sırları

A. Esra Yalazan 05.08.2012

 ‘Mavi Defter’in sırları Bir boğaz köyünün asırlık mezarlığından yükselen servilerin gölgelerinde, dolunayın denizle oynaşan gümüşü ışığında, masalsi bir kalenin gizli geçitlerinde kaybolduğumda “ânın” geriye dönüşsüzlüğünü, “sonsuzluk” duasıyla birarada hissettiren ılık bir iklimle kuşatılmışım. Beni çarpan, tabiatın suskun yaratıcılığı mıydı yoksa kâinatla hareket arasındaki med cezirli ilişki miydi tam bilmiyorum. İhtiyar ağaçların altında teravih kılanların alınlarını köklere usulca deşirdiği ânın sihrini tarif etme çabası, kelimelerimi de hiçleştirecek diye ürküyorum. Ama yine de şu kışkırtıcı anlatma şehvetinden uzaklaşamıyorum bir türlü. Hayatta da, ötesinde de “yolculuğun” hiç bitmeyeceğine olan inancımdandır belki bu asi “yazma” inadı.

Vaktiyle yaşadığımız, bulunduğumuz bir şehre, mahalleye, eve, mekâna dönebiliriz ama yaşadığımız bir ânın içine aynı hissiyatla dönmek imkânsızdır. İnsanlığın en trajik hâllerinden biri olan bu çaresizliği, yazarlar, şairler, kâğıt kesiği gibi incecik bir sızıyla tasavvur eder. Yoksa neden acıyan yerlerini her defasında yeni bahanelerle kanatsınlar? Ben neden sekiz yüz yıllık taş minberin önünde secde edenlere bahçenin ortasına gerili şeffaf bir perdenin ardından bakakaldığımda **Halil Cibran**’ın müşfik sesini işiteyim? **O değil mi ki, “Yalnızca içinde esrar olanlar bizim de yüreklerimize indirebilirler varlığın sırlarını” fısıltısıyla ‘kayıp ruhlara’ huzur üfleyen.**

Hiddetli bir yaz yağmurunun sesini dinleyerek hatıralarla üşüdüğünüzde, hayallerle hakikatin buluştuğu “göçebe bir hayatı” özüyorsanız eğer, kim olduğunuzu hatta kim olmadığınızı da delicesine merak ediyorsunuz demektir. Gittikleri yerlere geçmişlerini, geleceklerini taşıyan bütün “seyyah yazarlar” biraz da derinlerindeki o loş odacıklara ulaşmak için yazarlar.

Mavi Defter’in yazarı **Şavkar Altınel** de onlardan birisi bana göre. Mesafeli, kimi zaman doğal huysuzluğundan güç alan lirik üslubuyla, okurunu ve anlamlandırmaya çalıştığı “kimliğini” uzak/yakın yolculuklara davet ediyor. Adını kitaba veren **“Mavi Defter”** başlıklı denemesinde “açık kırlar ülkesi” anlamına

gelen Polonya’da dolaşıyor. Ona yolculuğunun sebebini soranlara, “Derin bir amacım yok, sadece dünyaya bakmak” diye cevap veriyordu. Derin bir amacı olmayan yazar, mavi defterine aldığı notlarda bir ânını tarif ediyor: “...Sönmek üzere olan günün içinde bütün mezarlar kışın eşğinde bu kadar çeşitli ve canlı olabilmelerine şaşırdığım, saksı içinde kırmızı, sarı, mavi, turuncu, pembe, mor çiçeklerle ve kavanozlarda hiç kırıdamadan yanan mumlarla kaplıydı. **Ölüm renkli bir rüyada görülen renkli ve aydınlık bahçeye dönüşmüştü.**”

Herkesin zaman içinde biraz puslandığı hâlde kısacık şimşek çakımları gibi aydınlanan anı parçacıklarını kayda geçirmek istediği derin bir zihin defteri vardır. Altınel, o anların yığılmasıyla anlam kazanan yolculuklardan kitap yapıyor. Benim gibi okurlar o anların sırrını “mavi defterlerinde” saklıyor. Yazar bunları mavi defterine anlatırken, ben muhtemelen ölüm korkusunun aldatıcı olduğunu fısıldayan başka bir mezarlıkta dolaşıyor, hayata diğer taraftan da bakmayı öğreniyordum. O sırada dünyanın ıssız bir yerinde, bir çocuk ilk cıglığıyla hayata adım atıyor, bir kadın kavuşamadığı adamın mezarına bir demet papatya bırakıyor, dalgın bir sokak satıcısı o mezarlık duvarının dibinden homurdanarak geçiyordu. Bir adam oralarda yürürken sevdiği hâlde terk etmek zorunda kaldığı kadını düşünüyordu. **Ve bunların hiçbirisi tek, تنها ve solgun bir âna sığmıyordu.**

“Belki de her şey yazarın zekâsını ve duyarlılığını gösterme çabasıyla başlıyor, bu onu dünyayı biçimlendirmeye götürüyor” diyen Altınel, okura mimarisi, renkleri, coğrafyası, kültürü ve insanıyla ayrıntılı resmini çizdiği seyahatleri sabırla okumaların telkin ediyor sanki. Ve nefesini yeterince tutabilenlere yazının muhtemel açmazlarını da gösteriyor. Her ânını minyatür sanatçısı gibi işlemeyi seven yazar kendine nasıl da acımasızca yükleniyor: **“Duygusal ve sahte olmaktan korktuğum için her zaman güçlükle yazmıştım, ama gerçeğin kendisiyle karşılaştığımda yazılan her şey duygusal ve sahteydi. Bütün bunları yıllardır için için bilmiş ama görmezlikten gelmişim.”**

Yazının sırrı, biraz da o reddedişin asiliğinde, asaletinde saklı bence. Şavkar Altınel, defalarca anlatılarak tüketilen coğrafyalarda dolaşırken, kendini özlemle arayarak zamanın döngüsellliğini de hatırlatıyor sanki. Hollanda seyahatini anlattığı “**Arka Ev**”de, içine doğru dönen dairelerin hareketini gördüm: “Anne Frank da Vermeer de daracık bir alan içinde yaşayıp güç koşullar altında ölmüş ve arkalarında dünyada görüp kayda geçirdikleri bir avuç çarpıcı resim bırakmışlardır” dedikten sonra onlar kadar acılı olmasa da başkalarının da bir tren penceresinin çerçevelediği kır manzarasını ellerinden geldiğince yakalamaktan başka yapabilecek bir şeyleri olmadığından bahsediyor, ansızın içine dolan bu düşünceye yabancı olmadığını itiraf ediyordu.

Kim kendine ve varlıklardaki suretine bigâne kalabilir ki? Hepimiz ölümsüz olduğuna inandığımız tek bir ânı “sonsuz bir resme” dönüştürmek, başkaları da varlığımıza şahit olsun diye anlatmak için yaşamıyor muyuz nihayetinde?

(Mavi Defter, Şavkar Altınel, YKY Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nâzım, Piraye ve mektup

A. Esra Yalazan 12.08.2012

 Nâzım, Piraye ve mektup Ben mektupların da tıpkı insanlar gibi “yazanın” iradesinden bağımsız kaderleri olduğuna inanırım. Kâinatın boşluğunda bir süre sahipsiz uçurtmalar misali kaybolmuş gibi yaparlar ama yıllar sonra hınzır bir çocuk, belki kıskanç, hırslı bir kadın, meraklı bir araştırmacı ya da vefakâr bir yayıncı tarafından gün ışığına çıkarılıp özgürlüklerine kavuşurlar mutlaka.

Sonra büsbütün kimsesiz olanlar vardır. Yazılıp gönderilmeye cesaret edilemedikleri için bir köşede ümitsiz, yorgun bir kedi gibi okşanmayı bekleyenler. Ketum bir sevgilinin suskunluğunda pineklerken hayatı ıskalayanlar... Uzun bir yalnızlığın acısını hayatta bir kez bulanacak benzersiz bir sevdaya tercih eden kekeme adamın ağırlığıyla kamburlaşan sert mektuplar vardır. Yaşarken başkalarını kırmamak adına taammüden saklananlar, “erkek yazar” olmanın rahatlığından payını alamamış kadınların nakış misali örüp sakladıkları zarif mektuplar da vardır... Onlar kitapların arasında, bavullarda, rutubetli sandıklarda, gizli çekmecelerde, bazen eskiciye verilen bir paltonun cebinde, dingin ama huzursuz bir mutluluk avuntusuyla oyalanıp dururlar. Ben insanın karanlık yanını merak eden yazarlar gibi onların gölgede kalan müphem talihleriyle dost olmak isterim. Orada daha evvel görmediğimiz yanık izleri de saklıdır çünkü. Henüz harabeye dönmemiş hayallerin kuytusunda tembellik yapmalarını severim. Kâğıtlara sinen mırıltılarda, coşkulu bir nehir gibi çağlayan duyguların, uçuşu yasak kuşların kederli ötüşünü, bitmeye mahkûm bir aşkın çığırtağını işitirim.

Nâzım Hikmet’in ancak “kelimelerle” birlikte olabildiği Piraye’ye yazdığı yüzlerce mektubu karıştırırken buna benzer düşünceler akıp gidiyordu içimden. Hayır, onlar, gizemli, genellikle romantik, kırılgan, ağdalı, önceden tasarlanmış bir edebiyatın tınısını yansıtan mektuplar değil. Tam tersine gündelik hayatın sıkıntılarını, parasızlığı, çocukların eğitime dair tavsiyeleri, hapishanede çürüyen bir hayatın buruk izlerini, edebiyata, kendi şiirine, yakın dostu Kemal Tahir’in romanlarına dair tesbitlerini içeriyor. Yine de benim için en çarpıcı yanı, her seferinde “Karıcığım” diye başlayan mektuplarda bir erkeğin kendisini kelimelerle, varlığıyla, bazen öfkesiyle iyileştiren kadına tutunuşundaki çaresiz sevgiyi kutsayışı oldu.

Oğulları Memet Fuat kitabın başında, annesi Piraye Hanım’ın, “Ben öldükten sonra ne isterseniz yapın, yaşarken olmaz” dediğini hatırlatıyor. O bu ricaya sadık kalmış, annesi de çoğu tarihsiz olan beş yüz mektubu oğluna kolaylık olsun diye yıllara göre ayırıp iplerle bağlamış. İşte o sonsuz “hayat ağacı”, Nâzım’ın 1993’ten 1950’ye kadar, on yedi yıl boyunca, muhtelif cezaevlerinden yazdığı mektuplarla yeşermiş, büyümüş, köklerini çok derinlere salmış. Piraye, onları kocasının cezaevinde yonttuğu ceviz ağacından tahta bir bavulda saklamış.

Acaba bu mektuplar bavuldakilerden mi ibaretti yoksa hâlâ bir yerlerde avarelik yapanlar var mı? Peki, Nâzım o dönemde başka kimlere, hangi dostlarına, kadınlara mektup yazmıştı? Bu sorunun cevabını onun filmlere de konu olan hayatını izleyen herkes az çok tahmin edebilir. Bu mektuplar arasında gülümseyerek, ümitlenerek, çoğu zaman içim burkularak, dedektifliğe heves eden bir edebiyat okuru olarak sekerken Piraye’nin Nâzım’a yazdığı mektupları da merak ettim. 1940’ta Çankırı Cezaevi’nden yazdığı mektupta sonradan sık sık yapacağı gibi karısının edebiyata, sanata yatkınlığını teslim ediyordu: “Mektubunu hayretle okudum. Sende eskiden beri yazmak kabiliyetinin varlığını bilirdim. **Fakat bu bana gönderdiğin mektubu yazabilmek için bütün yazıcılık mazimin yarısını verebilirim.**”

Bu ve benzeri itirafları okurken doğrusu şairin samimiyetinden hiç şüphe etmedim. Yıllar boyu duvarların, davalara arasına sıkışmış bir adamın başka çaresi var mıydı zaten, diye düşünmedim. “Biz birbirimizi ne güzel, ne derin, ne kadar bahtiyar, ne kadar bedbaht, ne kadar umutlu seviyoruz. Yepyeni ve çok güzel bir dünyanın insanları gibi sevişmesini bildiğimiz kadar, bugünkü bedbaht dünyanın insanları gibi sevişmesini de biliyoruz” dediğinde onun ışıldayan, şeffaf yüreğini gördüm. Nâzım, belli ki en başından beri Piraye’nin kendisini tamamlayan ruhuna inanmış. Bu hususta, “Günün birinde iyi bir şair olursam senin yüzünden olacağım” diye yazacak kadar net!

Peki, her gün o mektupları yazan yorgun şairi **“Canım Karıcığım, ömrüm seni sevmekle nihayet bulacak” şarkısını terennüm ederken mahpusta, “Piraye’ın, kızıl saçlı bacım, erkeklik ve dişilik münasebetimizin bitmesiyle açılan yara kapanacak” çizgisine sıçratan ümitsizlik neydi?** Sebep aramaya lüzum yok, tabii ki tekinsizliğiyle şaşırtan hayatın ta kendisi! Ama ben yine de Piraye’nin, bir ara âşık oldum zannettiği Münevver Hanım’ın mektuplarını da okumak isterdim. Çünkü geriye daha çok harflerin tılsımıyla yıkanmış o “saflik” hatta en çok o hakikate sadık duyguların derin izleri kalıyor. Gerisi geçici olmaya mahkûm aşkların, şair kalpteki yoğun tezahürü.

Nâzım’ın son karısı Vera Tulyakova Ran, anılarında Nâzım’ın dostlarıyla konuşmalarından bölümler aktarır. Bu itiraf elbette öncekilerin değerini azaltmaz. Sadece paylaşmak istedim: “Sırılsıklam âşık oldum ben... Biliyorsunuz hapiste fazlaca kalmış bir adamım. **On yedi yıl boyunca bir kadın imgesi canlandırdım. Böyle avutabiliyordum gönlümü, insan başka ne yapabilir? Durmaksızın hayaller kuruyor ve hep bir kadının görüntüsünü canlandırıyordum ve işte birdenbire karşıma çıktığı bu kadın. Ve böylesine gecikmiş olarak.”**

(Piraye’ye Mektuplar, Nâzım Hikmet, Yapı Kredi Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özür

A. Esra Yalazan 19.08.2012

Yazarımız yıllık izninin bir bölümünü kullandığından bugünkü yazısı gazetede yayımlanmamıştır.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yazı sarhoşluğu ve Zweig

A. Esra Yalazan 26.08.2012

O sancılı kopuş ânına hazırlanan yazar, “varlıktan” varlığın uçucu belirsizliğine doğru sonsuz bir yolculuğa hazırlanırken hissettiklerini kelimelerin diline tercüme edebilse kimbilir geride neler bırakırdı. İpeksi sicimlerle hayatın sihirli anlarını dokuyan kumaşın arka yüzündeki düğümlü resmi görebilir miydik mesela?

Bir trenin camında yorgun suretiyle karşılaşan yazar, o kımıltısız anda ya bütün hayallerinin, dualarının, dileklerinin toplamından daha yoğun, farklı bir aydınlanmayla ürperdiyse ve o masmavi şimşek çakımını kavrayacak, ifade edebilecek kudreti kalmamışsa, o hâlde çemberi tamamlayacak duygunun yok oluşu insanın hikâyeyle tekâmül macerasını da eksik kılmaz mı?

Stefan Zweig’ın Son Günleri ‘ni iştahla kurcaladığım mandalina bahçelerinde, yıldızların sonsuzluğunu “Binbir Gece Masalları”nın baharatlı anlatımıyla fısıldadığı ıssız teraslarda, Laurent Seksik gibi onu “son yolculuğa” hazırlayan sızının acısını tahayyül etmeye çalışıyordum. Onun denemelerini, hikâyelerini, kendi kaderini oyunu bozup yeniden kurar gibi yazdığı biyografileri okuyan hemen herkes, o karanlığın muhtemel sebeplerini az çok tahmin edebilir. Eleştirmenlerce en çok yazılan neden, savaşın şiddetinden, bir ırkın yok

edilmesinden, ölümlerden duyduğu tiksinti ve yorgunluktur. "Kültür Avrupa'sı" hayalinin çöküşü, aidiyet hissinin tükenişi de onu büyük boşluğun korkunç girdabına doğru hızla çekmiştir elbet.

Peki, Zweig gibi yazının dönüştürücü gücüne yaslanarak yazan biri, kelimelerin büyümesine olan inancını hangi dönemeçte terk etmişti? Bu sorunun cevabı muhtemelen kendisi için de fevkalade pusluydu. Gök gürültüsünün uzaklardan yankılanarak gelen o ilk uğultusunu duyduğu anda neredeydi? Durgun bir gölün kenarında "kaçak" bir hayat sürmenin vicdan azabıyla karışık "ölümcül bir hiçliğin" dinginliğine mi kavuşmuştu? Duygu dünyasını parçalayan zehirli düşünceler birer birer zihninin kuytusuna yerleşirken çocukluk, gençlik hayallerinden hangileri onu usulca okşuyordu? Unutulmuş Düşler 'de anlattığı hayaller, hayatın ve yazının bulunduğu o "mucizevî bahçenin" gölgesinde ağırlamaya neden yetmiyordu artık? **Oysa hafiften esen rüzgârın portakal ağaçlarının dallarıyla oynaşmasını, dağların karanlık yamaçlarından göz kırpan evlerin gece göğünün altında pırlanta tozları gibi parıldayışını anlatmayı ne çok seviyordu.** Onu masallarından uzaklaştıran, hikâye yazmaktan alıkoyan, tabiatı, insanı kelimelerle keşfederken yazıdan aldığı hazzı giderek çürüten "gerçeklik" algısı ne türden bir sancıyla katılaşıp kuyuşlaşmıştı içinde?

Asıl mesleği doktorluğa ara verip dergilerde editörlük ve edebiyat eleştirmenliği yapan Seksik'in romanını okurken, cevapsız kalmaya mahkûm sorularla, çoktandır arayıp bulamadıklarımı harika bir kitapta bulduğumu görünce sevindim. Daha evvel başka bir Zweig yazısında, "Kimse onu Dostoyevski'yi, Tolstoy'u, Balzac'ı, Montaigne'i, Stendhal'i ve diğerlerini şefkatle ve yazının şehvetiyle anlatamayacak korkarım" demiştim. Bu küçük etkili roman, korkumu nispeten azalttı.

Seksik, pek çok yazarın deneyip çoğu kez beceremediğini derin bir edebiyat sezgisiyle kavramış.

Zweig'in son altı ayını kurgularken, sadece hayal gücüyle gerçekliğin hassas dengesini yakalamıyor, edebiyat tarihinde iz bırakacağı yaşarken belli olan bir yazarın umutsuzluğunu, Japon resim sanatındaki "uçuşan dünyanın resimlerini" andıran tüysü, hafif fırça darbelerinin zarafetiyle çiziyor. Doğuştan mutsuz genç karısı Lotte'nin "biricik yazarı" Zweig'in aşkıyla doldurduğu umutsuzluğunu, kendisini eski karısı Friderike'yle karşılaştırmasını anlattığı bölümleri de çarpıcı buldum. Ama o bütünlüklü resmin içinde beni esas çarpan, büyük bir yazarın yeteneğini, "hikâye etme" tekniğini yücelten teslimiyetçi tavrının yanı sıra zaaflarını, Zweig'in da vaktiyle yaptığı gibi açıkça ifade etmesi oldu: "Ruhları daha uzun uzadıya ve daha derinlemesine incelemeyi isterdi, ama her seferinde, birkaç hafta geçtikten sonra, konusunu tükettiği duygusuna kapılırdı. (...)

Duyguların yüzeyinde kaldığını, fark yaratan ince ayrıntıyı hiç bulamadığı için eleştiriyordu kendini, evet, kısa metinlerden başka bir şey yazmaması, olup bitenin köpüğüne takılması işte bu yüzdendi.

Kişilerin dipsiz derinliklerini kurcalama cesareti hiç olmamıştı. Bir yaşantıyı eksiksiz anlatma becerisini asla gösteremeyecekti."

Benim gibi Zweig hakkında yazmaktan bıkmayan, onun geçtiğimiz yüzyılın tartışmasız en usta biyografi yazarı olduğunu düşünen okurun bu türden keskin tahlillerle karşılaşınca biraz kızacaklarını tahmin edebiliyorum.

Son tahlilde bu bir roman ama hedefi için iyi çalışmış, edebiyat lezzeti yoğun, cesur, sert lakin

merhametli yaklaşımıyla iç burkan, düşündürten bir roman. Yoksa Zweig'in kahramanlarının deliliği aracılığıyla kendi tükenişini yazdığını, hiç sevilmediğine inanan genç karısına "ölüm sözü" verirken çektiği acıları, zihninde edebiyata dair hiçbir melodi duymadığında kıvranışını, bütün insanların kalbi aynı anda durmuş gibi dünyanın sessizleştiğini gören kederli bakışlarını, hayatı çekilir kılan "yazı sarhoşluğunu" kaybetmenin onu sarsmasını nasıl bu kadar içtenlikle anlatabilirdi?

(Stefan Zweig'in Son Günleri, Laurent Seksik, Can Yayınları, Çev. Sosi Dolanoğlu)

Ah Edip Bey, yine Son/bahar

A. Esra Yalazan 02.09.2012

Şairlerin, yazarların kimsesiz bir kadını sever gibi iştiaqla "güz" şarkıları mırıldandığı bu zamansız mevsimin kıyısından bakıyorum size Edip Bey. Vaktiyle yazılarınızda "Her şey şiirdi, her şey dizeydi, her şey olgunlaşmamış, adını bulmamış şiirimsilikti" diye tarif ettiğiniz iklime eşlik eden mavimsi bir ruh kabarmasıyla okuyorum şiire benzemeyen şiirlerinizi. **"Yaz kelebeği tadında solumaların" terk edişiyle, ezelden ebede akan uysal bir nehir gibi sükûta kavuşuyoruz sanki eylülde.** Hani yıllar içinde sesini, rengini, kokusunu tanıyamayacağınız bir boşlukta, "Bir film, kaç kez görülebilir, bir kitap kaç kez okunabilir" diye sormuşsunuz ya; solmaya durmuş bir yaprağın kendi etrafında dönerek toprağa dökülmesini ilkmışçesine kaç kez aynı merak ve hayranlıkla izliyorsak, o kadar işte. Öyle okuyorum ilk bakışta anlaşılmayan, emek isteyen tılsımlı mısralarınızı.

Şimdi karşımda oturup şöyle keyifle bir cigara tellendirseniz, "sonbahar"ın başındaki "son"un, sonun başlangıcıyla ürkek muhabbetini anardık. Belki bu mevsimin, ruhla tenin, gövdeyle yüreğin barıştığı, merhametli bir anne dokunuşuyla hayatlarımızı kuşattığı garip bir aralık olduğunu anlatırdınız bana. Ya da giderken kalmanın, kalırken gitmekle aynı şey olduğunu en çok bu müşfik günlerde hatırladığımızı uzun suskunlukların kenarında konuşurduk. **Belki birbirimizden pek bir şey anlamazdık ama bizi güz rüzgârlarıyla savuran kum taneleri, toz zerrecikleri, gökler, yıldızlar, deniz taşları gibi birdenbire yer değiştirdik. Bir kum tanesi olurduk. Bir rüzgâr. Bazen serseri bir bulut, bazen da usulca o bulutlara yükselen kayıp bir kuş tüyü.** Siz olup biteni şiirin çocuk bakışıyla izlerdiniz. Bense utangaç bir genç kız edasıyla bakardım dünyaya. "Büyük kederlerin olduğu kadar büyük umutların da olduğu mevsimdir güz", derdim. Dudaklarım ürperirdi böyle şeyler söylerken...

Siz kırık bir dal gibi boynunu büken eylül ışığıyla bakardınız bana muhtemelen. Biraz mahcup, olabildiğince isyankâr: "Baylar! Bin dokuz yüz seksen birdeyiz/ Karşınızda eylülün sesi/ Ağustos çekildi, eylülün sesi/ Birazdan konuşacak/ 'bu dünyada yaşamak can sıkıcı bir şeydir baylar' (...) Her şey o kadar dokunaklı ki/ Eylülsem, istemeden kırılıyorsam bazen/ Dağınık, renksiz bir mozaik gibiysem/ Üstelik yalnızsam bir de telefonda kuş sesleri/ Aynalardan duvarlara bir üzünç akıntısı/ Bu dünyada çekingen olmak çok iyi bir şeydir baylar..."

Her defasında şaşkın bir ürpertiyle son olacağını sandığımız "son-baharlarda" bizi ölüm korkusundan koruyan böyle küçük buluşmalar galiba. Orhan Veli için yazdığınız yazıyı, "Şöyle bir bencilliğim var benim: Şairleri başka türlü seviyorum. Kim bilir, belki... bana ölümü unutturuyorlar da ondan" diyerek bitiriyorsunuz. **Geçmişin, geleceğin varlığımızın ebedi parçası olduğunu, onu yaşatmak için tabiatla, nesnelerle konuşan bir deli misali sayıkladığımızı hatırlatan mısralarınız, hakikaten ölümsüzlüğün insanda değil, şiirdeki insanda olduğunu fısıldıyor.** "Şair ölünce su, bitki, kum da olabilir ama gerçekte yeniden insan olur, durmadan yenileyerek kendini" diyorsunuz ya, ben de her güz vakti, tutkularımızın büyük, dünyanın küçücük görüldüğü zamanlardan beri mısralarınızı yeniden, hep yeniden kalp bilgisiyle idrak ederek yenileniyorum.

Bunları size yazarken Chopin tuşlara dokunur gibi çaldığı yumuşak valsleriyle eşlik ediyor bana. Güz başka türüdür, diyorum. Ne yazın gürültülü hoyratlığına, ne kışın buzul kibrine, ne de baharın tekinsiz kırıptırlarına benzer. Herkesin biraz daha eskidiğini kabullenmesiyle iyiliğin katmer katmer açıldığı bir mevsimdir, desem, kızarmısınız bana? Hem siz şairler bilmez misiniz, kendini bağışlayamayan insanı en çok ılık güz rüzgârları avutur. Uzun kış gecelerinin "kar yangınlarında", bahar tomurcuklarının rüyasıyla içimizi kamaştıran da o değil

midir? **Tabiatın solgunluğuna eşlik eden yorgun insana, acı bir geç kalmışlık hissiyle birlikte mağrur bir olgunluk hediye eden de sonbaharın uysal, hışırtılı sesidir. Ölümlü olduğumuzu hatırlatırken, bir gün öleceğimizi unutarak yaşamak için bize güç veren de...** Kim bilir belki kelimelerle dünyayı yeniden yaratmayı sevenler, hayatta, ötesinde bir "son" olmadığını ikna olabilmek için "sonbahar" derler ona. Hani bir konuşmanızda "Şiir yapılır, yazılan şeyse yazıdır" demişsiniz ya, bilmeden çocuksu bir şiir yapıvermişler işte.

Hakikatin farklı manalarını bir büyücü gibi değişik veçheleriyle gösteren şair Edip Cansever, elli yaşında kendisini yazının iştahımlı penceresinden seyrediyor: "Sanki düşünmüyorum da bakıyorum ona. Fatih bulvarında tramvaylara atılan bir çocuk mu? Kitaplara baka baka Cağaloğlu'ndan aşağı vuran bir lise öğrencisi mi? Yoksa Cennet Bahçesi'nde bir köşeye çekilmiş, şiirler okuyan bir genç mi? Hangisi?" Hatırladınız mı geçmiş sonbaharları? Sarı tozların hayaletler gibi etrafımızda dolaştığı güz günlerinde, solgun bahçelerin aynasında kendilerini seyredenler hâlâ bunları soruyor Edip Bey. Ben de her sonbaharda benzersiz mısralarınızla tesellisiz yalnızlıkları, hüznü pişmanlıkları, ömrümün geri kalanını itinayla büyütüyorum: **"Şiirler yazdım, kitaplar okudum/ Elime bir bardak aldım, onu yeniden oydum/ Derinlerde kaldım böyle bir zaman/ Kim bulmuş ki yerini, kim ne anlamış ki mutluluktan/ Ey yağmur sonraları, loş bahçeler, akşamsefaları/ Söyleşin benimle bir kere gelmiş bulundum..."**

İyi ki gelmişsiniz Edip Bey, iyi ki gelmişsiniz...

(Şiiri Şiirle Ölçmek, Edip Cansever, YKY Yayınları, Haz. Devrim Dirlikyapan)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Mutlu Moskova' ve iyilik

A. Esra Yalazan 09.09.2012

 'Mutlu Moskova' ve iyilik Bizi biz yapan değerler üzerine düşünmeye başladığımızda, "hakikate" ulaşmanın, insan-ı kâmil olmanın epey güç bir sınav olduğunu içgüdülerimizle sezer, o büyük resmin içinde büsbütün kaybolmamak için saklı iç dünyamızın kıyısına çekiliriz. Sadakat, cesaret, haysiyet, adalet, iyi niyet, merhamet, bağışlama, cömertlik, kahramanlık, tevazu gibi kelimeler, ilk bakışta somut, içleri basitçe doldurulabilen erdemleri temsil ediyor gibi görünse de çelişkileriyle eksiltir, çoğaltır bazen çürütür ama nihayetinde insanı değiştirip kendine has biricik özellikleriyle kılar. **Esas itibarıyla politik bir varlık olan insan, "dilin", aklın, arzuların, kültürel alışkanlıkların da etkisiyle özünü bulmak, çekirdeğinde saklı olan tabiatına ulaşabilmek için yaşadığı sürece çoğu kez ne yaptığını bilmeden savrulur.**

Ben en basit tanımıyla "iyi olabilmenin" ahlaktan ziyade ruhtaki saf "hakikatin" iyiliğine inanma ve bunun için ciddi çaba gösterme sorunu olduğunu düşünürüm. Gerisi asırlardır erdemler üzerine düşünen ve sorularına mutlak bir cevap bulamayan felsefecilerin işidir. Felsefeciler hınzır, meraklı bir çocuk gibi sorar, has edebiyatsa müşfik bir anne gibi o çocuğun başını okşar. Kötülükten, ihanetten, zulümden sert bir dille bahsederken bile insan duyguları arasında çıplak gözle görülmeyen gri lekeleri "iyiliğin" ışığıyla gösterir. Cesaretle korkaklık arasına sıkışan, bencil bir kötülük dürtüsünden merhametin yumuşak yatağına sığıran insan atlasını incelikli kıvrımlarıyla gösterir.

Yazarı, siyasetçisi, eğitimcisi, hukukçusu ve bütün sınıfsal katmanlarıyla içeriden çürümeye başlamış bir

toplumu da yine ancak sanat, edebiyat sağıdır gibi geliyor bana. İnsanın ana damarından kılcallara doğru yayılan hakiki “iyilik” orada saklı çünkü. Daha evvel birkaç kez bu köşede bahsettiğim Platonov, telafisi mümkün olmayan derin bir hayal kırıklığıyla burkulduğum bugünlerde beni yine teselli etti.

Andrey Platonoviç Platonov kalabalık ve yoksul bir işçi ailesinin oğluydu. Annesini çok küçük yaşta kaybetti. Gençlik yılları 1917 devriminin ve onu takip eden iç savaşın sıkıntılarıyla geçti. Eserlerinin çok azı o yaşarken yayımlandı. Stalin’in baskısıyla resmî ideolojinin eleştirmenlerince aşağılanan yazarın romanları, hikâyeleri 1990’ların başına kadar Sovyetler’de yasaklandı. Ancak ölümünden sonra dünyada tanınan Platonov toplama kampından dönen oğlundan kaptığı tüberkülozdan öldü. **Ömrünün son yıllarını edebiyat enstitüsündeki müstahdem odasında geçiren yazarı gören öğrenciler, bu garip adamın hikâyeler yazdığını söylemiş.**

İşte o “garip adam”, eğerek, bükerek, kırarak yeniden şiirini yarattığı dili ve dünyayı “uzaylı” gibi algılayan garip anlatımıyla bugün hâlâ en önemli Rus yazarlarından biri olarak anılıyor. KGB’nin edebiyat arşivinin kısmen açılmasıyla gün ışığına çıkan **Mutlu Moskova** da diğerlerinde olduğu gibi hayatı kuşatan tüm varlıklara eşit mesafeden iç titreten bir hassasiyet ve acı bir mizahla bakıyor. Birbirinin içinden geçen hayal bulutlarıyla sert gerçekliğin çarpıştığı yerde, nesnelerle tabiat, insanla diğer varlıklar arasındaki güçlü akrabalıklar, kâinatın eksik parçalarını da tamamlıyor sanki.

Küçük yaşta öksüz kalan Moskova’nın hayatı keşfetme macerasını, onun hülyaları ve hayal kırıklıklarıyla takip ederken usta bir yazarla biraz daha olgunlaştığımı hissettim. İlk çocukluğun hafızasını ebediyen örten hatıraların ansızın ayaklanıp kederle koşuşturduğunu hatırladım. “Mutlu bir hesapsızlıkla” uyanılan aydınlık günlerin yanında oturdum bir süre. Hikâyeleriyle, hayatı daha anlamlı kılmak için düşünen, akıl yürütmediklerinde ruhu sancıyan adamların konuşmalarını dinledim. Yaşamın ıstıraplarına dair sorulara cevap aramak yerine ıvır zıvır işlerle, zehirli tartışmalarla hayatlarını tüketenleri kahramanlarının bakışlarından izledim. **Kendini sıradan bir mühendis ve “rasyonalist” sayan erkeklerin bu çelimsiz, tecrübeli kız karşısında aşk acısıyla kıvrınmalarına iç geçirerek baktım. Platonov “Komünistlerin planları muhteşem olabilir, yine de tüm bunlar, basit bir insanın kalbi için ne ifade eder ki” diyordu bir yerde, onu düşünüp gülümsedim.**

Sonra içimizdeki “ötekini” anlattığı bölümlerde durup o “basit insan kalbinde” esen şiddetli fırtınalara rağmen “iyi” kalmanın sırrını anlamaya çalıştım. İnsanın çifte bilince ait olduğunu söyleyen doktor inançla anlatıyordu: “İnsanın her konuyu iki kez düşünüyor oluşu onu yeryüzündeki en üstün hayvan kılmış. (...) Ve işte bazen, hastayken, umutsuzken, âşıkken genel olarak normdan uzaklaştığımızda iki kişi olduğumuzu açık seçik duyarız. Bu gizemli ‘o’ sık sık mırıldanır, bazen ağlar, içimizden çıkıp uzak bir yere gitmek ister, canı sıkılır, korkar...”

Bilincimizin ikiliğini kaybettiğimiz an bizi hayvanlardan ayıran çizgi çok incedir; sık sık arkaik zamanlarda yaşarız, anlamını kavramaksızın. Fakat sonra iki bilincimiz tekrar kenetlenir ve biz yeniden ‘iki manalı’ düşüncemizin kucağında insan oluruz.”

Her zaman arzulandığı gibi gerçekleşmese de edebiyatla, yazıyla “iyi” kalma çabasında böyle bir bakışın berraklığını görüyorum ben. Platonov, kitaptaki müzisyeni anlatırken bir yazarın onurlu duruşunu tarif ediyordu belki: “Bir sanatçı olarak ruhunda daima iradeyi sıradan zevklerden koparıp alabilecek daha iyi, daha cesur bir letafet bulur ve onu tüm zahiri şeylere yeğlerdi.” Geriye de insanı onun gibi anlatabilenler kalıyor zaten.

(Mutlu Moskova, Andrey Platonov, Metis Yayınları, Çev. Günay Çetao Kızılırmak)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alacakaranlıktaki Laura ve Nabokov

A. Esra Yalazan 16.09.2012

Hışırtılı rüzgârların, kısa sağanaklardan sonra rayıhasını yapraklarıyla salan ağaçları, ansızın havalanan tülleri, dolaptan yeni çıktığı için hafif rutubet kokan hırkaları, yağmurlukları şöyle bir okşayıp geçtiği mevsimin başında olduğunun idrakiyle yorgunluğa teslim olmuşsun. Keşke bir süreliğine başkası olabilsen ama canın öyle serüvenini tamamlamış, hayallere yer bırakmayan bir hikâye okumak istemiyor. Hatta bu aralar benim gibi okumanın hazzına azıcık sırtını dönüp buğulu âlemlerde kaybolmak istiyorsun belki. Eline aldığın kitapları sırtından tutup biraz karıştırınca sıradan bir bezginlikle bırakıyorsun.

Ama biraz sonra kışkırtıcı merak dürtüne yenilip onun yazı dolabındaki notlarının arasında arsız bir röntgenci gibi dolaşacaksın. Henüz o büyük yazarla tanışmadıysan, ölümünden sonra onca kıyamet koparılan bu roman taslağına bakarak ona haksızlık etme sakın. Laura'nın hayaletiyle, kendisine benzeyen oğlu Dimitri'nin küstah ama dürüst alaycılığıyla tanışmak için henüz erken. En iyisi **Vladimir Nabokov**'u önce kendi sesiyle, altın tozlu hafızasından edebiyatına süzülen hakiki hikâyeleriyle tanı.

Bir roman taslağının hayranları ve edebiyat eleştirmenleri tarafından neden bu kadar hırçın bir tutkuyla kurcalandığını ancak böyle kavrayabilirsin çünkü. Hayatının sadece ilk otuz yedi yılını kapsayan **Konuş, Hafıza**'da, eserlerini şekillendiren duygularını, hikâye etme sezgisini, dostlarıyla, ailesiyle ve dünyayla kurduğu karmaşık ilişkiyi ve bütün bunları yazarken kendisine dair keşfettiklerini, başka hiçbir yazarın öykünemeyeceği türden bir anlatımla her ânının tadını çıkararak paylaşıyordu. Daha on yaşındayken sabahları erken saatlerde dağlarda kelebek avlamanın ona verdiği "yalnızlık hazzını" hissedebilirsen yazarken romanları hakkında neden pek az konuştuğunu da anlayabilirsin. **Edebiyatı tıpkı kendisi gibi sadece sevdiği yazarlarla önemseyen babasının yazdığı makalelerin müsveddelerini hatırlama biçimi, biraz sonra Laura'nın Aslı 'nda göreceğin kartlardaki orijinal el yazısını da anlamlı kazanacak.** Bu hâliyle otuz yıldır yazarın vasiyeti üzerine bir mahzende saklanmış bir romana dair dağınık notlar gibi görünebilir sana. Ama aynı zamanda pek de öyle değil işte; o kartlarda kendi babasının el yazısının izleriyle birlikte aslında ona benzemediğini anlatma çabasını da gör mümkünse.

Huysuz, ironik, disiplinli, çalışkan, cesur, küstah, kimi zaman epey çocuksu, sevdiği yazarları sonsuz bir iştiaqla yazan, sevmediklerini acımasızca aşağılayan Nabokov, hatırlarının Kıta Avrupası'nda geçen son bölümünde kendisiyle konuşur gibi anlatıyordu: "Hiç çaresi yok, nerede durduğumu, senin ve oğlumuzun nerede durduğunuzu bilmeliyim. (...) **Bütün uzay ve zamanın heyecanıma, fani aşkıma ortak olmasını sağlamalıyım ki, bu faniliğin şiddeti azalsın, böylece sonlu bir varoluş içinde sonsuzluğa uzanan duygu ve düşünceleri geliştirmekten kaynaklanan küçüklük, gülünçlük ve korkuyla baş etmem kolaylaşsın.**"

Buna benzer "itirafları", eserlerini okumadan, Nabokov'un hastane odasının penceresinden kelebeklerin kanatlarına bakarken yayımlanmasını istemediği bir romanı yakması için karısını zorlama sebebini anlayamazsın. Kesin talimatına rağmen oğlunun da söylediği gibi bütünlüklü bir roman eskizini tamamlamak üzere son birkaç "kart" boyu hayatta kalmayı ne çok arzu ettiğini de...

Boşluklarının nasıl tamamlanacağını asla bilemeyeceğimiz, artık gün ışığına incelikli bir kurguyla çıkma ihtimali olmayan Laura'nın Aslı 'nın, ne anlatmayı tasarladığı gerçekten ilgini çekiyor mu? Yaşlı bir adama ilk aşkını anımsatan Flora (belki yazara da ilk aşkını çağrıştıran bir karakter), ailesi, Lolita'daki Humbert'e selam gönderen Hubert, kızın âşığı ressamın yazdığı Benim Lauram isimli başka bir roman (Nabokov'un sevdiği türden roman

oyunları) vs... Uzayın karanlık boşluğuna saçılmış puslu yıldızlar gibi kartlarda öylece duruyorlar işte.

O halde, Dimitri Nabokov'un yıllar boyu kendisi ve babası hakkında dedikodu üreten edebiyat çevresine söylediklerini dinle. Nabokov'un sevgiyle dizdiği karıştırdığı kartlara el sürmeden evvel o boğucu acı engelini nasıl aştığını ve sonrasını anlatsın sana: "Yavaş yavaş bir kasanın sessizliği içinde ve zihnimin kıvrımları arasında kendine özgü eş anlamlı, ikili bir hayat yaşar görünen bu rahatsız edici hayalete alıştım. Artık Laura'yı yakmayı düşünemez dahi olmuştum, ara sıra içinde bulunduğu kasvetten çıkıp bir anlığına dışarı göz atsın istiyordum. (...) Laura zamanın mırıltısına bunca uzun süre karşı koyduktan sonra, babam da babamın gölgesi de Laura'nın yayımlanmasına pek karşı çıkmazdı, diye düşünüyorum."

Tuhaf bir sezgiyle ben de böyle düşünüyorum ama bunun bir önemi yok. Bize ve edebiyat tarihine kalan, büyük bir yazarın hayal âleminde istediğimiz gibi dolaşabilme özgürlüğü ve onu anlama çabasından ibaret. Roman taslağının içindeki "romancı", "Kitabın 'ben'i, metresini anlatma işi sırasında onu yok eden nevrotik ve mütereddit bir edebiyat adamıdır" diyor. Üzeri çizilmiş o iç kamaştırıcı cümleler arasındaki boşlukları kendine şu soruyu sorarak doldurabilirsin ancak: O "yazarın" gerçekte kim olduğunu bilebilme ihtimalin var mı?

(Laura'nın Aslı, Vladimir Nabakov, Çev. Fatih Özgüven; Konuş, Hafıza, Vladimir Nabokov, Çev. Yiğit Yavuz, İletişim Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ölümün sözle imtihanı ve Hans Fallada

A. Esra Yalazan 23.09.2012

 Ölümün sözle imtihanı ve Hans Fallada Mor alaca saatlerde sıkıntılarını evlerine bir somun ekmek misali taşıyanları onlardan biri değilmişim gibi seyretmeyi severim. Bizim mahallenin cami avlusundaki ihtiyar çınarlarının altında oturup güzün yorgun kucağına bırakırım kendimi. Şadırvanın usul tıptırtısına pencerelerden birbirlerine seslenen kadınların tiz çığlıkları karışır. Bu koca dünyada sanki başka hiçbir şeyi yokmuş gibi plastik topunun peşinden sürüklenen çocuklara, kanatları düşünceleriyle ağırlaşmış güvercinlere, tembel kedilere eşlik etmek hep aynı bezginlikleri biriktiren ruhumu avutur bir süre.

Benim gibi milyarlarca insanın benzeri çaresizliklerin koynunda uykuya dalıp, ertesi günün şafağında birbirlerine hiç benzemeyen umutlarla uyanacağını hatırlamak sakinleştirir. Ama bugünlerde ne yana dönsem kendi yorgunluğumu gösteren aynada solgun yüzler görüyorum. Daha geçenlerde yaşama direnci öyle kolayına tükenmeyen bir arkadaşım, "Senin umudun var mı, benim yok artık" diyordu. "Neye dair" diye sormadım ona. O kesif umutsuzluk bir kez paslı demir yığını gibi üzerine çöktü mü ruhu her yanından kemirmeye başlar çünkü, biliyorum.

Peki, hepimizi içeriden çürüten bu yılgınlıkla nasıl başa çıkacağız? Zamanı ve mekânı gölgeleyen geniş hayaller ırmağında kendinden, dünyanın kirinden, tozundan, pasından arınarak belki. **Elmas kırıntılarıyla bezenmiş siyah satenden bir kumaş misali tepemizde asılı duran gökyüzünü seyre daldığımızda, bir toz zerresi kadar küçük olduğumuz hâlde bu dünyayı değiştirebilecek gücümüzün olduğuna inanarak mı?**

Böyle zamanlarda, evladını savaşta kaybetmiş bir annenin bir daha asla içtenlikle gülümseyemeyecek kederli yüzüne baktığınızda, sadece bu toprağın yanık türkülerini değil bütün savaşlarda kaybedilenler için yazılmış ağıtları işitirsiniz. Ben böyle zamanlarda yine sözün manasına inanarak acı tarihimizle, müphem geleceğimizle yüzleşebileceğimize inananlardanım. Kelimeler, dağların, meşe ormanlarının, yıkık mezarların, ayrılık acısı çekenlerin, kimsesiz şairlerin, savaş yarası hiç iyileşmeyen askerlerin, iri gece kelebeklerinin konduğu yalnız ölümlerin üzerinde sessiz çağılayanlar gibi dolaşıp asırlar sonrasına nasıl kalıyor dersiniz?

İşte tam da hakikatin bu yüzünü hatırlayabilmek için okudum **Hans Fallada**’nın meşhur romanı **Herkes Tek Başına Ölü**’ünü. Sıradan bir başlığı böylesine cazip kılanın ne olduğunu düşünmüştüm hep, okuyunca anladım. İsimdeki vurgu sadece “tek başına ölmeye” değildi. “Sonlu” bir varlık olduğu bilinciyle yaşayan insanın ölüme kelimelerle “tek başına” direnişindeki soyluluğu gösteriyordu.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında Alman edebiyatının şöhretlilerini geride bırakarak ünlenen “küçük insanların yazarı” son romanının yayımlandığını görememiş ama ben okurken nedense kalacağına çok inanarak yazdığını düşündüm. 1947’den bu yana yapılan bütün baskılar eksikmiş. 2010’da bir rastlantı sonucu arşivlerde müsveddeleri bulununca eklenerek yeniden basımı yapılmış. Orijinalinden Türkçeye çevrilen yeni versiyonunu daha dün çekilmiş bir filmi izler gibi okudum.

Evet, roman Hitler rejimine karşı savaşanları, onları destekleyenleri ve ele verenleri anlatıyor çünkü yazar, herkesin birbirini düşman bellediği o dönemde yaşarken yazmıştı gördüklerini. Daha önce ve sonra da çok insan öldü, öldürüldü. **Savaşlar hiç bitmedi, bitmeyecek. Bugün yaşasaydı yine tanık olduğu vahşeti sıradan insanların hayatıyla anlatmak isterdi muhtemelen.**

Bu kitabı 1940-42 yılları arasında Berlinli bir karı-kocanın Gestapo dosyalarındaki bilgilere dayanarak yazmıştı. Aslında her dönemde savaşın, baskıcı rejimlerin, ölümü siyaset için kullanan yöneticilerin gaddarlığını “renklendirmeye” ihtiyaç duymadan anlatıyordu. Onca yıl sonra hâlâ milyonlarca insanın okumaktan sıkılmadığı bir kitap olmasını da buna borçlu galiba. Herhalde kimse Fallada’nın “yüksek edebiyat” kaygısıyla yazdığını düşünmüyordur, dürüst, basit anlatımı itibarıyla böyle bir muradı olduğunu sanmam. Ancak daha başka bir derdi var bence; “Tek başına” yaşamaya ve ölmeye mahkûm insanın büsbütün umutsuz, çaresiz olmadığını gerçek bir hikâyeye aktararak insanlığa kıymetli bir miras bırakmak.

Anna ve Otto Quangel çiftinin tek çocuğu Nazi ordusunda askerdir. Savaşta ölür. Haberi aldığı anda kocasına bizim de her daim sıkça duyduğumuz o konuşmayı yapar anne: **“Şimdi oturmuş bize yazıyorlar, örnek askermiş, kahramanca şehit olmuşmuş. Yalan, her şey yalan. Bütün bunlara, lanet olası savaşa siz neden oldunuz.”** Sonra küçük kartlara dertlerine yazıp şehirde dağıtmaya karar verirler. İlk karta **“Anne, Führer oğlumuzu öldürdü”** diye yazarlar. İkinci cümleyi şöyle tasarlar Otto: **“Anne, Führer senin de oğullarını öldürecek. Bu dünyadaki bütün evlere hüznün getirene kadar öldürmekten vazgeçmeyecek...”**

Kartlara bu türden cümleler yazarak savaşı bitirebileceğini düşünmek her dönemin insanına biraz naif gelir. Milyonların okuduğu altı yüz sayfalık romanın gücü orada saklı değil zaten. Otto ve karısı tek başlarına dağıttıkları kartların istedikleri etkiyi yaratamayacağını biliyorlardır aslında. Buna rağmen işkenceyi, idamı göze alarak devam ederler. Sonlara doğru avukatın “neden” diye sorguladığı Otto, ona şöyle der: **“Ve gün gelecek, belki siz de bu yaptıklarınız için başınızı yitireceksiniz, tıpkı benim gibi. Ancak aramızdaki fark şu olacak: Ben onurlu kaldığım için, siz de onurunuzu yitirmeyi göze aldığınız için.”**

Akıl hastanesinde bile şifreli yazmaktan vazgeçmeyen, defalarca intihara teşebbüs eden Fallada, umudun, vicdanın sesini kelimelerle çoğaltabildiği, “ölümü ve hayatı” cesur bir hikâyeye anlatabildiği için yaşıyor. Yaşayacak!

Bir edebî saplantı olarak Proust

A. Esra Yalazan 30.09.2012

Onu saklandığı karanlığın içinde belli belirsiz seçebiliyorum. Altın yaldızlı sandalyesine çökmüş pamuksu kar tanelerini seyrediyor. Geceyle hemhal olmayı seven bütün yazarlar gibi hüznü, puslu gözleriyle eşyalarıyla konuşmaya dalmış. İleride dünyanın en önemli eserlerinden biri sayılacak **Kayıp Zamanın İzinde** nehir romanları yazarken, üzerinden çıkarmadığı içi samur kürklü paltosunun hayatının önemli bir parçası olduğunun farkında değil. O âna kadar asırlık bir harabe kadar derinleşen iç dünyasında yığılmış ne varsa, güçlü yazı içgüdüünün yardımıyla unutuluştan kurtarmaya çalışıyor. **İnsanlara tuhaf gelen düşsel maceralarını, anlaşılmayan utangaçlığını, anlık mutluluklarını, gizli hazlarını yaşarken değil yazarken daha çok sevdiğini belli eden buruk ifadesiyle bakıyor bana.**

Biraz sonra ölümü kendisiyle yakın ilişki kurmak isteyen “aşırı düşkün kiracı” olarak tarif eden yazar, o sandalyeden kalkıp yazın bile çıkarmak istemediği paltosuyla yatağına uzanacak. Ölüme meydan okuyan eserlerini bitiremeyeceğinden korkarak dizlerini usulca karnına çekecek. Muhtemel bir astım krizinin gelmemesi için kaloriferleri kapatmış. Yüksek pencerelerinden keskin buz saçakları sarkıyor. Aralarından süzülen ayın parlak ışığı mavi satenden yatak örtüsünü aydınlatıyor. “Bu gece son sözcüğünü yazdım, artık ölebilirim” diyeceği o günün hayalini kuruyor belki de.

Proust oracıkta o kırılgan, şeffaf, cılız bedeniyle sisli hülyalarda dolaşırken, meraklı bakışlarım yavaşça armut ağacından yapılmış hantal masasına kayıyor. Üzerinde rastgele atılmış kırçilli, kirli eldivenleri, açık kalmış not defteri ve tozlu kitaplar duruyor. Altından minik bir kravat iğnesi ve redingotunun tek düğmesine ilıştirdiği beyaz gül, o yığının içinde yazarın mahcup zarafetini hatırlatırcasına tebessüm ediyor. Domuz derisinden bastonu yatağın pirinç başına yaslanmış. **Gide’e yazılıp gönderilmemiş bir not, şaşkın bir yaprak gibi kendi etrafında dönerek tozlu halının üzerine düşüyor. Durağan nesnelerin yorgun hareketini işıtiyorum. Eşyalar onun söyleyemediklerini anlatıyor sanki.**

Pirinç çerçeveli çekmecelerden biri açık kalmış. Elimi uzatıp henüz gün ışığına çıkmamış olduğunu ümit ettiğim mektuplarından birine uzanmak istiyorum. Sadece onu bir yazar olarak sevdiğim için değil. Başka türlü bir iç kamaşmasının kontrolsüz arzusu dolaşıyor o sırada içimde. **Ne vakit gizli çekmecelerde, eprimiş kâğıtlarda, sırtı kamburlaşmış defterlerde saklanmış eğik bükük harfler, ilk bakışta anlaşılmayan kadim dualar gibi dizilmiş sözcüklerle karşılaşsam, keşfettiği sıradan bir taşı bile ciddiye alan arkeolog misali heyecanlanırım ben. İnsanın kelamla, varlığın eşyayla, kayıp ruhların yaşayanla, gelecekle ilişkisine kalpten inanırım...**

Gazeteci, yazar **Lorenza Foschini**’nin Proust hakkında yazdığı kitabı tam da bu nedenle ve böyle meraklı bir bakışla okudum. Ve bir kez daha kurgulanmadığı hâlde iyi aktarılmış bir hikâyenin ne kadar etkili olduğunu fark ettim. **Proust’un Paltosu** deneme, eleştiri, biyografi gibi türlere uzak duran ama derdini iyi anlatan bir “gazeteci” anlatısı bence. “O yazarın kayıp mektuplarına, el yazmalarına, defterlerine, kitaplarına, kişisel

eşyalarına ne oldu gerçekten” sorusunun cevabını ayrıntıları seven bir gazetecinin tutkusuyla vermiş. Kitap “Her şey Visconti’nin kostümcüsü Piero Tosi ile televizyon için röportaj yapmamla başladı” diyen bir cümleyle açılıyor. Proust’un filmini yapmaya karar veren yönetmen, Tosi’yi Paris’te araştırma yapması için görevlendirir. Sevdiği yazarların el yazmalarını, koleksiyonlarını toplayan Jacques Guerin’le böyle tanışır. **Kitap zengin bir sanayicinin oğlu olan, edebiyat, koku, resim ve eşya düşkünü işadamı Guerin’in hikâyesini aktarıyor. Yirmi yaşında Proust okuyan ve yazarın ailesiyle tanıştıktan sonra bu tutkusundan hiç vazgeçmeyen Guerin’in saplantısı, en az Proust’un yazı saplantısı kadar cezbedi beni.**

Anlatıcıya göre “fantastik bir gece kuşuna” benzeyen “yazar koleksiyoncusu”, hastalığı vesilesiyle ölümünden sonra tesadüfen Proust’un cerrah kardeşine gidiyor. Yemek sırasında eşyalarının akıbetini sorduğunda, yaşadığı sürece ondan hoşlanmamış karısı Marthe Dubois, “Bir kâğıt denizi içinde boğulmuş durumdayız. Sayısız evrak var. Ama kocamla bu mektup, defter, kargaşasını düzene sokmaya çalışıyoruz. Yakıyoruz... Her şeyi yakıyoruz” diyor. Ve asıl hikâye orada başlıyor. Bundan sonra kitaplarda adının dolaşmaması için ithaf sayfalarını bile yırtan, tek derdi ailenin “uygunsuz” izlerini silmek olan bir kadından, mirasçılardan kurtarılan “eşyanın” yolculuğunu Proust’a dair bilinmeyenlerle takip ediyor okur.

Bu kitabı okurken Guerin’in, Proust’un toplu eserlerine girmeyen on üç defterini, *Kayıp Zamanın İzinde*’nin defalarca yeniden yazılan finalini, gün ışığına çıkmamış mektuplarını, bazı kitaplarının ilk eskizlerini kurtarma mücadelesindeki soyluluğa hayran oldum. **Yarım yüzyıl boyunca Baudelaire, Picasso, Rimbaud, Genet, Apollinaire, Cocteau gibi isimlerin eşyalarını tutkuyla toplayan ve hayatının sonuna kadar sevgilisini kıskanan bir erkek gibi “hazinesini” paylaşmayan gönlü zengin koleksiyoncu edebiyat tarihçilerini sevindirdi belli ki.** Bugün Carnavale Müzesi’nde her şey Proust’un uyandığında gördüğü gibi duruyormuş.

Bu tutkulu maceranın karşılığı bende biraz daha farklı; titrek el yazısıyla yazılmış bir mektup, tüyleri kopmuş bir palto, bir çift yırtık eldiven, kasvetli karanlığın içinden süzülen merhametiyle ruhumu teskin ediyor. Proust’un “eksik, hatalı ve hülyalı” hatıralarıyla yazdığı romanların ucuna takılmış kelimelerin, eşyanın “kayıp ruhuyla” buluşmasını seviyorum. Hayatı ve edebiyatı, yazarlar kadar ebediyen kaybettığımızı sandığımız o sessiz, “sonsuz” varlıklar da zenginleştiriyor çünkü.

(Proust’un Paltosu, Lorenza Foschini, Kırmızıkedici Yayınları, Çev. Eren Yücesan Cendey)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Savaşın kıyısında bekleyenler

A. Esra Yalazan 07.10.2012

Savaşın telafisi mümkün olmayan yıkımlara neden olduğu vahşetten daha ahlaksız bir tavır varsa o da insanları sürekli baskı altında tutan savaş tedirginliğini yaratan alçak zihniyettir. Zehrini saklayan bitkiler gibi dokunduğu bütün varlıkların hücrelerine nüfuz eder. İnsan öylesine anlamsız bir dönüşüm yaşar ki, zaman içinde bedenini, hislerini kemiren savaşın kendisini sinsice tüketmesini seyre dalar.

Dünyanın kısa ve basit tarihi, insanlığın farklı sebeplerle barıştan ziyade savaşın yanında durduğunu söyler bize. Asırlardır, tarihçiler, filozoflar, yazarlar, ozanlar insanı her manada yoksullaştıran bu “canavar” üzerine

konuştı, anlattı, yazdı, ağıtlar yaktı. Hemen herkesin yaşadığı çağda tanık olduğu, olmasa bile sezgileriyle içselleştirdiği savaşın bir de görünmeyen veçhesi var. Beni endişelendiren, acıtan daha ziyade o puslu yüzü aslında.

Bazı yazarlar savaşı, tanık olduklarını birebir anlatır, bazıları da edebiyatın diline tercüme etmek için hadiseleri biraz renklendirir. **Juilen Gracq**, bu anlamda rahatlıkla tasnif edilemeyecek bir yazardır. Uzun ve ayrıntılı tasvirleri, sonu görünmeyen berrak dereler misali akan şıkırtılı cümleleri, benzersiz bir okuma hazzı vadeden şiirsel diliyle olup biteni değil, savaşın insanı usulca çürüten yanını gösterir okura. Epey zahmetlidir onu okumak, romanlarının zamanın oburluğuna yenilen tatminsiz bir çılgınlıkla tüketilmesine izin vermez çünkü. **Kısacık bir ânın içinde genişleyen yüreğin ürkek atışlarını, fırtınayı bekleyen bir hayvanın yüz ifadesini, savaşın kıyısındaki bir askerin hayatın önünde diz çöküşünü anlatmak için seçtiği sözcüklerin uyumunu hisseden okur, o iklimden kolayına uzaklaşamaz.** Savaşı estetize etmez Gracq. O, geçtiğimiz yüzyılda hiçbir yazarın cesaret edemediği mesafeli bir özenle edebiyatını ölümsüz kıldı. Üstelik samimi huysuzluğundan, has edebiyatı zenginleştiren ölçülerden, dilden hiç ödün vermeden gerçekleştirdi bu “sessiz devrimi”.

Sirte Kıyısı’nın yazarı Gracq, başta Goncourt olmak üzere önemli edebiyat ödüllerin reddetti. İmza günlerine, biyografisinin yazılmasına, televizyon programlarına çıkmaya 97 yaşında ölene dek itiraz etti. Onun, dili kurguya feda eden çağdaşlarını gördükçe büsbütün karamsarlığa kapılmasını anlıyorum ve buna rağmen münzevi duruşunun ardına sakladığı yazar kibriyle, edebiyatının gücüyle hissettirdiği umudu önemsiyorum.

Sirte Kıyısı da diğer romanları gibi hayalî mekânlarda geçiyor. Orsenna’nın soylu ailelerinden genç Aldo, ülkesine düşman olduğunu sandığı Farghestan’ı ayıran denizi gözetlemek amacıyla Sirte Kalesi’ne gönderilir. Sirte’de nasıl başladığı ve hatta neden sürdüğü bile unutulmuş bir savaş vardır. Kimse üç yüz yıldır devam eden bu anlamsız “savaş hâline” çözüm bulmak için kıpırdamaz. O ıssız coğrafyadaki harabeler, farklı kültürlerin izini taşıyan insanlar belli bir dönemin tarihini anlatmaz. İsimler, olaylar diğer romanlarında olduğu gibi zamandan ve sınırlardan kopuktur.

Geçmişini hikâye eden Aldo, okuru zihin haritasının kıvrımlarında usulca dolaştırırken yoldaki işaretleri sembollerle gösterir. Hikâyeyi çıplak bırakacak lüzumsuz bilgilerden kaçınır. **Coğrafya ve tarih öğretmenliği yaparak, çocuklara somut bilgiler aktararak hayatını kazanan bir yazarın bu zarif ayırımı nasıl yapabildiğini doğrusu çok merak ediyorum.** Bahsettiğim benzersiz “ustalık” da böyle soylu bir edebiyat algısında gizli sanırım.

Sirte Kıyısı, o müphem ve tekinsiz dünyaya sokulabilen okur için savaş durumundan savaş olgusuna giden tehlikeli yolu, iktidarın ölümleri ayırt eden ikiyüzlü tavrını, yorulan devletlerin çözülüşünü anlatan en güçlü romanlardan biridir bence. Bu özelliklerin yanı sıra hâlâ tanıdığım hiçbir yazarın, yaşadığı, hayalini kurduğu coğrafyayı onun kadar incelikli anlatabileceğine de inanmıyorum doğrusu.

Romanın sonlarına doğru Yüzbaşı Marino’yla Aldo dostlarını toprağa verirken konuşuyor: **Yüzbaşı, “Burada bir beden toprağa dönüştüğünde, ölü bir annenin aşağı doğru inen evladının ağırlığını hissetmesi gibi, kumun en dip noktasına kadar yüz milyon kuru kemik titreşir ve yeniden canlanır. Bundan başka sonsuz yaşam yoktur” dediğinde, Aldo hiddetle isyan eder ve ona yaşlı bir kente en son doğanların üzerine çöken laneti hatırlatır.** Ama yüzbaşı yaşadığı kentin yaşı olmadığına inanıyordur. Savaş söylentisinin, tedirginliğinin, düşüncesinin de yaşı yoktur çünkü.

Gracq’in “dünyanın sonunda bir yer” gibi anlattığı *Sirte Kıyısı*’nı karıştırırken, şanlı geçmişi üzerine titreyen gururlu devletlerin savaş hikâyesini neden unutulamayan ürkütücü bir masal gibi hatırladığımı daha iyi idrak ettim bu defa. **O taşradaki gümüşü yağmurların pervasızlığı, terk edilmiş kalıntıların iç burkan sessizliği,**

kefen kokan yataklar, ay ışığıyla parlayan denizin tedirgin çırpınırları, ağaçsız yollara dizilmiş mezarlıklar, kederle izlediğim manzarayla bütünleşen şeffaf bir prenses, bekleyerek “hiçleşmeye” direnen gözlemcinin yıldızlarda kaybolması, yumuşak daireler çizerek kumlara konan deniz kuşlarının yabanıl çılgınlıkları... Buna benzer pek çok ses, imge dolaşıyordu zihnimde.

Gracq'ın kahramanı, “tarihte zaman aşımı yoktur” diyordu. Onun diliyle tanışırsanız edebiyatta da olmadığını görür, savaşın insanlığı tehdit eden zehirli iktidarına rağmen hayatın kutsallığını hatırlayıp biraz sevinirsiniz belki.

(*Sirte Kıyısı*, Julien Gracq, Yapı Kredi Yayınları, Çev. Aykut Derman)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Genç Pessoa'yı gördüm

A. Esra Yalazan 14.10.2012

 Genç Pessoa'yı gördüm Yazıyı sakladığım yerden çıkarıp okuyunca yazarların iyi bildiği o puslu “yabancılaşma” hissiyle ürperdim. Çok değil daha birkaç sene evvel soğuk bir kış günü Pessoa'yı, uzun bir süre başucu kitabım olan *Huzursuzluğun Kitabı*'yla anlatırken kendi iç nehirlerimden tekinsiz kıylara doğru sürüklenmişim. Hayallerle kuşatılmış bir odada, teki kaybolan öksüz çoraplardan, saç diplerini tutuşturan ceviz liköründen, sandıktaki küflü düşlerden, ince, titrek parmaklardan, huzursuzluğun koyu mırıltısından bahsetmişim uzun uzun. **Bugün o yazıyı tekrar okumak, geçmişî hatırlamayı reddeden hafızama ıstırap veriyor. Rüyasız bir uyku misali bembeyaz hatırlamak istiyorum o günleri.** Ama sonra ansızın kısacık şimşek çakımlarıyla beliren acayip görüntüler, rüya ile hakikat arasına sıkışan medcezirli yolculuklara sürüklüyor beni.

O yazıyı hatırlatan *Huzursuzluğun Kitabı*'nın yanında şairin gençlik hâli diyebileceğim başka bir kitap duruyor şimdi. **Pessoa Pessoa'yı Anlatıyor**, yazarın günlükleri, mektupları, hayalî ve hakiki kişiliklerinin sayıklamalarının yanı sıra hayatı hakkında ipuçları da veriyor. Tam açıkça anlatıyor, denemez. Malum, yazdığı otuz bin sayfayı ölene kadar sandıkta biriktirmiş, kendini sayısız hayalî ismin ardına saklamış bir yazardan bahsediyoruz. **Henüz Portekizcede bile tamamlanmamış devasa bir külliyattın günüşiğine çıkabilmiş bölümlerini karıştırırken, adı “kimse” anlamına gelen Pessoa'nın paramparça olmuş ruh aynasında kendi derin çatlaklarımla karşılaştım, yine!** Onun kendi kendine mırıldanır gibi yazdıklarını belli aralıklarla okuyanlar, eminim bu türden sarsıcı bir yüzleşme yaşıyordur. Pessoa'yı benzersiz kılan, karamsarlığına, “kalabalık yalnızlığına”, hüznünü gizlemek isteyen münzevi duruşuna rağmen okuruyla içten ve derinlikli bir bağ kurabilme yeteneği sanırım.

Binlerce sayfayı sandığında biriktiren adamı siz de benim gibi görebiliyor musunuz? Onu fena hâlde üşüten ıslak bir pelerin gibi omuzlarında taşıdığı suçluluk duygusuyla, sıska, kambur bedeninin üzerine kapanmış sürekli yazıyor. Var olmanın cüret etmek, istemenin kendini tehlikeye atmak olduğuna inanan yaralı ruh, kendini deşmekten hiç çekinmiyor. **Yaşamak için korkak, yazmak için yetersiz olduğuna inansa da akıl sağlığını muhafaza etmek için yaratmanın şart olduğunu biliyor. Kendisini aynı anda “dalga, yıldız ve**

çiçek gibi hissedenden panteist” misali “çok” hissediyor. Ama içinde yaşattığı yabancılara rağmen hep “tek ve تنها” kalıyor. Varlığı başka varlıklarda eksilerek tükeniyor.

Vanilya kokulu mahcup sayfaları kendinden bile esirgeyerek rutubetli bir sandıkta yıllarca biriktiriyor. Ölene kadar açamıyor. Yaşadığı sürece onu inciten “aşırı bilinçli olma” hâlini yazarken ne kadar da saf ve yorgun görünüyor. Hâlbuki o kapağı kaldırıp düşüncelerine, duygularına yaşam hakkı tanısa belki kendisine doğru daha güvenli bir adım atacak. Beğenilmemekten korksa da, yirminci yüzyıl edebiyatının en önemli yazarlarından biri olacağı inancıyla yazıyor. Başka türlü yazılmayacağını iyi biliyor çünkü. Hayvani bir içgüdüyle durmadan anlatıyor. Kendisinde gördüğü her türlü kırılmayı, eksikliği, iyiliği, fenalığı sırlı aynasında gördüğü hayallerle yansıtıyor.

Mistik düşüncelerle beslediği esrarlı dünyasına zarar gelmesin diye bazen bir şaman gibi insanlara, ağaçlara, taşlara, hayvanlara sığınıyor. Hep içe doğru, kendini anlamak için daha da içe doğru hareket ediyor. Düşlerinde kahraman olmayı seviyor. Umutsuzluğun karanlık uçurumuna sürüklenmekten ancak böyle kurtulabiliyor belki. Söylüyor da açıkça; kendinden en az iki tane olduğunu hissettiğinde gerçekten “bir” hissedebiliyor.

Huzursuzluğun Kitabı, gündüzleri bir kumaş mağazasında çalışan Lizbonlu bir adamın, Bernardo Soares imzalı yazıları bir sandıkta bulma hikâyesi gibi kurgulanmıştı. Elbette yine kendini anlatıyordu. *Pessoa Pessoa’yı Anlatıyor*, roman gibi de okunabilen diğer kitaba göre çok daha dolambaçsız, hayatına dair somut bilgiler de içeriyor.

Hayata sokulmaktan ürken oğlunun elinden tutan anne şefkatiyle baktım ona bu defa. Kendisini bu kadar berrak ve keskin görebilen, gördüklerini olduğu gibi anlatan “kimsesiz” bir çocuğun şiirsel çaresizliği içimi burktu. On dokuz yaşındaki bir oğlanın hayata bakışındaki felsefi derinliğe, edebiyatla, tabiatla, kurduğu ilişkiye, saf diyalektik bilincine hayran oldum. Kendisini ameliyat masasına yatırıp, ruhunu lime lime eden cesareti, beni koyu yalnızlığından daha çok acıttı. İngilizce yazdığı günlüğünün ilk sayfalarında, şiiri her yerde görebildiğini anlatan cümleleriyle karşılaştığımda iç denizlerindeki ürkütücü çalkantıyı hissettim; **“Sandal ağacının kokusunda, bir çöp yığınının üzerine atılmış konserve kutularında, yol kenarındaki kanala düşmüş bir kibrit kutusunda, rüzgârlı bir günde uçuşan ve birbiri peşi sıra sokağa düşen pis iki kâğıt parçasında insani korkulardan daha derin bir anlam buluyorum”.**

Sonra “şiir uyuşukluktur” diyordu. “Gökten düşen ve düşüşünün tamamen bilincinde, gördükleri karşısında serseme dönmüş bir varlığın gözlerinin kamaşmasıdır” diye tarif ediyordu şiiri. Pessoa, çocuk yaşında, gökten süzülerek inen kamaşmış ruhunu, hayallerini seyrederken “hayatının büyük şiirini” yazmaya karar verdi. İnsanı, hayatı, kaderi, kâinatı daha iyi kavramak, anlatabilmek için kendini şiirle, kelamla kesip parçaladı. Ve o tılsımlı parçalardan geriye binlerce sayfada “insanı” anlatan görkemli bir “destan” kaldı.

(Pessoa Pessoa’yı Anlatıyor, Fernando Pessoa, Kırmızı Kedi Yayınevi, Derleyen ve Çev. Işık Ergüden)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sait Faik’le hep yeniden...

 Sait Faik'le hep yeniden... Yürek kamaştıran yıldız kaymaları gibi ansızın belirip kaybolan kıvılcımlı sürprizleri kendinden uzaklaştırdığın hayatını sündürmekten yorulmadın mı? Biliyorum sen de pek çoğumuz gibi güvenli anlaşmaların, tehlikesiz konforun, huzurlu bir mutsuzluğun esirisin. Poyrazlı, Iodoslu, karayelli hülyaların dindikten sonra kendini de unutup dingin bir umarsızlıkla seyre daldın dünyayı. Ne kalabalıklardaki tenhaliği ne de yalnızlığının mahcubiyetini görebiliyorsun artık. Hislerine inatçı bir deniz hayvanı gibi yapışan kayıtsızlık ruhunu epeydir kemiriyor. **Eskiden sokaklarda utanmadan yüksek sesle konuşurdun. Kendinle konuşurken aslında şeftali kokulu kadınlara, zeytin dalı gibi bükülen zarif erkeklere, yatsıdan çıkan kambur ihtiyaçlara, dost köpeklere, nadir bulunan mavi çiçeklere, nazlı vapurlara eşlik eden deniz kuşlarına da seslenirdin, hatırlıyor musun?** Hem o vakitler insanın belini bükten sıradan kötülüklerle, basit ama incelikli zevkleriyle mukabele eden bir garip insanlar yaşardı değil mi?

Hâlâ var onlar. Bildiğin hayattan biraz müsaade almak için biriktirdiğin şu planlı tatil günlerini heybenden çıkar at önce. Boş ver, tavandaki çatlakları, camlardan süzülen damlaları, aynadaki kırışıklıkları da itinayla sayma bu defa. Yabancı sokaklarda, kalabalık meydanlarda, kedilerin topal masa altlarına kıvrılıp uyukladığı kır kahvelerinde, düşünceli kargaların dolaştığı parklarda avareliğin tadını çıkar. Sakın acele etme... **Onu daha evvel tanışmamış olman veya hikâyelerini defalarca okuman arasında pek bir fark yok. Her dem taze kalabilen dili, insanı tabiatla birlikte her şeyin üzerinde tutan tavrı her okuyuşunda "ilk sevdaların" diriliğini hissettirecek zaten sana.**

Aheste adımlarla yürürken cebinde şıkırdayan bozuk paraların sesine kulak ver. O demir parçalarıyla içini başka şeylerle kolayına dolduramayacağın küçük-dev bir dünya alabilirsin. Hem yeniden doğan **Son Kuşlar**'ın ve diğerlerinin kapaklarını öyle güzel yapmışlar ki bir görsen... Hele bir de kendini unutup yaşamının buruk heveslerini hatırlatan ısıltılı hikâyelerin içinden geçebilsen...

Kitaba ismini veren ilk hikâyede güz mevsiminde birdenbire canavar kesilen bir tüccarın kuşları "pilavlık" yapmak için nasıl avladığını anlatıyor. İki yüz elli gram bile et vermeyen sakaların, serçelerin yenmesi evet merhamet duygunu incitecek ama sakın ol n'olur. Biraz sonra sana iyilikle yıkanmış hayatın resmini sade anlatımıyla çiziverecek: **"Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca, insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevişmiş, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir."**

Aynen dediği gibi olacaktır; insanın özündeki safiyet görebildiğinin çok daha derininde saklıdır çünkü. **Sait Faik**, sevdiği balıkçılar gibi ağını attığı denizden çıkardıklarını, gerçeklik duygumuzu hırpalamadan şiirinin tabiata öykünen pastel renkleriyle gösterir. Bir mektubunda "Hikâyelerimde şiir kokusu var dediler, bir iki tane de şiir yazdım. İçinde hikâye kokuları var dediler. Demek ki ikisi arası acayip bir şeyim, ne yapalım beni de böyle kabul edin" demiş. O öyle bir yazardır işte; hikâyelerini kendiliğinden oluşuyla kabul edebilenlere, hayatı tabii bükülüşleriyle sevebilenlere yazar sanki.

Bir hikâyesini okuyup vapurda başını azıcık ısınmış ılık küpeşteye yaslarırken, yorgun insanların deniz havasını derin derin içine çektiklerini gördüğünde güzün kelimelerle güzelleştiğini fark edeceksin. Başka bir hikâyesini bir sahil kahvesinde okuduğunda, paralı konuşmaların yerini balıkçıların küfürlü bağırışları, parmakları kızarmış yoksul çocukların bayram sevinci, uyuz kedilerin mırıltıları, martıların kederli çığlıkları alacak. **Kasalara yığılmış istavritler, sardalyeler ışık oyunları ile kadınların ellerinde renk değiştiren gümüş yüzükler gibi parlayacak. O vakit yazdan kalan denizin üzeri son ışıklarla tüterken, hâlâ kulaç atmaya çalışan sıksa**

çocukların heyecanına bak ve montunun içine doğru onun gibi fısılda: “İnsansız hiçbir şeyin güzelliği yok.”

Sonra bir de gür sesinle şeffaf pamuk şekerleri gibi dizilmiş bulutlara doğru haykır, tekrar “yok” de. Çarkıfeleklerin yüzdüğü boyacı sandığını yapan ustayı, süt mavisi gözleriyle dokunduğu her şeyi güzelleştiren duvarcıyı, kırlangıç yuvasındaki hayalî kadını, “çilek kokulu bedenleriyle” masalarda uyuyakalan dondurmacı çıraklarını, hayatın mucizesini hatırlayabilmek için bir de onun hikâyeleriyle gör.

Gör ki, insanın en saf hâlini anlatma tutkusu ömrüne ömür katsın: **“Niyetim yazı yazmak bile değildi. Balığa çıkacaktım. On kuruşa kahve, yirmi kuruşa köyle sigarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, safveti, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meys ve mahcup ölümü bekleyecektim... Yazmayacaktım.”**

Sait Faik ölümü beklerken insanı anlatmak, bazen acımasızlığına rağmen onu güzelleştirmek için sürekli yazdı. Şimdi başını kaldırıp kırmızının şahikasına varmayı bekleyen o ürkek yaprağa bir bak. Biraz sonra nereye gideceğini bilmeyen mahzun bir gezgin gibi usulca toprağa düşecek. Hikâyenin tılsımı da, hikâyeci de orada, hayatının tam üstünde kendi mütevazı serüvenini çoğaltmak için öylece durup sana bakıyor işte.

(Son Kuşlar, Sait Faik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İskenderiye rüyası

A. Esra Yalazan 28.10.2012

İskenderiye rüyası Beyaz porselen kâsede yakut kırıntıları gibi ışıldayan nar tanelerini seyre daldığımda hiç görmediğim hâlde şefkatli kız kardeş kadar tanıdık olan bir kentte kaybolmak istedim. Battaniyenin altında titrerken ılık bir Akdeniz şehrinin hayaline düşmemin sebebi, sadece pencereden sızan Iodosun yanık yanık bal kokan esintisi değildi. Günlerdir başucumda camii avlusundaki miskin güvercin sessizliğiyle duran **İskenderiye**’nin ilk cümleleriydi dost evinde hissettiren: “Benim hayalimde İskenderiye’ye giden tren yavaş bir trendi ve orada zamanın hiçbir önemi yoktu. Ben bu treni liman kentine doğru sakince salınan, açık pencerelerinden sıcaklığın ve güneşin nüfuz ettiği, koridorlarında sineklerin ve toz zerreciklerinin dolaştığı, yolcuların varış noktalarına ulaşip ulaşmamayı neredeyse umursamadan uyuya kaldıkları bir sıra demiryolu vagonu olarak resmetmişim.”

Akdeniz üçlemesinin yazarı gazeteci **Nicholas Woodsworth**, kayıp bir “zaman gezgini” gibi anlattığı gerçek hikâyesine böyle başlıyordu. **Daha ilk cümlelerinde karşındakinden etkilendiğini gizlemeyen cilveli bir kadın edasıyla “Ben bu adamla Akdeniz’i eğlenerek, öğrenerek, okuma hazzını yaşayarak dolaşırım” dedirten kışkırtıcı anlatımı oldu.**

Yazar trendeki yol arkadaşına Akdeniz’in doğu kıyılarında dolaşmasının gerçek sebebinin izah edemiyordu. Kendisine ait gerçek bir tarihi olmadığı için Akdeniz’in ona bir tarih armağan etmesini istiyordu aslında. Woodsworth, yaşam stili dergilerindeki Provence yazılarının “lavanta, keçi peyniri” duygusallığıyla anlatmamıştı

bu şehri gerçekten. Akdeniz'deki liman şehirlerinin kendilerine has duygusal yaşantısını, insanların etraflarındaki basit şeylerle kurduğu akrabalığı, asırlar boyunca itinayla korunan görünmez alışkanlıkları hissedebilmişti. Böylece derin vadimin kuytularında dinlenen çok tanıdık bir ürpertiye merhametli sözcükleriyle uyandırdı: **"Limandaki hayatın içinde esen o bozulma ve çöküş havasında karşı konulmaz bulduğum bir şeyler vardı beraberinde pişmanlık ve çoktan yok olup gitmiş ve artık geri gelmeyecek şeylerin esintisini getiriyordu."**

Bir bakıma benim de aradığım "kayıp hazine" buna benzer ifadelerin arasında gizleniyordu. Anlattıklarında, meltemlerle salınan palmye ağaçlarından, seyyar satıcıların, gecenin soğukunda battaniyelere sarıldığı kabalık pazarlardan, eklektik bir oryantalizmle tekrar inşa edilmiş "yeni bir şehirden" fazlasını gördüm. **Bir şehri keşfetmek, estetik ameliyatlar geçirdiği hâlde çökmüş bir kadına acıyarak bakmaya benzememeli, dedim kendime. Böyle acı turuncu kokan bir yolculukta, asırlardır üst üste yığılmış farklı kültürlerin, rihim kahvelerinde dilden dile aktararak çoğalan hikâyelerin, efsanevi aşkların daha anlamlı bir karşılığı olmalıydı hayatımızda.**

Vaktiyle ticaret yapan, bir liman şehrinde yaşamış bükün kavimler, yaşadıkları coğrafyada dillerinin, felsefelerinin, inançlarının, lezzetlerinin, müziklerinin izlerini bırakıyorlardı. Baharatlı hikâyelerle gerçekliğin harmanlandığı o kıvrımlı yollarda, kendimi dünyayla güçlü bağlar kurabilen gerçek bir Akdenizli gibi hissettim mi, belki biraz... Ve eğer öyleyse bunu bana bütün bir uygarlığın bir zamanlar bu şekilde birarada tutulmuş olduğunu hatırlatan yazara borçluyum.

Eğer kaderin cilvesiyle İskenderiye'de esir kalmış **E.M. Forester**'ın şehri medcezirli hisleriyle sevişine, bu sene yüzüncü yaşı kutlanan romancı **Lawrence Durrell**'in baharatlı diliyle edebî kıldığı coğrafyanın manasına, Batı tarihini kökten değiştiren dinî tercümeleri yapanların sırrına, üç ciltlik **Geographia**'sıyla coğrafyayı **Homeros**'a özgü bir sanat olmaktan çıkaran **Erastotones**'in tılsımlı yeteneğinin kaynağına vâkıf olamazsam, dünyanın ilk ve en büyük metropolisi olan İskenderiye'yi nasıl hakkıyla tanıyabilirdim.

Bilinen bütün alfabelere ait bükümlü harflerin duvarlara kazındığı yeni İskenderiye Kütüphanesi'nin anlamını veya artık var olmayan iki bin senelik antik deniz fenerinin ruhunu kavrayabilmek pek öyle kolay değildi. **Yedi asır boyunca depremlerle yavaş yavaş yerle bir olan Pharos'tan kalanlar, şimdi bir liman denizin derinliklerinde uyurken rüyalarında kendi yıkılmamış suretlerini görüyorlardı. İskenderiye, ruhuna acı veriyor bile olsa geçmişini unutmak istemeyen melankolik bir âşık gibi göründü bir an.** Antik ve modern hayatlar arasında salınan o kibirli tanrıça, İskender'in düşlerinde dolaşıp ona dünyanın en güzel liman şehrini kurduran **Homeros** sayesinde var olmuştu efsaneye göre.

Bir şehri hayalleri, hatıraları ve rüyalarıyla tanımak, uğultulu kalp atışlarını duyabileceğim sokaklarda doluşmak kıymetli bir tecrübeydi. Efsanelerin zihni kamaştırdığı müphem yerle, gerçeğin başladığı keskin çizgi arasındaki boşlukta durup bir şehri tanıyabilme özgürlüğünü tattırdı bana çünkü.

Veda etmeden evvel onlar gibi **Durrell**'in vaktiyle yaşadığı metruk villaya baktım buruk bir kederle. Muhtemelen yıkılacaktı. "İpeksi mayı" deniz, sürprizli esintilerle suyun öteki yakasından hakikaten binlerce ihtimali getirecek gibi parlıyordu. İyi ki yazı var, diye mırıldandım son sayfayı çevirirken. Onu duydum yine; **Durrell**, geniş taraçada uzanmış anlatıyordu: "Kuş sesleriyle uyanmadan önce bütün kenti kaplayan sessizliğin üzerine yoğun çiğiyle çizilen o ilkyaz şafağında, *Ebed*'i okuyan kör müezzinin minareden yayılan sesi çınladı kulağımda İskenderiye'nin yükseklerinde, palmye serinlikli havada bir saç teli gibi duran sesi..."

(Mayı Kıta-İskenderiye, Nicholas Woodsworth, Everest Yayınları, Çev. Aslı Mertan)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Ah'lar Ağacı'nın dili

A. Esra Yalazan 04.11.2012

Bir hayat neye yarar? Uçsuz bucaksız bir soru değil mi? Neresinden tutsan yabancı otlar gibi yakar tenini. Bazıları bu soruya cevap verememenin huzursuzluğuyla kavrulur, bazıları da "biricik" olmanın bilinciyle avunur.

Ben soruları cevaplardan daha çok severim. İçinde boğulduğum çatışmalara, zehirli çelişkilere, bağımlısı olduğum takıntılara yenik düştüğümü, bunun o kadar kötü olmadığını sıradan bir ömrün fırtınalı kıyılarında dolaşarak ve epey kayıp vererek öğrendim. Bu "yenilgiler tarihinden" geriye tam ne kaldı bilmiyorum. Görebildiğim, sadece kendime göre eşsiz bir hikâyeler koleksiyonuna sahip olduğum.

Onları anlatabilmek için henüz annemin karnındayken, mırıltılarını, inlemelerini, iç çekişlerini işiterek öğrendiğim buruk melodili bir dilim var. **O dille dünyayı kavramaya, kendimi anlamaya, bu dünyadan gelip geçişimi anlamlandırmaya çalışıyorum. Kendimi hikâye ederken, bağırırken, ağlarken, yazarken, kelimelerin tılsımıyla hayatı çoğaltırken Yahya Kemal'in "Dil ağzımda annemin sütüdür" deyişini hatırlıyorum.** Bütün bir insanlık için bu böyledir. Bu kadar basittir aslında. Onu, hak bellemek bile bu dünyaya fazladır. İnkârı ayıptır!

Ve dil nihayetinde insanı insana ulaştıran en sağlam köprüdür. Bir gün kendisini küçümseyenlerden intikamını sinsice alır. Geçmişle, gelecekle bağımızı koparmamak için anlattığımız hikâyeler, sahip çıktığımız dil bizi hakiki benliklerimize kavuşturur, hayatı ebedi kılar çünkü. En bozulmamış hâlimiz de, en koyu karanlığımız da hep onun sürprizli oyunlarıyla, musikisiyle, anlam katmanlarıyla görünmez mi?

Hayatında hiç masal, hikâye dinlememiş, şiirin hakikatine henüz kavuşmamış bir insanın bile daha ilk karşılaşmada dilin masumiyetini, vahşetini ürpererek sezebilmesi ne garip, değil mi? **Rüyasında sislerin içinden kuru dallar gibi yükselen geyik boynuzlarını, gölgesinde mektup yazdığı salkımsöğüdü, hayalinden çıkmayan soylu ve yorgun bir yüzü, gelmeyeceğini bildiği hâlde beklediği aşkın sonsuzluğunu, toprağa düşen yağmur tıptırtısını, sonrasında tüten kekremsi insan kokusunu, dilini tutkulu bir âşık gibi sevmeden nasıl anlatabilir ki insan?**

Peki, siz hiç ahlat ağacı gördünüz mü? O ağacı, yarasını yalayarak okşayan bir kedi gibi tırtıklı diliyle güzelleştiren şairle tanıştınız mı?

Bu dünyaya misafir olduğu kırk sene boyunca çocuk, kelime, anne, harf, şair, dost, bulut, ağaç, mektup, sevgili, kedi, kuş ama belki de en çok "mavi bir kelebek" olan **Didem Madak**, ah'larını, sevmenin buğusunu, duayı, zamansızlığı anlattığı şiirlerinde insanla dil arasındaki kadim ilişkiyi sadeliğiyle çıplak kılıyor: "...**İnsan çitir ekmeği usurduğunda/ Kırıklar dolar kucağına/ İşte orası umudun tarlasıdır./ Ve orada başaklar ağırlaştığında, / sayısız ah dökülürdü toprağa...** İç ses, diye söylendim/ Ve ah dedim sonra/ Böyle ah demeyi beli bükük bir ahlat ağacından öğrendim/ .../ Dallarına salıncak kurardı çocuklar,/ Hızlı yaşanan bir hayatın şarkılarıydı salıncaklar./ Meyveleri tatsızdı/ Eski bir lanetten dolayı/ Herkes dişlerdi acı meyvelerini,/ Ve herkes söverdi ona./ İsmi yazardı herkes onun bağına./ Ah derdi, o ah!/ .../ **Bıçağın ucundaydı insanların**

hafızası/ "İnsan unutturdu/ ve insan unutulmaya mahkûm olundu"/ Tanrı şöyle derdi o zaman: Ah!/ .../ Ne çok dikenli vardı ahlat ağacının Tanrım,/ Ulaşılmazdı,/ Sen sarılmak istesen ona,/ O sana sarılmazdı./ Ne çok dikenin vardı Tanrım!/ Ne çok isterdim,/ Sana sarılamazdım./ Ve şöyle derdim o zaman: Ah!"

Günlerdir çocuk kalabilmiş bilge bir şairin "Grapon Kâğıtları"ndan şeffaf kayıklar yapıyorum. İroniyle acılaşıp "Pul Biber Mahallesi"nde avarelik etmekten yorulunca "yuvama" dönüyorum. Sonra "Ah'lar ağacının" altına çöküp beni büyüten kederlerim, küçük sevinçlerim, kayıp hayallerim ama en çok da Tanrı'nın bize bağışladığı "dil mucizesi" için şükrediyorum. Tanrım, "Bir şair kaderini, ölümü nasıl çağırır, onu nasıl incelikle yazabilir" diyorum: "Gülümsedim o sıra,/ Bazen sevinirim,/ Sevinmek nedense hep yedi yaşında/ Ve... ah dedim sonra,/ Ah!./ Bazen Ah, diyorum durmadan,/ şimdi ben ahlatın başında,/ otuz iki yaşında./ Ahlar ağacı gibi./ Rengârenk çaputlar bağladım yıllarca dallarıma,/ Mavi, mor, kırmızı ve yeşil,/ İstedim, hep istedim,/ Sen iste derdim, iste yeter ki/ Vereyim./ Her istediğimi verdim./ **Arttım, fazlaştım,/ Eksikli yaşamaktan./ Ahlar ağacıym, gibisi fazla./ Başka bir şey istemem/ Artık beyazlaşan üç-beş tel saçuma,/ Hesabımı tam vermekten başka./ .../ Vasiyetimdir: Dalgınlığınıza gelmek/ Ve kaybolmak istiyorum o dalgınlıkta."**

Ona bu dünyanın yüzüne bakıp "senden korkmuyorum" dedirten, dilini kendiliğinden dikenli, sessiz ve isyankâr kılan loş ruhunun dehlizlerinde gizlice dolaşmak istiyorum. Dilin dibi kurcalanabilirmiş gibi ona "mavi kuşlar, mavi çocuk mezarları" düşleten acılarını düşünüyorum geceleri. Şiirlerinde dilinin zarafetiyle gösterdiği yalnızlığını kazısam altından hepimize benzeyecek "vahşi bir puhu kuşu" çıkacak diye ürküyorum.

Dili böyle "ölesiye" bir tutkuyla okşayamadığımdan belki dönüp yine yalnızlığımın üstüne kapanıp, çaresiz kendimi kâhin dilinin kucağına bırakıyorum: "Güçlü bir el silkeledi beni sonra/ Sanırım Tanrı'nın eliydi,/ Sayamadım kaç ah döküldü dallarımdan,/ Çok şey görmüşüm gibi,/ Ve çok şey geçmiş gibi başımdan/ Ah dedim sonra,/ Ah!/ .../ İç ses diye söylendim./ **Gel!/ Ahlar ağacından sen de biraz meyve topla./ .../ Vasiyetimdir: Bin ahımın hakkı toprağa kalsın..."**

Dilinin buğusuyla ıslanan gamzelerinden serçeler su içiyorlar hâlâ, Ah!

(Ah'lar Ağacı, Didem Madak, Metis Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eskiz defterleri ve John Berger

A. Esra Yalazan 11.11.2012

Ekoseli battaniyemin altında mandalınanın inatçı iplerini dişlerimle ayırırken hayallerimi karaladığım ilk defteri hatırlamaya çalışıyorum. Benimki ormanı, güneşi, evleri, kedileri hayatta bildiğim, merak ettiğim ne varsa hepsini maviye boyayarak avunduğum bir resim defteriydi galiba. Yazının tam ne işe yarayacağını bilmiyordum ama beceriksizce de olsa beni bekleyen hayatı çizerek hayal edebileceğimi, zihnimin kıvrımlarına yerleşen sebepsiz umutsuzluğu ancak böyle ifade edebileceğimi seziyordum.

Okumayı öğrenip kitapların masalsı dünyasına düşünce, o loş odada titrek adımlarla kendimi tanımayı da öğrendim. Ne var ki okumanın garip bilinciyle henüz yazarak düşünmeye başlayamamanın arasında sıkıştığım için bunalıyordum. Sevdiğim kahramanları, rüyalarımın giren vahşi kuşları, üstüne tırmadığım dost ağaçları, beli bükük ihtiyarları, ezilmiş papatyaları, bakışlarımı diktığım uçsuz bucaksız dünyanın bütün isimsiz varlıklarını defterime çizmek istiyordum. **Çantanın içinde kenarları sürekli kıvrılan, biraz okulun ekşimsi duvarları, biraz da suça batmış tozlu bir önlük gibi kokan defterlerin hayatımdaki muhtemel karşılığını o zaman kavramaya başladım sanırım.**

O günlerden beri hayallerin, henüz manaya kavuşamamış bükümlü harflerin, kirli parmak izlerinin, eğri büğrü resimlerin sokak çocuklar gibi sevinçle, kederle biraraya geldiği defterleri çok severim. Yabancı sandığınız bir defterde karşılaştığımız tek bir cümlemin, ne olduğu ilk bakışta anlaşılmayan titrek bir desenin, eksik kalmış bir cümlemin sonundaki ürkütücü bir duraksamanın gelecekte derin bir iz bırakabileceğini bilirim çünkü.

Henüz gün ışığına çıkmamış hırpani defterlerin dünyanın bütün dertlerini sırtlanırmışçasına ağırlaşmış kambur duruşları da biraz içimi burkar doğrusu. Kendimi yüreklerinde gizledikleri hakikati merak etmekten alıkoyamam. Bıraksalar utanmadan dünyanın bütün kilitli çekmecelerini açıp kurcalamak isterim. Sadece yazarlarınkini değil, onlarla yüzleşmeye cesaret edemeyen herkesinkini.

John Berger'in Türkçeye çevrilen son kitabı **Bento'nun Eskiz Defteri**'ni karıştırırken yine bu kıskırtıcı duygularla ürperdim. Hollandalı filozof Baruch (Bento) Spinoza, malum, düşünceleri nedeniyle Yahudi cemaatine aforoz edildikten sonra kısa ömrünü düşünerek, okuyarak ve yazarak geçirdi. Ancak hayatı boyunca resim yapmaktan zevk alır, yanında bir eskiz defteri de taşımış. **Ölümünün ardından dostları, mektuplarını, el yazmalarını, notlarını kurtarmayı başarmış ama eskiz defteri bulunamamış.** Berger, filozofun eskiz defterini (içinde ne olduğunu bilmeksizin) bulmayı hayal etmiş. İsteddiği onun gözlemlediklerine onun gözüyle bakabilmekmiş. Ve bir gün süet ciltli bir eskiz defteri hediye gelince, "Bu Bento'nun olmalı" demiş ve onun bakışlarını izleyerek çizim yapmaya başlamış.

Bu yazıya başlamadan evvel, çizmenin yazıya, resme, imgelere, hayallere nasıl eşlik ettiğini anlatan kitabı karıştırıyordum. Kelimeler yaşananların üzerinden öylece akıp gitmesin diye çiçeklerin, hayvanların, yazar yüzlerinin, adaleti temsil eden bir elin, yapraklarını bekleyen kayın ağacının, bir dansçı kadının, mürdüm eriği salkımlarının desenlerini çizerek duygularını, düşüncelerini defterine de mühürlemiş sanki. İlk yazısında mürdüm hasadını tarif ediyordu. **"Görünmez dikenlerden başka bir dolu da ince dal vardır ağaçlarda. Tırmanıp da bir mavi duman yumağından öbürüne uzanırken, bir yeraltı bitkisi örtüsü içinde hareket ettiğin hissine kapılırsın; boş elinin avucunda birbirini ardına ılık başparmaklar birikir... Bu mor erikler olgunlaşınca buğulu tan rengine bürünür."** Ben Berger'i biraz da bu zarif anlatımı yüzünden severim.

Diğer deneme/anlatı kitaplarında olduğu gibi muradı sadece gördüklerini tasvir etmekten ibaret değil elbet. Her seferinde entelektüel birikimine rağmen "Bakın şimdi ben size ne öğreteceğim" kibrinden uzak durmayı nasıl beceriyor bilmiyorum. Malum kendisi hâlihazırda yaşayan en önemli sanat eleştirmenlerinden birisidir. Romancı, belgeselci, denemeci, senaryo yazarı gibi kimliklerinin yanı sıra aynı zamanda bir "çizer" aslında Berger. **"Biz çizerler, sadece gözlemlediğimiz bir şeyi başkalarının görmesini de sağlamakla kalmayıp nereye varacağını kestirmenin mümkün olmadığı görünmez bir şeye de refakat ederiz aynı zamanda"** dediği vakit, sanatın tahayyül sınırlarının sonsuzluğunu da göstermiş oluyor.

Bir defter olarak tasarlanmış kitaptaki çizimlere bakarken arada biraz soluklanıp duruyorum. Bir manolyayı resmedişindeki sadelik, Rus yazar Platonov'u bugünün gerçekleriyle çizerek anlama çabasıyla nasıl da örtüşüyor. Kitap gibi açılan zambakları Süleymaniye Camii'nin sanatına benzettiği sayfadaki desenler bile kendi başlarına "Bir şeyi resmetme arzusu nasıl uyanır" sorusunun cevabını veriyor aslında. Ama çizmenin en saf

hâlini yine kendi kelimeleriyle anlatıyor yazar: **“Çizim yaparken semada süzülen kuşların, kovalandıklarında sığınacak yer arayan tavşanların, yumurtalarını nereye bırakacaklarını bilen balıkların, ışığa ulaşmanın yolunu bulmayı beceren ağaçların ya da petek yapan arıların hallerine her zamankinden daha yakından hissedirim kendimi.”**

Bence hayat boyu yanımdan ayırmadığımız “defterlere” gizlice hayatımızı bir biçimde hikâye ederek “çizmemiz” de böyle bir yön bulma çabasının sonucu. Hepimiz varlıklarımızı anlamlı kılmak için güvenli bir “yuva”, hayat haritamızda iz bırakacak güvenli bir yer aramıyor muyumuz nihayetinde?

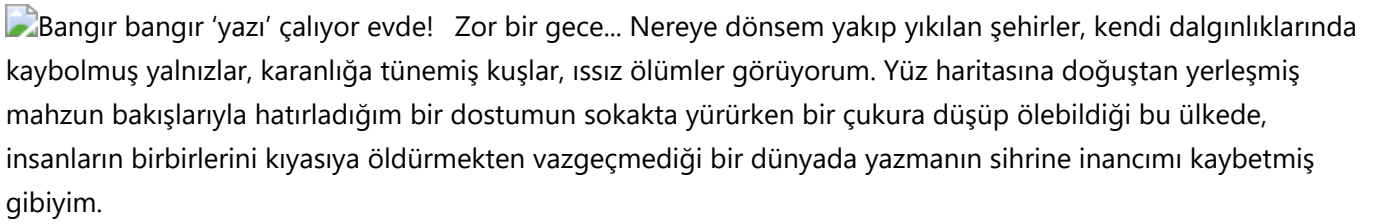
(Bento’nun Eskiz Defteri, John Berger, Metis Yayınları, Çev. Beril Eyüboğlu)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bangır bangır ‘yazı’ çalıyor evde!

A. Esra Yalazan 18.11.2012

Bangır bangır ‘yazı’ çalıyor evde! Zor bir gece... Nereye dönsem yakıp yıkılan şehirler, kendi dalgınlıklarında kaybolmuş yalnızlar, karanlığa tünemiş kuşlar, ıssız ölümler görüyorum. Yüz haritasına doğuştan yerleşmiş mahzun bakışlarıyla hatırladığım bir dostumun sokakta yürürken bir çukura düşüp ölebildiği bu ülkede, insanların birbirlerini kıyasıya öldürmekten vazgeçmediği bir dünyada yazmanın sihrine inancımı kaybetmiş gibiyim.

Pencereyi açıp yıldızsız göğe bakıyorum. Tanrı’nın işaretlerini, hikâyeyi, mucizeyi, kelimelerin arasına sıkışan boşluklarda bulamadığımdan belki öyle duruyorum bir süre. **Gırtlığında dağ rüzgârlarının uğultusunu taşıyan bozacının sesi, umudunu kaybetmiş aksak bir ayakkabı tıkırtısı, yokuştan aşağıya yuvarlanan kimsesiz bir şişe oluyorum birden. Sonra olduğum yere çöküp akmayan zamanın duygularla birlikte kelimeleri tutuşturmasını bekliyorum.** Hiçbir şey olmuyor. Hayat loş bir çile odası sessizliğinde. Temenni, arzu, mana, özlem, gelecek, geçmiş yok. Sadece unutulmuş bir yaranın tanıdık sızısı...

İşte böyle bir anda, kitabını arayan “kayıp roman kahramanı” huzursuzluğuyla düşünürken hatırladım o yazarı. Edebiyatın mucizesini bilgiç cümlelerden ziyade şeffaf duruşuyla anlatırdı. **Yazının ne işe yaradığından bahsederken, bana kelimelerden ürkememek gerektiğini, onlara zehirli otları sıkıca avuçlar gibi başkalarını çok da umursamadan cesaretle sarılmanın “yazarını” daha güçlü ve sahici kıldığını eğlenceli hikâyelerle anlatmıştı.** İddiasıyla, kibriyle, direnci ve her şeye rağmen taşıdığı korkularıyla gerçek olan o konuşmaların hayatımdaki karşılığını daha sonra ancak kendi tecrübelerimle kavrayabildim. Yazı sihrinin geçerken dokundurmayla değil doğrudan söyleyerek kalbe nüfuz edebildiğini, insana ait titreşimlerin harf dediğimiz işaretlerle çoğaldığını, mananın kelimelerle kök saldıığını anlayıp ürktüğümde bir ağaç kıpırtısızlığıyla durup yazıdan, yazarlardan uzaklaştım bazen. Kolay ifade edilemeyen inceliklerin, bağırıma ihtiyaç duymayan soyluluğun, kimilerinin sıklıkla tuzağına düştüğü nobranlığın, tesellinin yazıdaki hakiki yansımalarını görebilmek için geriye ne kadar kaldığını bilemediğim bir ömür tükettim.

Kendimi avare bir dağ keçisi misali “kaybolmuş” hissettiğimde, yazmak istemediğim hâlde incecik jilet kesikleriyle umudu hatırlatan bir yazardan bahsetmeyi istemem bundandır muhtemelen. İsmi **Bangır Bangır**

Ferdi Çalıyor Evde olan, başlığıyla bile riskli ama epey kıskırtıcı bir kitabı günlerdir boşuna taşımıyorum çantamda. Sebebi müphem yazı sezgisi, biraz “yazı kardeşliği” biraz da sertliğine rağmen merhametli tınlayabilen sesi galiba onu bana çeken. Ne yazarsak yazalım hikâye, mektup, makale fark etmez, dille kurulan ilişkinin esas olduğuna inanlardanım. Farklı dillerden çeviri de yapan **Mahir Ünsal Eriş**’in daha ilk hikâyesini (**Çok Sıkılır Arkadaşı Ölen Çocuklar**) okurken hissettiğim, kederi ironiyle buluşturabilen kekik kokan anlatımının acımsı rayihasıydı. Hikâyedeki çocuk ölen arkadaşını anıyordu: “Ekinlere gidiyoruz koşmaya, koşmak demiyoruz biz ama. Yüzmek diyoruz, deniz yeşil bize. İçinden düdük yapabileceğimiz bir deniz. Yorulana kadar koşuyoruz, sonra yorulduğumuz yerde atıyoruz kendimizi sırtüstü. Kollar başların altında yastık, göğe bakarak sonsuz meraklara dalıyoruz (...) **İncirin yanındaki patikadan eve doğru yürüyüşünü görüyorum en son. Yanı sıra yürüdüğü ekinlerden bile kısa. Hava yorgun alacalanıyor, bal gibi ağırlaşıyor. Üstündeki kirli penyenin gri siyle havanın kararışına karışıyor sanki Serkan, patika boyunca.**”

Eriş’in daha önce yazıp da gün ışığına çıkarmadığı başka hikâyeleri var mı bilmiyorum ama anlatımındaki ısıltı, pus, gölgeler, derinlik kaderinin çaresiz yazmak olduğunu düşündürdü bana. Şehirlerin, sokakların, şarkıların ismini taammüden söyleyerek hikâyelerini sınırlı bir coğrafyaya, belli bir döneme hapsetme arzusunda bugünü önemseyen “genç sesi” de içttim. Bilmem farkında mı, “ilk kırılıp dökülme anlarımızı” esneterek incelik gösterdiğinde çocukluğunu özlemle seyreden kalabalıkları da zamansız bir şefkatle kucaklıyor aslında.

Evet, bu hikâyeleri okurken “taşrasında” yaşadıklarını kurguladığını yaramaz bir çocuk edasıyla hissettiriyor ve bu çok önemli değil. Anlatmayı şehvetle seven bir yazarın hikâyeleri kadar nasıl anlattığı da kıskırtıyor beni çünkü. **“Kafasının içi öğlen uykusu gibi güzel” bir gencin, çocukluğundan beri sevmeyi sevdiği için hor görülen bir kadının, yazlıkçılara kalmayacak çiçeklerini birbirlerine ziynetlerini gösteren kadınlar gibi yollara döken kirazların, yaşı kaç olursa olsun bütün kadınların ağlamasında kendi annesinin ağlayışını gören oğlanların, “acaba ölünce de âşık olacak mıyız” diye dertlenen çocukların dolaştığı hikâyeleri paylaşmak beni kısmen iyileştirdi.**

Biraz da “yazı ne işe yarar” sorusunun o çok geniş, sırlı cevabını eksik de kalsa verebilmeyi istediğim için yazdım bu defa. “Kadınlar hep olmadık zamanlarda gitmeyi severler” cümlesiyle açılan hikâyenin kahramanı, kirpiklerine kadar esmer bir kadını sevişini anlatıyordu: “Babam ölünce büyüdüm sanmıştım ben, terk edilince büyümüşüm meğer. Annem öldüğünde ise ölmüştüm. Onu sevene kadar, onu sevip de gizlendiği yerden kışlar sonra fıskırıveren tohumlar gibi filizlenene kadar. **Ölümden büyüğü de varmış, onunla yeniden doğduktan sonra anladım.**”

Ölüme, savaşa, yoksulluğa, adaletsizliğe rağmen devam etme gücü veren sadece “aşk” değil elbette. Aşk ve insana ait olan bütün kusurları, güzellikleri böyle sahici bir “aşkla” yazabilme sezgisi, yeteneği ve cesareti.

(Bangır Bangır Ferdi Çalıyor Evde, Mahir Ünsal Eriş, İletişim Yayınları)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘Yara İzleri’nin gizli hikâyeleri

 'Yara İzleri'nin gizli hikâyeleri Kavruk bir mandalina ağacının ölü kökünden yonttuğum kadın heykeline dokunuyorum bazen. Onun da bizler gibi hayatının sırlı hikâyeleri var. Ben bir tanesi biliyorum. Şahidiydim. Atını şefkatle tımarlayan bir seyis gibi pütürlü doksunu temizlemek için zımparalıyorum onu arada. Bu ikimizi de büsbütün iyileştirmiyor ama hatıralarla beslenen acıyı diri tutuyor.

Eğer bana "Neden durduk yerde acıyı diriltip üzülelim" dersiniz, ben size derim ki "Her acının altında onu gizleyen kederle gölgelenmiş bir mutluluk vardır ve insan çoğu kez bu alacalı duyguyu yaşarken derinden hissedemez". O zaman yüzüme bakıp sorarsınız belki: "Peki, geriye kalan mutluluk kırıntılarını saf hâliyle hatırlamak mümkün değil mi?" **Ben de derim ki, "Hiçbir duygu o en saf hâliyle kalmıyor. Hikâyelerle kristalize olurken, kendimize söylediğimiz yalanlar gerçeğe, gerçekler yalanlara dönüşüyor."** Ve biz bu büyük akıntının ortasında dalından düşen çürük meyveler gibi bilinmeyen bir sona doğru sürüklenip duruyoruz".

Sizi değiştirecek, çoğaltacak, hiç ummadığınız kadar mutlu edecek bazen üzerek sağaltacak, bilmeden benliğinizin zehirli kısmından uzaklaştıracak, ömrünüzü ağulu acılarla törpüleyecek "kayıp hayatları" düşünür müsünüz hiç? **Ben çocukluğumdan beri "ıskalanmış ömürler" dükkânı açmak isterim. Ne renkli bir yer olurdu kimbilir. Ama oraya gelenler sadece taammüden kaçırdıklarını görmeyecekler.** Geçmişte onları kıvrandıran zorunlu tercihlerinin sonradan nelere mal olduğunu da kendi eksik hikâyeleriyle yapılmış bir film gibi izleyecekler. Kimse gelmek istemezdi benim dükkâna değil mi? Ben de öyle tahmin etmişim. Yüzleşmek belalıdır ve hâliyle herkesin harcı değildir çünkü.

İşte bu yüzden insanı ardına saklandığı karanlık hikâyelerini küçümsenmeye aldırış etmeden anlatabilen yazarları seviyorum ben. Onları okurken insanın başkalarından ziyade kendine duyduğu sınırsız düşmanlığı, ruhunu yaralayan ilk derin kırılmaların başlangıcını, sonraki travmaların yansımalarını görebilmek varoluşuma da bir anlam katıyor. O vakit çaresiz bir roman kahramanı gibi kanımın kalp atışlarından daha hızlı aktığını duyuyorum. Hikâyenin acımsı tadı sadece yazanı değil beni de hırpalıyor: **"Bu uğultulu kâinatta, terk edilmişliğin, zamansız kayıpların, tercih edilmemiş yalnızlığın, yoksulluğun, ezilmenin, aldatılmanın, ölümün yasını örten hikâyelerin sesini duy" diyor bana sanki.** Görünen açık yaraları değil, o yaranın kalıcı izleriyle birbirlerini, tabiatı, dünyayı nasıl bozduklarını rüyada yavaşlatılmış bir depremi yaşıyor gibi izliyorum. Bir yazarın kelimeleriyle tanımadığım acılara ortak olmak başka bir hayat tasavvurunu gösteriyor.

Kolombiya doğumlu **Jorge Franco Ramos** sert bir yazar. Sinemaya uyarlanan romanlarıyla ellisine gelmeden dünyada tanınmış ancak onu özel kılan bu değil. Marquez'in "meşaleyi teslim etmek istediğim yazar" diye tanımlaması da değil bence. Türkçeye çevrilen tek romanı **Yara İzleri**'ni okurken hissettiğim acının gücünü hissettiren "acımasız" anlatımı oldu. **Büyülü, evet fazlasıyla gerçekçi ama bir o kadar da yakıcı!** El değmemiş duyguların ateşine dürüstlüğüyle böylesine korkusuzca dokunan bir yazarla karşılaşmamıştım epeydir.

Franco, köyde başlayan trajik hayatların kentteki devamında modern hayatın neden olduğu travmalardan çok melankoliyi, kaderin önlenemez gücünü, erkek iktidarının zulmünü gösteriyor. Üç kız kardeşi anlatıyor. Küçükken tecavüze uğradıktan sonra kendi yöntemleriyle ölüme yürümeyi seçen Leticia, bir depremden yaralanınca hayatı boyunca acılar icat ederek para kazanan, yalanın kimyası olduğuna inanan Jennifer, birkaç kez birlikte olduğu adama onun hiç okumayacağı mektuplar yazan âşık bir kadın, Amanda. Kabaca böyle tarif edilebilir zaten öyle karmaşık bir kurgusu da yok. Franco öyle "hınzır" Avrupalı yazarlar gibi edebiyatta zeki oyunları önemseyenlerden değil. Latin damarları şeffaf teninin ardından görünüyor. **Kadınlığın "uçurum bakışlı" sezgilerini, onları bu dünyada değersiz kılan "kötülükleri" ve doğuştan tabiatlarının bir parçası olan hep biraz kederli olma hâlini nasıl da şiddetini sakınmadan anlatmış.**

Kendisini hiç aramayacak genç “erkeğini” beklerken ihtiyarlayan Amanda, mırıldanır gibi yazıyordu mektuplarını: “Hatıranız bir hasım, yarayla birlikte delip geçen bir zimba. Jennifer, ‘Hiçbir yara tamamen iyileşmez, ya deride ya ruhta daima varlığını anımsatan bir iz kalır’ derken haklı. **Belki de Jennifer’ın yaraları benimkilerden daha az acıyordur. Mosmor ama hâinden memnun dolanıp duruyor. Oysa ben canım yanmadan nefes bile alamıyorum.**” İlk bakışta korkunç gibi görünüyor değil mi? İnsan bu kadınları bu tekinsiz dünyanın orta yerinde böylesine yalnız, çaresiz bırakan ne olabilir, diye düşünüyor hâiliyle. Yazar muhtemel sebeplerini sezdiriyor. Doğrudan anlatıp okurun tadını kaçıranlardan değil o. En çıplak, gerçekçi cümlelerinin gerisinde bile ironiyle acılaştırmış buruk bir tat var.

Iskalanmış hayaller, teğet geçilen hayatlar, biriktirilmiş acılar galerisinde dolaşırken bu “vahşi” romanın neden ve nasıl bu kadar sıcak dokunabildiğini düşündüm. Yazarları birbirinden ayıran, onları benzersiz kılan bir “hâl” var. Taklit edilemeyecek bir “oluş”. Galiba ben tereddütsüz anlattığı “o kadın” olabilen Franco’da bunu gördüm. **Bir kadına “Sizin beni terk ettiğiniz dünyanın sefaletinden ve yalanınız da milyonlarca kişinin yok olmak üzere olan bir gezegende yaşadığı aldatmacasından daha ehemmiyetliydi” cümlesini yazdıran romancı, bazı kadınların “bir tırtılın kelebeğe dönüşmesi gibi” canlanabileceğini ve aynı hızla cehennemi bir yangına koşabileceğini bilir.** Bunu bildiği için rahatlıkla bir hayatı anlamak, âşık olmak, ölmek için kaç dakika gerekir, birkaç dakika bile yetmez mi diye soruyor. Sahiden, ıskalayıp mahvettiğiniz hayatları, zaman denizinin dibindeki kalıntıları görebilmek için kaç dakika gerekir?

(Yara İzleri, Jorge Franco, İthaki Yayınları, Çev. Seda Ersavcı)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bütün insanlar yalancıdır

A. Esra Yalazan 09.12.2012

Bütün insanlar yalancıdır Onu size “çıplak” hâiliyle gösterebilmenin imkânsızlığıyla kıvranırken, bunu kimseninkine benzemeyen kendi “çaresizliğimle” yapabilme ihtimalinin bile başımı döndürdüğünü, en çok bu mucize için yazıya tutduğumu söylesem inanır mısınız? Bunu isterdim gerçekten. Hikâyeleri kalp bilgisiyle idrak edebilenler, gerçeğin anlatıldığı anda bozulan, parçalanan hücrelerine rağmen yazı sanatının ışıltılı galerisinde dolaşmayı severler...

Sır, gösterişli cümlelerde, her okunuşta başka bir renge bürünen menevişli tasvirlerde, yazarın göstermekten hoşlandığı ustalığında, bilgiçliğinde değil, insanın mesafelerle, zamanla, mekânla, koşullarla, manayla değişen yolculuğunda gizlidir. Siz de pekâlâ biliyorsunuz. Başkalarına büsbütün trajik görünen bir hayat, onu içeriden kemirerek yaşayan biri için benzersiz bir serüven olabilir. Terside geçerlidir elbet. Size sıradan hayat hikâyesini anlatan birini, her gün farklı parçalarla büyük bir yapbozu tamamlayan çocuk hayretiyle dinleyebilirsiniz. **Çocuk bakışı hayal gücünün sınırsızlığıyla kuşatılmış masal kahramanlarınıninki kadar sonsuzdur. Nereye dönse yüzünü, orayı henüz çürümemiş bir merak dürtüsüyle genişletir. Parmakları vahşi orman kokar, teni eflatun olur, gürültüyle çarpan nabızı تنها bir meyve bahçesi kadar sessizleşir kimi zaman. Acılardan, nedensiz sevinçlerden mavi kuşlar yapıp meleklerine gönderir. Kendi masum dalgınlığında kaybolur. İlk hayranlığın tedirginliğinde henüz keşfetmediği “aşkıyla” kuralı, kusursuz, ölçsüz bir ilişki kurar.**

Sonra bütün hayaller, çiçek dürbününün ardından görünen alacalı, karmaşık desenli resimler gibi birbirinin içinde erir. Çocuk uydurduğu masalda hakikatini görür. Orada yarattıklarıyla yeniden doğar. Kendi varoluşuna inanmak başkalarına da bunu inandırabilmek için kimsesiz kedilerin, kör bir denizcinin, altın tozlu buğday başaklarının “kahraman” olduğu acayip hikâyeler anlatır.

Dünyayı o çocuk bakışıyla seyreden kocaman adamların, kadınların öncelikli derdi “yazar” olmak değildir. Ömrü boyunca sarp uçurumlardan aşağıya sarkıp kayalara yontulmuş “insan izlerini” görmek, daha doğarken kopan o eksik parçayı bulmak için avuçlarında sıkıca tutarlar kalemlerini. Var olanı anlatmak için değil ifade edilemeyenlerin üstündeki buz çiçeklerini kırıp altındaki renkleri göstermek için yazar onlar.

Gerçek nerede bulunabilir?

Daha önce edebiyat ve okuma üzerine deneme kitaplarıyla okuma hazzının ne olduğunu hatırlatan **Alberto Manguel**, Türkçede okuduğum ilk romanıyla da beni çarptı. O da uydururken “o çocuklardan” biri oluveriyor. **Bütün İnsanlar Yalancıdır** esas itibarıyla gerçeğe kurgunun sürekli yer değiştirdiği anlatı evreninde, yıllardır benim de üzerine düşündüğüm, bazen yazdığım bir meselenin etrafında dolaşiyor. **Yazar bu kitaba dair; “Eğer bir şeyi kurgu dışı olarak anlatmak istersek, yapabileceğimiz tek şey onu yeniden, dakikası dakikasına, saniyesi saniyesine tekrar yaşamaktır” diyor. Yani aslında “Bu mümkün değildir, siz daha onu hikâye etmeye başladığınız anda o çoktan kendi hakikatine kavuşur” demek istiyor.**

Manguel, bu kısa romanda farklı anlatıcılar kullanıyor. Evet, sık denenen ama benim sevdiğim bir yöntem. Üstelik o bunu “oyuncu” yazar edasıyla yapmıyor. Muradı, farklı bakışlarla sürekli değişen bir “baş kahramanın” anlaşılması mümkün olmayan gerçeğini yazının imkânlarıyla gösterebilmek. Bir de söylediği gibi “son” sözü yazdıktan sonra eserini kaçınılmaz olarak teslim ettiği okurun, her yeni bakışla onu tekrar yarattığını hatırlatmak.

Romanda gazeteci Terradillos, otuz yıl önce Madrid’de intihar eden gizemli yazar Alejandro Bevilacqua’nın hayatını araştırırken onunla yakın ilişki kurmuş dört kişiyi seçer ve anlatmalarını ister. İlki alter egosu Alberto Manguel’dir. Diğerleri de sevgilisi Andrea, hapisane arkadaşı Domuz ve yayımcısı Gorostiza’dır. Yazarın anlatımındaki ayrıntı zenginliği, basit görünen derinlikli yapısını zekâsıyla gizleyen tavrı ve edebiyat tarihine, gazeteciliğin “kaygan gerçekliğine” dair kışkırtıcı göndermeleri onun bir romancı olarak da kalıcı olacağını söylüyor. İlk bölümde, kitabın kahramanı Manguel, başlangıçta bahsettiğim türden anlatının imkânsızlığından bahsediyordu: “Bevilacqua bana hepsini anlatmıştı, hepsini ki böyle durumlarda çok değildir bu. **Kelimelere dökemediğimiz o yüzeyin altında anlatılmaz olan o derin mi derin ve karanlık bir kütle yatar; akla hayale gelmeyen kör yaratıkların yüzdüğü ışısız bir okyanus.**” Tam da yazının merak ettiğim o gölgeli alanını tarif ediyordu.

Kitabın İngilizce baskısının arkasında “**Tamamen yalanlarla yönetilen bir dünyada gerçek nerede bulunabilir**” sorusu varmış. **Kitap Zamanı** için **Başak Bingöl**’e verdiği röportajda bunun cevabı yoktu ama kitaptan alıntılanan “**Beni ilgilendiren yegâne temanın seveda olduğunu hiçbir okurun anlamamış olması tuhaf**” cümlesinin fark edilmesine sevinmiş. Diyor ki, “Evet o cümle kitabın çekirdeği. (...) Günahlarımız bile aşktan kaynaklanır, çok az ya da fazla aşktan. Ama yine de, aşk dilin yetişemeyeceği bir yerdedir, tek var olma biçimimizdir.”

İçinde kadın yaşatabilen erkek yazarlar bilir; kadın ruhunun değişkenliğiyle acıtan vahşi sesi tasarlanamaz, taklit edilemez belki sadece “O kadın” olmayı isteyerek ondan yansıyan farklı suretlerine bakabilir yazar. Kitapta intihar eden yazarın sevgilisi Andrea, ölümünün ardından gazeteciye “hayalî hislerin” bile ölüme rağmen diri tutabilen acı tortusunu anlatıyordu: “**Kesinkes biliyorum ki, aşk denen şey, fantezimizin inandırıcı bir**

hayalet yaratırken ya da daha doğrusu karşımızda duran etten kemikten insana nüfuz eden, onun içine yerleşen, gözlerinin arkasında bize baktıran, bizim istediğimiz biçimde onun ellerini hareket ettiren bir hayalet yaratırken kullandığı budalaca bir emin olma hâli. Ve bu emin olma hâline o varlığın neticede aziz biri olduğuna dair kesin kanaate bir başka şey daha eşlik eder... Bir hayal ürünü olsa da onu asla unutamayacağımız, ona asla vefasızlık etmeyeceğimiz ve onun hayatımızın, bizi biz yapan ne varsa hepsinin daima merkezinde olacağından emin olmak..."

Aşkı küçümsemeden edebiyatın, hayatın "merkezine" böyle incelikle, cesaretle yerleştirdiği ve açık yüreklilikle "yazarın yapabileceği tek şey hatalarını affetmektir" diyebildiği için seviyorum ben Alberto Manguel'i. O da biliyor; inançla sarıldığımız hikâyelerimiz inatçı, küstah, kibirli, kırılğan ve tam da böyle oldukları için doğuştan kusurludurlar çünkü.-

*

(*Bütün İnsanlar Yalancıdır*, Alberto Manguel, Yapı Kredi Yayınları, Çev. Saliha Nilüfer)

aesrayalazan@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)